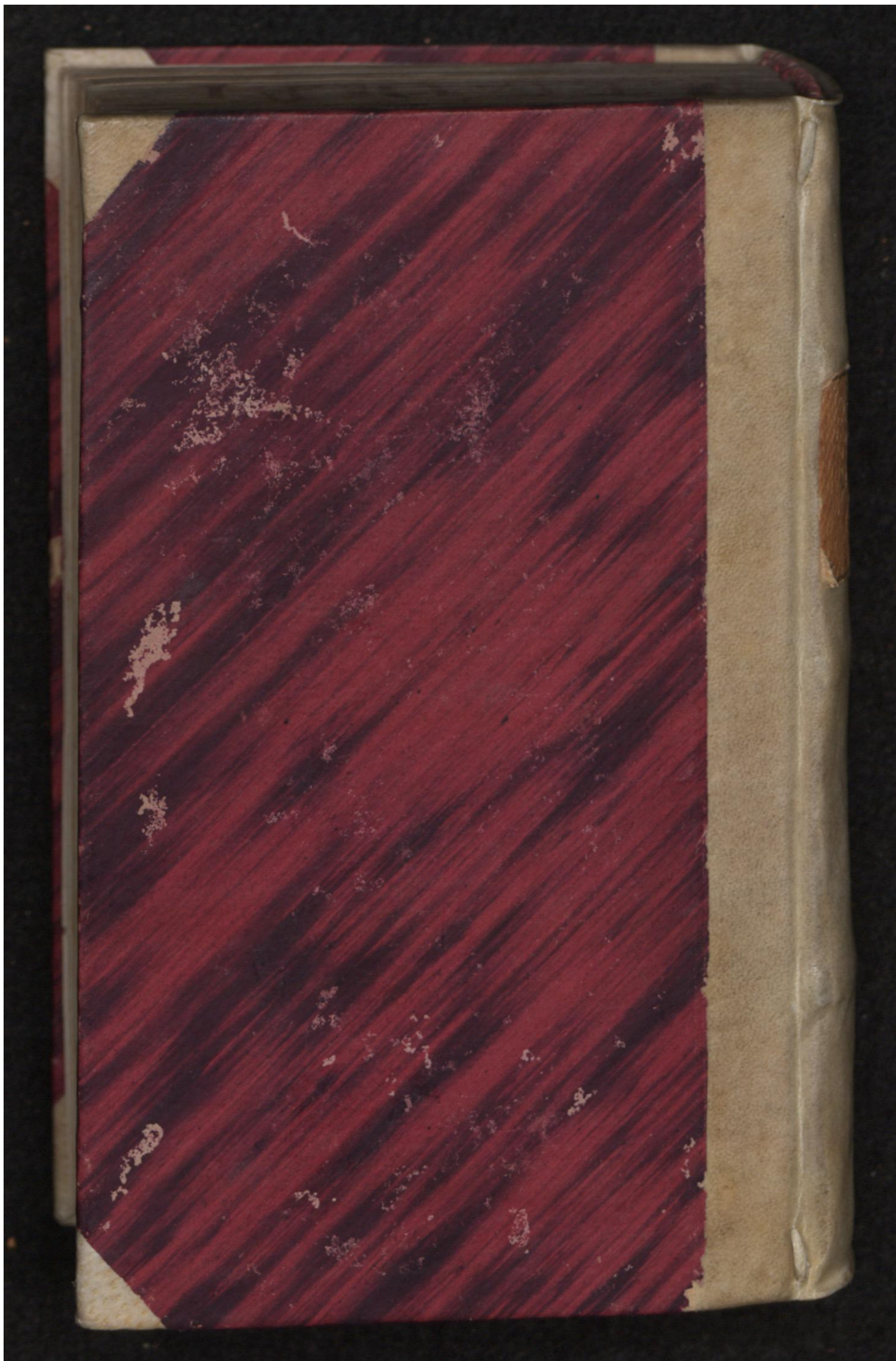
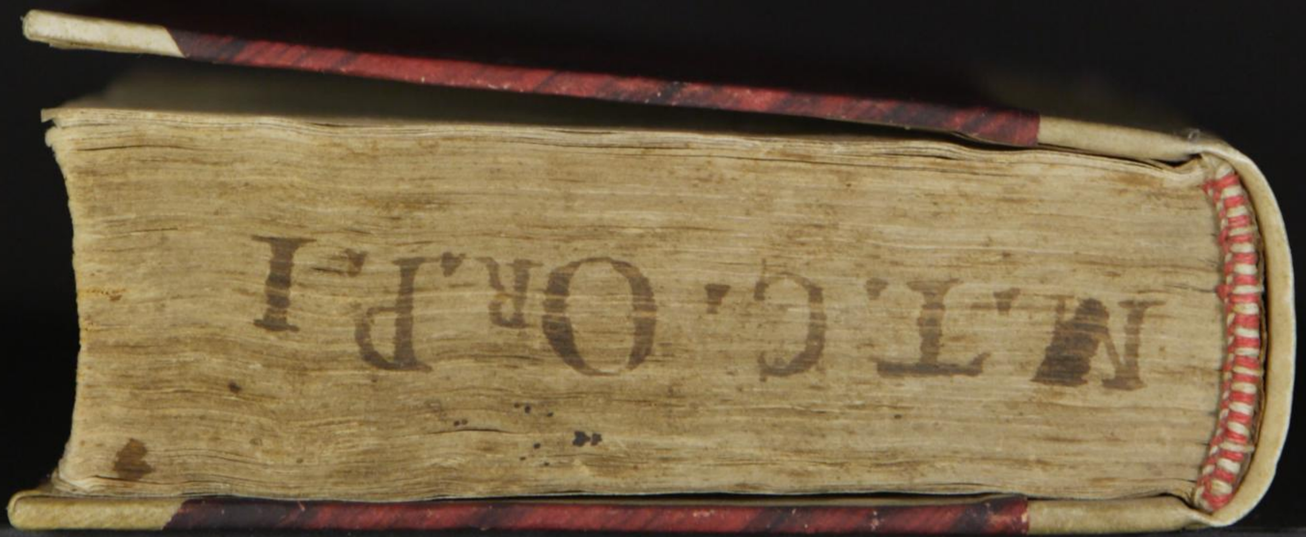

CICERONIS
ORATIONUM
I
Aldo

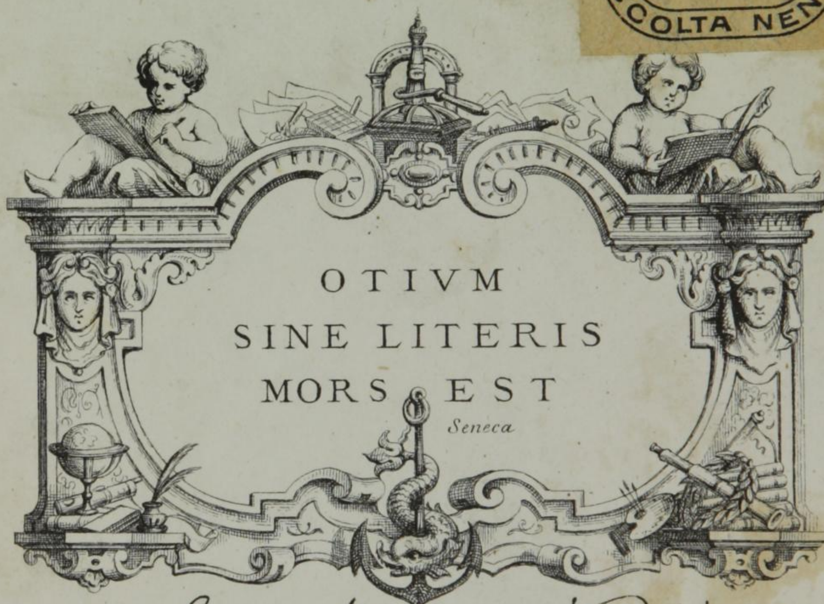

M.T.C. Or.P.I

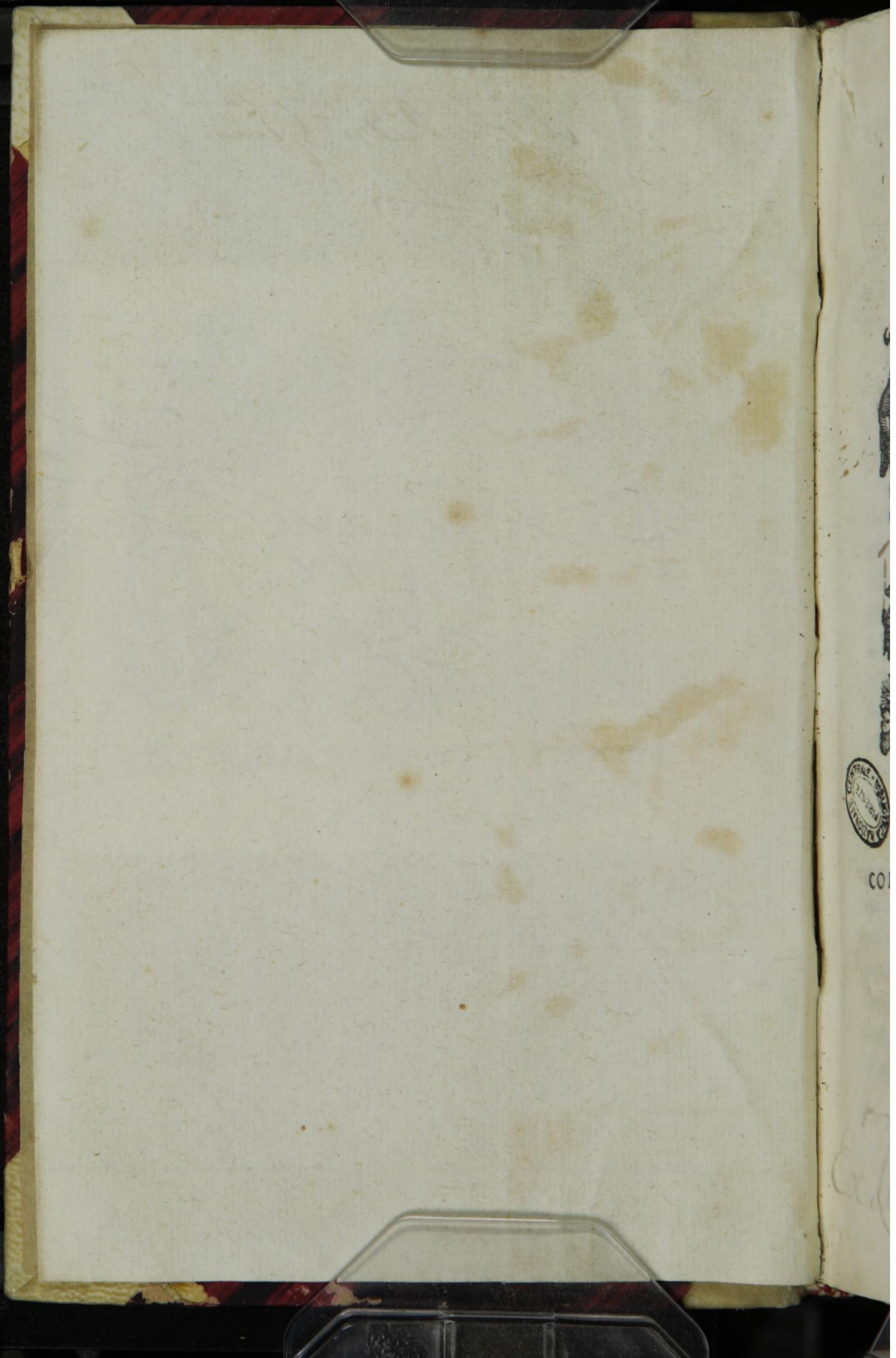

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
II
I
44
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

Avv.to Pietro Ginori

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM. PARS I.

CORRIGENTE PAVLO MANVTIO, ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. L.

Ex Lib: Antonij Montanarij

REVERENDISSIMO, ET ILLVSTRISSIMO S.R.E. PRESBYTERO, CARDINALI RAVENNAE, BENEDICTO ACCOLTO PAVLVS MANVTIVS ALDI F. S. D.

M AXIME esset optandum Accolte clarissime, ut, quæ olim à doctissimis uiris magno labore, magnisq; uigilijs sunt elucubrata, ea nostrã ad ætatem omnia peruenire potuissent. artiũ plurimarum scientia, quarum adiumento ad uitam recte instituendam indigemus, non desideraretur. uerum ita casu nescio quo accidit, ut ex ijs scriptis, quæ ueteres illi, homines sapientissimi, reliquerunt, non solum multa prorsus interierint, sed etiam, quæ in hunc diem seruata sunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut sæpissime uix, aut ne uix quidem intelligi possint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte sustulit. cuius industria multos excitauit, ut eandem rem aggressi, iacentem literarum laudem pro suis quisque uiribus subleuaret. quod si alij fecerunt tantum æmulatione gloriæ permoti, certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo causæ, quòd cum pater studiosis id, quod in hoc genere promiserat, morte præuentus præstare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quasi ad filios soleat non paternæ solum rei, sed uoluntatis etiam hæreditas peruenire. hæc me res, ut debet, multum mouet, sed auctoritas tua plurimum: quam ego tanti soleo fa=

cere, ut quamcunque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, & honesta uideatur esse. tu igitur cum nos ad hoc posteritatis adiuuandæ studium & uehemẽter, & sæpe sis cohortatus, effecisti, ut in eam rem tanto alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua, quàm reliquorum omnium, consilia sunt. quòd si, labore, studio, diligentia profici in hoc genere quidquam potest, ut certe potest: magnopere spero fore, ut neque officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando pœniteat. cuius rei quasi specimem erit hæc prima Ciceronis orationum pars, quam ex ueterum exemplarium collatione diligenter emendatam, in manus hominũ sub tuo nomine emittimus. nam cum usu, & consuetudine ita comparatum sit, ut, quibus rebus principes uiri delectentur, in ijs rebus multi, suum studium probare uelint, ex quo fit, ut ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari uideamus: commode me facturum existimaui, si quid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te præferre uoluptatibus intellexissem: soles enim quotidie ferè à grauissimarum artium tractatione, in hæc studia, quæ sibi ab humanitate nomen asciuerunt, quasi in hortum amœnissimum diuertere: ubi te modo oratorum & poetarum flores, modo dulcium amicorum colloquium mirifice delectant: ut præter id temporis, quod ualetudini dare soles, quod sanè pusillum est, hora nulla sit, quam non in literis, & cum uirtute traducas. quam tuæ uitæ rationem qui ignorant, mirantur scilicet, unde illa tibi in aduersis rebus fortitudo tanta, unde animi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipsa, quæ in

rebus humanis Fortuna dominatur, ullo pacto poterit infringere, contra cuius uim duplici te præsidio munieris, artium maximarum cognitione, & mentis optimæ conscientia. hæc est aliarum uirtutum, quæ in te sunt multæ, quasi princeps & regina quædam; ut in alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferre quidem possim. nam de prudentia, de pietate, de iustitia, ne uidear assentari, nihil dicam: ne de liberalitate quidem; quæ tamen ita nota est, ut nõ, qui eã laudet, assentator, sed, qui non laudet, maleuolus existimetur. cum enim hæc dandi beneficij ratio eiusmodi sit, ut nulla certior ad laudem, nulla item magis lubrica uideatur uia, propterea quòd in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum spectare solent, ut eandem gratiam, aut etiam cum fœnore recipiant: non est, quòd in hoc te labi quisquam arbitretur, cum & rarissime contingat, cuiusquam opera ut egere uidearis, & tu tamen quamplurimis ob eximiã naturæ tuæ liberalitatem, atque amplitudinem benigne facere & soleas, & possis. & cum de omnibus ad bene merendum natura es maxime propensus, tum uero ipsa te ratio atque doctrina ita conformauit, ut ad eos honestandos, qui se ijs artibus, in quibus ipse excellis, dedidere, tuum soleas studium libentissime conferre. quæ quidem humanitas & beneficentia tua non sanè uideo qui possit in ullo maior esse, quàm in me tuendo fuit. quæ est enim à te res, quæ ad meum commodum attineret, prætermissa? quis diligentius est adhortatus, ut hanc restituendæ antiquitatis laudem, qua pater meus olim excelluit, penè afflictã excitarem? quis eam ipsam ad rem perficiendã plura

contulit? cum etiam magnis principibus, tui ſimillimis, ita me commendaris, ut iudicij tui teſtimonio permoti, non minimis ad ſe præmijs euocarint. quæ cum recordor, etſi me ipſum probe noui, tamen interdum mihi aſſentor, & mihi aliquid uideor eſſe, quòd à te ſim ornatus. hæc me inanis ambitio ita delectat, ut illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi, ſi non tollat, minuat quidem certe. quanquam tu is es, qui te ſatis ſuperq; remuneratum exiſtimas, ſi modo id, quod dediſti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in officio præſtando noli credere quenquam eſſe qui me uincat. & huius quidem rei confido fore ut aliquãdo eiuſmodi à me ſigna dentur, quæ nullum cuiquam de mea in te uoluntate dubitandi locum relinquant. nunc earum rerum, quas ipſi quidem hoc tempore poſſumus, maxima, primum, ut dixi, Ciceronis orationum uolumen in tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quæ in me contuliſti, digna res uidetur, ſed, ut ſpero, muneris noſtri tenuitatem humanitatis tuæ magnitudo ſublevabit. Vale.

M. TVLLII CICERONIS ORATIO= NVM, QVAE PRIMO VOLV= MINE CONTINENTVR.

INDEX.

M. TVLLII CICERONIS PRO P. QVINTIO, ORATIO I.

q VAE RES in ciuitate duæ plurimũ poſſunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, ſumma gratia, & eloquentia. quarũ alteram C. Aquili uereor, alteram metuo. eloquẽtia Q. Hortenſij ne me dicendo impediat, non nihil cõmoueor. gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id uero non mediocriter pertimeſco. neq; hoc tãtopere querendum uideretur, hæc ſumma in illis eſſe, ſi in nobis eſſent ſaltẽ mediocria. uerũ ita ſe res haberet, ut ego, qui neq; uſu ſatis, & ingenio parũ poſſum, cũ patrono diſertiſſimo comparer; P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorũ copiæ ſunt, cũ aduerſario gratioſiſſimo cõtendat. illud quoq; nobis accedit incommodum, quòd M. Iunius, qui hãc cauſam Aquili aliquoties apud te egit, homo & in alijs cauſis exercitatus, & in hac multũ & ſæpe uerſatus, hoc tẽpore abeſt, noua legatione impeditus: & ad me uentũ eſt, qui ut ſumma haberem cætera, tẽporis quidem certe uix ſatis habui, ut rem tantam, tot controuerſijs implicatum, poſſem cognoſcere. ita, quod mihi cõſueuit in cæteris cauſis eſſe adiumento, id quoq; in hac cauſa deficit: nam quo minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiã comparaui: quæ quanta ſit, niſi tẽpus, et ſpatium datum ſit, intelligi non poteſt. Quæ quo plura ſunt C. Aquili, eo te, & hos, qui tibi in conſilio adſunt, meliori mente noſtra uerba audire oportebit, ut multis

incommodis ueritas debilitata, tandem æquitate talium uirorum recreetur. quòd si tu iudex nullo præsidio fuisse uidebere cõtra uim, & gratiam solitudini, atque inopiæ; si apud hoc consilium ex opibus, nõ ex ueritate causa pendetur: profecto nihil est iam sanctum, atque sincerum in ciuitate; nihil, quod humilitatem cuiusquã grauitas & uirtus iudicis consoletur. certe aut apud te, & eos, qui tibi adsunt, ueritas ualebit: aut ex hoc loco repulsa ui, & gratia, locum, ubi consistat, reperire non poterit. non eo dico C. Aquili, quo mihi ueniat in dubium tua fides, & cõstantia: aut quo non in ijs, quos tibi aduocasti, uiris electissimis ciuitati spem summam habere P. Quintius debeat. quid ergo est? primum magnitudo periculi summo timore hominem afficit, quòd uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idq; dum cogitat, non minus sæpe ei uenit in mentẽ potestatis, quàm æquitatis tuæ: propterea quòd omnes, quorũ in alterius manu uita posita est, sæpius illud cogitant, quid possit is, cuius in ditione ac potestate sunt, quàm quid debeat facere. deinde habet aduersarium P. Quintius uerbo Sex. Neuium, re uera huiusce ætatis homines disertissimos, fortissimos, ornatissimos nostræ ciuitatis, qui cõmuni studio summis opibus Sex. Neuium defendũt; si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quẽ uelit, iniquo iudicio opprimere possit: nã quid hoc iniquius, aut indignius C. Aquili dici, aut cõmemorari potest, quàm me, qui caput alterius, famam, fortunasq; defendam, priore loco causam dicere? cum præsertim Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet, cõtra me sit dicturus, cui summam copiam facultatemq; dicendi

natura largita est. ita fit, ut ego, qui tela depellere, &
uulneribus mederi debeã, tum id facere cogar, cũ etiam
telum aduersarius nullum iecerit: illis autem id tempus
impugnandi detur, cum & uitandi illorum impetus po
testas adempta nobis erit, &, si qua in re, id quod para=
ti sunt facere, falsum crimẽ, quasi uenenatũ aliquod te=
lũ, iecerint, medicinæ faciendæ locus non erit. id accidit
Prætoris iniquitate, & iniuria: primum, quòd contra
omniũ cõsuetudinem iudiciũ prius de probro, quàm de
re maluit fieri: deinde, quòd ita cõstituit id ipsum iudi=
cium, ut reus, ante quàm uerbũ accusatoris audisset, cau
sam dicere cogeretur. quod eorũ gratia, & potentia fa=
ctum est, qui, quasi sua res, aut honos agatur, ita diligen
ter Sex. Neuij studio & cupiditati morem gerũt, & in
eiusmodi rebus opes suas experiũtur, in quibus quo plus
propter uirtutẽ nobilitatemq́; possunt, eo minus, quantũ
possint, debent ostendere. cũ tot tantisq́; difficultatibus
affectus atque afflictus, in tuam C. Aquili fidem, ueri=
tatem, misericordiam P. Quintius confugerit; cũ adhuc
ei propter uim aduersariorum non ius par, non agendi
potestas eadem, non magistratus æquus reperiri potue=
rit; cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atq;
infesta fuerint: te C. Aquili, uosq́;, qui in cõsilio adestis,
orat, atq; obsecrat, ut multis iniurijs iactatam atq; agi=
tatã æquitatem, in hoc tandem loco consistere, & confir
mari patiamini. id quo facilius facere possitis, dabo ope
ram, ut, à principio res quemadmodum gesta & cõtra=
cta sit, cognoscatis. C. Quintius fuit P. Quintij huius
frater, sanè cæterarum rerum paterfamilias & pru=
dens, & attentus, una in re paulo minus consideratus,

qui ſocietatem cum Sex. Neuio fecerit, uiro bono, uerũ-
tamen nõ ita inſtituto, ut iura ſocietatis, & officia certi
patrisfamilias noſſe poſſet: nõ quo ei deeſſet ingenium:
(nam neq; parum facetus ſcurra Sex. Neuius, neq; in-
humanus præco eſt unquam exiſtimatus) quid ergo eſt?
cum ei natura nihil melius, quàm uocem, dediſſet, pater
nihil præter libertatem reliquiſſet: uocẽ in quæſtum con
tulit, libertate uſus eſt, quo impunius dicax eſſet. quare,
quòd ſociũ tibi eũ uelles adiungere, nihil erat, niſi ut in
tua pecunia condiſceret, qui pecuniæ fructus eſſet. tamẽ
inductus conſuetudine, ac familiaritate Quintius fecit,
ut dixi, ſocietatem earum rerum, quæ in Gallia compa-
rabátur. erat ei pecuaria res ampla, & ruſtica ſanè be-
ne culta, & fructuoſa. tollitur ab atrijs Licinijs, atque à
præconum conſeſſu in Galliam Neuius, & trans alpes
uſq; transfertur. fit magna mutatio loci, nõ ingenij: nã
qui ab adoleſcentulo quæſtum ſibi inſtituiſſet ſine impẽ
dio; poſteaquam neſcio quid impendit, & in commune
contulit, mediocri quæſtu contentus eſſe nõ poterat: nec
mirũ, ſi is, qui uocẽ uenalẽ habuerat, ea, quæ uoce quæ-
ſiuerat, magno ſibi quæſtui fore putabat. itaque hercu-
le haud mediocriter de cõmuni, quidquid poterat, ad ſe
in priuatam domum ſeuocabat. qua in re ita diligens
erat, quaſi ij, qui magna fide ſocietatẽ gererent, arbitriũ
pro ſocio cõdemnari ſolerent. uerũ his de rebus non ne-
ceſſe habeo dicere ea, quæ me P. Quintius cupit comme-
morare. tametſi cauſa poſtulat, tamen, quia poſtulat, nõ
flagitat, præteribo. cum annos iam complures ſocietas eſ-
ſet, & cum ſæpe ſuſpectus Quintio Neuius fuiſſet, neq;
ita commode poſſet rationem reddere earũ rerum, quas

libidine, non ratione gesserat: moritur in Gallia Quintius, cum adesset Neuius, & moritur repentino. hæredem testamento reliquit hunc P. Quintium, ut ad quē summus mœror morte sua ueniebat, ad eundem summus honos quoque perueniret. quo mortuo, nec ita multo post, in Galliam proficiscitur Quintius: ibi cum isto Neuio familiariter uiuit: annum ferè unà sunt, cum & de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione atque re Gallicana: neq; interea uerbum ullum interposuit Neuius, aut societatem sibi quippiam debere, aut priuatim Quintium debuisse. cum æris alieni aliquantulum esset relictum, quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret; auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone se facturum esse proscribit earum rerum, quæ ipsius erant priuatæ. ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode posse eo tempore, quæ proscripsisset, uendere: Romæ sibi nummorum facultatem esse, quam, si saperet, communem existimaret pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate: nam P. Quintij consobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius, credidit Quintius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoq; imitaturum. auctionem uelle facere desistit: Romam proficiscitur: decedit ex Gallia Romam simul Neuius. cum pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuisset; per te C. Aquili decidit P. Quintius, quod liberis eius dissolueret. hoc eo per te agebatur, quòd propter ærariam rationem non satis erat in tabulis inspexisse quan

tum deberetur, nisi à Quæstoribus quæsisset quantũ sol
ueretur, decidis, statuisq; tu propter necessitudinẽ, quæ
tibi cum Scapulis est, quid ijs ad denarium solueretur.
hæc omnia Quintius agebat auctore, & consuasore Ne
uio: nec mirum, si eius utebatur cõsilio, cuius auxilium
sibi paratum putabat: non modo enim pollicitus erat in
Gallia, sed Romæ quotidie, simul atque sibi hic annuis=
set, numeraturũ se dicebat. Quintius porrò istũ posse fa=
cere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia causa,
cur mentiretur, non erat, nõ putabat. quasi domi num=
mos haberet, ita constituit Scapulis se daturũ: Neuium
certiorem facit: rogat, ut curet, quod dixisset. tum iste
uir optimus (uereor, ne se derideri putet, quòd iterum
iam dico optimus) qui hunc in summas angustias addu
ctum putaret; ut eum suis conditionibus in ipso articu=
lo temporis astringeret, assem sese negat daturum, nisi
prius de rebus rationibusq; societatis omnibus decidisset,
& scisset sibi cum Quintio controuersiæ nihil futurum.
posterius, inquit, ista uidebimus, Quintius: nunc hoc ue=
lim cures, si tibi uidetur, quod dixisti. negat se alia ra=
tione facturum: quod promisisset, non plus sua referre,
quã si, cum auctionem uenderet, domini iussu quippiã
promisisset. destitutione illa perculsus Quintius, à Scapu
lis paucos dies aufert, in Galliam mittit, ut ea, quæ pro=
scripserat, uenirent. deteriore tempore absens auctiona=
tur: Scapulis difficiliore conditione dissoluit. tunc appel=
lat ultro Neuium, ut, quoniã suspicaretur aliqua de re
fore controuersiam, uideret, ut quamprimum, & quam
minima cũ molestia tota res transigeretur. dat iste ami=
cum M. Trebellium: nos cõmunem necessariũ, qui istiu

domi erat educatus, & quo utebatur iste plurimũ, pro=pinquum nostrum Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea quòd hic mediocrẽ iacturã fa=cere cupiebat, iste mediocri præda cõtentus nõ erat. itaq; ex eo tempore res esse in uadimonium cœpit. cum uadi monia sæpe dilata essent, & cum aliquãtũ temporis in ea re esset consumptum, neq; quidquam perfectũ esset: uenit ad uadimonium Neuius. obsecro C. Aquili, uosq́;, qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis, ut singu=lare genus fraudis, & nouam rationem insidiarum co=gnoscere possitis. ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi uideretur, se uendidisse: curasse, ne quid sibi societas deberet: se iã neque uadari amplius, neq; uadimonium promittere: si quid agere secum uelit Quintius, non re=cusare. hic, cum rem Gallicanam cuperet reuisere, homi=nem in præsentia nõ uadatur. ita sine uadimonio disce=ditur. deinde Romæ dies XXX ferè Quintius commo ratur: cum cæteris, quæ habebat, uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficisci posset. proficiscitur: Ro=ma egreditur ante diem IIII. Cal. Februarij Scipione & Norbano Coss. quæso, ut eum diem memoriæ mande tis. L. Albius Sex. filius Quirina, uir bonus, & cum=primis honestus, unà profectus est. cum uenissent ad Vada Volaterrana quæ nominantur, uident perfa=miliarem Neuij, qui ex Gallia pueros uenales isti ad=ducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, narrat Neuio, quo in loco uiderit Quintium. quod nisi ex Pu=blicio narratum Neuio esset, non tam cito res in contẽ=tionem uenisset. tum Neuius ipse pueros circum ami=cos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Licinijs, & à

faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sestiam sibi adsint hora secunda postridie. ueniũt frequentes: testificantur isti P. Quintium non stetisse, et se stetisse. tabulæ maxime signis hominum nobilium consignantur. disceditur. postulat à Burrieno Prætore Neuius, ut ex edicto bona possidere liceat. iussit bona proscribi eius, quicum familiaritas fuerat, societas erat, affinitas liberis istius uiuis diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum esse officiũ tam sanctum, atque solenne, quod non auaritia cõminuere, atque uiolare soleat. etenim si ueritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur: necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem fama ac fortunis spoliare conatus est, uanum se, & perfidiosum, et impium esse fateatur. libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij, familiaris & propinquus Sex. Neuij, deijcit: seruulum unum, quem iste prehenderat, abducit: denunciat, sese procuratorem esse, istum æquũ esse famæ fortunisq; P. Quintij consulere, & aduentũ eius expectare. quod si facere nolit, atque inhibuerit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere: sese nihil precari, &, si quid agere uelit, iudicio defendere. hæc dũ Romæ geruntur, Quintius interea contra ius & consuetudinẽ edicto Prætoris de saltu agroq; communi à seruis communibus ui detruditur. existima C. Aquili id, modo, & ratione omnia Romæ Neuium fecisse, si hoc, quod per literas istius in Gallia gestũ est, recte, atque ordine factũ uidetur. expulsus atq; eiectus è prædio Quintius, accepta insigni iniuria, confugit ad C. Flaccũ imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipsius dignitas poscit, honoris gratia nomino. is eam

rem

rem quàm uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoſcere. Alphenus interea Romæ cum iſto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo ſanè ſuo, propterea quòd iſte caput petere non deſinebat. iſte poſtulat, ut procurator iudicatum ſolui ſatiſdaret. negat Alphenus æquum eſſe procuratorem ſatiſdare, quod reus ſatiſdare non deberet, ſi ipſe adeſſet. appellantur Tribuni: à quibus cum eſſet certum auxilium petitum, ita tamen diſceditur, ut Idibus Sept. P. Quintium ſiſti Sex. Alphenus promitteret. uenit Romam Quintius, uadimonium ſiſtit: iſte, homo acerrimus, bonorum poſſeſſor, expulſor, ereptor, annum & ſex menſes nihil petit, quieſcit, conditionibus hunc, quoad poteſt, producit: à Cn. Dolabella denique Prætore poſtulat, ut ſibi Quintius iudicatum ſolui ſatiſdet, ex formula, quòd ab eo petat, cuius ex edicto Prætoris Romani bona dies XXX poſſeſſa ſint. non recuſabat Quintius, quin ita ſatiſdare iuberet, ſi bona poſſeſſa eſſent ex edicto. decernit: quàm æquum, nihil dico: unum hoc dico, nouũ: & hoc ipſum tacuiſſe mallem, quoniam utrunque quiuis intelligere potuiſſet. iubet P. Quintium ſponſionem cum Sex. Neuio facere, ſi bona ſua ex edicto P. Burrieni Prætoris dies XXX poſſeſſa eſſent: recuſabant, qui aderant tum Quintio: demonſtrabant, de re iudicium fieri oportere, ut aut uterque inter ſe, aut neuter ſatiſdaret: non neceſſe eſſe famam alterius in iudicium uenire. clamabat porrò ipſe Quintius, ſeſe idcirco nolle ſatiſdare, ne uideretur iudicaſſe, bona ſua ex edicto poſſeſſa eſſe: ſponſionem porrò ſi iſtiuſmodi faceret, ſe, id quod nunc euenit, de capite ſuo priore lo-

co causam esse dicturum. Dolabella (quemadmodum solent homines nobiles: seu recte, seu perperã facere cœperunt, ita in utroque excellunt, ut nemo nostro loco natus assequi posset) iniuriã facere fortissime perseuerat; aut satisdare, aut sponsionem iubet facere, & interea recusantes nostros aduocatos acerrime submoueri. conturbatus sanè discedit Quintius: neque mirũ, cui hæc optio tã misera tamq́; iniqua daretur, ut aut ipse se capitis damnaret, si satisdedisset: aut causam capitis, si sponsioné fecisset, priore loco diceret. cũ in altera re causæ nihil esset, quin secus iudicaret ipse de se, quod iudicium grauissimũ est; in altera spes esset ad talem tamen uirũ iudicem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus attulisset gratiæ: sponsioné facere maluit, fecit, te iudicem C. Aquili sumpsit, ex sponso egit. in hoc summa iudicij, causáq́; tota consistit. iudiciũ esse C. Aquili nó de re pecuniaria, sed de fama fortunisq́; P. Quintij uides. cum maiores ita constituerint, ut, qui pro capite diceret, is posteriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accusatorũ, priore loco causam dicere intelligis: eos porrò, qui defendere consuerunt, uides accusare, & ea ingenia cóuerti ad perniciẽ, quæ antea uersabãtur in salute atque auxilio ferendo. illud etiam restiterat, quod hesterno die fecerũt, ut te in ius adducerẽt, ut nobis tẽpus, quã diu diceremus, præstitueres: quam rem facile à Prætore impetrassent, nisi tu, quod esset tuũ ius, & officium, partesq́;, docuisses. neque nobis adhuc præter te quisquam fuit, ubi nostrũ ius contra illos obtineremus: neque illis unquã satis fuit illud obtinere, quod probari omnibus posset: ita sine iniuria potentiã leuẽ, atque inopem esse arbitrãtur.

uerum quoniam tibi instat Hortensius, ut eas in consilium; à me postulat, ne dicendo tempus absumã; queritur, priore patrono causam defendente, nunquam perorari potuisse: non patiar istam manere suspicioné, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me posse causam cõmodius demonstrare, quàm antea demõstrata sit: neque tamẽ tã multa uerba faciam: propterea quòd & ab illo, qui ante dixit, informata iam causa est; & à me, qui neque excogitare, neque pronunciare multa possum, breuitas postulatur, quæ mihimet ipsi amicissima est. faciam, quod te sæpe animaduerti facere Hortensi: totam causæ meæ dictionem certas in partes diuidam. tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causa faciã, propterea quòd in hac uideor posse facere. quod tibi natura dat ut semper possis, id mihi causa dat ut hodie possim. certos mihi fines, terminosq; constituã, extra quos egredi non possim, si maxime uelim: ut & mihi sit propositum de quo dicã; & Hortensius habeat exposita, ad quæ respõdeat; & tu C. Aquili iam ante animo prospicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus, te bona P. Quintij Sexte Neui possedisse ex edicto Prætoris. in eo spõsio facta est. ostendam, primũ causam non fuisse, cur à Prætore postulares, ut bona P. Quintij possideres: deinde ex edicto te possidere non potuisse: postremo, nõ possedisse. quæso C. Aquili, uosq; qui estis in cõsilio, ut, quid pollicitus sim, diligẽter memoriæ mandetis: etenim rẽ facilius totã accipietis, si hæc memineritis: et me facile uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cãcellos egredi conabor, quos mihi ipse circũdedi. nego fuisse causã, cur postularet: nego, ex edicto possidere potuisse:

nego, possedisse. hæc tria cũ docuero, perorabo. non fuit causa, cur postulares. qui hoc intelligi potest? quia Sex. Neuio neque ex societatis ratione, neque priuatim quidquã debuit Quintius. quis huic rei testis est? idẽ, qui acerrimus aduersarius. in hac re te, te inquã testẽ Neui citabo. annũ, & eo diutius post mortẽ C. Quintij fuit in Gallia tecum simul Quintius. doce, te petijsse ab eo istam nescio quam innumerabilem pecuniam. doce, aliquando mentionem fecisse, dixisse deberi: debuisse concedã. moritur C. Quintius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: hæres eius P. Quintius in Galliã ad te ipsum uenit, in agrum cõmunem, eò denique, ubi non modo res erat, sed ratio quoque omnis, & omnes literæ. quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tam negligens, quis tam tui Sexte dissimilis, qui, cum res ab eo, qui contraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæredem, cum primum uidisset, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur? ita ne est? quod uiri optimi faciunt, si qui suos propinquos ac necessarios caros et honestos esse atque haberi uolunt, id Sex. Neuius nõ faceret? qui usque eò feruet, ferturq́; auaritia, ut de suis commodis nolit aliquã partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo ullius ornamenti relinquat. & is pecuniam, si qua deberetur, nõ peteret, qui, quia, quod debitum nunquam est, id datum non est, non pecuniam modo, uerum etiam hominis propinqui sanguinem, uitamq́; eripere conatur? huic tu molestus esse uidelicet noluisti, quẽ nunc respirare libere non sinis. quem nunc interficere nefarie cupis,

eum tum pudenter appellare nolebas. ita credo, hominem propinquum, tui obseruantem, uirum bonum, pudẽtem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. sæpe, ut fit, cum ipse te confirmasses, cum statuisses de pecunia mentionem facere, cũ paratus meditatusq; uenisses, homo timidus, uirginali uerecundia, subito ipse te retinebas, excidebat repente oratio; cum cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat profecto. credamus hoc, Sex. Neuiũ, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse. si debuisset Sexte, petisses statim: si non statim, paulo quidem post: si non paulo, at aliquando, sex quidem illis mensibus profecto, anno uertente sine controuersia. anno et sex mensibus uero, cum tibi quotidie potestas hominis fuisset admonendi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto ferè, appellas. quis tam perditus ac profusus nepos, non adesa iam, sed abũdanti pecunia sic dissolutus fuisset, ut fuit Sex. Neuius? cum hominẽ nomino, satis mihi uideor dicere. debuit tibi C. Quintius: nunquam petisti. mortuus est ille, res ad hæredem uenit: cum eũ quotidie uideres, post bienniũ denique appellas. dubitabitur, utrum sit probabilius, Sex. Neuium statim, si quid deberetur, petiturũ fuisse, an ne appellaturum quidem biennio? appellandi tempus non erat? at tecum anno plus uixit. in Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, et Romæ iudicia fiebant. restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit, aut unica liberalitas. si negligentiã dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus: neque, præterea quid possis dicere, inuenio. Satis est argumẽti, nihil esse, debitum Neuio, ꝙ tã diu nihil petiuit. quid, si hoc ipsum, quod nunc facit, ostẽdo testimonio esse, nihil

deberi? quid enim nunc agit Sex. Neuius? qua de re controuersia est? quod est hoc iudicium, in quo iam bienniũ uersamur? quid negotij geritur, in quo ille tot et tales uiros defatigat? pecuniam petit nunc denique? ueruntamen petit: audiamus. de rationibus et controuersijs societatis uult dijudicari, sero, uerum aliquando tamen: concedamus. non, inquit, id ago C. Aquili, neque in eo nunc laboro: pecunia mea tot annos utitur P. Quintius: utatur sanè, nõ peto. quid igitur pugnas? an, quod sæpe multis in locis dixisti, ne in ciuitate sit? ne locũ suum, quem adhuc honestissime defendit, obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, et ornamentis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? & eam cum orarit, tum denique uocẽ accusatoris audiat? quid? hoc quò pertinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at si id uelles, iam pridem actum esse poterat. ut honestiore iudicio confligere? at sine summo scelere P. Quintium propinquum tuũ iugulare non potes. ut facilius iudicium sit? at neque C. Aquilius de capite alterius libenter iudicat, & Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. quid à nobis autem C. Aquili refertur? pecuniã petit: negamus deberi. iudicium fiat statim: non recusamus. nũ quid præterea? si ueretur ut res iudicio facto parata sit, iudicatum solui satis accipiat. quibus à me uerbis satis accipiet, ijsdem ipse, quod peto, satisdet. actum iam potest esse C. Aquili: iam tu potes discedere liberatus molestia propè dicã non minore, quàm Quintius. quid agimus Hortensi? quid de hac conditione dicimus? possumus aliquãdo depositis armis, sine periculo fortunarum, de re pecuniaria disceptare? possumus ita rem nostrã persequi, ut hominis propin-

qui caput incolume eſſe patiamur? poſſumus petitoris perſonam capere, accuſatoris deponere? immo, inquit, abs te ſatis accipiam, ego autem tibi non ſatisdabo. quis tandem nobis iſta iura tam æqua deſcribit? quis hoc ſtatuit, quod æquũ ſit in Quintium, id iniquũ eſſe in Neuium? Quintij bona, inquit, ex edicto Prætoris poſſeſſa ſunt. ergo, id ut confitear, poſtulas: ut, quod nunquam factũ eſſe iudicio defendimus, id, perinde quaſi factũ ſit, noſtro iudicio confirmemus. inueniri ratio C. Aquili non poteſt, ut ad ſuũ quiſque quãprimũ ſine cuiuſquã dedecore, infamia, perniciéq; perueniat? profecto, ſi quid deberetur, peteret: nõ omnia iudicia fieri mallet, quã unũ illud, unde hæc omnia naſcuntur. qui inter tot annos ne appellarit quidẽ Quintiũ, cũ poteſtas eſſet agẽdi quotidie; qui, quo tẽpore primũ male agere cœpit, in uadimonijs differẽdis tempus omne cõſumpſerit, qui poſtea quoque uadimoniũ miſſum fecerit, hunc per inſidias ui de agro cõmuni deiecerit; qui, cũ de re agendi nullo recuſante poteſtas fuiſſet, ſponſionẽ de probo facere maluerit; qui, cum reuocetur ad id iudicium, unde hæc nata ſunt omnia, conditionem æquiſſimã repudiet; fateatur, ſe non pecuniam, ſed uitam et ſanguinem petere: is non hoc palàm dicit? mihi ſi quid deberetur, peterẽ, atque adeo iam pridem abſtuliſſem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioſo iudicio, nihil tã copioſa aduocatione uterer, ſi petendũ eſſet: extorquendum eſt inuito atque ingratis, quod non debet; eripiẽdum, atque exprimendũ eſt: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus eſt: potentes, diſerti, nobiles omnes aduocãdi ſunt: adhibẽda uis eſt ueritati: minæ iactentur: pericula intẽdãtur: formidines opponantur, ut

his rebus aliquando uictus, & perterritus ipse cedat. quæ me hercule omnia, cum, qui contra pugnent, uideo, et cum illũ consessum considero, adesse atque impendere uidentur, neque uitari ullo modo posse. cum autem ad C. Aquili oculos animumq; retuli; quo maiore conatu studioq; aguntur, eo leuiora infirmioraq; existimo. nihil igitur debuit, ut tu ipse prædicas. quid, si debuisset? continuo ne causa fuisset, cur à Prætore postulares, ut bona possideres? nõ opinor id quidẽ neque ius esse, neq; cuiquam expedire. quid igitur demonstrat? uadimoniũ sibi ait esse desertum. antequã doceo id factum nõ esse, libet mihi C. Aquili ex officij ratione, atque ex omniũ consuetudine rem ipsam, & factum simul Sex. Neuij cõsiderare. ad uadimonium non uenerat, ut ais, is, quicum tibi affinitas, societas, omnes denique causæ, & necessitudines ueteres intercedebant: ilico ne ad Prætorem ire conuenit? continuo ne uerum fuit postulare, ut ex edicto bona possidere liceret? ad hæc extrema & inimicissima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in posterum, quod grauius atque crudelius facere posses, reseruares? nam quid homini potest turpius, quid uiro miserius, aut acerbius usu uenire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri potest? pecuniam si cuipiã fortuna ademit, aut si alicuius eripuit iniuria, tamẽ, dũ existimatio est integra, facile consolatur honestas egestatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem suis utitur, alterius opes, id quod miserrimum est, non expectat: hoc tamen in miserijs adiumento & solatio subleuatur. cuius uero bona uenierunt, cuius non modo illæ amplissimæ fortunæ, sed

etiam uictus uestitusq; necessarius sub præcone cum de=
decore subiectus est; is non modo ex numero uiuorum
exturbatur, sed, si fieri potest, infra etiam mortuos amã=
datur: etenim mors honesta sæpe uitam quoque turpem
exornat, uita turpis ne morti quidem honestæ locum re=
linquit. ergo hercule cuius bona ex edicto possidentur,
huius omnis fama & existimatio cum bonis simul possi
detur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur,
huic ne perire quidem certe tacite obscureq; cõceditur.
cui magistri fiunt, et domini constituuntur, qui, qua le=
ge & qua conditione pereat, pronuncient, de quo homi=
ne præconis uox prædicat, et pretium conficit; huic acer=
bissimum uiuo uidentiq; funus ducitur; si funus id ha=
bendum sit, quo non amici conueniũt ad exequias coho=
nestandas, sed bonorum emptores, ut carnifices, ad reli=
quias uitæ lacerandas & distrahendas.. itaque maiores
nostri raro id accidere uoluerunt; Prætores, ut conside=
rate fieret, comparauerunt. uiri boni cum palàm frau=
dantur, cum experiundi potestas non est, timide tamen
& pedetentim istuc descendunt, ui ac necessitate coacti,
inuiti, multis uadimonijs desertis, sæpe illusi ac destituti:
considerant enim, quid et quãtum sit, alterius bona pro=
scribere. iugulare ciuem ne iure quidem quisquam bo=
nus uult: mauult enim commemorare, se, cum posset
perdere, pepercisse, quàm, cum parcere potuerit, perdi=
disse. hæc in homines alienissimos, denique inimicissimos
uiri boni faciunt & hominum existimationis, & com=
munis humanitatis causa, ut, cum ipsi nihil alteri scien=
tes incommodarint, nihil ipsis iure incõmodi cadere pos=
sit. ad uadimonium non uenit: quis? propinquus. si

res ista grauissima sua sponte uideretur, tamen eius atro citas necessitudinis nomine leuaretur. ad uadimonium non uenit: quis? socius. etiam grauius aliquid ei debe-res concedere, quicum te aut uoluntas congregasset, aut fortuna coniunxisset. ad uadimonium non uenit: quis? is, qui tibi praesto semper fuit. ergo in eum, qui semel hoc commisit, ut tibi praesto non esset, omnia tela conie-cisti, quae parata sunt in eos, qui permulta male agendi causa fraudandiq; fecerunt? si de praedijs tuis agere-tur Sex. Neui, si in paruula re captionis aliquid uerere re, non statim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cum ius amicitiae, societa tis, affinitatis ageretur, cum officij rationem atque existi mationis duci conueniret, eo tempore tu non modo ad C. Aquilium, aut L. Lucullum, sed ne ipse quidem te con suluisti, sed ne ipse quidem ad te retulisti, ne haec quidem tecum locutus es: horae duae fuerunt: Quintius ad ua-dimonium non uenit: quid ago? si mehercule haec tecum duo uerba fecisses, quid ago? respirasset cupiditas, atque auaritia paululum: aliquid loci rationi & consilio de-disses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem uenis-ses, ut hoc tibi esset apud tales uiros confitendum, quia ti bi uadimonium non sit obitum, eadem te hora consilium cepisse, hominis propinqui fortunas funditus euertere. ego pro te nunc hoc consulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. quaero abs te C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam socius & affinis meus, quicum mihi necessitudo uetus, con-trouersia de re pecuniaria recens intercedit. postulo ne

à Prætore, ut eius bona mihi possidere liceat? an, cum Romæ domus eius, uxor, liberi sint, domum potius denũciem? quid est, quod hac tandem de re uobis possit uideri? profecto, si recte uestram bonitatem atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. primum, expectare: deinde, si latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire; quærere, quis procurator sit; domum denunciare. dici uix potest, quàm multa sint, quæ respondeatis ante fieri oportere, quàm ad hanc rationem extremã necessariam deuenire. quid ad hæc Neuius? ridet scilicet nostram amentiam, qui in uita sua rationẽ summi officij desideremus, & instituta bonorum uirorum requiramus. quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia ac diligentia? uiderint ista officia uiri boni, de me autem ita considerent: non quid habeam, sed quibus rebus inuenerim, quærant, et quemadmodum natus, & quo pacto educatus sim. memini: uetus est de scurra, multo facilius diuitem, quàm patrẽ familias fieri posse. hæc ille si uerbis nõ audet, re quidẽ uera palàm loquitur: etenim si uult uirorum bonorum instituto uiuere, multa oportet discat atque dediscat: quorũ illi ætati utrũque difficile est. non dubitaui, inquit, cum uadimonium desertum esset, bona proscribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas, et cõcedi postulas, concedamus. quid, si nũquam deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem et malitiam ficta est? si uadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at etiam si desertum uadimonium esset, tamen in ista postulatione & proscriptione bonorum

improbissimus reperiebare . num malitiosum ? negas . fraudulentum ? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem ? cupidum ? perfidiosum ? uulgaria et obsoleta sunt, res autem noua & inaudita . quid ergo est ? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quàm natura fert, aut leuioribus, quàm causa postulat. ais esse uadimonium desertum. quæsiuit à te statim, ut Romam rediit, Quintius, quo die uadimonium istuc factum esse diceres . respondisti statim, Nonis Febr. discedens in memoriam rediit Quintius, quo die Roma in Galliam profectus sit : ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie Cal. Febr. Nonis Febr. si Romæ fuit, causæ nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiserit . quid ? hoc inueniri qui potest ? profectus unà L. Albius, homo in primis honestus . dicet testimonium. profecti sunt familiares & Albii & Quintii . dicent hi quoque testimonium. literæ P. Quintii, testes tot . quibus omnibus causa iustissima est cur scire potuerint, nulla cur mentiantur: cum adstipulatore tuo comparabuntur. & in hac eiusmodi causa P. Quintius laborabit ? & diutius in tanto metu miser, periculoq; uersabitur? & uehementius eum gratia aduersarii perterrebit, quàm fides iudicis consolabitur ? uixit enim semper inculte atque horride : natura tristi ac recondita fuit : non ad solarium, non in campo, non in conuiuiis uersatus est: id egit, ut amicos obseruantia, rem parsimonia retineret: antiquam officii rationē dilexit, cuius splendor omnis his moribus obsoleuit . at si in causa pari discedere inferior uideretur, tamen esset nō mediocriter conquerendum. nunc in causa superiore, ne ut par

quidem sit, postulat: inferiorem esse patitur, duntaxat usque eò, ne cum bonis, fama, fortunisq́; omnibus Sex. Neuij cupiditati crudelitatiq́; dedatur. Docui, quod primum pollicitus sum, C. Aquili, causam omnino, cur postularet, nõ fuisse: quòd neq; pecunia debebatur, et, si maxime deberetur, cõmissum nihil esse, quare ad istam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto Prætoris bona P. Quintij possidere nullo modo potuisse. recita edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA LATITARIT. non est is Quintius: nisi latitant, qui ad negotium suum relicto procuratore proficiscuntur. CVI HAERES NON EXTABIT. ne is quidem. QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT.

*

quo tempore existimas oportuisse Neui absentem Quintium defendi? aut quo modo? tum, cum postulabas, ut bona possideres? nemo affuit: neque enim quisquã diuinare poterat te postulaturũ: neque quenquã attinebat id recusare, quod Prætor, sed ex edicto suo iubebat. qui locus igitur absentis defendendi procuratori primus datus est? cum proscribebas. ergo affuit, non passus est, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officij gradus, seruatus est à procuratore summa cum diligentia. uideamus, quæ deinde sint consecuta. hominem P. Quintij deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, ui tibi adimit, curat ut domum reducatur ad Quintium. hic quoque summe constat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium, procurator negat: uadari uis, promittit: in ius uocas,

sequitur: iudicium postulas, non recusat. quid aliud sit absentem defendi, ego non intelligo. at quis erat procurator? credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigiosum, improbum, qui posset scurræ diuitis quotidianum conuicium sustinere. nihil minus. eques R. locuples, sui negotij bene gerens, denique is, quem, quoties Neuius in Galliam profectus est, procuratorem Romæ reliquit. & audes Sex. Neui negare absentem defensum esse Quintium, cum eum defenderit idem, qui te solebat? & cum is iudicium acciperet pro Quintio, cui tu & rem & famam tuam commendare proficiscens, & concredere solebas: conaris hoc dicere, neminem extitisse, qui Quintium iudicio defenderet? postulabam, inquit, ut satisdaret: iniuria postulabas, ita uidebare. recusabat Alphenus. ita: uerum Prætor decernebat. Tribuni igitur appellabantur. hic te, inquit, teneo: non est istud iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium à Tribunis petas. hoc ego, cum attendo qua prudentia sit Hortensius, dicturum esse eum non arbitror: cum autem antea dixisse audio, & causam ipsam considero, quid aliud dicere possit, non reperio: fatetur enim libellos Alphenum deiecisse, uadimonium promisisse, iudicium quin acciperet in ea ipsa uerba, quæ Neuius edebat, non recusasse, ita tamen, more & instituto per eum magistratum, qui auxilij causa constitutus est. aut hæc facta non sint, necesse est; aut C. Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate constituat; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quæ quisque in uerba postularit; cuius procurator à Prætore ad Tribunos appellare ausus sit, eum non defendi, eius bona recte possi=

deri posse; ei misero, absenti, ignaro fortunarum suarum, omnia uitæ ornamenta per summum dedecus & ignominiam diripi conuenire. quod si probari nemini potest, illud certe probari omnibus necesse est, defensum esse iudicio absentem Quintium. quod cum ita est, ex edicto bona possessa non sunt. at enim Tribuni pl. ne audierunt quidem. fateor, si ita est, procuratorem decreto Prætoris R. oportuisse parere. quid, si M. Brutus intercessurum se dixit palàm, nisi quid inter ipsum Alphenum & Neuiũ conuenirot? uidetur ne intercessisse appellatio Tribunorum non more, sed auxilij causa? quid deinde fit? Alphenus, ut omnes intelligere possent iudicio defendi Quintium, ne qua subesse posset aliena aut ipsius officio, aut huius existimatione suspicio, uiros bonos complures aduocat: testatur isto audiente, se pro cõmuni necessitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quintium absentem sine causa facere conetur: sin autem inimicissime atque infestissime contendere perseueret, se paratum esse omni recta atque honesta ratione defendere: quod petat, nõ deberi: se iudicio id, quod edat, accipere. eius rei, conditionisq; tabellas obsignauerũt uiri boni complures. res in dubium uenire nõ potest. fit rebus omnibus integris, neque proscriptis, neque possessis bonis, ut Alphenus promittat Neuio sisti Quintiũ. uenit ad uadimonium Quintius: iacet res in controuersijs isto calũniante bienniũ, usque dum inueniretur, qua ratione res ab usitata cõsuetudine recederet, & in hoc singulare iudicium causa omnis concluderetur. quod officium Aquili commemorari procuratoris potest, quod ab Alpheno præteritum esse uideatur? quid affertur, quare

P. Quintius abſens negatur eſſe defenſus? an uero id, quod Hortenſiū, quia nuper iniecit, & quia Neuius ſemper id clamitat, dicturum arbitror, non fuiſſe Neuio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis dominātibus? quod ſi uelim confiteri, illud opinor concedent, non procuratorem P. Quintij neminem fuiſſe, ſed gratioſum fuiſſe. mihi autem ad uincendum ſatis eſt, fuiſſe procuratorem, quicum experiri poſſet. qualis is fuerit, ſi modo abſentem defendebat per ius & magiſtratum, nihil ad rem arbitror pertinere. erat, inquit, illarum partium. quid ni? qui apud te eſſet educatus, quem tu à puero ſic inſtituiſſes, ut nobili ne gladiatori quidem hæreret. ſicut tu ſemper ſumme concupiſti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris, itaque is intercedebat. tu contra Burrieni, qui iniuriam decernebat; omnium denique illorum, qui tum & poterāt per uim & ſcelus plurimū, &, quod poterant, id audebant. an omnes tu iſtos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palàm, ſed his ipſis, quos aduocaſti: tametſi nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriā omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. unum illud dico, ſi propter partium ſtudiū potens erat Alphenus, potentiſſimus Neuius: ſi fretus gratia poſtulabat aliquid iniquius Alphenus, multo īniquiora Neuius impetrabat: neque enim inter ſtudiū ueſtrū quidquā, ut opinor, interfuit: ingenio, uetuſiate, artificio tu facile uiciſti. ut alia omittā, hoc ſatis eſt: Alphenus cum iis, & propter eos perijt, quos diligebat. tu, poſtquā, qui tibi erāt amici, nō poterāt uincere; ut amici

tibi essent, qui uincebant, effecisti. quòd si tum par tibi ius cum Alpheno fuisse non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quẽ Alpheni causa cõsisteret: quid hoc tempore Quintio statuendum est? cui neq; magistratus adhuc æquus inuentus est; neq; iudiciũ redditũ est usitatum; non conditio, non sponsio, non deniq; ulla unquã intercessit postulatio, mitto æqua, uerum ante hoc tẽpus ne fando quidem audita. de re pecuniaria cupio contẽdere: non licet. at ea controuersia est: nihil ad me attinet: causam capitis dicas, oportet. accusa, ubi ita necesse est: non, inquit, nisi tu ante nouo modo priore loco dixeris: dicendum necessario est: præstituendæ horæ ad arbitrium nostrum: iudex ipse arcessetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore florentissimus ciuitatis: dicet Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione: aderunt autem homines nobilissimi, ac potentissimi, quorum frequentiam & consessum nõ modo P. Quintius, qui de capite decernit, sed quiuis, qui extra periculum sit, perhorrescat. hæc est iniqua certatio, nõ illa, qua tu contra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi consisteret quidem cõtra te, locũ reliquisti. quare aut doceas oportet, Alphenum negasse se procuratorem esse, nõ deiecisse libellos, iudicium accipere noluisse: aut, cum hæc facta sint, ex edicto te bona P. Quintij nõ possedisse cõcedas. etenim, si ex edicto possedisti; quæro, cur bona non uenierint? cur cæteri sponsores, & creditores conuenerint? nemo ne fuit, cui deberet Quintius? fue=

runt, & complures fuerunt: propterea quòd Caius frater aliquantum æris alieni reliquerat. quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienissimi, & ijs debebatur, neq; tamen quisquã inuentus est tam insignite improbus: qui uiolare P. Quintij existimationẽ absentis auderet. unus fuit, affinis, socius, necessarius Sex. Neuius, qui, cum ipse ultro deberet, quasi eximio præmio sceleris exposito, cupidissime contenderet, ut per se afflictum atq; euersum propinquum suũ non modo honeste partis bonis: uerum etiam cõmuni luce priuaret. ubi erãt cæteri creditores? deniq; hoc tempore ubi sunt? quis est, qui fraudationis causa latuisse dicat? quis, qui absentẽ defensum neget esse Quintium? nemo inuenitur. at cõtra omnes, quibuscũ ratio huic aut est, aut fuit, adsunt, defendũt; fides huius multis locis cognita ne perfidia Sex. Neuij derogetur, laborant. in huiusmodi sponsionem testes dare oportebat, ex eo numero qui hæc dicerent: uadimonium mihi deseruit: me fraudauit: à me nominis eius, quod inficiatus esset, diem petiuit: ergo experiri nõ potui, latitauit, procuratorẽ nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur testes, qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitẽt, ita se graues esse, ut, si ueritatem uolent retinere, grauitatem possint obtinere; si eam negligẽt, ita leues sint, ut omnes intelligant, nõ ad obtinendum mendaciũ, sed ad uerum probãdum auctoritatem adiuuare. ego hæc duo quæro: primum, qua ratione Neuius susceptum negotiũ non transegerit, hoc est cur bona, quæ ex edicto possidebat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad istam rationem nemo accesserit: ut necessario

confiteare, neq; eorum tam temerarium quenquam fuisse, neq; te ipsum id, quod turpissime susceperisses, perseuerare & transigere potuisse. quid, si tu ipse Sex. Neui statuisti bona P. Quintij ex edicto possessa non esse? opinor, tuum testimonium, quod in aliena re leue esset, id in tua, quoniam contra te est, grauissimum debet esse. emisti bona Sex. Alpheni L. Sylla Dictatore uendente: socium tibi in his bonis edidisti Quintium. plura non dico. cum eo tu uoluntariam societatem coibas, qui te in hæreditaria societate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem spoliatum fama fortunisq; omnibus arbitrabare. Diffidebam mehercule C. Aquili satis animo certo & confirmato me posse in hac causa consistere: sic cogitabam, cum contra dicturus esset Hortensius, & cum esset attente auditurus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic Q. Roscio, cuius soror est cum P. Quintio, cum à me peteret, & summe contenderet, ut propinquum suum defenderem, mihi perdifficile esse contra tales oratores non modo tantam causam perorare, sed omnino uerbum facere conari. cum cupidius instaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore durissimo esse, qui præsente eo gestum agere conaretur; qui uero cum ipso contenderēt, eos, etiã si quid antea recti aut uenusti habere uisi sunt, id amittere: ne quid mihi eiusmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus essem, me uereri. tũ mihi Roscius & alia multa confirmandi mei causa dixit: & mehercule si nihil diceret, tacito ipso officio & studio, quod adhibebat ergo propinquum suum, quemuis

commoueret. etenim cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus uideatur esse, qui in scena spectetur: tum uir eiusmodi est, ut solus dignus uideatur, qui eò non accedat. ueruntamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, ad summũ triduo septingenta millia passuum ambulare? tamen ne uereris, ut possis hæc contra Hortensium cõtendere? minime, inquã. sed quid id ad rem? nimium, inquit, in eo causa consistit. quo modo? docet me eiusmodi rem, & factum simul Sex. Neuij: quod si solũ proferretur, satis esse deberet. quod abs te C. Aquili, & à uobis, qui adestis in cõsilio, quæso, ut diligenter attendatis. profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnasse & audaciam; hinc ueritatem & pudorem, quoad potuerit, restitisse. Bona postulas ut ex edicto possidere liceat: quo die? te ipsum Neui uolo audire: uolo inauditum facinus ipsius, qui id cõmisit, uoce conuinci. dic Neui diem. ante V. Cal. intercalares. bene agis. quàm longe est hinc in saltum uestrum Gallicanum? Neui te rogo. DCC millia passuum. optime. de salto deijcitur Quintius, quo die? possumus hoc quoq; ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet dicere. intelligo: uerum & sero, & nequidquam pudet. deijcitur de saltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. biduo post, aut, ut statim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo DCC millia passuum conficiuntur. ò rem incredibilem: ò cupiditatem inconsideratam: ò nuncium uolucrem. administri & satellites Sex. Neuij Roma trans alpes in Sebusianos biduo ueniunt. ò hominem fortunatum, qui eiusmodi nũcios, seu potius pegasos habeat.

hic ego,si Crassi omnes cũ Antonijs existãt, si tu L.Phi=
lippe,qui inter illos florebas,hãc causam uoles cum Hor
tensio dicere,tamen superior sim necesse est : non enim,
quemadmodum putatis,omnia sunt in eloquentia : est
quædam tamen ita perspicua ueritas,ut eam infirmare
nulla res possit.an,antequã postulasti ut bona possideres,
misisti,qui curarent ut dominus de suo fundo à sua fa=
milia ui deijceretur ? utrunlibet elige.alterum incredi=
bile est,alterum nefarium,& ante hoc tempus utrũque
inauditum.D C C millia passuũ uis esse decursa biduo?
dic.negas ? ante igitur misisti.malo : si.n.illud diceres ,
improbe mentiri uiderere:cum hoc confiteris , id te ad=
misisse concedis,quod ne mẽdacio quidem tegere possis.
hoc consilium Aquilio & talibus uiris tam cupidũ,tam
audax,tã temerarium probabitur ? quid hæc amentia?
quid hæc festinatio?quid hæc immaturitas tanta signi=
ficat ? nõ uim ? nõ scelus ? nõ latrocinium ? nõ denique
omnia potius,quàm ius,quàm officium,quàm pudorẽ ?
mittis iniussu Prætoris: quo consilio? iussurum sciebas?
quid? cum iussisset,tum mittere non ne poteras? postu=
laturus eras : quando? post dies X X X: nempe si te ni=
hil impediret, si uolũtas eadem maneret, si ualeres,de=
nique si uiueres.Prætor iussisset : opinor si uellet,si ua=
leret,si ius diceret,si nemo recusaret,qui ex ipsius decre
to & satisdaret,& iudiciũ accipere uellet. nã per deos
immortales si Alphenus procurator P.Quintij tibi tum
satisdaret,& iudiciũ accipere uellet,deniq; omnia,quæ
postulares,facere uoluisset,quid ageres?reuocares eum,
quem in Galliam miseras? at hic quidem iam de fundo
expulsus , iam à suis dijs penatibus præceps eiectus ,

iam, quod indignissimum est, suorum seruorum manibus, nuncio atq; imperio tuo uiolatus esset. corrigeres hæc scilicet tu postea. de cuiusquam uita dicere audes, qui hoc concedas necesse est, ita te cæcum cupiditate & auaritia fuisse, ut, cum, postea quid futurum esset, ignorares, (accidere autem multa possent) spem maleficij præsentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? atq; hæc perinde loquor, quasi ipso illo tempore, cum te Prætor iussisset ex edicto possidere, si in possessionẽ misisses, debueris aut potueris P. Quintium de possessione deturbare. omnia sunt C. Aquili eiusmodi, quiuis ut perspicere possit, in hac causa improbitatem et gratiam cũ inopia & ueritate cõtendere. Prætor te quemadmodum possidere iussit? opinor, ex edicto. sponsio quæ in uerba facta est? ni ex edicto Prætoris bona P. Quintij possessa non sint. redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet possidere? nũ quid est causæ C. Aquili, quin, si lõge aliter possedit, quàm Prætor edixit, iste ex edicto non possederit, ego sponsione uicerim? nihil, opinor. cognoscamus edictum. QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT. de te loquitur Neui, quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto uenisse: tibi, quid facias, desinit, te instituit, tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE, quo modo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. quid tũ? DOMINVM, inquit, INVITVM

DETRVDERE NON PLACET. eum ipsum, qui fraudandi causa latitet; eum ipsum, quem iudicio nemo defendat; eum ipsum, qui cum omnibus creditoribus suis male agat, inuitum de prædio detrudi uetat. proficiscenti tibi in possessionem Prætor ipse Sex. Neui palàm dicit, ita possideto, ut tecum simul possideat Quintius: ita possideto, ut Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemadmodum obseruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui Romæ domus, uxor, liberi, procurator esset; eum, qui tibi uadimonium non deseruisset: hæc omnia mitto, illud dico, dominum expulsum esse de prædio, domino à familia sua manus allatas esse ante suos lares familiares. hoc dico,

*

Neuium ne appellauisse quidem Quintium, cum simul esset, experiri posset quotidie: deinde quòd omnia iudicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoq; periculo P. Quintij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod uno die transigi posset: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta esse concedit. quo in loco conditionem tuli, si uellet pecuniam petere, P. Quintium iudicatum solui satisdaturum, dum ipse, si quid peteret, pari conditione uteretur. ostendi, quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona possideri postularentur, præsertim cum Romæ domus eius, uxor, liberi essent, & procurator æque utriusque necessarius. docui, cum desertum esse dicat

uadimonium, omnino uadimonium nullum fuisse: quo die hūc sibi promisisse dicat, eo die ne Romæ quidē eum fuisse, id testibus me pollicitus sum planum facturum, qui & scire deberent, & causam, cur mentirentur, non haberēt. ex edicto autem nō potuisse bona possideri, demonstraui: quòd neq; fraudandi causa latitasset, neque exilij causa solum uertisse diceretur. reliquū est, ut eū nemo iudicio defenderit: quod contra copiosissime defensum esse contendi, nō ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore atque improbo, sed ab equite R. propinquo & necessario suo, quem ipse Sex. Neuius procuratorem relinquere antea cōsuesset: neque eū, si Tribunos appellarit, iccirco minus iudicio pati paratū fuisse, neque potentia procuratoris Neuio ius ereptum: cōtra, istum potentia sua tum tantummodo superiorē fuisse, nunc nobis uix respirandi potestatem dare. quæsiui, quæ causa fuisset, cur bona non uenissent, cū ex edicto possiderētur. deinde illud quoque requisiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tū idem fecerit, neq; nunc cōtra dicat, omnesq; pro P. Quintio pugnent, præsertim cum in tali iudicio testimonia creditorum existimētur ad rem maxime pertinere. postea sum usus aduersarij testimonio, qui sibi eum nuper edidit socium, quē, quo modo nūc intendit, ne in uiuorum quidem numero tū demonstrat fuisse. tum illam incredibilem celeritatem, seu potius audaciam protuli: cōfirmaui necesse esse aut biduo DCC millia passuū esse decursa, aut Sex. Neuiū diebus cōpluribus ante in possessionem misisse, quàm postularet, ut ei liceret bona possidere. postea recitaui edictum, quod aperte dominū de prædio detrudi uetaret:

in quo constitit Neuium ex edicto nõ possedisse, cũ confiteretur ex prædio ui detrusum esse Quintium: omnino autem bona possessa nõ esse constitui, quòd bonorũ possessio spectetur nõ in aliqua parte, sed in uniuersis, quæ teneri ac possideri possint. dixi, Romæ domum fuisse, quò iste ne aspirarit quidem; seruos complures, ex quibus iste possederit neminem, ne attigerit quidem; unum fuisse, quẽ attingere conatus sit, prohibitum fuisse, quieuisse. in ipsa Gallia cognostis in prædia priuata Quintij Sex. Neuium nõ uenisse: deniq; ex hoc ipso saltu, quem per uim expulso socio possedit, seruos priuatos Quintij non omnes eiectos esse. ex quo, & ex cæteris dictis, factis, cogitatisq; Sex. Neuij quiuis potest intelligere, istũ nihil aliud egisse, neq; nunc agere, nisi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij totum agrum, qui cõmunis est, suum facere possit. Nunc, causa perorata, res ipsa et periculi magnitudo C. Aquili cogere uidetur, ut te, atq; eos, qui tibi in consilio sunt, obsecret, obtesteturq; P. Quintius per senectutem, ac solitudinem suã, nihil aliud, nisi ut uestræ naturæ bonitatiq; obsequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia possit ad misericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere cœpimus. si causa cum causa contenderet, nos nostram perfacile cuiuis probaturos statuebamus. quòd uitæ ratio cum ratione uitæ decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus esse arbitrati sumus. ea res enim nunc in discrimen uersatur, utrum ne possit se contra luxuriem, ac licentiam rusticana illa atque inculta parsimonia defendere; an

deformata, atq; ornamentis omnibus spoliata, nuda cupiditati, petulantiæq; addicatur. non comparat se tecum gratia P. Quintius Sex. Neui, non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur se non belle dicere, non ad uoluntatem loqui posse, non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profusis sumptibus uiuere, non ornare magnifice splēdideq; conuiuium, non habere domum clausam pudori & sanctimoniæ, patentem atq; adeo expositā cupiditati & uoluptatibus: contra, sibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino semper horridam atq; aridam cordi fuisse. ista superiora esse, ac plurimum posse his moribus, sentit. quid ergo est? non usq; eò tamen, ut in capite fortunisq; hominum honestissimorum dominentur ij, qui, relicta bonorū uirorū disciplina, & quæstum, & sumptum Gallonij sequi maluerūt, atq; etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaq; uixerūt. si licet uiuere eum, quem Sex. Neuius nō uult, si est homini honesto locus in ciuitate inuito Neuio, si fas est respirare P. Quintium contra nutum ditioneq; Neuij, si, quæ pudore ornamēta sibi peperit, ea potest cōtra petulantiam te defendente obtinere: spes est, & hūc miserum, atq; infelicem aliquando tamen posse cōsistere. sin & poterit Neuius id, quod libet; et ei libebit, quod nō licebit: quid agē dum est? qui deus appellandus est? cuius hominis fides imploranda est? qui deniq; questus, qui mœror dignus inueniri calamitate tanta potest? miserum est, exturbari fortunis omnibus: miserius est, iniuria. acerbum est ab aliquo circunueniri: acerbius, à propinquo

calamitosum est, bonis euerti: calamitosus: cum dedecore. funestum est, à forti atq; honesto uiro iugulari: funestius, ab eo, cuius uox præconio quæstu prostitit. indignum est, à pari uinci, aut superiore: indignius, ab inferiore, atq; humiliore. luctuosum est, tradi alteri cũ bonis: luctuosius, inimico. horribile est, causam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circunspexit Quintius, omnia periclitatus est C. Aquili: non Prætorẽ modo, à quo ius impetraret, inuenire nõ potuit, atq; adeo ne unde arbitratu quidem suo postularet; sed ne amicos quidem Sex. Neuij, quorum sæpe & diu ad pedes iacuit stratus, obsecrans per deos immortales, ut aut secum iure contenderent, aut iniuriam sine ignominia sibi imponerent. deniq; ipsius inimici uultum superbissimum subijt: ipsius Sex. Neuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proscribendis exercitatam: obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo est, ut aliquando misericordiã caperet; aliquã, si non propinquitatis, at ætatis suæ, si nõ hominis, at humanitatis rationẽ haberet; ut secum aliquid integra sua fama, qualibet, dũmodo tolerabili, conditione transigeret. ab ipso repudiatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omni magistratu agitatus atq; perterritus, quẽ præter te appellet, habet neminẽ. tibi se, tibi suas omnes opes, fortunasq; cõmendat: tibi cõmittit existimationẽ ac spẽ reliquæ uitæ: multis uexatus cõtumelijs, plurimis iactatus iniurijs, nõ turpis ad te, sed miser cõfugit. è fundo ornatissimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cũ illũ in suis paternis bonis dominari

uideret, ipse filiæ nubili dotẽ conficere nõ posset, nil alie nũ tamen uita superiore cõmisit. itaque te hoc obsecrat C. Aquili, ut quã existimationem, quã honestatem in iu diciũ tuũ propè acta iã ætate decursáq; attulit, eã liceat ei secũ ex hoc loco efferre; ne is, de cuius officio nemo un quã dubitauit, sexagesimo denique anno dedecore, ma= cula, turpissimáq; ignominia notetur; ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro spolijs abutatur; ne per te ferat, quo minus quæ existimatio P. Quintiũ usq; ad se nectutẽ perduxit, eadem usque ad rogum prosequatur.

PRO SEX. ROSCIO AMERINO. ORATIO II.

CREDO ego uos iudices mirari, quid sit, quòd, cum tot summi oratores ho= minesq; nobilissimi sedeant, ego potis= simum surrexerim, is, qui neque æta= te, neq; ingenio, neque auctoritate sim cum his, qui sedeant, comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere cõfla= tã putant oportere defendi, defendere ipsi propter iniq= tatem temporũ non audent. ita fit, ut adsint, propterea quòd officium sequũtur; taceant autem iccirco, quia pe riculum metuũt. quid ergo? audacissimus ego ex omni= bus? minime. at tãto officiosior, quàm cæteri? ne istius quidem laudis ita sum cupidus, ut alijs eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut cau sam Sex. Roscij reciperem? quia, si quis istorum dixisset, quos uidetis adesse, in quibus summa auctoritas est, atq;

amplitudo; si uerbũ de Rep. fecisset, id quod in hac causa fieri necesse est; multo plura dixisse, quàm dixisset, putaretur: ego etiam si omnia, quæ dicenda sunt, libere dixero, nequaquam tamẽ similiter oratio mea exire, atq; in uulgus emanere poterit: deinde, quòd cæterorum neque dictum obscurum potest esse propter nobilitatem, & amplitudinem, neque temere dicto concedi propter ætatem, & prudentiam; ego si quid liberius dixero, uel occultum esse propterea, quòd non dum ad Remp. accessi, uel ignosci adolescentiæ meæ poterit. tametsi non modo ignoscendi ratio, uerum etiam cognoscendi cõsuetudo iã de ciuitate sublata est. accedit illa quoque causa, quòd à cæteris forsitan ita petitum sit, ut dicerent, ut utrumuis saluo officio se facere posse arbitrarentur: à me autem ij contenderunt, qui apud me & amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum possunt: quorũ ego neq; beneuolentiã erga me ignorare, nec auctoritatem aspernari, nec uoluntatem negligere debeã. his de causis ego huic causæ patronus extiti: non electus unus, qui maximo ingenio; sed relictus ex omnibus, qui minimo periculo possem dicere: neq; uti satis firmo præsidio defensus Sex. Roscius, uerũ uti ne omnino desertus esset. forsitan quæratis, qui iste terror sit, & quæ tanta formido, quæ tot ac tales uiros impediat, quo minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum consueuerũt, causam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare nõ mirum est', propterea ꝙ consulto ab accusatoribus eius rei, quæ conflauit hoc iudiciũ, mentio facta non est. quæ res ea est? bona patris huiusce Sex. Roscij, quæ sunt sexagies, quæ de uiro fortissimo & clarissimo L. Sylla, quem

honoris causa nomino, duobus millibus nummũ sese dicit emisse adolescens uel potẽtissimus hoc tẽpore nostræ ciuitatis L. Cornelius Chrysogonus. is à uobis iudices hoc postulat, ut, quoniam in alienam pecuniam tã plenam, atq; præclaram nullo iure inuaserit, quoniamq; ei pecuniæ uita Sex. Roscij obstare, atq; officere uideatur, deleatis ex animo suo suspicionem omnẽ, metumq; tollatis. sese hoc incolumi nõ arbitratur huius innocentis patrimoniũ tã amplũ, et copiosum posse obtinere: dãnato & eiecto sperat se posse, quod adeptus est per scelus, id ꝑ luxuriã effundere, atq; cõsumere. hũc sibi ex animo scrupulum, qui se dies noctesq; stimulat ac pungit, ut euellatis postulat: ut ad hanc suã prædã tam nefariam adiutores uos profiteamini. si uobis æqua & honesta postulatio uidetur iudices; ego cõtra breuẽ postulationem affero, &, quomodo mihi persuadeo, aliquãto æquiorẽ. Primũ à Chrysogono peto, ut pecunia fortunisq; nostris cõtentus sit, sanguinẽ et uitã ne petat: deinde à uobis iudices, ut audaciũ sceleri resistatis, innocentiũ calamitatem leuetis, & in causa Sex. Roscij periculũ, quod in omnes intenditur, propulsetis. ꝙ si aut causa criminis, aut facti suspicio, aut quælibet deniq; uel minima res reperietur, quamobrẽ uideantur illi nõ nihil tamen in deferendo nomine secuti; postremo si præter eam prædã, quã dixi, quidquã aliud causæ inueneritis: nõ recusamus, quin illorũ libidini Sex. Roscij uita dedatur. sin aliud agitur nihil, nisi ut his ne quid desit, qbus satis nihil est; si hoc solum hoc tẽpore pugnatur, ut ad illã opimã præclaramq; prædam dãnatio Sex. Roscij, uelut cumulus, accedat: nõne cum multa indigna, tum uel hoc indignissimum est,

uos idoneos habitos, per quorũ sentẽtias, iusq; iurãdũ id assequantur, quod antea ipsi scelere & ferro assequi cõsuerunt? qui ex ciuitate in senatũ propter dignitatẽ, ex senatu in hoc consiliũ delecti estis propter seueritatẽ. ab his hoc postulare homines sicarios atq; gladiatores, non modo ut supplicia uitẽt, quæ à uobis pro maleficijs suis metuere atq; horrere debẽt, uerũ etiã ut spolijs Sex. Roscij hoc iudicio ornati auctiq; discedãt? his de rebus tantis, tãq; atrocibus neq; satis me cõmode dicere, neq; satis grauiter cõqueri, neq; satis libere uociferari posse intelligo: nã cõmoditati ingeniũ, grauitati ætas, libertati tẽpora sunt impedimẽto. huc accedit summus timor: quẽ mihi natura pudorq; meus attribuit, et uestra dignitas, & uis aduersariorũ, et Sex. Roscij pericula. quapropter uos oro atq; obsecro iudices, ut attẽte bonaq; cũ uenia uerba mea audiatis. fide sapiẽtiaq; uestra fretus, plus oneris sustuli, q̃ ferre me posse intelligo. hoc onus si uos aliqua ex parte alleuabitis, ferã, ut potero, studio & industria iudices. sin a uobis, id quod nõ spero, deserar, tamẽ animo nõ deficiã, & id, quod suscepi, quoad potero, perferã. q si perferre nõ potero, opprimi me onere officij malo, q̃ id, quod mihi cum fide semel impositũ est, aut propter perfidiã abijcere, aut propter infirmitatẽ animi deponere. te quoq; magnopere M. Fãni quæso, ut, qualẽ te iã antea populo R. præbuisti, cum huic idẽ quæstioni iudex præesses, talẽ te & nobis, & populo R. hoc tempore impertias. quãta multitudo hominũ cõuenerit ad hoc iudiciũ, uides: quæ sit omniũ mortaliũ expectatio, quæ cupiditas, ut acria ac seuera iudicia fiãt, intelligis. lõgo interuallo iudiciũ inter sicarios hoc primũ cõmittitur,

cum interea cædes indignissimæ maximæq; factæ sint. omnes hanc quæstionẽ te Prætore de manifestis maleficijs, quotidianoq; sanguine haud remissius sperant futurã. qua uociferatione in cæteris iudicijs accusatores uti consueuerũt, ea nos hoc tempore utimur, qui causam dicimus. petimus abs te M. Fãni, à uobisq; iud. ut quãacerrime maleficia uindicetis, ut quamfortissime hominibus audacissimis resistatis, ut hoc cogitetis, nisi in hac causa, qui uester animus sit, ostẽdetis, eò prorumpere hominum cupiditatem, & scelus, & audaciam, ut nõ modo clàm, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes uestros iudices, inter ipsa subsellia cædes futuræ sint: etenim quid aliud hoc iudicio tẽtatur, nisi ut id fieri liceat? accusant ij, qui in fortunas huius inuaserũt: causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerũt. accusant ij, quibus occidi patrem Sex. Roscij bono fuit: causam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, uerum etiam egestatem. accusant ij, qui hunc ipsum iugulare summe cupierunt: causam dicit is, qui etiã ad hoc ipsum iudiciũ cum præsidio uenit, ne hic ibidẽ ante oculos uestros trucidetur. deniq; accusant ij, quos populus poscit: causam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde restat. atq; ut facilius intelligere possitis iudices, ea, quæ facta sunt, indigniora esse, q̃ hæc sunt, quæ dicimus: ab initio res quemadmodum gesta sit, uobis exponemus, quo facilius & huius hominis innocentissimi miserias, & illorum audaciam cognoscere possitis, & Reip. calamitatem. Sex. Roscius pater huiusce, municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia non modo sui municipij, uerum etiam eius uicini-

tatis facile primus, tum gratia atq; hospitijs florens hominum nobilissimorum: nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus erat ei non modo hospitium, uerum etiam domesticus usus, & consuetudo: quas, ut æquum est, familias honestatis amplitudinisq; gratia nomino. itaq; ex suis omnibus commodis hoc solum filio reliquit: nam patrimonium domestici prædones ui ereptum possidẽt: fama & uita innocẽtis ab hospitibus, amicisq; paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuisset, tum hoc tumultu proximo, cũ omnium nobiliũ dignitas, & salus in discrimẽ ueniret, præter cæteros in ea uicinitate eam partem, causamq; opera, studio, aucto ritate defendit: etenim rectum putabat, pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur. posteaquam uictoria constituta est, ab armisq; recessimus; cum proscriberentur homines, atq; ex omni regione caperentur ij, qui aduersarij fuisse putabãtur, erat ille Romæ frequens, atq; in foro, & in ore omnium quotidie uersabatur, magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur, q̃ timere ne quid ex ea calamitatis sibi accideret. erãt ei ueteres inimicitiæ cum duobus Roscijs Amerinis, quorũ alterũ sedere in accusa torum subsellijs uideo, alterũ tria huiusce prædia possidere audio. quas inimicitias si tam cauere potuisset, q̃ metuere solebat, uiueret: neq; enim iud. iniuria metuebat: nam duo isti sunt T. Roscij, quorum alteri Capitoni cognomen est, iste, qui adest, Magnus uocatur: homines eiusmodi, alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur, hic autem nuper se ad eum lanistã contulit, qui, cũ ante hanc pugnã tyro esset scien=

tia, facile ipsum magistrũ scelere, audaciáq; superauit. nã cum hic Sex. Roscius esset Ameriæ, T. autẽ iste Roscius Romæ; cũ hic filius assiduus in prædijs esset, cumq; se uolũtate patris rei familiari, uitæq; rusticæ dedisset, iste autẽ frequẽs Romæ esset: occiditur ad balneas Palatinas rediẽs à cœna Sex. Roscius. spero ex hoc ipso nõ esse obscurũ, ad quẽ suspicio maleficij pertineat. uerũ id, quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuũ res ipsa fecerit, hũc affinem culpæ iudicatote. Occiso Sex. Roscio primus Ameriã nunciat Mãlius Glaucia quidã, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris istius T. Roscij: & nunciat domũ, nõ filij, sed T. Capitonis inimici. & cum post horam primam noctis occisus esset, primo diluculo nũcius hic Ameriã uenit. decẽ horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuũ cisijs peruolauit; nõ modo ut exoptatum inimico nuncium primus afferret, sed etiã cruorẽ inimici quãrecẽtissimum, telumq; paulo ante è corpore extractũ ostenderet. quatriduo, quo hæc gesta sunt, res ad Chrysogonum in castra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demõstratur: bonitas prædiorũ, (nã fundos decem & tres reliquit, qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia & solitudo cõmemoratur. demõstrant, cũ pater huiusce Sex. Roscius, homo tã splendidus & gratiosus, nullo negotio sit occisus, perfacile hunc, hominẽ incautum, & rusticũ, & Romæ ignotũ, de medio tolli posse. ad eã rem operam suã pollicentur. ne diutius uos teneam iud. societas coitur. cum iam proscriptionis mentio nulla fieret, & cũ, etiam qui antea metuerãt, redirent, ac iam defunctos sese periculis arbitrarentur: hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus:

tria prædia uel nobilissima Capitoni propria tradũtur, quæ hodie possidet: in reliquas omnes fortunas iste T. Roscius nomine Chrysogoni, quẽadmodum ipse dicit, impetum facit. hæc bona sexagies HS, emuntur duobus millibus nummũ. hæc omnia iud. imprudẽte L. Sylla facta esse certe scio. neque. n. mirum, cũ eodem tẽpore & ea, quæ præterita sunt, & ea; quæ uidentur instare, præparet; cũ & pacis cõstituendæ rationẽ, & belli gerendi potestatẽ solus habeat; cũ omnes in unum spectẽt, unus omnia gubernet; cũ tot tantisq; negotijs distẽtus sit, ut respirare libere nõ possit; si aliquid non animaduertat; cũ præsertim tã multi occupationem eius obseruẽt, tẽpusq; aucupẽtur, ut, simul atque ille despexerit, aliquid huiuscemodi moliantur. huc accedit, ꝙ quamuis ille felix sit, sicut est, tamen tanta felicitate nemo potest esse in magna familia, qui neminẽ neq; seruũ, neque libertũ improbũ habeat. interea iste. T. Roscius uir optimus, procurator Chrysogoni, Ameriã uenit, in prædia huius inuadit, hunc miserũ, luctu perditum, qui non dum etiã paterno funeri iusta soluisset, nudum eijcit domo, atq; focis patrijs dijsq; penatibus præcipitem iudices exturbat: ipse amplissimæ pecuniæ fit dominus: q in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolẽs in aliena: multa palàm domum suã auferebat, plura clã de medio remouebat: non pauca suis adiutoribus large effuseq; donabat, reliqua cõstituta auctione uendebat. quod Amerinis usque eò uisum est indignũ, ut urbe tota fletus gemitusq; fieret: etenim multa simul ante oculos uersabantur; mors hominis florentissimi Sex. Roscij crudelissima; filij autem eius egestas indignissima, cui de tanto patrimonio

prædo iste nefarius ne iter quidem ad sepulcrũ patrium reliquisset: bonorum emptio, flagitiosa possessio, furta, rapinæ, donationes. nemo erat, q non ardere omnia mallet, q̃ uidere in Sex. Roscij uiri optimi, atq; honestissimi bonis iactantem se, ac dominantem T. Roscium. itaq; decurionum decretũ statim fit, ut Decemprimi proficiscantur ad L. Syllam; doceantq; eũ, qui uir Sex. Roscius fuerit; cõquerantur de istorũ scelere, & iniurijs; orent, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas cõseruatas uelit. atque ipsum decretum quæso cognoscite. DECRETVM DECVRIONVM. Legati in castra ueniunt. intelligitur iud. id quod iam ante dixi, imprudente L. Sylla scelera hæc & flagitia fieri: nam statim Chysogonus & ipse ad eos accedit, et homines nobiles allegat ijs, qui peterent, ne ad Syllam adirent, & omnia Chrysogonũ, quæ uellent, esse facturum pollicerentur. usq; adeo autẽ ille pertimuerat, ut mori mallet, q̃ de his rebus Syllam doceri. homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerẽt, cũ ille confirmaret sese nomen Sex. Roscij de tabulis exempturũ, prædia uacua filio traditurũ, cumq; id ita futurũ T. Roscius Capito, qui in X. legatis erat, adpromitteret, crediderunt, Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rem differre quotidie ac procrastinare isti cœperunt, deinde aliquanto lentius, nihil agere atq; deludere, postremo, id quod facile intellectũ est, insidias uitæ huiusce Sex. Roscij parare, neque sese arbitrari posse diutius alienã pecuniã domino incolumi obtinere. quod is simul atq; sensit, de amicorum cognatorumq; sententia Romam cõfugit, & sese ad Cæciliam Nepotis filiam, quã honoris causa nomino, cõtulit,

qua pater usus erat plurimũ. in qua muliere iud. etiam nunc, id quod omnes semper existimauerunt, quasi exẽ=pli causa uestigia antiqui officij remanent. ea Sex. Ro=scium inopem, eiectum domo, atq; expulsum ex suis bo nis, fugientem latronum tela & minas, recepit domũ, hospitiq; oppresso iã, desperatoq; ab omnibus opitulata est. eius uirtute, fide, diligentia factum est, ut hic potius uiuus in reos, q̃ occisus in proscriptos referretur. nam postquã isti intellexerunt, summa diligentia uitã Sex. Roscij custodiri, neq; sibi ullã cædis faciundæ potestatem dari: cõsilium ceperunt plenum sceleris, & audaciæ, ut nomen huius de parricidio deferrent, ut ad eam rẽ ali=quem accusatorem ueterem compararent, qui de ea re posset dicere aliquid, in qua re nulla subesset suspicio, deniq;, ut, quoniã crimine nõ poterant, tempore ipso pu gnarent: ita loqui homines, ꝙ iudicia tam diu facta nõ essent, condemnari eum oportere, qui primus in iudiciũ adductus esset: huic autem patronos propter Chrysogo ni gratiam defuturos: de bonorum uenditione, & de ista societate uerbum esse facturum neminem: ipso no=mine parricidij, & atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defensus esset. hoc con silio atq; adeo hac amentia impulsi, quem ipsi, cũ cupe=rent, nõ potuerunt occidere, eũ iugulandum uobis tra=diderunt. quid primum quærar? aut unde potissimum exordiar iud? aut quod, aut à quibus auxilium petam? deorũ ne immortalium? populi ne Romani? uestrã ne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fidem im plorem? pater occisus nefarie, domus obsessa, ab inimicis bona adẽpta, possessa, direpta: filij uita infesta, sæpe ferro

atque insidijs appetita. quid ab his tot maleficijs sceleris abesse uidetur? tamen hæc alijs nefarijs cumulant, atq; adaugent: crimẽ incredibile cõfingunt. testes in hunc & accusatores huiusce pecunia cõparant: hanc cõditionem misero ferunt, ut optet utrũ malit, ceruices Roscio dare, an insutus in culeum suppliciũ parricidarum, per summũ dedecus uitã amittere. patronos huic defuturos putauerũt: desunt: qui libere dicat, qui cũ fide defendat, id quod in hac causa est satis, quoniã quidẽ suscepi, nõ deest profecto iudices. et forsitã in suscipiẽda causa temere impulsus adolescẽtia fecerim: quoniã quidẽ semel suscepi, licet hercules undiq; omnes terrores, minæ, periculaq; impendeant omnia, succurrã, atq; subibo. certũ est, deliberatũq;, quæ ad causam pertinere arbitror, omnia non modo dicere, uerũ etiam libenter, audacter, libereq; dicere. nulla res tãta existat iudices, ut possit uim mihi maiorem adhibere metus, q̃ fides: etenim quis tam dissoluto animo est, q, hæc cũ uideat, tacere, ac negligere possit? patrẽ meũ, cum proscriptus nõ esset, iugulastis: occisum in proscriptorũ numerum retulistis: me domo mea per uim expulistis: patrimonium meũ possidetis: quid uultis amplius? etiã ne ad subsellia cũ ferro atq; telis uenistis, ut hic aut iuguletis, aut cõdemnetis Sex. Roscium? hominẽ longe audacissimum nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriã, &, quod inter omnes constat, nisi inter eos qui ipsi quoq; insaniunt, insanissimũ. is cũ curasset in funere C. Marij, ut Q. Scæuola uulneraretur, uir sanctissimus atque ornatissimus nostræ ciuitatis, de cuius laude neq; hic locus est ut multa dicãtur, neque plura tamen dici possunt, q̃ populus R. memoria retinet: diẽ Scæuolæ

dixit, posteaquam cōpetit eum posse uiuere. cum ab eo quæreretur, quid tandē accusaturus esset eum, quē pro dignitate ne laudare quidē quisquam satis cōmode posset: aiunt hominem, ut erat furiosus, respondisse, ꝙ non totum telum corpore recepisset. quo populus R. nihil ui dit indignius, nisi eiusdē uiri mortē: quæ tātum potuit, ut omnes ciues suos perdiderit, & afflixerit: quos quia seruare per cōpositionem uolebat, ipse ab ijs interemptus est. est ne hoc illi dicto atq; facto Fimbriæ nō simillimū? accusatis Sex. Rosciū: quid ita? quia de manibus uestris effugit, quia se occidi passus nō est. illud, quia in Scæuola factū est, magis indignū uidetur: hoc, quia fit à Chrysogono, nō est ferendum, nā per deos immortales, quid est in hac causa, quod defensionis indigeat? qui locus ingeniū patroni requirit, aut oratoris eloquētiā magnopere desiderat? totā causam iud. explicemus, atq; ante oculos expositā cōsideremus. ita facillime, quæ res totum iudicium cōtineat, et quibus de rebus nos dicere oporteat, et quid uos sequi cōueniat, intelligetis. Tres sunt res, quātum ego existimare possum, quæ obstēt hoc tēpore Sex. Roscio, crimē aduersariorum, & audacia, et potētia. criminis cōfictionē accusator Erutius suscepit: audaciæ partes Roscij sibi poposcerunt: Chrysogonus autem, is, qui plurimū potest, potentia pugnat. de hisce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. quid igitur est? non eodem modo de omnibus: ideo ꝙ prima illa res ad meum officium pertinet, duas autem reliquas uobis populus R. imposuit. ego crimen oportet diluam: uos & audaciæ resistere, & hominum eiusmodi perniciosam atque intolerandā potentiā primo quoque tempore extinguere,

atq; opprimere debetis. occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. scelestū dij immortales ac nefarium facinus, atq; eiusmodi, quo uno maleficio scelera omnia complexa esse uideātur. etenim si, id quod praeclare à sapientibus dicitur, uultu saepe laeditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eū, qui mortem obtulerit parēti? pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atq; humana cogebāt; in hoc tāto, tā atroci, tā singulari maleficio, quod ita raro extitit, ut, si quādo auditum sit, portenti ac prodigij simile numeretur, quibus tādem te C. Eruti argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen uocetur, singularē ostendere, & mores feros, immanemq; naturā, & uitā uitijs flagitijsq; omnibus deditam, & deniq; omnia ad perniciem profligata atq; perdita? quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem causa, cōtulisti. patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequā inductus? annos natus magis quadraginta. uetus uidelicet sicarius, homo audax & saepe in caede uersatus? at hoc ab accusatore ne dici quidē audistis. luxuries igitur hominē nimirū, et aeris alieni magnitudo, & indomitae animi cupiditates ad hoc scelus impulerūt. de luxuria purgauit Erutius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo ferè interfuisse. nihil autē unquam debuit. cupiditates porrò quae possunt esse in eo, qui, ut ipse accusator obiecit, ruri semper habitarit, & in agro colēdo uixerit? quae uita maxime disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. quae res igitur tantū istum furorē Sex. Roscio obiecit? patri, inquit, non placebat. patri non placebat? quam ob cau=

sam? necesse est enim eã quoq; iustam, & magnam, & perspicuam fuisse. nam ut illud incredibile est, mortem oblatã esse patri à filio sine plurimis & maximis causis: sic hoc uerisimile non est, odio fuisse parenti filium sine causis multis, & magnis, & necessarijs. rursus igitur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta uitia fuerint in unico filio, quare is patri displiceret. at perspicuum est, nullum fuisse. pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearat. at is quidem fuit omnium cõstantissimus. ergo illud iam perspicuum profecto est, si neq; amens pater, neq; perditus filius fuerit, neq; odij causam patri, neq; sceleris filio fuisse. nescio, inquit, quæ causa odij fuerit: fuisse odiũ intelligo, quia antea, cum duos filios haberet, illum alterum, qui mortuus est, secum omni tempore uolebat esse, hunc in prædia rustica relegarat. quod Erutio accidebat in mala nugatoriaq; accusatione, idẽ mihi usu uenit in causa optima. illa, quo modo crimen cõmentitium cõfirmaret, non inueniebat: ego, res tam leues qua ratione infirmem ac diluam, reperire nõ possum. quid ais Eruti? tot prædia, tam pulchra, tam fructuosa Sex. Roscius filio suo relegationis ac supplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc? patresfamilias, qui liberos habẽt, præsertim homines illius ordinis, ex municipijs rusticanis, nõ ne optatissimum sibi putant esse, filios suos rei familiari maxime seruire, & in prædijs colendis operæ plurimum studijq; cõsumere? at amandarat hũc sic, ut esset in agro, ac tãtummodo aleretur ad uillam, ut cõmodis omnibus careret. quid, si cõstat, hunc non modo colendis prædijs præfuisse, sed certis fundis patre uiuo frui solitum esse?

tamen ne hæc attenta uita & rusticana, relegatio atq; amandatio appellabitur? uides Eruti, quantũ distet argumentatio tua ab re ipsa, atq; à ueritate. quod cõsuetudine patres faciunt, id quasi nouũ reprehendis: quod beneuolẽtia fit, id odio factũ criminaris. quod honoris causa pater filio suo concessit, id eum supplicij causa fecisse dicis. neq; hæc tu nõ intelligis, sed usq; eò, quid arguas, nõ habes, ut non modo tibi contra nos dicendũ putes, uerũ etiam contra rerũ naturam, contráq; cõsuetudinem hominũ, contráq; opiniones omniũ. at. n. cum duos filios haberet, alterũ à se nõ dimittebat, alterũ ruri esse patiebatur. quæso Eruti, ut hoc in bonã partem accipias: non enim exprobrãdi causa, sed cõmouendi gratia dicã. si tibi fortuna nõ dedit, ut patre certo nascerere, ex quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset: at natura certe dedit, ut humanitatis nõ parũ haberes. eò accessit studiũ doctrinæ, ut ne à literis quidẽ alienus esses. ecquid tãdẽ, tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) senex ille Cæcilianus minoris facere Eutychũ filiũ rusticũ, q̃ illũ alterũ Cherestratũ? (nã, ut opinor, hoc nomine est) alterũ in urbe secũ honoris causa habere, alterũ rus supplicij causa relegasse? q̃d ad istas ineptias abis, inquies? quasi uero mihi difficile sit q̃uis multos nominatim proferre (ne lõgius abeã) uel tribules, uel uicinos meos, q suos liberos, quos plurimi faciũt, agricolas assiduos esse cupiũt. uerũ homines notos sumere odiosum est: ũ et illud incertũ sit, uelint ne hi sese nominari; et nemo uobis magis notus futurus sit, q̃ est hic Eutychus; & certe ad rẽ nihil intersit, utrũ hunc ego comicũ adolescentẽ, an aliquem ex agro Veiente nominẽ: etenim hæc cõficta ar=

bitror à poetis esse, ut effictos nostros mores in alienis p̄sonis, expressamq; imaginē nostram uitæ quotidianæ uideremus. age nunc, refer animū, sis, ad ueritatē, & considera, nō modo in Vmbria atque in ea uicinitate, sed in his ueteribus municipijs quæ studia à patribusfamilias maxime laudentur: iam profecto te intelliges inopia criminum summā laudē Sex. Roscio uitio et culpæ dedisse. at nō modo hoc patrū uolūtate liberi faciunt, sed p̄multos & ego noui, &, nisi me fallit animus, unusquisque uestrū, qui et ipsi incensi sunt studio, quod ad agrū colēdū attinet, uitāq; hāc rusticā, quā tu probro et crimini putas esse oportere, et honestissimā et suauissimā esse arbitrātur. quid cēses hūc ipsum Sex. Rosciū, quo studio, et qua intelligētia esse in rusticis rebus? ut ex his propinqs eius, hominibus honestissimis, audio, nō tu in isto artificio accusatorio callidior es, q̄ hic in suo. uerū, ut opinor, quoniā ita Chrysogono uidetur, qui huic nullū prædiū reliquit, & artificium obliuiscatur, & studiū deponat, licebit. quod tametsi miserum, & indignum est, feret tamen æquo animo iudices, si per uos uitam & famam potest obtinere. hoc uero est, quod ferri non potest, si & in hanc calamitatē uenit propter prædiorum bonitatē & multitudinem, &, ꝙ ea studiose coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miseriæ sit, ꝙ alijs coluit, non sibi; nisi etiam, ꝙ omnino coluit, crimini fuerit. næ tu Eruti accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses, cum ab Aratro arcessebantur, qui Consules fierent: etenim, qui præesse agro colendo flagitium putes, profecto illum Atilium, quem sua manu spargentem semen, qui missi erant, cōuenerunt, hominē turpissimum, atq;

inhonestissimum iudicares. at hercule maiores nostri lõge aliter & de illo, & de cæteris talibus uiris existimabãt: itaq; ex minima tenuissimaq; Rep. maximã & florentissimã nobis reliquerunt: suos, n. agros studiose colebãt, nõ alienos cupide appetebãt: quibus rebus, et agris, & urbibus, & nationibus Remp. atq; hoc imperium, et populi R. nomẽ auxerunt. neq; ego hæc eo profero, quo cõferenda sint cũ hisce, de quibus nũc quærimus; sed ut illud intelligatur, cũ apud maiores nostros summi uiri, clarissimiq; homines, qui omni tẽpore ad gubernacula Reip. sedere debebant, tamẽ in agris quoque colẽdis aliquantũ operæ, temporisq; consumpserint; ignosci oportere ei homini, qui se fateatur esse rusticum, cũ ruri assiduus semper uixerit; cũ præsertim nihil esset, quod aut patri gratius, aut sibi iucũdius, aut re uera honestius facere posset. odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor ostẽditur Eruti, ꝙ hunc ruri esse patiebatur. nunquid est aliud? immo uero, inquit, est: nam istum exhæredare in animo habebat. audio. nũc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nã illa opinor tu quoq; cõcedis leuia esse atq; inepta. conuiuia cum patre non inibat: quippe qui ne in oppidũ quidẽ nisi perraro ueniret. domũ suã istũ non ferè quisquã uocabat: nec mirũ, quem neq; in urbe uideret, neq; rure uocaturus esset. uerum hæc quoq; tu intelligis esse nugatoria. illud, quod cœpimus, uideamus, quo certius argumẽtũ odij reperiri nullo modo potest. exhæredare pater filium cogitabat. mitto quærere, qua de causa: quæro, qui scias? tametsi te dicere atq; enumerare causas omnes oportebat: et id erat certi accusatoris officium, qui tanti sceleris argueret,

explicare omnia uitia,atq; peccata filij,quibus incensus parens potuerit animũ inducere,ut naturã ipsam uin=ceret,ut amorẽ illum penitus insitũ eijceret ex animo, ut deniq; patrem esse sese obliuisceretur: quæ sine ma=gnis huiusce peccatis accidere potuisse nõ arbitror. uerũ concedo tibi,ut ea prætereas,quæ cũ taces, nulla esse cõ cedis.illum quidem uoluisse exhæredare,certe tu planũ facere debes. quid ergo affers, quare id factum pute=mus? uere nihil potes dicere. finge aliquid saltem cõmo de,ut ne planè uidearis id facere,quod aperte facis, hu ius miseri fortunis,et horũ uirorum talium dignitati il ludere.exhæredare filium uoluit: quã ob causam? ne=scio. exhæredauit ne? non.quis prohibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini.quid est aliud,iudicio, ac legibus,ac maiestate uestra abuti ad quæstũ, atq; ad li=bidinem,nisi hoc modo accusare, atq; id obijcere, quod planũ facere nõ modo nõ possis,uerũ ne coneris quidẽ? nemo nostrũ est Eruti,quin sciat tibi inimicitias cũ Sex. Roscio nullas esse:uident omnes, qua de causa huic ini=micus uenias:sciunt huiusce pecuniate adductum esse. quid ergo est?ita tamẽ quæstus te cupidũ esse oportebat ut horum existimationem, & legem Memmiã putares aliqd ualere oportere.accusatores multos esse in ciuita=te utile est,ut metu contineatur audacia.uerũtamẽ hoc ita est utile, ut ne planè illudamur ab accusatoribus. innocens est quispiã:uerũtamen,quãquã abest à culpa. suspicione tamẽ non caret.tametsi miserum est, tamen ei,qui hunc accuset,possim aliquo modo ignoscere:cum enim aliquid habeat,quod possit criminose ac suspicio=se dicere,aperte ludificari,& calumniari sciẽs nõ uidea

tur. quare facile omnes patimur esse quãplurimos accusatores; q innocẽs, si accusatus sit, absolui potest; nocens, nisi accusatus fuerit, cõdẽnari nõ potest. utilius est autẽ absolui innocentem, quàm nocentẽ causam non dicere. anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significent, si fures uenerint. at fures internoscere nõ possunt, significãt tamen, si qui noctu in Capitolium uenerint: et quia id est suspiciosum, tametsi bestiæ sunt, tamen in eã partẽ potius peccant, quæ est cautior. q si luce quoque canes latrẽt, cum deos salutatũ aliqui uenerint: opinor, ijs crura suffringantur, quòd acres sint etiã tũ, cũ suspicio nulla sit. simillima est accusatorũ ratio. alij uestrum anseres sunt, qui tantũmodo clamãt, nocere nõ possunt: alij canes, qui & latrare, & mordere possunt. cibaria uobis præberi uidemus: uos autẽ maxime debetis in eos impetũ facere, qui merentur. hoc populo gratissimum est. deinde si uoletis, etiam tum, cũ uerisimile erit aliquẽ cõmisisse, in suspicione latratote. id quoq; cõcedi potest. sin autem sic agetis, ut arguatis aliquem patrẽ occidisse, neq; dicere possitis aut quare, aut quo modo, ac tãtũmodo sine suspicione latrabitis: crura quidem uobis nemo suffringet; sed, si ego hos bene noui, literam illam, cui uos usq; eò inimici estis, ut etiã eas omnes oderitis, ita uehementer ad caput affigent, ut postea neminẽ aliũ nisi fortunas uestras accusare possitis. quid mihi ad defendẽdum dedisti bone accusator? quid hisce autem ad suspicandum? ne exhæredaretur, ueritus est. audio: sed qua de causa uereri debuerit, nemo dicit. habebat pater in animo: planũ fac. nihil est, nõ, qui cum deliberarit, quẽ certiorem fecerit, unde istud uobis suspi

cari in mentem uenerit. cũ hoc modo accusas Eruti, non ne hoc palã dicis? ego, quid acceperim, scio: quid dicã, ne scio. unũ illud spectaui, quod Chrysogonus aiebat, nemĩ nẽ isti patronũ futurũ: de bonorũ emptione, deq; ea societate neminẽ esse, qui uerbũ facere hoc tempore auderet. hæc te opinio falsa in istã fraudẽ impulit. nõ meher cule uerbũ fecisses, si tibi quẽquam respõsurũ putasses. operæpretiũ erat, si animaduertistis iudices, negligentiã eius in accusando cõsiderare. credo, cũ uidisset, qui homĩnes in hisce subsellijs sederẽt, quæsisse, num ille, aut ille defensurus esset; de me ne suspicatũ quidẽ, ꝙ antea causam publicã nullã dixerim. posteaquã inuenit, neminẽ eorum, qui possunt, & solẽt: ita negligẽs esse cœpit, ut, cum in mentẽ ueniret ei, resideret, deinde spatiaretur, nõnunquã etiã puerũ uocaret, credo cui cœnã imperaret, prorsus ut uestro consessu, & hoc conuẽtu pro summa solitudine abuteretur. perorauit aliquando, assedit. surrexi ego. respirare uisus est, quòd non alius potius dĩceret. cœpi dicere. usq; eò animaduerti iudices eum iocari, atq; alias res agere, antequam Chrysogonũ nominaui. quẽ simul atque attigi, statim homo se erexit, mirarĩ uisus est. intellexi, quid eũ pupugisset. iterũ, ac tertio nominaui. postea homines cursare ultro & citro nõ destiterunt, credo, qui Chrysogono nunciarent, esse aliquẽ in ciuitate, qui contra uoluntatem eius dicere auderet; alĩter causam agi, atq; ille existimaret; aperiri bonorũ emptionẽ, uexari pessime societatẽ, gratiã potentiáq; eius negligi, iudices diligenter attendere; populo rẽ indignã uideri. quæ quoniam te fefellerunt Eruti; quoniámq; uides uersa esse omnia, causam pro Sex. Roscio si

nõ commode, at libere dici; quem dedi putabas, defendi intelligis; quos tradituros sperabas, uides iudicare: restitue nobis aliquando ueterem tuã illã calliditatem, atq; prudentiam: cõfitere huc ea spe uenisse, ꝙ putares hic latrocinium, nõ iudicium futurũ. de parricidio causa dicitur . ratio ab accusatore reddita non est, quã ob causam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, et in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam propè quotidiana sunt, maxime, & primũ quæritur, quæ causa maleficij fuerit; id Erutius in parricidio quæri nõ putat oportere. in quo scelere iudices, etiam cũ multæ causæ conuenisse unum in locũ, atq; inter se congruere uidentur; tamen non temere creditur, neq; leui cõiectura res penditur, neq; testis incertus auditur, neq; accusatoris ingenio res iudicatur; cum multa antea cõmissa maleficia, tũ uita hominis perditissima, tã singularis audacia ostẽdatur, necesse est, neq; audacia solũ, sed summus furor, atq; amẽtia. hæc cũ sint omnia, tamẽ extent oportet expressa sceleris uestigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium sit admissum. quæ nisi multa, & manifesta sunt, profecto res tam scelesta, tã atrox, tam nefaria credi nõ potest: magna est. n. uis humanitatis. multũ ualet cõmunio sanguinis: reclamitat istiusmodi suspicionibus ipsa natura: portentũ atq; monstrũ certissimum est, esse aliquem humana specie, & figura, qui tantum immanitate bestias uicerit, ut, propter quos hãc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuarit, cũ etiam feras inter sese partus, atq; educatio, et natura ipsa cõciliet. nõ ita multis ante annis aiũt T. Clœlium quendã Terracinẽsem, hominẽ nõ obscurũ,

cum

cum cœnatus cubitum in idem conclaue cũ duobus adolescentibus filijs isset, inuẽtum esse mane iugulatum. cũ neq; seruus quisquam reperiretur, neq; liber, ad quem ea suspicio pertineret; id ætatis autem duo filij propter cubantes ne sensisse quidẽ se dicerent: nomina filiorum de parricidio delata sunt. quid postea? erat sanè suspiciosum. neutrum sensisse? ausum autem esse quenquam se in id conclaue cõmittere, eo potissimum tẽpore, cũ ibidem essent duo adolescentes filij, qui & sentire, & defendere facile possent? erat porrò nemo, in quem ea suspicio conueniret. tamen cum planum iudicibus esset factum, aperto ostio dormientes eos repertos esse: iudicio absoluti adolescentes, & suspicione omni liberati sunt: nemo enim putabat quenquam esse, qui, cum omnia diuina atque humana iura scelere nefario polluisset, somnum statim capere potuisset: propterea ꝙ qui tantum facinus cõmiserunt, non modo sine cura quiescere, sed ne spirare quidẽ sine metu possunt. uidetis ne, quos nobis poetæ tradiderunt patris ulciscẽdi causa supplicium de matre sumpsisse, cum præsertim deorum immortaliũ iussis atq; oraculis id fecisse dicãtur; tamẽ ut eos agitent furiæ, neque consistere usquã patiantur? ꝙ ne pij quidẽ sine scelere esse potuerunt. sic se res habet iudices, magnam uim, magnã necessitatem, magnã possidet religionem paternus, maternusq; sanguis. ex quo si qua macula cõcepta est, nõ modo elui nõ potest, uerum usq; eò permanat ad animum, ut summus furor, atq; amẽtia cõsequatur. nolite. n. putare, quẽadmodum in fabulis sæpe numero uidetis, eos, qui aliquid impie scelerateq; cõmiserint, agitari, & perterreri furiarũ tedis ardentibus. sua

quenq; fraus,tt ſuus terror maxime uexat:ſuum quẽq;
ſcelus agitat,amẽtiáq; afficit:ſuæ malæ cogitationes,cõ=
ſcientiæq; animi terrent.hæ ſunt impijs aſſiduæ domeſti
cæq; furiæ,quæ dies noctesq; parẽtum pœnas à cõſcelera
tiſſimis filijs repetant.hæc magnitudo maleficij facit,ut,
niſi penè manifeſtum parricidiũ proferatur,credibile nõ
ſit;niſi turpis adoleſcentia,niſi omnibus flagitijs uita in
quinata,niſi ſumptus effuſi cũ probro atq; dedecore,niſi
prorupta audacia,niſi tãta temeritas,ut nõ procul abhor
reat ab inſania.accedat huc oportet odium parẽtis,ani=
maduerſionis paternæ metus,amici improbi,ſerui cõſcij,
tẽpus idoneum,locus opportune captus ad eã rẽ:penè di
cam,reſperſas manus ſanguine paterno iudices uideãt,
oportet,ſi tantũ facinus,tã immane,tã acerbum creditu
ri ſunt.quare hoc quo minus eſt credibile,niſi oſtẽditur;
eo magis eſt,ſi cõuincitur,uindicãdum.itaque cũ multis
ex rebus intelligi poteſt,maiores noſtros nõ modo armis
plus,quã cæteras nationes,uerum etiã cõſilio ſapiẽtiáq;
potuiſſe;tum ex hac re uel maxime,ꝙ in impios ſingu=
lare ſuppliciũ inuenerunt.qua in re quãtum prudentia
præſtiterint ijs,qui apud cæteros ſapiẽtiſſimi fuiſſe dicũ
tur,cõſiderate.prudẽtiſſima ciuitas Athenienſium,dum
ea rerũ potita eſt,fuiſſe traditur.eius porrò ciuitatis ſa=
piẽtiſſimum Solonẽ dicũt fuiſſe,eũ,qui leges,quibus ho
die quoq; utuntur,ſcripſerit.is cum interrogaretur,cur
nullum ſupplicium cõſtituiſſet in eum,qui parentẽ ne=
caſſet:reſpondit,ſe id neminẽ facturum putaſſe.ſapien=
ter feciſſe dicitur,cum de eo nihil ſanxerit, quod antea
cõmiſſum non erat; ne non tam prohibere,quã admo=
nere uideretur.quãto maiores noſtri ſapiẽtius,qui,cum

intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando uiolaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitauerunt: ut, quos natura ipsa retinere in officio nõ potuisset, ij magnitudine pœnæ maleficio summouerentur: insui uoluerunt in culeũ uiuos, atque ita in flumen deijci. ò singularem sapientiam iudices. non ne uidẽtur hunc hominem ex rerum natura sustulisse et eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terramq; ademerunt? ut, qui eum necasset, unde ipse natus esset; careret ij rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. noluerunt feris corpus obijcere, ne bestijs quoq;, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur. non sic nudos in flumen deijcere, ne, cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera, quæ uiolata sunt, expiari putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulgare est, cuius partem ullam reliquerint: etenim quid tam est commune, quã spiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuunt, dum possunt, ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita postremo eijciũtur, ut ne ad saxa quidẽ mortui conquiescant. tãti maleficij crimẽ, cui maleficio tã insigne supplicium est constitutum, probare te Eruti censes posse talibus uiris, si ne causam quidẽ maleficij protuleris? si hũc apud bonorum emptores ipsos accusares, eiq; iudicio Chrysogonus præesset, tamẽ diligentius paratiusq; uenisses. utrũ, quid agatur, nõ uides; an, apud quos agatur? agitur de parricidio: quod sine multis causis suscipi non potest. apud homines autem prudentissimos agitur: qui intelligunt neminem ne

minimum quidẽ maleficium ſine cauſa admittere. eſto: cauſam proferre non potes. tametſi ſtatim uiciſſe debeo, tamen de meo iure decedam, et tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. non quæro abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit: quæro, quo modo occiderit. ita quæro abs te C. Eruti quo modo, et ſic tecum agam, ut in eo loco uel reſpondẽdi, uel interpellandi tibi poteſtatem faciam, uel etiam, ſi quid uoles, interrogãdi. quo modo occidit? ipſe percuſſit, an alijs occidendum dedit? ſi ipſum arguis, Romæ non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quæro, ſeruos ne, an liberos? quos homines? indidem ne Ameria, an hoſce ex Vrbe ſicarios? ſi Ameria, qui ſunt hi? cur non nominantur? ſi Roma, unde eos nouerat Roſcius? qui Romã multis annis non uenit, neq; unquã plus triduo fuit. ubi eos cõuenit? quicum locutus eſt? quo modo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantum dedit? nõ ne his ueſtigijs ad caput maleficij perueneri ſolet? & ſimul tibi in mẽtem ueniat facito, quẽadmodum uitã huiuſce depinxeris: hunc hominẽ ferum, atq; agreſtẽ fuiſſe: nunquã cum homine quoquã collocutum eſſe: nunq̃ in oppido cõſtitiſſe. qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento ad huius innocentiã poterat eſſe: in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, incultaq; uita, iſtiuſmodi maleficia gigni nõ ſolere. ut non omnẽ frugẽ neq; arborẽ in omni agro reperire poſſis: ſic nõ omne facinus in omni uita naſcitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt, ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. uita autẽ hæc ruſtica, quam tu agreſtem uo=

cas, parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra eſt. uerum hæc miſſa facio: illud quæro, is homo, qui, ut tute dicis, nunquã inter homines fuerit, per quos homines hoc tãtũ facimus, tã occultũ, absẽs præſertim, cõficere potuerit. multa ſunt falſa iudices, quæ tamẽ argui ſuſpicioſe poſſunt: in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit, culpã ineſſe cõcedam. Romæ Sex. Roſcius occiditur, cum in agro Amerino eſſet filius. literas, credo, miſit alicui ſicario, qui Romæ nouerat neminẽ. arceſſiuit aliquẽ: at quãdo? nuncium miſit: quẽ? aut ad quem? prætio, gratia, ſpe, promiſſis induxit aliquẽ: nihil horum ne confingi quidem poteſt: & tamẽ cauſa de parricidio dicitur. reliquum eſt, ut per ſeruos id admiſerit. ò dij immortales, rem miſerã & calamitoſam. quod in tali crimine innocẽti ſaluti ſolet eſſe, ut ſeruos in quæſtionẽ polliceatur: id Sex. Roſcio facere nõ licet: uos, qui hunc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis: unus puer uictus quotidiani adminiſter ex tãta familia Sex. Roſcio relictus nõ eſt. te nunc appello P. Scipio, te Metelle: uobis aduocatis, uobis agẽtibus, aliquoties duos ſeruos paternos in quæſtionẽ ab aduerſarijs Sex. Roſcius poſtulauit. meminiſtis ne T. Roſciũ recuſare? quid? ij ſerui ubi ſunt? Chryſogonũ iudices ſectantur, apud eũ ſunt in honore, et in pretio. etiã nũc, ut ex his quæratur, ego poſtulo, hic orat, atq; obſecrat. quid facitis? cur recuſatis? dubitate etiã nũc iudices, ſi poteſtis, à quo ſit Sex. Roſcius occiſus: ab eo ne, qui propter illius mortẽ in egeſtate & inſidijs uerſatur, cui ne quærẽdi quidẽ de morte patris poteſtas permittitur; an ab ijs, qui quæſtionem fugitãt, bõa poſſidẽt, in cæde, atq; ex cæde uiuũt. omnia iudices in hac cauſa ſunt miſera, atq; indigna, tamẽ hoc

nihil neq; acerbius, neque iniquius proferri potest.mortis paternæ de seruis paternis quæstionẽ habere filio nõ licet.ne tandiu quidem dominus erit in suos,dum ex ijs de patris morte quæratur.ueniam,neq; ita multo post, ad hunc locum·nam hoc totum ad Roscios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus sum,cum Eruti crimina diluissem. Nũc Eruti ad te uenio.conueniat mihi tecum,necesse est; si ad hũc maleficiũ istud pertinet,aut ipsum sua manu fecisse,id quod negas;aut per aliquos liberos,aut seruos.liberos ne? quos neque ut conuenire potuerit,neque qua ratione inducere, neque ubi,neq; ꝑ quos,neq; qua spe,aut quo pretio,potes ostẽdere.ego cõtra ostendo , nõ modo nihil eorũ fecisse Sex. Roscium, sed ne potuisse quidem facere,quòd neque Romæ multis annis fuerit,neque de prædijs unquã temere discesserit.restare tibi uidebatur seruorum nomen,quò, quasi in portum reiectus à cæteris suspicionibus,confugere posses:ubi scopulum offendis eiusmodi,ut non modo ab hoc crimẽ resilire uideas,uerum omnem suspicionẽ in uosmet ipsos recidere intelligas.quid est ergo,quò tandem accusator inopia argumentorum confugerit ? eiusmodi tempus erat,inquit,ut homines uulgo impune occiderentur.quare tu hoc,propter multitudinẽ sicariorum,nullo negotio facere potuisti.interim mihi uideris Eruti una mercede duas res assequi uelle , nos iudicio perfundere,accusare autẽ eos ipsos,à quibus mercedẽ accepisti.quid ais?uulgo occidebantur ? per quos?et à quibus?nõ ne cogitas te à sectoribus huc adductũ esse?quid postea?nescimus, per ista tempora eosdem ferè sectores fuisse collorum,& bonorũ? ij denique,qui tum armati

dies noctesq; concursabant, qui Romæ erant assidui, qui omni tempore in præda & sanguine uersabantur, Sex. Roscio temporis illius acerbitatē iniquitatemq; obijciēt? & illam sicariorum multitudinem, in qua ipsi duces ac principes erant, huic crimini putabunt fore? qui nō modo Romæ nō fuit, sed omnino, quid Romæ ageretur, nesciret, propterea ꝙ ruri assiduus, quemadmodum tute cōfiteris, fuit. Vereor, ne aut molestus sim uobis iudices, aut ne ingenijs uestris uidear diffidere, si de tam perspicuis rebus diutius disserā. Erutij criminatio tota, ut arbitror, dissoluta est: nisi forte expectatis, ut illa diluā, quæ de peculatu, ac de eiusmodi rebus cōmentitijs, inaudita nobis ante hoc tēpus ac noua, obiecit. quæ mihi iste uisus est ex alia oratione declamare, quā in aliū reū cōmētaretur: ita neq; ad crimē parricidij, neq; ad eum, qui causam dicit, pertinebant. de quibus quoniā uerbo arguit, uerbo satis est negare. si quid est, quod ad testes reseruet; ibi nos quoq;, ut in ipsa causa, paratiores reperiet, quā putabat. Venio nūc eò, quò me nō cupiditas ducit, sed fides: nam si mihi liberet accusare, accusarē alios potius, ex quibus possem crescere: quod certū est nō facere, dum utrumuis licebit: is. n. mihi uidetur amplissimus, qui sua uirtute in altiorē locū peruenit, nō qui ascēdit per alterius incōmodum et calamitatem. desinamus aliquādo ea scrutari, quæ sūt inania: quæramus, ubi maleficiū et est, et inueniri potest. iam intelliges Eruti, certum crimen q̃ multis suspicionibus coarguatur. tametsi neq; omnia dicā, et leuiter unumquodq; tangam, neq;. n. id facerē, nisi necesse esset: et id erit signi me inuitū facere, ꝙ nō prosequar lōgius, quàm salus huius, et mea fides postulabit.

cauſam tu nullā reperiebas in Sex. Roſcio: at ego in T. Roſcio reperio: tecū.n. mihi res eſt T. Roſci, quoniā iſtic ſedes, ac te palā aduerſarium eſſe profiteris. de Capitone poſt uiderimus, ſi quēadmodū paratum eſſe audio, teſtis prodierit. tū alias quoq; ſuas palmas cognoſcet, de quibus me ne audiſſe quidē ſuſpicatur. L. Caſſius ille, quē populus R. ueriſſimū et ſapiētiſſimū iudicē putabat, idē tidem in cauſis quærere ſolebat, cui bono fuiſſet. ſic uita hominū eſt, ut ad maleficiū nemo conetur ſine ſpe, atq; emolumēto accedere. hunc quæſtorē, ac iudicē fugiebāt, atq; horrebāt ij, quibus periculum creabatur. ideo ꝗ, tametſi ueritatis erat amicus, tamē natura nō tam propē ſus ad miſericordiā, ꝗ̃ inclinatus ad ſeueritatem uidebatur. ego, quāquā præeſt huic quæſtioni & cōtra audaciā fortiſſimus, et ab innocētia clemētiſſimus, tamē facile me paterer, uel illo ipſo acerrimo iudice quærēte, uel apud Caſſianos iudices, quorū etiā nunc ij, quibus cauſa dicēda eſt, nomē ipſum reformidāt, pro Sex. Roſcio dicere: in hac.n. cauſa cū uiderent illos ampliſſimā pecuniā poſſidere, hunc in ſumma mēdicitate eſſe, illud quidē nō quærerent, cui bono fuiſſet; ſed eò perſpicuum crimē, & ſuſpicionē potius ad prædā adiūgerēt, ꝗ̃ ad egeſtatē. quid, ſi accedit eodē, ut tenuis antea fueris? quid, ſi, ut auarus? quid, ſi, ut audax? quid, ſi, ut illius, qui occiſus eſt, inimiciſſimus? num quærēda cauſa, quæ te ad tantum facinus adduxerit? quid ergo horum negari poteſt? tenuitas hominis eiuſmodi eſt, ut diſſimulari nō queat, atq; eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiā præfers, qui ſocietatē coieris de municipis, cognatiq; fortunis cum alieniſſimo. quàm ſis audax (ut alia obliuiſcar) hinc omnes

intelligere potuerunt, ꝙ ex tota ſocietate, hoc eſt ex tot
ſicarijs, ſolus tu inuētus es, qui cū accuſatoribus ſederes,
atq; os tuū non modo oſtenderes, ſed etiā offerres. inimi
citias tibi fuiſſe cū Sex. Roſcio, et magnas rei familiaris
cōtrouerſias, cōcedas neceſſe eſt. reſtat iudices, ut hoc du=
bitemus, uter potius Sex. Roſciū occiderit: is, ad quē mor
te eius diuitiæ uenerint; an is, ad quē mendicitas: is, qui
antea tenuis fuerit; an is, qui poſtea factus ſit egentiſſi=
mus: is, qui ardens auaritia feratur infeſtus in ſuos; an
is, qui ſemper ita uixerit, ut quæſtum noſſet nullū, fru=
ctum autē eū ſolum, quē labore peperiſſet: is, qui omniū
ſectorum audaciſſimus ſit; an is, qui propter fori iudicio
rumq; inſolētiā nō modo ſubſellia, uerum etiā urbē ip=
ſam reformidat: poſtremo iudices, id quod ad rē mea ſen
tētia maxime pertinet, utrum inimicus potius, an filius.
hæc tu Eruti tot et tāta ſi nactus eſſes in reo, quā diu di
ceres? quo te modo iactares? tēpus hercule te citius, quā
oratio deficeret: etenim in ſingulis rebus eiuſmodi mate
ries eſt, ut dies ſingulos poſſis cōſumere: neq; ego nō poſ=
ſum: nō enim mihi tātum derogo, tametſi nihil arrogo,
ut te copioſius, q̃ me, putem poſſe dicere. uerum ego for
ſitā propter multitudinē patronorum in grege annume
rer: te pugna Cannēſis accuſatorē ſat bonum facit. mul=
tos cæſos nō ad Thraſimenū lacū, ſed ad Seruilium uidi
mus. quis ibi nō eſt uulneratus ferro Phrygio nō neceſ=
ſe eſt omnes cōmemorare, Curtios, Marios, denique Ma=
mercos, quos iā ætas à prælijs auocabat: poſtremo Pria=
mum ipſum, ſenem Antiſtium, quem nō modo ætas, ſed
etiā leges pugnare prohibebant. iam quos nemo propter
ignobilitatem nominat, ſex centi ſunt, qui inter ſica=

rios, & de ueneficijs accusabāt. qui omnes (quod ad me attinet) uellem uiuerent: nihil. n. mali est, canes ibi quā plurimos esse, ubi permulti obseruandi, multaq; seruanda sunt. uerum (ut fit) multa sæpe imprudentibus imperatoribus uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus, qui summā rerū administrabat: erāt interea, qui suis uulneribus mederentur, qui, tanquam si offusa Reip. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris, omniaq; miscebant. à quibus miror, ne quod iudiciorum esset uestigium, nō subsellia quoq; esse cōbusta: nam & accusatores, & iudices sustulerunt. hoc cōmodi est, q ita uixerunt, ut testes omnes, si cuperent, interficere non possent: nā, dum hominum genus erit; qui accuset eos, nō deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. uerum, ut cœpi dicere, & Erutius, hæc si haberet in causa, quæ cōmemoraui, posset ea quāuis diu dicere, & ego iudices possum: sed in animo est (quēadmodum ante dixi) leuiter trāsire, ac tantūmodo perstringere unamquāq; rē; ut omnes intelligāt, me nō studio accusare, sed officio defendere. Video igitur causas esse permultas, quæ istum impellerent. uideamus nunc, ecquæ facultas suscipiendi maleficij fuerit. ubi occisus est Sex. Roscius? Romæ. quid tu Rosci ubi tunc eras? Romæ. uerum quid ad rem? & alij multi. quasi nunc id agatur, qui ex tanta multitudine occiderit, ac non hoc quæratur, eum, qui Romæ sit occisus, utrum uerisimilius sit ab eo esse occisum, qui assiduus eo tempore Romæ fuerit; an ab eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit. age nunc, cæteras facultas quoque consideremus. erat tum multitudo sicariorum, id quod commemorauit Erutius: et homines im

pune occidebantur.quid? ea multitudo quæ erat ? opi=
nor,aut eorum,qui in bonis erant occupati,aut eorum,
qui ab ijs cōducebantur,ut aliquem occiderent.ſi eos pu
tas,qui alienū appetebāt;tu es in eo numero,qui noſtra
pecunia diues es:ſin eos, quos,qui leuiore nomine appel
lāt,percuſſores uocāt;quære,in cuius fide ſint et cliētela:
mihi crede,aliquē de ſocietate tua reperies.et quidquid
tu cōtra dixeris,id cum defenſione noſtra cotendito. ita
facillime cauſa Sex.Roſcij cum tua cōferetur.dices,quid
poſtea,ſi Romæ aſſiduus fui ? reſpondebo:at ego omni=
no non fui.fateor me ſectorem eſſe, uerum et alij mul=
ti:at ego(ut tute arguis)agricola et ruſticus.non conti=
nuo,ſi me in gregē ſicariorū contuli,ſum ſicarius:at ego
profecto,qui ne noui quidē quenquā ſicarium,lōge ab=
ſum ab eiuſmodi crimine.permulta ſunt, quæ dici poſ=
ſunt,quare intelligatur ſummā tibi facultatē fuiſſe ma
leficij ſuſcipiēdi: quæ nō modo iccirco prætereo,quòd te
ipſum nō libenter accuſo;uerum eo magis etiā,quòd, ſi
de illis cædibus uelim cōmemorare,quæ tum factæ ſunt
iſta eadē ratione , qua Sex.Roſcius occiſus eſt,uereor ne
ad plures oratio mea pertinere uideatur.uideamus nūc
ſtrictim,ſicut cætera,quæ poſt mortem Sex.Roſcij abs te
T.Roſci facta ſunt:quæ ita aperta et manifeſta ſunt, ut
mediusfidius iudices inuitus ea dicam:uereor enim, cu=
iusmodi es Roſci,ne ita hunc uidear uoluiſſe ſeruare, ut
tibi omnino nō perceperim.cum hoc uereor,et cupio ti=
bi aliqua ex parte,quod ſalua fide poſſim, parcere,rur=
ſus immuto uoluntatem meam:uenit enim mihi in mē
tem oris tui.te'ne,cum cæteri ſocij tui fugerent ac ſe oc
cultarent,ut hoc iudicium non de illorum præda,ſed de

huius maleficio fieri uideretur; potissimum tibi partes istas depoposcisse, ut in iudicio uersarere, et sederes cum accusatore? qua in re nihil aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & impudentia. occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nunciat? Mallius Glaucia, quẽ iam antea nominaui, tuus cliẽs et familiaris. quid attinuit eum potissimũ nunciare, quod, si nullum iã ante cõsilium de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq; societatẽ neq; sceleris, neq; præmij cum homine ullo coieras, ad te minime omniũ pertinebat? sua sponte Mallius nunciat? quid, quæso, eius intererat? an cum Ameriã non huiusce rei causa uenisset, casu accidit, ut id, quod Romæ audierat, primus nunciaret? cuius rei causa uenerat Ameriã? nõ possum, inquit, diuinare. eò rem iã adducã, ut nihil diuinatione opus sit. qua ratione Roscio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriæ Sex. Roscij domus, uxor, liberiq; essent, cũ tot propinqui cognatiq; optime cõueniẽtes, qua ratione factum est, ut iste tuus cliens, sceleris tui nuncius T. Roscio Capitoni potissimum nunciaret? occisus est à cœna rediens. nõdum lucebat, cum Ameriæ scitũ est. quid hic incredibilis cursus? quid hæc tanta celeritas, festinatioq; significat? non quæro, quis percusserit. nihil est Glaucia, quod metuas: nõ excutio te, si quid forte ferri habuisti, nõ scrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniã, cuius consilio occisus sit, inuenio; cuius manu sit percussus, nõ laboro. unũ hoc sumo, quod mihi apertum tuũ scelus, resq; manifesta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tam cito sciuit? fac audisse statim. quæ res eum nocte una tantũ itineris cõtendere coegit? quæ necessitas eũ tãta premebat, ut, si

*ſua ſponte iter Ameriam faceret,id tẽporis Roma pro=
ficiſceretur?nullam partẽ noctis requieſceret?etiã ne in
tam perſpicuis rebus argumẽtatio quærenda,aut conie=
ctura capiẽda ſit? nõ ne uobis hæc,quæ audiſtis,cernere
oculis uidemini iudices?nõ illum miſerum,ignarũ caſus
ſui,redeuntẽ à cœna uidetis? nõ poſitas inſidias?non im
petum repẽtinum?nõ uerſatur ante oculos uobis in cæ=
de Glaucia?non adeſt iſte T. Roſcius?nõ ſuis manibus in
curru collocat Autumedontẽ illum,ſui ſceleris acerbiſſi
mi,nefariæq; uictoriæ nuncium?nõ orat,ut eã noctẽ p=
uigilet ? ut honoris ſui cauſa laboret? ut Capitoni quã=
primum nunciet ? quid erat,quod Capitonẽ primũ ſcire
uoluerit?neſcio:niſi hoc uideo,Capitonẽ in his bonis eſſe
ſocium:de tribus et decẽ fundis tres nobiliſſimos fundos
eum uideo poſſidere.audio præterea,nõ hanc ſuſpicionẽ
nunc primum in Capitonẽ cõferri,multas eſſe infames
palmas,hãc primã eſſe tamẽ lemniſcatã,quæ Romæ de=
feratur:nullum modum eſſe hominis occidendi,quo ille
nõ aliquot occiderit:multos ferro,multos ueneno.habeo
etiã dicere,quẽ,contra morem maiorum,minorẽ annis
LX,de ponte in Tyberim deiecerit.quæ,ſi prodierit,atq;
adeo cum prodierit,ſcio.n.proditurũ eſſe,audiet. ueniat
modo,explicet ſuum uolumẽ illud:quod ei planũ facere
poſſum Erutiũ cõſcripſiſſe:quod aiunt illum Sex.Roſcio
intentaſſe,& minitatum eſſe,ſe omnia illa pro teſtimo
nio eſſe dicturum.ò præclarum teſtẽ iudices:ò grauitatẽ
dignã expectatione:ò uitã honeſtã,atq; eiuſmodi,ut li=
bẽtibus animis ad eius teſtimoniũ ueſtrum iuſiurãdum
accõmodetis.profecto nõ tã perſpicue iſtorum maleficia
uideremus,niſi ipſos cæcos redderet cupiditas,et auaritia*

& audacia. alter ex ipsa cæde uolucrem nuncium Ameriam ad socium, atq; ad magistrum suum misit, ut, si dissimulare omnes cuperẽt se scire ad quem maleficium pertineret, tamẽ ipse apertum suum scelus ante omniũ oculos poneret. alter (si dijs immortalibus placet) testimonium etiam in Sex. Roscium dicturus est: quasi uero id nunc agatur, utrũ id, quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, uindicãdum sit. itaq; more maiorum cõparatum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testimoniũ de sua re nõ dicerent. Africanus, qui suo cognomine declarat tertiã partẽ orbis terrarum se subegisse, tamen, si sua res ageretur, testimonium non diceret. nã illud in talẽ uirum nõ audeo dicere: si diceret, nõ crederetur. uidete nũc, quã uersa et mutata in peiorẽ partẽ sint omnia. cum de bonis, & de cæde agatur, testimonium dicturus est is, qui & sector est, & sicarius, hoc est, qui et illorum ipsorum bonorũ, de quibus agitur, emptor atq; possessor est, & eum hominẽ occidẽdum curauit, de cuius morte quæritur. quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta, uide ne tibi desis: tua quoq; res permagna agitur. multa scelerate, multa audacter, multa improbe fecisti, unũ stultissime, profecto tua spõte, non de Erutij sentẽtia. nihil opus fuit te isti credere: neq;. n. accusatore muto, neq; teste quisquam utitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit. huc accedit, quòd paulo tamẽ occultior, atq; tectior uestra ista cupiditas esset. nũc quid est, quod quisquã ex uobis audire desideret? cum, quæ facitis, eiusmodi sint, ut ea dedita opera à uobis cõtra uosmet ipsos facere uideamini. Age, nunc illa uideamus iudices, quæ statim consecuta sunt. ad Volaterras in castra L. Syllæ

mors Sex. Roſcij quatriduo, quo is occiſus eſt, Chryſogono nunciatur. quæritur etiam nunc, quis eum nũcium miſerit: non ne perſpicuum eſt, eundẽ, qui Ameriã? curat Chryſogonus, ut eius bona ueneãt ſtatim. qui nõ norat hominẽ, aut rem? atqui ei uenit in mentẽ prædia cõcupiſcere hominis ignoti, quẽ omnino nunquã uiderat. ſoletis, cum aliquid huiuſmodi auditis iudices, cõtinuo dicere, neceſſe eſt aliquẽ dixiſſe municipẽ, aut uicinũ. ij plerunque indicant, per eos plerique produntur. hic nihil eſt, quòd ſuſpicionem hanc putetis. non enim ego ita diſputabo: ueriſimile eſt Roſcios iſtam rem ad Chryſogonum detuliſſe: erat enim eis cum Chryſogono iã antea amicitia: nam cum multos ueteres à maioribus Roſcij patronos, hoſpitesq; haberent, omnes eos colere atq; obſeruare deſtiterunt, ac ſe in Chryſogoni fidem et clientelam contulerunt. hæc poſſum omnia uere dicere: ſed in hac cauſa coniectura nihil opus eſt: ipſos certo ſcio non negare, ad hæc bona Chryſogonum acceſſiſſe impulſu ſuo. ſi eum, qui indicij partem acceperit, oculis cernetis: poteritis ne dubitare iudices, qui indicarit? qui ſunt igitur in iſtis bonis, quibus partem Chryſogonus dederit? duo Roſcij. num quiſnam præterea? nemo eſt iudices. num ergo dubium eſt, quin ij obtulerint hanc prædam Chryſogono, qui ab eo partem prædæ tulerunt? Age, nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum conſideremus. ſi nihil in iſta pugna Roſcij, quod operæpretium eſſet, fecerant, quam ob cauſam à Chryſogono tantis præmijs donabantur? ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt; non ne ſatis fuit his gratias agi? denique, ut perliberaliter ageretur,

honoris aliquid haberi? cur tria prædia, tantæ pecuniæ statim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua sunt, iste Roscius omnia cũ Chrysogono cõmuniter possidet? non ne perspicuũ est iudices, has manubias Roscijs Chrysogonũ re cognita cõcessisse? uenit in Decẽprimis Legatus in castra Capito. totã uitã, naturã, moresq; hominis ex ipsius legatione cognoscite. nisi intellexeritis iudices, nullũ esse officiũ, nullũ ius tã sanctum, atq; integrũ, quod nõ eius scelus, atq; perfidia uiolarit, & imminuerit: uirum optimum esse eũ iudicatote. impedimento est, quo minus de his rebus Sylla doceatur: cæterorũ Legatorũ consilia, & uoluntatẽ Chrysogono enũciat: monet, ut prouideat, ne palã res agatur: ostendit, si sublata sit uẽditio bonorum, illum pecuniã grãdẽ amissurum, sese capitis periculum aditurum: illum acuere, hos, qui simul erant missi, fallere: illum identidem monere, ut caueret; hisce insidiose spem falsam ostẽdere: cum illo contra hos inire consilia, horum consilia illi enunciare: cum illo partẽ suam depacisci, hisce, aliqua fretus hora semper, omnes aditus ad Syllam intercludere. postremo isto hortatore, auctore, intercessore ad Syllam Legati non adierunt: istius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipsis cognoscere poteritis, si accusator uoluerit testimonium eis denũciare: pro re certa spẽ falsam domum retulerunt. in priuatis rebus si qui rem mandatam nõ modo malitiosus gessisset sui quæstus, aut cõmodi causa, uerum etiam negligẽtius, eũ maiores summũ admisisse dedecus existimabãt: itaq; mãdati cõstitutum est iudiciũ, nõ minus turpe quã furti, credo propterea, ꝙ quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ uicaria fides amico-

rum

rum supponitur: quã qui ledit, oppugnat omnium commune præsidium, & , quantum in ipso est, disturbat uitæ societatem: non. n. possumus omnia per nos agere: alius in alia est re magis utilis: icc irco amicitiæ cõparantur, ut cõmune commodum mutuis officijs gubernetur. quid recipis mandatũ, si aut neglecturus, aut ad tuum cõmodum conuersurus es? cur mihi te offers, ac meis cõmodis oficio simulato officis, et obstas? recede de medio, per aliũ transigam. suscipis onus officij, quod te putas sustinere posse: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipsi leues sunt. ergo icc irco turpis hæc culpa est, quòd duas res sanctissimas uiolat, amicitiã, & fidem. nã neq; mandat quisquam ferè, nisi amico: neq; credit, nisi ei, quẽ fidelem putat. perditissimi est igitur hominis simul & amicitiã dissoluere, et fallere eũ, qui læsus nõ esset, nisi credidisset. ita ne est? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpissimo iudicio condẽnetur necesse est: in re tanta, cũ is, cui fama mortui, fortunæ uiui cõmendatæ sunt, atq; concreditæ, ignominia mortuũ affecerit, is inter honestos homines, atq; adeo inter uiuos numerabitur? in minimis
* *priuatisq; rebus etiam negligentia in crimẽ mandati iudiciumq; infamia reuocatur, propterea quòd, si recte fiat, illũ negligere oporteat, qui mãdarit, nõ illũ, qui mãdatũ receperit: in re tanta, quæ publice gesta, atq; commissa sit, qui non neglig ẽtia priuatũ aliquod cõmodum læserit; sed perfidia, legationis ipsius cerimoniã polluerit, maculaq; affecerit; qua is tandem pœna afficietur? aut quo iudicio dãnabitur? si hanc ei rem priuatim Sex. Roscius mandauisset, ut cum Chrysogono trãsigeret, atque decideret; inq; eam rẽ fidem suã, si quid opus esse puta-*

ret,interponeret:ille,qui sese facturum recepisset,nō ne, si ex eo negotio tantulū in rem suā cōuertisset,damnatus per arbitrum,& rē restitueret, & honestatē omnē amitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Roscius mandauit:sed,id quod multo grauius est,ipse Sex. Roscius cum fama,uita,bonisq; omnibus à decurionibus publice Roscio mādatus est:& ex eo T.Roscius non paulum nescio quid in rem suā conuertit,sed hunc funditus euertit bonis:ipse tria prædia sibi depactus est,uoluntatē decurionum ac municipum omnium tātidem,quanti fidē suā, fecit.uidete iam porrò cætera iudices,ut intelligatis fingi maleficiū nullum posse,quo iste sese nō contaminarit. in rebus minoribus sociū fallere turpissimum est,æqueq; turpe,atq; illud,de quo ante dixi:neq; iniuria, propterea ꝙ auxilium sibi se putat adiunxisse , qui cum altero rem cōmunicauit.ad cuius igitur fidem confugiet, cum per eius fidē læditur,cui se cōmiserit?atqui ea sunt animaduertēda peccata maxime,quæ difficillime præcauentur.tecti esse ad alienos possumus:intimi multa apertiora uideant necesse est: sociū uero cauere qui possumus? quē etiam si metuimus,ius officij lædimus . recte igitur maiores eum,qui sociū fefellisset, in uirorum bonorum numero nō putarunt haberi oportere.at uero T.Roscius nō unū rei pecuniariæ sociū fefellit (quod tametsi graue est,tamen aliquo modo posse ferri uidetur)uerū nouem homines honestissimos,eiusdem muneris,legationis, officij,mādatorumq; socios induxit,decepit,destituit,aduersarijs tradidit, omni fraude & perfidia fefellit . qui de eius scelere suspicari nihil potuerunt,sociū officij metuere nō debuerunt:eius malitiam nō uiderunt, oratio=

ni uanæ crediderunt. itaq; nūc illi homines honestissimi propter istius insidias parū putātur cauti, prouidiq; fuisse. iste, qui initio proditor fuit, deinde perfuga, qui primo sociorū consilio aduersarijs enūciauit, deinde societatē cū ipsis aduersarijs coïjt; terret etiam nos, ac minatur, tribus prædijs, hoc est præmijs sceleris, ornatus. in eiusmodi uita iudices, in his tot tantisq; flagitijs hoc quoq; maleficium. de quo iudicium est, reperietis. etenim quærere ita debetis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidiose facta uidetis, ibi scelus quoq; latere inter illa tot flagitia putatote. tametsi hoc quidē minime latet, quod ita promptū, & propositum est, ut nō ex illis maleficijs, quæ in illo constat esse, hoc intelligatur; uerū ex hoc, etiā si quod illorum forte dubitabitur, conuincatur. quid tandē quæso iudices? nū aut ille lanista omnino iam à gladijs recessisse uidetur, aut is discipulus magistro tātulum de arte cōcedere? par est auaritia, similis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia: etenim quoniam fidem magistri cognostis, cognoscite nunc discipuli æquitatem. dixi iam antea, sæpe numero postulatos esse ab istis duos seruos in quæstionē: tu semper T. Rosci recusasti. quæro abs te, ij ne, qui postulabant, indigni erant, qui impetrarēt; an iste non commouebat, pro quo postulabant? an res ipsa tibi iniqua uidebatur? postulabant homines nobilissimi, atq; integerrimi nostræ ciuitatis, quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt, talesq; à populo Ro. putantur, ut, quidquid dicerent, nemo esset, qui non æquum putaret. postulabant autem pro homine miserrimo, atq; infelicissimo, qui uel ipse sese in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte

quæreretur. res porrò abs te eiusmodi postulabatur, ut nihil interesset, utrum eam rem recusares, an de maleficio confiterere. quæ cũ ita sint, quæro abs te, quã ob causam recusaris. cũ occiditur Sex. Roscius, ibidem fuerunt. seruos ipsos, quod ad me attinet, neq; arguo, neq; purgo. quòd à uobis hoc pugnari uideo, ne in quæstionem dẽtur, suspiciosum est: quòd uero apud uos ipsos in honore tanto sunt, profecto necesse est, sciant aliquid, quod si dixerint, perniciosum uobis futurũ sit. in dominos quæri de seruis, iniquum est. an ne quæritur? Sex. enim Roscius reus est: neq;.n. cum de hoc quæritur, uos dominos esse dicitis. cũ Chrysogono sunt. ita credo: literis eorũ, & urbanitate Chrysogonus ducitur, ut inter suos omniũ deliciarum atq; omnium artium puerulos, ex tot elegãtissimis familijs lectos, uelit hos uersari, homines penè operarios ex Amerina disciplina patrisfamiliæ rusticani. non est ita profecto iudices, non est uerisimile, ut Chrysogonus horum literas adamarit, aut humanitatẽ; nõ, ut rei familiaris negotio diligentiã cognorit eorum, et fidẽ. est quiddam, quod occultatur: quod quo studiosius ab ipsis opprimitur, & absconditur, eo magis eminet, & apparet. quid igitur? Chrysogonus sui maleficij occultandi causa quæstionẽ de his haberi non uult? minime iudices. nõ in omnes arbitror omnia cõuenire. ego in Chrysogono, quod ad me attinet, nihil eiusmodi suspicor, neq; hoc mihi nunc primum in mẽtẽ uenit dicere. meministis me ita distribuisse initio causam; in crimẽ, cuius tota argumentatio permissa Erutio est; et in audaciã, cuius partes Roscijs impositæ sunt. quidquid maleficij, sceleris, cædis erit, proprium id Rosciorũ esse debebit. nimiã gratiã po-

tentiamq; Chrysogoni dicimus & nobis obstare, et perferri nullo modo posse, & à uobis, quoniã potestas data est, nõ modo infirmari, uerũ etiã uindicari oportere. ego sic existimo; qui quæri uelit ex ijs, quos cõstat, cum cædes facta sit, affuisse, eũ cupere uerũ inuenire; qui recuset, eũ profecto, tametsi uerbo non audet, tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. dixi initio iudices, nolle me plura de istorum scelere dicere, q̃ causa postularet, ac necessitas ipsa cogeret: nã et multæ res afferri possunt, & unaquæq; earum multis cũ argumẽtis dici potest. uerum ego, quod inuitus ac necessario facio, neq; diu, neq; diligẽter facere possum. quæ præteriri nullo modo poterãt, ea leuiter iudices attigi. quæ posita sunt in suspicionibus, de quibus si cœpero dicere, pluribus uerbis sit disserendũ; ea uestris ingenijs coniecturæq; cõmitto. Venio nũc ad illud nomen aureũ Chrysogoni: sub quo nomine tota societas statuitur: de quo iudices neq; quo modo dicã, neq; quo modo taceã, reperire possum: si.n. taceo, uel maximã partẽ relinquo: si autẽ dico, uereor ne nõ ille solus, id quod ad me nihil attinet, sed alij quoq; plures læsos se esse putẽt. tametsi ita res se habet, ut mihi in cõmunem causam sectorum dicendũ nihil magnopere uideatur: hæc.n. causa noua profecto & singularis est. bonorũ Sex. Roscij emptor est Chrysogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uenierũt, aut quo modo uenire potuerunt. atq; hoc nõ ita quærã iudices, ut id dicã, esse indignũ hominis innocentis bona uenisse: si.n. hæc audientur, ac libere dicentur, nõ fuit tantus homo Sex. Roscius in ciuitate, ut de eo potissimum cõqueramur. uerum ego hoc quæro: qui potuerunt ista ipsa lege, quæ de proscri-

ptione est, siue Valeria est, siue Cornelia (non.n. noui, nec scio) uerum est ipsa lege bona Sex. Roscij uenire qui potuerunt? scriptũ.n. ita dicunt esse, ut eorũ bona ueneant, qui proscripti sunt: quo in numero Sex. Roscius nõ est: aut eorum, qui in aduersariorum præsidijs occisi sunt. dũ præsidia ulla fuerunt, in Syllæ præsidijs fuit. postea quam ab armis recesserunt, in summo otio rediens a cœna Romæ occisus est. si lege, bona quoq; lege uenisse fateor. sin autem constat cõtra omnes nõ modo ueteres leges, uerũ etiã nouas occisum esse: bona quo iure, aut quo modo, aut qua lege uenierint, quæro. in quẽ hoc dicam, quæris Eruti? non in eum, quem uis, & putas: nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipsius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chrysogonum fecisse dico, ut ementiretur, ut malum ciuẽ Rosciũ fuisse fingeret, ut eum apud aduersarios occisum esse diceret, ut his de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllam passus nõ sit. deniq; etiam illud suspicor, omnino hæc bona non uenisse: id quod postea, si per uos iudices licitum erit, aperietur: opinor.n. esse in lege, quam ad diem proscriptiones, nenditionesq; fiant, nimirum ad Cal. Iun. aliquot post menses & homo occisus est, & bona uenisse dicũtur. profecto aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt, nosq; ab isto nebulone facetius eludimur, quàm putamus: aut, si redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione sunt: nã lege quidẽ bona uenire non potuisse constat. intelligo, me ante tẽpus iudices hæc scrutari, & propemodum errare, qui, cum capiti Sex. Roscij mederi debeam, reduuiam curem: non.n. laborat de pecunia, non ullius rationem sui cõmodi ducit: facile ege-

ſtatẽ ſuã ſe laturum putat, ſi hac indigna ſuſpicione, & ficto crimine liberatus ſit. uerum quæſo à uobis iudices, ut hæc pauca, quæ reſtant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipſo putetis, partim pro Sex. Roſcio: quæ.n. mihi ipſi indigna & intolerabilia uidẽtur, quæq; ad omnes, niſi prouidemus, arbitror pertinere; ea pro me ipſo, ex animi mei ſenſu ac dolore pronũcio: quæ ad huius uitæ caſum, cauſamq; pertineãt, & quid hic pro ſe dici uelit, & qua cõditione cõtentus ſit, iam in extrema oratione noſtra iudices audietis. Ego hæc à Chryſogono mea ſponte remoto Sex. Roſcio quæro: primum, quare ciuis optimi bona uenierint: deinde, quare hominis eius, qui neq; apud aduerſarios occiſus eſt, bona uenierint, cũ in eos ſolos lex ſcripta ſit: deinde, quare aliquãdo poſt eã diẽ uenierint, quæ dies in lege præfinita eſt: deinde, cur tantulo uenierint. quæ omnia ſi, quemadmodum ſolent liberti nequam, & improbi facere, in patronũ ſuum uoluerit cõferre, nihil egerit: nemo eſt.n. qui neſciat, propter magnitudinẽ rerũ multa multos partim cõniuẽte, partim imprudente L. Sylla commiſiſſe. placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? nõ placet iudices, ſed neceſſe eſt. etenim ſi Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlũ, terra, mariaq; regũtur, ſæpe uẽtis uehemẽtioribus, aut immoderatis tẽpeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes deleuit, fruges perdidit, quorũ nihil pernicie cauſa diuino cõſilio, ſed ui ipſa, & magnitudine rerum factum putamus; at contra, cõmoda, quibus utimur; lucemq;, qua fruimur; ſpiritumq;, quẽ ducimus, ab eo nobis dari, atq; impertiri uidemus: quid miramur, L. Syllã,

cum solus Remp. regeret, orbemq; terrarum gubernaret, imperijq; maiestatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuisse? nisi hoc mirum est, quod uis diuina assequi non possit, si id mens humana adepta non sit. uerum ut hæc missa faciam, quæ iam facta sunt: ex ijs, quæ nunc maxime fiunt, non ne quiuis potest intelligere, omnium architectum, & machinatorem unum esse Chrysogonum, qui Sex. Roscij nomen deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris causa accusare dixit Erutius.

desunt non pauca.

aptam, et ratione dispositam se habere existimãt, qui in Salẽtinis aut in Brutijs habẽt, unde uix ter in anno audire nuncium possunt. alter tibi descendit de Palatio, et ædibus suis: habet animi relaxãdi causa rus amœnum & suburbanum, plura præterea prædia, neq; tamen ullum nisi præclarum & propinquum: domus referta uasis Corinthijs et Deliacis, in quibus est authepsa illa, quã tanto pretio nuper mercatus est, ut, qui præterẽutes pretiũ enumerari audiebant, fundũ uenire arbitrarentur. quid præterea cælati argẽti? quid stragulæ uestis? quid pictarũ tabularũ? quid signorũ? quid marmoris apud illum putatis esse? tantũ scilicet, quantũ è multis splendidisq; familijs, in turba et rapinis coaceruari una in do=

mo potuit. familiā uero quantam, & q̄ uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? mitto hasce artes uulgare, coquos, pistores, lecticarios: animi & aurium causa tot homines habēt, ut quotidiano cantu uocū, & neruorū, et tibiarum, nocturnisq; cōuiuijs tota uicinitas personet. in hac uita iudices quos sumptus quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quæ uero cōuiuia? honesta, credo, in eiusmodi domo. si domus hæc habēda est potius, q̄ officina nequitiæ, & diuersoriū flagitiorum omnium. ipse uero quēadmodum cōposito & delibuto capillo passim per forum uolitet cum magna caterua togatorū, uidetis iudices; ut omnes despiciat, ut hominē præ se neminē putet, ut se solum beatum, solum potētē putet. quæ uero efficiat, & quæ conetur, si uelim cōmemorare, uereor iudices, ne quis imperitior existimet me causam nobilitatis uictoriamq; uoluisse lædere. tametsi meo iure possum, si quid in hac parte mihi nō placeat, uituperare: nō enim uereor, ne quis alienum me animū habuisse à causa nobilitatis existimet. sciunt ij, qui me norūt, me pro illa tenui infirmaq; parte, posteaquā id, quod maxime uolui, fieri nō potuit, ut cōponeretur; id maxime defendisse, ut ij uincerēt, qui uicerunt: quis. n. erat, qui nō uideret humilitatem cū dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat nō se ad eos iungere, quibus incolumibus, & domi dignitas, & foris auctoritas retineretur. quæ perfecta esse, & suū cuique honorē, & gradum redditum, gaudeo iudices, uehementerq; lætor: eaq; omnia deorū uolūtate, studio populi R. consilio, & imperio, & felicitate L. Syllæ gesta esse intelligo. ꝙ animaduersum est in eos, qui contra omni ratione pugna-

runt:non debeo reprehendere. q̃ uiris fortibus, quarum opera eximia in rebus gerẽdis extitit, honos habitus est: laudo. quæ ut fierent, iccirco pugnatũ esse arbitror, meq́; in eo studio partium fuisse confiteor. sin autẽ id actum est, et iccirco arma sumpta sunt, ut homines postremi pecunijs alienis locupletarentur, & in fortunas uniuscuiusq; impetum facerẽt, & id nõ modo re prohibere non licet, sed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in isto bello non recreatus, neq; restitutus, sed subactus oppressusq́; populus R. est. uerum lõge aliter est: nihil horũ est iudices: nõ modo nõ lædetur causa nobilitatis, si istis hominibus resistetis, uerum etiã ornabitur: etenim qui hæc uituperare uolunt, Chrysogonũ tãtum posse queruntur: qui laudare uolunt, concessum ei non esse cõmemorant. ac iam nihil est, quod quisquã aut tam stultus, aut tam improbus sit, qui dicat: uellem quidem liceret, hoc dixissem: dicas licet. hoc fecissem: facias licet, nemo prohibet. hoc decreuissem: decerne, modo recte: omnes approbabũt. hoc iudicassem laudabunt omnes, si recte & ordine iudicaris. dũ necesse erat, resq́; ipsa cogebat, unus omnia poterat. qui posteaquã magistratus creauit, legesq́; cõstituit: sua cuiq; procuratio auctoritasq́; est restituta: quã si retinere uolunt ij, qui receperũt: in perpetuũ poterũt obtinere. sin has cædes & rapinas, & hos tantos, tamq́; profusos sumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in eos grauius quidquã ne ominis quidẽ causa dicere: unũ hoc dico, nostri isti nobiles, nisi uigilãtes, & boni, & fortes, & misericordes erunt, ijs hominibus, in quibus hæc erunt, ornamenta sua concedant necesse est. quapropter desinant aliquãdo dicere, male aliquem locutum esse, si

quis uere ac libere locutus sit: desinant suam causam cũ Chrysogono cõmunicare: desinãt, si ille læsus sit, de se ali quid detractum arbitrari: uideant, ne turpe miserumq; sit, eos, qui equestrem splendorẽ pati non potuerunt, ser= ui nequissimi dominationẽ ferre posse. quæ quidẽ domi natio iudices in alijs rebus antea uersabatur; nunc uero quã uiam munitet, quò iter affectet, uidetis: ad fidẽ, ad iusiurandum, ad iudicia uestra, ad id, quod solum propè in ciuitate sincerum, sanctumq; restat. hic ne etiam sese putat aliquid posse Chrysogonus? hic etiã potẽs esse uult? ò rem miseram, atq; acerbam. neq; mehercules hoc indi= gne fero, quòd uerear, ne quid possit: uerum, quòd ausus est, quòd sperauit sese apud tales uiros aliquid ad perni= ciem posse innocẽtis, id ipsum queror: iccirco ne experre cta nobilitas, armis, atq; ferro Remp. recuperauit, ut ad libidinem suam liberti seruuliq; nobiliũ, bona, fortunas uestras, nostrasq; uexare possent? si id actũ est, fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor insanisse, qui cum illis senserim: tametsi inermis iudices sensi. sin autem uictori a nobilium ornamento, atq; emolumento Reip. populoq; R. debet esse: tum uero optimo, & nobilissimo cuique meam orationem gratissimam esse oportet. quòd si quis est, qui & se, & causam lædi putet, cum Chrysogonus uituperetur: is causam ignorat, se ipsum propè non no= uit: causa enim splendidior fiet, si nequissimo cuique re= sistetur: ille improbissimus Chrysogoni fautor, qui sibi cum illo rationem communicatam putat, læditur, cum ab hoc splendore causæ separatur. uerum hæc omnis o= ratio, ut iam ante dixi, mea est: qua me uti Resp. & dolor meus, & istorum iniuria coegit. sed Roscius ho=

rum nihil indignum puta: neminem accusat: nihil de suo patrimonio queritur: putat homo imperitus morũ, agricola, & rusticus, ista omnia, quæ uos per Syllam gesta esse dicitis, more, lege, iure gentiũ facta: culpa liberatos, & crimine nefario solutus, cupit à uobis discedere: si hac indigna suspicione careat, animo æquo se carere suis omnibus cõmodis dicit. rogat, oratq́; te Chrysogone si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit, si nulla in re te fraudauit, si tibi optima fide sua omnia concessit, adnumerauit, appendit, si uestitum, quo ipse tectus erat, annulũq́; dedit, os suum tibi tradidit, si ex omnibus rebus se ipsum nudum, neq; præterea quid quã, excepit; ut sibi per te liceat innocẽti amicorũ opibus uitã in egestate degere. prædia mea tu possides: ego aliena misericordia uiuo. cõcedo; et quòd animus æquus est, et quia necesse est. mea domus tibi patet, mihi clausa est. fero. familia mea maxima uteris: ego seruũ habeo nullũ. patior, et ferendũ puto. quid uis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuã uoluntatem lædi à me putas? ubi tuis cõmodis officio? quid tibi obsto? si spoliorum causa uis hominem occidere, spoliasti. quid quæris amplius? si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitiæ cũ eo, cuius antea prædia possedisti, quam ipsum cognosti? sin metuis: ab eo ne aliquid metuis, quẽ uides ipsum ab sese tam atrocem iniuriam propulsare nõ posse? sin ꝙ bona, quæ Roscij fuerũt, tua facta sunt, iccirco hunc illius filiũ studes perdere: nõ ne ostendis id te uereri, quod præter cæteros tu metuere nõ debeas, ne quando liberis proscriptorum bona patria reddantur? facis iniuriã Chrysogone, si maiorem spem emptionis tuæ in huius exitio po

nis,quã in ijs rebus,quas L.Sylla gessit. ꝙ si tibi causa nulla est,cur hunc miserum tanta calamitate affici uelis; si tibi omnia sua præter animã tradidit, nec sibi quidquã paternũ,ne monumẽti quidẽ causa,reseruauit: per deos immortales,quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera immanisq; natura? quis unquã prædo fuit tã nefarius, quis pirata tam barbarus,ut, cum integram prædã sine sanguine habere posset,cruenta spolia detrahere mallet? scis hũc nihil habere,nihil audere,nihil posse, nihil unq̃ cõtra rẽ tuam cogitasse: & tamẽ oppugnas eũ: quẽ neq; metuere potes,neq; odisse debes,nec quidquã habere iã reliqui uides,quod ei detrahere possis: nisi hoc indignũ putas, ꝙ uestitum sedere in iudicio uides, quẽ tu è patrimonio tanquã è naufragio nudũ expulisti. quasi uero nescias hunc & ali, & uestiri à Cæcilia Balearici filia, Nepotis sorore,spectatissima fœmina: quæ cũ patrẽ clarissimũ,amplissimos patruos,ornatissimum fratrẽ haberet,tamen,cũ esset mulier,uirtute perfecit,ut,quãto honore ipsa ex illorũ dignitate afficeretur,non minora illis ornamẽta ex sua laude redderet. an quòd diligenter defenditur,id tibi indignũ facinus uidetur? mihi crede, si pro patris eius hospitijs, & gratia uellẽt oẽs huius hospites adesse,et auderẽt libere defendere,satis copiose defenderetur: sin autem pro magnitudine iniuriæ,proq; eo, ꝙ summa Reip. in huius periculo tentatur, hæc omnes uindicarent,consistere mehercule uobis isto in loco non liceret. nunc ita defenditur,non sanè ut moleste ferre aduersarij debeant, neq; ut se potentia superari putent. quæ domi gerenda sunt,ea per Cæciliam transiguntur. fori iudicijq; rationem Messala,ut uidetis iudices,susce-

pit. qui si iam satis ætatis atq; roboris haberet, ipse pro Sex. Roscio diceret. quoniã ad dicendũ impedimento est ætas, et pudor, qui ornat ætatẽ; causã mihi tradidit, quẽ sua causa cupere ac debere intelligebat. ipse assiduitate, cõsilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roscij uita erepta de manibus sectorũ, sententijs iudicũ permitteretur. nimirũ iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hæc acta res est, uti nobiles restituerentur in ciuitatẽ, qui hoc facerẽt, quod facere Messalã uidetis, qui caput innocẽtis defenderent, qui iniuriæ resisterent, qui, quantum possent, in salute alterius, quã in exitio, mallent ostendere. quod si omnes, qui eodẽ loco nati sunt, facerent: & Resp. ex illis, & ipsi ex inuidia minus laborarẽt. uerũ si à Chrysogono iudices nõ impetramus, ut pecunia nostra contentus sit, uitã ne petat; si ille adduci non potest, ut, cũ ademerit nobis omnia, quæ nostra erant propria, ne lucem quoq; hanc, quæ cõmunis est, eripere cupiat; si nõ satis habet auaritiã suã pecunia explere, nisi etiam crudelitate sanguinis perlitus sit: unũ perfugium iudices, una spes reliqua est Sex. Roscio, eadẽ quæ Reip. uestra pristina bonitas, & misericordia. quæ si manet, salui etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quæ hoc tempore in Rep. uersata est, uestros quoq; animos, id quod fieri profecto non potest, duriores acerbioresq; reddidit: actum est iudices: inter feras satius est ætatem degere, quàm in hac tanta immanitate uersari. ad eam ne rem uos reseruati estis, ad eam ne rem delecti, ut eos condemnaretis, quos sectores, ac sicarij iugulare non potuissent? solent hoc boni Imperatores facere, cum prælium cõmittunt, ut in eo loco, quo fugam

hostium forte arbitrentur, milites collocēt, in quos, si qui
ex acie fugerint, de improuiso incidant. nimirum simili=
ter arbitrantur isti bonorum emptores, uos hic tales ui=
ros sedere, qui excipiatis eos, qui de suis manibus effuge
rint. dij prohibeāt iudices, ut hoc, quod maiores cōsilium
publicum uocari uoluerunt, præsidium sectorum existi
metur. an uero iudices uos nō intelligitis, nihil aliud agi,
nisi ut proscriptorum liberi quauis ratione tollantur? &
eius rei initium in uestro iureiurando atq; in Sex. Ro=
scij periculo quæri? dubium est, ad quem maleficium per
tineat, cum uideatis ex altera parte sectorem, inimicum,
sicarium, eundemq; accusatorē hoc tempore; ex altera
egentem, probatum suis filium, in quo non modo cul=
pa nulla, sed ne suspicio quidem potuit consistere? nun
quid hic aliud uidetis obstare Roscio, nisi ꝙ patris bo=
na uenierunt? ꝙ si id uos suscipitis, & eadem in re ope=
ram uestram profitemini; si iccirco sedetis: ut ad uos ad=
ducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: ca=
uete per deos immortales iudices, ne noua, & multo cru
delior per uos proscriptio instaurata esse uideatur. il=
lam priorem, quæ facta est in eos, qui arma capere po=
tuerunt, tamen senatus suscipere noluit, ne quid acrius,
quàm more maiore comparatum est, publico consi=
lio factum uideretur. hanc uero, quæ ad eorum libe=
ros, atq; infantium puerorum incunabula pertinet, nisi
hoc iudicio à uobis reijcitis, & aspernamini: uidete per
deos immortales, quem in locum Rempub. peruen=
turam putetis. homines sapientes, & ista auctoritate,
& potestate præditos, qua uos estis, ex quibus rebus
maxime Resp. laborat, ijs maxime mederi conuenit.

ueſtrum nemo eſt, quin intelligat populum R. qui quõdam in hoſtes leniſſimus exiſtimabatur, hoc tempore domeſtica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate iudices: hanc pati nolite diutius in hac Rep. uerſari: quæ non modo id habet in ſe mali, quòd tot ciues atrociſſime ſuſtulit; uerum etiam hominibus leniſſimis ademit miſericordiam conſuetudine incommodorum: nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus, aut audimus, etiam qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Deſit fortaſſe quippiam.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO: ORATIO III.

Multa, quæ desunt, quærenda.

malitiam naturæ, crederetur. is scilicet uir optimus, & singulari fide præditus, qui suo iudicio tabulis suis testibus uti conatur. solent ferè dicere qui per tabulas hominis honesti pecuniam expensam tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui, ut mea causa falsum in codicē referret? expecto, quàm mox Cherea hac oratione utatur. ego ne hanc manum plenā perfidiæ. & hos digitos meos impellere potui, ut falsum perscriberēt nomen? quòd si ille suas proferet tabulas, proferet suas quoque Roscius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius nō erit. cur potius illius, quā huius credetur? scripsisset ille, si nō iussu huius expēsum tulisset? nō scripsisset hic, quod sibi expensum ferri iussisset? nā quēadmodum turpe est scribere, quod non debeatur: sic improbū est nō referre, quod debeas: æque enim tabulæ condemnantur eius, qui uerum non retulit; et eius, qui falsum perscripsit. sed ego copia et facultate causæ confisus, uide, quò progrediar. si tabulas C. Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem, suo arbitratu scriptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recuso. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quodcūque

retulisset, id ratum haberet? ratū habebit Roscius, pro=fer. quod tibi fuerit persuasum, huic erit persuasum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. paulo ante à M. Perpenna P. Saturi tabulas poscebamus, nūc tuas C. Fanni Cherea solius flagitamus: & quo minus secundū eas lis detur, nō recusamus. quid ita non profers? nō conficit tabulas? immo diligentissime. nō refert parua nomina in codices? immo oēs summas. leue, et tenue hoc nomē HS CCCIↃↃↃ sunt? quo modo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quo modo HS CCCIↃↃↃ in codice accepti & expensi nō sunt? prò dij immortales, esse ne quenquam tanta audacia præditū, qui, quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicē iniuratus referre noluit, id iurare in litē non dubitet? quod sibi probare nō possit, id persuadere alteri conetur? nimiū cito ait me indignari de tabulis: non habere se hoc nomen in codice accepti et expensi relatū cōfitetur, sed in aduersarijs patere cōtendit. usque eò ne te diligis, et magnifice circunspicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, sed aduersarijs petas? suū codicem testis loco recitare, arrogantiæ est: suarum perscriptionum, & liturarū aduersaria proferre, non amentia est? quòd si eandem uim, diligentiā, auctoritatemq; habent aduersaria, quam tabulæ: quid attinet codicem instituere, conscribere? ordinē conseruare? memoriæ tradere literarū uetustatē? sed si, quòd aduersarijs nihil credimus, iccirco codicē scribere instituimus: quod etiam apud omnes leue & infirmum est, id apud iudicem graue et sanctum esse ducetur? quid est, quòd negligēter scribamus aduersaria? quid est, quòd diligēter conficiamus tabulas? qua

de causa? quia hæc sunt menstrua, illæ sunt æternæ: hæc delentur statim, illæ seruantur sancte: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ existimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc sunt deiecta, illæ in ordinẽ confectæ. itaque aduersaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. tu C. Piso, tali fide, uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduersarijs pecuniã petere non auderes. ego, quæ clara sunt consuetudine, diutius dicere nõ debeo: illud uero, quod ad rem uehementer pertinet, quæro: quàm pridem hoc nomen Fanni in aduersaria retulisti? erubescit: quid respondeat, nescit: quid fingat extemplo, non habet. sunt duo menses iam, dices: tamen in codicem acceptum & expensum referri debuit. amplius sunt sex menses: cur tandiu iacet hoc nomẽ in aduersarijs? quid, si tandem amplius triennium est? quo modo, cum omnes, qui tabulas conficiant, menstruas penè rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduersarijs iacere pateris? utrum cætera nomina in codicem accepti & expensi digesta habes, an non? si non, quo modo tabulas conficis? si etiam: quamobrem, cum cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum, in aduersarijs relinquebas? nolebas sciri, debere tibi Roscium: cur scribebas? rogatus eras, ne referres: cur in aduersarijs scriptum habebas? sed hæc quanquam firma esse uideo: tamen ipse mihi satisfacere non possum, nisi à C. Fannio ipso testimonium sumo, hanc pecuniam ei non deberi. magnum est, quod conor: difficile est, quod polliceor: nisi eundem et aduersarium,

& testem habuerit Roscius, nolo uincat. pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicẽ, in qua legitimæ partis sponsio facta est. hic tu si amplius HS nũmo petisti, quàm tibi debitum est: causam perdidisti: propterea quòd aliud est iudiciũ, aliud est arbitrium. iudicium est pecuniæ certæ, arbitriũ incertæ. ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus. ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantũ, quantũ postulauimus, cõsequamur. eius rei ipsa uerba formulæ testimonio sunt. quid est in iudicio? directum, asperum, simplex. si peteret HS I ƆƆƆ dari: hic, nisi planũ facit HS I ƆƆƆ ad libellam sibi deberi, causam perdit. quid est in arbitrio? mite, moderatũ, quãtum æquius et melius sit dari. ille tamen confitetur plus se petere, quàm debeatur: sed satis superq; habere dicit, quod sibi ab arbitro tribuatur. itaque alter causæ confidit, alter diffidit. quæ cũ ita sint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipsis HS I ƆƆƆ, de tuarũ tabularũ fide compromissum feceris, arbitrũ sumpseris, quantum æquius et melius sit dari repromitti ue, si pateret. quis in hanc rẽ fuit arbiter? utinã is quidem Romæ esset: Romæ est. iam utinã adesset in iudicio: adest. utinam sederet in consilio C. Pisonis: ipse C. Piso est. eundẽ ne tu arbitrum, & iudicẽ sumebas? eidem & infinitam largitionem remittebas, & eũdem in angustissimam formulam sponsionis concludebas? quis unquã ad arbitrũ, quantum petijt, tantũ abstulit? nemo: quantũ. n. æquius esset sibi dari, petijt. de quo nomine ad arbitrum adisti, de eo ad iudicẽ uenisti. cæteri cũ ad iudicem causam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab

arbitro ad iudicem uenire est ausus: qui cum de hac pecunia, de tabularũ fide arbitrũ sumpsit, indicauit sibi pecuniã nõ deberi. iã duæ partes causæ sunt confectæ: adnumerasse sese negat: expensum tulisse nõ dicit, cũ tabulas nõ recitat, reliquũ est, ut stipulatũ se esse dicat: præterea enim quẽadmodum certã pecuniã petere possit, non reperio. stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præsente? quis spopondisse me dicit? nemo: hic ego si finem faciã dicendi satis fidei & diligentiæ meæ, satis causæ & controuersiæ, satis formulæ & sponsioni, satis etiã indici fecisse uidear, cur secũdum Rosciũ iudicari debeat, pecunia petita est certa, cũ tertia parte sponsio facta est. hæc pecunia, necesse est, aut data, aut expensa lata, aut stipulata sit. datam non esse, Fannius cõfitetur: expensam latã non esse, codices Fannij cõfirmant: stipulatã non esse, taciturnitas testiũ concedit. quid ergo est? quòd & reus is est, cui & pecunia leuissima, & existimatio sanctissima fuit semper; & iudex est is, quẽ nos non minus bene de nobis existimare, quàm secũdũ nos iudicare uelimus; & aduocatio ea ẽ, quã propter eximiũ splendorẽ, ut iudicem unum, uereri debeamus: perinde ac si in hanc formulã omnia iudicia legitima, õia arbitria honoraria, omnia officia domestica conclusa, & comprehensa sint, pinde dicemus. illa superior fuit oratio necessaria, hæc erit uoluntaria: illa ad iudicem, hæc ad C. Pisonem: illa pro reo, hæc pro Roscio, illa uictoriæ, hæc bonæ existimationis causa comparata. pecuniam petis Fanni à Roscio, quàm? dic audacter, & aperte: utrum quæ tibi ex societate debeatur, an, quæ ex liberalitate huius promissa sit, & ostentata? quorum alterum est grauius, & odiosius: alterũ

leuius, & facilius. quæ ex societate debeatur? quid ais? hoc iam non leuiter ferendũ est, neque negligẽter defendendũ: si qua.n. sunt priuata iudicia summæ existimationis, & penè dicam capitis, tria hæc sunt, fiduciæ, tutelæ, societatis: æque.n. perfidiosum & nefarium est fidem frangere, quæ continet uitã; & pupillũ fraudare, qui in tutelam peruenit; & sociũ fallere, qui se in negotio coniunxit. quæ cũ ita sint: qui sit qui socium fraudarit, & fefellerit, consideremus: dabit.n. nobis iã tacite uita acta in alterutram partem firmum & graue testimonium. Q. Roscius? quid ais? non ne ut ignis in aquam cõiectus cõtinuo restinguitur, & refrigeratur: sic referuens falsum crimen in purissimam & castissimã uitam collatũ statim cõcidit, & extinguitur? Roscius sociũ fraudauit? potest hoc homini huic hærere peccatũ? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei, quàm artis; plus ueritatis, quàm disciplinæ possidet in se: quẽ P. R. meliorẽ uirum, quàm histrionem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam. sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico? ignotum hominem scilicet pluribus uerbis commẽdo. est ne quisquam omnium mortalium, de quo melius existimes tu? est ne quisquam, qui tibi purior, pudentior, humanior, officiosior, liberalior uideatur? quid tu Saturi, qui contra hunc uenis, existimas aliter? non ne, quotiescũque in causa in nomen huius incidisti, toties hunc & uirum bonum esse dixisti, & honoris causa appellasti? quod nemo nisi aut honestissimo, aut amicissimo facere consueuit. qua in re mihi ridicule es uisus esse inconstans, qui eundem & læderes, & laudares; & uirum

optimum, & hominẽ improbiſſimũ eſſe diceres. eundem tu & honoris cauſa appellabas, & uirum primariũ eſſe dicebas, & ſociũ fraudaſſe arguebas. ſed, ut opinor, laudẽ ueritati tribuebas; crimẽ gratiæ concedebas: de hoc, ut exiſtimabas, prædicabas; Chereæ arbitratu cauſam agebas. fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem auribus, animiq; hominũ abſurdũ. quid, ſi tandẽ aliquẽ timidũ, dementẽ, diuitem, inertẽ nactus eſſet, qui experiri non poſſet? tamen incredibile eſſet. ueruntamen, qui fraudarit, uideamus. C. Fanniũ Cheream Roſcius fraudauit. oro, atque obſecro, uos, qui noſtis, uitã inter ſe utriuſque conferte: qui non noſtis, faciem utriuſque conſiderate. nonne ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, & clamitare calliditatẽ uidentur? nonne ab imis unguibus uſque ad uerticẽ ſummũ, ſi quã coniecturã affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallacijs, mendacijs conſtare totus uidetur? qui iccirco capite & ſupercilijs ſemper eſt raſis, ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam præclare Roſcius in ſcena tractare conſueuit. neq; tamen pro beneficio ei par gratia refertur: nam Ballionem illum improbiſſimum, & periuriſſimum lenonem cum agit, agit Cheream. perſona illa, lutulenta, impura, inuiſa, in huius moribus, natura, uitaq; eſt expreſſa. qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude & malitia exiſtimarit, nihil uidetur: niſi forte, quòd præclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit. quamobrem etiam atque etiam conſidera C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur: Roſcius Fannium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis

auidum.incredibile eſt.quemadmodũ ſi Fannius Roſciũ
fraudaſſe diceretur. utrũque ex utriuſque perſona ueri
ſimile uideretur,& Fãniũ per malitiã feciſſe, & Roſciũ
per imprudentiã deceptũ eſſe :ſic, cũ Roſcius Fãniũ frau
daſſe arguatur, utrũq; incredibile eſt,et Roſciũ quidquã
per auaritiã appetiſſe, & Fanniũ quidquã per ſe bonita
te amiſiſſe.principia ſunt huiuſmodi:ſpectemus reliqua.
HS I ↄ ↄ ↄ Q. Roſcius fraudauit Fanniũ, qua de cau=
ſa? ſubridet Saturius ueterator, ut ſibi uidetur.ait, pro=
pter ipſa HS I ↄ ↄ ↄ.uideo:ſed tamẽ,cur ipſa HS I ↄ ↄ ↄ
tam uehementer cõcupierit,quero.nã tibi M. Perpenna,
C.Piſo certe tanti non fuiſſet,ut ſocium fraudaretis.Ro=
ſcio cur tanti fuerit,cauſam requiro.egebat? immo locu
ples erat.debebat?immo in ſuis nummis uerſabatur.aua
rus erat?immo etiam ante,quàm locuples,ſemper libera
liſſimus munificentiſſimusq; fuit. prò deum hominũq;
fidẽ , qui HS C C C I ↄ ↄ ↄ C C C I ↄ ↄ ↄ C C C I ↄ ↄ ↄ
quæſtus facere noluit(nã certe HS C C C I ↄ ↄ ↄ C C C I
ↄ ↄ ↄ C C C I ↄ ↄ ↄ merere & potuit,& debuit, ſi po=
teſt Dionyſia HS C C C I ↄ ↄ ↄ C C C I ↄ ↄ ↄ merere) is
ꝑ ſummã fraudẽ & malitiã, & ꝑfidiã HS I ↄ ↄ ↄ appe
tijt?& illa fuit pecunia immanis,hæc paruula:illa hone
ſta,hæc ſordida:illa iucunda,hæc acerba:illa propria,hæc
in cauſa,& in iudicio collocata. decẽ his annis proximis
HS ſexagies honeſtiſſime conſequi potuit, noluit: laborẽ
quæſtus recepit,quæſtum laboris reiecit:populo R.adhuc
ſeruire non deſtitit, ſibi ſeruire iam pridem deſtitit. hoc
tu unquam Fanni faceres?ſed ſi hos quæſtus recipere poſ
ſes,non eodem tempore & geſtum & animam ageres ?
dic nunc te ab Roſcio HS I ↄ ↄ ↄ circunſcriptum eſſe.

qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter iner=tiam laboris, sed propter magnificentiam liberalitatis re pudiarit. quid ego nunc illa dicam, quæ uobis in mentē uenire certo scio? fraudabat te in societate Roscius. sunt iura, sunt formulæ de omnibus rebus constitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare possit: expressæ sunt. n. ex uniuscuiusq; damno, dolore, incōmo do, calamitate, iniuria publicæ à Prætore formulæ, ad quas priuata lis accommodatur. quæ cum ita sint; cur nō arbitrium pro socio adegeris Q. Roscium, quæro. formu lā non noras? notissima erat. iudicio graui experiri nole bas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo lædis? propter integritatem hominis? cur igitur insimu=las? propter magnitudinem criminis? ita ne uero, quem p̄ arbitrum circumuenire nō posses, cuius de ea re propri=um erat iudicium; hunc p̄ iudicem condemnabis, cuius de ea re nullū est arbitriū? quin tu hoc crimen aut obij=ce, ubi licet agere: aut iacere noli, ubi non oportet. tamet si iam hoc tuo testimonio crimen sublatū est: nā quo tu tēpore illa formula uti noluisti, nihil hunc in societatem fraudis fecisse ostendisti. fecit pactionem: nū tabulas ha=bet, an nō? si non habet, quēadmodū pactio est? si habet, cur nō nominas? dic nūc, Rosciū abs te petisse, ut familia rē suū sumeres arbitrū: nō petijt. dic pactionem fecisse, ut absolueretur: nō pepigit. quære quare sit absolutus: quòd erat summa innocētia, & integritate. quid. n. factū est? uenisti domū ultro Roscij: satisfecisti: quòd temere com=misisses in iudiciū ut denunciaret, rogasti ut ignosceret: te affuturum negasti: deberi tibi ex societate nihil, cla=mitasti. iudici hic denūciauit: absolutus est. tamen frau=

dis ac furti mentionem facere audes? perstat in impudétia: pactionem enim, inquit, mecum fecerat. iccirco uidelicet, ne condemnaretur? quid erat causæ, cur metueret ne condemnaretur? res erat manifesta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cũ expectatione ueteris histrionis exponere societatem. Panurgus, inquit, fuit Fannij. is fuit ei cum Roscio communis. hic primum questus est nõ leuiter Saturius, communem factũ esse gratis cũ Roscio, qui pretio proprius fuisset Fannij. largitus est scilicet homo liberalis, & dissolutus, & bonitate affluens Fannius Roscio. sic puto. quoniam ille hic constitit paulisper, mihi quoq; necesse est paulũ cõmorari. Panurgũ tu Saturi propriũ Fannij dicis fuisse: at ego totum Roscij fuisse cõtendo. quid erat enim Fãnij? corpus: quid Roscij? disciplina. facies non erat, ars erat pretiosa. ex qua parte erat Fãnij, nõ erat HS IↃↃↃ: ex qua parte erat Roscij, amplius erat. HS CCCIↃↃↃ. nemo enim illum ex trunco corporis spectabat, sed ex arrificio comico æstimabat. nam illa membra merere per se non amplius poterant duodecim æris: disciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat se non minus HS CCCIↃↃↃ. ò societatem captiosam & indignam, ubi alter HS IↃↃↃ, alter, CCCIↃↃↃ quod sit, in societatem affert. nisi iccirco moleste pateris, quod HS IↃↃↃ tu ex arca proferebas, HS CCCIↃↃↃ ex disciplina & artificio Roscius promebat: quã enim rem, & expectationem, quod studium, & quem fauorem secum in scenam attulit Panurgus? quòd Roscij fuit discipulus. qui diligebant hunc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui denique huius nomen audierant, illum eruditum et

perfectum existimabant. sic est uulgus, ex ueritate pauca, ex opinione multa æstimat. quid sciret ille, perpauci animaduertebant: ubi didicisset, omnes quærebant: nihil ab hoc prauum & peruersum produci posse arbitrabantur. si ueniret ab Statilio, tametsi artificio Roscium superaret, aspicere nemo posset: nemo enim, sicut ex improbo patre probum filium nasci, sic ex pessimo histrione bonum comœdum fieri posse existimaret. quia ueniebat à Roscio, plus etiam scire, quàm sciebat, uidebatur. quod item nuper in Erote comœdo usu uenit: qui postea quàm è scena non modo sibilis, sed etiam conuitio explodebatur, sicut in aram confugit in huius domum, disciplinã, patrocinium, nomen. itaque perbreui tempore, qui ne in nouissimis quidem erat histriõibus, ad primos peruenit comœdos. quæ res extulit eum? una commendatio huius: qui tamen Panurgum illum non solum, ut Roscij discipulus fuisse diceretur, domum recepit, sed etiam summo cum labore, stomacho, miseriáq; erudijt: nam quo quisque est solertior, & ingeniosior, hoc docet iracundius, & laboriosus: quod enim ipse celeriter arripuit, id cum tarde percipi uidet, discruciatur. paulo longius oratio mea prouecta est hac de causa, ut conditionem societatis diligenter cognosceretis. quæ deinde consecuta? Panurgum, inquit, hunc seruum communem Q. Flauius Tarquiniensis quidem interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti? lite contestata, iudicio damni iniuria constituto, tu sine me cum Flauio decidisti: utrum pro dimidia parte, an pro tota societate? planius dicam: utrum pro me, an pro me, & pro te? pro me? potui. exemplo multorum licitum

est: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige, & aufer quod debetur: suã quisq; partem iuris possideat, ac persequatur. at enim tu tuum negotium gessisti bene: gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem decidisti: magno & tu tuam partem decide. HS CCCIↃↃↃ tu abstulisti: si fit hoc uero, HS CCCIↃↃↃ tu quoque aufer. sed hanc decisionem Roscij, oratione, & opinione augere licet, re & ueritate mediocrem & tenuem esse inuenietis: accepit enim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia prædiorũ: qui ager neque uillã habuit, neque ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris est, quàm tunc fuit: neque id est mirũ: tum enim propter Reip. calamitates omnium possessiones erant incertæ; nunc, deum immortalium benignitate, omnium fortunæ sunt certæ: tum erat ager incultus sine tecto, nunc est cultissimus cum optima uilla. ueruntamen, quoniã natura tam maleuolus es, nunquam ista te molestia & cura liberabo. præclare suum negotium gessit Roscius, fundum fructuosissimum abstulit: quid ad te? tuam partem dimidiam, quemadmodum uis, decide. uertit hic rationem, & id, quod probare non potest, fingere conatur. de tota re, inquit, decidisti, ergo huc uniuersa causa deducitur, utrum Roscius cum Flauio sua de parte, an de tota societate fecerit pactionem. nam ego Roscium, si quid cõmuni nomine tetigit. confiteor præstare debere societati. societatis, non suas lites redemit, cum fundum à Flauio accepit. quid ita satis non dedit, amplius à se neminem petiturum? qui de sua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem. qui pro socijs transigit, satisdat neminem eorũ postea petiturum.

quid ita Flauio sibi cauere non uenit in mentē? nesciebat uidelicet Panurgum fuisse in societate: sciebat. nesciebat Fanniū Roscio esse sociū: præclare: nam iste cum eo litem cōtestatam habebat. cur igitur decidit, et nō restipulatur, neminē amplius petiturū? cur de fundo decidit, & iudicio nō absoluitur? cur tam imperite facit, ut nec Rosciū stipulatione alliget, neque à Fannio iudicio se absoluat? est hoc primum & ex conditione iuris, & ex consuetudine cautionis grauissimū, & firmissimū argumentū: quod ego pluribus uerbis amplecterer, si nō alia certiora & clariora testimonia in causa haberē. & ne forte me hoc frustra pollicitū esse prædices, te, te inqui Fanni ab tuis subsellijs contra te testem suscitabo. criminatio tua quæ est? Roscium cū Flauio pro societate decidisse: quo tēpore? abhinc annis XV. defensio mea quæ est? Rosciū pro sua parte cū Flauio transegisse. repromittis tu abhinc trienniū Roscio. quid? recita istā restipulationē clarius: attende quæso Piso: Fanniū inuitū, & huc atque illuc tergiuersantē, testimoniū contra se dicere cogo. quid enim restipulatio clamat? QVOD À FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIVM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO. tua uox est Fanni. quid tu auferre potes à Flauio, si Flauius nihil debet? quid hic porrò nunc restipulatur, quod iāpridem ipse exegit? quid uero Flauius tibi daturus est, qui Roscio omne, quod debuit, dissoluit? cur in re tā ueteri, in negotio tā cōfecto, in societate dissoluta, noua hæc restipulatio interponitur? quis est huius restipulationis scriptor? testis? arbiter? quis tn Piso: tu. n. Q. Rosciū pro opera, pro la=

bore, quòd cognitor fuisset, quod uadimonia obisset, rogasti ut Fannio daret HS CCCIↃↃↃ hac cõditione, ut, si quid ille exegisset à Flauio, partem eius dimidiam Roscio dissolueret. satis ne ista restipulatio dicere tibi uidetur aperte, Roscium pro se decidisse? at enim forsitan hoc tibi ueniat in mentẽ, repromisisse Fannium Roscio, si quid à Flauio exegisset, eius partẽ dimidiã; sed omnino exegisse nihil. quid? tu nõ exitũ exactionis, sed initiũ repromissionis spectare debes: neq;, si ille persequi noluit, non, quod in se fuit, iudicauit Roscium suas, non societatis lites redemisse. quid, si tãdem planum facio, post decisionem ueterem Roscij, post repromissionem recentẽ hanc Fannij, HS CCCIↃↃↃ Fãnium à Q. Flauio Panurgi nomine abstulisse? tamẽ diutius illudere uiri optimi existimationi Q. Roscij audebit? paulo ante quærebam, id quod uehementer ad rem pertinebat, qua de causa Flauius cũ de tota lite faceret pactionẽ, neque satis acciperet à Roscio neque iudicio absolueretur à Fannio. nunc uero, id quod mirũ & incredibile est, requiro, quãobrẽ, cũ de tota re decidisset cũ Roscio, HS CCCIↃↃↃ separatim Fãnio dissoluit. hoc loco Saturi quid pares respõdere, scire cupio; utrũ, omnino Fanniũ à Flauio HS CCCIↃↃↃ non abstulisse, an alio nomine, & alia de causa abstulisse? si alia de causa, quæ ratio tibi cũ eo intercesserat? nulla. addictus erat tibi? non. frustra tempus cõtero: omnino, inquit, HS CCCIↃↃↃ à Flauio non abstulit neq; Panurgi nomine, neque cuiusquã. si planũ facio, post hanc recentẽ stipulationẽ Roscij HS CCCIↃↃↃ à Flauio te abstulisse: nũquid causæ est, quin ab iudicio abeas turpissime uictus? quo teste igitur hoc planũ faciam? uenerat,

ut opinor, hæc res in iudicium? certe. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi testis est producendus, qui pecuniã datam dicat. quis est ex his grauissimus? sine cõtrouersia, qui omnium iudicio comprobatus est, iudex. quẽ igitur ex his tribus à me testẽ spectabis? petitorem? Fannius est: contra se nunquam testimonium dicet. reum? Flauius est: is iampridem est mortuus: si uiueret, uerba eius audiretis. iudicem? Cluuius est. quid is dicit? HS CCCIↃↃↃ Panurgi nomine Flauium Fannio dissoluisse. quem tu si ex censu spectas, eques R. est: si ex uita, homo clarissimus est: si ex te, iudicem sumpsisti: si ex ueritate, id, quod scire potuit & debuit, dixit. nega, nega nunc, equiti R. homini honesto, iudici tuo credi oportere. circũspicit, æstuat negat nos Cluuij testimonium recitaturos. recitabimus: erras: inani, & tenui spe te consolaris. recita testimoniũ T. Manilij, & C. Luscij Ocreæ, duorũ senatorum, hominum ornatissimorum, qui ex Cluuio audierunt. utrum dicis, Luscio & Manilio, an & Cluuio non esse credendum? planius atque apertius dicã: utrũ Luscius et Manilius nihil de HS CCCIↃↃↃ ex Cluuio audierunt, an Cluuius falsum Luscio & Manilio dixit? hoc ego loco, soluto & quieto sum animo: &, quorsum recidat responsum tuum, non magnopere laboro: firmissimis enim, & sanctissimis testimonijs uirorum optimorum causa Roscij communita est. si iam tibi deliberatum est, quibus abroges fidem iurisiurandi: responde. Manilio & Luscio negas esse credendum? dic, aude. est tuæ contumaciæ, arrogantiæ, uitæq; uniuersæ uox. quid expectas, quàm mox ego Luscium & Manilium di=

cã ordine esse senatores, ætate grãdes natu, natura sanctos & religiosos, copijs rei familiaris locupletes, & pecuniosos? nõ faciã: nihil mihi detrahã, cum illis exactæ ætatis seuerissime fructũ, quẽ meruerũt, retribuã. magis me a adolescentia indiget illorũ bona existimatione, q̃ illorũ seuerissima senectus desiderat meã laudẽ. tibi uero Piso diu deliberandũ, et cõcoquẽdũ est, utrũ potius Chereæ iniurato in sua lite, an Manilio et Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquũ est, ut Cluuiũ falsum dixisse Luscio & Manilio contendat. quod si facit, qua impudẽtia est? eum ne testẽ improbabit, quẽ iudicem probarit? ei negabit credi oportere, cui ipse crediderit? eius testis ad iudicẽ fidem infirmabit, cuius propter fidẽ et religionẽ iudicis testes cõparabat? quẽ ego si ferrẽ iudicẽ, refugere nõ deberet: cũ testẽ producã, reprehẽdere audebit? dixit.n. inquit, iniuratus Luscio & Manilio. si diceret iuratus, crederes? at quid interest inter periurũ, & mendacẽ? qui mẽtiri solet, peierare consueuit. quem ego, ut mentiatur, inducere possum; ut peieret, exorare facile potero: nã qui semel a ueritate deflexit, hic nõ maiore religione ad ꝑiurium, q̃ ad mendacium ꝑduci consueuit: quis .n, deprecatione deorum, non cõscientiæ fide cõmouetur? propterea, quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mẽdaci cõstituta est: nõ.n. ex pactione uerborum, quibus iusiurandum cõprehenditur, sed ex ꝑfidia et malitia, per quã insidiæ tenduntur alicui, dij immortales hominibus irasci, & succensere cõsueuerũt. at ego hoc ex cõtrario cõtẽdo. leuior esset auctoritas Cluuij, si diceret iuratus, quã nunc est, cum dicit iniuratus: tum enim forsitan improbis nimis cupidus uideretur, qui, qua de re

iudex fuisset, testis esset: nūc omnibus inimicis necesse est castissimus, & cōstantissimus esse uideatur, qui id, quod scit, familiaribus suis dicit. dic nunc, si potes, si res, si causa patitur, Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? ipsa mihi ueritas manum iniecit, & paulisper consistere, & commorari cogit. unde hoc totum ductum, & conflatum mendacium est? Roscius est uidelicet homo callidus & uersutus: hoc initio cogitare cœpit: quoniā Fannius à me petit HS IↃↃↃ, petam à C. Cluuio equite R. ornatissimo homine, ut mea causa mentiatur: dicat decisionem factam esse, quæ facta non est; HS CCCIↃↃↃ à Flauio data esse Fannio, quæ data non sunt. est hoc principium improbi animi, miseri ingenij, nullius cōsilij. quid deinde? posteaquam se præclare confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominē? leuem? immo grauissimum: mobilem? immo cōstantissimum: familiarem? immo alienissimum. hunc posteaquam salutauit, rogare cœpit, blande & concinne scilicet: mentire mea causa, uiris optimis tuis familiaribus præsentibus dic Flauium cum Fānio de Panurgo decidisse, qui nihil transegit: dic HS CCCIↃↃↃ dedisse, qui assem nullum dedit. quid ille? ego uero cupide & libenter mentiar tua causa: &, si quando me uis peierare, ut paululum tu compendij facias, paratum fore scito. non fuit causa, cur tantum laborem caperes, & ad me uenires: per nūcium hoc, quod erat tam leue, transigere potuisti. prò deū hominumq; fidem: hoc aut Roscius unquam à Cluuio petijsset, si HS millies in iudicium haberet: aut Cluuius Roscio petenti cōcessisset, si uniuersæ prædæ particeps esset? uix mediusfidius tu Fanni à Ballione, aut aliquo eius simili

hoc postulare auderes, & impetrare posses: quod cum est ueritate falsum, tū ratione quoque est incredibile. obliuiscor. n. Rosciū & Cluuium uiros esse primarios: improbos, temporis causa esse fingo. falsum subornauit testem Roscius Cluuium: cur tam sero? cur, cum altera pensio soluenda esset, nō tum, cum prima? nam iam antea HS IϽϽϽ dissoluerat. deinde, si iam persuasum erat Cluuio ut mentiretur: cur potius HS CCCIϽϽϽ, quā CCCIϽϽϽ CCCIϽϽϽ CCCIϽϽϽ, data dixit Fannio à Flauio, cum ex restipulatione pars eius dimidia Roscij esset? iam intelligis C. Piso, sibi soli, societati nihil Roscium petisse. hoc cum sentit Saturius esse apertum, resistere, & repugnare contra ueritatem nō audet: aliud fraudis & insidiarum in eodem uestigio diuerticulum reperit. petisse, inquit, suam partem Roscium à Flauio cōfiteor: uacuā, & integram reliquisse Fānij, concedo: sed quod sibi exegit, id cōmune societatis factum esse cōtendo. quo nihil captiosus, neque indignius potest dici. quæro. n. potuerit ne Roscius ex societate suam partem petere, nec ne? si nō potuit, quēadmodum abstulit? si potuit, quēadmodum nō sibi exegit? nam quod sibi petitur, certe alteri non exigitur. an ita est? si, quod uniuersæ societatis fuisset, petisset: quod tū exactū esset, æqualiter omnes partirentur. nunc cum petierit quod suæ partis esset: nō, quod tū abstulit, soli sibi exegit? quid interest inter eum qui per se litigat, & qui cognitor est datus? qui per se litem contestatur, sibi soli petit. alteri nemo potest, nisi qui cognitor est factus. ita ne uero? cognitor si fuisset tuus; quod uicisset iudicio, ferres tuum: suo nomine petijt; quod abstulit, tibi, non sibi exegit? quod si quisquam petere potest alte=

ri, qui cognitor non eſt factus: quæro, quid ita, cum Panurgus eſſet interfectus, & lis conteſtata cum Flauio damni iniuria eſſet, tu in eam litem cognitor Roſcij ſis factus? cum præſertim ex tua oratione, quodcunque tibi peteres, huic peteres: quodcunque tibi exigeres, id in ſocietatem recideret. quòd ſi ad Roſciũ nihil eius perueniret, quod tu à Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuam litem dediſſet cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit, quoniam tuus cognitor non eſt factus. quid enim huic rei reſpondere poteris Fáni? cum de ſua parte Roſcius tranſegit cum Flauio, actionem tibi tuam reliquit, an non? ſi non reliquit, quemadmodum HS CCCIↃↃↃ ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit, quid ab hoc petis, quod per te perſequi & petere debes? ſimillima enim, & maxime gemina ſocietas hæreditatis eſt. quemadmodum ſocius in ſocietate habet partem: ſic hæres in hæreditate habet partem. ut hæres ſibi ſoli, non cohæredibus petit: ſic ſocius ſibi ſoli, non ſocijs petit: & quemadmodum uterque pro ſua parte petit, ſic pro ſua parte diſſoluit; hæres ex ſua parte, qua hæreditatẽ adijt; ſocius ex ea, qua ſocietatem coijt. quemadmodum ſuam partem Roſcius ſuo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: ſic cum exegit ſuam partem, & tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. niſi forte tu peruerſo more, quod huius eſt, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. perſtat in ſententia Saturius; quodcunque ſibi petat ſocius, id ſocietatis fieri. quod ſi ita eſt: qua, malum, ſtultitia fuit Roſcius, qui ex iuris peritorum conſilio & auctoritate reſtipularetur à Fannio diligenter, ut, quod

is exegiſſet à Flauio, dimidiam partem ſibi diſſolueret, ſiquidem ſine cautione, & repromiſſione nihilo minus id Fannius ſocietati, hoc eſt Roſcio, debebat?

deſiderantur non pauca.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER PRIMVS, QVI DIVINATIO DICITVR. ORATIO IIII.

I QVIS uestrum iudices, aut eorũ, qui adsunt, forte miratur, me, qui tot annos in causis iudicijsq; publicis ita sim uersatus, ut defenderim multos, læserim neminem, subito nũc mutata uoluntate ad accusandũ descendere: is, si mei consilij causam rationemq; cognouerit, unà & id, quod facio, probabit, & in hac causa profecto neminem mihi esse præponendum actorem putabit. Cum Quæstor in Sicilia fuissem iudices, itáq; ex ea prouincia decessissem, ut Siculis omnibus iucundam diuturnamq; memoriam Quæsturæ nominisq; mei relinquerem: factũ est, uti cũ summum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiã in me præsidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. qui nũc populati, atque uexati, cuncti ad me publice sæpe uenerunt, ut suarum fortunarum omnium causam defensionemq; susciperem. me sæpe eẽ pollicitũ, sæpe ostendisse dicebãt, si quod tempus accidisset, quo tẽpore aliquid à me requirerent, commodis eorum me nõ defuturum. uenisse tempus aiebant, non iam ut cõmoda sua, sed ut uitã salutemq; totius prouinciæ defenderem: sese iam ne deos quidem in suis urbibus, ad quos cõfugerent, habere, quòd eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset: quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auaritia in ra=

pinis, superbia in cōtumelijs efficere potuisset, eas omnes sese hoc uno Prætore per triennium pertulisse: rogare, et orare, ne illos supplices aspernarer, quos me incolumi nemini supplices esse oporteret. tuli grauiter, & acerbe iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines spes falleret, qui opem à me, atq; auxiliū expectassent; aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineūte adolescentia dedissem, tempore atq; officio coactus ad accusandum traducerer. dicebam, habere eos actorem Q. Cæcilium, qui præsertim Quæstor in eadem prouincia post me Quæstorem fuisset. quo ego adiumento sperabam hanc à me molestiam posse dimoueri, id mihi erat aduersarium maxime: nam illi multo mihi hoc facilius remisissent, si istum nō nossent, aut si iste apud eos Quæstor non fuisset. adductus sum iudices officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri consuetudine, institutoq; maiorum, ut onus hoc laboris, atq; officij non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi suscipiendum putarem. quo in negotio tamen illa me res iudices consolatur, quòd hæc, quæ uidetur esse, accusatio mea, non potius accusatio, quàm defensio est existimanda: defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. quam ob rem si mihi unus est accusandus, propemodum manere in instituto meo uideor, & non omnino à defendendis hominibus subleuandisq; discedere. quòd si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem; si aut hoc à me Siculi non petissent, aut mihi cum Siculis causa tantæ necessitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me Reipub. causa fa-

cere profiterer, ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere præditus, cuius furta atq; flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pamphylia, Romæ deniq; ante oculos omnium maxima turpissimaq; nossemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tandē esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere? quid est, prò deum hominumq; fidem, in quo ego Reip. plus hoc tempore prodesse possim? quid est, quod aut populo R. gratius esse debeat, aut socijs exterisq; nationibus optatius esse possit, aut saluti fortunisq; omnium magis accommodatum sit? populatæ, uexatæ, funditus euersæ prouinciæ: socij, stipendiarijq; populi R. afflicti, miseri, iam non salutis spem, sed exitij solatium quærunt. qui iudicia manere apud ordinem senatorium uolunt, queruntur accusatores se idoneos non habere. qui accusare possunt, iudiciorum seueritatem desiderant. populus R. interea, tametsi multis incommodis difficultatibusq; affectus est, tamen nihil æque in Rep. atque illam ueterem iudiciorum uim grauitatemq; requirit. iudiciorum desiderio tribunitia potestas efflagitata est. iudiciorum leuitate ordo quoq; alius ad res iudicandas postulatur. iudicum culpa atq; dedecore etiam censorium nomen, quod asperius antea populo uideri solebat, id nunc poscitur, id iam populare, atque plausibile factum est. in hac libidine hominum nocentissimorum, in populi R. quotidiana quærimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offensione, cum hoc unum his tot incommodis remedium esse arbitrarer, ut homines idonei, atque integri causam Reipub. legumq; susciperent: fateor me salutis omnium causa ad eam partem

accessisse Reip. subleuandæ, quæ maxime laboraret. nũc, quoniam, quibus rebus adductus ad causam accesserim, demonstraui, dicendum necessario est de contentione nostra, ut in constituendo accusatore, quod sequi possitis, habeatis. Ego sic intelligo iudices: cũ de pecunijs repetundis nomen cuiuspiam deferatur, si certamen inter aliquos sit, cui potissimum delatio detur, hæc duo in primis spectari oportere; quem maxime uelint actorem eẽ ij, quibus factæ esse dicantur iniuriæ; & quem minime uelit is, qui eas iniurias fecisse arguatur. in hac causa iudices, tametsi utrũque esse arbitror perspicuum, tamẽ de utroque dicam, & de eo prius, quod apud uos plurimũ debet ualere, hoc est de uoluntate eorum, quibus iniuriæ factæ sunt, quorum causa iudicium de pecunijs repetundis est constitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triẽnium depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. adsunt, querun tur Siculi uniuersi: ad meam fidem, quã habent spectatam iam, & diu cognitam, cõfugiunt: auxilium sibi per me à uobis atque à populo R. legibus petũt: me defensorem calamitatũ suarũ, me ultorem iniuriarũ, me cognitorem iuris sui, me actorem causæ totius esse uoluerunt. utrum Q. Cæcili hoc dices, me nõ Siculorum rogatu ad causam accedere, an optimorũ fidelissimorumq; sociorũ uolũtatem apud hos grauẽ esse nõ oportere? si id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicũ esse simulas, maxime existimari uult, Siculos hoc à me non petisse: primũ causam inimici tui subleuabis: de quo nõ præiudicium, sed planè iudicium iam factũ putatur, quòd ita percrebuit, Siculos omnes actorem suæ causæ contra illius in=

iurias quæsisse. hoc si tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipse, cui maxime hæc res obstat, negare non audet: uideto, ne nimiũ familiariter inimicitias exercere uidea re. deinde sunt testes uiri clarissimi nostræ ciuitatis: quos omnes à me nominari nõ est necesse. eos, qui adsunt, ap pellabo: quos, si mentirer, testes esse impudẽtiæ meæ mi nime uellem. scit is, qui est in cõsilio, C. Marcellus: scit is, quem adesse uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorũ fide atq; præsidio Siculi maxime nitũtur, quòd omnino Mar cellorũ nomini tota illa prouincia adiũcta ẽ. hi sciũt, hoc nõ modo à me petitũ esse, sed ita sæpe, et ita uehemẽter esse petitũ, ut aut causa mihi suscipienda fuerit, aut offi cium necessitudinis repudiãdũ. sed quid ego his testibus utor? quasi res dubia, aut obscura sit. adsunt homines ex tota prouincia nobilissimi, qui præsentes uos orãt atque obsecrãt iudices, ut in actore causæ suæ deligendo uestrũ iudiciũ à suo iudicio ne discrepet. omniũ ciuitatũ totius Siciliæ legationes adsunt, præter duas ciuitates: quarum duarũ si adessent, duo crimina uel maxima minuerẽtur, quæ cum his ciuitatibus C. Verri cõicata sunt. at. n. cur à me potissimũ hoc præsidiũ petiuerũt? si esset dubiũ, petis sent à me præsidiũ, nec ne: dicerẽ, cur petissent. nũc uero, cũ id ita perspicuũ sit, ut oculis iudicare possitis: nescio, cur hoc mihi detrimẽto esse debeat, si id mihi obijciatur, me potissimum esse delectum. uerum id mihi non sumo iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, sed ne in opinione quidem cuiusquã relinquo, me omnibus patronis esse præpositum. non ita est: sed uniuscuiusque, temporis, ualetudinis, facultatis ad agendum, ducta ra= tio est. mea fuit semper hæc in hac re uoluntas, & sen=

tentia, queuis ut hoc mallent, de ijs qui essent idonei, suscipere, quàm me; me ut mallent, quàm neminem. Reliquum est iam, ut illud quæramus: cum hoc constet, Siculos à me petisse; ecquid hác rem apud uos, animosq; uestros ualere oporteat, ecquid auctoritatis apud uos in suo iure repetundo socij populi R. supplices uestri habere debeant. de quo quid ego plura cõmemorem? quasi uero dubium sit, quin tota lex de pecunijs repetundis sociorum causa constituta sit. nam ciuibus cum sunt ereptæ pecuniæ, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. hæc lex socialis est: hoc ius nationũ exterarum est: hanc habent arcem, minus aliquanto nũc quidem munitam, quàm antea; ueruntamẽ, si qua reliqua spes est, quæ sociorum animos consolari possit, ea tota in hac lege posita est. cuius legis non modo à populo R. sed etiam ab ultimis nationibus iampridem seueri custodes requiruntur. quis igitur est, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum causa lex sit constituta? Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit, quod in unaquaq; re beneficio senatus populiq; R. iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuisti, atque abstulisti. quo nomine abs te sestertium millies ex lege repeto. si uniuersa, ut dixi, prouincia loqui posset, hac uoce uteretur. quoniã id nõ poterat, harũ rerũ actorem quem idoneum esse arbitrata est, ipsa delegit. in huiusmodi re quisquam tam impudens reperietur, qui ad alienã causam inuitis ijs, quorum negotium est, accedere, aut aspirare audeat? tibi Q. Cæcili hoc Siculi dicerent; te non nouimus; nescimus, qui sis; nunquã te antea uidi-

mus; ſine nos per eum noſtras fortunas defendere, cu=
ius fides eſt nobis cognita: non ne id dicerent, quod cui=
uis probare deberent? nunc hoc dicunt, utrunq; ſe noſ=
ſe, alterum ſe cupere defenſorem eſſe fortunarum ſua=
rum, alterum planè nolle. cur nolint, etiam ſi tacent, ſa=
tis dicũt. uerum non tacent. tamen his inuitiſſimis te of=
feres? tamen in aliena cauſa loquere? tamen eos defen=
des, qui ſe ab omnibus deſertos potius, quàm abs te defen
ſos eſſe malunt? tamen his operam tuam pollicebere, qui
te neq; uelle ſua cauſa, nec, ſi cupias, poſſe arbitrantur?
cur eorum ſpem exiguam reliquarum fortunarum,
quã habent in legis & iudicij ſeueritate poſitam, ui ex=
torquere conaris? cur te interponis inuitiſſimis ijs, qui=
bus maxime lex conſultum eſſe uult? cur, de quibus in
prouincia non optime es meritus, eos nunc planè fortu=
nis omnibus conaris euertere? cur ijs non modo perſe=
quendi iuris ſui, ſed etiam deplorandæ calamitatis adi=
mis poteſtatem? nam te actore quem eorum affutu=
rum putas, quos intelligis, non ut per te alium, ſed ut
per aliquem te ipſum ulciſcantur, laborare? At enim
ſolum id eſt, ut me Siculi maxime uelint: alterum il=
lud credo obſcurum eſt, à quo Verres minime ſe accu=
ſari uelit. ecquis unquam tam palàm de honore, tam
uehementer de ſalute ſua contendit, quàm ille atq; il=
lius amici, ut ne hæc mihi delatio detur? ſunt multa, quæ
Verres in me eſſe arbitratur, quæ ſcit in te Q. Cæcili nõ
eſſe: quæ cuiuſmodi in utroq; noſtrum ſunt, paulo poſt
commemorabo. nunc tantum id dicam, quod tacitus tu
mihi aſſentiare: nnllam rẽ in me eſſe, quã ille contẽnat;
nullã in te, quã pertimeſcat. itaq; magnus ille defenſor,

et amicus eius tibi Hortẽsius suffragatur, me oppugnat: aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponare: & ait, hoc se honeste, sine ulla inuidia, ac sine ulla offensione cõtendere: nõ enim, inquit, illud peto, quod soleo, cũ uehementius cõtendi, impetrare; reus ut absoluatur, nõ peto: sed ut ab hoc potius, quàm ab illo accusetur, id peto. da mihi hoc: cõcede, quod facile est, quod honestum, quod non inuidiosum: quod cum dederis, sine ullo tuo periculo, sine infamia illud dederis, ut is absoluatur, cuius ego causa laboro. & ait idem, ut aliquis metus adiunctus sit ad gratiam; certos esse in cõsilio, quibus ostendi tabellas uelit: id esse perfacile: non.n. singulos ferre sententias, sed uniuersos cõstituere: ceratam unicuique tabellam dari cera legitima, nõ illa infami ac nefaria. atq; is nõ tam propter Verrem laborat, quàm quòd eũ minime res tota delectat: uidet enim, si à pueris nobilibus, quos adhuc elusit, si à quadruplatoribus, quos non sine causa cõtempsit semper, ac pro nihilo putauit, accusandi uoluntas ad uiros fortes, spectatosq; homines translata sit, se in iudicijs dominari nõ posse. huic ego homini iam ante denũcio: si à me causam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam esse mutandam, & ita tamẽ mutãdam, ut meliore & honestiore cõditione sit, q̃ qua ipse esse uult, ut imitetur homines eos, quos ipse uidit, amplissimos, L. Crassum, & M. Antonium, qui nihil se arbitrabãtur ad iudicia causasq; amicorũ præter fidem, & ingenium afferre oportere. nihil erit, quòd me agẽte arbitretur iudicium sine magno multorum periculo posse corrũpi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, populi R. susceptam esse arbitror: ut mihi non unus homo im-

probus opprimendus ſit, id quod Siculi petiuerunt, ſed omnino omnis improbitas, id quod populus R. iãdiu flagitat, extinguẽda atque delenda ſit. in quo ego quid enĩti, aut q̃d efficere poſſim, malo in aliorũ ſpe relinquere, quã in oratione mea ponere. Tu uero Cæcili quid potes? quo tẽpore, aut qua in re non modo ſpecimen cæteris alĩquod dediſti, ſed tute tui periculum feciſti? in mẽtem tibi nõ uenit, quid negotij ſit, cauſam publicam ſuſtinere? uitã alterius totã explicare? atque eã nõ modo in animis iudicum, ſed etiam in oculis, conſpectuq; omnium exponere? ſociorum ſalutem, cõmoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorũ defendere? cognoſce ex me, quoniam hoc primũ tempus diſcendi nactus es, q̃ multa eſſe oporteat in eo, qui alterũ accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris, ego iam tibi ipſe iſtuc, quod ex petis, mea uoluntate concedam. primũ integritatẽ, atque innocentiam ſingularem: nihil eſt enim, quod minus ferẽdum ſit, q̃ rationem ab altero uitæ repoſcere eum, qui nõ poſſit ſuæ reddere. hĩc ego de te plura nõ dicã: unum illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis niſi à Siculis potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere, cum eidem ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſeſe tamẽ te actore ad iudicium non affuturos. quare negent, ex me non audies: hos patere id ſuſpicarj, quod neceſſe eſt. illi quidem, ut eſt hominum genus nimis acutum & ſuſpĩciosum, nõ te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur, ſed, cum iiſdem literis illius Prætura, & tua Quæſtura conſignata ſit, aſportare te uelle ex Sicilia literas ſuſpicantur. deinde accuſatorem firmũ, uerumq; eſſe oportet. eum ego ſi te putem cupere eſſe, facile intel

ligo esse non posse. nec ea dico, quæ, si dicam, tamen infirmare non possis: te, antequã de Sicilia decesseris, in gratiam redisse cum Verre: Potamonem, scribam, & familiarem tuum, retẽtum esse à Verre in prouincia, cum tu decederes: M. Cæcilium fratrem tuum, lectissimũ, atq; ornatissimũ adolescentem, nõ modo nõ adesse, neque tecum tuas iniurias persequi, sed esse cum Verre, cum illo familiarissime atque amicissime uiuere. sunt hæc, et alia in te falsi accusatoris signa permulta: quibus ego nũc nõ utor. hoc dico, te, si maxime cupias, tamen uerum accusatorem esse non posse: uideo enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre eiusmodi est, ut ea in accusando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum sibi in cellam imperauisset, et cum esset tritici modius HS II, pro frumento in modios singulos duodenos sestertios exegisse. magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria nõ ferenda. ego hoc uno crimine illum cõdemnem necesse est. tu Cæcili quid facies? utrum hoc tantum crimen prætermittes, an obiicies? si obiicies: id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipse fecisti? audebis ita accusare alterum, ut, quo minus tute cõdemnere, recusare nõ possis? si prætermittes, qualis erit ista tua accusatio? quæ domestici periculi metu, certissimi et maximi criminis nõ modo suspicionem, uerum etiã mentionem ipsam pertimescat. Emptũ est ex S. C. frumentum ab Siculis Prætore Verre, pro quo frumento pecunia omnis soluta nõ est. graue est hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accusante nullum: eras enim tu Quæstor: pecuniã publicã tu tractabas: ex qua,

etiã si cuperet Prætor, tamen, ne qua deductio fieret, magna ex parte tua potestas erat. huius quoq; igitur criminis te accusante mẽtio nulla fiet. silebitur toto iudicio de maximis, & notissimis illius furtis, & iniurijs. mihi crede Cæcili, non potest in accusando, socios uere defendere is, qui cũ reo criminũ societate coniunctus est. Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniã exegerũt. quid? hoc Verre Prætore factum est solum? non, sed etiam Quæstore Cæcilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere ne fieret, & debuisti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio suo nõ audiet, quod cum faciebat, quemadmodũ defensurus esset, non reperiebat. atque ego hæc, quæ in medio posita sunt, cõmemoro. sunt alia magis occulta furta: quæ ille, ut istius credo animos, atq; impetus retardaret, cũ Quæstore suo benignissime cõmunicauit. hæc tu scis ad me esse delata: quæ si uelim proferre, facile omnes intelligẽt, uobis inter uos nõ modo uoluntatem fuisse coniunctã, sed ne prædam quidem adhuc esse diuisam. quapropter si tibi iudicium postulas dari, ꝙ tecum unà fecerit: concedo, si id lege permittitur. sin autem de accusatione dicimus: cõcedas oportet ijs, qui nullo suo peccato impediũtur, quo minus alterius peccata demonstrare possint. ac uide, quãtũ interfuturũ sit inter meã, atq; tuã accusationem. ego, etiã quæ tu sine Verre cõmisisti, Verri criminĩ daturus sum, ꝙ te nõ prohibuerit, cum summã ipse haberet potestatẽ. tu cõtra, ne quæ ille quidẽ fecit, obijcies, ne qua ex parte cõiunctus cũ eo reperiare. Quid illa Cæcili? contẽnenda ne tibi uidentur esse? sine quibus causa sustineri, præsertim tanta, nullo modo potest. aliqua

facultas agendi, aliqua dicendi consuetudo, aliqua in foro, iudicijs, legibus aut ratio, aut exercitatio. intelligo, q̃ scopuloso, difficiliq; in loco uerser: nã cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenij, atq; eloquẽtiæ multo molestissima. quãobrem nihil dico de meo ingenio; neq; est, quod possim dicere; neque, si esset, dicerẽ: aut enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quidquid est: aut, si id parũ est, ego maius id cõmemorando facere nõ possum. de te Cæcili iam mehercule hoc extra hãc cõtentionem certamenq; nostrum familiariter tecum loquar. tu ipse quemadmodum existimes, uide etiam atque etiã: & tu te collige: &, qui sis, & quid facere possis, considera. putas ne te posse de maximis, acerbissimisq; rebus, cũ causam sociorũ, fortunasq; prouinciæ, ius populi R. grauitatem iudicij, legumq; susceperis, tot res, tam uarias, uoce, memoria, cõsilio, ingenio sustinere? putas ne te posse, quæ C. Verres in Quæstura, quæ in Legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pamphyliaq; patrarit, ea, quemadmodum locis, temporibusq; diuisa sint, sic criminibus & oratione distinguere? putas ne posse, id quod in eiusmodi reo maxime necessarium est, facere, ut, quæ ille libidinose, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna uideantur esse ijs, qui audient, atque illis uisa sunt, qui senserunt? magna sunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede, noli hæc contẽnere. dicenda, demonstranda, explicãda sunt omnia: causa nõ solum exponenda, sed etiam grauiter copioseq; agenda est: perficiendũ est, si quid agere aut perficere uis, ut homines te nõ solum audiant, uerum etiã libẽter studioseq; audiãt. in quo si te multũ natura adiuuaret, si optimis à

mis à pueritia disciplinis atque artibus studuisses, & in his elaborasses, si literas græcas Athenis, nõ Lilybæi, latinas Romæ, nõ in Sicilia didicisses: tamen esset magnum, tantã causam, tam expectatam & diligẽtia consequi, et memoria cõplecti, & oratione exponere, & uoce, & uiribus sustinere. fortasse dices: quid? ergo hæc in te sunt omnia? utinã quidẽ essent: ueruntamen, ut esse possent, magno studio mihi à pueritia est elaboratũ. quod si ego hæc propter magnitudinem rerũ, ac difficultatẽ assequi nõ potui, qui in omni uita nihil aliud egi: quã lõge tu te ab his rebus abesse arbitrare, quas nõ modo antea nunquã cogitasti, sed ne nunc quidem, cũ in eas ingrederis, quæ & quantæ sint, suspicari potes? ego, qui, sicut omnes sciunt, in foro iudicijsq; ita uerser, ut eiusdem ætatis aut nemo, aut pauci plures causas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorũ negotijs datur, in his studijs, laboribusq; consumã, quo paratior ad usum forensem, promptiorq; esse possim: tamen ita deos mihi uelim propitios, ut, cũ illius diei mihi uenit in mentem, quo die citato reo mihi dicẽdum sit, non solũ cõmoueor animo, sed etiam toto corpore perhorresco. iam nunc mente, & cogitatione prospicio, quæ tum studia hominũ, qui concursus furti sint, quantã expectationem magnitudo iudicij sit allatura, quantã auditorũ multitudinẽ C. Verris infamia concitatura, quantã deniq; audientiam orationi meæ improbitas illius factura sit. quæ cũ cogito, iã nũc timeo, quidnã pro offensione hominũ, qui illi inimici, infensiq; sunt, et expectatione omniũ, et magnitudine rerum dignũ eloqui possim. tu horũ nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: &, si quid ex uetere aliqua oratio-

ne; IOVEM ego Optimũ Maximũ, aut, VELLEM si fieri potuisset indices; aut aliquid eiusmodi ediscere potueris; præclare te paratũ in iudicium uenturũ arbitraris. ac si nemo tibi respõsurus esset, tamẽ ipsam causam, ut ego arbitror, demonstrare nõ posses. nũc ne illud quidem cogitas, tibi cũ homine disertissimo, & ad dicẽdum paratissimo futurũ esse certamen? quicũ modo disserendũ, modo omni ratione pugnandũ, certandumq́; sit. cuius ego ingeniũ ita laudo, ut nõ pertimescã: ita probo, ut me ab eo delectari facilius, quã decipi putem posse. nunquã ille me opprimet consilio, nunquã ullo artificio peruertet: nunquã ingenio me suo labefactare atq; infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq́; dicendi: sæpe in ijsdẽ, sæpe in contrarijs causis uersati sumus. ita cõtra me ille dicet, quãuis sit ingeniosus, ut nõnullum etiã de suo ingenio iudicium fieri arbitretur. te uero Cæcili quemadmodũ sit elusurus, quã omni ratione iactaturus, uidere iam uideor: quoties ille tibi potestatẽ optionemq́; facturus sit, ut eligas utrũ uelis; factũ esse, nec ne; uerũ esse, an falsum: utrũ dixeris, id cõtra te futurum. qui tibi æstus, qui error, quæ tenebræ dij immortales erũt, homini minime malo? quid, cum accusationis tuæ membra diuidere cœperit, & in digitis suis singulas partes causæ cõstituere? quid, cũ unumquodque transigere, expedire, absoluere? ipse profecto metuere incipies, ne innocenti periculum facesseris. quid, cum commiserari, conqueri; & ex illius inuidia deonerare aliquid, et in te traijcere cœperit? commemorare Quæstoris cum prætore necessitudinem constitutam? morẽ maiorum? sortis religionem? poteris ne eius orationis subire inuidiã?

uide modo, etiã atque etiam considera: mihi.n.uidetur periculũ fore, ne ille non modo uerbis te obruat, sed gestu ipso ac motu corporis præstringat aciem ingenij tui, teq; ab institutis tuis, cogitationibusq; abducat. atq; huiusce rei iudiciũ iam continuo uideo futurũ. si.n. mihi hodie respondere ad hæc, quæ dico, potueris; si ab isto libro, quem tibi magister ludi nescio quis ex alienis orationibus compositũ dedit, uerbo uno discesseris: posse te et illi quoque iudicio nõ deesse, & causæ atq; officio tuo satisfacere arbitrabor. sin mecum in hac prolusione nihil fueris, quem te in ipsa pugna cum acerrimo aduersario fore putemus? esto: ipse nihil est, nihil potest: at uenit paratus cũ subscriptoribus exercitatis & disertis. est tamen hoc aliquid, tametsi non est satis: omnibus.n. rebus is, qui princeps in agendo est, ornatissimus et paratissimus esse debet. uerũtamen L. Apuleium esse uideo proximũ subscriptorem, hominẽ nõ ætate, sed usu forensi atq; exercitatione tyronem. deinde, ut opinor, habet Allienũ, hunc tamẽ à subsellijs: qui quid in dicendo possit, nunquam satis attendi: in clamando quidem uideo eum esse bene robustum atque exercitatũ. in hoc spes tuæ sunt omnes. hic, si tu eris actor constitutus, totum iudicium sustinebit. ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quãtum potest, sed consulet laudi et existimationi tuæ, et ex eo, quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse uideare. ut in actoribus Græcis fieri uidemus; sæpe illũ, qui est secundarum, aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clarius dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quã maxime excellat: sic faciet Allienus, tibi seruiet, tibi

lenocinabitur: minus aliquanto contendet, quã potest. iã hoc considerate, cuiusmodi accusatores in tãto iudicio simus habituri, cũ & ipse Allienus ex ea facultate, si quã habet, aliquantum detracturus sit, & Cæcilius tum denique se aliquid futurum putet, si Allienus minus uehemens fuerit, & sibi primas in dicẽdo partes concesserit. quartum quem sit habiturus, non uideo, nisi quẽ forte ex illo grege oratorũ, qui subscriptionẽ sibi postularunt, cuicunq; uos delitionẽ dedissetis. ex quibus alienissimis hominibus ita paratus uenis, ut tibi hospes aliquis sit recipiendus. quibus ego non sum tantũ honorẽ habiturus, ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut singulatim unicuique respondeã. sic breuiter, quoniam nõ consulto, sed casu in eorũ mentionẽ incidi, quasi præteriens satisfaciã uniuersis. tanta ne uobis inopia uideor esse amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, sed de populo subscriptor addatur? uobis autẽ tanta inopia reorũ est, ut mihi causam præripere conemini potius, quàm aliquos à columna Menia uestri ordinis reos reperiatis? custodẽ, inquit, Tullio me apponite. quid? mihi quã multis custodibus opus erit, si te semel ad meas capsas admisero? qui, non solum ne quid enuncies, sed etiam ne quid auferas, custodiendus sis. sed de isto custode toto sic uobis breuissime respondebo: non esse hos tales uiros cõmissuros, ut ad causam tantam à me susceptam, mihi credi tam quisquam subscriptor me inuito aspirare possit: etenim fides mea custodem repudiat, diligentia speculatorem reformidat. uerum ut ad te Cæcili redeam, quàm multa te deficiant, uides: quàm multa sint in te, quæ reus nocens in accusatore suo cupiat esse, profecto iam in-

telligis. quid ad hæc dici potest? non enim quæro, quid tu dicturus sis. uideo, mihi non te, sed hunc librum esse re=spõsurum, quem monitor tuus hic tenet. qui si recte mo nere uolet, suadebit tibi, ut hinc discedas, neq; mihi uer=bum ullum respondeas: quid enim dices? an id, quod di=ctitas, iniuriam tibi fecisse Verrem? arbitror: neq; enim esset uerisimile, cum omnibus Siculis faceret iniurias, te illi unum eximium, cui consuleret, fuisse. sed cæteri Sicu li ultorem suarum iniuriarum inuenerunt: tu, dũ tuas iniurias per te, id quod nõ potest, persequi conaris, id a=gis, ut cæterorum quoq; iniuriæ sint impunitæ, atq; inul tæ. & hoc te præterit, non id solum spectari solere, quĩ debeat; sed etiam illud, qui possit ulcisci: in quo utrunq; sit, eum superiorem esse: in quo alterum, in eo, non quid is uelit, sed quid facere possit, quæri solere. quòd si ei po=tissimũ censes permitti oportere accusandi potestatẽ, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandem censes hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo esse læ sum, an prouinciam Siciliã esse uexatam, ac perditam? opinor, concedis, multo hoc esse grauius, & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponã=tur in accusando prouincia: nam prouincia accusat, cũ is agit causam, quem sibi illa defensorem sui iuris, ulto=rem iniuriarum, actorem totius causæ adoptauit. at eã tibi C. Verres fecit iniuriam, quæ cæterorum quoque a=nimos posset alieno incommodo cõmouere. minime: nam id quoq; ad rem pertinere arbitror, qualis iniuria dica=tur, quæ causa inimicitiarum proferatur. cognoscite ex me: nam iste eã profecto, nisi planè nihil sapit, nunquã proferet. Agonis est quædam Lilybætana, liberta Ve=

neris Erycinæ, quæ mulier ante hunc Quæstorem copiosa planè & locuples fuit. ab hac præfectus Antonij quidam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam, quibus se in classe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia est omnium Venereorum, & eorum qui à Venere se liberauerunt; ut præfecto illi religionem Veneris, nomenq; obijceret, dixit & se, & omnia sua Veneris esse. ut hoc Quæstori Cæcilio uiro optimo, & homini æquissimo nunciatum est: uocari ad se Agonidem iubet: iudicium dat statim, si patere eam se, & sua Veneris esse dixisse. iudicāt Recuperatores id, quod necesse erat: neque enim erat cuiquā dubium, quin illa dixisset. iste in possessionem bonorum mulieris mittit: ipsam Veneri in seruitutem adiudicat: deinde bona uendit: pecuniam redigit. ita dum pauca mācipia Veneris nomine Agonis ac religione retinere uult, fortunas omnes libertatemq; suam istius iniuria perdidit. Lilybæū Verres uenit postea: rem cognoscit: factum improbat: cogit Quæstorem suum pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegisset, eam mulieri omnem adnumerare & reddere. est adhuc, id quod uos omnes admirari uideo, nō Verres, sed Q. Mutius: quid enim facere potuit elegātius ad hominum existimationem? æquius ad leuādam mulieris calamitatē? uehementius ad Quæstoris libidinem coercendam? summe hæc omnia mihi uidentur esse laudanda. sed repente è uestigio ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo, factus est Verres: redit ad se, atq; ad mores suos: nam ex illa pecunia magnā partem ad se auertit: mulieri reddidit, quātulum uisum est. hic tu si læsum te à Verre esse dices, patiar, & concedam: si iniuriam tibi factam que=

reris, defendã, & negabo. deinde de iniuria, quæ tibi facta sit, neminem nostrum grauiorẽ uindicem esse oportet, quàm te ipsum, cui facta dicitur. si tu cũ illo postea in gratiam redisti, si domi illius aliquoties fuisti, si ille apud te postea cœnauit: utrũ, te perfidiosum, an præuaricatorem existimari mauis? uideo esse necesse alterutrũ. sed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum uelis, eligas. quid, si ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta sit, causa remanet? quid habes, quod possis dicere, quam ob rem nõ modo mihi, sed cuiquam anteponare? nisi forte illud, quod dicturum te esse audio: Quæstorẽ illius fuisse. quæ causa grauis esset, si certares mecum, uter nostrum illi amicior esse deberet. in contentione suscipiendarum inimicitiarum ridiculum est putare, causam necessitudinis ad inferendum periculum iustam uideri oportere: etenim si plurimas à tuo Prætore iniurias accepisses, tamen eas ferendo maiorem laudem, quàm ulciscendo mererere: cum uero nullum illius in uita rectius factum sit, quàm id, quod tu iniuriam appellas; hĩ statuent, hanc causam, quam ne in alio quidem probarent, in te iustam ad necessitudinem uiolandam uideri? qui si summam iniuriam ab illo accepisti: tamen, quoniã Quæstor eius fuisti, non potes eum sine ulla uituperatione accusare. si uero nulla tibi facta est iniuria: sine scelere eum accusare non potes. quare cum incertum sit de iniuria: quẽquam esse horum putas, qui nõ malit te sine uituperatione, quàm cũ scelere discedere? at uide, quid differat inter meã opinionẽ, ac tuã. tu cũ omnibus rebus inferior sis, hac una in re te mihi anteferri putas oportere, ꝙ Quæstor illius fueris. ego, si superior cæteris

rebus eſſes, te hanc unā ob cauſam accuſatorē repudiari
putarem oportere: ſic.n. à maioribus noſtris accepimus,
Prætorem Quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere, nul=
lā neq; iuſtiorē, neq; grauiorē cauſam neceſſitudinis poſ
ſe reperiri, quàm cōiunctionem ſortis, quàm prouinciæ,
quàm officij, quàm publicā muneris ſocietatē. quā ob rē
ſi iure eum poſſis accuſare, tamen, cum is tibi parētis nu
mero fuiſſet, id pie facere non poſſes. cum uero neq; in=
iuriam acceperis, & Prætori tuo periculum crees: fatea=
ris, neceſſe eſt, te illi iniuſtum impiumq; bellum inferre
conari. etenim iſta Quæſtura ad eam rem ualet, ut ela=
borandum tibi in ratione reddenda ſit, quamobrem, qui
Quæſtor eius fueris, accuſes: non ut ob eam ipſam cau=
ſam poſtulandū ſit, ut tibi potiſſimum accuſatio detur.
neque ferè unquā uenit in contentionem de accuſando
qui Quæſtor fuiſſet, quin repudiaretur. itaque neq; L.
Philoni in C. Seruilium nominis deferēdi poteſtas eſt da
ta, neq; M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neq; Cn. Pom=
peio in T. Albutium: quorum nemo propter indignita=
tem repudiatus eſt, ſed ne libido uiolandæ neceſſitudinis
auctoritate iudicum comprobaretur. atq; ille Cn. Pom=
peius ita cum C. Iulio contendit, ut tu mecum: Quæſtor
enim Albutij fuerat, ut tu Verris. Iulius hoc ſecum au=
ctoritatis ad accuſandum afferebat, quòd ut hoc tempo
re nos ab Siculis, ſic tum ille ab Sardis rogatus ad cau=
ſam acceſſerat. ſemper hæc cauſa plurimum ualuit: ſem
per hæc ratio accuſandi fuit honeſtiſſima, pro ſocijs, pro
ſalute prouinciæ, pro exterarum nationum commodis
inimicitias ſuſcipere, ad periculum accedere, operam, ſtu
dium laborem interponere. etenim ſi probabilis eſt eorū

*causa,qui iniurias suas persequi uolunt,qua in re dolo=
ri suo, non Reip. commodis seruiunt:quanto illa causa
honestior,quæ nō solum probabilis uideri, sed etiam gra
ta esse debet;nulla priuatim accepta iniuria , sociorum
atque amicorū populi R. dolere atq; iniurijs cōmoueri?
nuper cum in P. Gabinium uir fortissimus & innocen=
tissimus L.Piso delationem nominis postularet, & con=
tra Q. Cæcilius peteret,isq; se ueteres inimicitias iādiu
susceptas persequi diceret: cum auctoritas & dignitas
Pisonis ualebat plurimum , tum illa erat causa iustissi=
ma,quòd eum sibi Achæi patronū adoptarant : etenim
cum lex ipsa de pecunijs repetundis sociorum,atq; ami=
corum populi R.causa comparata sit; iniquum est, non
eum legis iudicijsq; actorem idoneum maxime putari,
quem actorē causæ suæ socij, defensoremq; fortunarum
suarum potissimum esse uoluerunt. an quod ad cōme=
morandum est honestius, id ad probandum non multo
uideri debet æquius?utra igitur est splēdidor, utra illu=
strior commemoratio? accusaui eum, quicum Quæstor
fueram,quicum me sors cōsuetudoq; maiorum,quicum
me deorum hominumq; iudicium cōiunxerat: an,accu=
saui rogatu sociorum atq; amicorum; delectus sum ab
uniuersa prouincia,qui eius iura fortunasq; defenderē?
dubitare quisquam potest,quin honestius sit, eorum cau
sa, apud quos Quæstor fueris,quàm eum , cuius Quæ=
stor fueris,accusare? clarissimi uiri nostræ ciuitatis,tem=
poribus optimis,hoc sibi amplissimum pulcherrimumq;
ducebant,ab hospitibus clientibusq; suis,ab exteris natio
nibus,quæ in amicitiā populi R.ditionemq; essent,iniu=
rias propulsare, eorumq; fortunas defendere. M. Cato=*

nem illum sapientem, clarissimũ uirũ, & prudẽtissimũ, cũ multis graues inimicitias gessisse accepimus propter Hispanorum, apud quos Consul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitium scimus Decimo Silano diem dixisse propter unius hominis Egritomari paterni amici, atq; hospitis iniurias: neq;.n. magis animos hominũ nocẽtium res unquã ulla cõmouit, quàm hæc maiorũ cõsuetudo lõgo interuallo repetita, atq; relata. sociorũ querimoniæ delatæ ad hominẽ nõ inertissimũ: susceptæ ab eo, qui uidebatur eorum fortunas fide, diligentiáq; sua posse defendere. hoc timent homines: hoc laborant: hoc institui, atq; adeo institutũ referri, ac renouari moleste ferunt. putãt fore, uti, si paulatim hæc consuetudo serpere, ac prodire cœperit, per homines honestissimos uirosq; fortissimos, nõ imperitos adolescẽtulos, aut illiusmodi quadruplatores, leges iudiciáq; administrentur. cuius consuetudinis, atq; instituti patres maioresq; nostros nõ pœnitebat, tũ, cũ P. Lẽtulus, is, qui princeps senatus fuit, accusabat M. Aquiliũ subscriptore C. Rutilio Rufo; aut cum P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimus, posteaquã bis Consul & Cẽsor fuerat, L. Cottam in iudiciũ uocabat. iure tum florebat populi R. nomẽ: iure auctoritas huius imperij, ciuitatisq; maiestas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nũc homine paruis opibus, ac facultatibus prædito simulant sese mirari: cũ moleste ferant: quid sibi iste uult? accusatorẽ ne se existimari, qui antea defendere cõsueuerat? nunc præsertim, ea iam ætate, cũ Aedilitatẽ petat. ego uero ætatis non modo meæ, sed multo etiã superioris, & honoris amplissimi puto esse, & accusare impro=

bos, & miseros calamitososq; defendere. & profecto aut hoc remediũ est ægrotæ, ac propè desperatæ Reip. iudicijsq; corruptis, ac cõtaminatis paucorũ uitio ac turpitudine, homines ad legũ defensionẽ iudiciorũq; auctoritatem quã honestissimos, et integerrimos, diligentissimosq; accedere: aut, si ne hoc quidem prodesse poterit, profecto nulla unquã medicina his tot incõmodis reperietur. nulla salus Reip. maior est, quàm eos, qui alterum accusant, nõ minus de laude, de honore, de fama sua, quàm illos, qui accusantur, de capite, ac fortunis suis pertimescere. itaque semper ij diligẽtissime, laboriosissimeq; accusarũt, qui se ipsos in discrimen existimationis uenire arbitrati sunt. quãobrẽ hoc statuere iudices debetis, Q. Cæciliũ, de quo nulla unquã opinio fuerit, nullaq; in hoc ipso iudicio expectatio futura sit, qui neq;, ut ante collectã famã cõseruet, neque, uti reliqui tẽporis spem cõfirmet, laborat; nõ nimis hãc causam seuere, nõ nimis accurate, nõ nimis diligenter acturũ: habet enim nihil, quod in offensione deperdat, ut turpissime flagitiosissimeq; discedat: nihil de suis ueteribus ornamentis requiret. à nobis multos obsides habet populus R. quos ut incolumes cõseruare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicãdũ. habet honorẽ, quem petimus: habet spem, quam propositam nobis habemus: habet existimationem multo sudore, labore, uigilijs collectam: ut, si in hac causa nostrũ officiũ, ac diligentiam probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum R. incolumia, ac salua possimus: si tantulum offensum titubatumq; sit, ut ea, quæ singulatim ac diu collecta sunt, uno tempore uniuersa perdamus. quapropter iudices uestrum est, deligere quem

existimetis facillime posse magnitudinem causæ, ac iudicij sustinere fide, diligentia, cõsilio, auctoritate. uos si mihi Q. Cæcilium antepofueritis; ego me dignitate superatum non arbitrabor; populus R. ne tam honestã, tam seueram, diligentemq; accusationem neq; uobis placuisse, neque ordini uestro placere arbitretur, prouidete.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER II. ORATIO V.

QVOD erat optandum maxime iudices, & quod unum ad inuidiam uestri ordinis, infamiamq; iudiciorum sedandam maxime pertinebat; id nõ humano consilio, sed propè diuinitus datum, atque oblatũ uobis summo Reip. tempore uidetur: inueterauit enim iam opinio perniciosa Reip. uobisq; periculosa, quæ nõ modo Romæ, sed & apud exteras nationes omnium sermone percrebruit, his iudicijs, quæ nũc sint, pecuniosum hominem, quamuis sit nocens, neminẽ posse damnari. nunc in ipso discrimine ordinis iudiciorumq; uestrorum; cum sint parati qui concionibus & legibus hanc inuidiam senatus inflammare conentur: reus in iudicium adductus est C. Verres, homo uita atque factis, omnium iam opinione damnatus, pecuniæ magnitudine, sua spe, ac prædicatione absolutus. huic ego causæ indices cum summa uoluntate, & expectatione populi R. actor accessi; non ut augerem inuidiam ordinis, sed ut infamiæ cõmuni succurrerem: adduxi enim hominem,

in quo reconciliare existimationẽ iudiciorũ amissam, redire in gratiã cum populo R. satisfacere exteris nationibus possetis; depeculatorem ærarij, uexatorẽ Asiæ, atque Pamphyliæ, prædonẽ iuris urbani, labem atque perniciẽ prouinciæ Siciliæ. de quo si uos seuere, religioseq; iudicaueritis: auctoritas ea, quæ in uobis remanere debet, hærebit. sin istius ingẽtes diuitiæ iudiciorũ religionẽ, ueritatemq; perfregerint: ego hoc tamẽ assequar, ut iudiciũ potius Reip. quàm aut reus iudicibus, aut accusator reo defuisse uideatur. equidem, ut de me cõfitear iudices, cũ multæ mihi à C. Verre insidiæ terra mariq; factæ sint, quas partim mea diligentia deuitarim, partim amicorũ studio, officioq; repulerim: nunquã tamen neq; tantũ periculũ mihi adire uisus sum, neq; tantopere pertimui, ut nũc in ipso iudicio. neq; tantũ me expectatio accusationis meæ, cõcursusq; tantæ multitudinis, quibus ego rebus uehemẽtissime perturbor, cõmouet; quantũ istius insidiæ nefariæ, quas uno tẽpore mihi, uobis, M. Glabrioni Prætori, socijs, exteris nationibus, ordini, nomini denique senatorio facere conatur. qui ita dictitat, ijs esse metuendũ, qui, quod ipsis solis satis esset, surripuissent: se tãtum rapuisse, ut id multis satis esse possit: nihil esse tã sãctũ, quod nõ uiolari; nihil tam munitũ, quod non expugnari pecunia possit. quòd si, quã audax est ad conandũ, tã esset obscurus in agendo: fortasse aliqua in re nos aliquando fefellisset. uerum hoc adhuc percommode cadit, quòd cũ incredibili eius audacia singularis stultitia coniuncta est: nam ut apertus in corripiendis pecunijs fuit, sic in spe corrumpendi iudicij perspicua sua consilia, conatusq; omnibus fecit. semel ait se in uita pertimuisse,

tum, cum primum reus à me factus sit: quòd, cũ è prouincia recens esset, inuidiaq; & infamia non recẽti, sed uetere ac diuturna flagraret, tum ad iudiciũ corrũpendum tẽpus alienũ offenderet. itaque cũ ego diem in Siciliã inquirendi perexiguam postulauissem, inuenit iste qui sibi in Achaiam biduo breuiorem diem postularet: non ut idem conficeret diligentia, et industria sua, quod ego meo labore, & uigilijs consecutus sum: etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundusiũ quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obij, ut omniũ populorũ, priuatorumq; literas, iniuriasq; cognoscerem: ut perspicuũ cuiuis esse possit, hominem ab isto quæsitũ esse, nõ qui reũ suũ adduceret, sed qui meũ tempus obsideret. nũc homo audacissimus, atq; amẽtissimus hoc cogitat. intelligit me ita paratũ, atque instructũ in iudiciũ uenire, ut non modo in auribus uestris, sed in oculis omniũ sua furta, atq; flagitia defixurus sim: uidet senatores multos esse testes audaciæ suæ: uidet multos equites R. frequẽtes, præterea ciues atque socios, quibus ipse insignes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amicissimis ciuitatibus legationes cũ publicis auctoritatibus, ac testimonijs conuenisse. quæ cũ ita sint: usq; eò de omnibus bonis male existimat, usque eò senatoria iudicia perdita profligataq; esse arbitratur, ut hoc palàm dictitet, non sine causa se cupidum pecuniæ fuisse, quoniam tantum in pecunia præsidiũ experiatur esse: sese (id quod difficillimũ fuerit) tẽpus ipsum emisse iudicij sui, quo cætera facilius emere posset, ut, quoniã criminũ uim subterfugere nullo modo poterat, procellã tẽporis deuitaret. quòd si nõ modo in causa, uerũ in aliquo honesto præsi=

dio, aut in alicuius eloquētia aut gratia spem aliquam collocasset, profecto non hæc omnia colligeret, atque aucuparetur, non usque eò despiceret, contemneretq; ordinem senatorium, ut arbitratu eius deligeretur ex senatu qui reus fieret, qui, dum hic, quæ opus essent, cōpararet, causam interea ante eum diceret. quibus ego rebus quid iste speret, & quò animum intendat, facile perspicio. quamobrem uero se confidat aliquid perficere posse hoc Prætore, & hoc cōsilio, intelligere non possum. unum illud intelligo, quod populus R. in reiectione iudicum iudicauit: ea spe istum fuisse præditum, ut omnem rationem salutis in pecunia poneret; hoc erepto præsidio ut nullam sibi rem adiumento fore arbitraretur: etenim quod est ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi, & copia, quæ istius uitam tot uitijs flagitijsq; conuictam, iampridem omnium uoluntate, iudicioq; damnatum, aliqua ex parte possit defendere? cuius ut adolescentiæ maculas ignominiasq; prætercam, Quæstura primus gradus honoris quid aliud habet in se, nisi Cn. Carbonem spoliatum à Quæstore suo pecunia publica? nudatum & proditum Consulem? desertum exercitum? relictam prouinciam? sortis necessitudinem, religionemq; uiolatam? cuius Legatio exitium fuit Asiæ totius, & Pamphyliæ. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus est, cum in Cn. Dolabellam scelus suum illud pristinum renouauit & instaurauit quæstorium, cum eum, cui Legatus, & Proquæstore fuisset, & in inuidiam suis maleficijs adduxit, & in ipsis periculis nō solum deseruit, sed etiam oppugnauit, ac prodidit. cuius

Prætura urbana ædium sacrarũ fuit, publicanorũq; operum depopulatio: simul in iure dicendo bonorũ possessionumq; contra omnium instituta addictio, & cõdonatio. iam uero omnium uitiorũ suorum plurima et maxima cõstituit monumẽta, & indicia in prouincia Sicilia: quã iste per trienniũ ita uexauit, ac perdidit, ut ea restitui in antiquũ statum nullo modo possit, uix autem per multos annos, innocentesq; Prætores aliqua ex parte recreari aliquãdo posse uideatur. hoc Prætore Siculi neq; suas leges, neq; nostra S. C. neq; communia iura tenuerunt. tantũ quisq; habet in Sicilia, quantũ hominis auarissimi, & libidinosissimi aut imprudẽtiam subterfugit, aut satietati superfuit. nulla res per triẽniũ, nisi ad nutũ istius, iudicata est: nulla res cuiusquã tã patria, atque auita fuit, quæ non ab eo, imperio istius abiudicaretur. innumerabiles pecuniæ ex aratorũ bonis nouo nefarioq; instituto coactæ: socij fidelissimi in hostiũ numero existimati: ciues Romani seruilem in modum cruciati, & necati: homines nocentissimi propter pecuniã iudicio liberati, honestissimi, atque integerrimi absentes rei facti, indicta causa damnati, & eiecti: portus munitissimi, maximæ tutissimæq; urbes piratis, prædonibusq; patefactæ: nautæ, militesq; Siculorũ, socij nostri, atque amici fame necati: classes optimæ, atque opportunissimæ cũ magna ignominia populi R. amissæ et perditæ. idem iste Prætor monumẽta antiquissima partim Regum locupletissimorum, quæ illi ornamento urbibus esse uoluerunt, partim etiam nostrorum imperatorum, quæ uictores ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt, spoliauit, nudauitq; omnia. neque hoc solum in statuis pu-

blicis,

blicis ornamentisq́; fecit: ſed etiam delubra omnia ſan=
ctiſſimis religionibus conſecrata depeculatus eſt: deũ de=
niq; nullum Siculis, qui ei paulo magis affabre, atq; an=
tiquo artificio factus uideretur, reliquit. in ſtupris uero,
& flagitijs nefarias eius libidines commemorare, pudore
deterreor: ſimul illorum calamitatem cõmemorando au
gere nolo, quibus liberos coniugesq́; ſuas integras ab iſti=
us petulantia conſeruare non licitũ eſt. at enim hæc ita
cõmiſſa ſunt ab iſto, ut non cognita ſint ab omnibus. ho=
minem eſſe arbitror neminẽ, qui nomen iſtius audierit,
quin facta quoq; eius nefaria commemorare poſſit: ut
mihi magis timendũ ſit, ne multa crimina prætermitte=
re, quã ne qua in iſtũ fingere exiſtimer: neq; .n. mihi ui=
detur hæc multitudo, quæ ad audiendũ cõuenit, cogno=
ſcere ex me cauſã uoluiſſe, ſed ea, quæ ſcit, mecũ recogno
ſcere. quæ cum ita ſint: iſte homo amens ac perditus alia
mecum ratione pugnat: non id agit, ut alicuius eloquẽ=
tiam mihi opponat: nõ gratia, nõ auctoritate cuiuſquã,
non potentia nititur: ſimulat, his ſe rebus confidere. ſed
uideo, quid agat: neq; enim agit occultiſſime: proponit
inania mihi nobilitatis, hoc eſt hominum arrogantiũ, no
mina: qui nõ tam me impediunt, quòd nobiles ſunt; quã
adiuuant, ꝙ noti ſunt: ſimulat ſe eorum præſidio confi=
dere, cũ interea aliud quiddam iandiu machinetur. quã
ſpem nũc habeat in manibus, et quid moliatur, breuiter
iam iudices exponã: ſed prius, ut ab initio res ab eo con=
ſtituta ſit, quæſo cognoſcite. Vt primum è prouincia
redijt, redemptio eſt huius iudicij facta grandi pecunia:
manſit in conditione atque pacto uſque ad eum finem,
dum iudices reiecti ſunt. poſteaquã reiectio iudicũ facta

est: quòd & in sortitione, istius spem fortuna populi R. & in reijciendis iudicibus mea diligẽtia istorũ impudentiam uicerat; renuntiata est tota conductio. præclare se res habebat: libelli nominum uestrorum consilijq; huius in manibus erant omniũ: nulla nota, nullus color, nullæ sordes uidebantur his sententijs allini posse: cum iste repẽte ex alacri, atque læto sic erat humilis, atque demissus, ut non modo populo R. sed etiam sibi ipse condẽnatus uideretur. ecce autẽ repẽte, his diebus paucis, comitijs consularibus factis, eadem illa uetera consilia pecunia maiore repetuntur, eademq; uestræ famæ, fortunisq; omnium insidiæ per eosdem homines comparantur. quæ res primo iudices pertenui nobis argumẽto, indicioq; patefacta est: post aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum consilia sine ullo errore peruenimus: nam ut Hortẽsius Cos. designatus domum reducebatur è campo, cum maxima frequentia, à multitudine; fit obuiam casu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quàm contumeliæ causa nominatum uolo: etenim ea dicam, quæ ille si commemorari noluisset, non tanto in conuentu, tam aperte, palamq; dixisset: quæ tamẽ à me pedetentim cauteq; dicentur, ut amicitiæ nostræ, & dignitatis illius habita ratio esse intelligatur. uidet ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima uictoriam gratulatur: ipsi Hortensio, qui Consul erat factus, propinquis necessarijsq; eius, qui tum aderant, uerbũ nullum facit: cum hoc consistit, hunc amplexatur, hunc iubet sine cura esse: renuntio, inquit, tibi, te hodiernis comitijs esse absolutum. quod cum tam multi homines honestissimi au=

dissent, statim ad me defertur, immo uero, ut quisque me uiderat, narrabat. alijs illud indignum, alijs ridiculum uidebatur: ridiculum ijs, qui istius causam in testium fide, in criminum ratione, in iudicum potestate, non in comitijs consularibus positam arbitrabantur: indignum ijs, qui altius perspiciebant, & hanc gratulationem ad iudiciū corrumpendum spectare arbitrabantur: etenim sic ratiocinabantur, sic honestissimi homines inter se, & mecum loquebātur, aperte iam & perspicue nulla esse iudicia; qui reus pridie iam ipse se condemnatū putabat, is, posteaquā defensor eius Consul est factus, absoluitur. quid igitur? quòd tota Sicilia, quòd omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicæ priuatæq; literæ Romæ sunt, nihil ne id ualebit? nihil, inuito Consule designato. quid iudices? non crimina, non testes, non existimationem populi R. sequentur? non: omnia in unius potestate, ac moderatione uertētur. uere loquar iudices uehementer me hæc res cōmouebat: optimus enim quisq; ita loquebatur: iste quidem tibi eripietur, sed nos non tenebimus iudicia diutius: etenim quis poterit Verre absoluto de transferēdis iudicijs recusare? erat omnibus molestum: neq; eos tam istius perditi subita lætitia, quàm hominis amplissimi noua gratulatio cōmouebat. cupiebam dissimulare, me id moleste ferre: cupiebam animi dolorem uultu tegere, & taciturnitate cælare. ecce autem illis ipsis diebus, cum Prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset, ut is de pecunijs repetundis quæreret: nuntiatur mihi, tantam isti gratulationem esse factam, ut is quoque domum mitteret, qui uxori suæ nuntiarēt. sanè ne hæc quidem res mihi pla-

cebat:neque tamen,quid tantopere in hac ſorte metuẽdum mihi eſſet,intelligebam:unum illud ex hominibus certis,ex quibus omnia comperi,reperiebam,fiſcos complures cum pecunia Siciliensi à quodam ſenatore ad equitem Romanum eſſe translatos: ex his quaſi X fiſcos ad ſenatorẽ illum relictos eſſe comitiorum meorũ nomine:diuiſores omnium tribuũ noctu ad iſtum uocatos.ex quibus quidam,qui ſe omnia mea cauſa debere arbitrabatur,eadem illa nocte ad me uenit, demõſtrat qua iſte oratione uſus eſſet:commemoraſſe iſtum,quã liberaliter eos tractaſſet,& iam antea,cũ ipſe Præturã petiſſet,& proximis cõſularibus,prætorijſq; comitijs:deinde eſſe pollicitum quantum uellent pecuniæ,ſi me Aedilitate deiciſſent:hic alios negaſſe audere;alios reſpondiſſe,non putare perfici poſſe: inuentũ tamẽ eſſe fortem amicum,ex eadem familia Q. Verrem Romilia,ex optima diuiſorũ diſciplina,patris iſtius diſcipulum,atque amicũ,qui, HS quingentis millibus depoſitis,id ſe perfecturum pollicere tur:& fuiſſe tamen nonnullos, qui ſe unà facturos eſſe dicerent.quæ cũ ita eſſent:ſanè beneuolo animo me, ut magnopere cauerẽ, præmonebat.ſollicitabar rebus maximis uno,atque eo perexiguo tempore.urgebant comitia:& his ipſis oppugnabar grandi pecunia. inſtabat iudiciũ:ei quoq; negotio fiſci Sicilienſes minabantur. agere,quæ ad iudiciũ pertinebãt,libere,comitiorũ metu deterrebar:petitioni toto animo ſeruire,propter iudiciũ nõ licebat.minari deniq; diuiſoribus,ratio non erat, propterea ꝙ eos intelligere uidebam, me hoc iudicio diſtrictũ, atq; obligatum futurum.atque hoc ipſo tempore Siculis denuntiatum eſſe audio,primum ab Hortenſio,domum

ad illũ ut uenirent: Siculos ſanè in eo liberos fuiſſe, qui, quam obrem accerſerentur, cum intelligerent, nõ ueniſſent. interea comitia noſtra, quorũ iſte ſe, ut cæterorum hoc anno comitiorũ, dominum eſſe arbitrabatur, haberi cœpta ſunt. curſare iſte homo potens cũ filio blando & gratioſo circum tribus: paternos amicos, hoc eſt diuiſores, appellare omnes, & cõuenire. quod cum eſſet intellectũ, & animaduerſum: fecit animo libentiſſimo populus R. ut cuius diuitiæ me de fide deducere non potuiſſent, ne eiuſdem pecunijs de honore deijcerer. poſteaquam illa petitionis magna cura liberatus ſum, animo cœpi multo magis uacuo, ac ſoluto nihil aliud niſi de iudicio agere, & cogitare. reperio iudices hæc ab iſtis conſilia inita, & conſtituta, ut, quacunq; opus eſſet ratione, res ita duceretur, ut apud M. Metellũ Prætorẽ cauſa diceretur: in eo eſſe hæc commoda, primum M. Metellũ amiciſſimũ, deinde Hortenſium Cõſulem, nõ ſolum, ſed etiã Q. Metellũ: qui quàm iſti ſit amicus, attẽdite: dedit enim prærogatiuam ſuæ uoluntatis eiuſmodi, ut iſti pro prærogatiuis iã reddidiſſe uideatur. an me taciturum tãtis de rebus exiſtimauiſtis? & in tanto Reip. exiſtimationiſq; meæ periculo cuiquã conſulturũ potius, quàm officio & dignitati meæ? accerſit alter Conſul deſignatus Siculos: ueniunt nonnulli, propterea ꝙ L. Metellus eſſet Prætor in Sicilia: cum ijs ita loquitur, ſe Conſulem eſſe, fratrẽ ſuum alterũ Siciliam prouinciam obtinere, alterũ eſſe quæſiturũ de pecunijs repetundis: Verri ne noceri poſſit, multis rationibus eſſe prouiſum. quid eſt quæſo Metelle iudicium corrumpere, ſi hoc non eſt? teſtes, præſertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non ſolum auctoritate deter=

rere, sed etiam consulari metu, & duorum Prætorum potestate? quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cum propter hominem perditissimum atq; alienissimũ de officio, ac dignitate decedis, & cõmittis, ut quod ille dictitat, alicui, qui te ignorat, uerum esse uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te non fato, ut cæteros ex uestra familia, sed opera sua Consulem factum. duo igitur Consules, & Quæsitor erant ex illius uoluntate. non solum effugiemus, inquit, hominem in quærẽdo nimium diligentem, nimium seruientem populi existimationi, M. Glabrionẽ: accedet nobis etiam illud: iudex est M. Cæsonius collega nostri accusatoris, homo in rebus iudicandis spectatus, & cognitus: quem minime expediat esse in eo consilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea ꝙ iam antea, cum iudex in Iuniano consilio fuisset, turpissimũ illud facinus non solum grauiter tulit, sed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex Cal. Ian. nõ habebimus. Q. Manlium, & Q. Cornificiũ duos seuerissimos, atq; integerrimos iudices, quòd Tribuni pl. tum erunt, iudices non habebimus P. Sulpitius, iudex tristis, & integer, magistratum ineat necesse est Nonis Dec. M. Crepereius, ex acerrima illa equestri familia, & disciplina; L. Cassius, ex familia tum ad cæteras res, tum ad iudicandum seuerissima; Cn. Tremellius, homo summa religione, & diligentia; tres hi homines ueteres Tribuni militares sunt designati, ex Cal. Ian. nõ iudicabunt. subsortiemur etiam in M. Metelli locum, quoniam is huic ipsi quæstioni præfuturus est. ita secundum Cal. Ian. & Prætore, & propè toto consilio commutato, magnas accusatoris minas, magnamq; iudicij expectatio-

nem ad nostrum arbitrium, libidinemq; eludemus. Nonæ sunt hodie Sextiles: hora nona conuenire cœpistis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies sunt ante ludos uotiuos, quos Cn. Pompeius facturus est. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani consequentur. ita propè XL diebus interpositis, tum denique se ad ea, quæ à nobis dicta erunt, responsuros esse arbitrantur: deinde se ducturos & dicendo, & excusando facile ad ludos Victoriæ: cum his plebeios esse coniunctos, secundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri sunt: ita defessa, ac refrigerata accusatione rem integram ad M. Metellum prætorem esse uenturam. quem ego hominem, si eius fidei diffisus essem, iudicem non retinuissem. nunc tamen eo animo sum, ut eo iudice, quàm Prætore, hanc rem transigi malim, & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. nunc ego iudices iam uos consulo, quid mihi faciendũ putetis: id enim consilij mihi profecto taciti dabitis, quod egomet mihi necessario capiendum intelligo. si utar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, industriæ, diligentiæq; capiam fructum, & ex accusatione perficiam, ut nemo unquam post hominum memoriã paratior, uigilantior, compositior ad iudicium uenisse uideatur. sed in hac laude industriæ meæ reus ne elabatur, summũ periculum est. quid est igitur, quod fieri possit? non obscurum, opinor, neque absconditum. fructum istum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tempora reseruemus. nũc hominem tabulis, testibus, priuatis, publicisq; literis, auctoritatibusq; accusemus. res omnis mihi tecũ erit Hortẽsi. dicam aperte.

si te mecum dicẽdo, ac diluendis criminibus in hac causa cõtendere putarẽ, ego quoq; in accusando, atq; in explicandis criminibus operam consumerem. nunc quoniã pugnare cõtra me instituisti nõ tam ex tua natura, quàm ex istius tempore, & causa, malitiose: necesse est istiusmodi rationi aliquo consilio obsistere. tua ratio est, ut secundũ binos ludos mihi respondere incipias: mea, ut ante primos ludos comperẽdinem. ita fiet, ut tua ista ratio existimetur astuta, meum hoc cõsiliũ necessariũ. uerum illud, quod institueram dicere, mihi rem tecũ esse, huiusmodi est. ego cũ hanc causam Siculorũ rogatu recepissem, idq; mihi amplũ, & præclarũ existimassem, eos uelle meæ fidei diligentiæq; periculũ facere, qui innocentiæ, abstinẽtiæq; fecissent: tum suscepto negotio maius mihi quiddã proposui, in quo meã in Remp. uoluntatẽ populus R. perspicere posset. nã illud mihi nequaquam dignum industria, conatuq; meo uidebatur, istũ à me in iudicium iã omniũ iudicio condẽnatum uocari, nisi ista tua intolerabilis potẽtia, & ea cupiditas, qua per hosce annos in quibusdam iudicijs usus es, etiam in istius hominis desperati causa interponeretur. nunc uero, quoniam hæc te omnis dominatio regnumq; iudiciorum tãtopere delectat; & sunt homines, quos libidinis, infamiæq; suæ neq; pudeat, neq; tædeat, qui quasi de industria in odiũ offensionẽq; populi R. irruere uideantur: hoc me profiteor suscepisse, magnum fortasse onus, & mihi periculosum, ueruntamẽ dignũ in quo omnes neruos ætatis, industriæq; meæ contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbitate, et audacia premitur, et urgetur infamia iudiciorũ: profiteor, huic generi hominũ me inimicum, accusatorẽ,

odiosum, assiduum, acerbum aduersarium. hoc mihi sumo: hoc mihi deposco: quod agam in magistratu, quod agam ex eo loco, ex quo me populus R. ex Cal. Ian. secũ agere de Rep. ac de hominibus improbis uoluit. hoc munus Aedilitatis meæ populo R. amplissimum, pulcherrimumq; polliceor. moneo, prædico, ante denuncio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicij solent esse, quiq; ad hanc rẽ aut potentiam, aut impudẽtiam suam professi sunt, abstineant in hoc iudicio manus, animosq; ab hoc scelere nefario. erit tum Consul Hortensius cum summo imperio, & potestate, ego autem Aedilis, hoc est paulo amplius, quàm priuatus: tamẽ hæc huiusmodi res est, quã me acturum esse polliceor, ita populo R. grata atq; iucunda, ut ipse Consul in hac causa præ me minus, etiam, si fieri possit quàm priuatus esse uideatur. omnia non modo cõmemorabuntur, sed etiã expositis certis rebus agentur, quæ intra decẽ annos, posteaquam iudicia ab senatum translata sunt, in rebus iudicandis nefarie, flagitioseq; facta sunt. cognoscet ex me populus R. quid sit, quamobrem, cum eques ter odio iudicaret, annos propè quinquaginta cõtinuos nullo iudice equite R. iudicãte ne tenuissima quidẽ suspicio acceptæ pecuniæ ob rem iudicandam constituta sit: quid sit, quòd iudicijs ad senatorium ordinẽ translatis, sublataq; populi R. in unũquẽq; nostrum potestate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris HS XXX M prætorium hominem honeste non posse damnari: quid sis, quòd P. Septimio senatore damnato, Q. Hortensio Prætore, de pecunijs repetundis, lis æstimata sit eo nomine, quòd ille ob rem iudi=

candū pecuniā accepisset: quòd in C. Herennio, quòd in C. Popilio senatoribus, qui ambo peculatus dānati sunt; quòd in M. Attilio, qui de maiestate damnatus est, hoc planū factū est, eos pecuniam ob rem iudicandam accepisse: quòd inuenti sunt senatores, qui C. Verre Praet. urbano sortiēte, exirent in eum reum, quē incognita causa condēnarent: quòd inuentus est senator, qui cum index esset, in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet, quā iudicibus diuideret, & ab accusatore, ut reum damnaret. iam uero quo modo illam labem, ignominiam, calamitatemq; totius ordinis conquerar? hoc factum esse in hac ciuitate, cum senatorius ordo iudicaret, ut discoloribus signis, iuratorum hominum sententiae notarētur. haec omnia me diligenter, seuereq; acturum esse polliceor. quo me tandem animo fore putetis, si quid in hoc ipso iudicio intellexero simili aliqua ratione esse uiolatum, atq; commissum? cum praesertim planum facere multis testibus possim, C. Verrem in Siciliae multis audientibus saepe dixisse, se habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam spoliaret: neq; sibi soli pecuniā quaerere, sed ita triēnium illud Praeturae Siciliēsis distributum habere, ut secū praeclare agi diceret, si unius anni quaestum in rem suam cōuerteret, alterū patronis, & defensoribus sui traderet, tertiū illum uberrimū quaestuosissimūq; annū totum iudicibus reseruaret. ex quo mihi uenit in mentē illud dicere, quod apud M. Glabrionē nuper cum in reijciendis iudicibus cōmemorassem, intellexi uehemēter populum R. cōmoueri: me arbitrari fore, uti nationes exterae legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetūdis iudiciūq; tolleretur. si enim iudicia nulla sint,

tantum unumquęq; ablaturum putant, quantũ sibi ac liberis suis satis esse arbitretur: nunc quòd eiusmodi iudicia sint, tantum unumquęq; auferre, quantũ sibi, patronis, aduocatis, Prætoribus, iudicibus satis futurũ sit: hoc profecto infinitum esse: se auarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocentissimæ uictoriæ nõ posse. ò cõmemoranda iudicia, præclaramq; existimationẽ nostri ordinis, cum socij populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt, quæ à maioribus nostris sociorũ causa comparata sunt. an iste unquã de se bonã spẽ habuisset, nisi de uobis malam opinionẽ animo imbibisset? quo maiore etiam, si fieri potest, apud uos odio esse debet, quàm est apud populum R. cum in auaritia, scelere, periurio uos sui similes esse arbitretur. cui loco per deos immortales iudices cõsulite, ac prouidete. moneo, prædicoq; id, quod intelligo, tempus opportunissimũ uobis hoc diuinitus datum esse, ut odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs seueritas, nulla religio, nulla deniq; iam existimãtur esse iudicia. itaq; à populo R. contemnimur, despicimur, graui, diuturnaq; iam flagramus infamia: neq; enim ullam aliam ob causam populus R. tribunitiam potestatem tanto studio requisiuit: quam cum poscebat, uerbo illam poscere uidebatur, re uera iudicia poscebat. neq; hoc Q. Catulum, hominem sapientissimum, atq; amplissimum fugit: qui, Cn. Pompeio uiro fortissimo, & clarissimo de tribunitia potestate referente, cum esset sententiam rogatus, hoc initio est summa cum auctoritate usus: patres conscriptos iudicia male & flagitiose tueri: ꝙ si in rebus iudicandis populi R. existimationi satisfacere uoluissent, non tantopere

homines fuisse tribunitiam potestatem desideraturos. ipse denique Cn. Pompeius, cum primum concionem ad Vrbem Consul designatus habuit; ubi, id quod maxime expectari uidebatur, ostendit se tribunitiam potestatem restituturum, factus est in eo strepitus, & grata cōcionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixisset, populatas, uexatasq; esse prouincias, iudicia autē turpia, & flagitiosa fieri, ei rei se prouidere, ac cōsulere uelle: tum uero non strepitu, sed maximo clamore suam populus R. significauit uoluntatem. nūc autem homines in speculis sunt: obseruant, quemadmodum se unusquisque uestrū gerat in retinenda religione, conseruandisq; legibus. uident, adhuc post legem tribunitiā unum senatorem uel tenuissimū esse damnatum. quod tametsi non reprehendunt, tamen magnopere, quod laudent, nō habent: nulla est enim laus, ibi esse integrum, ubi nemo est, qui aut possit, aut conetur corrūpere. hoc est iudiciū, in quo uos de reo, populus R. de uobis iudicabit. in hoc homine statuetur, possit ne senatoribus iudicantibus homo nocētissimus, pecuniosissimusq; damnari. deinde est huiusmodi reus, in quo homine nihil sit, præter summa peccata, maximamq; pecuniam: ut, si liberatus sit, nulla alia suspicio, nisi ea, quæ turpissima est, residere possit. nō gratia, nō cognatione, nō alijs recte factis, non deniq; aliquo mediocri uitio tot tantaq; eius uitia subleuata esse existimabuntur. postremo ego causam sic agam iudices: eiusmodi res, ita notas, ita testatas, ita magnas, ita manifestas proferam, ut nemo à uobis, ut istum absoluatis, per gratiam conetur cōtendere. habeo autem certam uiam, atque rationem, qua omnes illorū conatus inuesti

gare, & consequi possim. ita res à me agetur, ut in eorum consilijs omnibus non modo aures hominum, sed etiam oculi populi R. interesse uideantur. uos aliquot iã per annos conceptam huic ordini turpitudinẽ, atque infamiã delere, ac tollere potestis. constat inter omnes, post hæc constituta iudicia, quibus nunc utimnr, nullum hoc splendore, atque hac dignitate consiliũ fuisse. hic si quid erit offensum; omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest, sed aliũ omnino ordinẽ ad res iudicandas quærendũ arbitrabuntur. quapropter primum ab dijs immortalibus, quod sperare mihi uideor, hoc idem iudices peto, ut in hoc iudicio nemo improbus præter eum, qui iampridem inuentus est, reperiatur. deinde, si plures improbi fuerint, hoc uobis, hoc populo R. iudices confirmo, uitam mehercule mihi prius, quàm uim perseuerantiamq; ad illorum improbitatem persequendam defuturam. uerum quod ego laboribus, periculis, inimicitijsq; meis tum, cũ admissum erit, dedecus seuere me persecuturum esse polliceor; id ne accidat, tu tua sapientia, auctoritate, diligẽtia M. Glabrio potes prouidere. suscipe causam iudiciorum: suscipe causam seueritatis, integritatis, fidei, religionis: suscipe causam senatus, ut is hoc iudicio probatus, cum populo R. et in laude, & in gratia esse possit. cogita, quĩ sis, quo loco, quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentem: qua lege populus R. de pecunijs repetundis, optimis iudicijs, seuerissimisq; iudicibus usus est. circunstant te summæ auctoritates, quæ te obliuisci laudis domesticæ non sinant, quæ te dies noctesq; cõmoneant, fortissimũ tibi patrem,

ſapientiſſimum auum, grauiſſimum ſocerum fuiſſe. quare ſi Glabrionis patris uim, & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis; ſi aui Scæuolæ prudentiã ad proſpiciendas inſidias, quæ tuæ, atque horum famæ comparantur; ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ut nẽ quis te de uera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus R. integerrimo, atque honeſtiſſimo Prætore, delectoq; conſilio, nocẽti reo magnitudinem pecuniæ plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad rationem ſalutis: mihi certum eſt non cõmittere, ut in hac cauſa Prætor nobis, conſiliumq; mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum Conſulum non mouerunt, cum eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent, eos tum lictores Conſulum uocent, ut homines miſeri, antea ſocij, atque amici populi R. nunc ſerui ac ſupplices, nõ modo ius ſuũ fortunasq; omnes eorum imperio amittant, uerum etiã deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant. non ſinam profecto, cauſa à me perorata, XL. diebus interpoſitis, tum nobis deniq; reſpondeant, cum accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitate adducta ſit. nõ committam, ut tum res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit, quæ conuenit uno tempore undiq;, comitiorum, ludorum, cenſendiq; cauſa. huius iudicij & laudis fructum, & offenſionis periculum, ueſtrum; laborem, ſolicitudinemq;, noſtram; ſcientiam quid agatur, memoriãq; quid à quoque dictum ſit, omniũ puto eſſe oportere. faciam hoc non nouũ, ſed ab ijs, qui nunc principes noſtræ ciuitatis ſunt, ante factũ, ut teſtibus utar ſtatim. illud à me nouũ iudices cognoſcetis, quòd ita teſtes

constituam, ut crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis atque oratione firmauero, tum testes ad crimen accommodem, ut nihil inter illam usitatam accusationem, atque hanc nouam intersit, nisi quòd in illa tunc, cum omnia dicta sunt, testes dantur, hic in singulas res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumẽtandi, dicendiq́; sit. si quis erit, qui perpetuam orationem, accusationeḿq; desideret: altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut malitiæ illorum consilio nostro occurramus, necessario fieri intelligat. hæc primæ actionis erit accusatio.

* Dicimus C. Verrem, cum multa libidinose, multa crudeliter in ciues R. atque in socios, multa in deos, hominesq́; nefarie fecerit, tum præterea quadringenties sestertium ex Sicilia contra leges abstulisse. hoc testibus, hoc tabulis, priuatis publicisq́; auctoritatibus ita uobis planum faciemus, ut hoc statuatis, etiam si spatium ad dicẽdum nostro commodo, uacuosq́; dies habuissemus, tamen oratione longa nihil opus fuisse. Dixi.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER III. ORATIO VI.

n EMINEM uestrum ignorare arbitror iudices, hunc per hosce dies sermonem uulgi, atq; hanc opinionẽ populi R. fuisse, C. Verrem altera actione responsurum nõ fuisse, neq; ad iudicium affuturũ. quæ fama non iccirco solum emanarat, quòd iste certe statuerat, ac deliberauerat, non adesse; uerum etiam, quòd nemo quenquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefarijs criminibus, tam multis testibus euictus, ora iudicum aspicere, aut os suũ populo R. ostendere auderet. est idem Verres, qui fuit semper, ut ad audendum proiectus, sic paratus ad audiendũ: præsto est, respondet, defenditur: ne hoc quidem sibi reliqui fecit, ut in rebus turpissimis, cum manifesto teneatur, si reticeat, & absit, tamen impudentiæ suæ pudentem exitũ quæsisse uideatur. patior iudices, & non moleste fero, me laboris mei, uos uirtutis uestræ fructum esse laturos: nam si iste id fecisset, quod primo statuerat, ut non adesset; minus aliquanto, quàm mihi opus esset, cognosceretur, quid ego in hac accusatione cõparanda, constituendaq; elaborassem: uestra uero laus tenuis planè, atque obscura iudices esset: neq; enim hoc à uobis populus R. expectat, neque eo potest esse contentus, si cõdemnatus sit is, qui adesse noluerit, & si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus defendere. immo uero adsit, respondeat, summis opibus, summo studio

potentissimorum

potentissimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, uestra integritas cum istius pecunia, testium constantia cum illius patronorũ minis, atque potentia. tum demum illa uicta uidebuntur, cũ in contentionem certamenq; uenerint. absens si iste esset dãnatus, nõ tam ipse sibi consuluisse, quã inuidisse uestræ laudi uideretur: neque enim salus ulla maior Reip. hoc tempore reperiri potest, quã populũ R. intelligere, diligenter reiectis ab accusatore iudicibus, socios, leges, Remp. senatorio consilio maxime posse defendi. neq; tanta fortunis omnium pernicies potest accidere, quã opinione populi R. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaque mihi uideor magnam, & maxime ægram, & propè depositam Reip. partem suscepisse, neque in eo magis meæ, quã uestræ laudi existimationiq; seruisse: accessi. n. ad inuidiam iudiciorum leuãdam, uituperationemq; tollendã, ut, cum hæc res pro uoluntate populi R. esset iudicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta auctoritas iudiciorum uideretur: postremo; ut esset hoc iudicatum, ut finis aliquãdo iudiciariæ cõtrouersiæ constitueretur: etenim sine dubio iudices in hac causa ea res in discrimen adducitur: reus est enim nocentissimus: qui si condemnatur, desinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum posse; sin absoluitur, desinemus nos de iudicijs trãsferẽdis recusare. tametsi de absolutione istius neque ipse iã sperat, nec populus R. metuit. de impudẽtia singulari, quòd adest, quòd respõdet, sunt qui mirentur: mihi pro cætera eius audacia atque amẽtia ne hoc quidẽ mirandũ uidetur: multa. n. et in deos, & in homines impie

nefarieq; commisit. quorũ scelerum pœnis agitatur, & à mente consilioq; deducitur. agunt eũ præcipitem pœnæ ciuiũ R. quos partim securi percussit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem sustulit. rapiunt eum ad supplicium dij patrij, quòd iste inuentus est, qui è complexu parentũ abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberum posceret. religiones uero, cerimoniæq; omniũ sacrorum, fanorumq; uiolatæ, simulacraq; deorum, quæ non modo ex suis templis ablata sunt, sed etiã iacent in tenebris ab isto retrusa, atque abdita, consistere eius animũ sine furore atque amentia nõ sinunt. neque iste mihi uidetur se ad damnationem offerre solum, neque hoc auaritiæ supplicio cõmuni, qui tot sceleribus se obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam pœnã istius immanis, atque importuna natura desiderat. nõ id solum quæritur, ut isto damnato bona restituantur ijs, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expiandæ, & ciuium R. cruciatus, multorumq; innocentium sanguis istius supplicio luẽdus est: non enim furem, sed ereptorem; nõ adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ; non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumq; ; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq; in uestrum iudiciũ adduximus: ut ego hunc unum eiusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret: nam quis hoc nõ intelligit? istum absolutũ dijs hominibusq; inuitis, tamen ex manibus populi R. eripi nullo modo posse? quis hoc non perspicit, præclare nobiscũ actum iri, si populus R. istius unius supplicio contentus erit? ac non sic statuerit,

non istum maius in sese scelus concepisse, cum fana spoliarit, cũ tot homines innocentes necarit, cũ ciues R. morte, cruciatu, cruce affecerit, cum prædonũ duces accepta pecunia dimiserit; quã eos, si qui istũ tot, tantis, tam nefarijs sceleribus coopertum iurati sententia sua liberarent? non est, non est in hoc homine cuiquã peccandi locus iudices: non is est reus, non id tẽpus, non id consilium (meo tuo, ne quid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem est is, cui reus tam nocens, tã perditus, tam uictus aut occulte surripi, aut impune eripi possit. his ego iudicibus non probabo C. Verrem contra leges pecunias cepisse? sustinebũt tales uiri, se tot senatoribus, tot equitibus R. tot ciuitatibus, tot hominibus honestissimis ex tam illustri prouincia, tot populorũ, priuatorumq; literis nõ credidisse? tantæ populi R. uolũtati restitisse? sustineant. reperiemus, si istum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus, quibus probemus, istum in Quæstura pecuniam publicam Cn. Carboni Cos. datam auertisse: quibus persuadeamus, istum alieno nomine à Quæstoribus urbanis, quod priore actione didicistis, pecuniã abstulisse. erũt, qui & in eo quoq; audaciã eius reprehẽdant, quòd aliquot nominibus de capite, quantũ commodũ fuerit, frumenti decumani detraxerit. erũt etiã fortasse iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandũ putẽt, quòd iste M. Marcelli, & P. Africani monimenta, quæ nomine illorũ; re uera populi R. & erant, & habebantur, ex fanis religiosissimis, ex urbibus sociorũ, atque amicorum non dubitauerit auferre. emerserit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hostium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid

de illis respondeat, quos in eorum locum subditos domi suæ reseruauit. quærat, non solum quemadmodũ nostro crimini, uerũ etiam quo pacto suæ confessioni possit mederi. meminerit, se priore actione clamore populi R. infesto, atque inimico excitatũ, confessum esse, duces à se prædonũ securi non esse percussos; se iam tũ esse ueritũ, ne sibi crimini daretur, eos ab se pecunia liberatos. fateatur id, quod negari nõ potest, se priuatum hominẽ prædonũ duces uiuos, atque incolumes domi suæ, posteaquã Romã redierit, usque dũ per me licuerit, tenuisse. hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse cõcedã. ex hoc quoque euaserit. proficiscar eò, quò me iampridem uocat populus R. de iure. n. libertatis, & ciuitatis suũ putat esse iudicium, & recte putat. cõfringat iste sanè ui sua consilia senatoria, quæstiones omniũ perrumpat, euolet ex uestra seueritate. mihi credite, arctioribus apud populum R. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus R. populus R. qui ad uos antea producti testes, ipsis inspectãtibus ab isto ciuem R. qui cognitores homines honestos daret, sublatũ esse in crucem dixerunt. credent omnes V & XXX tribus homini grauissimo, atque ornatissimo M. Annio, qui se præsente ciuem R. securi percussum esse dixit. audietur à populo R. uir primarius eques R. L. Flauius, qui suũ familiarem Herẽniũ negotiatorem ex Africa, cũ eum Syracusis amplius centũ ciues R. cognoscerent, lacrymantesq; defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. probabit fidẽ, & auctoritatẽ, & religionem suam L. Suetius, homo omnibus ornamẽtis præditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latumijs istius imperio crudelissime per

uim morte esse mulctatos. hanc ego causam cum agam beneficio populi R. de loco superiore, non uereor, ne aut istum uis ulla ex populi R. suffragijs eripere, aut à me ullũ munus Aedilitatis amplius, aut gratius populo R. esse possit. quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil est iam, quod in hac causa peccare iudices quisquã, nisi uestro periculo, possit. mea quidẽ ratio cũ in præteritis est rebus cognita, tum in reliquis explorata, atque prouisa est. ego meũ studium in Remp. iam illo tempore ostendi, cum longo interuallo ueterem consuetudinem retuli, & rogatu sociorum, atq; amicorum populi R. meorum autẽ necessariorũ, nomẽ hominis audacissimi detuli. quod meũ factum lectissimi uiri, atq; ornatissimi, quo in numero è uobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui istius Quæstor fuisset, & ab isto læsus inimicitias iustas persequeretur, non modo deferendi nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularet, facerent potestatem. in Siciliam sum inquirendi causa profectus: quo in negotio industriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo literarum, & testiũ declarauit: pudorem uero, ac religionem, quòd cum uenissem senator ad socios populi R. qui in ea prouincia Quæstor fuissem, ad hospites meos, ac necessarios causæ communis defensor diuerti potius, quàm ad eos, qui à me auxilium petiuissent. nemini meus aduentus labori aut sumptui neque publice, neque priuatim fuit. uim in inquirẽdo tantã habui, quantã mihi lex dabat, non quantã habere poterã istorũ studio, quos iste uexarat. Romã ut ex Sicilia redij, cum iste, atque istius amici, homines lauti & urbani, sermones huiuscemodi dissipassent, quo

animos testium retardarẽt; me magna pecunia à uera accusatione esse deductum: tametsi probabatur nemini, quòd & ex Sicilia testes erant ij, qui Quæstorem me in prouincia cognouerant, & hinc homines maxime illustres, qui ut ipsi noti sunt, sic nostrum unumquẽq; optime norunt; tamẽ usque eò timui, ne quis de mea fide, atque integritate dubitaret, donec ad reijciendos iudices uenimus. sciebã, in reijciendis iudicibus nõnullos memoria nostra pactionis suspicionem nõ uitasse, cũ in ipsa accusatione eorũ industria, ac diligẽtia probaretur. ita reieci iudices, ut hoc constet, post hunc statũ Reip. quo nũc utimur, simili splendore, & dignitate consilium nullum fuisse. quam iste laudem cõmunem ait sibi esse mecum: qui cum P. Galbam iudicem reiecisset, M. Lucretium retinuit: & cum eius patronus ex eo quæreret, cur suos familiarissimos Sex. Peduceum, Q. Considiũ, Q. Iunium reijci passus esset, respondit, quòd eos in iudicando nimium sui iuris, sententiæq; cognosceret. itaque iudicibus reiectis sperabam iam onus meum uobiscum esse cõmune: putabã, non solũ notis, sed etiam ignotis probatam meã fidem esse, & diligentiam. quod me non fefellit: nam comitijs meis, cũ iste infinita largitione contra me uteretur, populus R. iudicauit istius pecuniam, quæ apud me contra fidem meam nihil potuisset, apud se contra honorem meum nihil posse debere. quo quidem die primum iudices citati in hunc reum cõsedistis, quis tam inimicus huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq; cupidus, qui non conspectu, consessuq; uestro commoueretur? cum in eo uestra mihi dignitas fructũ diligentiæ referret, id sum assecutus, ut una hora, qua

cœpi dicere, reo audaci, pecunioſo, profuſo, perdito ſpem iudicij corrumpendi præciderem: ut primo die teſtium tanto numero citato populus R. iudicaret, ipſo abſoluto Remp. ſtare nõ poſſe: ut alter dies amicis iſtius, & defenſoribus non modo ſpem uictoriæ, ſed etiam uoluntatem defenſionis auferret: ut tertius dies ſic hominem proſterneret, ut morbo ſimulato, nõ quid reſponderet, ſed quem admodum non reſponderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his teſtibus, & urbanis, & prouincialibus, ſic obrutus, atque oppreſſus eſt, ut his ludorũ diebus interpoſitis, nemo iſtum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret. quapropter ego, quod ad me attinet iudices, uici: non enim ſpolia C. Verris, ſed exiſtimationem populi R. concupiui. meum fuit, cum cauſa accedere ad accuſandum: quæ cauſa fuit iuſtior, quàm à tã illuſtri prouincia defenſorem conſtitui & deligi? Reip. cõſulere: quid iam Reipub. honeſtius, quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia poſſit eſſe? oſtendere, ac perſuadere, hominem nocentem adductum eſſe: quis eſt in populo R. qui hoc non ex priore actione abſtulerit, omnium ante damnatorum ſcelera, furta, flagitia, ſi in unum locum conferantur, uix cum huius parua parte æquari, cõferriq; poſſe? uos, quod ad ueſtram famã, exiſtimationem, ſalutemq; communem pertinet iudices, proſpicite, atque conſulite. ſplendor ueſter facit, ut peccare ſine ſummo Reip. detrimento, ac periculo non poſſitis: non enim poteſt ſperare populus R. eſſe alios in ſenatu, qui recte poſſint iudicare, uos ſi non potueritis. neceſſe eſt, cum de toto

ordine desperarit, aliud genus hominũ, atque aliã rationem iudiciorum requirat. hoc si uobis ideo leuius uidetur, quòd putatis onus esse graue, & incõmodum, iudicare: intelligere debetis, primum interesse, utrũ id onus uosmet ipsi reieceritis, an, quòd probare populo R. fidem uestrã, & religionem non potueritis, eo uobis iudicandi potestas erepta sit. deinde etiam illud cogitate, quãto periculo uenturi simus ad eos iudices, quos propter odium uestri populus R. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id, quod intellexi iudices. homines scitote esse quosdam, quos tantum odium uestri ordinis teneat, ut hoc palàm iam dictitẽt, se istum, quem sciant esse hominem improbissimũ, hoc uno nomine absolui uelle, ut ab senatu iudicia per ignominiã, turpitudinemq; auferantur. hæc me iudices pluribus uerbis uobiscum agere coegit nõ timor meus de uestra fide, sed spes illorum noua: quæ cum Verrem à porta subito ad iudicium retraxisset, nõnulli suspicati sunt non sine causa illius consilium tam repente esse mutatũ. nunc ne nouo querimoniæ genere uti possit Hortensius, et ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accusator; nihil esse tã periculosum fortunis innocentiũ, quàm tacere aduersarios; & ne aliter, quàm ego uelim, meũ laudet ingenium, cũ dicat, me, si multa dixissem, subleuaturum fuisse eũ, quem cõtra dicere; quia nõ dixerim, perdidisse: morem illi geram: utar oratione perpetua; nõ quoniam hoc sit necesse; uerum ut experiar, utrum ille ferat molestius, me tunc tacuisse, an nũc dicere. hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: nisi omni tẽpore, quod mihi lege cõcessum est, abusus ero, querere, deũ at=

que hominũ fidẽ implorabis, circũueniri C. Verrẽ, quòd accusator nolit tandiu, quãdiu liceat, dicere. quod mihi lex mea causa dedit, eo mihi nõ uti nõ licebit? nã accusã di mihi tẽpus mea causa datũ est, ut possẽ oratione mea crimina causamq́; explicare. hoc si nõ utor, nõ tibi iniuriã facio, sed de meo iure aliquid, & cõmodo detraho. causam enim, inquit, cognosci oportet. ea re quidẽ, quòd aliter cõdemnari reus, quãuis sit nocens, nõ potest. id igitur tu moleste tulisti, à me aliquid factum esse, quo minus iste condemnari posset? nam causa cognita possunt multi absolui: incognita quidem condemnari nemo potest. adimo enim cõperendinatum: quod habet lex in se molestissimũ: bis ut causa dicatur. quod aut mea causa potius est cõstitutum, quàm tua: aut nihilo tua potius, quàm mea. nã si, bis dicere, est cõmodũ: certe utriusque cõmune est. si eum, qui posterius dixit, opus est redargui: accusatoris causa, ut bis ageretur, cõstitutum est. uerum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus: antea uel iudicari primo poterat, uel, amplius, pronunciari. utrã igitur putas legem molliorem? opinor, illam ueterem; qua uel cito absolui, uel tarde condẽnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem restituo: qua lege multi semel accusati, semel dicta causa, semel auditis testibus, cõdẽnati sunt, nequaquã tã manifestis, neque tantis criminibus, quantis tu cõuinceris. puta te nõ hac tam atroci, sed illa lege mitissima causam dicere. accusabo: respondebis. testibus editis, ita mittã in consiliũ, ut, etiam si lex ampliandi faciat potestatẽ, tamẽ isti turpe sibi existimẽt, nõ primo iudicare. uerũ si causam cognosci opus est, parum'ne cognita est? dissimulamus Hortensi: quod

sæpe in dicendo experti sumus. quis nos magnopere attẽdit unquã, in hoc quidem genere causarum, ubi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? non ne aut in tabulis, aut in testibus omnis expectatio iudicum est? dixi prima actione, me planum esse facturũ, C. Verrem HS quadringenties cõtra legem abstulisse. quid? hoc planius egissem, si ita narrassem. Dio quidã fuit Halesinus: qui, cum eius filio Prætore Sacerdote hæreditas à propinquo permagna uenisset, nihil habuit neque negotij, neq; cõtrouersiæ. Verres simul ac tetigit prouinciam, statim Messanam literas dedit, Dionem euocauit, calumniatores ex sinu suo apposuit, qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ cõmissam esse dicerent. hac de re ostendit se ipsum cogniturum. possum deinceps totam rẽ explicare, deinde ad extremũ id, quod accidit, dicere: Dionem HS decies centena millia numerasse, ut causam certissimã obtineret: præterea greges equarũ eius istum abigendos curasse: argẽti uestisq; stragulæ quod fuerit, curasse auferendũ. hæc neque cũ ego dicerem, neq; cum tu negares, magni momenti nostra esset oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumq; attẽderet? cum Dio ipse prodiret, cũ cæteri, qui tum in Sicilia negotijs Dionis interfuissent: cum per eos ipsos dies, per quos causam Dio diceret, reperiretur, pecunias sumpsisse mutuas, nomina sua exegisse, prædia uendidisse: cum tabulæ uirorum bonorũ proferrẽtur: cum, qui pecuniam Dioni dederunt, dicerent se iam tum audisse, eo nummos sumi, ut Verri darentur: cum amici, hospites, patroni Dionis, homines honestissimi, hæc eadem se audisse dicerẽt. opinor, cum hæc fierent, tum uos audiretis, sicut audistis, tum

causa agi uideretur. sic à me sunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum esset, in quo quisquam uestrũ perpetuam accusationẽ requirat. nego esse quidquã à testibus dictum, quod aut uestrũ cuipiã esset obscurũ, aut cuiusquã oratoris eloquẽtiã quæreret: etenim sic me ipsum egisse memoria tenetis, ut in testibus interrogãdis omnia crimina proponerẽ, & explicarẽ; ut, cum rẽ totã in medio proposuissem, tum deniq; testẽ interrogarẽ. itaque nõ modo uos, quibus est iudicandũ, nostra crimina tenetis: sed etiã populus R. totã accusationẽ causamq; cognouit. tametsi ita de meo facto loquor, quasi ego illud mea uolũtate potius, q̃ uestra iniuria adductus fecerim. interposuistis accusatorẽ, q, cũ ego mihi C & X dies solos in Siciliã postulassem, C & VIII sibi in Achaiã postularet: mẽses mihi tres cũ eripuissetis ad agendũ maxime appositos, reliquũ omne tẽpus huius anni me uobis remissurũ putastis: ut, cũ horis nostris nos essemus usi, tu, binis ludis interpositis, quadragesimo post die respõderes; deinde ita tẽpus duceretur, ut à M. Glabrione Præt. & à magna parte horũ iudicũ ad Prætorẽ aliũ, iudicesq; alios ueniremus. hæc si ego nõ uidissem; si me nõ omnes noti ignotiq; monuissent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tẽpus reijceretur: credo, si meis horis in accusãdo uti uoluissem, uererer, ne mihi crimina nõ suppeterent, ne oratio deesset, ne uox uiresq; deficerẽt, ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, eũ ego bis accusare non possem. ego meũ consiliũ tũ iudicibus, tum populo R. probaui. nemo est, qui alia ratione istorũ iniuriæ, atque impudẽtiæ potuisse obsisti arbitretur: etenim qua stultitia fuissem, si quam diem qui

istum eripiendum redemerunt, in cautione uiderunt, cũ ita cauerent, si post Cal. Ian. in consilium iretur; in eam diem ego, cum potuissem uitare, incidissem? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo est causam omnem exponere, habẽda ratio est diligenter. itaque primum illum actum istius uitæ turpissimum, & flagitiosissimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ suæ flagitijs, peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adolescentia sua: quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex eo, quem sui simillimũ produxit, recognoscere potestis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neq; solum, quid istum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, considerabo. uos quæso date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partẽ de istius impudẽtia reticere possim. omne illud tẽpus, quod fuit antequam iste ad magistratus, remq; publicam accessit, habeat per me solutũ, ac liberũ. sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorũ, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipsius pertulit, prætereantur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me hanc tãtam iacturam criminũ facere. Quæstor Cn. Papirio Cos. fuisti abhinc annos quatuordecim: ex ea die ad hãc diẽ quæ fecisti, in iudiciũ uoco. hora nulla uacua à furto, à scelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi sunt anni cõsumpti in Quæstura, & Legatione Asiatica, & Prætura urbana, & Prætura Siciliensi. quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusationis meæ. Quæstor ex S. C. prouinciam sortitus es: obtigit tibi cõsularis: ut cum Cos. Cn. Carbone esses, eãq; prouinciã obtineres

erat tum dissensio ciuium : de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris:unum hoc dico,in eiusmodi tempore ac sorte statuere te debuisse, utrum malles sentire, atque defendere.Carbo grauiter ferebat, sibi Quæstorē obtigisse hominē singulari luxuria,atque inertia:uerūtamē ornabat eum beneficijs officijsq; omnibus. ne diutius teneam,pecunia attributa numerata est: profectus est Quæstor in prouinciam:uenit in Galliam expectatus ad exercitum cōsularem cū pecunia:simul ac primum ei occasio uisa est(cognoscite hominis principium magistratuū gerēdorū,& Reip.administrādæ)auersa pecunia publica Quæstor Cōsulem,exercitū,prouinciamq; deseruit. uideo,quid egerim:erigit se:sperat sibi auram posse aliquā afflari in hoc crimine uolūtatis, assensionisq; eorū, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit:quibus illā relictionē,proditionemq; Consulis sui gratā sperat fore. quasi uero id cupiditate defendendæ nobilitatis,aut studio partiū fecerit,ac nō apertissime Consulē,exercitum, prouinciamq; cōpilarit,& propter impudētissimū furtū aufugerit:est enim obscurū, aut eiusmodi factum eius, ut possit aliquis suspicari, C.Verrem, quòd ferre nouos homines non potuerit,ad nobilitatem, hoc est ad suos, transisse,nihil fecisse propter pecuniā.uideamus, rationes quemadmodū retulerit:iam ipse ostendet,quamobrē Cn.Carbonem reliquerit:iam se ipse indicabit. primum breuitatem cognoscite. ACCEPI, inquit, VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PROQVAESTO=

RIBVS, COHORTI PRAETORIAE HS MILLE SEXCENTA TRIGINTAQVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu Hortensi, aut quisquã hominum retulit? quid hoc est? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiusmodi est? illa tamen HS sexcenta millia, quæ ne falso quidẽ potuit, quibus data essent, describere, quæ se Arimini scribit reliquisse, quæ ipsa HS sexcenta millia reliqua facta sunt, neq; Carbo attigit, neq; Sylla uidit, neq; in ærarium relata sunt. oppidum sibi elegit Ariminũ, quod tum, cum iste rationes referebat, oppressum direptumq; erat. nõ suspicabatur id, quod nũc sentiet, satis multos ex illa calamitate Ariminensiũ testes nobis in hanc rem reliquos esse. recita denuo. P. LENTVLO L. TRITARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RATIONVM RES RELATARVM. recita. EX S.C. ut hoc pacto rationes referre liceret, eo Syllanus repẽte factus est, nõ ut honos, & dignitas nobilitati restitueretur. quòd si illinc inanis profugisses; tamẽ ista tua fuga, nefaria proditio Consulis tui, scelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus Consul, seditiosus homo Cn. Carbo fuit. fuerit alijs: tibi quãdo esse cœpit? postea quã tibi pecuniã, rem frumentariã, rationes omnes suas, exercitumq; commisit: nã si tibi antea displicuisset, idem fecisses, quod anno post M. Piso Quæstor, cum L. Scipioni Consuli obtigisset: non attigit pecuniam: nõ ad exercitũ profectus est, quod de Rep. sensit, ita sensit, ut nec fidem

ſuam,nec morem maiorũ,nec neceſſitudinẽ ſortis læde-
ret.etenim ſi hæc perturbare omnia,& permiſcere uolu
mus,totã uitã periculoſam,infeſtamq; reddemus,ſi nul-
lam religionẽ ſors habebit,nullã ſocietatem cõiunctio ſe
cundæ,dubiæq; fortunæ,nullã auctoritatẽ mores,atque
inſtituta maiorũ.omniũ eſt communis inimicus,qui fuit
hoſtis ſuorũ.nemo unquam ſapiẽs proditori credendũ pu
tauit.ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe de-
buit,ab ſe hominẽ,atque ab exercitu ſuo remouit,Bene-
uenti eſſe iuſſit apud eos,quos ſuis partibus amiciſſimos
eſſe intelligebat,ubi iſte ſummæ rei,cauſæq; nocere nihil
poſſet.ei poſtea præmia tamen liberaliter tribuit : bona
quædã proſcriptorũ in agro Beneuẽtano diripienda con
ceſſit:habuit honorẽ ut proditori,nõ ut amico fidẽ.nũc,
quãuis ſint homines,qui mortuum Cn.Carbonẽ oderint:
tamẽ hi debent,nõ quid illi accidere uoluerint,ſed quid
ipſis in tali re metuendũ ſit,cogitare.cõmune eſt hoc ma
lum,cõmunis metus,cõmune periculũ.nullæ ſunt occul-
tiores inſidiæ,quàm eæ,quæ latẽt in ſimulatione officij,
aut in aliquo neceſſitudinis nomine.nam eum, qui pa-
làm eſt aduerſarius, facile cauendo uitare poſſis : hoc
uero occultum, inteſtinũ,ac domeſticum malum nõ mo
do non exiſtit,uerũ etiam opprimit,antequã perſpicere,
atque explorare potueris.ita ne uero?tu,cũ Quæſtor ad
exercitũ miſſus ſis,cuſtos non ſolũ pecuniæ,ſed etiã Con
ſulis,particeps omniũ rerum, conſiliorumq; fueris,habi-
tus ſis in liberũ loco,ſicut mos maiorum ferebat ;repen-
te relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? ò ſce-
lus : ò portentũ in ultimas terras exportandũ:non enim
poteſt ea natura,quæ tantum facinus cõmiſerit,hoc uno

ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt, ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt, in ſimili audacia, perfidiaq; uerſetur. itaq; idem iſte, quẽ Cn. Dolabella poſtea C. Malleolo occiſo pro Quæſtore habuit (haud ſcio, an maior etiã hæc neceſſitudo fuerit, quã illa Carbonis, ac plus iudiciũ uolũtatis ualere, quã ſortis debeat) idem in Cn. Dolabellã, qui in Cn. Carbonẽ, fuit: nã, quæ in iſtũ ualebant crimina, cõtulit in illũ, cauſamq; illius omnem ad inimicos accuſatoresq; detulit: ipſe in eũ, cui Legatus, cui pro Quæſtore fuerat, inimiciſſimũ, atq; improbiſſimũ teſtimoniũ dixit. ille miſer cum eſſet; tum proditione iſtius nefaria, tum improbo, & falſo eiuſdem teſtimonio, tũ multo ex maxima parte iſtius futurorũ, ac flagitiorũ inuidia conflagrauit. quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum, tam importunũ animal reſeruetis? qui in Cn. Carbone ſortem, in Cn. Dolabella uoluntatẽ neglexerit, ac uiolarit, eosq; ambos non ſolum deſeruerit, ſed etiã prodiderit, atque oppugnarit. nolite, quæſo iudices, breuitate orationis meæ potius, quã rerũ ipſarũ magnitudine crimina põderare: mihi. n. properandũ neceſſario eſt, ut omnia uobis, quæ mihi cõſtituta ſunt, poſſim exponere. quamobrẽ Quæſtura iſtius demõſtrata, primiq; magiſtratus & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarũ proſcriptionũ ac rapinarũ prætermittã: neque ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionẽ ſinam ſumere: ſuis eum certis proprijsq; criminibus accuſabo. quãobrem, hoc omni tempore Syllano ex accuſatione circunſcripto, Legationem eius præclaram cognoſcite. Poſteaquam Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia conſtituta eſt, ô dij immortales,

quanta

quanta iste cupiditate, quibus allegationibus illam sibi Legationem expugnauit? id quod Cn. Dolabellæ principium maximæ calamitatis fuit. nã ut iste profectus est, quacũque iter fecit, eiusmodi fuit, nõ ut Legatus populi R. sed ut quædã calamitas peruadere uideretur. in Achaia (prætermittam minora omnia, quorum simile forsitã alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in aliũ reum diceretur, incredibile uideretur) magistratum Sicyonium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cũ ille non daret, animaduertit. improbum, sed nõ inauditum. genus animaduersionis uidete: quæretis, ex quo genere hominem istum iudicetis. ignẽ ex lignis uiridibus atq; humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuũ, domi nobilẽ, populi R. socium, atque amicũ, fumo excruciatũ semiuiuũ reliquit. iam quæ iste signa, quas tabulas pictas ex Achaia sustulerit, non dicam hoc loco, est alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandã seruatus. Athenis audistis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabellæ iudicio: dictũ? etiam æstimatum. huius consilij non modo participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clàm sustulit signa pulcherrima, atq; antiquissima eáq; in onerariam nauem suam conijcienda curauit. postridie cum spoliatum fanum uiderent ij, qui Delũ incolebant, grauiter ferebãt: est enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas, ut in eo loco ipsum Apollinẽ natũ esse arbitrentur. uerbum tamen facere nõ audebant, ne forte ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. tũ

subito tempestates coortæ sunt maximæ iudices, ut non modo proficisci, cū cuperet, Dolabella non posset, sed uix in oppido consisteret: ita magni fluctus eijciebantur. hic nauis illa prædonis istius, onusta signis religiosis, expulsa atque eiecta fluctu, frangitur: in litore signa illa Apollinis reperiuntur: iussu Dolabellæ reponuntur: tēpestas sedatur: Dolabella Delo proficiscitur. non dubito, quin, tametsi nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis, nunc tamen in metu periculoq; tuo tuorū tibi scelerū ueniat in mentem. potest ne tibi ulla spes salutis cōmoda ostendi, cum recordaris, in deos immortales q̃ impius, quàm sceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinē ne tu Deliū spoliare ausus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias, ac sacrilegas afferre conatus es? si in pueritia non ijs artibus, & disciplinis institutus eras, ut ea, quæ literis mādata sunt, disceres, atque cognosceres: ne postea quidē, cū in ea ipsa loca uenisti, potuisti accipere id, quod est proditum memoriæ, ac literis? Latonā ex longo errore, et fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis fugisse Delū, atque ibi Apollinem Dianamq; peperisse. qua ex opinione hominum illa insula eorū deorum sacra putatur: tantaq; eius auctoritas religionis et est, et semper fuit, ut ne Persæ quidē, cum bellū toti Græciæ, dijs, hominibusq; indixissent, et mille numero nauiū classem ad Delum appulissent, quidquā conarētur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbissime, atque amētissime audebas? fuit ulla cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionē? et si tū hæc nō cogitabas, ne nunc qui-

dem recordaris, nullum esse tantum malum, quod non tibi pro sceleribus tuis iandiu debeatur? in Asiam uero postquam uenit, quid ego aduentu istius prādia, cœnas, equos, muneraq; cōmemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio ꝑ uim signa pulcherrima dico abstulisse: itē Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tenē ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habetur, qui urbē illam dicitur cōdidisse, cuius ex nomine Tenedus nominatur, hūc ipsum inquam Tenem, pulcherrime factum, quē quondā in comitio uidistis, abstulit magno cū gemitu ciuitatis. illa uero expugnatio fani antiquissimi, & nobilissimi Iunonis Samiæ quàm luctuosa Samijs fuit? quàm acerba toti Asiæ? quàm clara apud omnes? quàm nemini uestrum inaudita? de qua expugnatione cum Legati ad C. Neronem in Asiam Samo uenissent, respōsum tulerunt; eiusmodi querimonias, quæ ad Legatum populi R. pertinerent, non ad Prætorem, sed Romam deferri oportere. quas iste tabulas illinc, quæ signa sustulit? quæ cognoui egomet apud istū in ædibus nuper, cū obsignandi gratia uenissem. quæ signa nunc Verres ubi sunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes colūnas, omnibus etiam intercolumnijs, in sylua deniq; disposita sub diuo uidimus. cur ea, quandiu alium Prætorē cum ijs iudicibus, quos in horum locum subsortitus es, de te in consilium iturum putasti, tandiu domi fuerunt: posteaquam nostris testibus nos, quàm horis tuis, uti malle uidisti, nullum signum domi, reliquisti, præter duo, quæ in medijs ædibus sunt, quæ ipsa Samo sublata sunt? non putasti me tuis familiarissimis in hanc

rem testimonia denunciaturũ? qui tuæ domi sæpe fuissent, ex quibus quærerem, signa scirẽt ne fuisse, quæ nõ essent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cũ uiderent, te iam non contra accusatorem tuum, sed contra Quæstorrm, sectoremq; pugnare? qua de re Charidemum Chium testimonium priore actione dicere audistis: sese, cũ esset Trierarchus, & Verrẽ ex Asia decedentem prosequeretur, iussu Dolabellæ fuisse unà cũ isto Sami, seseq; tum scire spoliatum esse fanum Iunonis, & oppidum Samum, posteaq; se causam apud Chios ciues suos Samijs accusantibus publice dixisse, eoq; se esse absolutum, ꝙ planũ fecisset, ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad se pertinere. Aspendũ uetus oppidum, & nobile in Pamphylia scitis esse, plenissimũ signorum optimorum. non dicã illinc hoc signum ablatum esse, et illud: hoc dico, nullũ te Aspendi signũ Verres reliquisse, omnia ex fanis, ex locis publicis, palã, spectantibus omnibus, plostris euecta, asportataq; esse. atq; etiam illum Aspẽdium citharistam, de quo sæpe audistis id, quod est Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebãt, sustulit, et in intimis suis ædibus posuit, etiam illum ipsum artificio suo superasse uideatur. Pergæ fanũ antiquissimum, et sanctissimum Dianæ scimus esse. id quoque à te nudatum, et spoliatũ esse, ex ipsa Diana, quod habebat auri, detractum, atq; ablatũ esse dico. quæ (malũ) est ista tanta audacia, atque amẽtia? quas enim sociorum, atque amicorũ urbes adisti Legationis iure, et nomine; si in eas ui cum exercitu, imperioq; inuasisses, tamẽ opinor quæ signa, atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, hæc nõ in tuam domũ,

neque in suburbana amicorum, sed Romam in publicũ deportasses. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracusas urbem ornatissimã cepit. quid de L. Scipione? qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; Regem potentissimum uicit. quid de Flaminio? qui Regem Philippũ, & Macedoniã subegit. quid de L. Paulo? qui Regem Persen, ui ac uirtute superauit. quid de L. Mũmio? qui urbẽ pulcherrimã, atque ornatissimam Corinthum, plenissimã rerũ omniũ, sustulit, urbesq; Achaiæ, Bœotiæq; multas sub imperiũ populi R. ditionemq; subiũxit. quorum domus cum honore, et uirtute florerent, signis, et tabulis pictis erant uacuæ. at uero urbem totã, templa deorũ, omnesq; Italiæ partes illorum donis, ac monimentis exornatas uidemus. uereor, ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, & iam obsoleta uideãtur: ita enim tum æquabiliter omnes erãt huiusmodi, ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocẽtiæ non solũ hominum, uerum etiam temporũ illorum esse uideatur. P. Seruilius, uir clarissimus, maximis rebus gestis, adest, de te sententiã laturus est: Olympũ ui, copijs, cõsilio, uirtute cepit, urbẽ antiquã, & omnibus rebus auctã, & ornatã. recens exemplum fortissimi uiri profero: nam postea Seruilius imperator populi R. Olympum urbẽ hostium cepit, q̃ tu in ijsdem illis locis Legatus quæstorius oppida pacata sociorum, atque amicorum diripienda, ac uexanda curasti. tu quæ fanis religiosissimis per scelus, & per latrocinium abstulisti, ea nos uidere, nisi in tuis, amicorumq; tuorũ tectis, non possumus: P. Seruilius quæ signa atq; ornamenta ex urbe hostium, & uirtute capta, belli lege, atque imperatorio iure sustulit, ea populo R. apportauit, per triũphũ

uexit, in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curauit. cognoſcite ex literis publicis hominis ampliſſimi diligentiam. recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. non ſolum numerum ſignorum, ſed etiam uniuſcuiuſque magnitudinem, figurã, ſtatum literis definiri uides. certe maior eſt uirtutis, uictoriæq; iucũditas, quàm iſta uoluptas, quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligẽtius habere dico Seruilium prædam populi R. q̃ te tua furta, notata, atque deſcripta. dices, tua quoque ſigna, et tabulas pictas ornamento urbi, foroq; populi R. fuiſſe. memini: uidi ſimul cũ populo R. forum, comitiumq; adornatum ad ſpeciem magnifico ornatu, ad ſenſum, cogitationemq; acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, præda prouinciarũ, ſpolijs ſociorũ, atque amicorum. quo quidem tẽpore iudices iſte ſpem maximam reliquorum quoque peccatorũ nactus eſt: uidit enim eos, qui iudiciorũ dominos ſe dici uolebant, harum cupiditatum eſſe ſeruos. ſocij uero, nationesq; exteræ ſpem omnium tum primũ abiecere rerum, ac fortunarum ſuarum: propterea ꝙ caſu Legati ex Aſia, atque Achaia plurimi Romæ tunc fuerũt, qui deorum ſimulacra ex ſuis fanis ſublata in foro uenerabantur: itemq; cætera ſigna, & ornamenta cũ cognoſcerẽt, alia alio in loco lacrymãtes intuebũtur. quorũ omnium hunc ſermonem tum eſſe audiebamus, nihil eſſe, quod quiſquam dubitaret de exitio ſociorum, atque amicorum, cum quidem uiderent in foro populi R. quo in loco antea, qui ſocijs iniurias fecerant, accuſari, & condemnari ſolebant, ibi eſſe palàm poſita ea, quæ ab ſocijs per ſcelus ablata, ereptaq; eſſent. hic ego nõ ar=

bitror illum negaturum, signa sese plurima, tabulas pi= ctas innumerabiles habere. sed, ut opinor, solet hæc, quæ rapuit, et furatus est, non nunquã dicere se emisse, quo niã quidem in Achaiam, Asiam, Pamphyliam sumptu publico, et Legationis nomine, cũ imperio, & securibus mercator signorum tabularumq; pictarum missus est. habeo & istius & patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentissime legi, atque digessi: patris, quoad ui= xit: tuas, quoad ais te cõfecisse. nã in isto iudices hoc no uũ reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam con fecisse: quæ est opinio hominũ de Antonio, falsa: nã fecit diligentissime. uerũ sit hoc genus aliquod minime pro= bandum. audimus alium non ab initio fecisse, sed ex tẽ= pore aliquo cõfecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum est, quod hic nobis respõ dit, cum ab eo tabulas postularemus; usq; ad M. Teren= tium, & C. Cassium Cõsules confecisse, postea destitisse. alio loco, hoc cuiusmodi sit, cõsiderabimus. nunc nihil ad me attinet: horum enim temporum, in quibus nũc uer sor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pul cherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non po tes: atque utinã neges. unum, ostẽde in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum esse: uicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuũ stant, quæ multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ steterunt, habes quo modo emeris; hæc inquã duo, quæ in ædibus tuis sola iam sunt, quæ sectorem expectãt, relicta, ac de stituta à cæteris signis. At credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: cæteræ libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur.

quàm multis istum ingenuis: quàm multis matribusfa=
milias in illa tetra atq; impura Legatione uim attulis=
se existimatis? ecquo in oppido pedem posuit, ubi non
plura stuprorũ, flagitiorumq́; suorũ, q̃ aduentus sui ue=
stigia reliquerit? sed ego omnia, quæ negari poterunt,
prætermittã. etiam hæc, quæ certissima sunt, et clarissi=
ma, relinquã. unũ aliquod de nefarijs istius factis eligã,
quo facilius ad Siciliam possim aliquãdo, quæ mihi hoc
oneris, negotijq́; imposuit, peruenire. Oppidum est in
Hellespõto Lampsacũ iudices, in primis Asiæ prouinciæ
clarum, & nobile: homines autem ipsi Lampsaceni tum
summe in omnes ciues Romanos officiosi, tum præterea
maxime sedati, & quieti, propè præter cæteros ad sum
mum Græcorũ otium potius, quàm ad ullã uim, aut tu
multum accõmodati. accidit, cum iste à Cn. Dolabella
efflagitasset, ut se ad Regẽ Nicomedem, Regemq́; Sada=
lam mitteret, cumq́; iter hoc sibi magis ad quæstũ suũ,
quàm ad Reip. tempus accõmodatum depoposcisset; ut
illo itinere ueniret Lampsacum, cum magna calamita=
te, & propè pernicie ciuitatis. deducitur iste ad Ianito=
rẽ, quendam hospitẽ: comitesq́; eius item apud cæteros
hospites collocantur. ut mos erat istius, atque ut eũ suæ
libidines flagitiosæ facere admonuerant, statim negotiũ
dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisq́; homi=
nibus, ut uideant, & inuestigẽt, ecquæ uirgo sit, aut mu
lier, digna, quamobrem iste Lampsaci diutius cõmo=
raretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus
ad istius libidines: qui miro artificio, quocunq; uenerat,
hæc inuestigare omnia solebat. is ad eũ rẽ istam defert:
Philodamũ esse quẽdã genere, honore, copijs, existimatio

ne facile principem Lampſacenorum : eius eſſe filiam ,
quæ cum patre habitaret,propterea quòd uirũ non ha
beret,mulierẽ eximia pulchritudine,ſed eam ſumma in
tegritate pudicitiaq; exiſtimari.homo ut hæc audiuit ,
ſic exarſit ad id,quod non modo ipſe nunquã uiderat ,
ſed ne audierat quidẽ ab eo,qui ipſe uidiſſet; ut ſtatim
ad Philodamũ migrare ſe diceret uelle.hoſpes Ianitor,q̃
nihil ſuſpicaretur,ueritus ne quid in ipſo ſe offenderit,
hominẽ ſumma ui retinere cœpit.iſte, qui hoſpitis relin
quendi cauſam reperire non poſſet,alia ſibi ratione uiã
munire ad ſtuprũ cœpit:Rubrium,delicias ſuas,in omni
bus eiuſmodi rebus auditorem ſuum,et cõſcium,parum
laute diuerſari dicit,ad Philodamum deduci iubet . qđ
ubi eſt Philodamo nunciatum:tametſi nõ erat ignarus,
quãtum ſibi ac liberis ſuis iam tum mali cõſtitueretur ,
tamẽ ad iſtum uenit,oſtẽdit munus illud ſuum nõ eſſe:
ſe,cum ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorum,tum
ipſos tãtum Prætores et Cõſules,nõ Legatorum aſſeclas,
recipere ſolere.iſte,qui una cupiditate raperetur,totum
illius poſtulatum cauſamq; neglexit:ꝑ uim ad eum,qui
recipere nõ debebat,Rubrium deduci imperauit.hic Phi
lodamus,poſteaquam ius ſuum obtinere non potuit; ut
humanitatem conſuetudinemq; ſuam retineret, labora
bat.homo,qui ſemper hoſpitaliſſimus amiciſſimusq; no
ſtrorum hominũ exiſtimatus eſſet, noluit uideri ipſum
illũ Rubriũ inuitus in domũ ſuã recepiſſe : magnifice et
ornate,ut erat in primis inter ſuos copioſus, conuiuium
comparat : rogat Rubrium,ut,quos ei cõmodum ſit,in=
uitet;locum ſibi ſoli,ſi uideatur,relinquat: ut etiam fi=
lium ſuum,lectiſſimũ adoleſcẽtẽ, foras ad propinquum

ſuum quendam mitteret ad cœnam. tum Rubrius iſtius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus eſſet. mature ueniunt: diſcumbitur: fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut græco more biberetur: hoſpes hortatur: poſcũt maioribus poculis: celebratur omniũ ſermone lætitiaq; cõuiuium. poſteaquã ſatis calere res Rubrio uiſa eſt: quæſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiã tuã nõ intro uocari iubes? homo, qui et ſumma grauitate, et iam id ætatis, et parens eſſet, obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius. tum ille, ut aliquid reſpõderet, negauit moris eſſe Græcorum, ut in conuiuio uirorum accumberẽt mulieres. hic tum alius ex alia parte: enimuero ferẽdum hoc nõ eſt: uocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius, ut ianuã clauderẽt, et ipſi ad fores aſſiſterẽt, impat. quod ubi ille intellexit, id agi, atq; id parari, ut filiæ ſuæ uis afferretur, ſeruos ſuos ad ſe uocat, his imperat, ut ſe ipſum negligãt, filiã defendãt, excurrat aliquis, qui hoc tãtum domeſtici mali filio ſuo nunciet. clamor interea fit tota domo inter ſeruos Rubrij, atq; hoſpitis: iactatur domi ſuæ uir optimus, & homo honeſtiſſimus. pro ſe quiſq; manus affert: aqua denique feruẽti à Rubrio ipſo Philodamus pfunditur. hæc ubi filio nũciata ſunt, ſtatim exanimatus ad ædes cõtẽdit, ut et uitæ patris, & pudicitiæ ſororis ſuccurreret. oẽs eodẽ animo Lãpſaceni, ſimul ut hoc audiuerũt, ꝙ eos tũ Philodami dignitas, tũ iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu cõuenerũt. hic lictor iſtius Cornelius, qui cum eius ſeruis erat à Rubrio, quaſi in præſidio, ad auferẽdã mulierẽ collocatus, occiditur: ſerui nõnulli uulnerãtur: ipſe Rubrius in turba ſauciatur. iſte, qui ſua cupiditate

tãtos tumultus cõcitatos uideret, cupere aliquà euolare, si posset. postridie mane homines in cõcionẽ ueniũt: quærũt, quid optimũ factu sit: pro se quisq;, ut in quoq; erat auctoritatis plurimũ, ad populum loquebatur: inuẽtus est nemo, cuius nõ hæc et sentẽtia esset, & oratio: non esse metuẽdum, si istius nefarium scelus Lãpsaceni ulti ui, manuq́; essẽt, ne senatus populusq́; R. in eã ciuitatẽ, animaduertẽdum putaret: ꝙ si hoc iure Legati populi R. in socios, nationesq́; exteras uterẽtur, ut pudicitiã liberorũ seruare ab eorũ libidine tutã non liceret; quiduis esse ꝑpeti satius, q̃ in tanta ui, atque acerbitate uersari. hæc cum oẽs sentirẽt, & cum in eã rationẽ pro suo quisq; sensu, ac dolore loqueretur: oẽs ad eã domum, in qua iste diuersabatur, profecti sunt. cædere ianuã saxis, instare ferro, ligna & sarmẽta circundare, ignẽ subijcere cœpunt. tum ciues R. qui Lãpsaci negotiabãtur, concurrunt, orãt Lãpsacenos, ut grauius apud eos nomẽ Legationis, quàm iniuria Legati putaretur: sese intelligere, hominẽ illũ esse impurũ, ac nefarium; sed quoniam nec ꝑfecisset, quod conatus esset, neq; futurus esset Lãpsaci postea, leuius eorum peccatum fore, si homini scelerato pepcissent, quàm si Legato non pepercissent. sic iste multo sceleratior, & nequior, quàm ille Adrianus, aliquãto etiã felicior fuit. ille, ꝙ eius auaritiã ciues R. ferre non potuerant, Vticæ domi suæ uiuus exustus est: idq́; ita illi merito accidisse existimatum est, ut lætarẽtur omnes, neque ulla animaduersio constitueretur. hic sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq́; euolauit: neque adhuc causam illam excogitare potuit, quamobrem commiserit, aut quid euene-

rit, ut in tantum periculum ueniret: non enim potest dicere, cum seditionem sedare uellem, cum frumẽtum imperarem, cum stipẽdium cogerem, cum aliquid denique Reip. causa gererem, ꝙ acrius imperaui, ꝙ animaduerti, ꝙ minatus sum. quæ si diceret; tamen ignosci non oporteret, si nimis atrociter imperando socijs, in tantum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipse causam illius tumultus neque ueram dicere, neque falsam confingere audeat: homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accensus C. Neroni fuit, P. Tettius hæc eadem se Lampsaci cognosse dixerit; uir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tũ in Asia Tribunus militũ fuit, hæc eadem ipsa se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna nõ tã ex illo periculo eripere uoluerit, q̃ ad uestrũ iudicium reseruare? nisi uero illud dicet, quod & in testimonio Tettij priore actione interpellauit Hortẽsius: quo tempore quidẽ signi satis dedit, si quid esset, quod posset dicere, se tacere nõ posse: ut, q̃diu in cæteris rebus tacuerit, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret. hoc tum dixit, Philodamum & eius filium à Cn. Nerone esse dãnatos. de quo ne multa disseram, tantũ dico, secutũ id esse Neronẽ, & eius consilium; ꝙ Corneliũ lictorem occisum esse cõstaret, putasse nõ oportere esse cuiq̃, ne in ulciscenda quidẽ iniuria, hominis occidendi potestatẽ. in quo uideo Neronis iudicio non te absolutũ esse improbitatis, sed illos dãnatos esse cædis. uerũ ista dãnatio tamẽ cuiusmodi fuit? audite quæso iudices, & aliquando miseremini sociorũ et ostẽdite aliquid his in uestra fide præsidij esse oportere. ꝙ toti Asiæ iure occisus uidebatur istius ille uerbo li-

ctor, re uera miniſter improbiſſimæ cupiditatis: perti-
muit iſte, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. ro
gat et orat Dolabellam, ut de ſua prouincia decedat, ad
Neronẽ proficiſcatur: ſe demõſtrat incolumem eſſe non
poſſe, ſi Philodamo uiuere, atque aliquando Romã ueni
re licuiſſet. cõmotus eſt Dolabella: fecit id, quod multi
reprehenderunt, ut exercitum, prouinciã, bellum relin-
queret, et in Aſiã hominis nequiſſimi cauſa, in alienam
prouinciã, proficiſceretur. poſteaq̃ ad Neronẽ uenit, con-
tendit ab eo, ut Philodami cauſam cognoſceret. uenerat
ipſe, qui eſſet in cõſilio, et primus ſententiã diceret: ad-
duxerat etiam præfectos, & Tribunos militares ſuos,
quos Nero oẽs in conſiliũ uocauit: erat in cõſilio etiã,
æquiſſimus iudex, ipſe Verres: erant nõnulli togati, cre-
ditores Græcorũ: quibus ad exigendas pecunias impro-
biſſimi cuiuſque Legati plurimũ prodeſt gratia. ille mi-
ſer defenſorem reperire neminẽ poterat: quis. n. eſſet aut
togatus, qui Dolabellæ gratia, aut Græcus, qui eiuſdem
ui, et imperio nõ moueretur? accuſator autẽ apponitur
ciuis Romanus de creditoribus Lampſacenorũ; qui, ſi di
xiſſet quod iſte iuſſiſſet, per eiuſdem iſtius lictores à po
pulo pecuniã poſſet exigere. cũ hæc omnia tãta cõtentio
ne, tãtis copijs agerẽtur; cum illũ miſerũ multi accuſa-
rent, nemo defenderent; cumq; Dolabella cũ ſuis præfe
ctis pugnaret in conſilio; Verres fortunas agi ſuas dice-
ret; idem teſtimoniũ diceret, idem eſſet in conſilio, idẽ
accuſatorem paraſſet; hæc cũ omnia fierent; et cũ ho-
minẽ conſtaret occiſum: tamen tanta uis iſtius iniuriæ,
tãta in iſto improbitas putabatur, ut de Philodamo, am
plius, pronũciaretur. quid ego nũc in altera actione Cn.

Dolabellæ ſpiritus ? quid huius lacrymas, & concurſio-nes proferã ? quid C. Neronis, uiri optimi, atque innocẽtiſſimi, nõnullis in rebus animũ nimis timidum, atq; demiſſum? qui, in illa re quid facere potuerit, nõ habebat: niſi forte id, quod omnes tum deſiderabãt, ut ageret eã rẽ ſine Verre, et Dolabella. quidquid eſſet ſine his actũ, omnes probarent. tũ uero quod pronunciatum eſt, non per Neronem iudicatũ, ſed per Dolabellam ereptum exiſtimabatur. cõdemnatur enim perpaucis ſententijs Philodamus, & eius filius. adeſt, inſtat, urget Dolabella, ut quamprimum ſecuri feriantur, quo quãminime multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. cõſtituitur in foro Laodiceæ ſpectaculum acerbum, & miſerũ, & graue toti Aſiæ prouinciæ, grãdis natu parens adductus ad ſupplicium, ex altera parte filius, ille, quòd pudicitiã liberorum. hic quòd uitam patris, famamq; ſororis defenderet. flebat uterque, non de ſuo ſupplicio, ſed pater de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipſum Neronem putatis profudiſſe ? quem fletum totius Aſiæ fuiſſe ? quẽ luctum, et gemitũ Lampſacenorum ? ſecuri eſſe percuſſos homines innocentes, nobiles, ſocios populi R. atque amicos, propter hominis flagitioſiſſimi ſingularẽ nequitiã, atque improbiſſimã cupiditatẽ. nemo iam Dolabella neq; tui, neq; tuorũ liberũ, quos tu miſeros in egeſtate, atq; in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinẽ hominũ innocentũ ſanguine lui uelles ? iccirco ne exercitũ, atq; hoſtẽ relinquebas, ut tua ui, & crudelitate iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? q. n. eum tibi Quæſtoris in locũ conſtitueras, iccirco tibi amicũ in perpetuũ

fore putasti? nesciebas, ab eo Cn. Carbonem Cos. cuius re uera Quæstor fuit, non modo relictum, sed etiam spoliatum auxilijs, nefarie oppugnatum, & proditũ? expertus igitur es istius perfidiam tum, cũ se ad inimicos tuos contulit, cum in te homo ipse nocẽs acerrimum testimonium dixit, cum rationes ad ærarium nisi dãnato te referre noluit. tantæ ne tuæ Verres libidines erunt, ut eas capere, ac sustinere nõ prouinciæ populi R. non nationes exteræ possint? tu ne quod uideris, quod audieris, qđ concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuũ præsto fuerit, nisi libidini tuæ cupiditatiq; patuerit, immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates nõ modo pacatæ, uerum etiam sociorum, atque amicorum, ad uim, atque ad arma confugient, ut ab se, atque ab liberis suis Legati populi R. scelus, atque libidinem propulsare possint? nam quæro abs te, circunsessus ne sis Lampsaci? cœperit ne domum, in qua diuersabare, illa multitudo incendere? uoluerint ne Legatum populi R. cõburere uiuum Lampsaceni? negare non potes: habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem literas misisti. recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. bellum ne populo R. Lampsaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine nostro uolebant? uideo enim, & ex ijs, quæ legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitate non modo Legatus populi R. circunsessus, non modo igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, sed aliqua ex parte uiolatus sit, nisi publice satisfactum sit, ei

ciuitati bellum indici, atque inferri solere. quæ fuit igi=
tur causa, cur cūcta ciuitas Lampsacenorum de concio=
ne, quemadmodū tute scribis, domū tuam concurreret?
tu.n.neque in literis, quas Neroni mittis; neque in testi
monio causam tāti tumultus ostēdis ullā. obsessum te di
cis: ignē allatū, sarmenta circūdata, lictorem tuum occi=
sum esse dicis: prodeundi tibi in publicū potestatē factā
negas: causam huius tāti terroris occultas. nā si quam
Rubrius iniuriā suo nomine, ac nō impulsu tuo, & tua
cupiditate, fecisset; de tui comitis iniuria questum ad te
potius, q̄ te oppugnatū uenirent. cum igitur, quæ causa
illius tumultus fuerit, testes à nobis producti dixerint,
ipse celarit: nō ne causam hanc, quā nos proposuimus, tū
illorum testimonia, tū istius taciturnitas perpetua confir
mat? huic homini parcetis igitur iudices? cuius tanta
peccata sunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neq; legitimū
tempus expectare ad ulciscendum, neque uim tantam
doloris in posterū differre potuerint. circunsessus es. à
quibus? à Lampsacenis: barbaris hominibus credo, aut ijs,
qui populi R. nomen cōtemnerent: immo uero ab homi=
nibus & natura, et cōsuetudine, et disciplina lenissimis:
porrò autem populi R. conditione socijs, fortuna seruis,
uoluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi
tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis sceleris fuisset, ut Lam
psaceni moriendum sibi potius, quàm perpetiendum pu
tarent, nunquā illos in eum locum progressuros fuisse,
ut uehemētius odio libidinis tuæ, quàm metu Legatio=
nis mouerētur. nolite per deos immortales cogere socios,
atq; exteras nationes hoc uti perfugio: quo, nisi uos uin
dicatis, utentur necessario. Lampsacenos in istum nun=

quam

quam ulla res mitigasset, nisi eum pœnas Romæ daturũ credidissent. etsi talem acceperant iniuriam, quàm nulla lege satis digne persequi poterant: tamen incommoda sua uestris committere legibus, & iudicijs, quàm dolori suo permittere, maluerunt. tu mihi, cum circunsessus à tam illustri ciuitate sis propter tuum scelus, atque flagitium; cũ coegeris homines miseros, & calamitosos, quasi desperatis nostris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cũ te in oppidis, & ciuitatibus amicorum non Legatum populi R. sed tyrannum libidinosum, crudelemq; præbueris; cum apud exteras nationes imperij, nominisq; nostri famam tuis probris, flagitijsq; uiolaris; cum te ex ferro amicorum populi Rom. eripueris, atq; è flamma sociorum euolaris: hic tibi perfugium speras futurũ? erras. ut huc incideres, non ut hic conquiesceres, illi te uiuum exire passi sunt. ais, iudicium esse factum, te iniuria circunsessum esse Lampsaci, quòd Philodamus cum filio condemnatus sit. quid, si doceo, si planum facio, teste homine nequam, uerũ ad hanc rem tamen idoneo, (te ipso inquam teste docebo) te huius circũsessionis tuæ causam, & culpam in alios transtulisse, neque in eos, quos tu insimularis, esse animaduersum? iã nihil te iudiciũ Neronis adiuuat. recita, quas ad Neronem literas misit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS. Themistagoram, & Thessalũ scribit populum concitasse: quem populum? qui te circunsedit, qui te uiuum cõburere conatus est. ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis ius, nomenq; Legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipsius Ver-

ris testimoniũ. uideamus, quid idem iste iuratus dixerit. recita. AB ACCVSATORE ROGATVS, RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? Legatus cum esses circunsessus; cumq́; , quemadmodum tute ad Neronem scripsisti, populo R. communiq́; causæ Legatorum facta esset iniuria insignis: non es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus? quãdo es persecutus? cur imminuisti ius Legationis? cur causam populi R. deseruisti, ac prodidisti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquisti? nonne te ad senatum causam deferre, non de tam atrocibus iniurijs conqueri, non eos homines, qui populum concitarant, Consulum literis euocãdos curare oportuit? nuper M. Aurelio Scauro postulante, quòd is Ephesi se Quæstorem ui prohibitũ esse dicebat, quo minus è fano Dianæ seruum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret; Pericles Ephesius, homo nobilissimus, Romam euocatus est, quòd auctor iniuriæ illius fuisse argueretur. tu, si te Legatum ita Lampsaci tractatum esse senatũ docuisses, ut tui comites uulnerarentur, lictor occideretur, ipse circũsessus penè incẽderere, eius aũt rei duces & auctores, & principes fuisse, quos scribis, Themistagoram, & Thessalum: quis non commoueretur? quis non ex iniuria, quæ tibi esset facta, sibi prouideret? quis nõ in ea re causam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen Legati eiusmodi esse debet, quod nõ modo inter sociorum iura, sed etiam inter hostium tela

incolume uersetur. magnum hoc Lampsacenum crimen est libidinis, atque improbissimæ cupiditatis. accipite nūc auaritiæ propemodū in suo genere non leuius. Milesios nauē poposcit: quæ cum præsidij causa Myndū prosequeretur. illi statim myoparonē egregium de sua classe, ornatū, atq; armatū dederunt. hoc præsidio Myndum profectus est. nam quid Milesijs lanæ publicæ abstulerit, item de sumptu in aduentum, de cōtumelijs, & iniurijs in magistratum Milesium, tametsi dici tum uere, tū grauiter, & uehementer potest, tamē dicere prætermittam, eáq; omnia testibus integra reseruabo. illud, quod neq; taceri ullo modo potest, neq; dici pro dignitate, cognosci te. milites remigesq; Miletū Myndo pedibus reuerti iubet: ipse myoparonē pulcherrimū de decē Milesiorū nauibus electū, L. Magio, & L. Rabio, q Myndi habitabāt, uēdidit. hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero censuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi R. hostes usque ab Dianio, quod in Hispania est, ad Sinopē, quæ in Ponto est, nauigauerunt. ò dij immortales, incredibilem auaritiam, singularemq; audaciam. nauem tu de classe populi R. quā tibi Milesia ciuitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es uēdere? si te magnitudo maleficij, si te hominū existimatio non mouebat, ne illud quidē cogitabas, huius improbissimi furti, huius adeo nefariæ prædæ tā illustrem, ac tam nobilē ciuitatē testē futurā? an, quia tū Cn. Dolabella in eū, qui ei myoparoni præfuerat, Milesijsq; rē gestā renūciarat, animaduertere tuo rogatu conatus est, renūciationēq; eius, quæ erat in publicas literas relata illorū legibus, tolli iusserat; iccirco te ex hoc crimine elapsum esse arbitrabare? multū te ista

fefellit opinio, & quidē multis in locis: ſemper enim exi ſtimaſti, & maxime in Sicilia, ſatis cautū tibi ad defenſionem fore, ſi aut referri aliquid in literas publicas uetuiſſes, aut, quod relatum eſſet, tolli coegiſſes. hoc quàm nihil ſit, tametſi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didiciſti, tamen etiam in hac ipſa ciuitate cognoſce. ſunt illi quidem dicto audientes, quandiu adſunt ij, qui imperant. ſimul ac diſceſſerunt, non ſolum illud perſcribunt, quod tum prohibiti ſunt, ſed etiam cauſam adſcribunt, cur non tum in literas relatum ſit. manent iſtæ literæ Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebūt: decem enim naues iuſſu L. Murænæ populus Mileſius ex pecunia uectigali populi R. fecerat, ſicut pro ſua quæque parte Aſiæ cæteræ ciuitates. quamobrem unam ex decē non prædonum repentino aduētu, ſed Legati latrocinio, non ui tempeſtatis, ſed hac horribili tempeſtate ſociorum amiſſam, in literas publicas retulerunt. ſunt Romæ Legati Mileſij, homines nobiliſſimi, ac principes ciuitatis: qui tametſi menſem Februarium & Conſulum deſignatorū nomen expectant, tamen hoc tantum facinus non modo negare interrogati, ſed ne producti quidem reticere poterunt. dicent inquam & religione adducti, & legum domeſticarum metu, quid illo myoparone factum ſit. oſtendent, C. Verrem in ea claſſe, quæ contra piratas ædificata ſit, piratā ipſum cōſceleratum fuiſſe. C. Malleolo Quæſtore Cn. Dolabellæ occiſo, duas ſibi hæreditates ueniſſe arbitratus eſt, unam quæſtoriæ procurationis (nam à Dolabella ſtatim Proquæſtore iuſſus eſt eſſe) alteram tutelæ: nā cum pupilli Malleoli tutor eſſet, in bona eius impetum fecit. nā Malleolus in prouinciam ſic

copiose profectus erat, ut domi prorsus nihil relinque=ret. præterea pecunias occuparat apud populos, & syn=graphas fecerat: argenti optime cælati grāde pondus se=cū tulerat (nā ille quoque sodalis istius erat in hoc mor=bo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam ma gnā, multos artifices, multos formosos homines reliquit. iste, quod argenti placuit, inuasit: quæ mancipia uoluit, abduxit: uina, cæteraq́;, quæ in Asia facillime comparan tur, quæ ille reliquerat, asportauit: reliqua uendidit, pe=cuniam exegit. cum ad HS XX quinquies redegisse constaret: ut Romā rediјt, nullam literam pupillo, nullā matri eius, nullam tutoribus reddidit: seruos artifices pu pilli cum haberet domi, circūpedes autē homines formo=sos, & literatos, suos esse dicebat, se emisse. cū sæpius ma=ter, & auia pueri postularent, uti, si non redderet pecu=niam, nec rationē daret, diceret saltem, quantū pecuniæ Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquādo dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infi=mum in flagitiosa litura fecit: expēsa Chrysogono seruo HS sexcēta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies HS sexcenta sint facta, quo modo DC eodē modo quadrarint, (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sexcēta facta) quo modo Chrysogono expen sa lata sint, cur id nomen infimū, in lituraq́; sit, uos exi=stimabitis. tamen HS sexcenta millia cū accepta retulis=set, HS quinq; millia soluta nō sunt. homines, posteaquā reus factus est, aliј redditi, aliј etiam nūc retinentur: pe=culia omniū, uicariјq́; retinentur. hæc est istius præclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mor=tui sodalis, en metus uiuorum existimationis. cum tibi se

tota Asia spoliandam ac uexandam tradidisset; cum tibi exposita esset omnis ad prædandum Pamphylia: contentus his tam opimis rebus nõ fuisti? manus à tutela, manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere nõ potuisti? iam te nõ Siculi, non aratores, ut dictitas, circũueniunt, non ij, qui decretis, edictisq; tuis in te concitati, infestiq; sunt: Malleolus à me productus, & mater eius atque auia: quæ miseræ, flentes, uersum à te puerum patrijs bonis esse dixerunt. quid expectas? an, dũ ab inferis ille Malleolus existat, atque abs te officia tutelæ, sodalitatis, familiaritatisq; flagitet? ipsum putato adesse. homo auarissime & spurcissime, redde bona sodalis filio, si nõ quæ abstulisti, at quæ confessus es. cur cogis sodalis filiũ hanc primam in foro uocẽ cum dolore & querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domũ denique totam sodalis mortui contra te testimonium dicere? cur pudentissimas, lectissimasq; fœminas in tantum uirorũ conuẽtum insolitas, inuitasq; prodire cogis? recita omniũ testimonia. TESTIMONIA MATRIS ET AVIAE. Proquæstore uero quo modo iste commune Miliadum uexarit, quomodo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam, Phrygiamq; totam frumento imperando, æstimãdo hac sua, quam tũ primum excogitauit, Siciliensi æstimatione afflixerit, non est necesse demonstrare uerbis. hoc scitote, his nominibus, quæ res per eum gestæ sunt, cum iste ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret, neque ea sumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his nominibus solis Cn. Dolabellæ HS ad tricies litem esse æstimatam. quæ omnia, etiam si ũolũtate Dolabellæ fiebant, per istum omnia tamen gerebantur. consi=

stã in uno nomine: multa sunt ex eodem genere. recita. DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. POPVLO R. PECVNIAE REDACTAE. QVOD À COMMVNI MILIADVM. te hæc coegisse, te æstimasse, tibi pecuniam numeratã esse dico: eademq; ui, et iniuria cũ pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitosam tempestatem, pestẽq;, peruasisse demõstro. itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accusauit, istũ in sua potestate ac ditione tenuit. homo adolescens, cũ istius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognosceret, fecit perite, & callide, uolumen eius rerum gestarum maximum isti ostendit, ab homine, quæ uoluit, in Dolabellam abstulit, istum testem produxit: dixit iste, quæ uelle accusatorem putauit. quo ex genere mihi testium, qui cum isto furati sunt, si uti uoluissem, magna copia fuisset, qui, ut se periculo litium, coniunctione criminum liberarent, quo ego uellẽ, descẽsuros pollicebantur. eorũ ego uoluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, sed ne perfugæ quidem locus in meis castris cuiquam fuit. forsitan meliores illi accusatores habẽdi sunt, qui hæc omnia fecerunt. sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem maxime laudari uolo. rationes ad ærarium, antequam Dolabella condemnatus est, non audet referre. impetrat à senatu, ut dies sibi prorogaretur, quòd tabulas suas ab accusatoribus Dolabellæ obsignatas diceret: perinde quasi exscribendi potestatem non haberet. solus est hic, qui nũquam rationes ad ærarium referat. audistis quæstoriã rationẽ tribus uersiculis relatã: Legationis, non nisi condemnato,

& eiecto eo, qui posset reprehendere: nunc deniq; Præturæ: quam ex S.C. statim referre debuit, usque ad hoc tempus nõ retulit, Quæstorem se in senatu expectare dixit. perinde quasi nõ, ut Quæstor sine Prætore posset referre, ut tu Hortẽsi, ut omnes, eodẽ modo sine Quæstore Prætor. dixit, idem Dolabellam impetrasse. omen magis patribus conscriptis, quàm causa placuit. probauerũt. uerũ Quæstores quoque iam pridem uenerũt: cur nõ retulisti? illarũ rationum ex ea fece Legationis, quæstoriæq; tuæ procuratiõis illa sunt nomina, quæ Dolabellæ necessario sunt æstimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE PR. ET PRO PR. quòd minus Dolabella Verri acceptũ retulit, quàm Verres illi expensum tulerit, HS quingenta triginta quinque millia: & quòd plus fecit Dolabella Verrem accepisse, quàm iste in suis tabulis habuit, HS ducẽta triginta duo millia: & quòd plus frumenti fecit accepisse istũ, HS decies & octingenta millia, quod tu homo castissimus aliud in tabulis habebas. hinc illæ extraordinariæ pecuniæ, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inuestigamus, redundarunt. hinc ratio cum Q. & Cn. Posthumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis iste habet nullũ. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis, testibus planũ faciã. hinc empta apertissime Prætura: nisi forte id etiã dubium est, quo modo iste Prætor factus sit. homo scilicet aut industria, aut opera probata, aut frugalitatis existimatione præclara, aut deniq;, id quod leuissimũ est, assiduitate, qui ante Quæsturam cum meretricibus lenonibusq; uixisset, Quæsturam ita gessisset, quemadmodũ cognouistis, Romæ post Quæ-

sturam illam nefariam uix triduum constitisset, absens nõ in obliuione iacuisset, sed in assidua cõmemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset; is repente, ut Romam uenit, gratis Prætor factus est. alia porrò pecunia, ne accusaretur, data. cui sit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse, tum inter omnes recenti negotio facile constabat. homo stultissime & amentissime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimẽ subterfugere uelles; satis te elapsurum omni suspicione arbitrabare, si, quibus pecuniã credebas, ijs expensum non ferres, neq; in tuas tabulas ullũ nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi te expensum illis non tulisse? an tuis solis tabulis te causam dicturum existimasti? Verum ad illam iam ueniamus præclarã Præturam, criminaq; ea, quæ notiora sunt his, qui adsunt, q̃ nobis, qui meditati ad dicẽdũ paratiq; uenimus. in quibus, nõ dubito, quin offensionem negligentiæ uitare, atq; effugere nõ possim. multi. n. ita dicent: de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriã non attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta est: quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui istius iniurias norũt, hoc est populo R. uniuerso, me uehementer excusatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa prætercam, sed quòd alia testibus integra reseruari uelim, multa autem propter rationem breuitatis, ac tẽporis prætermittenda existimem. fatebor etiam illud inuitus, me prorsus, cum iste punctũ tẽporis nullũ uacuũ peccato præterire passus sit, omnia, quæ ab isto cõmissa sunt, nõ potuisse cognoscere. quapropter ita me de Præturæ criminibus auditote, ut ex utro=

que genere, & iuris dicendi, & sartorum tectorum exigẽdorum, ea postuletis, quæ maxime digna sunt eo reo, cui paruũ ac mediocre obijci nihil oporteat. nam ut Prætor factus est; qui auspicato à Chelidone surrexisset, sortem nactus est urbanæ prouinciæ, magis ex sua & Chelidonis, quàm ex populi R. uoluntate. qui principio qualis in edicto cõstituẽdo fuerit, cognoscite. P. Annius Asellus mortuus est C. Sacerdote Prætore. is cũ haberet unicam filiam, neq; census esset; quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis hæredem institueret. hæres erat filia: faciebant omnia cũ pupilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta Prætorũ, consuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Asellus est mortuus. iste Prætor designatus (utrum admonitus, an tentatus, an, qua est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo sine iudice peruenerit ad hanc improbitatem, nescio: uos tantũ hominis audaciam, amentiamq; cognoscite) appellat hæredem L. Annium, qui erat institutus secundum filiam: nõ enim mihi psuadetur, istum ab illo prius appellatum. dicit, se posse ei cõdonare edicto hæreditatẽ: docet hominem, quid possit fieri. illi bona res, huic uẽdibilis uidebatur. iste tametsi singulari est audacia, tamen ad pupillæ matrem summittebat, malebat pecuniam accipere, ne quid noui ediceret, quàm ut hoc edictũ tam improbũ & inhumanũ interponeret. tutores, pecuniam Prætori si pupillæ nomine dedissent, grandem præsertim, quemadmodum in rationem inducerent, quemadmodum sine periculo suo dare possent, non uidebant: simul & istum fore tam improbum non arbitrabantur. sæpe appellati, pernegauerunt. iste ad arbitrium eius, cui condo-

narat hæreditatem ereptam liberis, q̃ æquum edictum scripserit, quæso cognoscite. CVM INTELLIGAM, LEGEM VOCONIAM. quis unquam crederet Verrem mulierũ aduersarium futurũ? an ideo aliquid contra mulieres fecit, ne totũ edictum ad Chelidonis arbitriũ scriptũ uideretur? cupiditati hominũ ait se obuiã ire. quid potius nõ modo his tẽporibus, sed etiã apud maiores nostros? quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæso cætera: delectat. n. me hominis grauitas, scientia iuris, auctoritas. QVI AB A. POSTHVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POSTVE EA, FECIT, FECERIT. fecit, fecerit? quis unquã edixit istomodo? quis unquã eius rei fraudem aut periculum proposuit edicto, quæ neq; post edictum, neq; ante edictum prouideri potuit? iure, legibus, auctoritate omnium, qui consulebãtur, testamẽtũ P. Annius fecerat, nõ improbũ, non inofficiosum, non inhumanum. quod si ita fecisset, tamen post illius mortem nihil de testamẽto illius noui iuris cõstitui oporteret. Voconia lex te uidelicet delectabat. imitatus esses illum ipsum C. Voconium, qui lege sua hæreditatem ademit nulli neq; uirgini, neq; mulieri: sanxit in posterum; qui post eos Cẽsores cẽsus esset, ne quis hæredem uirginem, ne'ue mulierem faceret. in lege Voconia non est, fecit, fecerit: neque in ulla præteritum tempus reprehenditur, nisi eius rei, quæ sua sponte scelerata ac nefaria est, ut, etiam si lex non esset, magnopere uitanda fuerit. atq; in his rebus multa uidemus ita sancta esse legibus, ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, testamentaria, nũmaria, cæteræ complures, in quibus nõ ius aliquod nouum

populo cõstituitur, sed sancitur, ut quod semper malum facinus fuerit, eius quæstio ad populum pertineat ex certo tẽpore. de iure uero ciuili si quis noui quid instituit, omnia, quæ ãte acta sunt, rata esse patitur? cedo mihi leges Atinias, Furias, Fuffias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus statui ius, quo post eam legẽ populus utatur. qui plurimũ tribuunt edicto, Prætoris edictum legem annuã dicunt esse. tu edicto plus cõplecteris, q̃ lege. si finem edicto Prætoris afferunt Calẽdæ Ianuarij, cur non initium quoq; edicti nascitur à Calendis Ianuarij? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus est: in illum, quo alius Prætor fuit, regredietur? ac si hoc iuris nõ unius causa hominis edixisses, cautius cõposuisses. scribis, si quis hæredẽ fecit, fecerit. quid, si plus legarit, quàm ad hæredẽ, hæredes ue perueniat, quod per legẽ Voconiam ei, qui census sit, licet? cur hoc, cum in eodẽ genere sit, nõ caues? quia nõ generis, sed hominis causam uerbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio esse cõmotũ. atq; hoc si in posterum edixisses, minus esset nefarium, tamẽ esset improbum: sed tum uituperari posset, in dubium uenire non posset: nemo. n. cõmitteret: nunc est eiusmodi edictũ, ut quiuis intelligat, non populo esse scriptum, sed P. Annij secundis hæredibus. itaque cum à te caput illud tam multis uerbis mercenario procemio esset ornatum, ecquis est inuentus postea Prætor, qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit, sed ne metuit quidem quisquã, ne quis ediceret: nam post te Prætorem multi testamenta eodem modo fecerũt, in his nuper Annia ea de multorum propinquorum sentẽtia, pecuniosa

mulier, quòd censa nõ erat, testamẽto fecit hæredẽ filiã. itaque hoc magnũ iudicium hominũ de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponte instituisset, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius institutũ sequi uellet: solus enim tu inuentus es, cui non satis fuerit corrigere uoluntates uiuorũ, nisi etiam rescinderes mortuorum. tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: uoluisti, ex improuiso si quæ res natæ essent, ex urbano edicto decernere. quã postea tu tibi defensionẽ relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute ipse edicto prouinciali repudiabas. atque ego nõ dubito, quin ut mihi, cui filia maxime cordi est, res hæc acerba uideatur, atque indigna, sic unicuiq; uestrũ, qui simili sensu, atque indulgẽtia filiarum cõmouemini: quid enim natura nobis iucundius, quid charius esse uoluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgẽtiáq; cõsumatur? homo importunissime cur tantã iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorẽ cineri eius, atque ossibus inussisti, ut liberis eius bona patria, uolũtate patris, iure, legibus tradita, eriperes, &, cui tibi esset cõmodum, condonares? quibuscum uiui bona nostra partimur, iis Prætor adimere nobis mortuis bona, fortunasq; poterit? nec petitionẽ, inquit, nec possessionẽ dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiã ingenuitatis? miramur ad arma contra istum hominẽ Lampsacenos isse? miramur istum de prouincia decedentẽ clàm Syracusis profugisse? nos si alienã uicẽ pro nostra iniuria doleremus, uestigiũ istius in foro esset relictum? pater dat filiæ: prohibes. leges sinunt: tamẽ te interponis. de suis bonis ita dat, ut ab iure

non abeat:quid habes, quod reprehendas?nihil opinor. at ego concedo: prohibe, ſi potes, ſi habes qui te audiat, ſi poteſt tibi dicto audiens eſſe quiſquam.eripias tu uo=luntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc popu=lus R.non manu uindicaſſet, niſi te huic tempori, atq; huic iudicio reſeruaſſet?poſteaquam ius prætorium con ſtitutum eſt,ſemper hoc iure uſi ſumus, ſi tabulæ teſta=mẽti non proferrẽtur, tum uti proximum quẽq; potiſſi mũ hæredem eſſe oporteret:ſi is inteſtato mortuus eſſet, ita ſecũdum eum poſſeſſio daretur.quare hoc ſit æquiſſi mũ, facile eſt docere:ſed in re tam uſitata, ſatis eſt oſtẽ=dere, omnes antea ius ita dixiſſe, et hoc uetus edictũ, trã ſlatitiũq; eſſe.cognoſcite aliud hominis in re uetere edi ctũ nouũ: & ſimul, dũ eſt unde ius ciuile diſcatur, adole ſcentes ei in diſciplinã tradite.mirũ eſt hominis ingeniũ, mira prudẽtia. Minutius quidã mortuus eſt ante iſtum Prætorem.eius teſtamẽtum erat nullum: lege hæreditas ad gentẽ Minutiam ueniebat.ſi habuiſſet iſte edictum, quod ante iſtum, & poſtea omnes habuerunt; poſſeſſio Minutiæ genti eſſet data.ſi quis teſtamento ſe hæredem eſſe arbitraretur, quod tũ nõ extaret, lege ageret in hæ=reditatẽ, aut, pro præde litis uindiciarũ cum ſatis acce=piſſet, ſponſionem faceret.ita de hæreditate certaret.hoc opinor iure & maiores noſtri, & nos ſemper uſi ſumus. uidete, ut hoc iſte correxerit.cõponit edictũ ijs uerbis, ut quiuis intelligere poſſit, unius hominis cauſa conſcriptũ eſſe:tantũ quòd hominẽ nõ nominat: cauſam quidẽ to=tã perſcribit:ius, cõſuetudinẽ, æquitatẽ, edicta omniũ ne gligit.EX EDICTO VRBANO. SI DE HAE REDITATE AMBIGITVR, SI POSSES

SOR, SPONSIONEM NON FACIET. *iã quid id ad Prætorẽ, uter possessor sit? nõ ne id quæri oportet, utrũ possessorẽ esse oporteat? ergo quia possessor est, nõ moues possessione: si possessor non esset, nõ dares: nusquã. n. scribis, neq; tu aliud qdq̃ edicto amplecteris, nisi eam causam, pro qua pecuniã acceperas. iã hoc ridiculũ est.* SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR; ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVÀM È LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. *hoc translatitium est. sequi illud oportet: si tabulæ testamenti non proferentur. quid ait? se ei daturum, qui se dicat heredem esse. quid ergo interest, proferantur, nec ne? si protulerit, uno signo ut sit minus, q̃ ex lege oportet: non des possessionem: si omnino tabulas nõ proferet, dabis. quid nunc dicam? neminem unquam postea alium edixisse? ualde sit mirum, neminem fuisse, qui istius se similem dici uellet. ipse in Siciliensi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedem. item, ut illo edicto, de quo ante dixi, in Sicilia de hæreditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter istum.* EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. *at per deos immortales quid est, quod de hoc dici possit? iterum enim iam quæro abs te, sicut modo in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum possessionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre*

nolueris. utrũ, digniores homines existimasti eos, qui habitabant in prouincia, quã nos, qui æquo iure uteremur: an aliud Romæ æquũ est, aliud in Sicilia? non. n. hoc potest hoc loco dici, multa esse in prouincijs aliter edicenda: non de hæreditatum quidẽ possessionibus, nõ de mulierum hæreditatibus: nã utroque genere uideo non modo cæteros, sed te ipsum totidẽ uerbis edixisse, quot uerbis edici Romæ solet. quæ Romæ magna cũ infamia, pretio accepto edixeras, ea sola te, ne gratis in prouincia male audires, ex edicto Siciliensi sustulisse uideo. & cũ edictum totum eorum arbitratu, quandiu fuit designatus, componeret, qui ab isto ius ad utilitatem suam nundinarentur: tum uero in magistratu contra illud edictum suum sine ulla religione decernebat. itaque L. Piso multos codices impleuit earũ rerũ, in quibus ita intercessit, quòd iste aliter, atque ut edixerat, decreuisset. quod uos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prætore solitus sit conuenire. quem iste collegã nisi habuisset, lapidibus coopertus esset in foro. sed eo leuiores istius iniuriæ uidebantur, quòd erat in æquitate, prudentiaq; Pisonis paratissimum perfugium, quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines uterentur. nam quæso redite in memoriam iudices, quæ libido istius in iure dicẽdo fuerit, quæ uarietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili consuli solẽt, quàm plena, atque referta Chelidonis: à qua muliere, cum erat ad eum uentum, & in aurem eius insusurratum, aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq; mutabat; aliàs inter alios contrarium sine ulla

religione

religiōe decernebat, ac proximis paulo ante decreuerat: hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebātur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinū: alij etiam frigidiores erant: sed quia stomachabantur, ridiculi uidebātur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequā reliquisset. quæ ego non cōmemorarem, (neq;. n. perface=te dicta, neque porrò hac seueritate digna sunt) nisi uos illud uellem recordari, istius nequitiam, & iniquitatem tū in ore uulgi, atque in cōmunibus prouerbijs esse uersatam. In plebem uero Romanam utrum superbiam prius memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus uirgis plebem Roma=nam concidere? quā rem etiam Tribunus pl. in concione egit, cum eum, quem uirgis iste ceciderat, in prospectum populi R. produxit. cuius rei cognoscendæ faciam uobis suo tempore potestatem. superbia uero qua fuerit, quis ignorat? quemadmodū is tenuissimum quenq; cōtempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit. P. Trebo=nius uiros bonos, & honestos complures fecit hæredes: in his fecit suum libertum. is A. Trebonium fratrem habuerat proscriptum. ei cum cautū uellet, scripsit, ut hæredes iurarent, se curaturos, ut ex sua cuiusque parte ne mi=nus dimidiū ad A. Trebonium fratrem illum proscriptū perueniret. libertus iurat: cæteri hæredes adeūt ad Ver=rem: docent, nō oportere se iurare facturos esse quod cō=tra legē Corneliā esset, quæ proscriptū iuuari uetat: im=petrant, ut ne iurent. dat his possessionē. id ego nō reprehendo: etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti,

de fraternis bonis quidquã dari: et ille libertus: nisi ex testamẽto patroni iurasset, scelus se facturũ arbitrabatur. itaque ei Verres possessionem hæreditatis negat se daturum, ne posset patronum suũ proscriptum iuuare: simul ut esset pœna, quòd alterius patroni testamento obtẽperasset. das possessionem ei, qui nõ iurauit. concedo: prætoriũ est. adimis tu ei, qui iurauit? quo exẽplo? proscriptum iuuat: lex est: pœna est. quid ad eum, qui ius dicit? utrũ reprehẽdis, quòd patronum iuuabat eum, qui tum in miserijs erat: an, quòd alterius patroni mortui uoluntatem conseruabat, à quo summũ beneficium acceperat? utrum horum reprehẽdis? & hoc tum de sella uir optimus dixit, equiti R. tam locupleti libertinus sit homo hæres? modestũ ordinẽ, quòd illinc uiuus surrexit. possum sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniã non dicam intercessisse, ipsa decretorum nouitas iniquitasq; declarat. uerum ut ex uno de cæteris cõiecturam facere possitis, id quod priore actione cognostis, audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus est C. Sacerdote Prætore, nescio an ante, quã Verres Præturã petere cœperit. fecit hæredem M. Octauium Ligurem. Ligur hæreditatem adijt, possedit Sacerdote Prætore sine ulla controuersia. posteaquam Verres magistratum inijt: ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitij patroni filia sextam partem hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat. L. frater eius causam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cum muliere decideretur, in possessionem se ire iussurum. L. Gellius causam Liguris defendebat: docebat, edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere, quæ ante eum Prætorem ue-

nissent: si hoc tum fuisset edictum, fortasse Ligurẽ hæreditatem aditurum non fuisse. æqua postulatio, summa hominum auctoritas pretio superabatur. uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin, si ipse Verrem conuenisset, æquitate causæ, & auctoritate sua cõmouere hominem posset: domum ad eum uenit: rem demonstrat: quã pridem sibi hæreditas uenisset, docet: quod facile in causa æquissima homini ingenioso fuit: multa, quæ queuis mouere possent, dixit: ad extremũ petere cœpit, ne usque eò suam auctoritatem despiceret, gratiamq; contemneret, ut se tanta iniuria afficeret. homo Ligurẽ accusare cœpit, qui in re aduentitia, atque hæreditaria tam diligẽs, tam attentus esset: debere eũ aiebat suam quoque rationẽ ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. non possum illa planius commemorare, quã ipsum Ligurem pro testimonio dicere audistis. quid enim Verres? utrum ne his quidem testibus credetur, an hæc ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid est Verres, quod planum fieri testibus possit, si hoc non fit? an id, quod dicũt, leue est? nihil leuius, quàm Prætorem urb. hoc iuris in suo magistratu constituere, omnibus ijs, quibus hæreditas uenerit, cohæredem Prætorem esse oportere. an uero dubitamus, quo ore iste cæteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine, quo ore homines rusticanos ex municipijs, quo denique ore, quos nunquam liberos putauit, libertinos homines solitus sit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poscere pecuniam non dubitarit? In sartis tectis uero

quemadmodũ ſeſe geſſerit, quid ego dicam? dixerũt, qui ſenſerũt. ſunt alij, qui dicant. notæ res, ac manifeſtæ prolatæ ſunt, & proferuntur. dixit C. Fannius eques R. frater germanus Q. Titinij iudicis tui. tibi ſe pecuniã dediſſe. recita teſtimoniũ C. Fannij. nolite C. Fannio dicenti credere, noli inquam tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere: dicit enim rem incredibilem, C. Verrem inſimulat auaritiæ, et audaciæ: quæ uitia uidentur in quemuis potius, quã in iſtum conuenire. dixit Q. Tadius, homo familiariſſimus patris iſtius, non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniã ſe dediſſe oſtendit. recita nomina Q. Tadij. recita teſtimoniũ Q. Tadij. ne tabulis quidem Q. Tadij, nec teſtimonio credetur. quid igitur in iudicijs ſequemur? quid eſt aliud, omnibus omnia peccata, et maleficia cõcedere, niſi hoc, hominũ honeſtiſſimorum teſtimonijs, & uirorũ bonorum tabulis non credere? nam quid ego de quotidiano ſermone, querimoniáq; populi R. loquar? de iſtius impudentiſſimo furto, ſeu potius nouo ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in æde Caſtoris, celeberrimo, clariſſimoq; monimento, quod templum in oculis, quotidianoq; aſpectu populi R. eſt poſitum, quò ſæpenumero ſenatus conuocatur, quò maximarum rerum frequentiſſimæ quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in ſermone hominum audaciæ ſuæ monimentum æternum relinquere. Aedem Caſtoris iudices P. Iunius habuit tuendam, L. Sylla, Q. Metello Cõſulibus. is mortuus eſt: reliquit pupillum paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius Coss. ædes ſacras locauiſſent, neque potuiſſent omnia ſarta tecta exigere, neque ij Prætores, quibus erat negotiũ datũ, C.

Sacerdos, & M. Cesius: factum est.S.C.quibus de sartis tectis cognitũ & iudicatum nõ esset, uti C.Verres, P. Celius Prætores cognoscerent, & iudicarent. qua potestate iste permissa, ut ex C.Fannio, & ex Q. Tadio cognouistis, ueruntamen, cum esset omnibus in rebus apertissime impudentissimeq; prædatus, hoc uoluit clarissimum relinquere indicium latrociniorum suorum, de quo non audire aliquãdo, sed uidere quotidie possemus: quæsiuit, quis ædem Castoris sartam tectam deberet tradere. Iunium ipsum mortuũ esse sciebat: scire uolebat, ad quẽ illa res pertineret. audit pupillũ esse filiũ. homo, qui semper ita palàm dictitasset, pupillos, & pupillas certissimã prædam esse Prætoribus, optatum negotium sibi in sinũ delatum esse dicebat. monimẽtum illa amplitudine, illo opere quamuis sartum tectum, integrumq; esset, tamen aliquid se inuẽturum, in quo moliri, prædariq; posset, arbitrabatur. L. Rabonio ædem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli Iunij tutor erat testamẽto patris. cum eo sine ullo intertrimẽto conuenerat iam, quemadmodum traderetur. iste ad se Raboniũ uocat, quærit, ecquid sit, quòd à pupillo traditum nõ sit, quod exigi debeat. cum ille id, quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem esse, signa, & dona comparere omnia, ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti uideri cœpit, ex tanta æde, tantoq; opere se non opimum præda, præsertim à pupillo, discedere. uenit ipse in ædem Castoris: considerat templum: uidet undique tectum, pulcherrime laqueatũ, præterea cætera noua, atque integra: uersat se: quærit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: tu Verres, hic

quod moliare, nihil habes: nisi forte uis ad perpendiculũ columnas exigere. homo omnium rerum imperitus quærit, quid sit, ad perpendiculum. dicunt ei, ferè nullam esse columnam, quæ ad perpendiculũ esse possit. iam me hercule, inquit, sic agamus, columnæ ad perpendiculum exigãtur. Rabonius, qui legem nosset, qua in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculi mẽtio fit nulla; & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendũ esset: negat, id sibi deberi: negat, oportere exigi. iste Rabonium quiescere iubet: & simul ei nonnullam spem societatis ostendit. hominem modestum, & minime pertinacem facile coercet: columnas ita se exacturũ esse confirmat. noua res atq; improuisa, pupilli calamitas nuntiatur statim C. Mustio uitrico pupilli, qui nuper est mortuus; M. Iunio patruo, P. Potitio tutori, homini frugalissimo. hi rem ad uirum primariũ summo officio, ac uirtute præditum M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro sua fide, ac diligẽtia pluribus uerbis, ne per summam iniuriam pupillũ Iunium fortunis patrijs conetur euertere. iste, qui iam spe, & opinione prædam illam deuorasset, neq; ulla æquitate orationis, neq; auctoritate M. Marcelli cõmotus est: itaque, quemadmodum ostendisset, se id exacturum esse respondit. cũ sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent, apud quem non ius, non æquitas, nõ misericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiusquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: statuũt id sibi optimum esse factu, quod cuiuis uenisset in mentem; petere auxilium à Che

lidone: quæ isto Prætore non modo in iure ciuili, priuatorumq; omnium controuersijs populo R. præfuit, uerum etiam in his sartis tectis dominata est. uenit ad Chelidonem C. Mustius, eques R. publicanus, homo cum primis honestus: uenit M. Iunius patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: uenit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui P. Potitius tutor. ò multis acerbam, ò miseram, atq; indignam Præturam tuam. ut mittam cætera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum uenisse arbitramini? qui nulla conditione istam turpitudinem subissent, nisi officij, necessitudinisq; ratio coegisset. ueniũt, ut dico, ad Chelidonẽ. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi det possessionẽ, mihi ne adimat: in me iudiciũ ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabãt: alij tabulas obsignabant. domus erat non meretricio conuentu, sed prætoria turba referta. simul ac potestas primũ data est, adeunt hi, quos dixi: loquitur Mustius: rem demõstrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. respõdet illa, ut meretrix, non inhumane: libẽter ait se esse facturam, & se cũ isto diligenter sermocinaturã: reuerti iubet. tum discedũt. postridie reuertũtur, negat illa posse hominẽ exorari, permagnã eũ dicere ex illa re pecuniã confici posse. uereor, ne quis forte de populo, qui priore actiõe nõ affuit, hæc, quia propter insignẽ turpitudinẽ sunt incredibilia, fingi à me arbitretur. ea uos antea iudices cognouistis. dixit iuratus P. Potitius tutor pupilli Iunij, dixit M. Iunius tutor, & patruus. Mustius dixisset, si uiueret: sed pro Mustio, recẽti re de Mustio auditũ dixit L. Domitius: qui cũ

sciret me ex Mustio uiuo audisse, quod eo sum usus plurimũ (etenim id iudiciũ, quod propè omnium fortunarum suarum C. Mustius habuit, me uno defendẽte uicit) cum hoc, ut dico, sciret L. Domitius me scire, ad eũ res omnes Mustium solitum esse deferre; tamẽ de Chelidone reticuit, quoad potuit; aliò responsionẽ suam deriuauit. tantus in adolescente clarissimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, ut aliquandiu, cum à me premeretur, omnia potius respõderet, quàm Chelidonem nominaret. primo necessarios istius ad eũ allegatos esse dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonẽ nominauit. non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu gessisse Præturam, quàm L. Domitius ab se nominari uix sibi honestum esse arbitrabatur? reiecti à Chelidone, capiunt consilium necessariũ, ut suscipiant ipsi negotium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta millium, transigunt HS ducentis millibus. refert ad istum rem Rabonius; ut sibi uidebatur, satis grandem pecuniam, & satis impudentem esse. iste, qui aliquãto plus cogitasset, male accipit uerbis Rabonium, negat eum sibi illa decisione satisfacere posse. ne multa, locaturum se esse confirmat. tutores hæc nesciunt: quod actũ erat cum Rabonio, putãt id esse certissimũ: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. iste uero non procrastinat: locare incipit non proscripta, atq; edicta die, alienissimo tempore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. itaq; renũciat Rabonius illã decisionẽ tutoribus: accurrũt tamẽ ad tẽpus tutores: digitũ tollit Iunius patruus. isti color immutatus est; uultus, oratio, mens deniq; excidit: quid ageret, cœpit cogitare. si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancipe, quẽ ipse appo=

fuiſſet, ſibi nullá prædam eſſe. itaque excogitat: quid? nihil ingenioſe, nihil quod quiſquá poſſit dicere improbe, uel callide: nihil ab iſto tectum, nihil ueteratorium expectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperientur, impudentia, amẽtia, audacia. ſi pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. quod eſt igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. ubi illa conſuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; uẽdundis, omnium Cõſulum, Cenſorum, Prætorum, Quæſtorum deniq;? ut optima conditione ſit is, cuia res ſit, cuium periculum? excludit eum ſolum, cui propè dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat: quid enim quiſquam ad meam pecuniá accedit? quid accedit? locatur opus id, quod ex me inuito aſpirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturũ eſſe dico. probatio futura eſt tua, qui locas: prædibus & prædijs populo cautum eſt. & ſi nõ putas cautum: ſcilicet tu Prætor in mea bona, quos uoles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere nõ ſinas? operæpretium eſt ipſam legem cognoſcere. dicetis eundem conſcripſiſſe, qui illud edictum de hæreditate. EX OPERE FACIVNDO. QVAE PVPILLI IVNII. dic, dic, quæſo clarius. C. VERRES PRAET. VRB. ADDIDIT. corriguntur leges cenſorie: quod enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn. Domitius, L. Metellus, L. Caſſius, Cn. Seruilius Cẽſores addiderunt, uult aliquid eiuſmodi C. Verres. dic quid addidit. QVI DE L. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBVS REDEMERIT, EVM SOCIVM NE ADMITTITO, NE'VE EI PARTEM DATO, NE'VE EI REDIMITO. quid ita? ne

uitiosum opus fieret? at erat probatio tua. ne parũ locuples esset? at erat, & esset amplius, si uelles, populo cautũ prædibus, et prædijs. hic te si res ipsa, si indignitas iniuriæ tuæ nõ commouebat, si pupilli calamitas, propinquorũ lacrymæ, D. Bruti, cuius prædia subierant periculũ: M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat? ne illud quidem animaduertebas, eiusmodi fore hoc peccatũ tuũ, quod tu neq; negare posses (in tabulas enim retulisti) nec cum defensione aliqua confiteri? addicitur id opus HS D L X millibus, cum tutores HS L X X X millibus id opus ad istius hominis iniquissimi arbitriũ se effecturos esse clamarent. etenim quid erat operis? id, quod uos uidistis. omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis, machina apposita, nulla impensa deiectæ, eisdemq; lapidibus repositæ sunt. hoc tu HS D L X millibus locauisti. atqui in illis columnis dico esse quæ à tuo redemptore cõmotæ non sint, dico esse ex qua tantũ tectoriũ uetus delitũ sit, & nouum inductum. quòd si tãta pecunia columnas dealbari putassem, certe nũquã Aedilitatẽ petiuissem. at ut uideatur tamen res agi, & non eripi pupillo: SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS REFICITO. quid erat, quod rescinderet, cum suo quenque loco lapidem reponeret? QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI EI, QVI À VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. deridet, cum sibi ipsum iubet satisdare Rabonium. PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. quibus de bonis? eius, qui, quod tu HS D L X millibus locasti, HS L X X X millibus effecturum esse clamauit.

quibus de bonis? pupilli. cuius ætatem, & solitudinem, etiam si tutores non essent, defendere Prætor debuit: tutoribus defendentibus, non modo patrias eius fortunas, sed etiam bona tutorũ ademisti. HOC OPVS BONO SVO QVOQVE FACITO. lapis aliquis cædendus, & apportandus fuit machina sua? an illò nõ saxum, nõ materies aduecta est: tãtum operis sed in ista locatione fuit, quantum paucæ operæ fabrorum mercedis tulerunt, & manupretij machinæ? utrum existimatis, minus operis esse, unam colũnam efficere ab integro nouã, nullo lapide rediuiuo; an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius sit nouam facere. ostẽdam, in ædibus priuatis, lõga difficiliq; uectura, colũnas singulas ad impluuium HS XL millibus non minus magnas locatas. sed ineptũ est de tam perspicua istius impudentia pluribus uerbis disputare, præsertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem, atque existimationem contempserit, qui etiam ad extremum cõscripserit, REDIVIVA SIBI HABETO. quasi quidquã rediuiui ex opere illo tolleretur, ac nõ totũ opus ex rediuiuis constitueretur. at enim pupillo redimi non licebat, non necesse erat rem ad ipsum peruenire, poterat aliquis ad id negotiũ de populo accedere. omnes exclusi sunt non minus aperte, quàm pupillus. diem præstituit operi faciundo Cal. Dec. locat circiter idus Sept. angustijs temporis excluduntur omnes. quid ergo? Rabonius istam diem quo modo assequitur? nemo Rabonio molestus est, neq; Cal. Dec. neque Nonis, neq; Idibus. deniq; aliquanto in prouinciã iste proficiscitur prius, quã opus effectũ est. posteaquam reus factus est, primo negabat opus in

acceptum referre posse. cũ instaret Rabonius, in me causam cõferebat, quòd tum codicẽ obsignassem. petit à me Rabonius, & amicos allegat, facile impetrat. iste, quid ageret, nesciebat. si in acceptũ non retulisset, putabat se aliquid defensionum habiturum: Rabonium porrò intelligebat rem totam esse patefacturũ: tametsi quid poterat esse apertius, quàm nunc est, ut uno minus teste haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriennio post, q̃ diem operi dixerat. hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset, cũ die cæteros redẽptores exclusisset, tum in eius arbitrium ac potestatem uenire nolebat, qui sibi ereptam prædam arbitraretur. nam quid argumẽtamur, quò ista pecunia peruenerit? fecit iste indicium. primũ cum uehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de sua pecunia HS D X L millia numerauit; quòd iam iste ferre non poterat, opere addicto, prædibus acceptis, de HS D L X millibus remisit D. Bruto HS C X millia. hoc, si aliena res esset, certe facere non potuisset. deinde nũmi numerati sunt Cornificio: quem scribam suum fuisse, negare nõ potest. postremo ipsius Rabonij tabulæ prædam illam istius fuisse clamant. recita nomina Rabonij. hic etiã priore actione Q. Hortensius pupillum Iunium uenisse prætextatum in uestrum conspectum, & testes secum, patruo testimoniũ dicẽte, questus est: & me populariter agere, atq; inuidiam commouere, q̃ puerum producerem, clamitauit. quid erat Hortensi tandem in illo puero populare? quid inuidiosum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiusmodi produxeram filiũ, ut nomine ipso, & memoria patris animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Iunij

erat, hominis de plebe Romana filius: quẽ pater moriens tũ tutoribus, & propinquis, tũ legibus, tum æquitati magistratuum, tum iudicijs uestris commendandũ putauit. hic istius scelerata locatione, nefarioq; latrocinio, bonis patrijs fortunisq; omnibus spoliatus, uenit in iudicium, si nihil aliud, saltem ut eum, cuius opera ipse multos annos est in sordibus, paulo tamẽ obsoletius uest. tũ uideret. itaque tibi Hortensi non illius ætas, sed causa; non uestitus, sed fortuna popularis uidebatur. neque te tam commouebat, ꝙ ille cum toga prætexta, quã quòd sine bulla uenerat: uestitus enim neminem cõmouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium, atq; insigne fortunæ, hoc ab isto prædone ereptũ esse, grauiter & acerbe homines ferebant. neque erant hæ lacrymæ populares magis, quã nostræ, quã tuæ Q. Hortensi, quàm horum, qui sententiã laturi sunt: ideo quòd cõmunis est causa, cõmune periculũ: communi præsidio talis improbitas, tanquam aliquod incendiũ, restinguenda est: habemus enim liberos paruos: incertum est, quã longa nostrum cuiusque uita futura sit: cõsulere uiui ac prospicere debemus, ut illorũ solitudo, et pueritia quãfirmissimo præsidio munita sit: quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratuũ? mater credo. scilicet magno præsidio fuit Anniæ pupillæ mater fœmina primaria: minus, illa deos hominesq; implorante, iste infanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero apud istiusmodi Prætorem, à quo M. Marcelli tutoris in causa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, & auctoritas repudiata est. quæremus etiam,

quid iste in ultima Phrygia, quid in extremis Pāphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit? qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur? dubitamus, quid iste in hostium præda molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit, qui maiore pecunia quatuor columnas dealbādas, quā ille omnes ædificandas locauerit? expectemus, quid dicant ex Sicilia testes? quis unquā templum illud aspexit, quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ testis esset? quis à signo Vertumni in Circū maximum uenit, quin is in unoquoque gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu uiam thensarum, atque pompæ eiusmodi exegisti, ut tu ipse illà ire nō audeas. te putet quisquā, cum ab Italia freto disiunctus esses, socijs temperasse, qui ædem Castoris testem futurorum tuorum esse uolueris, quam populus R. quotidie, iudices etiam tum, cum de te sententiam ferrent, uiderent? atque etiam iudicium in Prætura publicum exercuit: non enim prætereundum est ne id quidem. petita mulcta est apud istum Pretorē à Q. Opimio, qui adductus est in iudiciū uerbo, quòd, cum esset Tribunus pl. intercessisset cōtra legem Corneliam, quòd in Tribunatu dixisset cōtra alicuius hominis nobilis uolūtatem. de quo iudicio si uelim dicere omnia, multi appellandi lædendiq; sunt: quod mihi non est necesse. tantū dicam, paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum & iocum fortunis omnibus euertisse. is mihi etiā queritur, quòd à nobis IX solis diebus prima actio sui iudicij transacta sit, cū apud ipsum tribus horis Q. Opimius senator populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit. cuius propter

indignitatem iudicij, sæpissime est actum in senatu, ut genus hoc totum mulctarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iste prædas, quàm aperte, quàm improbe fecerit, longum est dicere. hoc dico: nisi uobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis causa putatote. iam qui ex calamitate senatoris populi R. cum Prætor iudicio eius præfuisset, spolia domum suam referre, & manubias detrahere conatus sit; is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari? nam de subsortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audiam dicere? difficile est: non enim me tua solum & iudicum auctoritas, sed etiam annulus aureus scribæ tui deterret. non dicam id, quod probare difficile est. hoc dicam, quod ostendam: multos ex te uiros primarios audisse, cum diceres, ignosci tibi oportere, quòd falsum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius conflagrarat, ea, nisi prouidisses, tibi ipsi tum pereundum fuisse. hoc modo iste sibi, & saluti suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando: eò enim usque progreditur, ut ne defensionem quidem maleficiorum suorum sine alijs maleficijs reperire posset. eiusdem modi sortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicum fore putauit per sodalem suum Q. Curtium iudicem quæstionis: cui nisi ego ui populi, & hominum clamore, atque conuitio restitissem, ex hac decuria nostra,

cuius mihi copiam quamlargissime factam oportebat, erepta esset facultas bonorũ, cum is annuerat : in suum consilium sine causa subsortiebatur. *

Desideratur quippiam.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII. ORATIO VII.

MVLTA mihi necessario iudices prætermittenda sunt, ut possim aliquo modo de ijs rebus, quæ meæ fidei cōmissæ sunt, dicere: recepi. n. causam Siciliæ: ea me ad hoc negotiū prouincia attraxit. ego tamen hoc onere suscepto, & recepta causa Siciliensi, amplexus animo sum aliquanto amplius: suscepi enim causam totius ordinis: suscepi causam populi R. ꝙ putabam tum denique recte iudicari posse, si nō modo reus improbus adduceretur, sed etiā diligens, & firmus accusator ad iudiciū ueniret. quo mihi maturius ad Siciliæ causam ueniendum est, relictis cæteris eius furtis, ac flagitijs, ut et uiribus quamintegerrimis agere, et ad dicendū temporis satis habere possim. atque adeo antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi uidentur esse de prouinciæ dignitate, uetustate, utilitate dicenda: nam cum omnium sociorum prouinciarumq; rationem diligenter habere debetis, tum præcipue Siciliæ iudices, plurimis iustissimisq; de causis: primum, ꝙ omniū nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam fidemq; populi R. applicuit: prima omniū, id quod ornamentum imperij est, prouincia est appellata: prima docuit maiores nostros, quàm præclarum esset exteris gentibus imperare: sola fuit ea fide beneuolētiaq; erga populū R. ut ciuitates eius insulæ, quæ semel in amicitiā nostram uenissent, nūquam postea deficerent, pleræque

autem & maximo illustres in amicitia perpetuo manerent. itaque maioribus in Africã ex hac prouincia gradus imperij factus est: neque.n.tam facile opes Carthaginis tantæ concidissent, nisi illud et rei frumētariæ subsidium, & receptaculum classibus nostris pateret. quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbes signis, monimentisq; pulcherrimis exornauit, ut, quos uictoria populi R. maxime lætari arbitrabatur, apud eos monimenta uictoriæ plurima collocaret. denique ille ipse M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hostes, misericordiã uicti, fidem cæteri Siculi perspexerunt, non solum socijs in eo bello consuluit, uerũ etiam superatis hostibus temperauit, urbem pulcherrimam Syracusas, quæ cum manu munitissima esset, tũ loci natura terra, ac mari claudebatur, cum ui, consilioq; cepisset, nõ solum incolumẽ passus est esse, sed ita reliquit ornatam, ut esset idem monimentũ uictoriæ, mãsuetudinis, continẽtiæ, cum homines uiderent, & quid expugnasset, & quibus pepercisset, & quæ reliquisset. tantũ ille honorem Siciliæ habendum putauit, ut ne hostium quidem urbem ex sociorum insula tollẽdam arbitraretur. itaque ad omnes res Sicilia prouincia semper usi sumus: ut, quidquid ex sese posset efferre, id nõ apud eos nasci, sed domi nostræ conditum putaremus. quãdo illa frumentũ, quod deberet, non ad diem dedit? quãdo id, quod opus esse putaret, nõ ultro pollicita est? quando id, quod imperaretur, recusauit? itaque ille M. Cato sapiens cellã penariã Reip. nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. nos uero experti sumus Italico maximo difficillimoq; bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, sed pro ærario illo

maiorum uetere ac referto fuisse: nã sine ullo sumptu nostro corijs, tunicis, frumentoq; suppeditato, maximos exercitus nostros uestiuit, aluit, armauit. quid, illa, quæ forsitan ne sentimus quidem iudices, quanta sunt? quòd multis locupletioribus ciuibus utimur: q habent propinquam, fidelẽ, fructuosamq; prouinciam, quò facile excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus suppeditandis cũ quæstu, compendioq; dimittit, partim retinet, ut arare, ut pascere, ut negotiari libeat, ut denique sedes, ac domiciliũ collocare. quod cõmodum non mediocre populi R. est, tantum ciuium R. numerum, tam propè ab domo, tam bonis fructuosisq; rebus detineri. et quoniam quasi quædam prædia populi R. sunt uectigalia nostra, atque prouinciæ; quẽadmodũ propinquis uos uestris prædijs maxime delectamini, sic populo R. iucũda suburbanitas est huiusce prouinciæ. iam uero hominum ipsorum iudices ea patientia, uirtus, frugalitasq; est, ut proxime ad nostram disciplinam illam ueterem, non hanc, quæ nunc increbuit, uideantur accedere. nihil cæterorum simile Græcorum, nulla desidia, nulla luxuria: contra summus labor in publicis, priuatisq; rebus, summa parsimonia, summa diligentia. sic porrò nostros homines diligunt, ut his solis neque publicanus, neque negotiator odio sit. magistratuum autem nostrorum iniurias ita multorum tulerunt, ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum præsidiumq; uestrum publico consilio confugerent, tametsi & illum annum pertulerant, qui sic eos afflixerat, ut salui esse non possent, nisi C. Marcellus quasi aliquo fato uenisset, ut bis ex eadem familia salus

Siciliæ constitueretur, postq̃ M. Antonij infinitum illud imperiũ senserant. sic à maioribus suis acceperant, tanta populi R. in Siculos esse beneficia, ut etiam iniurias nostrorum hominum perferendas putarẽt. in neminem ciuitates ante hunc testimoniũ publice dixerũt. hunc deniq; ipsum ꝑtulissent, si humano modo, si usitato more, si denique uno aliquo in genere peccasset. sed cũ perferre nõ possent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, superbiam; cum omnia sua cõmoda, iura, beneficia senatus, populiq; R. unius scelere, ac libidine perdidissent: hoc statuerunt, aut istius iniurias per uos ulcisci, & persequi, aut, si uobis indigni essent uisi, quibus opẽ auxiliumq; ferretis, urbes, ac sedes suas relinquere, quandoquidem iam ante istius iniurijs exagitati reliquissent. hoc cõsilio à L. Metello legationes uniuersæ petiuerunt, ut quãprimum isti succederet: hoc animo toties apud patronos de suis miserijs deplorarunt: hoc commoti dolore postulata Consulibus, quæ non postulata, sed in istum crimina uiderentur esse, ediderũt: fecerunt etiam, ut me, cuius fidem, continentiamq; cognouerãt, propè de uitæ meæ statu, dolore, ac lacrymis suis deducerẽt, ut ego istum accusarem, à qua mea longissime ratio uoluntasq; abhorrebat. quanquã in hac causa multo plures partes mihi defensionis, quàm accusationis suscepisse uideor. postremo homines ex tota prouincia nobilissimi, primiq;, publice priuatimq; uenerunt. grauissima, atque honestissima quæque ciuitas uehementissime suas iniurias persecuta est. at quẽadmodũ iudices uenerũt? uideor. n. mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere, quã forsitan ipsi uelint: saluti enim eorũ potius consulam, quàm uo=

luntati. ecquem existimatis unquam ulla in prouincia reum absentem, contra inquisitionem accusatoris, tantis opibus, tanta cupiditate esse defensum? Quaestores utriusque prouinciae, qui isto Praetore fuerant, cum fascibus mihi praesto fuerũt. hi porrò, qui successerunt, uehementer istius cupidi, liberaliter ex istius cibarijs tractati, non minus acres contra me fuerũt. uidete, quid potuerit, qui quatuor in prouincia Quaestores studiosissimos defensores, propugnatoresq; habuerit, Praetorẽ uero cohortemq; totam sic studiosam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, quàm Verrẽ ipsum, qui plenus decesserat, prouinciã fuisse minari Siculis, si decressent Legationẽ, quae contra istũ diceret: minari, si qui essent profecti: alijs, si laudarẽt, benignissime promittere: grauissimos priuatarum rerũ testes, quibus nos praesentibus denunciauimus, eos ui custodijsq; retinere. quae cũ omnia facta sint, tamẽ unã solam scitote esse ciuitatem Mamertinã, quae publice Legatos, qui istũ laudarent, miserit. eius autem Legationis principem ciuitatis nobilissimũ C. Heium iuratum dicere audistis, isti nauem onerariam maximã Messanae esse publicae coactis operis aedificatã. idemq; Mamertinorũ Legatus, istius laudator, non solum istum bona sua, uerum etiã sacra, deosq; penates à maioribus traditos ex aedibus suis eripuisse dixit. praeclara laudatio, cum duabus in rebus Legatorum una opera consumitur, in laudando, atq; repetendo. atq; ea ipsa ciuitas qua ratione illi amica sit, dicetur certo loco: reperietis. n. quae causae beneuolentiae sint Mamertinis erga istum, eas ipsas causas satis iustas esse dãnationis. alia ciuitas nulla indices publico cõsilio lau

dat . uis illa summi imperij tantū potuit apud perpau=
cos homines,non ciuitates,ut aut leuissimi quidā ex mi
serrimis,desertissimisq́; oppidis inuenirentur,qui iniuſ=
su populi,ac senatus proficiscerētur,aut ij,qui cōtra istū
Legatos decreuerant,& testimoniū publicum , manda=
taq́; acceperāt,ui ac metu retinerētur.quod ego in pau
cis tamen usu uenisse nō moleste fero,quo reliquæ tot ,
& tantæ,& tam graues ciuitates, tota denique Sicilia
plus auctoritatis apud uos haberet,cū uideretis nulla ui
retineri,nullo periculo prohiberi posse, quo minus expe
rirētur,ecquid apud uos querimoniæ ualerēt antiquissi
morum,fidelissimorumq́; sociorum. nam quod fortasse
non nemo uestrum audierit,istum à Syracusanis publi=
ce laudari: id tametsi priore actione ex Heraclij Syracu
sani testimonio,cuiusmodi esset, cognouistis ; tamē uo=
bis alio loco,ut se tota res habet,quod ad eā ciuitatē at=
tinet,demōstrabitur:intelligetis.n.nullis hominibus quē
quam tanto odio,quanto istum Syracusanis,esse,et fuis
se.at enim istū soli Siculi persequuntur, ciues R . qui in
Sicilia negotiantur,defendunt,diligunt, saluum esse cu
piunt.primū, si ita esset,tamē uos in quæstione de pecu
nijs repetundis,quæ sociorū causa cōstituta est, lege iudi
cioq́; sociali , sociorum querimonias audire oporteret .
sed intelligere potuistis priore actione,ciues R.ex Sicilia
plurimos,honestissimos,maximis de rebus , & quas ipsi
accepissent iniurias,et quas scirent alijs esse factas , pro
testimonio dicere.ego hoc,quod intelligo iudices,sic con
firmo.uideor mihi gratum fecisse Siculis , ꝙ eorum in=
iurias meo labore,inimicitias periculo sim persecutus .
nō minus hoc gratū me nostris ciuibus intelligo fecisse:ꝙ

hoc exiſtimāt, iuris, libertatis, rerum, fortunarumq́; ſuarum ſalutem in iſtius damnatione cōſiſtere. quapropter de iſtius Prætura Siciliēſi, nō recuſo, quin ita me audiatis, ut, ſi cuiquam generi hominū, ſiue Siculorum, ſiue noſtrorum ciuium, ſiue cuiquam ordini, ſiue aratorū, ſiue pecuariorum, ſiue mercatorum probatus ſit, ſi non horum omnium communis hoſtis, prædoq́; fuerit, ſi cuiquam denique ulla in re unquam temperauit, ut uos quoque temperetis. Qui, ſimul atque ei ſorte prouincia Sicilia obuenit, ſtatim Romæ, & ad Vrbem, anteq̃ proficiſceretur, quærere ipſe ſecū, & cogitare cū ſuis cœpit, quibuſnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniā facere poſſet. nolebat in agēdo diſcere, (tametſi nō prouinciæ rudis erat, & tyro) ſed in Siciliā paratus ad prædam, meditatusq́; uenire cupiebat. ō præclare coniectū à uulgo in illam prouinciā omen cōmunis famæ, atq; ſermonis, cū ex nomine iſtius, quid in prouincia facturus eſſet, perridiculi homines augurabātur. etenim quis dubitare poſſet, cum iſtius in Quæſtura fugam, & furtum recognoſceret, cum in Legatione oppidorū fanorumq́; ſpoliationes cogitaret, cum uideret in foro latrocinia Præturæ, qualis iſte in quarto actu improbitatis futurus eſſet? atq; ut intelligatis eum Romæ quæſiſſe non modo genera furādi, ſed etiā nomina: certiſſimum accipite argumentum, quo facilius de ſingulari eius impudentia exiſtimare poſſitis. quo die Siciliā tetigit (uidete, ſatis ne paratus ex illo omine urbano ad euerrendam prouinciam uenerit) ſtatim Meſſana literas Haleſam mittit, quas ego iſtum in Italia ſcripſiſſe arbitror: nam ſimul atque è naui egreſſus eſt, dedit

operā, ut Halesinus ad se Dio cōtinuo ueniret, se de hæreditate uelle cognoscere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone uenisset. ea erat iudices per grādis pecunia. hic est Dio iudices nūc beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis uiris primarijs testibus, multorumq; tabulis uobis priore actione satisfactū est, HS undecies numeratū esse, ut eam causam, in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset esse, isto cognoscēte obtineret: præterra greges nobilissimarum equarū abactos: argēti, uestisq; stragulæ, domi quod fuerit, esse direptum: ita HS undecies Q. Dionem, quod hæreditas ei obuenisset, nullā aliam ob causam, perdidisse. quid? hæc hæreditas quo Prætore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij senatoris filiæ; eodē, quo M. Liguri senatori; C. Sacerdote Prætore. quid? tū nemo molestus Dioni fuerat? nō plus, quàm Liguri Sacerdote Prætore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: nisi forte existimatis ei quadruplatores ad fretum præsto fuisse. ad urbem cum esset, audiuit, Dioni cuidā Siculo permagnā uenisse hæreditatem, hæredem statuas iussum esse in foro ponere; nisi posuisset, Veneri Erycinæ esse mulctatū. tametsi positæ essent ex testamēto; putabat tamen, quoniā Veneris nomen esset, causam pecuniæ se reperturū. itaque apponit qui petat Veneri Erycinæ illā hæreditatē: non. n. Quæstor petit, ut est cōsuetudo, is, qui Erycum montem obtinebat. petit Neuius Turpio, quidam istius excursor & emissarius, homo omniū ex illo cōuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætore cōdemnatus iniuriarū. etenim erat eiusmodi causa, ut ipse Prætor cum quæreret calumniatorem, paulo tamen cōsideratiorem

reperire non posset.hunc hominem Veneri absoluit, sibi condẽnat.maluit uidelicet homines peccare,quàm deos: se potius à Dione,quod nõ licebat,quàm Venerẽ, quod nõ debebatur,auferre. quid ego nunc hic Sex. Pompeij Clori testimonium recitem?qui causam egit Dionis, qui omnibus rebus interfuit; hominis honestissimi; tametsi ciuis R.uirtutis causa iandiu est, tamen omniũ Siculorum primi,ac nobilissimi. quid ipsius Q. Cæcilij Dionis,hominis probatissimi,ac prudẽtissimi?quid L.Vetecilij Liguris,T.Manlij,L.Caleni?quorũ omniũ testimonijs de hac Dionis pecunia confirmatũ est. dixit hoc idẽ M. Lucullus,se de his Dionis incõmodis pro hospitio, quod sibi cũ eo esset,iam ante cognosse.quid?Lucullus,qui tũ in Macedonia fuit,melius hæc cognouit,quàm tu Hortẽsi,qui Romæ fuisti?ad quẽ Dio cõfugit: qui de Dionis iniurijs grauissime per literas cum Verre questus es. noua tibi hæc sunt,& inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiunt? nihil de Dione,nihil de socru tua, fœmina primaria, Seruilia,uetere Dionis hospita, audisti?nõ ne multa mei testes,quæ tu scis,nesciũt?nõ ne te mihi testẽ in hoc crimine eripuit nõ istius innocẽtia, sed legis exceptio? TESTIMONIA M.LVCVLLI,CLORI,DIONIS. satis ne uobis magnã pecuniã Venerius homo,qui è Chelidonis sinu in prouinciã profectus esset, Veneris nomine quæsisset uidetur? accipite aliã in minore pecunia nõ minus impudentem calũniam. Sosippus & Epicrates fratres sunt Agyrinẽses.horũ pater ab hinc duos et XX annos est mortuus. in cuius testamento quodã loco, si cõmissum quid esset, multa erat Veneri. ipsos XX annos, cum tot interea

Prætores, tot Quæstores, tot calumniatores in prouincia fuissent, hæreditas ab his Veneris nomine petita nõ est. causam Verres cognoscit: per Volcatium pecuniam accepit, ferè ad HS CCCC millia ab duobus fratribus. multorum testimoniũ audistis antea: uicerunt Agyrinenses fratres, ita, ut egentes inanesq; discederẽt. at enim ad Verrem pecunia ista nũ peruenit. quæ est ista defensio? utrum, asseueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res est. Verres calumniatores apponebat: Verres adesse iubebat: Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabantur: qui dabant, causas obtinebant: tu mihi ita defendas? non est iste Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoque testes idem dicunt: Volcatio dicunt sese dedisse. quæ uis erat Volcatio tanta, ut HS CCCC millia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset? ueniat nũc, experiatur, tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadringenties accepisse te arguo contra leges: nego, tibi ipsi ullum nummũ esse numeratũ: sed cũ ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabãtur, non erat quærendum, cuius manu numerarẽtur, sed cuius iniuria cogerẽtur. comites illi tui delecti, manus erãt tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erãt tuæ: quo quisque te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorũ fuissent, tua manus sine cõtrouersia fuit. quidquid ab horũ quopiam captum est, id nõ modo tibi datũ, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. nam si hanc defen=

ſionem probabitis, Non accepit ipſe : licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis : nemo unquã tã reus, tam nocens adducetur, qui iſta defenſione nõ poſſit uti. etenim cum Verres utatur, quis erit unquam poſthac reus tam perditus, qui nõ ad Q. Mutij innocentiã referatur, ſi cũ iſto conferatur? neque nũc tam mihi iſti Verrem defendere uidentur, quàm in Verre defenſionis tentare rationẽ. qua de re iudices uobis magnopere prouidendũ eſt. pertinet hoc ad ſummã Reip. & ad exiſtimationem ordinis, ſalutemq; ſociorum. ſi enim innocentes exiſtimari uolumus, nõ ſolum nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus. primũ omniũ, opa tanta danda eſt, ut eos nobiſcum ducamus, qui noſtræ famæ, capitiq; cõſulant: deinde, ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitiæ fefellerit, ut uindicemus, miſſos faciamus, ſemper ita uiuamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani eſt hoc, hominis liberaliſſimi, ueruntamen. ea liberalitas eſt probanda, quæ ſine periculo exiſtimationis eſt, ut in illo fuit. cũ ab eo quidam uetus aſſectator ex numero amicorũ nõ impetraret, ut ſe præfectũ in Africã duceret, & id ferret moleſte : noli, inquit, mirari, ſi tu à me hoc nõ impetras: ego iampridem ab eo, cui meam exiſtimationem caram fore arbitror, peto, ut mecum præfectus proficiſcatur, & adhuc impetrare non poſſum. etenim re uera multo magis eſt petẽdum ab hominibus, ſi ſalui eſſe uolumus, ut eãt nobiſcũ in prouinciã, quàm hoc illis in beneficij loco deferẽdũ. ſed tu, cũ et tuos amicos in prouinciã quaſi in prædam inuitabas, ac cum illis, ac per eos prædabare, et eos in cõcione annulis aureis donabas: nõ ſtatuebas, tibi non

ſolum de te, ſed etiã de illorũ factis rationem eſſe reddendã? cum hos ſibi quæſtus conſtituiſſet magnos, atq; uberes ex ijs cauſis, quas ipſe inſtituerat in cõſilio, hoc eſt cum ſua cohorte, cognoſcere; tũ infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniã corripiendam. dubiũ nemini eſt, quin omnes omniũ pecuniæ poſitæ ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicãt: quin nemo noſtrũ poſſit ædes ſuas, nemo fundũ, nemo bona patria obtinere, ſi, cũ hæc à quopiã ueſtrũ petita ſunt, Prætor improbus, cui nemo interdicere poſſit, det quem uelit iudicem, iudex nequã et leuis, quod Prætor iuſſerit, iudicet. ſi uero illud quoque accedet, ut Prætor in ea uerba iudiciũ det, ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris & officij peritiſſimus, nõ poſſit aliter iudicare: ſit eiuſmodi L. Octauius iudex. eſto. ſi apparet fundũ Capenatem, quo de agitur, ex iure eũ P. Seruilij eſſe, neq; is fundus Q. Catulo reſtituetur: nõ neceſſe erit L. Octauio iudici cogere P. Seruiliũ Q. Catulo fundũ reſtituere, aut condẽnare eũ, quẽ nõ oporteat? eiuſdẽmodi totũ ius prætoriũ, eiuſdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per trienniũ Verre Prætore. decreta eiuſmodi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETIT, DVCAS. C. Fuſicium duci iuſſit petitorem, L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiuſmodi. QVI CIVES R. ERANT, SICVLI ESSENT, TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CIVES R. ESSENT. uerum ut totum genus amplectamini iudiciorum, prius iura Siculorum, deinde iſtius

instituta cognoscite . Siculi hoc iure sunt,ut,quod ciuis cum ciue agat , domi certet suis legibus : quod Siculus cum Siculo, non eiusdem ciuitatis,ut de eo Prætor iudices ex P.Rupilij decreto,quod is de decem Legatorũ sententia statuit,quam legem Siculi Rupiliam uocant,sortiatur.quod priuatus à populo petit,aut populus à priuato,senatus ex aliqua ciuitate,qui iudicet, datur,cum alternæ ciuitatis reiectæ sunt . quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur . quod Siculus à ciue Romano,ciuis R. datur . cæterarũ rerum selecti iudices ex ciuiũ R.conuentu proponi solent . inter aratores & decumanos lege frumentaria , quã Hieronicam appellant,iudicia fiũt. hæc omnia isto Prætore nõ modo perturbata,sed planè et Siculis,et ciuibus R.erepta sunt.primum suæ leges,quod ciuis cum ciue ageret,aut eum iudicem,quem cõmodum erat,præconẽ,aruspicem, medicum suum dabat,aut,si legibus erat iudicium constitutum,& ad ciuẽ suum iudicem uenerant,libere ciui iudicare nõ licebat:edictũ.n.hominis cognoscite : quo edicto omnia iudicia redegerat in suã potestatem : Si quis perperã iudicasset,se cogniturũ : cũ cognosset,animaduersurũ.idq; cum faciebat,nemo dubitat,quin cum iudex aliũ de suo iudicio putet iudicaturũ,seq; in eo capitis periculũ aditurum,uoluntatẽ spectet eius, quem statim de capite suo putet iudicaturũ.selecti è cõuẽtu, aut propositi ex negotiatoribus iudices,nulli.hæc copia,quã dico,iudicum,cohors non Q. Scæuolæ,qui tamẽ de cohorte sua dare nõ solebat,sed C.Verris.cuiusmodi cohortem putatis hoc principe fuisse ? sicuti uidetis edictum.

SI QVID PERPERAM IVDICARIT

SENATVS. eũ quoque ostendã, si quando sit datus, coactu istius, quod non senserit, iudicasse. ex lege Rupilia sortitio nulla, nisi cũ nihil intererat istius. lege Hieronica iudicia plurimarũ cõtrouersiarũ sublata uno nomine omnia. de cõuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. quantã potestatẽ habuerit, uidetis: quas res gesserit, cognoscite. Heraclius est Hieronis filius Syracusanus, homo in primis domi suæ nobilis, & ante hunc Prætorẽ uel pecuniosissimus Syracusanorum, nunc nulla alia calamitate, nisi istius auaritia, atq; iniuria pauperrimus. huic hæreditas facile ad HS tricies uenit testamẽto propinqui sui Heraclij: plena domus cælati argenti optimi, multæq; stragulæ uestis, pretiosissimorumq; mãcipiorũ. quibus in rebus istius cupiditates, & insaniã quis ignorat? erat in sermone res, magnã Heraclio pecuniã uenisse, nõ solũ Heracliũ diuitẽ, sed etiã ornatũ suppellectili, argẽto, ueste, mãcipijs futurũ. audit hæc etiã Verres: & primo, illo suo leuiore artificio Heracliũ aggredi conatur, ut eũ roget inspiciẽda, quæ nõ reddat: deinde à quibusdam Syracusanis admonetur. hi autem quidã erant affines istius, quorũ uxores iste nunquã alienas existimauit, Cleomenes, et Aescrio: qui quantũ apud istũ, & quã turpi de causa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominẽ admonẽt, rem esse præclarã, refertã omnibus rebus: ipsum autem Heracliũ hominem esse maiorem natu, non prõptissimũ; et eũ, præter Marcellos, patronũ, quẽ iure suo adire, aut appellare posset, habere neminẽ: esse in eo testamẽto, quo ille hæres esset, scriptũ, ut statuas in palæstra deberet ponere. faciemus, ut palæstritæ negent ex testamẽto esse positas: petãt hæ

reditatem, quod eam palæstræ commisisse dicant. placuit ratio Verri: nam hoc animo prouidebat; cum tanta hæreditas in controuersiam uenisset, iudicioq; peteretur, fieri non posse, ut sine præda ipse discederet. approbat consilium: auctor est, ut quamprimum agere incipiant, hominemq; id ætatis minime litigiosum quam tumultuosissime adoriantur. scribitur Heraclio dica. primo mirantur omnes improbitatem calumniæ. deinde, qui istum nossent, partim suspicabantur, partim planè uidebant adiectum esse oculum hæreditati. interea dies aduenit, quo die sese ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortiturum Syracusis iste edixerat: paratus ad hanc dicam sortiendam uenerat. tum eum docet Heraclius non posse eo die sortiri, quod lex Rupilia uetaret diebus XXX sortiri dicam, quibus scripta esset. dies XXX non dum fuerant. sperabat Heraclius, si illum diem effugisset, ante alteram sortitionem Q. Arrium, quem prouincia tum maxime expectabat, successurum. iste omnibus iudicijs diem distulit, & eam diem constituit, ut hanc Heraclij dicam sortiri post dies XXX ex lege posset. posteaquam ea dies uenit, iste incipit simulare se uelle sortiri, Heraclius cum aduocatis adit, et postulat, ut sibi cum palæstritis, hoc est cum populo Syracusano, æquo iure disceptare liceat. aduersarij postulant, ut in eam rem iudices dentur ex ijs ciuitatibus, quæ in id forum conuenirent, electi qui Verri uiderentur: Heraclius contra, ut iudices è lege Rupilia dentur, ut ab institutis superiorum, ab auctoritate senatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur, quid ego istius in iure dicendo libidinem demonstrem? quis uestrum non ex urbana iurisdictione cognouit? quis unquam isto Prætore Chelidone inuita lege agere

potuit? nō istum, ut non neminem, prouincia corrupit: idem fuit, qui Romæ. cū id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, ius esse certum Siculis, inter se quo iure certarēt; legem esse Rupiliam, quā Prætor Rupilius ex S.C. de decem Legatorū sententia dedisset; hoc omnes semper in Sicilia Consules Prætoresq; seruasse: negauit se iudices è lege Rupilia sortiturū: quinque iudices, quos cōmodum ipsi fuit, dedit. quid huic homini facias? quod supplicium dignum libidini eius inuenies? præscriptum tibi cum esset homo deterrime, & impudētissime, quē=admodum inter Siculos iudices dares; cum imperatoris populi R. auctoritas, Legatorū decem summorum hominū dignitas, S.C. intercederet, cuius cōsulto P. Rupilius Prætor ex Legatorū sentētia leges in Sicilia cōstituerat; cū omnes ante te Prætores Rupilias leges in cæteris rebus, et in iudicijs maxime obseruassent: tu ausus es pro nihilo præ tua præda tot res sanctissimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus existimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis auctoritas? nullū exemplum, quod sequi uelles? uerū, ut institui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo instituto, nulla religione, nulla sorte, ex libidine istius datis, non qui causam cognoscerent, sed qui, quod imperatū esset, iudicarēt; eo die nihil actū est; adesse iubētur postridie. Heraclius interea, cum omnes insidias à Prætore fortunis suis fieri uideret, capit consiliū de amicorum, & propinquorū sentētia, nō adesse ad iudiciū: itaq; Syracusis illa no=cte profugit. iste postero die mane, cū multo maturius, quā unquā antea, surrexisset, iudices citari iubet: ubi cōperit Heracliū nō adesse, cogere incipit eos, ut absentem

Heraclium

Heraclium condemnarent. illi eũ cõmonefaciunt, ut, si ei uideatur, utatur instituto suo, ne cogat ante horã decimam de absente secundũ præsentem iudicare. impetrãt. interea sanè perturbatus & ipse, & eius amici, & consiliarij, moleste ferre cœperunt, Heracliũ profugisse: putabant absentis damnationem, præsertim tãtæ pecuniæ, multo inuidiosiorẽ fore, quã si præsens damnatus esset. eò accedebat, quòd iudices è lege Rupilia dati non erãt. multo etiam rem turpiorem, & iniquiorem uisum iri intelligebant. itaque hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq; facta est: nam illis quinque iudicibus uti sese negat: iubet id, quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heraclium, & eos, qui dicam scripserant: aitq; iudices è lege Rupilia uelle sortiri. quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret, atq; obsecraret Heraclius, impetrare non potuerat, id ei postera die uenit in mentem, è lege Rupilia sortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs, ut absentem Heraclium condemnent, imperat: itaq; condemnant. quæ (malum) ista fuit amentia? ecquando te rationẽ factorum tuorũ redditurũ putasti? ecquando his de rebus tales uiros audituros existimasti? petatur hæreditas ea, quæ nulla debetur, in prædam Prætoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honestæ ciuitati turpissima persona calũniæ? neq; hoc solum, sed ita res agatur, ut ne simulatio quidẽ æquitatis ulla adhibeatur? nã per deos immortales, quid interest, utrũ Prætor imperet, uiq; cogat aliquẽ de suis bonis õnibus decedere; an huiusmodi iudiciũ det, quo iudicio indicta causa fortunis omnibus euerti necesse sit? profecto. n. negare nõ potes, te ex lege Rupilia sor=

tiri iudicium debuisse, cum præsertim Heraclius id postularet. sin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege recessisse: ipse te impedies, ipse tu tua defensione implicabere: quare enim primum ille ipse adesse noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos postularat? deinde tu cur post illius fugam iudices alios sortitus es, si eos, qui erant antea dati, utriusque dederas uoluntate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Posthumius Quæstor sortitus est: hanc solã tu illo conuentu reperiere sortitus. ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracusano illam hæreditatem. primum, si id confiteri uelim, tamẽ istum cõdemnetis necesse est: neque. n. permissum est, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. uerum ex ista reperietis hæreditate ita istum prædatum, ut perpauca occulte fecerit; populum quidem Syracusanum in maximam inuidiã sua infamia, alieno præmio peruenisse; paucos Syracusanos, eos qui se nunc publice laudationis causa uenisse dicunt, & tunc participes prædæ fuisse, & nunc non ad istius laudationem, sed ad cõmunem litiũ æstimationem uenisse. posteaquam damnatus est absens: nõ solum illius hæreditatis, de qua ambigebatur, quæ erat HS tricies, sed omnium bonorũ paternorum ipsius Heraclij, quæ non minor erat pecunia, palæstræ Syracusanorum, hoc est Syracusanis, possessio traditur. quæ est ista Prætura? eripis hæreditatem, quæ uenerat à propinquo, uenerat testamento, uenerat legibus: quæ bona is, qui testamentũ fecit, huic Heraclio ante aliquãto, quã est mortuus, omnia utenda ac possidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cũ ille aliquãto ante te Prætorem esset mortuus, controuersia fuerat nulla, mẽ=

tionem fecerat nemo. uerũ esto, eripe hæreditatẽ propinquis, da palæstritis: prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, testamenta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui simul ac profugit: quam impudẽter, quàm palàm, quàm acerbe, dij immortales, illa bona direpta sunt: quàm illa res calamitosa Heraclio, quæstuosa Verri, turpis Syracusanis, miserãda omnibus uidebatur: nam illud quidẽ statim curatur, ut, quidquid cælati argenti fuit in illis bonis, ad istũ deferatur; quidquid Corinthiorum uasorum, stragulæ uestis. hæc, nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta & oppressa, uerum ex tota prouincia ad istum cõportari necesse esset. mancipia, quæ uoluit, abduxit: alia diuisit: auctio facta est. in qua cohors istius inuicta dominata est. uerum illud est præclarum. Syracusani, qui præfuerant his Heraclij bonis uerbo redigendis, re dispertiendis, reddebant eorum negotiorum rationem in senatu: dicebant, scyphorum paria cõplura, hydrias argẽteas, pretiosam uestem stragulam, multa mancipia pretiosa Verri data esse: dicebant, quantum cuique eius iussu nummorum esset datum. gemebant Syracusani, sed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine HS CCL millia iussu Prætoris data. fit maximus clamor omnium, nõ modo optimi cuiusque, neque eorum, quibus indignum semper uisum erat, bona priuati, populi nomine, per summam iniuriam erepta: uerum etiam ipsi illi auctores iniuriæ, & ex aliqua particula socij prædæ, ac rapinarum clamare cœperunt, sibi ut haberet hæreditatem. tantus in curia clamor factus est, ut populus cõcurreret.

res ab omni conuentu cognita celeriter domum nunciatur. homo inimicus ijs, qui recitassent; hostis omnibus, q acclamassent; exarsit iracũdia, ac stomacho; ueruntamen fuit tum sui dissimilis. nostis os hominis: nostis audaciã: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifesto grandis pecuniæ perturbatus est. ubi se collegit, uocat ad se Syracusanos: quia nõ posset negare, ab illis pecuniã datam; non quæsiuit procul alicunde (neque enim probaret) sed proximum penè alterum filium, quem illam pecuniam dicere abstulisse, ostendit se reddere coacturum. qui posteaquã id audiuit: habuit dignitatis, & ætatis, & nobilitatis suæ rationẽ: uerba apud senatum fecit: docuit, ad se nihil pertinere: de isto id, quod omnes uidebant, neq; ille quidem obscure locutus est: itaque illi Syracusani statuã postea statuerunt: & is ubi primũ potuit, istũ reliquit, de prouinciáq; decessit. & tamẽ aiunt eum queri solere nonnunquã, se miserum, quòd nõ suis, sed suorum comitum peccatis, & criminibus prematur. trienniũ prouinciam obtinuisti: gener electus adolescens unum annum tecum fuit: sodales uiri fortes Legati tui primo anno te reliquerunt: unus Legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit: qui si semper unà fuisset, tamen summa cura tũ tuæ, tum multo etiã magis s æ famæ pepercisset. quid est, quod tu alios accuses? quid est, quamobrem putes te tuã culpam non modo deriuare in aliquem, sed cõmunicare cũ aliquo posse? numerantur illa HS ducenta quinquaginta Syracusanis. ea quemadmodum ad istum postea per pseudotyron reuertãtur, tabulis uobis & testibus iudices planum faciam. ex hac iniquitate istius, & improbitate iudices,

quòd præda ex illis bonis ad multos Syracusanos inuito populo senatuq; Syracusano uenerat, et illa scelera quoque per Theōnastū, & Aeschrionem, & Dionysodorū, & Cleomenem inuitissima ciuitate facta sunt: primū ut urbs tota spoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendū est cōstitutus: ut omnia signa iste per eos homines, quos nominaui, omne ebur ex ædibus sacris, omnes undiq; tabulas pictas, deorum denique simulacra, quæ uellet, auferret: deinde ut in curia Syracusis, quē locum illi Buleuteriū uocāt honestissimo loco, & apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusanis locum eum eripere belli ac uictoriæ lege posset, conseruauit & reddidit, statua ex ære facta, ibi inauratam isti, & alterā filio statuam posuerint: ut, dum istius hominis memoria maneret, senatus Syracusanus sine lacrymis & gemitu in curia esse nō posset. per eosdē istius iniuriarum, furtorum, uxorumq; socios istius imperio Syracusis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctuq; ciuitatis: quem illi diem festum cum recentibus beneficijs M. Marcelli debitū reddebant, tū generi, nomini, familiæ Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mithridates in Asia, cum eam prouinciam totam occupasset, Mutia nō sustulit. hostis, et hostis in cæteris rebus nimis ferus & immanis: tamen honorem hominis deorū religione consecratū uiolare noluit. tu Syracusanis unū diem festum Marcellis impertiri uetuisti, per quos illi adepti sunt, ut cæteros dies festos agere possent. at uero præclarum diem reposuisti, Verrea ut agerent, & ut ad eum diem, quæ sacris epulisq; opus essent, in complures annos locarentur. Iam in tanta istius impudētia remit=

cendū aliquid uidetur, ne omnia cōtendamus, ne omnia cum dolore agere uideamur: nā me dies, uox, latera deficiant, si hoc nūc uociferare uelim, quàm miserū indignumq; sit istius nomine apud eos diem festum esse, qui sese istius opera funditus extinctos esse arbitrentur. ò Verrea præclara, quoquam si accessisti, quò non attuleris tecū istum diem: etenim quam tu domum, quam urbem adiisti, quod fanū denique, quod non euersum, atq; extersum reliqueris? quare appellētur sanè ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex manibus, naturáq; tua constituta esse uideantur. q̄ facile serpat iniuria, & peccandi cōsuetudo, quàm nō facile reprimatur, uidete iudices. Bidis oppidum est tenue sanè non longe à Syracusis. huius longe primus ciuitatis est Epicrates quidam. huic hæreditas HS quingentorum millium uenerat à muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, ut, ea etiam si intestata esset mortua, Epicratem Bidinorū legibus hæredem esse oporteret. recēs Syracusana erat illa res, quā ante demōstraui, de Heraclio Syracusano, qui bona non perdidisset, nisi ei uenisset hæreditas. huic quoq; Epicrati uenerat, ut dixi, hæreditas. cogitare cœperūt eius inimici, nihilo minus eodem Prætore hunc euerti bonis posse, quo Heraclius esset euersus. rē occulte instituunt, ad Verrem per eius interpretes deferūt: ita causa componitur, ut item palæstritæ Bidenses peterent ab Epicrate hæreditatem, quemadmodum palæstritæ Syracusani ab Heraclio petissent. nunquam uos Prætorem tam palæstricum uidistis. uerum ita palæstritas defendebat, ut ab illis ipse unctior discederet. qui statim cum præsensisset, iubet cuidam suorum amicorum numerari HS LXXX. res

occultari satis non posse. per quendam eorum, qui inter fuerat, fit Epicrates certior. primo negligere, & contēnere cœpit, ꝙ causa prorsus, quod dubitari posset, nihil habebat. deinde cū de Heraclio cogitaret, & istius libidinē nosset: cōmodissimū putauit esse, de prouincia clam abire: itaq; fecit: profectus est Rhegium. quod ubi auditum est: æstuare illi, qui dederant pecuniam: putare nihil agi posse absente Epicrate: nam Heraclius tamē affuerat, cū primū dati sunt iudices. de hoc, qui, antequā in ius aditū esset, antequā denique mentio cōtrouersiæ facta esset, discessisset, putabant nihil agi posse. homines Rhegiū proficiscuntur: Epicratem cōueniunt: demōstrant id, quod ille sciebat, se HS LXXX dedisse: rogāt eum, ut, id, quod ab ipsis abisset pecuniæ, curet: ab sese caueat, quemadmodum uelit: de illa hæreditate cū Epicrate neminem esse acturum. Epicrates homines multis uerbis male à se acceptos dimisit. redeunt illi Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita ut fit, incipiunt, sese HS LXXX nummum frustra dedisse. res percrebuit: in ore, atque sermone omnium cœpit esse. Verres refert illam suam Syracusanā: ait sese uelle de illis HS LXXX cognoscere: aduocat multos: dicūt Bidini Volcatio se dedisse: illud non addunt, iussu istius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquissimo nūmos affert, qui nihil amitteret. reddit inspectantibus multis: Bidini nummos auferunt. dicet aliquis: quid ergo in hoc Verrem reprehendis? qui non modo ipse fur non est, sed ne alium quidem passus est esse. attendite: iam intelligetis hanc pecuniam, qua uia modo uisa est exire ab isto, eadem semita reuertisse. quid enim debuit Prætor? cum

consilia re cognita, cum comperisset suum comitem, iuris, decreti, iudicij corrũpendi causa, qua in re ipsius Prætoris caput, existimatioq́; ageretur, pecuniam accepisse, Bidinos autem contra Prætoris famam, ac fortunas dedisse; nõ & in eum, qui accepisset, animaduertisse, & in eos, qui dedissent? tu, qui institueras in eos animaduertere, qui perperã iudicassent: quod sæpe per imprudẽtiam fit: hos patieris impune discedere, qui ob tuũ decretum, ob tuũ iudiciũ pecuniam aut dandam, aut accipiẽdam putarãt? Volcatius idẽ apud te postea fuit, eques R. tanta accepta ignominia. nã quid est turpius ingenuo, quid minus libero dignum, q̃ in cõuentu maximo cogi à magistratu furtum reddere? qui si eo animo esset, quo non modo eques R. sed quiuis liber debet esse; aspicere te postea non potuisset: inimicus, hostis esset tanta cõtumelia accepta, nisi tecũ collusisset, & tuæ potius existimationi seruisset, quàm suæ. qui quàm tibi amicus non modo tum fuerit, quandiu tecũ in prouincia fuit; uerũ etiam nũc sit, cũ iam à cæteris amicis sis relictus: & tu intelligis, & nos existimare possumus. an hoc solum argumentum est, nihil isto imprudẽte factum, q Volcatius ei non succensuit? q iste nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit? est magnum argumentum, uerum illud maximum, quòd illis ipsis Bidinis, quibus iratus esse debuit, ut à quibus comperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil possent, etiam si adesset, iccirco suum decretum pecunia esse tentatum: his inquam ipsi non modo illam hæreditatem, quæ Epicrati uenerat, sed, ut in Heraclio Syracusano, item in hoc, paulo etiam atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunasq́;

eius Bidinis tradidit: ostendit enim nouo modo, si quis quid ab absente peteret, se auditurũ. adeũt Bidini: petũt hæreditatem: procuratores postulant, ut se ad leges suas reijciat, aut ex lege Rupilia dicã scribi iubeat. aduersarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. insimulant hominem fraudãdi causa discessisse: postulant, ut bona possidere liceat. debebat Epicrates ullũ nũmum nemini. amici, si quis quid peteret, iudicio secũ agi passuros, iudicatum solui satisdaturos esse dicebant. cum omnia consilia frigerent, admonitu istius insimulare cœperunt, Epicratẽ literas publicas corrupisse: à qua suspicione ille aberat plurimum. actionẽ eius rei postulãt. amici recusare, ne quod nouũ iudiciũ, ne qua ipsius cognitio illo absente de existimatione eius cõstitueretur: & simul idem illud postulare nõ desistebãt, ut se ad leges suas reijceret. iste amplam occasionem calumniæ nactus, ubi uidet esse aliquid, quòd amici absentem Epicratem nollent defendere; asseuerat se eius rei in primis actionẽ esse daturum. cũ omnes perspicerent ad istum nõ modo illos nummos, qui per simulationem ab isto exierant, reuertisse, sed multo etiam plures eum postea nummos abstulisse: amici Epicratem defendere destiterunt. iste Epicratis bona Bidinos omnia possidere, & sibi habere iussit. ad illa HS D millia hæreditaria accessit ipsius antiqua HS quindecies pecunia. utrum res ab initio ita ducta est, an ad extremum ita perducta est? an ita parua est pecunia? an is homo Verres, ut hæc, quæ dixi, gratis facta esse uideantur? hic nũc de miseria Siculorũ iudices audite. & Heraclius ille Syracusanus, & hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romã uenerũt: for=

didati maxima barba, & capillo Romæ biennium propè fuerũt. cum L. Metellus in prouinciã profectus est, tũ isti bene cõmẽdati cũ Metello unà proficiscũtur. Metellus simul ac uenit Syracusas, utrũq; rescindit, & de Epicrate, & de Heraclio. in utriusq; bonis nihil erat, quod restitui posset, nisi quod moueri loco nõ poterat. fecerat hæc egregie primo aduẽtu Metellus, ut omnes istius iniurias, quas modo posset, rescinderet, et irritas faceret. Heracliũ restitui iusserat: non restituebatur: quisquis erat ductus senator Syracusanus ab Heraclio, duci iubebat: itaq; permulti ducti sunt. Epicrates quidẽ cõtinuo restitutus est. alia iudicia Lilybæi, alia Agrigẽti, alia Panormi restituta sunt. cẽsus, qui isto Prætore sunt habiti, nõ seruaturũ se Metellus ostenderat: decumas, quas iste cõtra legẽ Hieronicã uendiderat, sese uenditurũ Hieronica lege dixerat. omnia erant Metelli eiusmodi, ut nõ tam suã Præturam gerere, q̃ istius Præturam retexere uideretur. simul atq; ego in Siciliã ueni, mutatus est. uenerat ad eũ illo biduo Letilius quidã, homo nõ alienus à literis: itaq; eo iste tabellario semper usus est. is epistolas cõplures attulerat, in his unã domo, quæ totũ immutarat hominem. repente cœpit dicere, se omnia Verris causa uelle, sibi cum eo amicitiam, cognationemq́; esse. mirabãtur omnes, hoc ei tum deniq; in mentẽ uenisse, posteaquã tum multis eũ factis, decretisq; iugulasset. erãt, qui putarẽt Letiliũ legatũ à Verre uenisse, qui gratiam, amicitiam, cognationemq; cõmemoraret. ex illo tẽpore à ciuitatibus laudationẽ petere, testes nõ solum deterrere uerbis, sed etiã ui retinere cœpit. quòd ego nisi meo aduẽtu illius conatus aliquantulũ repressissem, & apud Siculos non Metelli,

ſed Glabrionis literis, ac lege pugnaſſem: tã multos huc euocare non potuiſſem. uerũ, quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorũ. Heraclius ille, & Epicrates lõge mihi obuiã cũ ſuis omnibus proceſſerũt: ueniẽti Syracuſas egerunt gratias flentes: Romã decedere mecum cupierũt. quòd erant mihi oppida cõplura etiam reliqua, quæ adire uellem: cõſtitui cum hominibus, quo die mihi Meſſanæ præſto eſſent. eò mihi nuncium miſerunt, ſe à Prætore retineri. quibus ego teſtimonium denunciaui, quorum nomina edidi Metello, cupidiſſimi ueniẽdi, maximis iniurijs affecti, adhuc non uenerunt. hoc iure ſunt ſocij, ut ijs ne deplorare quidẽ de ſuis incõmodis liceat. iam Heraclij Centuripini, optimi, nobiliſſimiq; adoleſcẽtis, teſtimonium audiſtis: à quo HS C millia per calumniam malitiamq; petita ſunt. iſte pœnis, compromiſſisq; interpoſitis, HS CCC extorquẽda curauit: quodq; iudicium ſecundum Heraclium de cõpromiſſis factum erat, quòd ciuis Cẽturipinus inter duos ciues iudicaſſet, id irritũ iuſſit eſſe, eumq; iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in ſenatu ne eſſet: locis, cõmodisq; publicis uti uetuit: ſi quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe iudicium iniuriarum non daturum: quidquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum, ipſi autẽ nullius actionem rei ſeſe daturum. quæ iſtius auctoritas tantũ ualuit, ut neque illum pulſaret quiſquam, cum Prætor in prouincia ſua uerbo permitteret, re hortaretur: neq; quiſquã ab eo quidquã peteret, cũ iſte calũniæ licentiã ſua auctoritate præbuiſſet. ignominia autem illa grauis tãdiu in illo homine fuit, quãdiu iſte in prouincia manſit. hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem

putatis esse in Sicilia nisi ad nutũ istius iudicatũ? utrũ id solum uidetur esse actum, quod est tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur: an etiã illud, in quo præda erat maxima, ut nomine iudiciorũ, omnium bona, atq; fortunæ in istius unius essent potestate? iam uero in rerum capitaliũ quæstionibus quid ego unamquanq; rem colligam, & causam? ex multis similibus ea sumam, quæ maxime improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Haliciensis, homo domi suæ cum primis locuples, atq; honestus. is ab inimicis suis apud C. Sacerdotem Prætorem rei capitalis cum accusatus esset, facile eo iudicio est liberatus. huic eidem Sopatro ijdem inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti successisset, eiusdẽ rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, & quòd erat innocẽs, & ꝙ Sacerdotis iudicium improbare istum ausurũ non arbitrabatur. citatur reus: causa agitur Syracusis: crimina tractantur ab accusatore, ea, quæ erant antea non solũ defensione, uerũ etiam iudicio dissoluta. causam Sopatri defendebat Q. Minutius eques R. in primis splẽdidus, atq; honestus, uobisq; iudices non ignotus. nihil erat in causa, quod metuẽdum, aut omnino quod dubitandũ uideretur. interea istius libertus, & accensus idem Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis, rerum huiusmodi omnium trãsactor, & administer, ad Sopatrum uenit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & causæ confidat: accusatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniã Prætori dare: Prætorem tamen ob salutem malle accipere: & simul malle, si fieri posset, rẽ iudicatã nõ rescindere. Sopater, cũ hoc illi improuisum atq; inopinatũ accidis-

set, commotus est sanè; neque in præsentia, Timarchidi quid responderet, habuit, nisi, se consideraturũ, quid sibi de ea re esset faciendũ: & simul ostẽdit, se in summa difficultate esse nũmaria. post ad amicos retulit. qui cum ei fuissent auctores redimendæ salutis, ad Timarchidẽ uenit: expositis suis difficultatibus, hominem ad HS LXXX pducit, eamq; ei pecuniam numerat. posteaquã ad causam dicendam uentũ est: tum uero sine metu, sine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebãt: crimen nullum erat, res iudicata: Verres nummos acceperat. quis posset dubitare, quidnam esset futurũ? res illo die non peroratur: dimittitur iudiciũ. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accusatores eius multo maiorem pecuniam Prætori polliceri, quã quantã hic dedisset: proinde, si saperet, uideret quid sibi esset faciendum. homo, quanquã erat & Siculus, & reus, hoc est & iure iniquo, & tempore aduerso; ferre tamen, atq; audire diutius Timarchidẽ non potuit. facite, inquit, quod uobis libet: daturus nõ sum amplius. idemq; hoc amicis eius, & defensoribus uidebatur, atq; eo etiam magis, quòd iste quoquo modo se in ea quæstione præbebat, tamẽ in cõsilio habebat homines honestos è conuentu Syracusano, qui Sacerdotis quoq; in cõsilio fuerãt, tũ cum esset idẽ hic Sopater absolutus. hoc ratiõis habebãt, facere eos nullo modo posse, ut eodẽ crimine, ijsdem testibus Sopatrum condẽnarent ijdẽ homines, qui antea absoluissent. itaque hac una spe ad iudiciũ uenitur. quò posteaquã uentũ est; cũ in consilium frequẽtes conuenissent ijdem, qui solebant; & hac una spe tota defensio Sopatri niteretur, consilij frequentia, & dignitate; & ꝗ erant, ut dixi, ijdẽ, qui antea So-

patrum eodem illo crimine liberarant: cognoscite hominis apertam, ac non modo non ratione, sed ne dissimulatione quidem tectam improbitatem, & audaciā. M. Petiliū equitem R. quem habet in consilio, iubet operā dare, quòd rei priuatæ iudex esset. Petilius recusabat, quòd suos amicos, quos sibi in cōsilio esse uellet, ipse Verres retineret. iste, homo liberalis, negat se quenquam retinere eorū, qui Petilio uellent adesse: itaque discedunt omnes: nā cæteri quoque impetrant, ne retineantur: qui se uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebāt, adesse. itaque iste solus cū sua cohorte nequissima relinquitur. nō dubitabat Minutius, qui Sopatrū defendebat, quin iste, quoniam cōsilium dimisisset, illo die rem illam quæsiturus non esset, cum repente iubetur dicere. respondet, ad quos? ad me, inquit, si tibi idoneus uideor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicē. idoneus es, inquit: sed peruellem adessent ij, qui affuerāt antea, causamq; cognorant. dic, inquit: illi adesse nō possunt. nam hercule, inquit Q. Minutius, me quoque Petilius, ut sibi in consilio adessem, rogauit: & simul à subsellijs abire cœpit. iste iratus hominem uerbis uehementioribus prosequitur, atque ei grauius etiā minari cœpit, quòd in se tantū crimen inuidiamq; conflarit. Minutius, qui Syracusis sic negotiaretur, ut sui iuris dignitatisq; meminisset; & qui sciret, se ita in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate deperderet: homini, quæ uisa sunt, & quæ tempus illud tulit, & causa, respondit: causam sese dimisso, atque ablegato cōsilio defensurū negauit: itaq; à subsellijs discessit: idemq; hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatiq; fecerunt. iste quanquā

est incredibili importunitate, et audacia, tamẽ subito solus destitutus pertimuit, & cõturbatus est. quid ageret, quò se uerteret, nesciebat. si dimisisset eo tẽpore quæstionem: post illis adhibitis, quos ablegarat, absolutũ iri Sopatrũ uidebat. sin autẽ hominem miserũ, atque innocentem cõdemnasset, cum ipse Prætor sine consilio reus autẽ sine patrono, atque aduocatis fuisset; iudiciũq; C. Sacerdotis rescidisset: inuidiam se sustinere non posse tantam arbitrabatur: itaq; æstuabat dubitatione: uersabat se in utranq; partem nõ solum mente, uerum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere possent, in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. erat hominum conuentus maximus. summũ silentiũ, summa expectatio, quonam esset eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat se accensus ad aurẽ Timarchides. tum iste aliquando, age dic, inquit. Sopatrus implorare hominũ, atq; deum fidẽ, ut cum consilio cognosceret, tum repente iste testes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixisse, pronũciat. iste. quasi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio transacto, aut dilato, cum cæteris in consilium reuerteretur, ita properans de sella exiluit, hominem innocẽtẽ, à Sacerdote absolutum, indicta causa, de sentẽtia scribæ, medici, aruspicisq; condẽnauit. retinete, retinete hominem in ciuitate iudices: parcite, & conseruate, ut sit qui uobiscũ res iudicet, qui in senatu sine ulla cupiditate de bello, & pace sententiã ferat. tametsi minus id quidem nobis, minus populo R. laborandũ est, qualis istius in senatu sententia futura sit: quæ. n. eius auctoritas erit? quãdo iste sententiã dicere audebit, aut poterit? quãdo autem homo tanta luxuria, atq; desidia,

nisi Februario mense, aspirabit in curiam? uerũ ueniat sanè, decernat bellũ Cretensibus: liberet Byzantios: Regem appellet Ptolemæũ: quæ uult Hortensius, omnia dicat, & sentiat. minus hæc ad nos, minus ad uitæ nostræ discrimen, minus ad fortunarũ nostrarũ periculũ pertinent. illud, illud est capitale, illud est formidolosum, illud optimo cuiq; metuendũ, quòd iste, ex hoc iudicio si aliqua ui se eripuerit, in iudicibus sit necesse est, sẽtẽtiã de capite ciuis R. ferat, sit in eius exercitu signifer, qui imperiũ iudiciorũ tenere uult. hoc populus R. recusat, hoc ferre nõ potest, clamat, permittitq; uobis, ut, si istis hominibus delectemini, si ex hoc genere splendorẽ ordini, atq; ornamẽtũ curiæ cõstituere uelitis, habeatis sanè uobiscũ istum senatorẽ, istum de uobis iudicem, si uultis, habeatis. de se homines, si qui extra istũ ordinem sunt, quibus ne reijciundi quidem amplius quã trium iudicum præclaræ leges Corneliæ faciunt potestatem, hunc hominem tam crudelem, tam sceleratum, tam nefariũ nolunt iudicare. etenim si illud est tã flagitiosum (quod mihi omniũ rerum turpissimum, maximeq; nefarium uidetur) ob rẽ iudicandi pecuniam accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitiosius, improbius, indignius, eum, à quo pecuniam ob absoluẽdum acceperis, cõdemnare, ut ne prædonum quidem Prætor in fide retinenda consuetudinem conseruaret? scelus est, accipere ab reo: quanto magis, ab accusatore? quanto etiam sceleratius, ab utroque? fidem cum proposuisses uendalem in prouincia, ualuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit. concedo, forsitan aliquis aliquando eiusmodi quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religionem

tuam

tuam alteri addictā pecunia accepta habuerit, post eandem aduersarijs tradideris maiore pecunia: utrunq; falles? & trades, cui uoles? & ei, quē fefelleris, ne pecuniā quidē reddes? quem mihi tu Bulbum? quē Stalenum? quod unquam huiusmodi monstrum, aut prodigiū audiuimus, aut uidimus, qui cum reo transigat, post cū accusatore decidat; honestos homines, qui causam norint, ableget, cōsilioq; dimittat, ipse solus reum absolutum, à quo pecuniā acceperit, condemnet, pecuniamq; non reddat? hūc hominē iudicum numero habebimus? hic alteram decuriā senatoriā iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabula cōmittetur? quam iste nō modo cera, uerum etiam sanguine, si uisum erit, notabit. quid enim horum se negat fecisse? illud uidelicet unū, quod necesse est, pecuniā accepisse. quid ni iste negetæt eques R. qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius cōsilijs, rebusq; interfuit, Q. Minutius iuratus dicit pecuniā datam, iuratus dicit Timarchidē dixisse, maiorem ab accusatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienses, dicet etiam prætextatus Sopatri filius: qui ab isto homine crudelissimo, patre innocētissimo, pecuniaq; patria priuatus est. uerū si de pecunia testibus planū facere non possem, illud negare posses, aut nunc negabis, te cōsilio tuo dimisso, uiris primarijs, qui in consilio C. Sacerdotis fuerant, tibiq; esse solebant, remotis, de re iudicata iudicasse? teq; eum, quē C. Sacerdos adhibito consilio, causa cognita absoluisset, eundem remoto consilio, causa incognita condēnasse? cū hæc confessus eris, quæ in foro palā Syracusis, in ore, atq; oculis prouinciæ gesta sunt: negato sanè, si uoles, pe

cuniã accepisse:reperies,credo,aliquem,qui,cũ hæc,quæ palàm gesta sunt,uideat,quærat quid tu occulte egeris, aut qui dubitet,utrũ malit meis testibus,an tuis defensoribus credere.dixi iam antea,me nõ omnia istius,quæ in hoc genere essent,enumeraturum,sed electurum ea, quæ maxime excellerẽt. accipite nũc aliud eius facinus nobile,& multis locis sæpe cõmemoratum, & eiusmodi,ut in uno omnia maleficia inesse uideantur:attẽdite enim diligẽter:inuenietis id facinus natũ à cupiditate, auctũ per stuprum,crudelitate perfectũ,atque conclusum. Sthenius est,is qui nobis assidet, Thermitanus,antea multis propter summam uirtutem, summamq; nobilitatem,nunc propter summam calamitatẽ,atq; istius insignem iniuriã omnibus notus. huius hospitio Verres cum esset usus, & cum apud eũ non modo Thermis sæpenumero fuisset,sed etiã habitasset: domo eius omnia abstulit,quæ paulo magis animum cuiuspiã, aut oculos possent cõmouere:etenim Sthenius ab adolescẽtia paulo studiosius hæc cõparabat,suppellectilem ex ære elegantiorẽ et Deliacã,& Corinthã,tabulas pictas,etiã argẽti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebãt,satis.quæ,cũ esset in Asia adolescẽs,studiose,ut dixi, cõparabat, non tã suæ delectationis causa,quàm ad inuitationes aduentusq; nostrorum hominum,suorũ amicorum,atq; hospitum. quæ posteaq̃ iste omnia abstulit, alia rogando,alia poscẽdo,alia sumendo, ferebat Sthenius ut poterat, tangebatur tamen animi dolore necessario,ꝙ domum eius exornatã, atque instructã ferè iã iste reddiderat nudam,atque inanẽ: ueruntamẽ dolorẽ suũ nemini impartiebat:Prætoris iniurias tacite, hospi=

tis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate iste illa sua nota, atq; apud omnes peruulgata, cũ signa quædam pulcherrima, atq; antiquissima Thermis in publico posita uidisset, adamauit: à Sthenio petere cœpit, ut ad ea tollẽda operam suã profiteretur, seq; adiuuaret. Sthenius uero non solum negauit, sed etiam ostẽdit id fieri nullo modo posse, at signa antiquissima, monimenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperioq; populi R. tollerẽtur. etenim, ut simul P. Africani quoque humanitatem cognoscatis, oppidum Himerã Carthaginenses quõdam ceperant, quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo R. arbitraretur, bello confecto socios sua per nostrã uictoriam recuperare; Siculis omnibus, Carthagine capta, quæ potuit, restituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij sese Thermis collocarant in eiusdem agri finibus, neq; lõge ab oppido antiquo. hi se patrum fortunã ac dignitatẽ recuperare arbitrabantur, cum illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur. erant signa ex ære cõplura, in his mira pulchritudine ipsa Himera in muliebrẽ figuram, habitumq; formata, ex oppidi nomine, & fluminis. erat etiã Stesichori poetæ statua, senilis, incurua, cũ libro, summo, ut putant, artificio facta ab eo, qui fuit Himeræ, sed est, & fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore & nomine. hæc iste ad insaniã concupierat. etiã, quod penè præterij, capella quædã, ea quidẽ mire, ut etiã nos, qui rudes harũ rerũ sumus, intelligere possumus, scite facta, & uenuste. hæc et alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens

Verres auferre posset: sed Thermitanis restituerat: non quo ipse hortus, aut suburbanũ, aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: sed domũ abstulisset, non diu Scipionis appellarentur, sed eorum, ad quoscũq; ipsius morte uenissẽt: nũc ijs locis posita sunt, ut mihi semper Scipionis fore uideantur, itaq; dicãtur. hæc cum iste posceret, agereturq; ea res in senatu, Sthenius uehementissime restitit, multaq;, ut in primis Siculorum in dicẽdo copiosus est, cõmemorauit: urbem relinquere Thermitanos esse honestius, q̃ pati tolli ex urbe monimenta maiorum, spolia hostium, beneficia clarissimi uiri, indicia societatis populi R. atque amicitiæ. cõmoti animi sunt omniũ. repertus est nemo, quin mori diceret satius esse. itaque hoc adhuc oppidũ Verres inuenit propè solũ in orbe terrarum, unde nihil eiusmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil pretio posset auferre. ueruntamẽ hasce eius cupiditates exponã alio loco: nũc ad Stheniũ reuertar. itaque iste uehemẽter Sthenio infensus, hospitium ei renunciat, domo eius emigrat, atq; adeo exit: nã iam ante migrarat. eum autem inimicissimi Sthenij domũ suam statim inuitãt, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiẽdo aliquid, et criminando. hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamã Agathini eius filiã, de qua iste audierat: itaque ad generũ Agathini migrare maluit. una nox intercesserat, cũ iste Dorotheũ sic diligebat, ut diceres omnia inter eos esse cõmunia: Agathinum ita obseruabat, ut aliquem affinem ac propinquum. contẽnere etiam signum illud Himeræ iam uidebatur, quòd eum

multo magis figura & liniamēta hospitæ delectabant. itaq; hortari homines cœpit, ut aliquid Sthenio periculi crearēt, criminisq; cōfingerēt. dicebant se illi nihil habere, quod dicerēt. tum iste his aperte ostendit, & confirmauit, eos, in Sthenium quidquid uellēt dicerēt, simul atq; ad se detulissent, probaturos. ita illi non procrastinant: Sthenium statim educūt: aiunt ab eo literas publicas esse corruptas. Sthenius postulat, ut secū sui ciues agāt de literis publicis corruptis, eiusq; rei legibus Thermitanorū actio sit; cū senatus populusq; R. Thermitanis, quòd semper in amicitia, fideq; mansissent, urbes, agros, legesq; suas reddidisset; Publiusq; Rupilius postea leges ita Siculis ex S.C. de decem Legatorū sententia dedisset, ut ciues inter se legibus suis agerēt: idemq; hoc habuerit Verres ipse in edicto, ut de his omnibus causis se ad leges reijceret. iste, homo omnium æquissimus, atq; à cupiditate omnium remotissimus, se cogniturū esse cōfirmat: paratū ad causam dicendā uenire hora octaua iubet. nō erat obscurū, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret: neq;.n. ipse satis occultarat, nec mulier tacere poterat. intellectum est id ipsum agere, ut, cū Sthenium sine ullo argumēto, ac sine teste damnasset, tū homo nefarius de homine nobili, atq; id ætatis, suoq; hospite uirgis suppliciū crudelissime sumeret. quod cum esset perspicuum: de amicorū hospitumq; suorū sentētia Thermis Sthenius Romā profugit: hiemi fluctibusq; sese cōmittere maluit, quàm non istam cōmunem Siculorum tempestatem, calamitatemq; uitare. iste, homo certus, et diligens, ad horam octauam præsto est: Sthenium citari iubet: quē posteaquā uidet nō adesse, dolore ardere, atq;

iracũdia furere cœpit, Venerios in domũ Sthenij mittere, equites circũ agros eius, uillasq; dimittere. itaq; cũ expectat quidnã sibi certi afferatur, ante horã tertiam noctis de foro nõ discessit. postridie mane descendit: Agathinũ ad sese uocat: iubet eũ de literis publicis in absentẽ Stheniũ dicere. erat eiusmodi causa, ut ille ne sine aduersario quidẽ apud inimicũ iudicẽ reperire posset, qd diceret: itaq; tantũ uerbo posuit, Sacerdote Prætore Sthenium literas publicas corrupisse. uix ille hoc dixerat, cũ iste pronũciat, Sthenium literas publicas corrupisse uideri: et hæc præterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exẽplo, ob eam rẽ HS quingẽties Veneri Erycinæ de Sthenij bonis exacturũ: bonaq; eius statim cœpit uẽdere: & uẽdidisset, si tantulũ moræ fuisset, quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea postquã numerata est, cõtentus hac iniquitate nõ fuit: palàm de sella, ac tribunali pronũciat; si quis absentẽ Stheniũ rei capitalis reũ facere uellet, sese eius nomẽ recepturũ: & simul, ut ad causam accederet, nomenq; deferret, Agathinũ nouum affinẽ, atq; hospitẽ cœpit hortari. tũ ille clare, omnibus audiẽtibus, sese id nõ esse facturũ, neq; se usq; eò Sthenio esse inimicũ, ut eum rei capitalis affinẽ esse diceret. hic tũ repente Pacilius quidã, homo egẽs, & leuis, accedit: ait, si liceret, nomẽ absentis deferre se uelle. iste uero, & licere, & fieri solere, et se recepturũ. itaq; defertur. edicit statim, ut Cal. Dec. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Romã uenisset, satisq; feliciter anni iã aduerso tẽpore nauigasset, omniaq; habuisset æquiora, et placabiliora, quàm animũ Prætoris, atque hospitis; rẽ ad amicos suos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna, sic ui=

debantur omnibus. itaq; in senatu continuo Cn. Lentulus, & L. Gellius Coss. faciunt mentionẽ, placere statui, si patribus conscriptis uideretur, ne absentes homines in prouincijs rei fierẽt rerum capitalium: causam Sthenij totã, & istius crudelitatẽ, & iniquitatem senatum docẽt. aderat in senatu Verres pater istius, & flẽs unũquenque senatorem rogabat, ut filio suo parceret: neque tamen multũ proficiebat: erat enim summa uolũtas senatus: itaq; sentẽtiæ dicebãtur: cũ Sthenius absens reus factus esset, de absente iudicium nullum fieri placere; et si quod esset factũ, id ratum esse nõ placere. eo die trãsigi nihil potuit, ꝙ & id tẽporis erat, & ille pater istius inuenerat homines, qui dicendo tempus consumerent. postea senex Verres defensores, atq; hospites omnes Sthenij conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filiũ suum, de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum se esse, ne quid ei per filium suum noceretur, se homines certos eius rei causa in Siciliam & terra, & mari missurum. & erat spatium dierum ferè triginta ante Cal. Dec. quo iste, ut Syracusis Sthenius adesset, edixerat. commouentur amici Sthenij: sperant fore, ut patris literis, nuncijsq; filius ab incœpto furore reuocetur. in senatu postea causa non agitur. ueniunt ad istum domestici nuncij, literasq; à patre afferunt ante Calend. Dec. cum isti etiam tum de Sthenio integra tota res esset: eodemq; ei tempore de eadem re literæ complures à multis eius amicis, ac necessarijs afferuntur. hic iste, qui præ cupiditate neque officij sui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationem habuisset unquam, neque in eo, quod monebatur,

auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini suæ. mane Cal. Dec. ut edixerat, Sthenium citari iubet. si abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petisset, grauissima tamen apud te uoluntas patris esse debuisset. cum uero abs te tui capitis causa peteret, hominesq; certos domo misisset, hiq; eo tempore ad te uenissent, cum tibi in integro tota res esset: ne tũ quidem te potuit si nõ pietatis, at salutis tuæ ratio ad officium, sanitatemq; reducere? citat reũ: non respõdet. citat accusatorẽ (attendite quæso: uidete, quantopere istius amentiæ fortuna ipsa aduersata sit: & simul uidete, quis Sthenij causam casus adiuuerit) citatus accusator M. Pacilius nescio quo casu non respondit, nõ affuit. si præsens Sthenius reus esset factus, si manifesto in maleficio teneretur: tamen, cum accusator nõ adesset, Stheniũ cõdẽnari nõ oporteret: etenim, si posset reus absente accusatore damnari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorũ, ac prædonũ, ac tua tela uenissem: quo tẽpore omnis illa mea festinatio fuit, cum periculo capitis, ob eã causam, ne tu ex reis eximerere, si ego non affuissem ad diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatissimum, me, cũ citatus essem, non adesse: cur Sthenio non putasti prodesse oportere, cũ eius accusator nõ affuisset? itaq; fecit ut exitus principio simillimus reperiretur. quem absentem reum fecerat, eũ absente accusatore cõdemnat. nũciabatur illi primis illis tẽporibus id, qđ pater quoq; ad eũ pluribus uerbis scripserat, agitatã rẽ esse in senatu, etiã in cõcione Tribunũ pl. de causa Sthenij M. Palicanũ esse questũ, postremo me

ipſum apud collegium hoc Tribunorum pl. cum eorum omniũ edicto non liceret quenquam Romæ eſſe, qui rei capitalis condẽnatus eſſet, egiſſe cauſam Sthenij, cũ rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud uos, docuiſſemq; hác damnationem duci nõ oportere; Tribunos pl. hoc ſtatuiſſe, idq; omniũ ſententia pronunciatũ eſſe, nõ uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romæ eſſe. cũ hæc ad iſtum afferrentur, timuit aliquando, & cõmotus eſt: uertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam: nihil enim ſibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione poſſet. nam ſi ita defenderet, recipi nomẽ abſentis licet, hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala, & improba defenſione, uerũ aliqua tamẽ uti uideretur. poſtremo illo deſperatiſſimo perfugio uti poſſet, ſe imprudentem feciſſe, exiſtimaſſe id licere. quáquam hæc ꝑditiſſima defenſio eſt, tamẽ aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, & facit corã delatũ eſſe. hic uidete, in quot laqueos ſe induerit, quorũ ex nullo ſe unquã expediret. primũ ipſe in Sicilia ſæpe, & palã de loco ſuperiore dixerat, & in ſermone multis demonſtrarat, licere nomen recipere abſentis, ſe exemplo feciſſe id, quod feciſſet. hæc eũ dictitaſſe priore actione, et Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius uirtute antea cõmemoraui; & Cn. Põpeius Theodorus, homo Cn. Põpeij clariſſimi uiri iudicio plurimis maximiſq; in rebus probatiſſimus, et omniũ exiſtimatione ornatiſſimus; & Poſides Matro Solentinus, homo ſumma nobilitate, exiſtimatione, uirtute; & hac actione quàm uoletis multi dicẽt; et ꝗ ex iſto ipſo audierint, uiri primarij noſtri ordinis; & alij, qui interfuerint, cum abſentis

nomen reciperetur. deinde Romæ cum res esset acta in
senatu, omnes istius amici, in his etiã pater eius, hoc de=
fendebat licere fieri : sæpe esse factum: istum, quod fe=
cisset, aliorum exẽplo, institutoq; fecisse . dicit præterea
testimonium tota Sicilia: quæ in communibus postulatis
ciuitatum omnium Cõsulibus edidit, rogare, atq; orare
patres cõscriptos, ut statuerẽt, ne absentium nomina re=
ciperentur. qua de re Cn. Lentulum patronum Siciliæ,
clarissimum adolescentem, dicere audistis: Siculos, cum se
causam, quæ pro his sibi in senatu agẽda esset, docerẽt,
de Sthenij calamitate questos esse, propterq; hãc iniu=
riã, quæ Sthenio facta esset, eos statuisse, ut, quod dico,
postularetur. quæ cum ita essent; tãta ne amẽtia prædi=
tus, atq; audacia fuisti, ut in re tã clara, tam testata, tã
abs te ipso peruulgata tabulas publicas corrumpere au
deres ? at quẽadmodum corrupisti? non ne ita, ut omni
bus nobis tacẽtibus ipsæ te tuæ tabulæ condẽnare pos=
sent? quæso, codicem circunfer, ostende. uidetis ne totum
hoc nomẽ, coràm ubi facit delatum, esse in litura? quid
fuit istic antea scriptum? quod mẽdum ista litura corre
xit? quid à nobis iudices expectatis argumẽta huius cri
minis ? nihil dicimus: tabulæ sunt in medio: quæ se cor=
ruptas, atque interlitas esse clamãt. ex istis etiã tu rebus
effugere te posse cõfidis? cum te nos nõ opinione dubia,
sed tuis uestigijs persequamur, quæ tu in tabulis publi=
cis expressa, ac recẽtia reliquisti. is mihi etiã Stheniũ lite
ras publicas corrupisse causa incognita iudicauit, qui de
fendere nõ potuerit se nõ ex ipsius Sthenij nomine lite=
ras publicas corrupisse. uidete porrò aliã dementiã: uide
te, ut, dum expedire sese uult, induat. cognitorẽ ascribit

Sthenio : quem ? cognatum aliquem , aut propinquũ ? nõ : Thermitanũ aliquem honeſtũ hominẽ,ac nobilem? ne id quidem:at Siculum,in quo aliquis ſplendor dignitasq; eſſet ? minime : quid igitur ? ciuem Romanũ. cui hoc probari poteſt? cum eſſet Sthenius ciuitatis ſuæ nobiliſſimus,ampliſſima cognatione,plurimis amicitijs, cũ præterea tota Sicilia multum auctoritate, et gratia poſſet ; inuenire neminẽ Siculum potuit,qui pro ſe cognitor fieret?hoc probabis?an ipſe ciuem Romanũ maluit ? cedo,cui Siculo,cũ is reus fieret,ciuis Romanus cognitor factus unquã ſit.omnium Prætorũ literas, qui ante fuerunt,profer,explica: ſi unũ inueneris,ego hoc tibi,quẽadmodum in tabulis ſcriptũ habes,ita geſtum eſſe concedam.at credo Sthenius hoc ſibi amplũ eſſe putauit, eligere è ciuiũ R.numero,ex amicorum,atq; hoſpitum ſuorum copia,quem cognitorem daret.quẽ delegit? quis in tabulis ſcriptus eſt ? C. Claudius C. filius Palatina . non quæro,quis hic ſit Claudius,quàm ſplẽdidus,quàm honeſtus,quã idoneus,propter cuius auctoritatẽ et dignitatẽ Sthenius ab omniũ Siculorũ cõſuetudine diſcederet, & ciuẽ Romanum cognitorẽ daret.nihil horum quæro:fortaſſe.n.Sthenius non ſplendorẽ hominis,ſed familiaritatẽ ſecutus eſt.quid,ſi omniũ mortalium Sthenio nemo inimicior,quàm hic C. Claudius tum ſemꝑ, tũ in his ipſis rebus,& temporibus fuit ? ſi de literis corruptis contrauenit?ſi cõtra omni ratione pugnauit?utrum potius, pro Sthenio inimicũ cognitorẽ eſſe factũ,an te in Sthenij ꝑiculũ inimici eius nomine abuſum eſſe credemus ? ac ne quis forte dubitet,cuiuſmodi totũ ſit negotiũ :tãetſi iãdudum omnibus iſtius improbitatẽ perſpicuã eſſe

confido, tamen paululum etiam attendite. uidetis illum subcrispo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur, ut sibi ipse peracutus esse uideatur? qui tabulas tenet? qui scribit? qui monet? qui proximus est? is est C. Clodius, qui in Sicilia sequester istius, interpres, confector negotiorum, propè collega Timarchidi numerabatur, nunc obtinet eum locum, ut uix Apronio illi de familiaritate cōcedere uideatur; et qui se nō Timarchidis, sed ipsius Verris collegā, & socium esse dicebat. dubitare etiānum potestis, quin eum iste potissimum ex omni numero delegerit, cui improbā personam imponeret, quem et huic inimicissimū, et sibi amicū esse arbitraretur? hic uos dubitatis iudices tātam istius audaciam, tantam crudelitatem, tantā iniuriam uindicare? dubitatis exemplū iudicum illorū sequi, qui damnato Cn. Dolabella damnationē Philodami Opuntij resciderūt, q̃ is nō absens reus factus esset, quæ res iniquissima & acerbissima est, sed cum ei legatio Romā à suis ciuibus esset data? quod illi iudices multo in leuiore causa statuerūt, æquitatē secuti; uos id statuere in grauissima causa, præsertim aliorum auctoritate iam cōfirmatum, dubitabitis? at quem hominem C. Verres tanta, tam insigni iniuria affecisti? cuius absentis nomen recepisti? quem absentem nō modo sine crimine, & sine teste, uerum etiam sine accusato re damnasti? quem hominem dij immortales: nō dicam amicum tuum, quod apud homines charissimū est: non hospitem, quod sanctissimū est: nihil enim minus libenter de Sthenio cōmemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi possit, inuenio, nisi q̃ homo frugalissimus, atque integerrimus te hominem plenum stupri, flagitij, scele=

ris domum suam inuitauit; nisi quod qui C. Marij, & Cn. Pōpeij, C. Marcelli, L. Sisennæ, tui defensoris, cæterorūq; fortissimorum hospes fuisset, atque esset, ad eum numerum clarissimorum hominum tuum quoque nomē ascripserit: quare de hospitio uiolato, & de isto tuo nefario scelere nihil queror: hoc dico, non ijs, qui Stheniū norunt, hoc est nemini eorum, qui in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate sua splendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque existimatione sit: sed ut illi quoque, qui in ea prouincia non fuerunt, intelligere possint, in quo homine tu statueris exemplum eiusmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiā propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atq; intolerādum uideretur: est ne Sthenius is, qui omnes honores domi suæ facillime cum adeptus esset, amplissime ac magnificētissime gessit? qui oppidum non maximū maximis ex pecunia sua locis cōmunibus, monimentisq; decorauit? cuius de meritis in Remp. Thermitanorum, Siculosq; uniuersos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs scriptū, & incisum: (quæ tabula tū imperio tuo reuulsa, nūc à me tamen reportata est) ut omnes huius honores inter suos, & amplitudinē possent cognoscere. est ne hic, qui, apud Cn. Pompeiū clarissimum uirum cum accusatus esset, quod propter C. Marij familiaritatem, & hospitium contra Remp. sensisse eum inimici & accusatores eius dicerent, cum magis inuidioso crimine, quàm uero accerseretur, ita a Cn. Pompeio absolutus est, ut in eo ipso iudicio Pōpeius hūc hospitio suo dignissimū statuerit? ita porrò laudatus defensusq; ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius

non ab homine ſolum, ſed etiam à prouincia tota ſe hu ius abſolutione inire gratiam arbitraretur? poſtremo eſt ne hic, qui et animũ in Remp. habuit eiuſmodi, et tã tum auctoritate apud ſuos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia ſolus te Prætore, quod nõ modo Siculus nemo, ſed ne Sicilia quidẽ tota potuiſſet, ut ex oppido Ther= mis nullũ ſignũ, nullũ ornamentũ, nihil ex ſacro, nihil de publico attingeres? cũ præſertim eſſent multa præcla ra, et tu omnia cõcupiſſes. denique nũc uide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies feſti agitãtur, et præ= clara illa Verrea celebrãtur, cui ſtatuæ Romæ ſtãt inau ratæ, à cõmuni Sicilia, quemadmodũ inſcriptũ uidemus, datæ; uide inquã, quid inter te, et hũc Siculũ, qui abs te eſt patrono Siciliæ cõdemnatus, interſit. hũc ciuitates ex Sicilia permultæ teſtimonio ſuo, legationibusq; ad eam rem miſſis publice laudant: te omniũ Siculorum patro num una Mamertina ciuitas ſocia furtorũ, ac flagitiorũ tuorũ publice laudat, ita tamẽ nouo more, ut Legati læ dant, Legatio laudet: cæteræ quidẽ ciuitas publice lite= ris, legationibus, teſtimonijs accuſant, querũtur, arguũt: ſi tu abſolutus ſis, funditus euerſas ſe eſſe arbitrantur. hoc de homine, ac de huius bonis etiam in Eryce mõte monimentũ tuorum flagitiorũ, crudelitatisq; poſuiſti: in quo Sthenij Thermitani nomẽ aſcriptũ eſt. uidi argen= teum Cupidinẽ cum lãpade. quid tandẽ habuit argumẽ ti, aut rationis res, quamobrẽ in eo potiſſimũ Sthenianũ præmiũ poneretur? utrum hoc ſignũ cupiditatis tuæ, an tropheũ neceſſitudinis, atq; hoſpitij, an amoris indiciũ eſſe uoluiſti? faciũt hoc homines, quos in ſumma nequi tia nõ ſolum libido, & uoluptas, uerum etiam ipſius ne

quitiæ fama delectat, ut multis in locis notas, ac uestigia scelerum suorum relinqui uelint. ardebat amore illius hospitæ, propter quã hospitij iura uiolarat. hoc nõ solũ sciri tum, uerum etiã cõmemorari semper uolebat. itaq; ex illa ipsa re, quã accusante Agathino gesserat, Veneri potissimum deberi præmium statuit, quæ illã totã accusationẽ, iudiciumq; cõflarat. putarẽ te gratum in deos, si hoc donum Veneri nõ de Sthenij bonis dedisses, sed de tuis: quod facere debuisti, præsertim cum tibi illo ipso anno à Chelidone uenisset hæreditas. hic ego si hãc causam nõ omnium Siculorum rogatu recepissem, si hoc à me muneris non uniuersa prouincia poposcisset, si me animus, atq; amor in Rẽp. existimatioq;, offensa nostri ordinis, ac iudiciorum nõ hoc facere coegisset, atq; hæc una causa fuisset, ꝙ amicũ, atq; hospitẽ meũ Sthenium, quẽ ego in Quæstura mea singulariter dilexissẽ, de quo optime existimassẽ, quẽ in prouincia existimatiõis meæ studiosissimum, cupidissimumq; cognossẽ, tã crudeliter, scelerate, nefarieq; tractasses: tamen digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperẽ, ut hospitis salutẽ, fortunasq; defenderẽ. fecerũt hoc multi apud maiores nostros, fecit etiã nuꝑ homo clarissimus Cn. Domitius, qui M. Silanum consularẽ uirum accusauit propter Egritomari trãsalpini hospitis iniurias. putarẽ me idoneum, qui exẽplum sequerer humanitatis, atq; officij, proponeremq; spẽ meis hospitibus, ac necessarijs, quo tutiorem uitam sese meo præsidio uicturos esse arbitrarẽtur. cum uero in cõmunibus iniurijs totius prouinciæ Sthenij quoque causa cõtineatur, multiq; uno tẽpore à me hospites, atq; amici publice, priuatimq; defendãtur:

profecto uereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non existimet summi officij ratione impulsum, coactumq́; suscepisse. Atque ut aliquãdo de rebus ab isto cognitis, iudicatisq́;, et de iudicijs datis dicere desistamus, &, quoniam facta istius in his generibus infinita sunt, nos modũ aliquẽ, & finẽ orationi nostræ, criminibusq́; faciamus: pauca ex alijs generibus sumemus. Audistis, ob ius dicendum, Q. Varium dicere, procuratores suos isti centũ & triginta millia nummũ dedisse: meministis, Q. Varij testimoniũ, remq́; hãc totam C. Sacerdotis hominis ornatissimi testimonio cõprobari: scitis, Cn. Sertiũ, M. Modiũ equites R. sexcẽtos præterea ciues R. multosq́; Siculos dixisse, isti pecuniã ob ius dicundũ dedisse. de quo crimine quid ego disputẽ, cũ totũ positũ sit in testibus? quid porrò argumẽter, qua de re dubitare nemo possit? an hoc dubitabit quisquã omniũ, quin is uenalẽ in Sicilia iurisdictionẽ habuerit, qui Romæ totũ edictũ, atque omnia decreta uendiderit? et quin ab Siculis ob decreta interponẽda pecuniã acceperit, qui M. Octauiũ Ligurẽ ob ius dicundum poposcerit? quod enim est præterea genus pecuniæ cogẽdæ, quod præterijt? quod non, ab omnibus alijs præteritũ, excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis sit, aut potestas, aut procuratio, quin eã rẽ tu ad tuũ quæstum, nundinationemq́; hominũ traduxeris? dicta sunt priore actione & priuatim, & publice testimonia: Legati Cẽturipini, Halesini, Catinẽses, Panormitaniq́; dixerũt, multarũ præterea ciuitatũ, iam uero priuatim plurimi: quorũ ex testimonijs cognoscere potuistis, tota Sicilia per triẽnium neminem ulla in ciuitate senatorem

factum esse gratis; neminem, ut leges eorũ sunt, suffragijs; neminem nisi istius imperio, aut literis: atque in his omnibus senatoribus cooptandis nõ modo suffragia nulla fuisse, sed ne genera quidẽ spectata esse, ex quibus in eũ ordinẽ cooptari liceret; neque census, neque ætatis, neque cætera Siculorum iura ualuisse: quicũq; senator uoluerit fieri, quãuis puer, quamuis indignus, quãuis ex eo loco, ex quo nõ liceret; si is pretio apud istum fieret idoneus ut uinceret, factum esse semper: non modo Siculorum nihil in hac re ualuisse leges, sed ne ab senatu quidẽ populoq; R. datas: quas. n. leges socijs amicisq; dat is, qui habet imperium à populo R. auctoritatem legum dandarum à senatu, hæ debent & populi R. & senatus existimari. Halesini pro multis & magnis suis maiorũq; suorũ in Remp. nostram meritis, atque beneficijs suo iure nuper L. Licinio Q. Mutio Coss. cum haberent inter se cõtrouersias de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiuerũt. decreuit senatus honorifico S. C. ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de senatu cooptando leges cõscriberet C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum sententia leges Halesinis dedit, in quibus multa sanxit; de ætate hominũ, ne quis minor triginta annis natu; de quæstu, quem qui fecisset, ne legeretur; de censu, de cæteris rebus. quæ omnia ante istum Prætorem & nostrorum magistratuum auctoritate, & Halesinorum summa uoluntate ualuerunt. ab isto et præco, qui uoluit, istum ordinem pretio mercatus est: & pueri annorũ senum, septenumq; denũ senatoriũ nomen nũdinati sunt: et quod Halesini, antiquissimi, & fidelissimi socij, atque amici, Romæ impetrarãt, ut apud

ſe ne ſuffragijs quidem fieri liceret, id pretio ut fieri poſſet, effecit. Agrigentini de ſenatu cooptando Scipionis leges antiquas habẽt: in quibus & eadẽ illa ſancta ſunt, & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera ſint, unum ueterũ, alterũ colonorum, quos T. Manlius Prætor ex S.C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum eſt in Scipionis legibus, ne plures eſſent ex colonorum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. iſte, qui omnia iura pretio exæquaſſet, omniumq́; rerum delectũ, atq; diſcrimen pecunia ſuſtuliſſet, non modo illa, quæ erant ætatis, ordinis, quæſtusq́;, permiſcuit, ſed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorum, ueterumq́; delectum, ordinemq́; turbauit. nam cum eſſet ex ueterum numero quidam ſenator demortuus, & cum ex utroq; genere par numerus reliquus eſſet: ueterem cooptari neceſſe erat legibus, ut his amplius numerus eſſet. quæ cum ita ſe res haberet, tamẽ ad iſtum uenerunt emptum locum illum ſenatorium non ſolum ueteres, ſed etiam noui. fit, ut pretio nouus uincat, literasq́; à Prætore auferat. Agrigentini ad iſtum Legatos mittunt, qui eum leges doceant, conſuetudinemq́; omnium annorũ demonſtrent, ut iſte intelligeret, ei ſe illum locum uẽdidiſſe, cui ne commercium quidem eſſe oporteret. quorum oratione iſte, cum pretium iã accepiſſet, ne tantulum quidem commotus eſt. idem fecit Heracleæ: nam eò quoq; colonos P. Rupilius deduxit, legesq́; ſimiles de cooptando ſenatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non ſolum iſte, ut apud cæteros, pecuniam accepit, ſed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq́; permiſcuit. nolite expectare, dum omnes obeã oratione mea ciuita=

tes: hoc uno cōplector crimine omnia, neminē isto Prae tore senatorem fieri potuisse, nisi qui isti pecuniā dedisset. hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus nō solum hominum iura, sed etiā deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracusis lex est de religione, quae in annos singulos Iouis sacerdotē sortito capi iubeat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. cum suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt, res reuocatur ad sortem. perfecerat iste imperio, ut pro suffragio Theomnastus familiaris suus in tribus illis renunciaretur. in sorte, cui imperare nō poterat, expectabāt homines, quidnam acturus esset. homo, id quod erat facillimū, primo uetat sortiri: iubet extra sortem Theomnastum renunciari. negant id Syracusani per religionē sacrorū ullo modo fieri posse, fas denique negāt esse. iubet ille sibi legē legi. recitatur: in qua scriptū erat, ut, quot essent renunciati, tot in hydriam sortes conijcerentur; cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotium. homo ingeniosus, & peracutus, optime, inquit. nēpe scriptum ita est, quot renunciati erunt: quot ergo sunt renunciati? responsum, tres. nunquid igitur oportet nisi tres sortes conijci, unā educi? nihil. conijci iubet tres, in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. fit clamor maximus, cum id uniuersis indignum, atque nefarium uideretur. ita Iouis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationē Theomnasto datur. Cephaledi mensis est certus, quo mense sacerdotē maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Athenio quidam, Climachias cognomine, homo sanè locuples, et domi nobilis: sed is fieri nullo modo poterat,

ſi Herodotus quidam adeſſet. ei locus ille, atq; honos in
illum annū ita deberi putabatur, ut ne Climachias qui
dem contradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius mo=
re deciditur. toreumata ſanè nota ac pretioſa auferun=
tur. Herodotus Romæ erat: ſatis putabat ſe ad comitia
tēpore uenturū, ſi pridie ueniſſet. iſte, ne aut alio mēſe,
ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto præſenti
honos adimeretur, id quod iſte nō laborabat, Climachias
minime uolebat, excogitat (dixi iādudum: non eſt homo
acutior quiſquam, nec fuit) excogitat inquam, quemad=
modum menſe illo legitimo comitia haberentur, nec ta
men Herodotus adeſſe poſſet. eſt conſuetudo Siculorum,
cæterorumq; Græcorū, quòd ſuos dies menſesq; congrue
re uolunt cum ſolis lunæq; ratione, ut nonnunquam, ſi
quid diſcrepet, eximāt unū aliquem diem, aut ſummū,
biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant,
item nonnunquam uno die longiorem menſem faciūt,
aut biduo. quæ iſte cum cognouiſſet, nouus aſtrologus,
qui non tam cœli rationem, quàm cœlati argenti duce=
ret, eximi iubet non diem ex menſe, ſed ex anno unū di
midiatumq; menſem, hoc modo, ut, quo die, uerbi cauſa,
eſſe oporteret Idus Ianuarias, eo die Calendas Martias
proſcriberet: itaq; fit omnibus recuſantibus, & implorā
tibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo ſa
cerdos Climachias renūciatus eſt. Herodotus cum Roma
reuertitur, dies, ut ipſe putabat, quindecim ante comi=
tia: offendit eū mēſem comitialem, comitijs iam ab hinc
triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerunt
intercalarium X L V dies longum, ut reliqui menſes in
ſuam rationē reuerterētur. hoc ſi Romæ fieri poſſet, cer

te aliqua ratione expugnasset iste, ut dies XLV inter binos ludos tollerentur, per quos solos iudicium fieri posset. Iam uero Censores quẽadmodũ in Sicilia isto Prætore creati sunt, operæpretiũ est cognoscere: ille enim est magistratus apud Siculos, qui diligentissime mandatur à populo propter hanc causam, quòd omnes Siculi ex cẽsu quotannis tributa conferunt, in censu habendo potestas omnis æstimationis habendæ, summæq; faciũdæ Censori permittitur. itaque eũ populus, cui maximam fidem suarũ rerum habeat, maxima cura deligit, & propter magnitudinem potestatis hic magistratus à populo summa ambitione contenditur. in ea re nihil obscure facere uoluit, nõ in sortitione fallere, neq; dies de fastis eximere: nihil sanè uafre, nec malitiose facere conatus est: sed, ut studia cupiditatesq; honorũ, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quæ res euertendæ Reip. causa solent esse, ostẽdit sese in omnibus ciuitatibus Censores esse facturũ. tanto mercatu Prætoris indicto, cõcurritur undique ad istũ Syracusas: flagrabat domus tota prætoria studio hominũ, & cupiditate: nec mirũ, omnibus comitijs tot ciuitatũ unam in domũ reuocatis, tantáq; ambitione prouinciæ totius in uno cubiculo inclusa. exquisitis palàm prætijs, & licitationibus factis, describebat Censores binos in singulas ciuitates Timarchides. is suo labore, suisq; accessionibus, huius negotij, atque operis molestia consequebatur, ut ad istũ sine ulla solicitudine summa pecunia referretur. iã hic Timarchides quantã pecuniã fecerit, planè adhuc cognoscere nõ potuistis: uerũtamẽ priore actione, quàm uarie, quàm improbe prædatus esset, multorũ ex testimonijs cognouistis. sed, ne miremini

qua ratione hic tantum apud istum libertus potuerit: exponã uobis breuiter, quid hominis sit: ut & istius nequitiã, qui illum secum habuerit, eo præsertim numero, ac loco, & calamitatem prouinciæ cognoscatis. in mulierũ corruptelis, & in omni eiusmodi luxuria, atq; nequitia mirandũ in modũ reperiebã hunc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines, singularemq; nequitiam natũ, atque aptũ fuisse: inuestigare, adire, appellare, corrumpere, quiduis facere in eiusmodi rebus, quãuis callide, quãuis audacter, quãuis impudenter: eundem mira quædã excogitare genera furandi: nã ipsum Verrem tantũ semper auaritia hiante, atq; imminenti fuisse, ingenio, et cogitatione nulla, ut, quidquid sua spõte faciebat, item ut uos Romæ cognouistis, eripere potius, quàm fallere uideretur. huius uero erat ars, & malitia miranda, quòd acutissime tota prouincia, quid cuiq; esset necesse, indagare, & odorari solebat, omniũ inimicos diligenter cognoscere, colloqui, attentare, ex utraque parte causas, uolũtates perspicere, facultates, et copias; quibus opus esset, metũ afferre; quibus expediret, spẽ ostendere: accusatorum, & quadruplatorum quidquid erat, habebat in potestate: quod cuique negotij cõflari uolebat, nullo labore faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas peritissime & callidissime uenditabat: ac non solũ erat administer istius cupiditatũ, uerum etiã ipse sui meminerat æque: non solũ nummos, si qui isti exciderãt, tollere solebat, ex quibus pecuniã maximã fecit, sed etiam uoluptatũ, flagitiorũq; istius ipse reliquias colligebat. itaque in Sicilia nõ Athenionem, qui nullum oppidum cepit, sed Timarchidem fugitiuũ omnibus oppidis per triennium scitote

regnasse, in Timarchidis potestate sociorũ populi R. antiquissimorũ, atque amicissimorum liberos, matres familias, bona, fortunasq; omnes fuisse. is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto pretio Censores di misit. comitia isto Prætore Censorũ ne simulãdi quidem causa fuerunt. iam hoc impudentissime. palàm (licebat enim uidelicet legibus) singulis Censoribus denarij trecenti ad statuã Prætoris imperati sunt. Censores CXXX facti sunt. pecuniã illam ob Censurã contra leges clam dederunt, ac denarium XXXIXM palàm saluis legibus cõtulerunt in statuam. primũ, quò tantam pecuniam? deinde, quamobrem Censores ad statuã tibi conferebant? ordo aliquis Cẽsorum est collegiũ? genus aliquod hominum? nã aut publice ciuitates istos honores habent, aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. Censores quidem qui magis, quàm Aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita: nam erepta non audebis dicere. te eos magistratus hominibus beneficij, nõ Reip. causa permisisse? hoc autem cũ tute fatebere, quisquam dubitabit, quin tu istam apud populos prouinciæ istius inuidiam, atq; offensionem non ambitionis, neq; beneficiorum collocandorum, sed pecuniæ cõciliandæ causæ susceperis? itaque Censores fecerũt idem, quod in nostra Rep. solent ij, qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. sic census habitus est te Prætore, ut eo cẽsu nullius ciuitatis Resp. posset administrari: nã locupletissimi cuiusq; census extenuarant, tenuissimi auxerant: itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam

ſi homines tacerent, res ipſa illum cenſum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipſa poteſt: nam L. Metellus, qui, poſteaquã ego inquirẽdi cauſa in Siciliã ueni, repẽte Letilij aduẽtu iſtius nõ modo amicus, uerũ etiã cognatus factus eſt, is, quòd uidebat iſtius cenſum ſtare nullo modo poſſe, eũ cẽſum obſeruari iuſſit, qui uiro fortiſſimo, atq; innocẽtiſſimo Sex. Peduceo Prætore habitus eſſet. erant enim tũ Cenſores legibus facti, delecti à ſuis ciuitatibus: quibus, ſi quid cõmiſiſſent, pœnæ legibus erant cõſtitutæ. te autem Prætore qui Cẽſor aut legem metuerit, qua non tenebatur, quoniã creatus lege nõ erat, aut animaduerſionem tuã, cum id, quod abs te emerat, uendidiſſet? teneat iã ſanè meos teſtes Metellus: cogat alios laudare, ſicut in multis conatus eſt: modo hæc faciat, quæ fecit: quis enim unquã tanta à quoquã cõtumelia, quis tanta ignominia affectus eſt? quinto quoque anno Sicilia tota cẽſetur. erat cẽſa Prætore Peduceo. quintus annus cũ te Prætore incidiſſet, cenſa denuo eſt. poſtero anno L. Metellus mentionem tui cenſus fieri uetat: Cẽſores dicit de integro ſibi creari placere: interea Peduceanũ cenſum obſeruari iubet. hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet, tamen, ſi animo æquo prouincia tuliſſet, inimici iudiciũ graue uideretur. fecit amicus recens, & cognatus uoluntarius: aliter enim, ſi prouinciã retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia uellet eſſe, facere nõ potuit. expectas etiã, qd hi iudicent? ſi tibi magiſtratũ abrogaſſet, minore ignominia te affeciſſet, q̃ cum ea, quæ in magiſtratu geſſiſti, ſuſtulit, atq; irrita iuſſit eſſe. neq; in hac re ſola fuit eiuſ modi, ſed, antequã ego in Siciliã ueni, in maximis rebus ac plurimis: nã & Heraclio Syracuſano tuos illos palæ=

ſtritas bona reſtituere iuſſit, & Epicratis Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium; &, niſi mature Letilius in Siciliam ueniſſet cum literis, minus XXX diebus Metellus totam triennij Præturam reſcidiſſet. Et quoniam de ea pecunia, quam tibi ad ſtatuam Cenſores contulerunt, dixi: non mihi prætermittēdum uidetur ne illud quidem genus pecuniæ cōciliatæ, quam tu à ciuitatibus ſtatuarū nomine coegiſti: uideo enim eius pecuniæ ſummā eſſe pergrandē, ad HS CXX millia. tātum conficitur ex teſtimonijs, ac literis ciuitatum: & iſte hoc concedit, nec poteſt aliter dicere. quare cuiuſmodi putamus eſſe illa, quæ negat, cū hæc tam improba ſunt, quæ fatetur? quid enim uis cōſtitui? conſumptam eſſe omnem iſtā pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc ferendum nullo modo eſt, tātam ab ſocijs pecuniam auferri, ut omnibus in angiportis prædonis improbiſſimi ſtatuæ ponantur, quà uix tuto tranſire poſſe uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia cōſumpta eſt? conſumetur, inquies. ſcilicet expectemus legitimū illud quinquennium: ſi hoc interuallo non conſumpſerit, tum denique nomen eius de repetundis pecunijs ſtatuarum nomine deferemus. reus eſt maximis plurimiſq; criminibus in iudicium uocatus: HS CXX millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi condemnatus eris, non opinor id ages, ut iſta pecunia in quinquennio conſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris, quis erit tam amens, qui te ex tot tantiſq; criminibus elapſum, poſt quinquennium ſtatuarum nomine accerſat? ita ſi neq; adhuc conſumpta iſta pecunia eſt, & eſt perſpicuum nō conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationem,

quare & iste HS CXX millia uno genere conciliarit, et ceperit, & cæteri, si à uobis hoc erit comprobatum, quã uolent magnas hoc nomine pecunias capere possint, ut iam uideamur non à pecunijs capiendis homines absterrere, sed, cum genera quædam pecuniarum capiẽdarum cõprobaremus, honesta nomina turpissimis rebus imponere. etenim si C. Verres HS CXX millia populum, uerbi gratia, Centuripinum poposcisset, eãq; ab his pecuniam abstulisset: nõ, opinor, esset dubium, quin eum, si tum id planũ fieret, cõdemnari necesse esset. quid, si eundem populum HS CCC millia poposcit: eáq; coegit, atq; abstulit; num iccirco absoluetur, quòd ascriptum est, eã pecuniam datam statuarũ nomine? non, opinor: nisi forte id agimus, non ut magistratibus nostris moram accipiendi, sed ut socijs causam dandi auferre uideamur. quòd si quem statuæ magnopere delectant, & si quis earũ honore & gloria ducitur: is hæc tamen constituat, necesse est: primum, auerti pecuniam domũ non placere: deinde, ipsarum statuarum modum quendam esse oportere: deinde illud certe, ab inuitis exigi non oportere. ac de auertẽda pecunia, quæro abs te, utrũ ipsæ ciuitates solitæ sint statuas tibi faciundas locare ei, cui possent optima conditione locare; an aliquem curatorem præficere, qui statuis faciundis præesset; an tibi, an cui tu imperasses, adnumerare pecuniam? nam si per eos statuæ fiebant, à quibus tibi iste honos habebatur: audio. sin Timarchidi pecunia numerabatur: desine, quæso, simulare, te, cum in manifesto furto teneare, gloriæ studiosum, ac monimentorum fuisse. quid uero modum statuarum haberi nullum placet? atqui habeatur necesse est: etenim sic

considerate. Syracusana ciuitas (ut eam potissimum nominem) dedit ipsi statuam: est honos. & patri: bella hæc pietatis, & quæstuosa simulatio. & filio: ferri hoc potest: hunc enim puerum non oderant. uerum quoties, & quot nominibus à Syracusanis statuas auferes? ut in foro statuerent, abstulisti: ut in curia, coegisti: ut pecuniã cõferrent in eas statuas, quæ Romæ ponerẽtur, imperasti: ut ijdem darent homines aratorũ nomine, dederunt: ut ijdem pro parte in cõmune Siciliæ conferrẽt, etiã id contulerunt. una ciuitas cum tot nominibus pecuniã cõtulerit, idemq; hoc ciuitates cæteræ fecerint; nõ res ipsa uos admonet, ut putetis modũ aliquem huic cupiditati cõstitui oportere? quòd si hoc uolũtate sua nulla ciuitas fecit; si omnes imperio, metu, ui, malo adductæ tibi pecuniã statuarum nomine contulerunt: per deos immortales, num cui dubiũ esse poterit, quin, etiã si quis statuerit accipere ad statuas licere, idem tamẽ statuat eripere certe nõ licere? primum igitur in hanc rem testẽ totam Siciliam citabo: quæ mihi una uoce statuarũ nomine magnã pecuniam coactam esse demonstrat: nã Legationes omniũ ciuitatum in postulatis cõmunibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata sunt, etiam hoc ediderũt, ut statuas ne cui, nisi cum is de prouincia decessisset, pollicerentur. tot Prætores in Sicilia fuerũt: toties apud maiores nostros Siculi senatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiusce noui postulati genus, atque principium tua Prætura attulit: quid enim tam nouum nõ solum re, sed genere ipso postulandi? nam cætera, quæ sunt in ijsdem postulatis, de iniurijs tuis, sunt noua, sed tamẽ nõ nouo modo postulantur. rogãt & orant Siculi

patres conſcriptos, ut noſtri magiſtratus poſthac decu-
mas lege Hieronica uendant. tu primus cõtra uendide-
ras: audio. ne, in cellam quod imperatur, æſtiment: hoc
quoque propter tuos ternos denarios nũc primũ poſtula
tur: ſed genus iſtud poſtulandi nõ eſt nouum. ne abſen-
tis nomen recipiatur: ex Sthenij calamitate, & tua na-
tum eſt iniuria. cætera nõ colligam. ſunt omnia Siculo-
rum poſtulata eiuſmodi, ut crimina collecta in unum te
reũ eſſe uideãtur. quæ tamen omnia nouas iniurias ha-
bent, ſed poſtulationũ formulas uſitatas. hoc poſtulatum
de ſtatuis ridiculum eſſe uideatur ei, qui rem, ſentẽtiãq;
non perſpiciat: poſtulant. n. non, ut ne cogantur ſtatue-
re: quid igitur? ut ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis à
me, quod in tua poteſtate eſt, ut id tibi facere ne liceat?
pete potius, ne quis te inuitũ polliceri, aut facere cogat.
nihil ergo, inquit: negabũt enim omnes ſe coegiſſe. ſi me
ſaluũ eſſe uis, mihi impone iſtã uim, ut omnino mihi ne
liceat polliceri. ex tua Prætura primũ nata eſt hæc poſtu
latio. qua cũ utuntur, hoc ſignificant, atque adeo aperte
oſtẽdũt, ſeſe pecuniã metu, ac malo coactos, inuitiſſimos
cõtuliſſe. quid, ſi hoc nõ dicant? tibi non neceſſe ſit ipſi id
confiteri? uide, & perſpice, qua defenſione ſis uſurus:
iam intelliges, hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe: mihi
enim renũciatur, ita conſtitui à tuis patronis hominibus
ingenioſis cauſam tuã, & ita eos abs te inſtitui, & doce
ri, ut quiſque ex prouincia Sicilia grauior homo, atq; ho
neſtior teſtimoniũ uehemẽtius dixerit, ſicuti Siculi multi
primarij uiri multa dixerũt, te ſtatim hoc iſtis tuis defen
ſoribus dicere: inimicus eſt propterea, ꝙ arator eſt. itaq;
uno genere opinor circũſcribere habetis in animo genus

hoc aratorũ, quòd eos infenſo animo, atque inimico ueniſſe dicatis, quia fuerit in decumis iſte uehemẽtior. ergo aratores inimici, omnes aduerſarij: nemo eorũ eſt, quin periſſe te cupiat. omnino præclare te habes, cum is ordo, atque id genus hominũ, quod optimũ, atq; honeſtiſſimũ eſt, à quo uno et ſumma Reip. et illa prouincia maxime cõtinetur, tibi eſt inimiciſſimũ. uerũ eſto, alio loco de aratorũ animo, & iniurijs uidero: nunc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos. nempe ita dicis: propter decumas. concedo: non quæro, iure, an iniuria ſint inimici. quid ergo illæ ſibi ſtatuæ equeſtres inauratæ uolunt, quæ populi R. oculos, animosq; maxime offendũt, propter ædem Vulcani? nam ſcriptũ eſſe uideo, quandã ex his ſtatuã aratores dediſſe. ſi honoris cauſa ſtatuam dederunt, inimici non ſunt. credamus teſtibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni ſuæ cõſulunt. ſin autem metu coacti dederunt, confitear neceſſe eſt, te in prouincia pecuniã ſtatuarũ nomine per uim, ac metum coegiſſe. utrum tibi cõmodum eſt, elige. equidem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honeſtiſſimum eſt, aratores tibi ad ſtatuã honoris tui cauſa uoluntate ſua contuliſſe. da mihi hoc: iam tibi maximam partem defenſionis præcideris: nõ enim poteris aratores tibi iratos eſſe, atque inimicos dicere. ò cauſam ſingularem: ò defenſionẽ miſerã, ac perditã: nolle hoc accipere reũ ab accuſatore, & eum reum, qui Prætor in Sicilia fuerit; aratores ei ſtatuam ſua uoluntate ſtatuiſſe, aratores de eo bene exiſtimare, amicos eſſe, ſaluũ eſſe cupere. metuit, ne hoc uos exiſtimetis: obruitur enim aratorũ teſtimonijs. utar eo, quod da-

tur. certe ita uobis hoc iudicandum est; eos, qui isti inimicissimi sunt, ut ipse existimari uult, ad istius honores, atque monimēta pecuniā nō uolūtate sua cōtulisse. atque ut hoc tamen facillime intelligi possit; quē uoles eorū testiū, quos produxero, qui in Sicilia testes sint, siue ciuem R. uelis, siue Siculū, rogato, & eū, qui tibi inimicissimus esse uidebitur, qui se spoliatū à te dicet, ecquid suo nomine in tuā statuā contulerit? neminē reperies, qui neget: etenim omnes dederunt. quenquā igitur putas dubitaturum, quin is, quē inimicissimū tibi esse oporteat, qui abs te grauissimas iniurias acceperit, pecuniā statuæ nomine dederit ui, atque imperio adductus, nō officio, ac uolūtate? et huius ego pecuniæ iudices, quæ permagna est, impudētissimeq; coacta ab inuitis, nō habui rationē, neq; habere potui, quantū ab aratoribus, quantū ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigēti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiātur, esset coactū, quoniā intelligitis ipsius quoque cōfessione ab inuitissimis coactā esse. Venio nūc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillime iudiciū fieri uolūtatis potest. an etiā Siculi inuiti cōtulerunt? non est probabile: etenim sic C. Verrem Præturā in Sicilia gessisse constat, ut, cum utrisq; satisfacere nō posset, & Siculis, et togatis, officij potius in socios, q̃ ambitionis in ciues rationem duxerit. itaq; eum nō solū patronū istius insulæ, sed etiā sothera inscriptū uidi Syracusis. hoc quantū est? ita magnum, ut latino uno uerbo exprimi nō possit. is est nimirū sother, qui salutē dedit. huius nomine etiā dies festi agitātur, pulchra illa Verrea, nō quasi Marcellea, sed pro Marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerūt. huius fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat: ipse aūt ex

æquo nudatam ab se prouinciam prospicit. huius statuæ omnibus locis erectæ sunt, quæ hoc demonstrare uidentur, propemodum non minus multas statuas istum posuisse Syracusis, quàm abstulisse. huic etiam Romæ uidemus in basi statuarū maximis literis incisum, à communi Sicilia datas. quamobrem qui hoc probari potest cuiquam, tantos honores habitos esse ab inuitis? hic tibi etiā multo magis, quā ante in aratoribus, uidendum, & considerandum est, quid uelis. magna res est. utrum tibi Siculos publice priuatimq; amicos, an inimicos existimari uis? si inimicos, quid te futurum est? quò confugies? ubi nitere? modo aratorum, honestissimorum hominum, et locupletissimorum, maximum numerum abs te abalienasti. nunc de Siculis ciuitatibus qui d ages? dices, tibi Siculos esse amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eū publice testimonium dicerent, cum præsertim ex ea prouincia condēnati sint complures, qui ibi Prætores fuerunt, duo soli absoluti; huc conueniunt cum literis, ueniunt cum mandatis, ueniunt cum testimonijs publicis. qui si te publice laudarent, tamen id more potius suo, quàm merito tuo facere uiderentur: hi cum de tuis factis publice conqueruntur, non ne hoc indicant, tantas esse iniurias, ut multo maluerint de suo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere? confitendum est igitur tibi necessario, Siculos inimicos esse, qui quidem & in te grauissima postulata Consulibus ediderunt, & me, ut hanc causam, salutis suæ defensionem susciperem, obsecrarunt. qui cum à Prætore prohiberentur, à quatuor Quæstoribus impedirentur: omnium minas, atq; omnia pericula præ

ſalute ſua leuia duxerũt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, uehementerq́; dixerũt, ut Artemonẽ Centuripinum Legatum, & publice teſtem Q. Hortenſius accuſatorem, nõ teſtem eſſe diceret: etenim cum propter uirtutem, & fidem cum Androne homine honeſtiſſimo & certiſſimo, tum etiam propter eloquentiam Legatus à ſuis ciuibus electus eſt, ut poſſet multas iſtius, & uarias iniurias quamapertiſſime uobis, planiſſimeq́; explicare. dixerũt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinẽſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare omnes non eſt neceſſe. ſcitis, quàm multi, & quàm multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac cauſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos, ut, ſi in iſtum animaduerſum nõ ſit, ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia decedendũ, atque adeo fugiendũ eſſe arbitrentur. hos homines, tu perſuadebis, ad honores, atque amplitudinẽ tuam pecunias maximas uoluntate ſua cõtuliſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumẽ eſſe nollent, ij monimenta tuæ formæ, ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. res declarauit, ut cupierint. iandudum enim mihi nimiũ tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor, utrũ ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint. de quo homine auditum eſt unquam, quod tibi accidit, ut eius in prouincia ſtatuæ in locis publicis poſitæ, partim etiam in ædibus ſacris, per uim, per uniuerſam multitudinẽ deijcerentur? tot homines in Aſia nocentes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerũt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? nouum eſt indices: in Siculis quidem, & in

omnibus

omnibus Græcis mõstri simile. nõ crederẽ hoc de statuis, nisi iacentes, reuulsasq́; uidissem: propterea quòd apud omnes Græcos hic mos est, ut honorẽ hominibus habitũ in monimentis huiusmodi, nonnulla religione deorũ, cõsecrari arbitrentur. itaque cũ Rhodij bellum illud propè soli superius cum Mithridate rege gesserint, omnesq́; eius copias, acerrimumq́; eius impetum à mœnibus, litoribus, classibusq́; suis exceperint, cum & regis inimici præter cæteros essent: statuam eius, quæ erat apud ipsos in celeberrimo urbis loco, ne tũ quidẽ in ipsis urbis periculis attigerũt. forsitan uix cõuenire uideretur; quẽ ipsum hominem cuperent euertere, eius effigiem, simulacrumq́; seruare. sed tamẽ uidebam, apud eos cũ essẽ, et religionem esse quandã in his rebus à maioribus traditã, & hoc disputare; cum statua se eius habuisse temporis rationẽ, quo posita esset; cũ homine uero, quo gereret bellũ, atq; hostis esset. uidetis igitur consuetudinẽ, religionemq́; Græcorũ, quæ monimenta hostium in bello ipso soleat defendere, eã summa in pace Prætoris populi R. statuis præsidio nõ fuisse. Taurominitani, quorũ est ciuitas fœderata, homines quietissimi, qui maxime ab iniurijs nostrorũ magistratuum remotissimi consuerant esse præsidio fœderis, hi tamẽ istius euertere statuam non dubitarũt. qua ablata, basin tamen in foro manere uoluerunt, ꝙ grauius in istum fore putabant, si scirent homines statuam eius à Taurominitanis esse deiectam, quàm si nullam unquam positam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, et eadem de causa equum inanem reliquerũt. Leontini, misera in ciuitate, atque inani, tamẽ istius in gymnasio statua deiecta est.

nam quid ego de Syracuſanis loquar,quod non eſt pro=
prium Syracuſanorum, ſed & illorum commune,et cõ
uẽtus illius,ac propè totius prouinciæ?quãta illuc mul=
titudo,quanta uis hominũ conueniſſe dicebatur, tum,
cum ſtatuæ ſunt illius deiectæ,atque euerſæ:at quo lo=
co?celeberrimo,ac religioſiſſimo, ante ipſum Iouẽ,in pri
mo aditu, ueſtibuloq; tẽpli. ꝙ niſi Metellus hoc tã gra=
uiter egiſſet,atq; illã imperio,edictoq; prohibuiſſet:ue=
ſtigium ſtatuarũ iſtius in tota Sicilia nullum eſſet reli=
ctũ. atq; ego hoc non uereor, ne quid horũ non modo
impulſu,uerum omnino aduentu meo factũ eſſe uidea
tur.omnia iſta ante facta ſunt, nõ modo quã ego Sici=
liã,uerum etiam quã iſte Italiã attigit. dum ego in Sici
lia ſum,nulla ſtatua deiecta eſt.poſteaquam illinc diſceſ
ſi,quæ ſunt geſta,cognoſcite. Centuripinorum ſenatus
decreuit, populuſq; iuſſit,ut quæ ſtatuæ C. Verris ipſius
& patris,& filij eſſent, eas Quæſtores demoliendas lo=
carent; dumq; ea demolitio fieret, ſenatores triginta nõ
minus adeſſent. uidete grauitatem ciuitatis,et dignita
tẽ. neque eas in urbe ſua ſtatuas eſſe uoluerũt,quas in
uiti per uim,atque imperiũ dediſſent:neque eius homi
nis,in quem ipſi cum grauiſſimo teſtimonio,quod nunꝗ
antea,Romã mandata legatoſq; miſiſſent: et id grauius
eſſe putauerunt,ſi publico cõſilio, quã ſi per uim multi
tudinis factũ uideretur. cũ hoc conſilio ſtatuas Centu=
ripini publice ſuſtuliſſent,audit Metellus, grauiter fert,
euocat ad ſe Centuripinum magiſtratum,et Decem pri
mos:niſi reſtituiſſent ſtatuas,uehemẽter ijs minatur. illi
ad ſenatũ renunciãt:ſtatuæ,quæ iſtius cauſæ nihil pro=
deſſent,reponuntur.hic ego aliud alij concedo : Metello

hominì sapiēti prorsus nō possum ignoscere, si quid stul te facit. quid? ille hoc putabat Verri criminosum fore, si eius statuæ essent deiectæ? quod sæpe uento, aut ali= quo casu fieri solet. nō erat in hoc neque crimen ullum, neque reprehensio. ex quo igitur crimen, atque accusa= tio nascitur? ex hominum iudicio, et uoluntate. ego, si Metellus statuas reponere Cēturipinos nō coegisset, hæc dicerem. uidete iudices, quantum, & quàm acerbum dolorem sociorum, atque amicorum animis inusserint istius iniuriæ, cum Centuripinorum amicissima, & fide lissima ciuitas, quæ tantis officijs cum populo R. coniun cta est, ut non solum Remp. nostram, sed etiam in quo= uis homine priuato nomen ipsum Romanorum semper dilexerit, ea publico cōsilio, atque auctoritate iudicarit, C. Verris statuas esse in urbe sua non oportere. recita= rem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuita= tem: id quod uerissime possem: commemorarem decem millia ciuium Centuripinorum, fortissimorum, fidelissi morumq; sociorum, eos omnes statuisse monimentum istius in sua ciuitate nullum esse oportere. hæc tum di= cerē, si statuas Metellus non reposuisset. uelim quærere nunc ex ipso Metello, quidnā sua ui, et auctoritate mi= hi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia con uenire: neq; enim, si maxime statuæ deiectæ essent, eas ego uobis possem iacentes ostendere: hoc uno uterer, ciui tatem tam grauē statuas iudicasse C. Verris demolien= das. hoc mihi Metellus nō eripuit: hoc etiā addidit, ut quererer, si mihi uideretur, tam iniquo iure socijs, at= que amicis imperari, ut ijs ne in suis quidem beneficijs li bero iudicio uti liceret: ut uos rogarem, ut coniecturam

faceretis,qualem in ijs rebus in me L. Metellũ fuisse pu
taretis,in quibus rebus obesse mihi posset,cum in hac re
tã aperta cupiditate fuerit,in qua nihil obfuit. sed ego
Metello nõ irascor:neque ei suã purgationẽ eripio, qua
ille apud omnes utitur,ut nihil malitiose,neque cõsulto
fecisse uideatur.iam igitur est ita perspicuũ, ut negare
non possis,nullã tibi statuam uoluntate cuiusquam da=
tam,nullam pecuniam statuarũ nomine nisi ui expres=
sam & coactam.quo quidem in crimine non illud solũ
intelligi uolo , te ad statuas HS CXX millia coegisse;
sed multo etiã illud magis , quod simul demonstrandũ
est,quantum odium in te aratorum, quãtum omnium
Siculorũ sit,et fuerit.in quo quæ uestra defensio futura
sit , coniectura assequi non queo . Oderunt Siculi : to=
gatorũ enim causa multa feci . at hi quidem acerrimi ,
inimicissimiq; sunt.inimicos habeo ciues R. ꝙ sociorum
commoda,ac iura defendi . at socij in hostiũ numero se
abs te habitos queruntur. aratores inimici sunt propter
decumas.quid?qui agros immunes liberosq; arant , cur
oderũt?cur Halesini ? cur Centuripini ? cur Segestani ?
cur Halicyenses?quod genus hominũ, quẽ numerũ,quẽ
ordinẽ proferre possis,qui te nõ oderit, siue ciuiũ R. si=
ue Siculorũ : ut etiã si causam,cur te oderint, non pos=
sim dicere,tamen illud dicendũ putem, quem oẽs mor=
tales oderint,eũ quoque uobis odio esse oportere.an hoc
dicere audebis : utrũ de te aratores,utrũ denique Siculi
uniuersi bene existiment,ad rem id nõ pertinere?neque
tu hoc dicere audebis,neque,si cupies,licebit.eripiũt tibi
istam orationem contemnendorũ Siculorũ , atq; arato=
rum statuæ illæ equestres,quas tu paulo ante, quàm ad

Vrbē uenires, poni inſcribiq́; iuſſiſti, ut omnium inimicorum animos, accuſatorumq́; tardares: quis enim tibi moleſtus eſſet, aut quis appellare auderet, cum uideret ſtatuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, à communi Siciliæ? quod eſt aliud in illa prouincia genus humanum? nullum. ergo ab uniuerſa prouincia, generatimq́; à ſingulis eius partibus nō ſolum diligitur, ſed etiā ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obeſſe oportere aratorum, negotiatorū, Siculorumq́; omnium teſtimonia, cum eorum nominibus in ſtatuarum inſcriptione poſitis omnem te ſperaris inuidiā, atq; infamiam tuam extinguere poſſe? an quorum auctoritate tu ſtatuas cohoneſtare tuas conatus es, eorum ego dignitate accuſationem meam comprobare non potero? niſi forte, ꝙ apud publicanos gratioſus fuiſti, in ea re ſpes te aliqua conſolatur. quæ gratia ne quid tibi prodeſſe poſſet, ego mea diligentia perfeci: ut etiam obeſſe deberet, tu tua ſapientia curaſti: etenim rem totam iudices breuiter cognoſcite. In ſcriptura Siciliæ pro magiſtro eſt quidā L. Carpinatius: qui et ſui quæſtus cauſa, & fortaſſe ꝙ ſociorum intereſſe arbitrabatur, bene penitus in iſtius familiaritatē ſeſe dedit. is cum Prætorem circum omnia fora ſectaretur, neque ab eo unquā diſcederet; in eam iam uenerat familiaritatem, conſuetudinemq́; in uendendis iſtius decretis, et iudicijs, tranſigēdisq́; negotijs, ut propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior, ꝙ idem pecuniam ijs, qui ab iſto aliquid mercabantur, fœnori dabat. ea autē fœneratio erat huiuſmodi iudices, ut etiā hic quæſtus huic cederet: nā quas pecunias ijs ferebat expenſes, quibuſ-

cũ cõtrahebat, aut scribæ istius, aut Timarchidi, aut etiã isti ipsi referebat acceptas. idẽ præterea pecunias istius extraordinarias grandes suo nomine fœnerabatur. hic primo Carpinatius, ante quam in istius tantã familiaritatẽ peruenisset, aliquoties ad socios literas de istius iniurijs miserat. Canuleius uero, qui in portu Syracusis operas dabat, furta quoque istius permulta nominatim ad socios perscripserat ea, quæ sine portorio Syracusis erãt exportata: portũ autem, et scripturas eadem societas habebat. ita factũ est, ut essent permulta, quæ ex societatis literis dicere in istũ, ac proferre possemus. uerũ accidit, ut Carpinatius, qui iã cũ isto summa cõsuetudine, præterea rõne coniunctus esset, crebras postea literas ad socios de istius summis officijs in rem cõmunẽ, beneficijsq; mitteret: etenim tũ iste omnia, quæcũque Carpinatius postulabat, facere, ac decernere solebat: tũ ille etiã plura scribebat ad socios, ut, si posset, quæ antea scripserat, ea planè extingueret. ad extremũ uero, cũ iste iam decedebat, eiusmodi literas ad eos misit, ut huic frequentes obuiã prodirẽt, gratiasq; agerent; facturos esse, si quid impasset, studiose pollicerẽtur: itaq; socij fecerunt: uetere instituto publicanorũ, nõ quo istũ ullo honore dignum arbitrarentur, sed ꝙ sua interesse putabant, se memores, gratosq; existimari, gratias isti egerunt: Carpinatiũ sæpe ad se de eius officijs literas misisse dixerũt. iste cum respõdisset, ea se libenter fecisse, operasq; Carpinatij magnopere laudasset: dat amico suo cuidam negotium, qui tum magister erat eius societatis, ut diligenter caueret, atque prospiceret, ne quid esset in literis sociorũ, quod contra suũ caput, atque existimationẽ ua=

lere poſſet.itaque ille,multitudine ſociorum remota,Decumanos conuocat: rē defert. ſtatuerūt illi,atq; decernūt, ut eæ literæ,quibus existimatio C.Verri læderetur, remouerētur,operaq; daretur,ne ea res C.Verri fraudi eſſe poſſet.ſi oſtēdo,hoc decreuiſſe Decumanos; ſi planū facio, hoc decreto remotas eſſe literas: quid expectatis amplius? poſſum ne rem magis iudicatā afferre?magis reū condemnatū in iudiciū adducere? at quorū iudicio cōdemnatū? nempe eorū, quos ij, qui ſeueriora iudicia deſiderant, arbitrētur res iudicare oportere: publicanorum iudicio: quos uidelicet nūc populus iudices poſcit: de quibus,ut eos iudices habeamus,legē ab homine non noſtri generis,nō ex equeſtri loco profecto, ſed nobiliſſimo promulgatā uidemus.Decumani, hoc eſt principes, & quaſi ſenatores publicanorum, remouendas de medio literas cenſuerūt. habeo ex ijs,qui affuerunt, quos producam,homines honeſtiſſimos,ac locupletiſſimos,iſtos principes equeſtris ordinis, quorum ſplendorem uel maxime iſtius,qui legem promulgauit,oratio, & cauſa nitatur. uenient in medium: dicent,quid ſtatuerint:profecto ſi recte homines noui,non mentiētur:literas enim communes de medio remouere potuerunt, fidem ſuā et religionem remouere nō poſſunt.ergo equites R. te ſuo iudicio condemnari noluerunt.uos nūc, utrum illorum iudiciū,an uoluntatem ſequi malis,conſiderate.at uide, quid te amicorum tuorum ſtudium, quid tuum conſiliū,quid ſociorū uolūtas adiuuet. dicā paulo amplius: neque.n.iā uereor,ne quis hoc me magis accuſatorie, q̄ libere dixiſſe arbitretur.ſi iſtas literas nō decreto Decumanorū magiſtri remouiſſent,tātū poſſem in te dicere,

quantum in literis inuenissem. nunc decreto isto facto, literisq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantum possum; tãtum iudici suspicari, quantum uelit. dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimã uestẽ Melitensem, plurimam stragulam, multã Deliacam suppellectilẽ, plurima uasa Corinthia, magnum numerũ frumenti, uim mellis maximã Syracusis exportasse: his pro rebus, ꝙ portorium non esset datum, literas ad socios misisse L. Canuleium, qui in portu opas daret. satis ne magnum hoc crimen uidetur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortensius? postulabit, ut literas Canuleij proferã? crimen huiusmodi, nisi literis confirmetur, inane esse dicet? clamabo, literas remotas esse de medio, decreto sociorum erepta mihi esse istius indicia, ac monimẽta furtorum. aut hoc contendat nunquã esse factum: aut omnia tela excipiat, necesse est. negas esse factum? placet mihi ista defensio: descẽdo: æqua enim cõditio, æquumq; certamẽ proponitur. producã testes, & producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum est, unà fuerunt, nunc quoq; unà sunt. cum interrogabuntur, obligẽtur nõ solum iurisiurandi, atque existimationis pículo, sed etiam cõmuni inter se consciẽtia. si planum fit, hoc ita, quẽadmodum dico, esse factũ: nõ poteris dicere Hortẽsi, nihil in istis fuisse literis, quod Verrem læderet. nõ modo id non dices, sed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicã, non fuisse. ergo hoc uestro consilio, & gratia perfecistis, ut, quẽadmodum paulo ante dixi, et mihi summa facultas ad accusandum daretur, et iudicibus libera potestas ad credẽdum. qđ cum ita sit, nihil fingam tamẽ, meminero

me nõ sumpsisse, quẽ accusarẽ; sed recepisse, quos defenderẽ; uos ex me causam non à me prolatã, sed ad me delatã audire oportere; me Siculis satis esse facturum, si, quæ cognoui in Sicilia, quæ accepi ab ipsis, diligenter exposuero; populo R. si nullius uim, nullius potentiam pertimuero; uobis, si facultatẽ uere atq; honeste iudicandi fide et diligẽtia mea fecero; mihi in eo, si ne minimũ quidem de eo curriculo uitæ, quod mihi semper propositum fuit, decessero. quapropter nihil est, quod metuas, ne quid mecum fingã: etiam, quod lætere, habes: multa enim, quæ scio abs te esse cõmissa, ꝙ aut nimium turpia, aut parum credibilia sunt, prætermittam: tantum agã de hoc toto nomine societatis, ut uerũ scire possitis. quærã, decretum ne sit. cum id inuenero, quæram remotæ ne sint literæ. cum id quoque cõstabit, uos iã me tacito intelligetis. si illi, qui hoc istius causa decreuerunt, equites R. nunc ijdẽ in eum iudices essẽt, istum sine dubio condẽnarẽt, de quo literas eas, quæ istius furta indicarẽt, et ad se missas, et suo decreto remotas scirent esse. quem igitur ab ijs equitibus R. qui istius causa cupiunt omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, condẽnari necesse esset: is à uobis iudices nulla ui, aut rõne absolui potest. ac ne forte ea, quæ remota de medio, atq; erepta uobis sunt, omnia ita cõdita fuisse, atq; ita abdite latuisse uideãtur, ut hac diligentia, quam ego à me expectari maxime puto, nihil horum inuestigari, nihil assequi potuerit: quæ cõsilio aliquo, aut rõne inueniri potuerunt, inuẽta sunt iudices: manifestis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nã ꝙ in publicanorum causis uel plurimum ætatis meæ uersor, uehemẽterq; illum ordinẽ

obseruo: satis cōmode mihi uideor eorū consuetudinem usu, tractandoq; cognouisse. itaq;, ut hoc cōperi, remotas esse literas societatis; habui rōnem annorū, per quos iste in Sicilia fuisset: deinde quæsiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eosdem annos magistri istius societatis fuissent: sciebā enim hanc magistrorum, qui tabulas haberēt, consuetudinē esse, ut, cū tabulas nouo magistro traderēt, exempla literarum ipsi habere non nollent. itaque ad L. Vibium equitē R. uirum primarium, quem reperiebam magistrū fuisse eo ipso anno, qui mihi maxime quærendus erat, primum ueni. sanè homini præter opinionem improuiso incidi. scrutatus sum quæ potui, et quæsiui omnia: inueni duos solos libellos ab L. Canuleio missos socijs ex portu Syracusis, in quibus erat ratio scripta mēsium cōpluriū, rerū exportatarū istius nomine sine portorio: itaque obsignaui statim. erant hæc ex eo genere, quod ego maxime genus ex sociorum literis reperire cupiebā. uerū tantū inueni iudices, quod apud uos quasi excēpli causa proferre possem. sed tamē quidquid erit in his libellis, quantulūcunq; uidebitur esse, hoc quidem certe manifestū erit. de cæteris ex hoc coniecturam facere debebitis. recita mihi quæso hūc primū libellum, deinde illum alterū libellum Canuleij. iam nō quæro, unde CCCC amphoras mellis habueris, unde tantam Melitēsem uestem, unde quinquaginta tricliniorū lectos, unde tot candelabra: non inquā iam quæro, unde hæc habueris, sed, quò tibi tantū opus fuerit, id quæro. mitto de melle: sed tantum ne Melitensium, quasi etiam amicorū uxores; tantum lectorum, quasi etiam omnium istorum uillas ornaturus esses? cū hæc pauco=

rum mensium ratio in his libellis sit, facite ut uobis triē
nij totius ueniat in mentē. sic contendo, ex his paruis li=
bellis apud unum magistrū societatis repertis uos iam
cōiectura assequi posse, cuiusmodi prædo iste in illa pro
uincia fuerit, quàm multas cupiditates, quàm uarias,
quā infinitas habuerit, quantam pecuniā non solū nu=
meratam, uerū etiam huiuscemodi in rebus positā con=
fecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc
hoc attēdite. his exportationibus, quæ recitatæ sunt, scri
bit HS L X socios perdidisse ex uicesima portorij Syra=
cusis. pauculis igitur mēsibus, ut hi pusilli & contempti
libelli indicāt, furta Prætoris, quæ essent HS duodecies,
ex uno oppido solo exportata sunt. cogitate nunc, cū il=
la sit hæc insula, quæ undiq; exitus maritimos habeat,
quid ex cæteris locis exportatū putetis, quid Agrigento,
quid Lilybeo, quid Panormo, quid Thermis, quid Hale=
sa, quid Catina, quid ex cæteris oppidis, quid uero Mes=
sana, quē iste sibi locū maxime tutū arbitrabatur, ubi
animo semper soluto, liberoq; erat, q sibi iste Mamerti=
nos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius seruā
da, aut occultius exportāda erant, deportaret. his inuē=
tis libellis, cæteri remoti, & diligentius sunt reconditi.
nos tamen, ut omnes intelligant hoc nos sine cupiditate
agere, his ipsis libellis cōtenti sumus. nūc ad sociorū tabu
las accepti et expensi, quas remouere honeste nullo mo=
do potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium re=
uertemur. Inspiciebamus Syracusis à Carpinatio confe=
ctas tabulas societatis, quæ significabant, multis no=
minibus eos homines uersuram à Carpinatio fecisse,
qui pecuniam Verri dedissent. erit uobis luce clarius

iudices, cum eos ipsos produxero, qui dederunt : intelligetis enim, illa tẽpora, per quæ, cum essent in periculo, pretio sese redemerunt, cum societatis tabulis nõ solum Consulibus, uerum etiam mensibus conuenire. cum hæc maxime cognosceremus, et iam in manibus tabulas haberemus: repente aspicimus lituras eiusmodi, quasi quædam uulnera tabularum recentia. statim suspitione offensi, ad ea ipsa nomina oculos, animumq; trãstulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, sic tamẽ, ut usque alterum, r, literæ constarent integræ, reliquæ omnes essent in litura. alterum, tertium, quartum, ꝑmulta erant eiusmodi nomina. cum manifesta res, tum flagitiosa tabularum, atq; insignis turpitudo teneretur, quærere incœpimus de Carpinatio, quisnã esset is Verrutius, quicum tãtæ pecuniæ rationẽ haberet. hærere homo, auersari, rubere. ꝙ lege excipiuntur tabulæ publicanorum, quo minus Romã deportentur, ut res quãmaxime clara, ac testata esse posset ; in ius ad Metellum Carpinatium uoco, tabulasq; societatis in forum defero. fit maximus cõcursus hominũ, &, ꝙ erat Carpinatij nota cum isto Prætore societas, ac fœneratio, summe expectabant oẽs, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas perspexisse sociorum : in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus esse : meq; hoc perspicere ex Consulum mẽsiumq; rõne, hunc Verrutium neq; ante aduentum C. Verris, neque post decessionẽ quidquã eum Carpinatio rationis habuisse. postulo, mihi respõdeat, qui sit iste Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia sit, an decesserit? clamare omnes ex conuentu, neminem unquam ex Sicilia

fuisse Verrutium. ego instare, ut mihi responderet, ubi esset? quis esset? unde esset? cur seruus societatis, qui tabulas confecerit, semper in Verrutij nomine certo ex loco mendosus esset? atque hæc postulabam; non quo illũ cogi putarem oportere, ut ea mihi responderet inuitus; sed ut omnibus istius furta, illius flagitiũ, utriusque audacia pspicua esse posset. itaque illũ iniuriæ metu, conscientiaq; peccati mutũ, atque exanimatũ, ac uix uiuũ relinquo: tabulas in foro summa hominum frequentia exscribo: adhibentur in exscribendo de conuentu uiri primarij: literæ, lituræq; omnes assimulatæ, expressæ, de tabulis in libros trãsferuntur. hæc omnia summa cura, et diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honestissimis obsignata sunt. si Carpinatius tum mihi respondere noluit: responde mihi nunc tu Verres, quẽ esse hunc tuum penè gentilẽ Verrutium putes. fieri nõ potest, ut, quẽ uideo te Prætore in Sicilia fuisse, & quẽ ex ipsa rõne intelligo locupletem fuisse, eum tu in tua prouincia nõ cognoris. atq; adeo, hoc ne longius, aut obscurius esse possit, procedite in medium, explicate descriptionem, imaginemq; tabularum, ut omnes mortales istius auaritiæ non iam uestigia, sed ipsa cubilia uidere possint. Videtis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tanquã in luto, demersam esse in litura? sic habent se tabulæ iudices, ut uidetis. quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipse Verres quid sedes? quid moraris? nã aut exhibeas nobis Verrutium necesse est, aut te esse Verrutium fateare. laudantur oratores ueteres Crassi illi, & Antonij, q crimina diluere dilucide, quòd

copiose reorum causas defendere solebant. nimirum illi non ingenio solum his patronis, sed fortuna etiam præstiterunt: nemo enim tunc ita peccabat, ut defensioni locum non relinqueret: nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur, si negaret. nunc uero quid faciat Hortensius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumq; defendit. an ab hac eius infamia nequitiæ uestros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequã, impura inter uiros muliercula, proferri non potest. at mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis superbior? at hæc sine cuiusquam malo. quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine, atque in eiusmodi causa quid facerent omnes Crassi, & Antonij? tantum, opinor, Hortensi ad hãc causam non accederent, ne in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent: liberi enim ad causas, solutiq; ueniebant; neque committebant, ut, si impudentes in defendendo esse noluissent, ingrati in deserendo existimarentur.

ACCVSATIONIS IN C. VER= REM LIBER V. ORATIO VIII.

OMNES, qui alterũ iudices, nullis impulsi inimicitijs, nulla priuatim læsi iniuria, nullo præmio adducti, in iudiciũ Reip. causa uocant, prouidere debent, nõ solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam quantum in omnem uitam negotij suscipere conentur: legẽ enim sibi ipsi indicunt innocentiæ, cõtinentiæ, uirtutumq; omnium, qui ab altero rationẽ uitæ reposcunt, atque eo magis, si id, ut ante dixi, faciũt nulla re cõmoti alia, nisi utilitate cõmuni. nam qui sibi hoc sumpsit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat: quis huic ignoscat, si qua in re ipse ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiusmodi ciuis laudandus, ac diligendus est, qui non solum Reip. ciuẽ improbum remouet, uerum etiam se ipsum eiusmodi fore profitetur, ac præstat, ut sibi nõ modo cõmuni uolũtate uirtutis, atq; officij, sed etiam ut quadam magis necessaria ratione recte sit, honesteq; uiuendũ. ita hoc iudices ex homine clarissimo, atque eloquentissimo L. Crasso sæpe auditũ est, cum se nullius rei tam pœnitere diceret, quàm ꝙ C. Carbonem unquam in iudiciũ uocauisset: minus enim liberas omnium uolũtates rerum habebat, et uitam suã pluribus, quã uellet, obseruari oculis arbitrabatur. atque ille ijs præsidijs ingenij, fortunæq; munitus, tamẽ hac cura cõtinebatur, quam sibi nõ d..m confirmato consilio, sed ineũte ætate

susceperat. quo minus etiam perspicitur eorum uirtus & integritas, qui ad hanc rē adolescētuli, quā qui iam firmata ætate descēdunt. illi enim, antequā potuerunt existimare, quanto liberior uita sit eorum, qui neminē accusarint, gloriæ causa, atque ostentationis accusant: nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare possemus, ostēdimus; nisi facile cupiditates nostras teneremus, nunquā ipsimet nobis præcideremus istam licentiā, libertatemq; uiuendi. atque hoc ego plus oneris habeo, quā qui cæteros accusarunt (si onus est id appellandum, quod cum lætitia feras, ac uoluptate) ueruntamē hoc ego amplius suscepi, quā cæteri, ꝙ ita postulatur ab omnibus, ut ab ijs se abstineāt maxime uitijs, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accusaris: uitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse uideare. corruptorē, adulterum: prouidēdum diligēter, ne quod in uita uestigium libidinis appareat. omnia postremo, quæ uindicaris in altero, tibi ipsi uehemēter fugiēda sunt: etenim nō modo accusator, sed ne obiurgator quidē ferendus est is, qui, quod in altero uitium reprehēdit, in eo ipse deprehēditur. ego in uno homine omnia uitia, quæ possunt in homine perdito, nefarioq; esse, reprehendo: nullum esse uitium libidinis, sceleris, audaciæ, quod nō in unius istius uita ꝑspicere possitis. ego in isto reo legem hanc iudices mihi statuo, uiuendū ita esse, ut isti nō modo factis dictisq; omnibus, sed etiā oris, oculorumq; illa cōtumacia, ac superbia, quā uidetis, dissimillimus esse, ac semꝑ fuisse uidear. patior nō

moleste

moleste iudices, eam uitã, quæ mihi sua sponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, & conditione necessariam quoque futurã. & in hoc homine sæpe à me quæris Hortẽsi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus ad accusandũ descenderim? mitto iam rationem officij mei, necessitudinisq; Siculorũ: de ipsis tibi inimicitijs respondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas esse, quã cõtrarias hominũ sentẽtias, ac dissimilitudines studiorũ, & uoluntatum? fidem sanctissimam in uita qui putat, potest ei non inimicus esse, qui Quæstor Consulem suũ, consilijs cõmissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? pudorem & pudicitiã qui colit, potest animo æquo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenociniũ uidere? qui religiones deorum immortalium retinere uult, ei, qui fana spoliarit omnia, qui ex tensarũ orbitis prædari sit ausus, inimicus nõ esse qui potest? qui iure æquo omnes putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit, cum cogitet uarietatem, libidinemq; decretorum tuorũ? qui sociorum iniurijs, prouinciarumq; incommodis doleat, is in te nõ expilatione Asiæ, uexatione Pamphyliæ, squalore & lacrymis Siciliæ concitetur? qui ciuiũ R. iura, ac libertatem sanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus etiã, quã inimicus, esse debeat, cũ tua uerbera, cum secures, cum cruces ad ciuium R. supplicia fixas recordetur? an, si qua in re contra rem meã decresset aliquid iniuria, iure me ei inimicum esse arbitrarer: cum omnia contra omnium bonorum rem, causam, rationem, utilitatẽ, uoluntatemq; fecerit, quæris cur ei sim inimicus, cui populus R. infestus sit? qui præsertim

plus etiã,quã pars uirilis postulat, pro uoluntate populi R.oneris,ac muneris suscipere debeam.quid illa, quæ leuiora uidentur esse,non cuiusuis animũ possunt moue-re?quòd ad tuã ipsius amicitiã, cæterorumq; omniũ maiorum,atq; nobilium faciliorem aditum istius habet nequitia,& audacia,quã cuiquã nostrum uirtus, & integritas.odistis hominum nouorum industrias: despicitis eorum frugalitatẽ:pudorem contemnitis:ingenium uero,& uirtutem depressam:extinctamq; cupitis:Verrem amatis.ita credo,si nõ uirtute,non industria, non innocentia,non pudore,nõ pudicitia,at sermone,at literis, at humanitate eius delectamini.nihil horũ est:cõtráq; sunt omnia cum summo dedecore,ac turpitudine, tum singulari stultitia,atque inhumanitate oblita. huic homini si cuius domus patet,utrum ea patere,an hiare, ac poscere aliquid uidetur ? hunc uestri ianitores,hunc cubicularij diligũt:hunc liberti uestri,hunc serui,ancillæq; amãt:hic cum uenit,extra ordinẽ uocatur,hic solus introducitur, cæteri sæpe frugalissimi homines excludũtur. ex quo intelligi potest,eos uobis esse carissimos,qui ita uixerũt,ut sine uestro præsidio salui esse non possint.quid?hoc cuiquam ferendum putas esse,nos ita uiuere in pecunia tenui,ut prorsus nihil acquirere uelimus,ut dignitatẽ nostram,populiq; R.beneficia non copijs, sed uirtute tueamur;istũ rebus omnibus undique ereptis impune eludẽtem circũfluere,atq; abundare?huius argento domos uestras,huius signis,& tabulis forum,comitiumq; ornari? præsertim cũ uos uestro marte his rebus omnibus abundetis.Verrem esse,qui uestras uillas suis manubijs ornet? Verrem esse,qui cum L.Mummio certet ? ut plures hic

ſociorũ urbes, quã ille hoſtium ſpoliaſſe uideatur; plures hic ſolus uillas ornamentis fanorum, quam ille fana ſpolijs hoſtium ornaſſe. & is erit ob eã rem uobis charior, ut cæteri libentius ſuo periculo ueſtris cupiditatibus ſeruiant? uerũ hæc dicentur alio loco, & dicta ſunt. nunc proficiſcemur ad reliqua, ſi pauca ante erimus à uobis indices deprecati. ſuperiore omni oratione perattẽtos ueſtros animos habuimus. id fuit nobis gratum admodum, ſed multo erit gratius, ſi reliqua uoletis attendere: propterea quòd in his omnibus, quæ antea dicta ſunt, erat quædã ex ipſa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio: nunc tractare cauſam inſtituimus frumentariam, quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit, iucũditatis in agendo, & uarietatis minus habebit. ueſtra autem auctoritate, & prudentia digniſſimum eſt iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quàm uoluptati. In hac cauſa frumentaria cognoſcenda, hæc uobis proponite iudices, uos de rebus fortuniſq; Siculorum omnium, de ciuium R. qui arant in Sicilia, bonis, de uectigalibus à maioribus traditis, de uita uictuq; populi R. cognituros. quæ ſi magna, atque adeo maxima uobis uidentur, quã uarie, & quã copioſe dicantur, expectare nolite. neminem ueſtrum præterit iudices, omnem utilitatem, opportunitatemq; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda populi R. adiuncta ſit, conſiſtere in re frumentaria maxime: in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia, hac uero alimur, ac ſuſtinemur. ea cauſa tripartita iudices erit in accuſatione: primum enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento, poſtremo de æſtimato. inter

Siciliam, cæterasq; prouincias iudices in agrorum uectigaliũ rationibus hoc interest, quòd cæteris aut impositũ uectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis, & plerisq; Pœnorum, quasi uictoriæ præmiũ, ac pœna belli; aut censoria locatio constituta est, ut Asiæ lege Sempronia. Siciliæ ciuitates sic in amicitiã, fidemq; recepimus, ut eodem iure essent, quo fuissent: eadem cõditione populo R. parerẽt, qua suis antea paruissent. per paucæ Siciliæ ciuitates sunt bello à maioribus nostris subactæ: quarũ ager cũ esset publicus populi R. factus, tamen illis est redditus. is ager à Censoribus locari solet. fœderatæ ciuitates duæ sunt, quarum decumæ uenire nõ soleãt; Mamertina, & Tauromenitana. quinque præterea sine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ; Centuripina, Halesina, Segestana, Halyciensis, Panormitana. præterea, omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus est, itemq; ante imperium populi R. ipsorũ Siculorũ uolũtate, & institutis fuit. uidete nunc maiorum sapiẽtiã: qui, cum Siciliã tam opportunum subsidium belli, atq; pacis ad Remp. adiunxissent, tanta cura Siculos tueri, & retinere uoluerunt, ut non modo eorum agris uectigal nouum nullum imponerent, sed ne legem quidem uẽditionis decumarum, ne'ue uẽdundis aut tempus aut locum cõmutarẽt, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, deniq; ut lege Hieronica uenderẽt. uoluerunt eos in suis rebus ipsos interesse, eorum animos nõ modo lege noua, sed ne nomine quidẽ legis nouo cõmoueri. ita decumas lege Hieronica semper uendendas cẽsuerunt, ut ĳs iucundior esset muneris illius functio, si eius regis, qui Siculis carissimus fuit, non solum instituta cõmutato imperio,

uerum etiam nomẽ maneret. hoc iure ante Verrem Prætorem Siculi semper usi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius societatis cõuellere, & cõmutare ausus est. qua in re primum illud reprehendo, & accuso, cur in re tam ueteri, tam usitata quidquam noui feceris? ingenio aliquid assecutus es? tot homines sapientissimos, qui illã prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, consilioq; uicisti? est tuum, est ingenij prudentiæq; tuæ. do hoc tibi, & concedo: scio te Romæ, cũ Prætor esses, edicto tuo possessiones hæreditatum ad alienos, à primis hæredibus ad secundos, à legibus ad libidinem tuam transtulisse: scio te edicta superiorum omniũ correxisse, & possessiones hæreditatum nõ secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentum factũ, dedisse: easq; res nouas abs te prolatas, & inuentas magno tibi quæstui fuisse scio: eundemq; te memini censorias quoque leges in sartis tectis exigendis tollere, & commutare, ne is redimeret, cuia res esset; ne pupillo tutores, propinquiq; consulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur; exiguam diẽ præfiniri operi, qua cæteros ab negotio excluderes, ipse in tuo redemptore nullã certam diem obseruares. quamobrem nouã legem te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis prætorijs, in censorijs legibus tam prudentẽ, tam exercitatum. non inquã miror, te aliquid excogitasse: sed quòd tua spõte, iniussu populi, sine senatus auctoritate iura prouinciæ Siciliæ mutaris, id reprehẽdo, id accuso. L. Octauio & C. Cottæ Coss. senatus permisit, ut uini, & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante Quæstores in Sicilia uen=

dere consuessent, Romæ uenderet, legemq; his rebus, quã ipsis uideretur, edicerent. cum locatio fieret, publicani postularunt, quasdam res ut ad legem adderent, neque tamen à censorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui casu tũ Romæ fuit, tuus hospes Verres, hospes inquã, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. Consules causam cognouerunt: cum uiros primarios, atque amplissimos ciuitatis multos in consilium aduocassent, de consilij sententia pronunciarunt, se lege Hieronica uẽdituros. ita ne uero? prudentissimi uiri, summa auctoritate præditi, quibus senatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem potestatẽ permiserat, populusq; R. idem iusserat; Siculo uno recusante, cũ amplificatione uectigalium nomẽ Hieronicæ legis mutare noluerũt. tu homo minimi consilij nullius auctoritatis, iniussu populi, ac senatus, tota Sicilia recusante, cum maximo detrimento, atq; adeo exitio uectigalium totã Hieronicã legem sustulisti. at quã legem corrigit iudices, atque adeo totam tollit? acutissime, ac diligentissime scriptam: quæ omnibus custodijs subiectum aratorem decumano tradit, ut neque in segetibus, neque in areis, neq; in horreis, neq; in amouendo, neque in asportando frumento grano uno posset arator sine maxima pœna fraudare decumanum. scripta lex ita diligenter est, ut eum scripsisse appareat, qui alia uectigalia nõ haberet: ita acute, ut Siculum: ita seuere, ut tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter constituta sunt iura decumani, ut tamen ab inuito aratore plus decuma nõ possit auferri. cum hæc essent ita constituta, Verres tot annis, atque adeo seculis inuentus est, qui hæc non com=

mutarit, sed euerterit, eáq;, quæ iam diu ad salutem sociorum, utilitatemq; Reip. composita, comparatáq; essent, ad suos improbissimos quæstus converteret: qui primum certos instituerit, nomine decumanos, re uera ministros, ac satellites cupiditatum suarum: per quos ostendam sic prouinciam per triennium uexatam, atq; uastatam iudices, ut eam multis annis multorum innocentia, sapiētiáq; recreare nequeamus. eorum omnium, qui decumani uocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quē uidetis: de cuius improbitate singulari grauissimarum Legationum querimonias audistis. aspicite iudices uultum hominis, & aspectum, & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius spiritus, Sicilienses quos fuisse putetis, cogitate, ac recordamini. hic est Apronius, quē in prouincia tota Verres, cū undiq; nequissimos homines cōquisisset, & cum ipse secum sui similes duxisset nō parum multos, nequitia, luxuria, audacia sui simillimum iudicauit. itaque istos inter se per breui tempore non res, non ratio, non commendatio aliqua, sed studiorū turpitudo, similitudoq; cōiunxit. Verris mores improbos, impurosq; nostis: fingite uobis, si potestis, aliquē, qui in omnibus isti rebus par ad omnium flagitiorū nefarias libidines esse possit: is erat Apronius ille: qui, ut ipse non solum uita, sed etiam corpore, atque ore significat, immensa aliqua uorago est, aut gurges uitiorū, turpitudinumq; omniū. hunc in omnibus stupris, hūc in fanorum expilationibus, hūc in impuris cōuiuijs principē adhibebat: tātáq; habebat morū similitudo cōiūctionē, atq; cōcordiā, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, isti uni cōmodus, ac disertus uideretur; ut

quē omnes odiſſent,neq; uidere uellent, ſine eo iſte eſſe nō poſſet;ut, cū alij ne cōuiuijs quidē ijſdē,quibus Apronius, hic ijſdem etiā potulis uteretur;poſtremo ut odor Apronij teterrimus oris,& corporis,quem,ut aiunt, ne beſtiæ quidem ferre poſſent,uni iſti ſuauis, & iucūdus uideretur.ille erat in tribunali proximus;in cubiculo ſolus,in cōuiuio dominus,ac tum maxime,cum, accubante prætextato Prætoris filio, in conuiuio ſaltare nudus cœperat. hunc,uti dicere inſtitui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum,uexandas,diripiendasq; eſſe uoluit:huius audaciæ,nequitiæ, crudelitati fideliſſimos ſocios, optimosq; ciues ſcitote hoc Prætore traditos iudices,atq; addictos fuiſſe,nouis inſtitutis,& edictis,tota Hieronica lege,quemadmodū antea dixi, reiecta & repudiata. primum edictum iudices audite præclarum: quātum decumanus edidiſſet aratorem ſibi decumæ dare oportere,ut tantū arator decumano dare cogeretur. quo modo? quātum popoſcerit Apronius,dato.quid eſt hoc?utrum,Prætoris inſtitutum in ſocios,an in hoſtes uictos inſani edictum,atq; imperium tyrāni? ego tātundem,quātum ille popoſcerit?poſcet omne,quantum exarauero.quid omne?immo plus etiā,inquit,ſi uolet. quid tū?quid cenſes? aut dabis,aut cōtra edictū feciſſe dānabere.per deos immortales,quid eſt hoc? uerisimile.n.non eſt.ſic mihi perſuadeo iudices; tametſi omnia in iſtū hominē cōuenire putetis,tamē hoc uobis falſum uideri:ego enim,cū hoc tota Sicilia diceret,tamē affirmare nō auderē,ſi hæc edicta nō ex ipſius tabulis totidem uerbis recitare poſſē,ſicuti faciā.da,quæſo,ſcribæ. recitet ex codice.Recita edictū de profeſſione.Negat me recitare totū:

nam id nutu significare uidetur. quid prætereo? an illud, ubi caues tamen Siculis, et miseros respicis aratores? edicis enim, te in decumanum, si plura sustulerit quàm debitum sit, in octuplum iudicium daturum esse. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod postulat, totum. Recita edictum de iudicio in octuplũ. Iudicio ut arator decumanum ꝑsequatur? miserum, atque iniquũ, ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad subsellia, ab usu rerum rusticarum ad insolitam litem, atque iudicium. cum omnibus in alijs uectigalibus, Asiæ, Macedoniæ, Hispaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipsius Italiæ, quæ uectigalia sunt; cum in his inquam rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, nõ ereptor, neque possessor soleat esse: tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est de aratoribus, ea iura constituebas, quæ omnibus alijs essent contraria. utrum est æquius, decumanum petere, an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæsierit, an eum, qui digito licitus sit, possidere? quid, qui in singulis iugis arant, qui ab opere ipsi non recedunt, quo in numero magnus ante te Prætorẽ numerus, magna multitudo Siculorum fuit: quid facient? cum dederint Apronio, quid poposcerit, relinquent arationes? relinquent larem familiarem suũ? uenient Syracusas? ut te Prætore uidelicet æquo iure Apronium, delicias ac uitam tuam, iudicio recuperatorio persequantur. uerum esto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit Decumano, quãtum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & pœnam octupli persequatur. expecto uim edicti, seueritatem Prætoris: faueo aratori, cupio

octupli damnari Apronium. quid tandem postulat arator? nihil, nisi ex edicto iudicium in octuplũ. quid Apronius? nõ recusat. quid Prætor? iubet Recuperatorũ reijcere decurias. scribamus, quas decurias. de cohorte mea reijcies, inquit. quid? ista cohors quorum hominum est? Volusij aruspicis, & Cornelij medici, & horum canum, quos tribunal meũ uides lambere. nam de conuẽtu nullum unquã iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos decumanis omnes dicebat esse, qui unã agri glebam possiderent. ueniendũ erat ad eos contra Aproniũ, qui nondum etiam Aproniani cõuiuij crapulam exhalassent. ò præclarum, & cõmemorandum iudicium: ò seuerũ edictum: ò tutum perfugium aratorũ. atq; ut intelligatis, cuiusmodi ista iudicia in octuplum, cuiusmodi istius de cohorte Recuperatores existimati sint; sic attendite. ecquem putatis decumanũ hac licẽtia permissa, ut tãtum ab aratore, quãtũ poposcisset, auferret, plus, quàm deberetur, poposcisse? cõsiderate cũ uestris animis uosmet ipsi, ecquẽ putetis: præsertim cum id non solum sine auaritia, sed etiam impudentia accipere potuerit. multos, necesse est. at ego omnes dico, plus, quã decumas, abstulisse. cedo mihi unum ex triennio Præturæ tuæ, qui octupli damnatus sit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam sibi factam queri posset: nemo decumanorum, qui grano amplius, sibi quàm deberetur, deberi professus esset. immo uero cõtra, rapiebat, & asportabat quantũ à quoque uolebat, Apronius: omnibus autẽ locis aratores spoliati, ac uexati querebantur: neque tamẽ ullum iudicium reperietur. quid est hoc? uiri for-

tes,honesti,gratiosi, tot Siculi,tot equites R. ab homine nequissimo,ac turpissimo læsi,pœnã octupli sine ulla dubitatione cõmissam nõ persequebantur?quæ causa? quæ ratio est,una illa iudices,quam uidetis; quòd ultro etiã illusos se et irritos ab iudicio discessuros uidebãt:etenim quod esset iudiciũ,cum è Verris turpissimo,flagitiosissimoq; comitatu tres Recuperatorum nomine assedissent, asseclæ istius,nõ à patre ei traditi,sed à meretricula commendati? ageret uidelicet causam arator: nihil sibi frumenti ab Apronio relictũ:bona sua etiã direpta, se pulsatum,uerberatumq; diceret.conferrẽt uiri boni capita: de comessatione loquerẽtur inter se,ac de mulieribus, si quas à Prætore abeuntes possent deprehendere : res agi uideretur. surrexisset Apronius,noua dignitas publicani,nõ,ut decumanus,squaloris plenus, ac pulueris, sed unguẽtis oblitus,uino uigilijsq; languidus:omnia primo motu,ac spiritu suo,uini,unguẽti,corporis odore cõplesset:dixisset hæc,quæ uulgo dicere solebat,nõ se decumas emisse,sed bona fortunasq; aratorũ;non se decumanum esse Aproniũ,sed Verrẽ alterum,dominum illorũ,ac tyrannum.quæ cũ dixisset, illi uiri optimi de cohorte istius Recuperatores nõ de absoluendo Apronio deliberarent, sed quærerent,quo modo petitorem ipsum Apronio per misissent,ut quantũ uellet,posceret; quantum popocisset,auferret.hoc tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas? habuisse te edictum, Recuperatores daturum in octuplum? si mehercule ex omni copia conuentus Syracusani splendidissimorum hominum, honestissimorumq; faceres potestatem aratori, non modo reijciendi, sed etiam sumendi Recuperatores : tamen hoc nouum

genus iniuriæ ferre nemo posset: te, cum tuos omnes fructus publicano tradidisses, & rem de manibus amisisses, tum bona tua repetere, ac persequi lite, atque iudicio? cũ uero uerbo iudiciũ sit in edicto, re quidem uera tuorum comitium, hominum nequissimorũ, collusio cũ decumanis socijs tuis, atque adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicij mentionem facere? præsertim cum id nõ modo oratione mea, sed etiã re ipsa refellatur: cum in tantis incõmodis aratorum, iniurijsq; decumanorum nullũ ex isto præclaro ædicto non modo factum, sed ne postulatum quidẽ iudicium inueniatur. erit tamen in aratores lenior, quàm uidetur. nã qui in decumanos octupli iudiciũ se daturum edixit, idem habuit in edicto, se in aratorẽ in quadruplum daturũ. quis hunc audet dicere aratoribus infestum, aut inimicũ fuisse? quãto lenior est, quàm in publicanũ. edixit, ut, quod decumanus edidisset sibi dari oportere, id ab aratore magistratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorẽ dari posset? nõ malum est, inquit, esse istam formidinem, ut cum exactum sit ab aratore, tamen, ne se cõmoueat, reliquus metus iudicij sit. si iudicio à me uis exigere, remoue Siculum magistratũ. si hanc uim adhibes, quid opus est iudicio? quis porrò erit, qui non malit decumanis tuis dare quod poscent, quàm ab asseclis tuis quadrupli condemnari? illa uero præclara est clausula edicti, quòd omniũ cõtrouersiarum, quæ essent in aratorem, & decumanũ, si uter uelit, edicit se Recuperatores datũrum. primũ, quæ potest esse cõtrouersia, cũ is, qui petere debet, aufert? & cum is, nõ quantum debetur, sed quantum commodum est, auferat? ille autem, unde ablatum est, iudi-

cio suũ recuperare nullo modo potest? deinde in hoc homo lynceus, etiã callidus, ac ueterator esse uult, quòd ita scribit: si uter uolet, Recuperatores dabo. quã lepide se furari putat. utriq; facit potestatẽ. sed utrum ita scripserit: si uter uolet, an, si Decumanus uolet: nihil interest: arator.n. tuos istos Recuperatores nunquid uolet? quid? illa cuiusmodi sunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus edixit? Q. Septitio honestissimo homine, equiteq; R. resistente Apronio, & affirmante se plus decuma non daturũ, exoritur peculiare edictum repẽtinum, ne quis frumẽtum de area tolleret, antequã cum decumano pactus esset. ferebat hãc quoq; iniquitatẽ Septitius, & imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimũ, & quæstuosissimũ nascitur: ut ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto nõ Siculi (nam eos quidem iam superioribus edictis satis perdiderat, atque afflixerat) sed illi ipsi equites R. qui suũ ius retinere se cõtra Apronium posse erãt arbitrati, splẽdidi homines, & alijs Prætoribus gratiosi, uincti Apronio tarditi sunt: attendite enim, cuiusmodi edicta sunt. ne tollat, inquit, ex area, nisi erit pactus. satis hæc magna uis est ad inique paciscẽdũ: malo enim plus dare, quã nõ mature ex area tollere. at ista ui Septitium, & nõnullos Septitij similes nõ coercet: qui ita dicunt: ne tollam potius, quã paciscar. his hoc apponitur. deportatum habeas ante Cal. Sext. deportabo igitur. nisi pactus eris, nõ cõmouebis. sic deportandi dies præstituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, nisi pactus esset, uim adhibebat pactioni, nõ uoluntatem. iam uero illud nõ solum contra legem Hieronicam, nec solum con=

tra conſuetudinem ſuperiorum,ſed etiam contra omnia iura Siculorũ,quæ habẽt à ſenatu,populoq́; R. ne extra ſuum forum uadimonium promittere cogantur. ſtatuit iſte,ut arator decumano,quod uellet decumanus,uadi=moniũ promitteret:ut hic quoque Apronio,cũ ex Leon=tino uſque Lilybæum aliquẽ uadaretur,ex miſeris ara=toribus calũniandi quæſtus accederet. quãquam illa fuit ad calũniam ſingulari cõſilio reperta ratio,quòd edixe=rat,ut aratores iugera ſationum ſuarum profiterentur. quæ res cũ ad pactiones iniquiſſimas magnam uim ha=buit, ſicut oſtendemus,nec ad ullã utilitatem Reip. per=tinuit:tum uero ad calumnias,in quas omnes inciderẽt, quos uellet Apronius:ut enim quiſque contra uolũtatẽ eius dixerat,ita in eum iudiciũ de profeſſione iugerum poſtulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis fru=menti numerus ablatus,magnæq́; pecuniæ coactæ ſunt: non quo iugerũ numerũ uere profiteri eſſet difficile,aut amplius etiã profiteri,(quid enim in eo periculi eſſe poſ ſet?) ſed cauſa erat iudicij poſtulandi, quòd ex edicto profeſſus nõ eſſet. iudiciũ autẽ quod fuerit iſto Prætore, ſi,quæ cohors,& qui comitatus fuerit, meminiſtis,ſcire debetis. quid igitur eſt,quod ex hac iniquitate nouorum edictorũ intelligi uelim iudices? iniuriam ne factam ſo=cijs? at uidetis. auctoritatem ſuperiorum repudiatã? non audebit negare. tantũ Apronium iſto Prætore potuiſſe? cõfiteatur,neceſſe eſt. ſed uos fortaſſe,quod uos lex cõmo net,id in hoc loco quæretis,nũ quas ex hiſce rebus pecu=nias ceperit. docebo,cepiſſe maximas,omneſq́; eas iniqui tates, de quibus antea dixi, ſui quæſtus cauſa irrupiſſe conuincam, ſi prius illud propugnaculum, quo contra

omnes meos impetus usurum se putat, ex defensione eius deiecero. magno, inquit, decumas uẽdidi. quid ais? an tu decumas homo audacissime, atq; amentissime uẽdidisti? tu partes eas, quas te senatus populusq; R. uoluit, an fructus integros, atq; adeo bona, fortunasq; aratorũ omnes uendidisti? si palã præco iussu tuo prædicasset, non decumas frumenti, sed dimidias uenire partes; & ita emptores accessissent, ut ad dimidias partes emendas; si pluris uendidisses tu dimidias, quã cæteri decumas: cuinã mirũ uideretur? quid uero? si præco decumas pronũciauit, re uera, hoc est lege, edicto, cõditione plus etiã quã dimidiæ uenierũt: tamẽ hoc tibi præclarũ putabis, te pluris, quod nõ licebat, quã cæteros, quod oportebat, uendidisse? pluris uendidi decumas, quã cæteri. quibus rebus id assecutus es? innocentia? aspice ædem Castoris: deinde, si audes, fac mentionẽ innocentiæ. diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui testes interrogari priore actione nolueris, & ijs tacitũ os tuũ præbere malueris; quãuis & te, & patronos tuos ingeniosos esse dicito. quare igitur id, quod ais, assecutus es? magna est enim laus, si superiores consilio uicisti, posterioribus exemplum atq; auctoritatẽ reliquisti. tibi fortasse idoneus fuit nemo, quẽ imitarere. at te uidelicet inuẽtorẽ rerũ optimarũ, ac principẽ imitabũtur omnes. quis aratorũ te Prætore decumã dedit? quis duas? quis nõ maximo se affectũ beneficio putauit, cũ tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos, qui propter societatẽ furtorum tuorũ nihil omnino dederũt. uide, inter importunitatẽ tuã, senatusq; bonitatem quid intersit. senatus, cum tempori=

bus Reip.cogitur,ut decernat,ut alteræ decumæ exigantur; ita decernit, ut pecunia pro his decumis soluatur aratoribus,ut,quod plus sumitur quã debetur,id emi,nõ auferri putetur.tu, cũ tot decumas nõ S.C.sed nouis edictis tuis,nefarijsq; institutis exigeres,& eriperes,magnũ te fecisse arbitrabere,si pluris uendideris,quã L.Hortensius pater istius Q. Hortensij,quã Cn.Pompeius, quàm M.Marcellus:qui ab æquitate,ab lege, ab institutis non recesserunt.an tibi unius anni,aut biennij ratio habẽda fuit, salus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio Reip.in posterũ fuit negligenda? cũ ita rem constitutam accepisses,ut & populo R.satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur,& aratoribus tamẽ arare,atq; agros colere expediret.quid effecisti? quid assecutus es?ut Prætore te nescio quid ad decumas accederet,deserendas arationes, relinquẽdasq; curasti.successit tibi L.Metellus.tu innocẽtior,quã Metellus?tu laudis & honoris cupidior?tibi.n. Cõsulatus quærebatur,Metello paternus honor,& auitus negligebatur. multo minoris uẽdidit, nõ modo quã tu,sed etiã quã qui ante te uẽdiderũt.quæro,si ipse excogitare nõ poterat,quẽadmodũ quãplurimo uenderet: ne tua qdẽ recẽtia proximi Prætoris uestigia persequi poterat, ut tuis præclaris,abs te principe inuẽtis,& excogitatis,edictis,atq; institutis uteretur?ille uero tũ se Metellũ minime fore putasset,si te ulla in re imitatus esset. q ab urbe Roma,quod nemo unquã post hominũ memoriã fecit,cũ sibi in prouinciã proficiscẽdũ putaret, literas ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur,& rogat, ut arẽt,ut serãt in beneficio populi R.hoc petit aliquãto ante aduentũ suũ:& simul ostẽdit se lege Hieronica uẽditurum,

turum, hoc est in omni ratione decumarum nihil isti simile facturũ. atque hæc nõ cupiditate aliqua scribit adductus, ut in alienã prouinciam mittat literas ante tempus, sed cõsilio, ne, si tempus sationis præteriisset, granũ in prouincia Sicilia nullũ haberemus. cognoscite Metelli literas. Recita epistolã L. Metelli. hæ literæ iudices L. Metelli, quas audistis, hoc, quantum est, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam cõmosset in agro decumano Siciliæ nemo, si Metellus hanc epistolã non misisset. quid, Metello diuinitus hoc uenit in mẽtem, an ab Siculis, qui Romam frequentissimi cõuenerant, negotiatoribusq; Siciliæ doctus est? quorũ quanti conuentus ad Marcellos antiquissimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeium Cos. designatum, cæterosq; illius prouinciæ necessarios fieri soliti sint, quis ignorat? quod quidẽ iudicium nullo unquam de homine factũ est, ut absens accusaretur ab iis palàm, quorũ in bona, liberosq; summum imperium, potestatemq; haberet. tãta uis erat iniuriarũ, ut homines quiduis perpeti, quã nõ de istius prauitate, & iniuriis deplorare, & conqueri mallent. quas literas cum ad omnes ciuitates propè suppliciter misisset Metellus, tamen antiquũ modum sationis nulla ex parte exequi potuit: diffugerant. n. permulti, id quod ostendam: non solũ arationes, sed etiã sedes suas patrias istius iniuriis exagitati reliquerant. nõ mehercule criminis augendi causa dicã iudices: sed quem accepi ipse oculis, animoq; sensum, hunc uere apud uos, & ut potero planissime exponam. nam cum quadriennio post in Siciliam uenissem, sic mihi affecta uisa est, ut eæ terræ solent, in quibus bellum acerbum, diuturnumq; uersatũ est. quos

ego campos antea, collesq; nitidissimos, uiridissimosq; ui dissem, hos ita uastatos nunc, ac desertos uidebã, ut ager ipse cultorem desiderare, ac lugere dominũ uideretur. Herbitensis ager, Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Macharensis, Agyrinensis ita relictus erat ex maxima parte, ut non solum iugerũ, sed etiã dominorum multitudinem quæreremus. Aetnensis uero ager, qui solebat esse cultissimus, &, quod caput est rei frumentariæ, cãpus Leontinus, cuius antea species hæc erat, ut, cum obsitum uidisses, annonæ caritatẽ non uererere; sic erat deformis, atq; horridus, ut in uberrima Siciliæ parte Siciliam quæreremus: labefactarat enim uehemẽter aratores iam superior annus, proximus uero funditus euerterat. tu mihi etiam audes mentionẽ facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, et tãtis iniurijs, cũ in arationibus, et in earum rerum iure prouincia Sicilia consistat; euersis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta non modo rem, sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquã feceris, aliquid te populare putabis habere, cũ dices te pluris, quã cæteros, decumas uendidisse? quasi uero aut populus R. hoc uoluerit, aut senatus hoc tibi mandauerit, ut, cũ omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in posterum fructu illo, commodoq; rei frumentariæ populũ R. priuares; deinde, si quã partem tuæ prædæ ad summam decumarũ addidisses, bene de populo R. meritus uiderere. atq; hæc perinde loquor, quasi in eo sit iniquitas eius reprehendenda, ꝙ propter gloriæ cupiditatem, ut aliquos summa decumarum uinceret, acerbiorem legem, duriora edicta interposuerit, omnium superiorum

auctoritatem repudiarit. magno tu decumas uẽdidisti. quid, si doceo te nõ minus domũ tuã auertisse, quã Romam misisse decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex prouincia populi R. æquã partem tu tibi sumpseris, atque populo R. miseris? quid, si, duabus partibus, doceo, te amplius frumẽti abstulisse, quã populo R. misisse? tamen ne putamus patronũ tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo se ad coronam daturum? hæc uos antea iudices audistis, uerũ fortasse ita audistis, ut auctorẽ rumorem haberetis, sermonemq; omnium. cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptã, ut simul illam quoq; eius uocem improbam agnoscatis; qui se uno quæstu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat. Audiuimus hoc iandiu iudices: nego quenquam esse uestrũ, quin sæpe audierit, socios istius fuisse decumanos. nihil aliud arbitror in istum falsò esse dictum ab ijs, qui male de isto existimarint, nisi hoc. nã socij putãdi sunt, quos inter res cõmunicata est. ego rem totam, fortunasq; aratorũ omnes istius fuisse dico: Apronium, Veneriosq; seruos, quod isto Prætore fuit nouum genus publicanorum, cæterosq; decumanos, procuratores istius quæstus, & ministros rapinarum dico fuisse. quo modo doces? quo modo ex locatione illa colũnarũ docui istum esse prædatum? opinor ex eo maxime, ꝙ iniquã legem, nouamq; dixisset: quis enim unquã conatus est iura omnia, et consuetudinem omnium commutare cũ uituperatione, sine quæstu? pergam, atque insequar longius. iniqua lege uendebas, quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decumis, cum iam ad

ſummam decumarum nihil, ad tuum quæſtum multũ poſſet accedere, ſubito atque ex tempore noua naſcebantur edicta? nam ut uadimonium decumano, quocunq; is uellet, promitteretur; ut ex area, niſi pactus eſſet, arator ne tolleret; Cal. Sext. decumas deportatas haberent: hæc omnia, uẽditis decumis, anno tertio te edixiſſe dico. quæ ſi Reip. cauſa faceres, in uendundo eſſent pronunciata: quia tua cauſa faciebas, quod erat imprudentia prætermiſſum, id quæſtu, ac tempore admonitus reprehẽdiſti. illud uero cui probari poteſt, te ſine tuo quæſtu, ac maximo quæſtu, tantã tuam infamiã, tantũ capitis tui, fortunarumq; periculum neglexiſſe? ut, cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq; audires; cũ, ut ipſe dixiſti, reum te fore putares; cum huiuſce iudicij diſcrimen ab opinione tua nõ abhorreret, paterere tamẽ aratores indigniſſimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quanquam es ſingulari crudelitate, & audacia, tamen abs te totã alienari prouinciã, tot honeſtiſſimos tibi inimiciſſimos fieri nolles, niſi hanc rõnem, & cogitationem ſalutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præſens illa præda ſuperaret. etenim; quoniã ſummã, et numerũ iniuriarum iudices uobis non poſſum exponere, ſigillatim autẽ de uniuſcuiuſq; incõmodo dicere infinitũ eſt; genera ipſa iniuriarũ, quæſo, cognoſcite. Nympho eſt Cẽturipinus, homo nauus, et induſtrius, experientiſſimus, ac diligentiſſimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiã locupletes, ſicut ille eſt, in Sicilia facere conſueuerũt; easq; magna impenſa, magno inſtrumẽto tueretur; tãta ab iſto iniquitate oppreſſus eſt, ut non modo arationes relinqueret, ſed etiam ex Sicilia

profugeret, Romamq; cum multis unà ab isto eiectis ueniret. fecit, ut decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo præclaro: quod nullã ad aliam rem, nisi ad huiusmodi quæstus, pertinebat: numerũ iugerum professum non esse. Nympho cũ se uellet æquo iudicio defendere, iste uiros optimos Recuperatores dat, eundem illũ medicum Cornelium (is est Artemidorus Pergamenus, qui in sua patria dux isti quondam, & magister ad despoliandum Dianæ templum fuit) & aruspicem Volusianum, & Valeriũ præconem. Nympho, antequã planè constitit, condẽnatur. quanti, fortasse quæritis. nulla erat edicti pœna certa. frumenti eius omnis, quod in areis esset. sic Apronius decumanus non decumã debitam, nõ frumentum remotũ, atque celatum, sed tritici septem millia medimnũ ex Nymphonis arationibus edicta pœna, nõ redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobilissimi hominis, uxoris fundus erat colono locatus: colonus, ꝙ decumanorum iniurias ferre nõ poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonẽ iudiciũ dabat illud suum damnatoriũ de iugerum professione. Xenon ad se pertinere negabat, fundũ eũ locatũ esse dicebat. dabat iste iudiciũ; si pateret iugera eiusmodi fundi esse plura, quàm colonus esset professus, tũ Xeno damnaretur. dicebat ille, nõ modo non arasse se id, quod in satis erat, sed nec dominũ eius esse fundi, nec locatorem; uxorem esse, eam ipsam suum negotiũ gerere, ipsam locauisse. defendebat Xenonem homo summo splẽdore, & summa auctoritate præditus M. Cossetius. iste nihilo minus iudiciũ HS LXXX dabat. ille tametsi Recuperatores de cohorte latronũ sibi parari uide-

bat:tamen iudiciũ accepturum se esse dicebat . tum iste magna uoce Venerijs imperat,ut Xenonem adirent; dũ res iudicaretur,hominem ut asseruarent; cum iudicatũ sit,ad se adducant.et illud simul dixit,se nõ putare illũ, si propter diuitias pœnas damnationis contemneret,etiã uirgas contemnere . hac ille ui, & hoc metu adductus tantum decumanis,quantum iste imperauit,exoluit .

Polemarchus est Murgentinus,uir bonus, atque honestus . is,cum pro iugeribus quinquaginta , medimna DCC decumæ imperarentur, ꝙ recusabat , domum ad istum in ius deductus est ; et,cum iste etiam cubaret, in cubiculum introductus est; quod,nisi mulieri,& decumano, patebat alij nemini . ibi cum pugnis & calcibus concisus esset , qui DCC medimnis decidere noluisset , mille promisit. Eubulides est Grosphus Centuripinus, homo cũ uirtute,& nobilitate domi suæ,tum etiam pecunia princeps.huic homini iudices honestissimæ ciuitatis honestissimo,non modo frumenti scitote,sed uitæ,& sanguinis tantum relictum esse,quantum Apronij libido tulit : nã ui, malo , plagis adductus est,ut frumenti daret,non quantũ haberet,sed quantũ cogeretur. Sostratus,& Numenius, et Nymphodorus eiusdem ciuitatis,cũ ex agris tres fratres cõsortes profugissent,ꝙ ijs plus frumenti imperabatur,q̃ quantum exararant ; hominibus coactis, in eorum arationes Apronius uenit , omne instrumentum diripuit , familiam abduxit, pecus abegit.postea,cum ad eum Nymphodorus uenissec Aetnã , & oraret , ut sibi sua restituerentur ; hominem corripi,ac suspendi iussit in oleastro quadam , quæ est arbor iudices in foro.tãdiu pepẽdit in arbore socius, amicusq́;

populi R. in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; ue= ster, quandiu uolūtas Apronij tulit. Genera iandu= dum innumerabilem iniuriarum iudices singulis nomi nibus profero: infinitā multitudinem iniuriarum præ= termitto. uos ante oculos, animosq; uestros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, hu= ius importunarum, Apronij regnū proponite. contēpsit Siculos: nō duxit homines: nec ipsos ad persequendū ue= hemētes fore, & uos eorum iniurias leuiter laturos exi= stimauit. esto: falsam de illis habuit opinionem, malā de uobis. ueruntamen, cū de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulsit, eorū uoluntati & gratiæ deditus fuit. iste ciues R.? at nullis inimicior, aut infestior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto se= cures, crucem denique illam prætermitto, quam iste ciui bus R. testem humanitatis in eos, ac beneuolentiæ suæ uoluit esse: mitto inquam hæc omnia, atque in aliud dicendi tempus reijcio: de decumis, de ciuium R. condi= tione in arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti iudices, audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse di= xere. uerū hæc, quoniā huiusmodi casus affuit, ferenda sunt, nihil ualuisse æquitatē, nihil consuetudinē: dāna denique iudices nulla tanta sunt, quæ non uiri fortes magno, & libero animo effecti ferenda arbitrentur. quid, si equitibus R. non obscuris, neque ignotis, sed ho= nestis, et illustribus manus ab Apronio, isto Prætore, si= ne ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de isto transigamus, quo maturius ad Aproniū possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum,

uenire? qui C. Matriniũ iudices, summa uirtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduũ tenuit. atque ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinẽ educato, ad Verris flagitia, libidinesq; accõmodato, equitem R. scitote biduum cibo, tectoq; prohibitũ, biduum Leontinis in foro custodijs Apronij retẽtũ, atq; seruatum, neq; ante dimissum, quàm ad conditiones eius depactus est. Nam quid ego de Q. Lollio iudices dicã, equite R. spectato, atq; honesto? clara res est, quã dicturus sum, tota Sicilia celeberrima, atque notissima: qui cum araret in Aetnẽsi, cum is ager Apronio cum cæteris agris esset traditus, equestri uetere illa & auctoritate, & gratia fretus affirmauit, se decumanis plus, quàm deberet, non daturum. refertur eius sermo Apronio. enimuero iste ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audisse. mittit ad hominẽ Venerios: (hoc quoq; attẽdite, apparitores à Prætore assignatos habuisse decumanum: si mediocre argumentum uideri potest, istum decumanorum nomine ad suos quæstus esse abusum) adducitur à Venerijs, atq; adeo attrahitur Lollius, cõmode, cum Apronius e palæstra redisset, & in triclinio, quod in foro Aetnæ strauerat, decubuisset. statuitur Lollius in illo tẽpestiuo gladiatorum cõuiuio. nõ mehercule, quæ loquor, crederẽ iudices, tametsi uulgo audierã, nisi mecum ipse senex, cũ mihi, atq; huic uoluntati accusationis meæ lacrymans gratias ageret, summa cum auctoritate esset locutus. statuitur, ut dico, eques R. propè annos LXXXX natus in Apronij cõuiuio, cum interea Apronius caput, atque os suum unguẽto pfricaret. qd est Lolli, inquit? tu, ni

si malo coactus, recte facere nescis? homo, quid ageret; taceret, respōderet; quid faceret deniq; illa auctoritate, et ætate præditus nesciebat. Apronius interea cœnā, ac pocula poscebat. serui autē eius, qui et moribus ijsdē essent, quibus dominus, et eodem genere, ac loco nati, præter oculos Lollij hæc omnia ferebant. ridere conuiuæ, cachinnari ipse Apronius. nisi forte existimatis, eum in uino, ac luxu non risisse, qui nūc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa iudices: his contumelijs scitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; uenisse. Lollius ætate, et morbo impeditus, ad testimonium dicendum uenire nō potuit. quid opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius, adolescēs lectissimus, præsto est: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accusauit, adolescēs et bonus, & fortis, & in primis disertus, cum his iniurijs cōtumelijsq; cōmotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitiui sustinēt: re quidē uera nemo in Sicilia dubitat, quin eo sit occisus, ꝙ habere clausa non potuerit sua cōsilia de Verre. iste porrò nō dubitabat, quin is, qui antea alium studio adductus accusasset, sibi aduenienti præsto esset futurus, cum esset parētis iniurijs, & domestico dolore cōmotus. iā ne intelligitis iudices, quæ pestis, quæ immanitas in uestra antiquissima, fidelissima, proximaq; prouincia uersata sit? iam uidetis, quā ob causam Sicilia tot hominum antea furta rapinas iniquitates, ignominiasq; perpessa, nō potuerit nouum, ac singulare, atq; incredibile genus iniuriarum, cōtumelia

rumq; ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuersa prouincia defensorem suæ salutis eum quæsiuit, cuius iste fidei, diligentiæ, perseuerantiæ nulla ratione eripi possit. tot iudicijs interfuistis: tot homines nocẽtes et improbos accusatos & uestra et superiorũ memoria scitis esse: ecquẽ uidistis, ecquẽ audistis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse uersatum? Apronius stipatorios Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi conuiuia parari, sterni triclinia etiam in foro iubebat, eò uocari homines honestissimos, nõ solũ Siculos, sed etiam equites R. ut, quocũ inire cõuiuiũ nemo unquam, nisi turpis, impurusq;, uoluisset, ad eius cõuiuiũ spectatissimi, atque honestissimi uiri tenerentur. hæc tu omnium mortalium profligatissime, ac pditissime cũ scires, cum audires quotidie, cum uideres; si sine tuo maximo quæstu fierent, cũ tanto periculo tuo fieri paterere, atque cõcederes? et tantũ apud te quæstus Apronij, tãtum eius sermo inquinatissimus, & blanditiæ flagitiosæ ualuerunt, ut nũquam animũ tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? cernitis iudices, quod, & quantum incendium decumanorum impetu nõ solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum, nõ solum per bona, sed etiam per iura libertatis, & ciuitatis isto Prætore peruaserit. uidetis pendere alios ex arbore, pulsari autem alios, & uerberari, porrò alios in publico custodiri, destitui alios in conuiuio, condẽnari alios à medico, & præcone Prætoris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid? est hoc populi R. imperium? populi R. leges? iudicia? socij fideles? prouin=

cia suburbana? nõ ne omnia potius eiusmodi sunt, quæ, si Athenius uicisset, in Sicilia non fecisset? non inquã iudices esset ullam partem istius nequitiæ fugitiuorum insolentia cõsecuta. priuatim hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractata sunt? audistis permulta indicia, & testimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primũ de Agyrinensi populo fideli, & illustri breuiter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta ciuitas Siciliæ, hominũ ante hunc Prætorem locupletiũ, summorumq; aratorum. eius agri decumas cũ emisset idem Apronius, Agyriũ uenit. qui cum eò cũ apparitoribus, idest cum minis, ac ui uenisset, poscere pecuniam grandẽ cœpit, ut accepto lucro disceret. nolle se negotij quidquam habere dicebat, sed accepta pecunia quamprimũ aliam ciuitatem occurrere. sunt homines Siculi nõ contẽnendi, si per nostros magistratus liceat, sed homines & satis fortes, & satis planè frugi, ac sobrij, & in primis hæc ciuitas, de qua loquor iudices. itaq; homini in primis improbissimo respõdent Agyrinẽses, sese decumas ei, quẽadmodũ deberent, daturos, lucrũ, cum ille magno præsertim emisset, non addituros. Apronius certiorem facit istũ, cuia res erat, quid rei esset. statim, tanquã cõiuratio aliqua Agyrij contra Remp. facta, aut Legatus Prætoris pulsatus esset, ita Agyrio magistratus, & Quinqueprimi accitu istius euocantur. ueniũt Syracusas: præsto est Apronius: ait eos ipsos, qui uenissẽt, contra edictũ Prætoris fecisse. quærebant, quid? respõdebat, se ad Recuperatores esse dictturũ. iste, æquissimus homo, formidinem illam suam miseris Agyrinensibus inijciebat, Recuperatores se de cohorte sua daturũ minabatur.

Agyrinẽſes uiri fortiſſimi iudicium ſe paſſuros eſſe dice
bant.ingerebat iſte Artemidorũ medicum Cornelium,
pictorem Tlepolemũ,& eiuſmodi Recuperatores: quo=
rum ciuis R.nemo erat,ſed Græci ſacrilegi, iampridem
improbi,repẽte Cornelij.uidebãt Agyrinenſes, quidquid
ad eos Recuperatores Apronius attuliſſet,illum perfaci=
le probaturũ: condẽnari cum iſtius inuidia, infamiaq́;
malebant,quàm ad eius conditiones, pactionesq́; accede
re.quærebãt,quæ in uerba Recuperatores daret:reſpon=
debat,ſi pateret aduerſus edictũ feciſſe, quæ in iudicio
dicturum eſſe dicebat.iniquiſſimis uerbis,improbiſſimis
Recuperatoribus,conflictari malebant, quàm quidquã
cum iſto ſua uolũtate decidere.ſummittebat iſte Timar
chidem,qui moneret eos,ſi ſaperent,ut tranſigerẽt. per=
negabant.quid ergo?in ſingulos HS quinquagenis mil=
libus dãnari mauultis? malle dicebant. tum iſte clare
omnibus audiẽtibus,qui dãnatus erit,inquit, uirgis ad
necẽ cædetur. hic illi flentes rogare,atque orare cœpe=
runt,ut ſibi ſuas ſegetes, fructusq́; oẽs,arationesq́; ua=
cuas Apronio tradere liceret,ut ipſi ſine ignominia, mo
leſtiaq́; diſcederẽt.hac lege iudices decumas uẽdidit Ver
res.dicat licet Hortenſius,ſi audet,magno Verrem uen=
didiſſe.hæc conditio fuit iſto Prætore aratorũ, ut ſecum
præclare agi arbitrarẽtur, ſi uacuos agros Apronio tra=
dere liceret:multas enim cruces propoſitas effugere cu=
piebant. quantũ Apronius edidiſſet deberi, tantum ex
edicto dandũ erat.etiã ne ſi plus edidiſſet, quàm quan=
tum natũ eſſet? etiã. quo modo? magiſtratus ex ip=
ſius edicto exigere debebãt.at arator repetere poterat.
uerum Artemidoro Recuperatore.quid, ſi minus arator

dedisset, quàm poposcisset Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicũ numero? ex cohorte Prætoris, præclara, honestissimorũ. quid amplius? minus te iugerũ professum esse dico: Recuperatores reijce, ꝙ aduersum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? si damnatus eris, (nam dubitatio dãnationis illis Recuperatoribus quæ poterat esse?) uirgis te ad necem cædi necesse erit. his legibus, his cõditionibus, erit quisquã tam stultus, qui decumas uenisse arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas esse existimet? qui nõ intelligat, istum sibi quæstui, prædæq; habuisse bona, possessiones, fortunas aratorũ? uirgarum metu Agyrinẽses, quod imperatum esset, facturos se esse dixerunt. accipite nunc, quid imperarit: et dissimulate, si potestis, uos intelligere, ipsum Prætorẽ, quod tota Sicilia perspexerit, redemptorem decumarũ, atque adeo aratorum dominum, ac regem fuisse. imperat Agyrinensibus, ut decumas ipsi publice accipiant, Apronio lucrum dent. si magno emerat: quoniã tu es, qui diligentissime pretium exquisisti, qui, ut ais, magno uendidisti, quare putabas emptori lucrum addi oportere? esto: putabas. quamobrem imperabas, ut adderent? quid est aliud capere, et cõciliare pecunias, in quo te lex tenet, si hoc non est, ui, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniã dare? age, quid tum? si Apronio, delicijs Prætoris, lucelli aliquid iussi sunt dare, putate Apronio datum, si Apronianum lucellum, ac non Prætoria præda uobis uidebitur. imperas, ut decumas accipiant, Apronio dent lucrum, tritici medimna XXXIIII. quid est hoc? una ciuitas ex uno agro ple=

bis Romanæ propè mēstrua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uēdidisti? cū tantum lucri decumano sit datum, profecto, si pretium exquisisses diligēter, tum, cū uendebas, X medimna potius addidissent, quā HS D C postea. magna præda uidetur. audite reliqua, & diligēter attendite, quo minus miremini Siculos re necessaria coactos auxiliū à patronis, à Cōsulibus, ab senatu, ab legibus, à iudicijs petiuisse. ut probaret Apronius hoc triticū, imperat Agyrinensibus Verres, uti in medimna singula dētur Apronio HS I I I. quid est hoc? tāto numero frumenti in lucri nomē imperato, expresso, nummi præterea exigētur, ut probetur frumentū? an poterat nō modo Apronius, sed quiuis, exercitui si metiundū esset, improbare Siculum frumentū, quod illi ex area, si uellet, admetiri licebat? frumenti tantus numerus imperio tuo datur, et cogitur. nō est satis. nūmi præterea imperātur. dantur. parū est. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS X X X lucri dari. ita ab una ciuitate ui, minis, impio, iniuriaq; Prætoris eripiuntur tritici medimna X X X I I I, et præterea HS L X. an hæc obscura sunt? aut, si omnes homines uelint, obscura esse possunt? quæ tu palàm egisti: in cōuentu imperasti: omnibus inspectantibus coegisti: qua de re Agyrinenses magistratus, & Quinqueprimi quos tui quæstus causa euocasti, acta, et imperia tua domum ad senatū suum renunciauerunt: quorū renūciatio legibus illorū, literis publicis mandata est: quorū Legati, homines nobilissimi, Romæ sunt, qui hoc idē pro testimonio dixerūt. cognoscite Agyrinēsiū publicas literas, deinde testimonium publicū ciuitatis. Recita literas pu=

blicas. TESTIMONIVM PVBLICVM. animaduertistis in hoc testimonio iudices, Apollodorum, cui Pyragi cognomen est, principem suæ ciuitatis, lacrymantem testari, ac dicere, nunquã, post populi R. nomen ab Siculis auditũ, et cognitũ, Agyrinenses contra quenquã infimum ciuem R. dixisse, aut fecisse quippiã; qui nunc contra Prætorẽ populi R. magnis iniurijs, & magno dolore publice testimonium dicere cogerẽtur. uni mehercule huic ciuitati Verres obsistere tua defensione nõ potes: tãta auctoritas est in eorum hominum fidelitate, tãtus dolor iniuriæ, tãta religio in testimonio. uerum non una te, sed uniuersæ simillibus afflictæ incõmodis, legationibus, ac testimonijs publicis ꝑsequẽtur. etenim deinceps uideamus, Herbitẽsis ciuitas honesta, et antea copiosa, quẽadmodum spoliata ab isto, ac uexata sit. at quorũ hominum? summorum aratorum, remotissimorum à foro, iudicijs, et cõtrouersijs: quibus parcere, et cõsulere homo impurissime, et qđ genus hominum studiosissime cõseruare debuisti. primo anno uenierunt eius agri decumæ tritici medimna XVIII. accẽsus istius, itẽ minister in decumis, cum emisset, et præfecti nomine cum uenisset Herbitã cum Venerijs, locusq; ei publice, quò diuerteretur, datus esset: coguntur Herbitẽses ei lucri dare tritici modium XXXVII millia, cum decumæ uenissent tritici modium XVIII. atq; hoc triticum lucri coguntur dare publice cum iã priuatim aratores ex agris spoliati, atq; exagitati decumanorũ iniurijs profugissẽt, anno secũdo cũ emisset Apronius decumas tritici modiũ XXV millibus, et ipse Herbitã cũ illa prædonis copia, manuq; uenisset: populus publice coactus est ei cõferre lucri tritici

modium XXVI, & accessionē HS MM. de accessione dubito an Apronio ipsi data sit merces operæ, pretiumq; impudentiæ. de tritici quidem numero tanto, quis potest dubitare, quin ad istum prædonem frumentarium, sicut Agyrinēse frumentū, peruenerit? Anno uero tertio in hoc agro consuetudine usus est regia. solere aiunt barbaros Reges Persarū, ac Syrorū plures uxores habere, his aūt uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri redimiculū præbeat, hæc in collū, hæc in crines. ita populos habent uniuersos nō solū conscios libidinis suæ, uero etiā administros. eandē istius, qui se Regē Siculorū esse dicebat, licentiā, libidinemq; fuisse cognoscite. Aeschrionis Syracusani uxor est Pippa, cuius nomē istius nequitia tota Sicilia peruulgatū est. de qua muliere uersus plurimi suprà tribunal, et supra Prætoris caput scribebātur. hic Aeschrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitēsibus decumis nouus instituitur publicanus. Herbitenses cū uiderent, si ad Aeschrionem pretiū redisset, se ad arbitriū libidinosissimæ mulieris spoliatū iri; liciti sunt usque eò, quoad se efficere posse arbitrabātur. supra adiecit Aeschrio: neque. n. metuebat, ne Prætore Verre decumana mulier damno affici posset. addicitur medimnis MM. dimidio ferè pluris, quàm superiore anno. aratores funditus euertebātur, et eo magis, ꝙ iā superioribus annis exhausti erant, ac penè perditi. intellexit iste ita magno uenisse, ut amplius ab Herbitēsibus exprimi nō posset. demit de capite medimna DC: iubet in tabulas pro medimnis MMMVIII, referri DMMD & IIII. hordei decumas eiusdem agri Docimus emerat. hic est Docimus, qui ad istum deduxerat Tertiam

Isidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quã Pippæ, plus quã cæterarum, ac propè dicam tantum apud istum in Siciliensi Præturã auctoritas ualuit, quãtum in urbana Chelidonis. ueniunt Herbitam duo Prætoris æmuli nõ molesti, muliercularum deterrimarum improbissimi cognitores: incipiunt postulare, poscere, minari: non poterant tamẽ, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos nõ tam pertimescebant. cum omni ratione tamen illi calumniarẽtur, promittunt Herbitenses uadimonium Syracusas. eò posteaquam uentũ est, coguntur Aeschrioni, id est Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici modios MMMDC. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab nocturno suo quæstu animum de uectigalia redimenda transferret. transactũ putabant Herbitenses, cũ iste, quid de hordeo, inquit, & Docimo amiculo meo? quid cogitatis? at hoc agebat in cubiculo iudices, atque in lectulo suo. negabãt illi sibi quidquã esse mãdatum: nõ audio: numerate HS XV. quid facerent miseri? aut quid recusarent? præsertim cum in lectulo decumanæ mulieris uestigia uiderẽt recentia, quibus illum inflãmari ad perseuerãdum intelligebant. ita ciuitas una sociorum, atq; amicorum, duabus deterrimis mulierculis Verre Prætore uectigalis fuit. atq; ego nunc, eum frumẽti numerũ, & eas publice pecunias decumanis ab Herbitensibus datas esse dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamẽ à decumanorum iniurijs ciues suos nõ redemerũt: perditis enim, et direptis aratorũ bonis, hæc decumanis merces dabatur, ut aliquãdo ex eorũ agris, atque ex urbibus abirent. itaque cum

Philinus Herbitensis, homo disertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret; animaduertistis iudices gemitum populi R. cuius frequentia huic causæ nunquã defuit. qua de paucitate aratorum alio loco dicam. nunc illud, quod penè præterij, non omnino relinquẽdũ uidetur. nam per deos immortales, quod de capite ipso dempsit, quo tandem modo ferendum, uerũ etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit post Romam conditam (dij immortales faxint, ne sit alter) cui Resp. totam se tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis, L. Sylla. hic tantũ potuit, ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere posset: tãtum animi habuit ad audaciã, ut dicere in concione non dubitaret, bona ciuium R. cum uenderet, se prædam suã uendere. eius omnes res gestas nõ solum obtinemus, uerum etiam propter malorum, incõmodorum, & calamitatum metum publica auctoritate defendimus: unũ hoc illius S. C. reprehensum: decretumq; est, ut, quibus ille de capite dẽpsisset, ij pecunias in ærarium referrent. statuit senatus, hoc ne illi quidem esse licitum, cui cõcesserat omnia, à populo factarum, quæsitarumq; rerum summas imminuere. illum uiris fortissimis iudicarunt patres cõscripti dimittere de summa non potuisse: te mulieri deterrimæ recte remisisse senatores iudicabũt? ille, de quo lege populus R. iusserat, ut ipsius uolũtas populo R. esset pro lege, tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehẽditur: tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinẽ tibi tuã pro lege, esse uoluisti? in illo reprehenditur, quòd ex ea pecunia remiserit, quã ipse quæsie-

rat: tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi R. remisisti? atq; in hoc genere audaciæ multo etiam impudentius in decumis Segestensium uersatus est. quas cum addixisset eidẽ illi Docimo, hoc est tritici modiũ quinq; millia, & accessionem ascripsisset HS MD; coegit Segestenses à Docimo tantidem publice accipere. id quod ex Segestensium publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicum. Audistis, quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modium quinq; millia, & accessionem. cognoscite nunc, quanti se uẽdidisse retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine uidistis tritici modium MMM de capite esse dempta. quæ cum de populi R. uictu, de uectigalium neruis, de sanguine detraxisset ærarij; Tertiæ mimæ condonauit. utrum, impudentius à socijs abstulit, an turpius meretrici dedit? an improbius populo R. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum seueritate te ulla uis, aut ulla largitio eripiet? sed si eripuerit, non intelligit hæc, quæ iandudum loquor, ad aliã quæstionem, atque ad peculatus iudicium pertinere. itaque hoc mihi reseruabo genus integrum totũ: ad illã, quã institui, causam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cũ agros maximos, ac feracissimos per se ipsum, hoc est per Aproniũ Verrem alterũ, depopularetur; ad minores ciuitates, habebat alios, quos, tanquã canes, immitteret, nequã homines, & improbos, quibus aut frumentũ, aut pecuniã publice cogebat dari.

A. Valentinus est in Sicilia interpres, quo iste interprete nõ ad linguã græcã, sed ad furta, & flagitia uti solebat. fit interpres hic, homo leuis, atque egens, repente de-

cumanus: emit agri Liparensis miseri, atque ieiuni decumas tritici medimnis DC. Liparens uocantur: ipsi accipere decumas, & numerare Valētio coguntur lucri HS XXX millia. per deos immortales, utrum tibi sumes ad defensionē? tanto ne minoris tibi decumas uendidisse, ut ad medimna DC, HS XXX millia lucri statim sua uoluntate ciuitas adderet, hoc est tritici medimna II millia: an, cum magno decumas uēdidisset, te expressisse ab inuitis Liparensibus hanc pecuniam? sed quid ego ex te quæro, quid defensurus sis, potius, quā cognoscā ex ipsa ciuitate quid gestum sit? Recita testimonium publicū Liparensium: deinde, quēadmodū Valētio nummi sint dati. TESTIMONIVM PVBLICVM, QVO MODO SOLVTVM SIT LITERIS PVBLICIS. etiam ne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atque à cōspectu remota, seiuncta à Sicilia in insula inculta tenuiq; posita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoque frumentario genere prædæ tibi, et quæstui fuit? quā tu totā insulam cuidam tuorum sodalium, sicut aliquod munusculum, condonaras, ab hac etiam hæc frumentaria lucra tanquā à mediterraneis exigebātur? itaque qui tot annis agellos suos ante te Prætorē redimere à piratis solebant, ijdem se ipsos à te pretio imposito redemerunt. quid ergo? à Tissensibus, perpauca & tenui ciuitate, & aratoribus laboriosissimis, frugalissimisq; hominibus, non ne plus lucri nomine eripitur, quàm quantum frumenti omnino exararāt? ad quos tu decumanum Diognetū Venerium misisti, nouum genus publicani. cur hoc auctore non Romæ serui publici ad uectigalia accedant? anno secundo Tis-

ſenſes HS XXI lucri dare coguntur inuiti: tertio anno HS MM modium tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti ſunt. hic Diognetus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit, uicarium nullũ habet, nihil omnino peculij. uos etiã nunc dubitate, ſi poteſtis, utrum tantum numerũ tritici Venerius apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit. atq; hæc ex publico Tiſſenſiũ teſtimonio cognoſcite. TESTIMONIVM PVBLICVM TISSENSIVM. obſcure iudices Prætor ipſe decumanus eſt? cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquãto plus ipſi auferant, quàm quantum populo R. decumarum nomine daturi ſunt. hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc Prætoris dignitas, ut ſeruos Venerios Siculorũ dominos eſſe uelles. hic delectus, hoc diſcrimen te Prætore fuit, ut aratores in ſeruorũ numero eſſent, ſerui in publicanorũ.

Quid Ameſtratini miſeri? impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret, non ne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumæ M. Cæſio, cum adeſſent legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius Legatus numerare HS XXII. quid hoc eſt? quæ eſt iſta præda? quæ uis? quæ direptio ſociorum? ſi erat Heraclio ab ſenatu mandatum, ut emeret: emiſſet. ſi nõ erat: qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Cæſio renũciat ſe dediſſe. cognoſcite renunciationem ex literis. Recita ex literis publicis. quo S. C. erat hoc Legato permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita teſtimonium publicum. ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam, et Sex. Vennonio datam, ex eodem teſtimonio co=

gnouistis. at Amestratinos, homines tenues, cũ eorũ decumas med. DCCC uendidisses, Banobali Venerio (cognoscite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, quàm quanti uenierant, cũ magno uenissent. dant Banobali med. DCCC, HS M D. profecto nunquam iste tã amens fuisset, ut ex agro populi R. plus frumenti seruo Venerio, quàm populo R. tribui pateretur, nisi omnis ea præda serui nomine ad istũ ipsum perueniret. Petrini, cũ eorum decumæ magno addictæ essent, tamen inuitissimi P. Neuio Turpioni, improbissimo homini, qui iniuriarum Sacerdote Prætore damnatus est, HS VII dare coacti sunt. ita ne dissolute decumas uendidisti, ut, cum medimnum X V millibus uenissent, hoc est HS XXXXV, lucri decumano HS MMM darentur? at permagno decumas eius agri uẽdidi. uidelicet gloriatur nõ Turpioni lucrum datum, sed Petrinis pecuniæ ereptæ. Quid Halycienses, quorũ incolæ decumas dant, ipsi agros immunes habent? non ne huic eidem Turpioni, cum decumæ C med. uenissent, HS XV dare coacti sunt? si id, quod maxime uis, posses probare, hæc ad decumanos lucra uenisse, nihil te attigisse: tamen hæ pecuniæ per uim atq; iniuriam tuam captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, & damnationi esse deberent. cum uero hoc nemini persuadere possis, te tam amẽtem fuisse, ut Apronium, ac Turpionem, seruos homines, tuo, liberorumq́; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturũ quẽquã existimas, quin illis emissarijs hæc tibi omnis pecunia quæsita sit? Segestam itẽ ad immunẽ ciuitatẽ Venerius Symmachus decumanus immititur. is ab isto literas affert, ut sibi, cõtra iura omnia, contraq́; legem Rupiliam, extra forum ua=

dimonium promittant aratores. audite literas, quas ad Segestanos miserit. LITERAE C. VERRIS. hic Venerius quemadmodum aratores eluserit, ex una pactione hominis honesti, gratiosiq; cognoscite: in eodem enim genere sunt cætera. Diocles est Panormitanus, Phimes cognomine, homo illustris, ac nobilis arator. is agrum in Segestano (nam commercium in eo agro Panormitanis est) conductum habebat HS sex millibus pro decuma cum pulsatus à Venerio esset, dedit HS sex decim millia, & D C LIIII. id ex tabulis ipsius cognoscite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. huic eidem Symmacho Anneius Brochus senator, homo eo splendore, ea uirtute, qua omnes existimatis, nummos præter frumentum coactus est dare.

Venerio ne seruo te Prætore talis uir, senator populi Rom. quæstui fuit? hunc ordinem si dignitate antecellere non existimabas, ne hoc quidem sciebas, iudicare? antea, cum equester ordo iudicaret, improbi & rapaces magistratus in prouincijs inseruiebant publicanis, ornabant eos, quicunque in operis erant: quemcunque equitem R. in prouincia uiderant, beneficijs, ac liberalitate prosequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cum aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemq; fecissent. retinebatur hoc tum nescio quo modo quasi communi consilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem R. contumelia dignum putasset, ab uniuerso ordine malo dignus iudicaretur. tu sic ordinem senatorium despexisti, sic ad iniurias libidinesq; tuas omnia coæquasti, sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatum,

omnes,qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliã te Præ=
tore attigiſſent,iudices reiјcere?ut illud nõ cogitares,ta=
mẽ ad eiuſdẽ ordinis homines te iudices eſſe uenturum?
in quibus , ſi ex ipſorũ domeſtico incommodo nullus do
lor inſideret,tamẽ eſſet illa cogitatio,in alterius iniuria
ſeſe deſpectos,dignitatemq; ordinis contemptam,et abie
ctam.quod mehercule iudices mihi non mediocriter fe=
rendum uidetur:habet enim quendam aculeum contu=
melia,quem pati prudentes,ac uiri boni difficillime poſ
ſunt.ſpoliaſti Siculos: ſolent.n.inulti eſſe in iniurijs ſuis
prouinciales.uexaſti negotiatores:inuiti enim Romã ra=
roq; decedunt. equitem R. ad Apronij iniurias dediſti:
quid enim iam nocere poſſunt,quibus nõ licet iudicare?
quid,cũ ſenatores ſummis iniurijs afficis?quid aliud di=
cis,niſi hoc?cedo mihi etiam iſtum ſenatorẽ: ut hoc am=
pliſſimum nomen ſenatorum nõ modo ad inuidiam im
peritorum,ſed etiã ad cõtumeliam improborum natum
eſſe uideatur. neque hoc in uno fecit Anneio,ſed in o=
mnibus ſenatoribus;ut ordinis nomẽ nõ tãtum ad hono
rem,quãtum ad ignominiam ualeret. in C.Caſſio, uiro
clariſſimo,& fortiſſimo,cum is eo ipſo tempore, primo
iſtius anno Cõſul eſſet,tãta improbitate uſus eſt,ut,cum
eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes
in Leontino, frumẽtum omne in decumas auferre iuſſe
rit.hunc tu in hac cauſa teſtem Verres habebis; quoniã,
iudicem ne haberes,prouidiſti.uos autem iudices putare
debetis,eſſe quiddam nobis inter nos cõmune, atque con
iunctum.multa ſunt impoſita huic ordini munera,mul
ti labores, multa pericula, non ſolum legum, ac iudicio
rum,ſed etiam rumorum , ac temporum.ſic eſt hic ordo

quasi propositus, atque editus in altum, ut ab omnibus uentis inuidiæ circunflari posse uideatur. in hac misera, & indigna cõditione uitæ ne hoc quidem retinebimus iudices, ut magistratibus nostris, in obtinẽdo iure nostro, ne contemptissimi, ac despectissimi esse uideamur? Thermitani miserunt, qui decumas emerent agri sui. magnĩ sua putabant interesse, publice potius quamuis magno emi, quàm in aliquem istius emissarium indicere. appositus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri nõ destitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo posse, contẽderunt, postremo liceri destiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. VII C. Legatus Possidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod. VI. præterea HS MM millia. ex quo facile apparet, quæ merces decumani, quæ Prætoris præda esse uideatur. cedo Thermitanorum mihi literas, & testimonium. TABVLAE THERMITANORVM, ET TESTIMONIVM. Imacharẽses, iam omni frumẽto ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miseros, ac perditos coegisti, ut Apronio darent HS XX millia, recita decretum de tributis, & publicum testimonium. S.C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. Ennenses, cum decumæ uenissent agri Ennensis medimnum MMMCC, Apronio coacti sunt dare tritici mod. LXXMMM, & HS III millia. quæso attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nũc iudices uer-

ſor, in quo non ſigillatim aratores euerſi bonis omnibus ſunt, ſed publice decumanis lucra data ſunt, ut aliquã do ex eorum agris, atque urbibus expleti, atque ſaturati cum hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis quã obrem imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Cæſio decumano darẽt? quod neq; ante te Prætorem illi fecerunt, neq; tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium. Theomnaſtus Syracuſanus in agrum Muticenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoque ciuitatibus oſtendã, triticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſiũ pactionibus intelligetis, quæ pactæ ſint cum decumano Cn. Sergio, ſexies tantum, quàm quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Recita ſationes & pactiones ex literis publicis. recita ex literis publicis. Cognoſcite pactiones Menenorũ cum Venerio ſeruo. Recita ex literis publicis. cognoſcite itẽ profeſſiones ſationum, & pactiones Menenorũ. Recita ex literis publicis. Patiemini iudices, à ſocijs, ab aratoribus populi R. ab ijs, qui uobis laborãt, uobis ſeruiunt, qui ita plebem Romanã ab ſeſe ali uolunt, ut ſibi, ac liberis ſuis tantum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint; ab his per ſummam iniuriam, per ſummas contumelias plus aliquanto ablatum eſſe, quàm natum ſit? ſentio iudices moderandum mihi eſſe iam orationi meæ, fugiẽdamq; ueſtram ſatietatem: non uerſabor in uno genere diutius, & ita cætera de oratione mea tollam, ut in cauſa relinquam. audietis Agrigentinorum, fortiſſimorum uirorum, diligentiſſimorumq;, querimonias: cognoſcetis iudices En=

tellinorum, summi laboris, summæq; industriæ, dolorem & iniurias: Heracliẽsium, Icilienſium, Aetnensium, Solẽtinorum incommoda proferentur: Catinensium, locupletissimorum hominum, amicissimorumq;, agros uexatos ab Apronio cognoscetis. Tyndaritanam nobilissimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apolloniensem, Eggynam, Capitinã, perditas esse hac iniquitate decumanorum intelligetis: Murgentinis, Assorinis, Elorinis, Ennensibus, Ietinis nihil omnino relictum: Ciratarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines, omnino abiectos esse, ac perditos: omnes deniq; agros decumanos per triennium populo R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuisse: & plerisque aratoribus nihil omnino superfuisse: quibus quod tum aut remissum, aut relictum sit, id fuisse tantum, quantum ex eo, quo istius auaritia contenta fuit, redundarit. duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros iudices ferè optimos, ac nobilissimos, Aetnensium, & Leontinorum. horum agrorũ ego missos faciam quæstus triennij: unum annum eligã, quo facilius id, quod institui, explicare possim. sumam annum tertium, quòd & recentissimus est, & ab isto ita administratus, ut, cũ se certe decessurum uideret, nõ laboraret, si aratorem nullũ in Sicilia omnino esset relicturus. agri Aetnensis, & Leõtini decumas agemus. attendite iudices diligẽter. agri sunt feraces, annus tertius, decumanus Apronius. de Aetnensibus perpauca dicam: dixerunt enim ipsi priore actione publice: memoria tenetis, Artemidorum Aetnensem, legationis eius principem, publice dicere, Apronium uenisse Aetnam cum Venerijs, uocasse ad se magistratum, imperasse, ut

in foro sibi medio lecti sternerentur: quotidie solitũ esse nõ modo in publico, sed etiam de publico conuiuari: cũ in eis cõuiuijs symphonia caneret, maximisq; poculis ministraretur, retinere solitũ esse aratores, atque ab ijs non modo per iniuriam, sed etiam per contumeliam tãtum exprimi frumenti, quantum Apronius imperasset. audistis hæc iudices: quæ nunc ego omnia prætereo, ac relinquo. nihil de luxuria Apronij loquor, nihil de insolẽtia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæstu, ac lucro dicam unius agri, et unius anni, quo facilius uos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere possitis. sed mihi Aetnensium breuis est oratio: ipsi enim uenerunt: ipsi publicas literas deportarunt: docuerunt uos, quid lucelli fecerit homo nõ malus, familiaris Prætoris, Apronius. id quæso ex ipsorũ testimonio cognoscite. Recita testimoniũ Aetnensium. quid ais? dic, dic quæso clarius, ut populus R. de suis uectigalibus, de suis aratoribus, de suis socijs, atque amicis audiat. L. MEDIMNA. per deos immortales unus ager uno anno CCC millia mod. tritici, & præterea L. millia lucri dat Apronio? tanto ne minoris decumæ uenierunt, quàm fuerũt: an, cũ satis magno uenissent, hic tantus tamẽ frumenti, pecuniæq; numerus ab aratoribus per uim ablatus est? utrum enim horum dixeris, in eo culpa, & crimẽ hærebit. nam illud quidem non dices: quod utinam dicas: ad Aproniũ nõ peruenisse tantum. ita te nõ modo publicis tenebo, sed etiã priuatis aratorũ pactionibus, ac literis: ut intelligas, nõ te diligẽtiorem in faciẽdis furtis fuisse, quàm me in deprehendendis. hoc tu feres? hoc quisquã defendet? hoc hi, si aliter de te statuere uoluerint, susti-

nebunt? uno aduentu, ex uno agro Q. Apronium, præter eam, quam dixi, pecuniam numeratam, CCC millia mod. tritici lucri nomine sustulisse? quid? hoc Aetnēses soli dicunt? immo etiam Centuripini, qui agri Aetnensis multo maximā partem possidēt. quorum Legatis, hominibus nobilissimis, Androni, et Arthemoni senatus ea mādata dedit, quæ publice ad ciuitatem ipsorū pertinebāt. de ijs iniurijs, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorū finibus acceperunt, senatus & populus Centuripinus Legatos noluit mittere: ipsi aratores Cēturipini, qui numerus est in Sicilia maximus, honestissimorum, & locupletissimorū, tres Legatos ciues suos delegerunt, ut eorum testimonio non unius agri, sed propè totius Siciliæ calamitates cognosceretis: arāt. n. tota Sicilia ferè Centuripini: & hoc in te grauiores, certioresq; testes sunt, ꝙ cæteræ ciuitates suis solum incōmodis commouentur, Centuripini, quòd in omnibus ferè finibus habent possessiones, etiā cæterarum ciuitatum dāna, ac detrimenta senserunt. uerū, ut dixi, ratio certa est Aetnensium, et publicis, & priuatis literis consignata mea diligentia. pensum magis in Leontino agro est exigēdum, propter hanc causam, ꝙ ipsi Leontini publice non sanè me multum adiuuerunt: neq; enim eos isto Prætore hæ decumanorum iniuriæ læserunt, potius etiam adiuuerunt. mirum fortasse hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis aratorū incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt, expertes incōmodorum, atq; iniuriarum fuisse. hoc causæ est iudices, quòd in agro Leontino, præter unam Mnasistrati familiā, glebam Leontinorum possidet nemo. itaque Mnasistrati, hominis honestissimi, atque opti

mi uiri testimonium iudices audietis. cæteros Leontinos, quibus nõ modo Apronius in agris, sed ne tempestas quidem ulla nocere potuit, expectare nolite: etenim nõ modo incõmodi nihil ceperunt, sed etiã in Apronianis illis rapinis, in quæstu sunt compẽdioq; uersati. quapropter, quoniã me Leõtina ciuitas, atq; legatio propter eã, quã dixi, causam defecit: mihimet ineunda ratio, & uia reperienda est, qua ad Apronij quæstũ, siue adeo qua ad istius ingentẽ immanemq; prædã possim peruenire. agri Leõtini decumæ anno tertio uenierũt tritici medimnis XXXVI, *hoc est tritici mod.* CCXVI, *magno iudices, magno: neq;.n. hoc possum negare: itaque necesse est, aut dãnum, aut certe nõ magnum lucrum fecisse decumanũ: hoc enim solet usu uenire ijs, qui magno redemerũt. quid, si ostẽdo in hac una emptione lucri fieri tritici modios* C? *quid, si* CC? *quid, si* CCCC? *dubitabitis etiam, cui ista tãta præda quæsita sit? iniquũ me esse quispiã dicet, qui ex lucri magnitudine cõiecturã faciã furti, atque prædæ. quid, si doceo iudices, eos, qui* CCCC *millia mod. lucri faciũt, dãnum facturos fuisse, si, ut tua iniquitas fuit, ex cohorte Recuperatores non intercederent? num quis poterit in tanto lucro, tantaq; iniquitate dubitare, quin propter iniquitatẽ tam magnos quæstus feceris, propter magnitudinẽ quæstus improbus esse uolueris? quo modo igitur hoc assequar, iudices, ut sciã, lucri quantum factum sit? nõ ex Apronij tabulis: quas ego cũ cõquirerem, nõ inueni: & cũ in ius ipsum eduxi, expressi, ut, conficere tabulas se, negaret. si mentiebatur. quamobrem remouebat, si hæ tabulæ nihil tibi erãt obfuturæ? si omnino nullas confecerat literas: ne id qui=*

dem satis significabat, illum nō suum negotium gessisse? ea est enim ratio decumarum, ut sine plurimis literis cōfici non possit: singula enim nomina aratorum, & cum singulis pactiones decumarū, literis persequi, & cōficere necesse est. iugera professi sunt aratores omnes imperio, atque instituto tuo. non opinor quenquā minus esse professum, quā quātum arasset, cū tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerētur. in iugere Leontini agri medimnum ferè tritici seritur, perpetua, atque æquabili satione: ager efficit, cum octauo bene ut agatur; uerū, ut omnes dij adiuuent, cū decimo. quod si quādo accidit, tum fit, ut tantum decumæ sit, quantū seueris, hoc est, ut, quot iugera sunt sata, totidem medimna decumæ debeātur. hoc cum ita esset, primum illud dico, pluribus millibus medimnū uenisse decumas agri Leontini, quā quot millia iugerum sata erant in agro Leontino. quòd si fieri non poterat, ut plus quā decem medimna ex iugere ararēt; medimnum autem ex iugere decumano dari pòterat, cum ager, id quod perraro euenit, cū decumo extulisset: quæ erat ratio decumani, si quidem decumæ, ac non bona ueniebant aratorū, ut pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quàm iugera erant sata? in Leontino iugerum subscriptio, ac professio non est plus XXX, decumæ XXXVI medimnum uenierunt. errauit, an potius insaniuit Apronius? immo tum insanisset, si aratoribus, quod deberēt, licitum esset, & nō, quod Apronius imperasset, necesse fuisset dare. si ostendo, minus tribus medimnis in iugerū neminē dedisse decumæ: concedes opinor, ut cum decumo fructus arationis perceptus sit, neminem minus tribus decumis

dedisse. atque hoc in beneficij loco petitum est ab Apro= nio, ut iugera singula ternis medimnis decidere liceret. nã cum à multis quaterna, etiã quina exigerentur; mul tis autem non solum granũ ullum, sed ne paleæ quidem ex omni fructu, atque ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leonti= no maximus est, unum in locum cõuenerunt, hominem suæ ciuitatis in primis honestum, ac nobilem Andronem Cẽturipinum legarunt ad Aproniũ, eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium Legatum & testẽ Cẽturipina ciuitas misit; ut is apud eum causam aratorum ageret, ab eoq; peteret, ut ab aratoribus Cẽturipinis ne amplius in iugera singula, quã terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in summo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant, impetratum est. id cum impetrabatur hoc uidelicet impetrabatur, ut pro singulis decumis ter= nas decumas dare liceret. quòd si tua res nõ ageretur à te potius postularent, ne amplius quàm singulas, quã ab Apronio, ut ne plus, quàm ternas decumas darẽt. nunc, ut hoc tẽpore ea, quæ regie, seu potius tyrannice statuit in aratores Apronius, prætermittã, neque eos appellem, à quibus omne frumẽtum eripuit, & quibus nihil nõ mo do de fructu, sed ne de bonis quidẽ suis reliqui fecit: ex his ternis medimnis, quod beneficij, gratiæq; causa con= cessit, quid lucri fiat, cognoscite. professio est agri Leon= tini ad iugera XXX mil. hæc sunt ad tritici medimna XC idest tritici mod. DXL millia. deductis tritici mod. CCXVI, quanti decumæ uenierunt, reliqua tri= tici CCCXXIIII, adde totius summæ DXL millia mod. tres quinquagesimas, idest tritici mod. XXXII CCCC.

CCCC. ab omnibus enim ternæ, præterea quinquagesimæ exigebantur. sunt hæc iã ad HS CCCXL. mod. tritici. at ego CCCC lucri facta esse dixeram: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non est licitum decidere. uerũ ut hac ipsa ratione summã mei promissi cõpleam, ad singula medimna multi HS duo, multi HS quinque accessionis cogebãtur dare: qui minimũ, singulos nũmos. hoc minimũ ut sequamur, quoniã XC medimnas duximus; accedant eò nouo, pessimoq; exemplo ad HS XC mil. hic mihi etiam dicere audebit, magno se decumas uendidisse, cũ ex eodẽ agro dimidio ipse plus abstulerit, quã populo R. miserit. CCXVI decumas agri Leõtini uẽdidisti: si ex lege, magno: si, ut lex esset libido tua, paruo: si, ut, quæ dimidiæ essent, decumæ uocarẽtur, paruo uẽdidisti: multo enim pluris fructus annui Siciliæ uenire potuerũt, si id te senatus, aut populus R. facere uoluisset: etenim sæpe decumæ tãti uenierũt, cum lege Hieronica uenirent, quanti nunc lege Verrea uenierũt. cedo mihi C. Norbani decumas uenditas. C. NORBANI DECVMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. atque tum neque iudicium de modo iugerum dabatur: neque enim erat Artemidorus Cornelius Recuperator: neque ab aratore magistratus Siculus tantũ exigebat, quantũ decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à decumano, ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum accessionem cogebatur arator dare, nec ternas quinquagesimas frumẽti addere: & tamen populo R. magnus frumenti numerus mittebatur. quid uero istæ sibi quinquagesimæ? quid porrò nummorum accessio-

nes uolũt? quo id iure, atq; adeo quo id potius ore feci=
sti? nũmos dabat arator. quo modo? aut unde? qui, si lar=
gissimus esse uellet, cumulatiore mensura uteretur, ut
antea solebãt facere in decumis, cum æqua lege, & cõdi
tione ueniebãt. is nummũ dabat. unde? de frumento?
quasi habuisset te Prætore, quod uẽderet. de uiuo igitur
erat aliquid resecandum, ut esset, unde Apronio ad illos
fructus arationum hoc corollarium nummorum adde=
retur. iam id porrò utrum libẽtes, an inuiti dabant? li=
bentes? amabant credo Aproniũ. inuiti? qua re, nisi ui,
et malo cogebãtur? iam iste homo amentissimus in uen
dundis decumis nummorum faciebat accessiones ad sin
gulas decumas: neq; multũ, bina aut terna millia adde=
bat. fiunt per trienniũ HS fortasse D millia. hoc neque
exemplo cuiusquã, neque ullo iure fecit: neque eã pecu
niam retulit: neque, hoc paruũ crimen quemadmodum
defensurus sit, homo quisquã unquã excogitauit. quod
cum ita sit, audes dicere te magno decumas uendidisse?
cum sit perspicuum, te bona, fortunasq; aratorum, non
populi R. sed tui quæstus causa uẽdidisse. ut, si quis uil=
licus ex fundo, cui HS dena merces esset, excisis arbori=
bus, ac uenditis, demptis tegulis, instrumento, pecore ab=
alienato, domino XX millia nummum pro X miserit,
sibi alia præterea centũ cõfecerit; primo dominus igna=
rus incõmodi sui gaudeat, uillicoq; delectetur, ꝙ tanto
sibi plus mercedis ex fundo refectum sit; deinde cum
audierit, eas res, quibus fundi fructus, & cultura conti
nentur, amotas, & uenditas, summo supplicio uillicum
afficiat, et secum male actũ putet: item populus R. cum
audit pluris decumas uẽdidisse C. Verrem, quàm inno=

centissimũ hominem, cui iste successit, C. Sacerdotẽ, putat se bonũ in arationibus, fructibusq; suis habuisse custodẽ, ac uillicum; cum senserit istum omne instrumentum aratorum, omnia subsidia uectigalium uendidisse. omnem spem posteritatis auaritia sua sustulisse, arationes, et agros uectigales uastasse, atque exinanisse, ipsum maximos quæstus, prædasq; fecisse, intelliget secũ actum esse, pessime, istum autem summo supplicio dignum existimabit. unde ergo hoc intelligi potest? ex hoc maxime, ꝙ ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter istius auaritiam desertus est. neque id solũ actum est, uti ij minus multis iugis arent, si qui in agris remanserũt; sed etiã, ut permulti locupletes homines, magni, & naui aratores, agros latos, ac fertiles desererent, totasq; arationes derelinquerẽt. id adeo sciri facillime potest ex literis publicis ciuitatum: propterea ꝙ lege Hieronica numerus aratorũ quotannis apud magistratus publice subscribitur.

Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTVAGINTA TRES. quot anno tertio profiteantur. TRIGINTA DVO. unum & quinquaginta aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem successerint. quot aratores adueniente te fuerũt agri Muticẽsis, uideamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. quid? anno tertio? CENTVM ET VNVS. octuaginta septẽ aratores unus ager istius iniuria desiderat, atq; adeo nostra Resp. quoniã illa populi R. uectigalia sunt, hunc tot patrũfamilias numerũ desiderat, et reposcit. ager Herbitẽsis primo anno habuit aratores ducẽtos quinquaginta septẽ, tertio centũ uiginti. hinc centũ triginta septẽ pa-

tresfamilias extorres profugerūt. Agyrinensis ager, quorū hominū? quā honestorū? quā locupletū? ducētos quinquaginta aratores habuit primo anno Præturæ tuæ. quot tertio anno? octuaginta, quēadmodū Legatos Agyrinēses recitare ex publicis literis audistis. pro dij immortales, si ex prouincia tota centum septuaginta eiecisses, posses ne seueris iudicibus saluus esse? unus ager Agyrinensis centum septuaginta aratoribus inanior cum sit, uos coniecturā totius prouinciæ non facietis? atque hoc peræque in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris, minore instrumēto, minus multis iugis, remāsisse, ꝗ metuebant, si recessissent, ne reliquas fortunas omnes amitterent: quibus autem iste nihil reliqui, quod perderent, fecerat, eos planè non solum ex agris, uerum ex ciuitatibus suis profugisse. illi ipsi, qui remanserant, uix decuma pars aratorū relicturi agros omnes erāt, nisi ad eos Metellus Roma literas misisset, decumas lege Hieronica uenditurū; & nisi ab ijs hoc petiuisset, ut sererent quamplurimum: quod illi semper sua causa fecerant, cum eos nemo rogaret, quandiu intelligebāt sese sibi, et populo R. non Verri, & Apronio serere, impēdere, laborare. iam uero Iudices, si Siculorum fortunas negligitis; si, quemadmodum socij populi R. à magistratibus nostris tractentur, non laboratis: at uos communē populi R. causam suscipite, atque defendite. eiectos aratores esse dico: agros uectigales uexatos, atq; exinanitos à Verre: populatā, uexatamq; prouinciā: hæc omnia doceo ciuitatū, & priuatis primariorū uirorum testimonijs. quid uultis amplius? num expectatis, dū L. Metellus, is,

qui multos in istũ testes imperio, & potestate deterruit, idẽ absens de istius scelere, improbitate, audacia testimoniũ dicat? nõ, opinor. at is optime, qui successit isti, potuit cognoscere. ita est, uerũ amicitia impeditur. at debet nos certiores facere, quo pacto se habeat prouincia. debet, ueruntamẽ non cogitur. num quis in Verrem L. Metelli testimoniũ requirit? nemo. num quis postulat? non, opinor. quid, si testimonio L. Metelli, ac literis hæc omnia uera esse docebo? quid dicetis? utrũ, Metellũ falsum scribere, an amicũ lædendi esse cupidum? an Prætorem, quemadmodum prouincia affecta sit, nescire? Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Põpeiũ, et M. Crassum Coss. quas ad M. Mũmiũ Præt. quas ad Quæstores Vrbis misit. EPISTOLA L. METELLI. DE CVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. cum scribit se lege Hieronica uendidisse, quid scribit? ita se uendidisse, ut omnes præter Verrẽ. cũ scribit se lege Hieronica uẽdidisse, quid scribit? se, per istũ erepta, Siculis maiorũ nostrorũ beneficia, ius ipsorũ, cõditionẽ societatis, amicitiæ, fœderũ reddidisse. dicit, quãti cuiusq; agri decumas uẽdiderit. deinde quid scribit? Recita de epistola reliqua. SVMMA DATA EST OPERA À ME, VT QVAM PLVRIMO DECVMAS VENDEREM. cur igitur Metelle nõ ita magno uendidisti? quia desertas arationes, inanes agros, prouinciã miserã, perditamq; offendi. quid? id ipsum, quod satũ est, qua rõne quisquã, qui sereret, inuẽtus est? Recita literas. ait se misisse, et cõfirmasse, suã interposuisse auctoritatẽ. tãtũ quod aratoribus Metellus obsides nõ dedit, se in nulla re Verri simi

lem futurũ. at quid est tãdẽ, in quo se laborasse dicat? Recita. VT ARATORES, QVI RELIQVI ERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT. qui reliqui? quid hoc est? reliqui, quo ex bello? qua ex uastitate? quænã in Sicilia tãta clades, aut quod bellũ tam diuturnum, tam calamitosum te Prætore uersatum est, ut is, qui tibi successerit, reliquos aratores collegisse, et recreasse uideatur? cũ bellis Carthaginensibus Sicilia uexata est, et post nostram, patrumq; memoriam cum bis in ea prouincia magnæ fugitiuorum copiæ uersatæ sint; tamẽ aratorũ internicio facta nulla est. tum semente prohibita, aut messe amissa, fructus annuus interibat: tamẽ incolumis numerus manebat dominorũ, atque aratorũ. tum qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquilio Prætoribus in eam prouinciam successerãt, aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciæ Siciliæ calamitatis importauit, quàm aut Hasdrubal cum Pœnorũ exercitu, aut Athenio cum fugitiuorum maximis copijs, ut temporibus illis, simul atq; hostis superatus esset, ager araretur omnis, neq; aratori Prætor per literas supplicaret, neq; eũ præsens oraret, ut quãplurimũ sereret; nunc aũt ne post abitum quidem huius importunissimæ pestis quisquam reperiretur, qui sua uoluntate araret? pauci essent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atque ad suũ larem familiarẽ redirent? his te literis homo audacissime atque amentissime iugulatũ sentis? nõ uides, cũ, is, qui tibi successit, aratores reliquos appellet, hoc eũ diserte scribere, reliquos hos esse, nõ ex bello, neque ex aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, importũitate,

auaritia, crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO, VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS, ARATORVMQVE PENVRIA TVLIT. aratorum, inquit, penuria. si ego accusator toties de re eadẽ dicerem, uererer ne animos uestros offenderẽ iudices. clamat Metellus: Nisi literas misissem: non est satis: Nisi præsens cõfirmassem: ne id quidẽ satis est. Reliquos, inquit, aratores. reliquos? propè lugubri uerbo calamitatem prouinciæ Siciliæ significat. addit: Aratorũ penuria. expectate etiam iudices, si potestis, auctoritatem accusationis meæ. dico aratores istius auaritia eiectos: scribit Metellus reliquos ab se esse cõfirmatos. dico agros relictos, arationesq; desertas esse: scribit Metellus aratorũ esse penuriam. hoc cum scribit, illud ostendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulsos esse populi R. socios, atq; amicos. quibus si qua calamitas propter istũ saluis uectigalibus nostris accidisset, animaduertere in eum uos oportebat, præsertim cum ea lege iudicaretis, quæ sociorum causa esset constituta. cum uero perditis, profligatisq; socijs uectigalia populi R. sint diminuta, res frumentaria, commeatus, copiæ, salus urbis, atque exercituum nostrorum in posteritatem istius auaritia interierit: saltem cõmoda uestra respicite, si socijs fidelissimis prospicere non laboratis. Atque ut intelligatis, ab isto præ lucro, prædaq; præsenti nec uectigalium, nec posteritatis habitam esse rationẽ: cognoscite, quid ad extremũ scribat Metellus. in reliquum tempus ait se uectigalibus prospexisse. nõ scriberet se uectigalibus prospexisse, nisi hoc uellet ostendere, te uectigalia perdidisse: quid enim erat, quod uectigalibus

prospiceret Metellus in decumis, & in tota re frumentaria, si iste nõ uectigalia populi R. suo quæstu peruertisset? atq; ipse Metellus, qui uectigalibus prospicit, qui reliquos aratores colligit, quid assequitur, nisi hoc? ut arẽt, si qui possunt, quibus aratrũ saltẽ aliquod satelles istius Apronius reliquũ fecit; qui tamẽ in agris spe, atque expectatione Metelli remanserũt. quid cæteri Siculi? qđ ille maximus numerus aratorũ, qui non modo ex agris eiecti sunt, sed etiã ex ciuitatibus suis, ex prouincia, deniq; bonis, fortunisq; omnibus ereptis profugerũt; qua ratione ij reuocabuntur? quot Prætorum innocentia, sapientiaq; opus est, ut illa aratorum multitudo aliquando in suis agris, ac sedibus collocetur? ac ne miremini tã tam multitudinem profugisse, quantam ex literis publicis, aratorumq; professionibus cognouistis; scitote, tantã acerbitatem istius, tantũ scelus in aratores fuisse, (incredibile dictu est iudices: sed et factũ, & tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiamq; decumanorum mortem sibi ipsi consciuerint. Centuripinũ Dioclem, hominem locupletem, suspẽdisse se constat, quo die sit ei nunciatũ Apronium decumas redemisse. Dyrrachinum, primum ciuitatis, eadem ratione mortem oppetisse, dixit apud uos homo nobilissimus Archonidas Elorinus, cũ audisset tantum decumanũ professum esse ex edicto istius sibi deberi, quantũ ille bonis suis omnibus efficere non posset. hæc tu, tametsi omniũ hominũ dissolutissimus, crudelissimusq; semper fuisti, tamen nũquam perpeterere, ꝙ illi gemitus, luctusq; prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant, non inquam perpeterere, ut homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac su=

ſpendio quærerent, niſi ea res ad quæſtum, & ad prædam tuã pertineret. quid? illud perpeterere? attẽdite iudices: omnibus enim neruis mihi cõtendendũ eſt, atq; in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifeſtam, quàm cõfeſſam rẽ pecunia redimere conẽtur. graue crimen eſt hoc, & uehemẽs, & poſt hominum memoriam iudiciaq; de pecunijs repetũdis cõſtituta grauiſſimũ, Prætorem populi R. ſocios habuiſſe decumanos. nõ hoc nunc primũ audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iã antea in ſella ſedens Prætor, cum prouinciã Siciliam obtineret, cũ ab omnibus non ſolũ, id quod cõmune eſt, propter imperiũ, ſed etiam, id quod iſtius præcipuũ eſt, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cum eius animum ad perſequendũ nõ negligentia tardaret, ſed cõſcientia ſceleris, auaritiæq; ſuæ frenaret: loquebãtur enim decumani palàm, & præter cæteros is, qui apud iſtum plurimũ poterat, maximosq; agros populabatur, Apronius, perparuũ ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, Prætorem eſſe ſocium. hoc cũ palàm decumani tota prouincia loquerẽtur, tuumq; nomen in re tã turpi, nefariaq; interponerẽt; nihil ne tibi uenit in mentẽ exiſtimationi tuæ conſulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis prouidere? cũ tui nominis terror in auribus, animisq; aratorũ uerſaretur; cum decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuã uim, ſed tuũ ſcelus, ac nomen opponerent: ecquod iudiciũ Romæ tam diſſolutũ, tam perditũ, tam nummariũ fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? cum planũ fieret, decumis contra inſtituta legis, conſuetudinemq; omniũ uenditis, in aratorũ bonis

fortunisq; diripiẽdis decumanos dictitasse tuas esse partes, tuã rem, tuã prædam, idq; te tacuisse, & cum dissimulare non posses, potuisse tamen perpeti, & perferre; quòd magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudinem, plusq; aliquãto apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicij metus posset. esto: cætera negare non potes. ne illud quidem tibi reliquum fecisti, ut hoc posses dicere, nihil eorum te audisse, nihil ad tuas aures de infamia tua peruenisse. quærebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id nesciebas? fremebat tota prouincia nemo id tibi renũciabat? Romæ querimoniæ de tuis iniurijs, cõuentusq; habebantur. ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cum palàm Syracusis te audiente, maximo conuentu, P. Rubrius Q. V. Apronium sponsione lacessiuit, ni Apronius dictitaret, te sibi in decumis esse socium, hæc te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, et fortunis tuis prospiceres, excitauit? tacuisti, sedasti etiã lites illorũ, et, sponsio illa ne fieret, laborasti. pro dij immortales, hoc aut innocẽs homo perpeti potuisset, aut, quãuis nocẽs, qui modo iudicia Romæ fore putaret, nõ aliqua se simulatione existimationi hominũ uindicasset? quid est hoc? sponsio fit de capite, ac fortunis tuis: tu sedes, et quiescis? nõ ꝑsequeris? nõ perseueras? nõ perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natũ? quẽadmodũ prolatũ sit? si quis tibi ad aurẽ accessisset, et dixisset Aproniũ dictitare, te sibi esse sociũ: cõmoueri te oportuit, uocare Aproniũ, nec illum ante tibi satisfacere, quàm tu omniũ existimationi satisfecisses. cũ uero in foro celeberrimo, tãta frequẽtia, hoc uerbo, et simulatione Apronio, re uera tibi obiectum esset: tu un

quam tantā plagam tacitus accipere potuisses, nisi hoc ita statuisses, in re tā manifesta quidquid dixisses, te deterius esse facturū? Quæstores, Legatos, Præfectos suos, Tribunos multi missos fecerūt, & de prouincia decedere iusserunt, ꝙ eorum culpa se minus cōmode audire arbitrarentur, aut ꝙ peccare illos aliqua in re iudicarēt. tu Apronium, hominem uix liberum, contaminatum, perditum, flagitiosum, qui non modo animum integrū, sed ne animā quidem puram cōseruare potuisset, eū in tāto tuo dedecore nō profecto ne uerbo quidē grauiore appellasses, neq; apud te tā sancta religio societatis fuisset, ut tui capitis periculum negligeres, nisi rem tam notam esse omnibus, & tam manifestā uideres. cum eodē Apronio postea P. Scandilius eques R. quem uos omnes nostis, eandem sponsionem de societate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. institit, oppressit, nō remisit: facta est spōsio HS V mil. cœpit Scandilius Recuperatores, aut iudicem postulare. satis ne uobis Prætori improbo circundati cancelli uidētur in sua prouincia, immo uero in sella, ac tribunali, ut aut de suo capite iudiciū fieri patiatur præsens, ac sedēt, aut cōfiteatur se omnibus iudicijs cōuinci necesse est? spōsio est, ni te Apronius in decumis sociū esse dicat: prouincia tua est: ades: abs te iudiciū postulatur. quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturū. bene agis. tametsi qui erūt tātis ceruicibus Recuperatores, qui audeāt in prouincia, cū Prætor adsit, non solū contra uoluntatē eius, sed etiā contra fortunas iudicare? uerū esto, manifesta res est: cū nemo esset, quin hoc se audisse liquido diceret; locupletissimus quisq; certissimus testis esset: nemo erat Sicilia tota, qui

nesciret decumas esse Prætori; nemo, qui nõ audisset, ita Aproniũ dictitasse. præterea conuentus honestus Syracusis, multi equites R. uiri primarij, ex qua copia Recuperatores reijci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo possent. instat Scãdilius poscere Recuperatores. tum iste, homo innocẽs, qui illã suspicionẽ leuare, atque ab se remouere cuperet, Recuperatores dicit se de cohorte sua daturũ. prò deũ hominumq; fidem, quẽ ego accuso? in quo meam industriã, ac diligentiã spectari uolo? quid est, quod ego dicẽdo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi R. in ipsis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifesto auertentem rem frumentariam omnẽ, pecuniam maximam: teneo inquã ita, ut negare nõ possit: nam quid hic dicet? spõsio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni sociũ tibi in decumis esse dictitaret. expectant oẽs, quantæ tibi ea res curæ sit, quemadmodum hominũ existimationi te, atque innocentiã tuã probari uelis. hic tu medicũ, & aruspicẽ, & præconem tuũ Recuperatores dabis? aut etiam illũ ipsum, quẽ tu in cohorte tua Cassianũ iudicem habebas, si qua res maior esset, Papiriũ Potamonem, hominem seuerum, ex uetere illa equestri disciplina? Scãdilius postulare de cõuẽtu Recuperatores. tum iste negat se de existimatione sua cuiquã, nisi suis, cõmissurum. negotiatores putãt esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, ubi negotientur. Prætor prouinciam suam totã sibi iniquã eiurat. ò impudentiam singularẽ. hic postulat se Romæ absolui, qui in sua prouincia iudicauit se absolui nullo modo posse, qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniã, q̃

apud tres negotiatores metũ ualere. Scandilius uero negat sese Apud Artemidorum Recuperatorem uerbũ esse facturũ, et tamẽ auget, atque onerat te bonis conditionibus, si tu uti uelis. si ex prouincia Sicilia tota statuas idoneũ iudicem, aut Recuperatorem nullum posse reperiri, postulat à te, ut Romã reijcias. hic enimuero tu exclamas hominem improbũ, qui postulet ibi de tua existimatione iudiciũ fieri, ubi te inuidiosum esse intelligebat: negas te Romã reiectũrũ: negas de conuentu Recuperatores daturũ, cohortem tuã proponis. Scandilius rẽ se totam relictũrũ dicit, et suo tempore esse rediturum, quid tu ibi tũ? quid facis? Scãdiliũ cogis: quid? sponsionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum existimationis tuæ iudiciũ. nõ facis. quid ergo? Apronio permittis, ut, quos uelit, de cohorte sumat Recuperatores? indignũ, uni potius ex iniquis sumẽdi, quã utrisq; ex æquis reijciẽdi, fieri potestatem. neutrum facis eorũ. quid ergo? est aliquid, quod improbius fieri potest: cogit enim Scãdiliũ quinque illa millia nummũ dare, atque adnumerare Apronio. quid potuit elegãtius facere Prætor cupidus existimationis bonæ, qui ab sese oẽm suspicionẽ propulsaret, qui se eripere ex infamia cuperet? ad ductus erat in sermonẽ, inuidiã, uituperationẽ dictitarat homo improbus, atq; improbus Apronius, sociũ esse Prætorẽ: uenerat res in iudiciũ, atq; discrimen: potestas erat isti, homini integro, atq; innocẽti, data, ut, in Apronium cũ animaduertisset, sese grauissima leuaret infamia. quid excogitat pœnæ? quid animaduersionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio ob singularem improbitatem, atque audaciã, prædicationemq; nefariæ

ſocietatis, HS V millia mercedis nomine, ac præmij dare. quid interfuit homo audaciſſime, utrum hoc decerneres, an id, quod Apronius dictitabat, tu de te proferres, ac dictitares? quẽ hominem, ſi quis pudor in te, atq; adeo ſi quis metus fuiſſet, ſine ſupplicio dimittere nõ debuiſti, hunc abs te ſine præmio diſcedere noluiſti. omnia ſimul intelligere potuiſtis iudices ex hoc uno crimine Scandiliano: primum, hoc non eſſe Romæ natum de ſocietate decumarum, non ab accuſatore fictum, non, ut ſolemus interdum in defenſionibus dicere, crimen domeſticũ, ac uernaculum, non ex tempore periculi tui conſtitutum, ſed uetus, excogitatũ iã, et te Prætore iactutũ, & nõ ab inimicis Romæ cõpoſitum, ſed Romã de prouincia exportatũ. ſimul intelligi poteſt illud iſtius in Apronium ſtudium, Apronij de iſto nõ modo confeſſio, uerũ etiam commemoratio. eodẽ accedit, ꝙ hoc quoque intelligere poteſtis, iſtum ſtatuiſſe in prouincia ſua, exiſtimationis ſuæ iudiciũ extra cohortem ſuam committẽdum fuiſſe nemini. ecquis eſt iudex, cui nõ ab initio decumani criminis perſuaſum ſit, iſtum in aratorũ bona, fortunasq; impetũ feciſſe? quis hoc nõ ex eo ſtatim iudicauit, quod oſtẽdi, iſtum decumas noua lege, atque adeo nulla lege, contra omniũ conſuetudinẽ, atque inſtituta uẽdidiſſe? uerum, ut iſtos ego iudices tam ſeueros, tam diligentes, tam religioſos non haberem, ecquis eſt, ex iniuriarũ magnitudine, improbitate decretorũ, iudiciorũ iniquitate qui hoc nõ iandudũ ſtatuerit, & iudicarit? etiã ſanè, ſit aliquis diſſolutior in iudicando, legũ, officij, Reip. ſociorũ, atque amicorũ negligentior. quid is? poſſit ne de iſtius improbitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam

iniquas pactiones ui, et metu expressas cognouerit? cũ tã ta præmia ciuitates ui, atque imperio, uirgarũ, ac mortis metu non modo Apronio, atque eius similibus, uerũ etiã Venerijs seruis dare coactas? ꝙ si quis sociorũ incõmodis minus mouetur; si quem aratorũ fugæ, calamitates, exilia, suspẽdia denique nõ permouẽt: nõ possum dubitare, quin is tamẽ, cum uastatã Siciliã, relictos agros ex ciuitatũ literis, & epistola L. Metelli cognouerit, statuat fieri nõ posse, ut de isto non seuerissime iudicetur. erit etiã aliquis, qui hæc omnia dissimulare, ac negligere possit. attuli spõsiones ipso præsente factas de decumarum societate, ab ipso prohibitas iudicari. quid est, quod posset quisquã manifestius hoc desiderare? non dubito, quin uobis satisfecerim iud. uerũtamen progrediar lõgius; nõ mehercule quo magis hoc uobis persuadeatur, quã iam persuasum esse cõfido; sed ut ille aliquãdo impudentiæ suæ finẽ faciat, aliquãdo desinat ea se putare posse emere, quæ ipse semper habuit uenalia, fidẽ, iusiurãdũ, ueritatẽ, officiũ, religionem; desinãt amici eius ea dictitare, quæ detrimẽto, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus esse possint. at qui amici? ò miserũ, atq; inuidiosum, offensumq; paucorum culpa, atque indignitate ordinem senatorium. Albam Aemilium sedentem in faucibus macelli loqui palàm, uicisse Verrem, emptos habere iudices, alium HS CCCC millibus, alium HS D; quem minimo, CCC? atque ei cũ responsum esset, fieri non posse, multos testes esse dicturos, me præterea causæ non defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: in illo nisi ita res manifesta erit allata, ut responderi nihil possit, uicimus. bene agis Alba: ad tuam

ueniam, conditionem. nihil putas ualere in iudicijs cõiecturam, nihil suspicionem, nihil anteactæ uitæ existimationẽ, nihil bonorum uirorum testimonia, nihil ciuitatũ auctoritates, ac testimonia, literas manifestas quæris. nõ quæro iudices Cassianos, ueterem iudiciorum seueritatem non requiro: uestram in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro: Albam habebo iudicem, eum hominem, qui se ipse scurram improbissimum existimari uult, qui à scurris potius semp gladiator, quàm scurra appellatus sit. afferam rem eiusmodi in decumis, ut Alba fateatur, istum in re frumentaria, et in bonis aratorũ aperte, palamq; esse prædatum. Decumas agri Leõtini magno dicit se uendidisse. ostẽdi iam illud initio, non existimandum magno uendidisse eum, qui uerbo decumas uendiderit, re, et conditione, et lege, et edicto, & licentia decumanorum decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiã illud ostendi, uendidisse alios magno decumas agri Leontini, cæterorumq; agrorum, et lege Hieronica uendidisse, & pluris etiam, quã te, uendidisse, nec aratorem quenq̃ esse questum: nec. n. fuit, quod quisquam queri posset, cum lege æquissime scripta uenirẽt. neque illud unquã aratoris interfuit, quãti decumæ uenirent: nõ enim ita est, ut, si magno uenierint, plus arator debeat; si paruo, minus. ut frumẽta nata sunt, ita decumæ ueneũt. aratoris aũt interest, ita se frumẽta habere, ut decumæ quamplurimo uenire possint. dũ arator ne plus decuma det, expedit ei decumã esse quã maximã. uerũ hoc, ut opinor, esse uis caput defensionis tuæ, magno te decumas uẽdidisse, agri uero Leontini, qui plurimũ efficit, tritici mod. CCVI
millibus

millibus. si doceo, pluris aliquãto potuisse te uẽdere, neq; ijs uoluisse addicere, qui cõtra Apronium licerentur, & Apronio multo minoris, quã alijs potueris, tradidisse: si hoc doceo, poterit ne te Alba, tuus antiquissimus nõ solum amicus, uerum etiã amator, absoluere? dico equitem R. hominem in primis honestum, Q. Minutium cũ sui similibus ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, sed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX uoluisse addere, & ei potestatẽ emendi non esse factã, ne res abiret ab Apronio. negare hoc, nisi forte negare omnia constituisti, nullo modo potes. palàm res gesta est, maximo conuentu, Syracusis: testis est tota prouincia; propterea quòd undique ad emendas decumas solent eò conuenire. quod siue fateris, siue conuinceris: quot & quã maximis in rebus teneare, non uides? primum, tuam rem illam, & prædã fuisse: nam nisi ita esset, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quàm Minutium decumas agri Leontini sumere? deinde, immẽsum, atq; infinitum lucrum esse factum: nam si DXXX mod. tritici tu commotus non esses, certe hoc idem lucri Minutius Apronio libenter dedisset, si ille accipere uoluisset. quantam igitur illi spem prædæ propositam arbitramur fuisse, qui tantum præsens lucrum nulla opera insumpta cõtempserit, atque despexerit? deinde ipse Minutius nunquam tanti habere uoluisset, si decumas tu lege Hieronica uenderes: sed quòd tuis nouis edictis, & iniquissimis institutis plus aliquanto se, quã decumas, ablaturum uidebat, iccirco longius progressus est. ac Apronio semper plus etiam multo abs te permissum est, quã quod

edixeras. quantũ igitur quæstum putamus factum esse per eum, cui quiduis licitum sit, cum tantum lucri uoluerit addere is, cui, si decumas emisset, idem nõ liceret? postremo, illa quidem certe tibi præcisa defensio est, in qua tu semper omnia tua furta, atq; flagitia latere posse arbitratus es; magno te decumas uẽdidisse, plebi R. cõsulisse, annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare non potest, se unius agri decumas XXX mod. minoris, quã potuerit, uendidisse: ut etiam, si tibi hoc concedam, Minutio ideo te nõ tradidisse, quòd iam addixisses Apronio (aiunt. n. te ita dictitare: quod ego expecto, cupioq; te illud defendere) uerum ut ita sit; tamen nõ potes hoc quasi præclarũ aliquid prædicare, magno te decumas uendidisse, cũ fuisse fateare, qui multo pluris uoluerint emere. tenetur igitur iam iudices, & manifesto tenetur auaritia, cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia. quid, si hæc, quæ dico, ipsius amici, defensoresq; iudicarũt? quid uultis amplius? aduẽtu L. Metelli Prætoris, cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamento amicos redemisset, aditum est ad Metellum: eductus est Apronius: eduxit uir primarius C. Gallius senator: à L. Metello, ut ex edicto suo iudicium daret in Aproniũ, quòd per uim, aut metum abstulisset, quã formulam Octauianam & Romæ Metellus habuerat, & habebat in prouincia, nõ impetrat, cum hoc diceret Metellus, præiudiciũ se de capite C. Verris per hoc iudicium nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorũ, aderat Apronio. C. Gallius, homo nostri ordinis, à suo familiarissimo L. Metello iudiciũ ex edicto nõ potest impetrare. non reprehendo Metellũ. pepercit homini ami-

co, & quemadmodum ipsum dicere audiui, necessario. non reprehendo inquam Metellum: sed hoc miror, quo modo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per Recuperatores, de hoc ipso non modo præiudicarit, uerum grauissime, ac uehementissime iudicarit: primum enim, si Apronium absolutum iri putaret, nihil erat, quod ullum præiudicium uereretur: deinde, si, condemnato Apronio, cõiunctam cum eo Verris causam omnes erant existimaturi, Metellus quidem certe iam hoc iudicabat, eorum rem, causamq; esse coniunctam, qui statuerit, Apronio condemnato, de isto præiudicium futurum. & simul una res utrique rei est argumento; & aratores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dedisse; & Apronium istius rem suo nomine egisse, cum L. Metellus statuerit, non posse Apronium condemnari, quin simul de istius scelere, atque improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epistolã Timarchidis, liberti istius, & accensi. de qua cum dixero, totum hoc crimen decumanum perorabo. hæc epistola est iudices, quam nos Syracusis in ædibus Apronij, cum literas conquireremus, inuenimus. missa est, ut ipsa significat, ex itinere, cum Verres iam de prouincia decessisset, Timarchidis manu scripta. Recita epistolam Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. iam hoc quidem non reprehendo, quòd ascripsit, accensus: cur enim sibi hoc scribæ soli sumant? L. Papirius scriba. uolo ego hoc esse commune accensorum, lictorum, uiatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD EXISTIMATIONEM

PRAETORIS ATTINET. *commendat Apronio Verrem,& hortatur ut inimicis eius resistat. bono præsidio munitur existimatio tua, si quidem in Apronij constituitur diligentia, atque auctoritate.* HABES VIRTVTEM,ATQVE ELOQVENTIAM. *quam copiose laudatur Apronius à Timarchide? quàm magnifice? cui ego non putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus sit?* HABES, SVMPTVM VNDE FACIAS. *necesse est, quod redundaret de uestro frumentario quæstu, ad illũ potissimũ,per quem agebatis,defluxisse.* SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST,CAEDE,CONCIDE. *uidete, quàm ualde malitiæ suæ cõfidat Timarchides,qui etiam Apronio improbitatis præcepta det.iam hoc,cæde,concide, nõ uerba domo patroni depromere uidetur ad omne genus nequitiæ accommodata?* VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. *consorti quidem in lucris,atq; furtis,gemino,& simillimo nequitia, improbitate,audacia.* IN COHORTE CHARVS HABEARE. *quid est hoc,in cohorte? quò pertinet? Apronium doces? quid?in uestram cohortem te monitore, an sua sponte peruenerat?* QVOD CVIQVE OPVS SIT,OPPONE. *qua impudentia putatis eum in dominatione fuisse, qui in fuga tam improbus sit? ait,omnia pecunia effici posse:dare,profundere, opponere, si uelis uincere. non hoc mihi tam molestum est Apronio suadere Timarchidem, quã quòd hoc idem patrono suo præcipit.* TE POSTVLANTE

OMNES VINCERE SOLENT. *Verre quidem Prætore, nō Sacerdote, non Peduceo, non ipso Metello.* SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. *hoc uero ferri iam non potest, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac despici à fugitiuo Timarchide.* SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. *hic uehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet posse, aut Metellum unius arbitratu gerere Præturam. sed errauit cōiectura domestica. quia multos per se, & per alios multa ludibūdos libidinose apud Verrē effecisse uidit; ad omnes, eosdem pate re aditus arbitrabatur. facilius uos efficiebatis ludibūdi, quæ uolebatis à Verre, quòd multa eius ludorū genera noratis.* INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. *quis istuc Apronio attribuebat, cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicādum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum pecuniam acceperat? aut Sestio lictori, cū aliquem innocentem securi percusserat? nemo. omne ei Verri tunc attribuebant, quē nunc condemnari uolunt.* OBTVDERVNT EIVS AVRES, TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. *uides ne, hoc quàm clarum sit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat, concedes, non hoc crimen nos in te confingere, sed iampridem ad crimen aliquam defensionem libertum quærere? libertus, & accensus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium scribit, uulgo esse ab omnibus ita*

demonſtratū Metello,tibi Apronium in decumis ſocium fuiſſe . FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM . IPSI SVDABVNT , SI DII VOLENT . quod iſtuc per deos immortales, aut qua de cauſa excitatū eſſe dicamus in aratores tam infeſtum odium,atq; tantum? quantam iniuriam fecerunt Verri aratores,ut eos etiam libertus,et accēſus eius tam irato animo, his literis inſequatur ? neq; ego huius fugitiui iudices epiſtolam uobis recitaſſem,niſi ut ex ea totius familiæ præcepta,& inſtituta, & diſciplinam cognoſceretis.uidetis,ut moneat Aproniū,quibus rebus, ac muneribus inſinuet in familiaritatem Metelli, Vulteiū corrumpat ? ſcribas,accenſumq́; pretio deliniat? ea præcipit,quæ uidit:ea monet alienum hominē,quæ domi didicit ipſe . uerum in hoc errat uno, ꝙ eaſdem exiſtimat uias ad omnium familiaritates eſſe munitas. quāquam merito ſum iratus Metello,tamen hæc , quæ uera ſunt, dicam.Apronius ipſum Metellum nō pretio,ut Verrem, non cōuiuio,non muliere,non ſermone incauto,atq; improbo poſſet corrumpere.quibus rebus non ſenſim , atq; moderate ad iſtius amicitiam arrepſerat,ſed breui tempore totum hominem,totamq́; eius Præturam poſſederat.cohortē autem Metelli quam uocat,quid erat quod corrumperet?ex qua Recuperatores nulli dabantur.nam quòd ſcribit Metelli filium puerum eſſe,uehementer errat:nō enim ad omnes Prætorū filios iidē aditus ſunt. ò Timarchide , Metelli eſt filius in prouincia , non puer, ſed adoleſcens bonus,ac pudens,dignus illo loco,ac nomine.ueſter ille puer prætextatus in prouincia quemadmodum fuiſſet,non dicerem,ſi pueri eſſe illā culpam,ac nō

patris existimarem. tu ne, cum te, ac tuam uitam nosses, in Siciliam tecum grandem prætextatum filium ducebas? ut etiam si natura puerum à paternis uitijs, atque à generis similitudine abduceret, cõsuetudo tamẽ eũ, & disciplina degenerare nõ sineret. fac enim fuisse in isto C. Lælij, M. Catonis materiẽ, atque indolem: quid ex eo boni sperari, atque effici potest, qui in patris luxurie sic uixerit, ut nullum unquã pudicum, neque sobrium conuiuium uiderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per triennium inter impudicas mulieres, & intemperãtes uiros uersatus sit? nihil unquam à patre audiuit, quo pudentior, aut melior esset? nihil unquam patrem agere uidit, quod cum imitatus esset, nõ, id quod turpissimum est, similis patri putaretur? quibus in rebus nõ solum filio, uerum etiã Reip. fecisti iniuriam: susceperas enim liberos non solum tibi, sed etiam patriæ, qui nõ modo tibi uoluptati, sed etiã qui aliquãdo usui Reip. esse possent. eos instituere, atq; erudire ad maiorum instituta, atque ciuitatis disciplinam, non ad tuas turpitudines debuisti. esset inerti, atque impuro, & improbo parente nauus, et pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Resp. muneris. nunc pro te Verrem substituisti alterũ ciuitati: nisi hoc forte deterior est, si fieri potest, ꝙ tu eiusmodi euasisti non in hominis luxuriosi, sed tantum in furis, ac diuisoris disciplina educatus. quid isto festiuius fore arbitramur, qui est tuus natura filius, consuetudine discipulus, uoluntate similis? quem ego iudices quamuis bonũ, fortemq; facile paterer euadere: non enim me inimicitiæ commouent, si quæ mihi cum isto futuræ sint: nam si in omnibus rebus innocens fuero, meiq; similis, quid

mihi istius inimicitiæ nocebūt? sin aliqua in re Verri similis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quàm Verri defuit: etenim iudices eiusmodi Resp. debet esse, & erit, seueritate iudiciorū cōstituta, ut inimicus neq; deesse nocēti possit, neque obesse innocēti. quapropter nulla res est, quamobrē ego istū nolim ex paternis probris, ac uitijs emergere: id quod tametsi isti difficile est, tamen haud scio an fieri possit, præsertim si, ut nunc fit, custodes amicorum eum sectabuntur, quoniam pater tam negligens, ac dissolutus est. uerum huc longius, quàm uolūtas fuit, ab epistola Timarchidis digressa est oratio mea: qua recitata, conclusurum me esse crimen decumarum dixerā: ex quo intellexistis, innumerabilem frumenti numerū per triennium auersum à Rep. esse, abreptumq; aratoribus. sequitur, ut de frumento empto uos iudices doceā, maximo, atq; impudentissimo furto: de quo dum certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite. Frumentū emere in Sicilia debuit Verres ex S.C. & ex lege Terentia, & Cassia frumentaria. emundi duo genera fuerunt, unū certarum decumarum, alterū, quod præterea ciuitatibus æqualiter esset distributum. illius decumani tantū, quātū ex primis decumis fuisset, huius imperati tritici mod. DCCC millia: pretiū autē cōstitutū decumano in modios singulos HS terni, imperato HS IIII. ita in frumentum imperatum HS duodetricies in annos singulos Verri decernebatur, quod aratoribus solueret; in alteras decumas fermè ad nonagies. sic per triennium ad hāc frumenti emptionem Siciliensem propè centies & tricies erogatum est. hāc pecuniam tantā, datam tibi ex ærario inopi, atque exhausto, datam ad

frumentum, hoc est ad necessitatem salutis, & uitæ, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera Resp. imponeret, solueretur, abs te sic laceratam esse dico, ut possim illud probare, si uelim, omnem te hanc pecuniã domum tuam auertisse: etenim sic hanc rem totam administrasti, ut hoc, quod dico, probari æquissimo iudici possit. sed ego habebo rationẽ auctoritatis meæ: meminero, quo animo, quo cõsilio ad causam publicam accesserim: non agam tecũ accusatorie: nihil fingam: nihil probari uelim me dicente, quod nõ ante mihimet ipsi probatum sit. in hac pecunia publica iudices hæc insunt tria genera furtorum. primum, eam, cum posita esset apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis fœneratus est: deinde, permultis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino: postremo si cui ciuitati soluit, tantum detraxit, quantum cõmodum fuit, nulli, quod debitũ est, reddidit. ac primum, hoc ex te quæro. tu, cui publicani è Carpinatii literis gratias egerunt, pecunia publica ex ærario erogata, ex uectigalibus populi R. ad emendũ frumentũ attributa fuerit ne tibi quæstui? pensitarit ne tibi binas cẽtesimas? credo te negaturũ: turpis enim est, & periculosa confessio. mihi autem hoc perarduũ est demonstrare: quibus enim testibus? publicani tractati honorifice sunt: tacebunt. literæ eorũ decreto decumanorũ remotæ sunt. quo me igitur uertã? rem tam improbam, crimen tantæ audaciæ, tantæq; impudentiæ propter inopiam testiũ, ac literarum prætermitam? non faciam iudices: utar teste: quo? P. Vectio Chilone, homine equestris ordinis honestissimo, atque ornatissimo: qui isti ita amicus et necessarius est, ut etiã si uir bonus nõ esset, tamen, quod contra istũ

diceret, graue uideretur; ita uir bonus est, ut, etiã si inimicissimus isti esset, tamen eius testmonio credi oporteret. admiratur, & expectat, quidnam Vectius dicturus sit. nihil dicet ex tempore, nihil ex sua uoluntate, nihil, ut ei utrũuis licuisse uideatur. misit in Siciliã literas ad Carpinatiũ, cum esset magister scripturæ, & sex publicanorum: quas ego Syracusis apud Carpinatiũ in literarũ allatarum libris, Romæ in literarũ missarũ apud magistrum Tullium familiarẽ tuum inueni: quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæso cognoscite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS, MAGISTRORVM. præsto se tibi ait futurũ Vectius, & obseruaturum quẽadmodum rationes ad ærarium referas: ut, si hanc ex fœnore populo pecuniã non retuleris, reddas societati. possumus hoc teste, possumus P. Seruilij, & C. Antistitis, magistrorum, primorũ hominũ, atq; honestissimorũ, possumus auctoritate societatis, cuius literis utimur, quod dicimus obtinere, an aliqua firmiora, aut grauiora quærẽda sunt? Vectius tuus familiarissimus, Vectius tuus affinis, cuius sororẽ habes in matrimonio, tuæ frater uxoris Vectius, frater tui Quæstoris, impudentissimum tuũ furtum, certissimumq; peculatum: nã quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio est appellanda? * Recita reliqua. Scribam tuũ dicit Verres huius perscriptorẽ fœnerationis fuisse. ei quoque magistri minãtur in literis. & casu scribæ tum duo magistri fuerunt cũ Vectio. binas centesimas ab se ablatas ferundum non putãt: & recte non putant: quis enim hoc fecit unquam, quis deniq; conatus est facere, aut posse fieri cogitauit, ut, cum

ſenatus publicanos uſura ſæpe iuuiſſet, magiſtratus à publicanis pecuniam pro uſuris auderet auferre? certe huic homini ſpes nulla ſalutis eſſet, ſi publicani, hoc eſt ſi equites R. iudicarēt. minor eſſe cura nunc iudices uobis
* diſceptantibus debet, & tanto minor, quanto eſt honeſtius alienis iniurijs, quàm re ſua commoueri. quid ad hæc reſpondere cogitas? utrum, factum negabis, an tibi hoc licitum eſſe defendes? negare qui potes? an ut tanta auctoritate literarum, tot teſtibus publicanis conuincare? licuiſſe uero qui? ſi mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia fœneratum docerem, tamen effugere non poſſes: ſed publicā, ſed ob frumentum decretā, ſed à publicanis fœnore accepto, hoc licuiſſe cuiquam probabis? quo non modo cæteri, ſed ipſe nihil audacius, improbiusq; feciſti. non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum eſt, poſſum iudices dicere audacius eſſe, aut impudentius, quòd permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: maior hæc præda fortaſſe eſt, ſed illa impudentia certe non minor. & quoniam de illa fœneratione ſatis dictū eſt, nunc de hac tota pecunia auerſa quæſo cognoſcite. Siciliæ ciuitates multæ ſunt iudices ornatæ, atque honeſtæ. ex quibus in primis numeranda eſt ciuitas Haleſina: nullā enim reperietis aut officijs fideliorē, aut copijs locupletiorem, aut auctoritate grauiorem. huic iſte annos ſingulos cū ſexaginta tritici millia modiū imperauiſſet, pro tritico nummos abſtulit, quāti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. obſtupui iudices, cum hoc mihi primum Haleſæ demonſtrauit in ſenatu Haleſinorū homo

summo ingenio, summa prudentia, summa auctoritate
præditus Halesinus Aenias: cui senatus dederat publice
causam, ut mihi, fratriq; meo gratias ageret, & simul
qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demõ-
strat hanc istius cõsuetudinem, ac rationem fuisse; cum
omnis frumenti copia decumarum nomine penes istum
esset redacta, solitum esse istum pecuniam cogere à ciui
tatibus, frumentum improbare; quantum frumẽti Ro-
mam esset mittendum, tantũ de suo quæstu, ac de sua co
pia frumenti mittere. posco rationes: inspicio literas: ui-
deo frumenti granum Halesinos, quibus LX millia mo-
dium imperata erant, nullum dedisse, pecuniam Volca-
tio, Timarchidi, scribæ dedisse. reperio genus huiuscemo-
di iudices prædæ, ut Prætor, qui frumentũ emere debe-
bat, nõ emat, sed uẽdat; pecunias, quas ciuitatibus distri-
buere debebat, eas omnes auertat, atque auferat. nõ mi-
hi iam furtũ, sed monstrum, ac prodigium uidebatur, ci
uitatum frumentum improbare, pretium ei frumento
constituere; quod constituisset, id ciuitatibus auferre;
quod à populo R. accepisset, tenere. quo multis esse in
uno furto peccatorum gradus? ut, si singulis insistere ue
lim, progredi iste nõ posset. improbas frumentũ Siculum.
quid? ipse quod mittis? peculiarem habes aliquam Sici-
liam, quæ tibi ex alio genere frumentũ suppeditare pos-
sit? cum senatus decernit, ut ematur in Sicilia frumen-
tum, aut populus iubet; hoc, ut opinor, intelligit, ex Sici-
lia Siculũ frumentũ apportari oportere. tu, cum ciuita-
tũ Siciliæ uulgo omne frumentũ improbas, num ex Ae-
gypto, aut ex Syria frumentũ Romam mittis? improbas
Halesinũ, Cephaleditanũ, Thermitanũ, Amestratinum,

Tindaritanum, Herbitense, multarum præterea ciuitatum. quid accidit tandē, ut horū populorū agri frumentum eiusmodi te Prætore ferrent, quod nūquam antea? ut neque tibi, neque populo R. posset probari; præsertim cū ex ijsdem agris, eiusdemq; anni frumētū ex decumis Romam mācipes aduexissent. quid acciderat, ut ex eodē horreo decumanū probaretur, emptum non probaretur? dubiū ne est, quin ista omnis improbatio cogendæ pecuniæ causa nata sit? esto: improbas Halesinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: missos fas eos, quorum frumentum improbasti. sed ab ijs, quos repudias, exigis tantum pecuniæ, quantum ad eū numerum frumenti satis sit, quē ciuitati imperas. dubium est, quid egeris? in medimna singula uideo ex literis publicis tibi Halesinos HS quinos denos dedisse. ostēdam ex tabulis locupletissimorum aratorum, eodē tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidisse. quæ ergo ista ratio, aut quæ potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco sit, ex quo senatus, et populus R. emi uoluerit? ex eo aceruo, ex quo partē tu idem decumarum nomine probaris? deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere, cum ex ærario acceperis? utrum te lex Terentia Siculorū pecunia frumentum emere à Siculis, an populi R. pecunia frumētum ab Siculis emere iussit? iam uero ab isto omnē illam ex ærario pecuniam, quā his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam uidetis. accipis enim HS XV pro medimno: tanti enim est illo tempore medimnum. retines HS XII: tanti enim est frumentum Siciliense ex lege æstimatū. quid interest, utrū hoc feceris, an frumen-

tum non improbaris, sed frumento probato, & accepto, pecuniā publicam tenueris omnem, neque quidquā ulli dissolueris ciuitati? cum æstimatio legis eiusmodi sit, ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te Prætore etiā grata esse debuerit: est enim modius lege HS III æstimatus: fuit autem te Prætore, ut tu in multis epistolis ad amicos tuos gloriaris, HS II. sed fuerit HS III: quoniam tu tantum à ciuitatibus in modios singulos exegisti. cum, si solueres Siculis tantum, quantum te populus R. iusserat, aratoribus fieri gratissimum posset, tu non modo eos accipere, quod oportebat, noluisti, sed etiam dare, quod nō debebant, coegisti. atque hæc ita gesta esse iudices cognoscite ex literis publicis ciuitatū, & ex testimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accōmodatū intelligatis. omnia, quæ dicimus, rationibus populorū nō interpositis, neque perturbatis, neque repentinis, sed certis, institutis, ordine relata, atque confecta sunt. Recita rationes Halesinorū. cui pecuniā datam dicit? dic, dic etiam clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDE, MEVIO. quid est Verres? ne illam quidem tibi defensionem reliquā fecisti, mancipes in istis rebus esse uersatos, mācipes frumētum improbasse, mancipes pretio, cum ciuitatibus decidisse, & eosdem abs te illarū ciuitatū nomine pecunias abstulisse, deinde ipsos sibi frumentū coemisse, nihil hæc ad te pertinere. mala mehercule, ac misera defensio, Prætorē hoc dicere: ego frumentū neque attigi, neque aspexi; mancipibus potestatē probandi, improbandiq; permisi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorserunt; ego autem, quā pecuniā populis dare debui, mancipibus dedi: mala est hæc quidem, ut dixi, defensio cri=

minis; ſed tamen hac ipſa tibi, ſi uti cupias, nõ licet. uetat te Volcatius, tuæ, tuorumq́; deliciæ, mentionẽ mancipis facere. Timarchides autem, columen familiæ ueſtræ, premit fauces defenſionis tuæ: cui ſimul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata eſt. iã uero ſcriba tuus annulo aureo ſuo, quẽ ex his rebus inuenit, iſta te ratione uti non ſinet. quid igitur eſt reliquũ? niſi uti fateare, te Romam frumentũ emptum Siculorũ pecunia miſiſſe, publicam pecuniam domũ tuam conuertiſſe. ò cõſuetudo peccandi quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cũ pœna abfuit, & licẽtia conſecuta eſt. iſte in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur, ſed nũc demũ tenetur. uidimus huic ab ærario pecuniã numerari Quæſtori ad ſumptum exercitus conſularis: uidimus paucis poſt menſibus & exercitũ, & conſulẽ ſpoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris, quæ totã Remp. tum occupauerat. iterum geſſit hæreditariam Quæſturam cum Dolabella: magnam pecuniã auertit: ſed eius rationẽ cum damnatione Dolabellæ permiſcuit. cõmiſſa eſt pecunia tanta Prætori: non reperietis hominẽ timide, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam nõ dubitauit. ita ſerpit illud inſitũ in natura malũ conſuetudine peccãdi libera, finem ut audaciæ ſtatuere ipſe ſibi nõ poſſit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifeſtis tenetur. atque in eã fraudẽ mihi uidetur diuinitus incidiſſe, nõ ſolũ ut eas pœnas, quas proxime meruiſſet, ſolueret, ſed ut illa etiã ſcelera eius in Carbonẽ, & in Dolabellã uindicarẽtur. etenim noua quoq; alia res extitit iudices in hoc crimine, quæ tollat

omnem dubitationem superioris illius decumani criminis.nam,ut illud missum faciam,permultos aratores in alteras decumas,& in hæc DCCC millia modium, quod emptum populo R.darent,nō habuisse,sed à tuo procuratore,hoc est ab Apronio,emisse;ex quo intelligi potest, nihil te aratoribus reliqui fecisse: ut hoc prætereā,quod in multis est testimonijs expositum:potest illo quidquam esse certius,in tua potestate,atque in tuis horreis omne frumētū Siciliæ per trienniū, atque omnes fructus agri decumani fuisse?cum enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas,unde erat frumentū, quod Romam mitteres,si tu id nō omne clausum,et cōpressum possidebas?itaque in eo frumento primus tibi ille quæstus fuit ipsius frumenti,quod erat ereptum ab aratoribus:alter, ꝙ id frumētum improbissime partum,nō semel,sed bis, neq; uno, sed duobus pretijs unum & idē frumentū uēdidisti,semel ciuitatibus HS XV in medimnum, iterum populo R.à quo HS XII in medimna pro eodem illo frumento abstulisti.at enim frumentum Centuripinorū, et Agrigentinorū,& nōnullorū fortasse præterea probasti, et his populis pecuniā dissoluisti.sint aliquæ ciuitates in eo numero,quarū frumentum improbare nolueris.quid tandem?his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro frumento debita est,dissoluta est? unū mihi reperi nō populum,sed aratorē:uide,quære,circunspice,si quis forte est ex ea prouincia,in qua tu trienniū præfuisti, qui te nolit perisse:unum inquam da mihi ex illis aratoribus,qui uel ad statuam pecuniam contulerunt,qui sibi dicat pro frumento omne esse,quod oportuerit,solutum.confirmo iudices,neminem esse dicturum.ex omni pecunia,quam

aratoribus

aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiões fieri ſolebant, primum pro ſpectatione, & collybo, deinde pro neſcio quo cærario. hæc omnia iudices nõ rerum certarũ, ſed furtorum improbiſſimorum ſunt uocabula. nam collybus eſſe qui poteſt, cum utantur oẽs uno genere nummorum? cærariũ uero quid uocas? quo modo hoc nomẽ ad rationes magiſtratus, quo modo ad pecuniam publicam allatum eſt? nam illud genus tertiũ deductiones erat eiuſmodi, quaſi non modo liceret, ſed etiã oporteret, nec ſolum oporteret, ſed planè neceſſe eſſet. ſcribæ nomine de tota pecunia binæ quinquageſimæ detrahebantur. quis tibi hoc cõceſſit, quæ lex, quæ ſenatus auctoritas, quæ porrò æquitas, ut tantã pecuniã ſcriba tuus auferret ſiue de aratorum bonis, ſiue de populi R. uectigalibus? nam ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorũ iniuria detrahi: populus R. habeat, præſertim in tantis ærarij anguſtijs. ſin aũt & populus id uoluit, & æquũ ita eſt, ſolui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? et in hac cauſa ſcribarũ ordinem in me concitabit Hortenſius? & eorum commoda à me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quaſi uero hoc ſcribis ullo exemplo ſit, aut ullo iure cõceſſum. quid ego uetera repetam? aut quid eorũ ſcribarũ mentionẽ faciã, quos cõſtat ſanctiſſimos homines, atque innocentiſſimos fuiſſe? non me fugit iudices, uetera exẽpla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi. in his tẽporibus uerſabor miſeris, ac perditis. nuper Hortẽſi Quæſtor fuiſti. quid tui ſcribæ fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cũ in eadem iſta Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniã ſoluerem,

mecum duos frugalissimos homines scribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergiũ? nõ modo istas duas quinquagesimas, sed omnino nummũ nullũ cuiquam esse deductum. dicerem, hoc mihi totum esse attribuendum iudices, si illi unquam à me hoc postulassent, si unquam omnino cogitassent. quamobrem scriba deducat, ac non potius multo, qui adduxerit? tabellarius, cuius aduentu certiores facti petiuerũt? præco, qui adesse iussit? uiator, ac Venerius, qui fiscũ sustulit? quæ pars operæ, aut opportunitatis in scriba est, cur ei nõ modo merces tanta detur, sed cur cũ eo tantæ pecuniæ partitio fiat? ordo est honestus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rẽ pertinet? est uero honestus, ꝙ eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaq; magistratuum committuntur. itaq; ex ijs scribis, qui digni sunt illo ordine, patribusfamilias, uiris bonis, atque honestis, percontamini, quid sibi istæ quinquagesimæ uelint: iam omnes intelligetis nouã rem totã, atq; indignã uideri. ad eos me scribas reuoca, si placet: noli hos colligere, qui nũmulis corrogatis de nepotum donis, ac de scenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem ciuitatis se uenisse dicunt. eos scribas tecũ disceptatores huius criminis habebo, qui istos scribas esse moleste ferũt. tametsi, cum in eo ordine uideamus esse multos nõ idoneos, qui ordo industriæ propositus est, & dignitati; mirabimur turpes, aliquot in eo esse, quo cuiuis licet pretio peruenire? tu ex pecunia publica HS terdecies scribam tuum permissu tuo cum abstulisse fateare, reliquã tibi ullam defensionem putas esse? hoc ferre quenquã posse, hoc quenquã denique nũc tuorum ad-

uocatorũ animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni, clarissimo uiro, cõsulari homini, HS X VIII millibus lis æstimata sit; in eadem ciuitate apparitori tuo esse concessum, ut HS uno nomine terdecies auferret? hinc ille est annulus aureus, quo tu istum in cõcione donasti. quæ tua donatio singulari impudentia prædita, noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur: sæpe enim nostri imperatores superatis hostibus, optime Rep. gesta scribas suos annulis aureis in cõcione donarũt: tu uero quibus rebus gestis, quo hoste superato, concionem donandi causa aduocare ausus es? neque enim solum scribam tuum annulo, sed etiã uirum fortissimum, ac tui dissimillimum, Q. Rubrium, excellẽti uirtute, auctoritate, copijs corona, et phaleris, & torque donasti; M. Cossutium, sanctissimum uirũ, atque honestissimum; M. Castritiũ, summo splendore, ingenio, gloria præditum. quid hæc sibi horum trium ciuium R. dona uoluerunt? Siculos præterea potentissimos, nobilissimosq; donasti. qui non, quemadmodum sperasti, tardiores fuerunt, sed ornatiores tuo iudicio ad testimonia dicunda uenerũt. quibus ex hostium spolijs, de qua uictoria, qua ex præda, aut manubijs hæc abs te donatio constituta est? an quòd te Prætore, paucorum aduentu myoparonum, classis pulcherrima, Siciliæ propugnaculum, præsidiumq; prouinciæ, piratarum manibus incensa est? an quòd ager Syracusanus prædonum incendijs te Prætore uastatus est? an quòd forum Syracusanum nauarchorum sanguine redundauit? an quòd in portu Syracusano piraticus myoparo nauigauit? nihil possum reperire, quamobrem te in istam

amentiam incidisse arbitrer: nisi forte id egisti, ut homi nibus ne obliuisci quidem rerum tuarum male gestarū liceret. annulo est aureo scriba donatus: & ad eā donationem concio est aduocata. quod erat os tuum, cum ui debas in concione eos homines, quorum ex bonis iste an nulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posue rant, liberisq; suis detraxerāt, ut esset unde scriba tuus hoc tuū munus, ac beneficiū tueretur? quæ porrò præfa tio tuæ donationis fuit? illa scilicet uetus, atque impe ratoria? quādo tu quidē in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidē te Prætore ulla facta est. an illa? quandoquidē tu nulla unquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuisti, omnibusq; in iisdem flagitijs mecum et in legatione, & in Prætura, et hic in Sicilia uersatus es; ob hasce res, quoniā te locupletaui, hoc annulo aureo dono. uera hæc fuisset oratio: non enim iste annulus aureus abs te datus, istum uirum, sed hominem locupletem esse declarat. ita eundem annulum ab alio datum testem uirtutis duceremus, abs te donatum comitem pecuniæ iudicamus. Dictum iudices est de decumano frumento: dictū de empto: extremum et reliquū est de æstimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quēuis debet cōmouere, & uero eo magis, ꝙ ad hoc crimen non ingeniosa aliqua defensio, sed improbissima confessio comparatur. nam cū ex S. C. & ex legibus frumentum ei in cellam sumere liceret, idq; frumentū senatus ita æstimasset, quaternis HS tritici modium, binis ordei: iste numero ad summā tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denarijs ternis æstimauit. non est in hoc crimē Hortensi, ne for=

te ad hoc meditere, multos sæpe uiros bonos, et fortes, et innocentes cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod sumi oporteret, æstimasse, & pecuniã pro frumento abstulisse. scio, quid soleat. fieri: scio, quid liceat. nihil, quod antea fnerat in cõsuetudine bonorum, nũc in istius facto reprehenditur: hoc reprehendo, ꝙ, cum in Sicilia HS II modius esset, ut istius epistola ad te missa declarat, summum HS ternis, id quod & testimonijs omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea est; tum iste pro tritici modijs singulis ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen est: ut intelligas nõ ex æstimatione, neque ex ternis denarijs pendere crimẽ, sed ex coauctione annonæ, atque æstimationis. etenim hæc æstimatio nata est iudices initio non ex Prætorũ, aut Consulum, sed ex aratorũ, atque ciuitatũ cõmodo: nemo enim fuit initio tam impudens, qui, cũ frumentum deberetur, pecuniam posceret. certe hoc ab aratore primum est profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidisset, aut seruare uellet, aut in eum locum, quò imperabatur, frumẽtum portare nollet; petiuit in beneficij loco, & gratiæ, ut sibi pro frumento, quanti frumentum esset, dare licere. ex huiuscemodi principio, atque ex liberalitate, atq; accommodatione magistratuum, consuetudo æstimationis introducta est. secuti sunt auariores magistratus: qui tamen in auaritia sua non solum uiam quæstus inuenerunt, uerũ etiam exitum, ac rationem defensionis instituerunt. semper ad ultima, ac difficillima loca apportãdum frumentum imperare, ut uecturæ difficultate ad quam uellent æstimationẽ peruenirẽt. in hoc genere fa=

cilior est existimatio, q̄ reprehensio: ideo ꝙ eum, qui hoc facit, auarum possumus existimare, crimen in eo constituere non tam facile possumus: ꝙ uidetur concedendū magistratibus nostris esse, ut ijs, quo loco uelint, frumentum accipere liceat. itaque hoc est, quod multi fortasse fecerūt, et ita multi, ut ij, quos innocentissimos meminimus, aut audiuimus, nō fecerint. quæro nunc à te Hortensi, cum utris tandē istius factum collaturus es? cum ijs credo, qui benignitate adducti per beneficium, et gratiam ciuitatibus concesserunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petijsse ab isto aratores, ut, cum HS ternis tritici modium uendere non possent, pro singulis modijs ternos denarios dare liceret. an, quoniā hoc non audes dicere, illuc cōfugies? uecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluisse. cuius uecturæ? quo ex loco? in quē locū ne portarent? Philomelo ne Ephesum? uideo, quid inter annonā interesse soleat: uideo, quot dierū uia sit: uideo Pilomelēsibus expedire, quanti Ephesi sit frumentum, tantū dare potius in Phrygia, q̄ Ephesum portare, aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam, & Legatos mittere. in Sicilia uero quid eiusmodi? Enna mediterranea est maxime. ego, ut ad aquā tibi, id quod summi iuris est, frumentum Ennenses metiantur, uel Plutiam, uel Halesam, uel Catinam, loca inter se maxime diuersa; eodē die, quo iusseris, deportabūt. tametsi ne uectura quidem opus est: nam totus quæstus hic iudices æstimationis ex annonæ natus est uarietate: hoc enim magistratus in prouincia assequi potest, ut ibi accipiat, ubi est carissimū. ideo ualet ista ratio æstimationis in Asia, ualet in Hispania, ualet in ijs

prouincijs, in quibus unum pretiũ frumento esse non solet. in Sicilia uero quid cuiusquã intererat, quo loco daret? neque enim portandũ erat: & quò quisque uehere iussus esset, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi uendidisset. quamobrẽ si quid Hortensi docere uis, aliquid ab isto simile æstimatione, atq; à cæteris, esse factũ; doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ Prætore Verre ternis denarijs tritici modiũ fuisse. uide, quã tibi defensionem patefecerim, q̃ iniquam in socios, q̃ remotam ab utilitate Reip. q̃ seiunctam à uoluntate, atque sententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atque in mea ciuitate, denique cũ in ijs locis, in quibus es, uersaris, rẽ geris, prouinciã administras, paratus sim dare; angulũ mihi aliquẽ eligas prouinciæ reconditũ, ac derelictum? iubeas ibi me metiri, quò portare nõ expediat? ubi emere nõ possum? improbum facinus iudices, nõ ferendum, nemini lege cõcessum, sed fortasse adhuc in nullo etiam uindicatũ. tamen ego hoc, quod ferri nego posse, Verri iudices cõcedo, et largior. si ullo in loco eius prouinciæ frumentũ tãti fuit, quãti iste æstimauit: hoc crimen in istum reum ualere oportere nõ arbitror. uerum enimuero, cum esset HS binis, aut etiam ternis quibusuis in locis prouinciæ, duodenos sestertios exegisti. si mihi tecũ neq; de annona, neque de æstimatione tua potest esse controuersia, quid sedes? quid expectas? qui defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ uidentur aduersum leges, aduersum Remp. cum maxima sociorũ iniuria, an uero id recte, ordine, è Rep. sine cuiusquam iniuria factũ esse defendes? cũ tibi senatus ex ærario pecuniã prõpsisset, et singulos tibi denarios adnumerasset,

quos tu pro ſingulis modijs aratoribus ſolueres : quid fa
cere debuiſti ? ſi,quod L.Piſo ille Frugi,qui legẽ de pecu
nijs repetũdis primus tulit:cũ emiſſes,quãti eſſet ; quod
ſuparet pecuniæ,retuliſſes. ſi,ut ambitioſi homines, aut
benigni:cũ pluris ſenatus æſtimaſſet,quàm quanti eſſet
annona ; ex ſenatus æſtimatione, non ex annonæ rõne
ſoluiſſes . ſin,ut plerique faciũt,in quo etiã erat aliquis
quæſtus , ſed is honeſtus,atq; cõceſſus : frumentũ, quo=
niã uilius erat,ne emiſſes : ſumpſiſſes id nũmorũ, quod
tibi ſenatus cellæ nomine cõceſſerat . hoc uero quid eſt?
quam habet rõnem,nõ quæro æquitatis,ſed ipſius impro
bitatis,atq; impudẽtiæ? neque enim eſt ferè quidquam,
quod homines palàm facere audeãt in magiſtratu, quã
uis improbi,quin eius facti ſi nõ bonã,at aliquam ratio
nẽ afferre ſoleant.hoc quid eſt ? uenit Prætor: frumen=
tum,inquit,me abs te emere oportet. optime. modiũ de
nario:benigne,ac liberaliter: nã ego tribus HS non poſ=
ſum uendere.mihi frumento nõ opus eſt:nummos uolo.
non ſperaueram,inquit arator,me ad denarios peruen=
turũ : ſed, ſi ita neceſſe eſt,quãti frumentũ ſit,conſide=
ra.uideo eſſe binis HS.quid ergo à me tibi nummorum
dari poteſt, cum ſenatus tibi quaternos nũmos dederit?
quid poſcit,attẽdite : & uos quæſo ſimul iudices æqui=
tatẽ Prætoris attẽdite.quaternos HS,quos mihi ſenatus
decreuit,et ex ærario dedit,ego habebo, et in ciſtã trãſ=
ferã ex fiſco.quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs,quos
tibi impero,tu mihi octonos HS dato : qua rõne ? quid
quæris rationem ? non tantam rõnem res habet, quan=
tam utilitatẽ, atque prædã.dic,inquit ille,planius. ſena
tus te uoluit mihi nũmos dare,me tibi frumẽtũ metiri :

tu eos nũmos, quos mihi senatus dare uoluit, ipse habebis? a me, cui singulos denarios dari oportuit. binos auferes? et huic prædæ, ac direptioni cellæ nomen imponis? hæc deerat iniuria, et hæc calamitas aratoribus te Prætore, qua reliquis fortunis omnibus euerterẽtur. nã quid esse reliqui poterat ei, qui per hãc iniuriam non modo frumentum omne amittere, sed etiam omne instrumentum uendere cogeretur? quò enim se uerteret non habebat. ex quo fructu nũmos, quos tibi daret, inueniret? decumarum nomine tantum erat ablatum, quantũ uoluntas tulerat Apronij: pro alteris decumis, emptoq; frumento aut nihil datũ, aut tantum datum, quantum reliqui scriba fecerat, aut ultro etiam, id quod didicistis, ablatũ. cogãtur etiam nũmi ab aratore. quo modo? quo iure? quo exẽplo? nam cum fructus diripiebantur aratorũ, atq; omni lacerabãtur iniuria; uidebatur id perdere arator, quod aratro ipse quæsisset, in quo elaborasset, quod agri, segetesq; extulissent. quibus iniurijs grauissimis tamen illud erat miserũ solatium, ꝙ id perdere uidebatur, quod alio Prætore, eodem ex agro reparare posset. nũmos uero ut daret arator, quos nõ aratro, ac manu quærit; boues, & aratrũ ipsum, et omne instrumentũ uẽdat, necesse est. nõ enim debetis hoc cogitare: habet idẽ in nũmis: habet idẽ in urbanis prædijs. nam cũ aratori onus aliquod imponitur; nõ hominis, si quæ sunt præterea, facultates, sed arationis ipsius uis, ac ratio cõsideranda est, quid ea sustinere, quid pati, quid efficere possit, ac debeat. quanquã illi quoque sunt homines ab isto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamẽ hoc uobis est statuendũ, quid aratorem ipsum arationis no=

mine muneris in Remp. fungi, ac sustinere uelitis. impo
nitis decumas, patiuntur: alteras, tēporibus uestris ser=
uiendū putant, dent emptum præterea: dabunt, si uo=
letis. hæc quàm sint grauia, & quid his rebus detractis
possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo uos
ex uestris rebus rusticis coniectura assequi posse. addite
nūc eodē istius edicta, instituta, iniurias: addite Apronij,
Veneriorumq́; seruorū in agro decumano regna, ac ra=
pinas: q̃q̃ hæc omitto: de cella loquor. placet ne uobis in
cellam magistratibus nostris frumentum Siculos gratis
dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc
scitote aratoribus hoc Prætore optandum, ac petendum
fuisse. Sositenus est Entellinus, homo cū primis ciuitatis
prudēs, & domi nobilis; cuius uerba audistis; qui ad
hoc iudiciū Legatus publice cum Artemone, et Menisco,
primarijs uiris missus est. is cū in senatu Entellino mul=
ta mecū de istius iniurijs ageret, hoc dixit, si hoc de cel=
la, atque hac æstimatione cōcederetur, uelle Siculos sena
tui polliceri frumētum in cellam gratis, ne posthac tan=
tas pecunias magistratibus nostris decerneremus. perspi=
cere uos certo scio, Siculis quantopere hoc expediat, non
ad æquitatis cōditionem, sed ad minima malorum eli=
genda. nam qui mille modiū Verri suæ partis in cellam
gratis dedisset, duo millia nummū, aut summū tria de
disset; idē nunc pro eodē numero frumenti HS VIII
millia dare coactus est. hoc arator assequi per trienniū
certo fructu suo nō potuit: uendiderit instrumentum,
necesse est. ꝙ si hoc munus, & uectigal aratio tolera
re, hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo R. ferat po=
tius, quàm nostris magistratibus. magna est pecunia,

magnum præclarumq; uectigal. si modo id salua prouincia, si sine iniuria sociorũ percipere possitis, nihil detraho. magistratibus tantundem detur in cellam, quantum semper datum est. quod præterea Verres imperat, id, si facere nõ possunt, recusent; si possunt, populi R. potius hoc sit uectigal, q̃ præda Prætoris. deinde cur in uno genere solo frumenti ista æstimatio constituitur? si est æqua, et ferẽda; populo R. Sicilia decumas det, pro singulis tritici modijs ternos denarios, sibi habeat frumentũ. data tibi pecunia est Verres; una, qua frumentum tibi emeres in cellam; altera, qua frumentum emeres à ciuitatibus, quod Romã mitteres. tibi datam pecuniã domi retines: et præterea pecuniã permagnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumẽto, quod ad populũ R. pertinet: exige eadẽ æstimatione pecuniã à ciuitatibus, & refer quã accepisti: tũ refertius erit ærarium populi R. q̃ unquam fuit. at enim istã rem in publico frumento Sicilia non ferret, hanc rem in meo frumento tulit. proinde quasi aut æquior sit ista æstimatio in tuo, q̃ in populi R. cõmodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quã tu fecisti, inter se genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differãt. uerũ istã ipsam cellam ferre nullo modo possunt. ut omnia remittãtur; ut omnibus iniurijs, et calamitatibus, quas te Prætore tulerunt, in posterum liberentur; istam se cellam, atque istam æstimationem negãt ullo modo ferre posse. multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeiũ Cos. nuper homo disertissimus, et omni doctrina, et uirtute ornatissimus pro tota Sicilia de aratorum miserijs grauiter, ac copiose dixisse, ac deplorasse dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant (nam

magno conuentu acta res est) indignissimum uidebatur: qua in re senatus optime, ac benignissime cum aratoribus egisset, large, liberaliterq; æstimasset, in ea re prædari Prætorẽ, bonis euerti aratores, et id nõ modo fieri, sed ita fieri, quasi liceat, cõcessumq; sit. quid ad hæc Hortẽsius? falsum esse crimẽ? hoc nunquã dicet. nõ magnam hac rõne pecuniã captã? ne id quidem dicet. non iniuriã factã Siculis, atq; aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? utrum crimini defensio, an comitatur exilio quæritur? tu in hac Rep. atq; in hac hominũ libidine, & , ut adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, nõ ex lege, non ex eo, quod licuit, sed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, recte factũ esse defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa. cur in hoc uno crimine isto genere defensionis uteris? sunt quædam omnino in te singularia, quæ in ullum alium hominem dici, neque conuenire possint: quædam tibi cum multis cõmunia. ergo ut omittã tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiusmodi cætera, quæ forsitã: alij quoque etiã fecerint: illud, in quo te grauissime accusaui, ꝙ ob iudicandam rem pecuniã accepisses, eadem ista ratione defendes, fecisse alios? ut ego assentiar arationi, defensionẽ tamen non probabo: potius enim te, damnato, cæteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm, te absoluto, alij, quod audacissime fecerũt, recte fecisse existimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna denique iã omnia de nostris cupiditatibus, & iniurijs expostulant: locus intra Oceanum iam nullus est

neque tã longinquus, neque tam reconditus, quò nõ per hæc tempora nostrorum hominũ libido, iniquitasq; per=uaserit: sustineri iam populus R. omnium nationũ nõ uim, non arma, non bellũ, sed luctum, lacrymas, queri=monias non potest. in eiusmodi re, ac moribus, si is, qui erit adductus in iudiciũ, cum manifestis in flagitijs tene bitur, alios eadẽ fecisse dicet: illi exẽpla non deerunt, Reip. salus deerit, si improborum exemplis improbi iu dicio, ac periculo liberabũtur. placent uobis hominum more? placet ita geri magistratus, ut geruntur? placet socios sic tractari, quod restat, ut per hæc tempora tra=ctatos uidetis? cur hæc à me opera cõsumitur? quid se detis? cur nõ in media oratione mea consurgitis, atque disceditis? uultis autem istorũ audacias, ac libidines ali qua ex parte resecare? desinite dubitare, utrũ sit uti=lius, propter multos improbos uni parcere, an unius mi=probi supplicio multorum improbitatẽ coercere. tametsi quæ ista sunt exẽpla multorum? nam cũ in causa tãta, cum in crimine maximo dici à defensore cœptũ est, fa=ctitatũ esse aliquid: expectãt ij, qui audiũt, exempla ex uetere memoria, et monimentis, ac literis, plena dignita tis, plena antiquitatis: hæc plurimũ solent et auctorita=tis habere ad probandũ, et iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, et Catones, et Lælios cõmemorabis? & eos fecisse idẽ dices? quãuis res nõ placeat, tamẽ contra hominũ auctoritatẽ pugnare non potero. an cũ eos non poteris proferre, hos recentes, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scæuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerũt. magna est hominum auctoritas,

et tanta, ut etiã delicti suspicionem tegere possit. nõ habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerũt, nullũ auctorẽ istius æstimatiõis. quò me igitur, aut ad quæ exẽpla reuocas? ab illis hominibus, qui tũ uersati sunt in Rep. cũ et optimi mores erãt, & hominũ existimatio grauis habebatur, et iudicia seuera fiebant, ad hanc hominũ licentiã, & libidinẽ me abducis? & in quos aliquid exempli populus R. statui putat oportere, ab ijs tu defensionis exempla quæris? nõ fugio ne hos quidẽ mores, dummodo ex his ea, quæ probat populus R. exẽpla, nõ ea quæ cõdemnat, sequamur. nõ circũspiciã, nõ quærã foris, cũ habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tãta auctoritate sunt, tantis rebus gestis, ut in illo antiquorũ, & clarissimorũ hominũ, de quibus antea dixi, numero reponãtur. exẽpla quærimus, et ea nõ antiqua. modo uterq; horũ exercitum habuit. quære Hortensi, quoniam te recentia exẽpla delectant, quid fecerint. ita ne uero? Q. Catulus frumẽto est usus, pecuniã nõ coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cũ præesset, et ista ratione innumerabilem pecuniã facere posset, nõ statuit sibi quidquã licere, quod non patrẽ suũ, non auũ Q. Metellum facere uidisset: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo nisi improbus fecerit, id aliorũ exẽplo se fecisse defendat? at in Sicilia factitatũ est. quæ est ista conditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter uetustatem, fidelitatem, propinquitatẽ esse debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? sed in ista ipsa Sicilia nõ quærã exẽplum foris, hoc ipso ex cõsilio utar exemplis. C. Marcelle te appello: Siciliæ prouinciæ, cũ esses pro Consule, præ=

fuisti: num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ sunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia sunt tua facta, atq; cõsilia summa laude digna, quibus illam tu prouinciã afflictã, & perditã erexisti, atq; recreasti. nã hoc de cella ante Lepidus quidẽ fecerat, cui tu successisti. quæ sunt tibi igitur exẽpla in Sicilia cellæ, si hoc crimen non modo Marcelli facto, sed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonij æstimationẽ frumẽti, exactionemq́; pecuniæ reuocaturus es? ita, inquit, ad M. Antonij: hoc enim mihi significasse, & annuisse uisus est. ex omnibus ne igitur populi R. Prætoribus, Consulibus, imperatoribus M. Antonium delegisti, & eius unum improbissimum factum, quod imitarere? & hic utrũ mihi difficile est dicere, an his existimare, ita se in illo infinito imperio M. Antonium gessisse, ut multo isti pniciosius sit dicere, se in re improbissima uoluisse Antonium imitari, quã se possit defendere, nihil in uita se M. Antonio simile fecisse? homines in iudicijs ad crimen defendendũ, non quid fecerit quispiã, proferre solent, sed quid probarint. Antoniũ, cum multa contra sociorũ salutem, multa contra uoluntatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppressit. tu mihi, quasi eius omnia facta, atque cõsilia senatus populusq́; R. iudices cõprobarint, ita Antonij exẽplo istius audaciã defendis. at idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & summa prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse erit existimãdus, si eodem consilio fecerit. nam genus æstimationis ipsum à me nunquã est reprehensum: sed eius æquitas aratorum cõmodo, & uoluntate perpenditur. nõ potest

reprehendi illa æstimatio, quæ aratori nõ modo incõmoda non est, sed etiã grata est. Sacerdos ut in prouinciam uenit, frumentũ in cellã imperauit. cũ esset ante nouũ tritici mod. HS X V, petiuerũt ab eo ciuitates ut æstimaret. remissior aliquanto eius fuit æstimatio, quã annona: nam æstimauit denarijs I I I. uides eandem æstimationem propter temporis dissimilitudinem in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? eodẽ tempore Antonius I I I denarijs æstimauit post messem, summa in uilitate, cũ aratores frumentũ dare gratis malebant, et aiebat, se tantidem æstimasse, quanti Sacerdotẽ: neq; mẽtiebatur: sed eadẽ ista æstimatione alter subleuarat aratores, alter euerterat. ꝙ nisi omnis frumenti ratio ex temporibus esset, et annona, non ex numero, neque ex summa consideranda: nunq̃ tam grati hi sesquimodij Q. Hortensi fuissent: quos tu cum ad mẽsuræ tam exiguã rõnem populi R. in capita descripsisses, gratissimũ omnibus fecisse: caritas enim annonæ faciebat, ut istuc, quod re paruũ uidebatur, tempore magnũ uideretur. idem istuc si in uilitate populo R. largiri uoluisses, derisum tuũ beneficiũ esset, atq; contemptũ. noli igitur dicere, istum idem fecisse, quod Sacerdotẽ: quoniã non eo tempore, neque simili fecit anno. dicito potius, quoniã habes auctorẽ idoneum; quod Antonius uno aduentu, & uix mẽstruis cibarijs fecerit, id istum per triennium fecisse: & istius innocentiam M. Antonij facto, atque auctoritate defendito. nam de Sex. quidẽ Peduceo, fortissimo, atq; innocẽtissimo uiro, quid dicitis? de quo quis unquam arator questus est? aut quis nõ ad hoc tempus innocentissimam omnium, diligentissimamq;

dilige̅tiſſimamq; Præturam illius hominis exiſtimauit? biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in uilitate, alter in ſumma caritate fuerit: num aut in uilitate nummu̅ arator quiſqua̅ dedit, aut in caritate de æſtimatione frume̅ti queſtus eſt? at uberiora cibaria facta ſunt caritate. credo: neque id eſt nouum, neq; reprehe̅dendu̅. modo C. Sentiu̅ uidimus, hominem uetere illa, ac ſingulari innocentia præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. quamobrem no̅ ego inuideo tuis co̅modis, ſi qua ad te lege uenerũt: iniuriam queror: improbitatem arguo: auaritia̅ in crimen, & in iudicium uoco. quòd ſi ſuſpiciones inijcere uoletis, ad plures homines, et ad plures prouincias crimen hoc pertinere: no̅ ego iſtam defenſionem ueſtra̅ pertimeſca̅, ſed me omnium prouinciarum defenſorem eſſe profitebor: etenim hoc dico, & magna uoce dico: ubicunque hoc factu̅ eſt, improbe factum eſt: quicunq; hoc fecit, ſupplicio dignus eſt. na̅ per deos immortales uidete iudices, et proſpicite animis, quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atque ab inuitis aratoribus iſta ratione cellæ nomine coegerũt: (omnino ego nemine̅ uideo, præter iſtu̅: ſed do hoc uobis, & co̅cedo, eſſe multos) in hoc homine rem adductam in iudiciu̅ uidetis: quid facere poteſtis? utru̅, cum iudices ſitis de pecunia capta, conciliata, tanta̅ pecuniam captam negligere, an, cum lex ſociorum cauſa rogata ſit, ſociorum querimonias no̅ audire? uerum hoc quoq; uobis remitto: negligite præterita, ſi uultis: ſed, ne reliquas ſpes turbetis, atq; omnes prouincias euertatis, id prouidete; ne auaritiæ, quæ ante hac occultis itineribus,

atque angustijs uti solebat, auctoritate uestra uiã patefaciatis illustrem, atq; latam. nam si hoc probatis, & si hoc licere, pecunias isto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit, posthac nemo nisi stultissimus nõ faciet. improbi sunt, qui pecunias contra leges cogunt: stulti, qui, quod licere iudicatũ est, prætermittũt. deinde iudices uidete, quã infinitã sitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. si, ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, denos denique, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehensio? in quo primũ iniuriæ gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius, qui nõ sit ferendus? & in quo primũ æstimationis iniquitas, atq; improbitas reprehendatur? nõ enim à uobis summa, sed genus æstimationis est comprobatũ: neq; hoc potestis iudicare, ternis denarijs æstimare licere: ubi enim semel ab annonæ ratione, & ab aratorum uoluntate res ad Prætoris libidinem translata est, nõ est iã in lege, atque in officio, sed in uoluntate hominũ, atque auaritia positus modus æstimandi. quapropter si uos semel in iudicãdo finem æquitatis, & legis transieritis, scitote uos nullũ cæteris in æstimando finem improbitati, & auaritiæ reliquisse. uidete igitur, quàm multa simul à uobis postulentur. absoluite eum, qui se fateatur maximas pecunias cum summa sociorum iniuria cepisse. non satis. sunt alij quoque cõplures, qui idem fecerint. absoluite etiã illos, si qui sunt: ut uno iudicio quamplurimos improbos liberetis. ne id quidem satis est. facite, ut cæteris posthac idẽ liceat. licebit. at hoc parũ est. permittite, ut liceat: quãti quisque uelit, tãti æstimet. æstimabit. uidetis iam profecto iudices, hac

æstimatione à uobis comprobata, neque modum posthac auaritiæ cuiusquã, neque pœnam improbitatis futurã. quas ob res, quid agis Hortẽsi? Consul es designatus: prouinciã sortitus es: de æstimatione cum dices frumenti, sic te audiemus, quasi id, quod ab isto recte factum esse defendes, te facturum profiteare, & quasi, quod isti licitũ esse dices, uehemẽter cupias tibi licere. atqui si id licebit, nihil est, quod putetis quẽquã posthac commissurum, ut de pecunijs repetundis condemnari possit: quantã enim quisque concupierit pecuniam, tantã licebit per cellæ nomen æstimationis magnitudine consequatur. at enim est quiddã, quod etiã si palàm in defendendo nõ dicit Hortensius, tamen ita dicit, ut uos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad commodum senatorium, pertinere ad utilitatem eorũ, qui iudicent, qui in prouincijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquando arbitrẽtur. præclaros uiros existimas iudices non habere, quos alienis peccatis concessuros putes, quo facilius ipsos peccare liceat. ergo id uolumus populum R. id prouincias, id socios, nationesq; exteras existimare, si senatores iudicent, hoc certe unũ genus infinitæ pecuniæ per summã iniuriã cogendæ nullo modo posse reprehendi? quod si ita est: quid possumus contra illum Prætorem dicere, qui quotidie templũ tenet, qui Remp. sistere negat posse, ni ad equestrẽ ordinẽ iudicia referãtur? quòd si ille hoc unũ agitare cœperit, esse aliquod genus cogẽdæ pecuniæ senatorũ cõmune, et iã propè cõcessum ordini, quo genere ab socijs maxima pecunia per summã iniuriã auferatur, neque ullo modo senatorijs iudicijs reprehẽdi posse, idq;, dũ equester ordo iudicaret, nunquã esse cõmissum:

quis obſtet, quis erit tã cupidus ueſtri, tam fauor ordinis, qui de transferendis iudicijs poſſit recuſare? atque utinã poſſet aliqua ratione hoc crimen, quamuis falſa, modo humana, atque uſitata, defendere. minore periculo ueſtro, minore periculo prouinciarũ omnium iudicaretis. negaret hic æſtimatione ſe uſum. uos id credidiſſe homini, nõ factum cõprobaſſe uideremini. nullo modo negare poteſt: urgetur à tota Sicilia: nemo eſt ex tanto numero aratorum, à quo pecunia cellæ nomine nõ ſit exacta. uellem etiam hoc poſſet dicere, nihil ad ſe iſtam rationẽ pertinere, per Quæſtores rem frumentariã eſſe administratam. ne id quidem ei licebit dicere: propterea ꝙ ipſis literæ recitãtur ad ciuitates de ternis denarijs miſſæ. quæ eſt igitur defenſio? feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine: ſed hoc mihi licuit: uobis, ſi proſpicitis, licebit. periculoſum prouincijs, genus iniuriæ cõfirmari iudicio. pernicioſum noſtro ordini, populũ R. exiſtimare, nõ poſſe eos homines, qui ipſi legibus teneantur, leges in iudicãdo religioſe defendere. Atque iſto Prætore iudices non ſolum æſtimandi frumenti modus non fuit, ſed ne imperandi quidem: neq; enim id, quod debebatur, ſed quãtum cõmodum fuit, imperauit. ſummam faciã uobis ex publicis literis, & teſtimonijs ciuitatum frumẽti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto iudices amplius iſtum, quã quãtum ei in cellã ſumere licitũ ſit, ciuitatibus imperaſſe. quid ad hanc impudentiam addi poteſt, ſi & æſtimauit tãti, ut homines ferre non poſſent, & tanto plus, quàm erat ei conceſſum legibus, imperauit? quapropter cognita tota re frumentaria iudices, iam facillime perſpicere poteſtis, amiſſam

esse populo R. Siciliam, fructuosissimã atque opportunissimã prouinciam, nisi eam uos istius damnatione recuperatis: quid est enim Sicilia, si ei agri cultionem sustuleris, & si aratorũ numerum, ac nomẽ extinxeris? quid enim potest esse in calamitate residui, quod non ad miseros aratores isto Prætore per summã iniuriam, ignominiamq; peruenerit? quibus, cũ decumas dare deberẽt, uix ipsis decumæ relictæ sunt: cũ pecunia deberetur, soluta nõ est: cum optima æstimatione senatus frumẽtum eos in cellam dare uoluisset, etiam instrumẽta agrorum uendere coacti sunt. dixi iã antea iudices, ut has omnes iniurias tollatis, tamen ipsam rationẽ arandi spe magis, & iucunditate quadã, quàm fructu, atq; emolumẽto teneri: etenim ad incertum casum, & euẽtũ certus quotannis labor, & certus sumptus impẽditur. annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuũ, non habet. si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur uilitas in uẽdendis: ut aut male uendendum intelligas, si processit; aut male perceptos fructus, si recte licet uendere. totæ autem res rusticæ eiusmodi sunt, ut eas nõ ratio, neq; labor, sed, res incertissima, uenti, tempestatesq; moderentur. hinc cũ unæ decumæ lege, & cõditione trahãtur, alteræ nouis institutis propter annonæ rationem imperentur, ematur præterea frumẽtum quotannis publice, postremo etiam in cellam magistratibus, et Legatis imperetur: quid, aut quantum præterea est, quod aut liberũ possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suorum fructuum, aut in ipsis fructibus solutum? quòd si hæc ferũtur omnia; si uobis potius, ac populo R. quàm sibi, & suis commodis, opera, sumptu, labore deseruiũt:

etiam ne hæc noua debent edicta, & imperia Prætorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum seruorum furta, rapinasq; perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne, in cellam cum cupiant gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam ne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs, contumelijsq; perferre? itaque hæc iudices, quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota Sicilia desertas, atque à dominis relictas esse cognoscitis: neque quidquam aliud agitur hoc iudicio, nisi ut antiquissimi socij, fidelissimiq; Siculi, coloni populi R. atque aratores, uestra seueritate, & diligentia, me duce, atque auctore in agros, atque in sedes suas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VI. ORATIO IX.

u ENIO nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium; ut amici eius, morbum, & insaniam; ut Siculi, latrociniũ. ego, quo nomine appellem, nescio. rem uobis proponam: uos eam suo nominis pondere pẽditote. genus ipsum prius cognoscite iudices: deinde fortasse nõ magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copiosis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuisse: nego ullam gemmam, aut margaritam fuisse, aut quidquam ex auro, aut ebore factum, signum ullum æneum, marmoreum, eburneum: nego ullam picturã neque in tabulis, neq; textilem fuisse, quin quæsierit, inspexerit; quod placitum sit, abstulerit. magnum uideor dicere. attendite, etiam quemadmodum dicam: non enim uerbi, neque criminis causa augendi complector omnia. cum dico nihil istum eiusmodi rerũ in tota prouincia reliquisse: latine me scitote, nõ accusatorie loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. denique nihil istum, quod oculos, animũq; accenderit, neq; priuati, neque publici, neque profani, neque sacri tota in Sicilia reliquisse. unde igitur potius incipiam, quàm ab ea ciuitate, quæ tibi una in amore, atque in delicijs

fuit? aut ex quo potius numero, quàm ex ipsis laudatoribus tuis? facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accusant, qui persequūtur; cū apud tuos Mamertinos inueniere improbissima ratione esse prædatus. C. Heius est Mamertinus (omnes hoc mihi facile cōcedent, qui Messanā accesserunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatissimus. huius domus est uel optima Messanæ, notissima quidem certe, & nostris hominibus apertissima, maximeq; hospitalis. ea domus ante aduentū istius sic ornata fuit, ut urbi quoque esset ornamento: nam ipsa Messana, quæ situ, mœnibus, portuq; ornata sit, ab ijs rebus, quibus iste delectatur, sanè uacua, atque nuda est. erat apud Heium sacrarium cū magna dignitate in ædibus, à maioribus traditum, perantiquū: in quo signa pulcherrima quatuor summo artificio, summa nobilitate, quæ non modo istum hominē ingeniosum, atq; intelligentem, uerū etiam quemuis nostrum, quos iste idiotas appellat, delectare possent: unum Cupidinis marmoreum, Praxitelis. nimirū didici etiam, dum in istum inquiro, artificum nomina. idem opinor artifex eiusdem modi Cupidinem fecit illū, qui est Thespijs: propter quem Thespiæ uisuntur: nam alia uisendi causa nulla est. itaq; ille L. Mummius, cum Thespijs ea, quæ ad ædē Felicitatis sunt, cæteraq; profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quòd erat consecratus, nō attigit. uerum ut ad illud sacrariū redeam: signum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore. ex altera parte Hercules egregie factus ex ære. is dicebatur esse Myronis, ut opinor, & certe. item ante hosce deos erant tabulæ, quæ cuiuis sacrarij religionem

ſignificare poſſent. erant ænea præterea duo ſigna non maxima, uerũ eximia uenuſtate, uirginali habitu, atq; ueſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athe nienſium uirginũ repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſæ uocabantur. ſed earũ artificẽ quẽ? quẽnã? recte admones. Polycletum eſſe dicebant. Meſſanam ut quiſque noſtrũ uenerat, hæc uiſere ſolebat: omnibus hæc ad uiſendum patebant quotidie: domus erat nõ domino magis ornamẽto, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius Aedilitatem magnificentiſſimã ſcimus fuiſſe, uſus eſt hoc Cupidine tandiu, dum forum dijs immortalibus, populoq; R. habuit ornatum: & cũ eſſet hoſpes Heiorũ, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis uſus eſt ad cõmodandum, ſic ipſe diligens fuit ad reportandum. nu per homines nobiles eiuſmodi, iudices: ecquid dico, nuper? immo uero modo, ac planè paulo ante uidimus, qui forũ, ac baſilicas non ſpolijs prouinciarũ, ſed ornamentis amicorũ, cõmodis hoſpitum, nõ furtis nocentium ornarent: qui tamen ſigna, atq; ornamẽta ſua cuique reddebant, nõ, ablata ex urbibus ſociorũ quatridui cauſa per ſimulationem Aedilitatis, domum deinde, atque ad ſuas uillas auferebant. hæc omnia, quæ dixi, ſigna iudices ab Heio de ſacrario Verres abſtulit: nullũ inquam horũ reli quit, neque aliud ullum tamen, præter unum peruetus lignenm, Bonã Fortunam, ut opinor, eam iſte domi ſuæ habere noluit. prò deũ hominumq; fidem, quid hoc eſt? quæ hæc cauſa? quæ hæc impudentia eſt? quæ, dico, ſigna, antequam abs te ſublata ſunt, nemo Meſſanã cum imperio uenit, quin uiderit. tot Prætores, tot Conſules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fuerunt: tot ho-

mines cuiusque modi: nõ loquor de integris, innocẽtibus, religiosis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo sibi tam uehemens, tam potens, tã nobilis uisus est, qui ex illo sacrario quidquam poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubique erit pulcherrimũ, auferet? nihil habere præterea cuiquam licebit? tot domus locupletissimas domus istius una capiet? iccirco nemo superiorum attigit, ut iste tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres posset auferre? at nõ requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciã disciplinam: facile illo sacrario patrio continebatur: Heio se à maioribus relictum esse sciebat: ad hæreditatem sacrorũ non quærebat meretricis hæredem. sed quid ego tam uehemẽter inuehor? uerbo iam uno repellar. emi, inquit. ò dij immortales, præclaram defensionem. mercatorem cum imperio, ac securibus in prouinciam misimus, qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentũ, aurũ, ebur, gẽmas coemeret, nihil cuiquã relinqueret: hæc enim mihi ad omnia defensio patefieri uidetur, emisse. primũ, si id, quod uis, tibi ego concedã, ut emeris, quoniam in toto hoc genere hac una defensione usurus es: quæro, cuiusmodi tu iudicia Romæ putaris esse, si tibi hoc quẽquam concessurũ putasti, te in Prætura, ac imperio tot res, tam pretiosas, omnes denique res, quæ alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coemisse? uidete maiorum diligentiã, qui nihil dum etiã istiusmodi suspicabãtur, ueruntamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterãt, prouidebãt. neminẽ, qui cum potestate, aut legatione in prouinciã esset profectus, tam amentem fore putarunt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: ut uestem; præbe-

batur enim legibus: mancipium putauerunt: quo & omnes utimur, & non præbetur à populo. sanxerunt, ne quis emeret mancipiũ, nisi in demortui locũ. si quis Romæ esset demortuus? immo, si quis ibidem: nõ enim te instruere domum tuam uoluerunt in prouincia, sed illum usum prouinciæ supplere. quæ fuit causa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerẽt? hæc iudices, quòd putabant ereptionem esse, nõ emptionem, cũ uenditori suo arbitratu uendere nõ liceret. in prouincijs, intelligebant, si is, qui esset cũ imperio, ac potestate, quod apud quenque esset, emere uellet, idq; ei liceret; fore, uti, quod quisque uellet, siue esset uenale, siue nõ esset, quãti uellet, auferret. dicet aliquis: noli isto modo agere cũ Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationẽ exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. sic agã. si quid uenale habuit Heius, si id, quãti æstimabat, tãti uendidit: desino quærere, cur emeres. quid igitur nobis faciũdum est? num argumentis utendum in re eiusmodi? quærendum est credo, Heius iste num æs alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tãta difficultas eum rei nummariæ tenuerit, tanta egestas, tãta uis oppresserit, ut sacrarium suum spoliaret, ut deos patrios uenderet. at hominem uideo auctionem fecisse nullam, uendidisse præter fructus suos nihil unquam: non modo in ære alieno nullo, sed in suis nũmis multis esse, ac semper fuisse: si hæc contra, ac dico, essent omnia; tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioq; maiorum fuissent, uenditurum non fuisse. quid, si magnitudine pecuniæ persuasum est ei? uerisimile non

est, ut ille, homo tam locuples, tã honestus religioni suæ, monimentisq; maiorum pecuniã anteponeret. sunt ista: ueruntamen abducuntur homines nõnunquã etiã ab institutis suis magnitudine pecuniæ. uideamus, quãta ista pecunia fuit. quæ potuerit Heium, hominem maxime locupletẽ, minime auarum, ab humanitate, & pietate, ab religione deducere. ita iussisti, opinor, ipsum in tabulas referre: hæc omnia signa Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri uendita sunt. Recita ex tabulis. Iuuat me, hæc præclara nomina artificũ, quæ isti ad cœlum ferunt, Verris æstimatione sic concidisse. Cupidinem Praxitelis HS MDC. profecto hinc natum est: malo emere, quàm rogare. dicet aliquis: quid? tu ista permagno æstimas? ego uero ad meam rationem, usumq; non æstimo: ueruntamen à uobis ita arbitror spectari oportere, quãti hæc eorum iudicio, qui studiosi sunt harũ rerum, æstimentur, quãti uenire soleant, quãti hæc ipsa, si palàm litereq; uenirẽt, uenire possent, denique ipse Verres quanti æstimet: nunquã enim, si denarijs quadringentis Cupidinem illum putasset, commisisset, ut propter eum in sermonem hominum, atque in tantã uituperationẽ ueniret. quis uestrum igitur nescit, quãti hæc æstimentur? in auctione signum æneum non magnum HS CXX millibus uenire non uidimus? quid, si uelim nominare homines, qui aut nõ minoris, aut etiã pluris emerint; non ne possum? etenim qui modus est in his rebus cupiditatis, idem est æstimationis: difficile est enim finẽ facere pretio, nisi libidini feceris. uideo igitur Heium neque uolũtate, neq; difficultate aliqua tẽporis, neq; magnitudine pecuniæ adductũ esse, ut hæc signa uenderet,

teq́; iſta ſimulatione emptionis, ui, metu, imperio, faſcibus ab homine eo, quem unà cum cæteris ſocijs non ſolũ poteſtati tuæ, ſed etiam fidei populus R. commiſerat, eripuiſſe atq; abſtuliſſe. quid mihi tã optandum iudices poteſt eſſe in hoc crimine, quã ut hæc eadem dicat ipſe Heius? nihil profecto. ſed ne difficilia optemus. Heius eſt Mamertinus. Mamertina ciuitas iſtũ publice communi cõſilio ſola laudat: omnibus iſte cæteris Siculis odio eſt: ab his ſolis amatur. eius autem legationis, quæ ad iſtum laudandum miſſa eſt, princeps eſt Heius: etenim eſt primus ciuitatis: ne forte, dum publicis mandatis ſeruiat, de priuatis iniurijs reticeat. hæc cum ſcirem, & cogitarem, cõmiſi tamen me iudices Heio: produxi eũ prima actione: neque id tamen ullo periculo feci: quid enim poterat Heius reſpondere, ſi eſſet improbus? ſi ſui diſſimilis? ſigna illa domi ſuæ eſſe, non apud Verrem? qui poterat quidquam eiuſmodi dicere? ut homo turpiſſimus eſſet, impudentiſſimeq́; mẽtiretur, hoc diceret, illa ſe habuiſſe uenalia, eaq́; ſeſe, quanti uoluerit, uẽdidiſſe. homo domi ſuæ nobiliſſimus, qui uos de religiõe ſua, ac dignitate uere exiſtimare maxime uellet, primo dixit, ſe iſtũ publice laudare, quòd ſibi ita mandatum eſſet; deinde, neque ſe habuiſſe illa uenalia, neq; ulla cõditione, ſi, utrũ uellet, liceret, adduci unquã potuiſſe, ut uẽderet illa, quæ in ſacrario fuiſſent à maioribus ſuis relicta, & tradita. quid ſedes Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciuitate, à Catinenſi, ab Haleſina, Tyndaritana, Ennenſi, Agyrinenſi, cæteriſq́; Siciliæ ciuitatibus circũueniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere ſolebas, Meſſana circunuenit, tua inquã Meſſana.

tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarum, ac furtorum receptrix: adest enim uir amplissimus eius ciuitatis, Legatus huiusce iudicij causa domo missus, princeps laudationis tuæ, qui te publice laudat: ita.n.mandatum, atq; imperatũ est. tametsi rogatus de Cybea, tenetis memoria, quid responderit: ædificatã publicis operis publice coactis, eiq; ædificandæ publice Mamertinum senatorem præfuisse. idem ad uos priuatim iudices cõfugit. utitur hac lege, qua iudicium est cõmunis, & priuatæ rei sociorũ. tametsi lex est de pecunijs repetundis, ille se negat pecuniam repetere, quã ereptam non tãtopere desiderat, sacra se maiorum suorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios reposcit. ecqui pudor est? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitasti apud Heium Messanæ: res illũ diuinas apud deos in suo sacrario propè quotidie facere uidisti. nõ mouetur pecunia: denique, quæ ornamenti causa fuerũt, non requirit: tibi habe Canephoras: deorũ simulacra restitue. quæ quia dixit, quia tẽpore dato modeste apud uos socius, amicusq; populi R. questus est; quia religioni suæ non modo in dijs patrijs repetundis, sed etiam in ipso iureiurando, ac testimonio proximus fuit: hominem missum ab isto scitote esse Messanã de Legatis unũ, illũ ipsum, qui naui istius ædificandæ publice præfuit, qui à senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. homo amẽtissime quid putasti? te impetraturũ? quãti is à ciuibus suis fieret, quãti auctoritas eius haberetur, ignorabas? uerũ fac te imperauisse: fac aliquid grauius in Heium statuisse Mamertinos: quantam putas auctoritatẽ laudationis eorũ futuram, si in eum, quem cõstet uerum pro testimonio dixisse, pœnam

constituerent? tametsi quæ est ista laudatio, cũ laudator interrogatus lædat necesse est? quid? isti laudatores tui non'ne testes mei sunt? Heius est laudator: læsit grauissime. producã cæteros: reticebunt: quæ poterunt, libenter: dicent, quæ necesse erit, ingratis. negent isti onerariam nauem maximã ædificatã esse Messanæ? negent, si possint. negent ei naui faciũdæ senatorẽ Mamertinũ publice præfuisse? utinam negent, sunt etiã cætera: quæ malo integra reseruare, ut quãminimũ sit illis tẽporis ad meditandũ, cõfirmandumq; periuriũ. hæc tibi laudatio procedat in numerũ. hi te homines auctoritate sua subleuẽt: qui te neque debent adiuuare, si possint; neque possunt, si uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, cõtumeliasq; imposuisti: quo in oppido multas familias totas in perpetuũ infames tuis stupris, flagitijsq; fecisti. at publice cõmodasti. nõ sine magno quidẽ Reip. prouinciæq; Siciliæ detrimẽto. tritici modiũ LX millia empta populo R. dare debebãt, & solebant. abs te solo remissum est. Resp. detrimentũ fecit, quòd per te imperij ius una in ciuitate imminutũ est: Siculi, quòd ipsum hoc nõ de summa frumẽti detractũ est, sed translatũ in Cẽturipinos, & Halesinos, immunes populos; & hoc plus impositũ, quã ferre possent. nauẽ imperare ex fœdere debuisti: remisisti in triẽniũ. militẽ nullũ unquã poposcisti per tot annos: fecisti item uti prædones solẽt: qui cum cõmunes hostes sint omniũ, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non modo parcant, uerum etiam præda quos augeant, et eos maxime, qui habent oppidum oportuno loco, quò sæpe adeundum sit nauibus, nonnunquam etiam necessarios Phaselis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat urbe

ante Cilicum, atq; prædonum: Lycij illã Græci homines incolebant: sed quòd erat eiusmodi loco, atque ita proiecta in altum, ut & exeuntes è Cilicia prædones sæpe ad eã necessario deuenirent, et, cũ ex hisce se locis reciperẽt, eodẽ deferrentur; asciuerunt illud sibi oppidum piratæ, primo cõmercio, deinde etiã societate. Mamertina ciuitas improba antea nõ erat, etiã erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Consul fuit, impedimẽta retinuit: at cuius hominis? clarissimi, potentissimiq;: qui tamẽ, cum Consul fuisset, condemnatus est. ita ne uero? C. Cato, duorũ hominũ clarissimorũ nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africani sororis filius: quo dãnato, tum cum seuera iudicia fiebant, HS XVIII millibus lis æstimata est: huic Mamertini irati nõ fuerũt, qui maiorem sumptum, quàm quanti Catonis lis æstimata est, in Timarchidis prandium sæpe fecerunt? uerũ hæc ciuitas isti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phaselis fuit. huc omnia undique deportabãtur, apud istos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant sepositum, ac reconditum: per istos: quæ uolebat, in nauem clam imponenda, occulte exportanda curabat: nauem deniq; maximam, quã onustam furtis in Italiã mitteret, apud istos faciendam, ædificandamq; curauit. pro hisce rebus uacatio data est ab isto sumptus, laboris, militiæ, rerum denique omniũ. per triennium soli nõ modo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert, his quidem temporibus in omni orbe terrarum uacui, expertes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere. hinc illa Verrea nata sunt. hinc in cõuiuium Sex. Cominiũ protrahi iussit, in quem scyphum de manu iacere conatus est, quem obtorta gula de con-

uiuio

uiuio in uincula, atque in tenebras abripi iuſſit. hinc il
la crux, in quã ciuem R. iſte multis inſpectantibus ſuſtu
lit: quã non auſus eſt uſquã defigere, niſi apud eos, qui=
buſcum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia cõmunicaſſet.
laudatum etiã uos quenquam uenire audetis? qua au=
ctoritate? utrum, quam apud ſenatorium ordinem, an
quã apud populum R. habere debetis? ecquæ ciuitas eſt,
non modo in prouincijs noſtris, uerũ in ultimis nationi
bus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiã tam imma
nis, ac barbara; Rex denique ecquis eſt, qui ſenatorem
populi R. tecto, ac domo nõ inuitet? qui honos nõ homi=
ni ſolũ habetur, ſed primũ populo R. cuius beneficio nos
in hũc ordinẽ uenimus; deinde ordinis auctoritati, quæ
niſi grauis erit apud ſocios atque exteras nationes, ubĩ
erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice
nõ inuitauerũt. me cũ dico, leue eſt. ſenatorẽ populi R. ſi
non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non
homini, ſed ordini. nã ipſi Tullio patebat domus locu=
pletiſſima, & ampliſſima C. Põpeij Baſilici, quò, etiam ſi
eſſet inuitatus à uobis, tamẽ diuertiſſet: erat etiã Per=
cenniorum, qui nunc item Pompeij ſunt, domus honeſtiſ
ſima: quò L. frater meus ſumma illorum uoluntate di
uertit. ſenator populi R. quod in uobis fuit, in ueſtro op
pido iacuit, et pernoctauit in publico. nulla hoc alia ci=
uitas unquam cõmiſit. amicũ enim noſtrũ in iudicium
uocabas. tu, quid ego priuatim negotij gerã, interpreta=
bere in minuendo honore ſenatorio? uerũ hæc tum que=
remur, ſi quid de uobis per eum ordinem agetur, qui or
do à uobis adhuc ſolis contẽptus eſt. in populi R. quidẽ
conſpectum quo ore uos cõmiſiſtis? nec prius illam cru=

cem, quæ etiã nũc ciuis R. sanguine redundat, quæ fixa est, ad portũ, urbemq; uestrã, reuellistis, neque in profundum abiecistis, locumq; illum omnem expiastis, quã Romam, atque in horũ conuentũ adiretis? in Mamertinorum solo fœderato, atque pacato monumentũ istius crudelitatis constitutũ est? uestra ne urbs electa est, ad quã cum adirent ex Italia, crucem ciuis R. prius, quã quenquam amicum uiderent populi R? quam uos Rheginis, quorũ ciuitati inuidetis, item incolis uestris, ciuibus R. ostẽdere soletis, quo minus sibi arrogent, minusq; uos despiciant, cum uideant ius ciuitatis illo supplicio esse mactatum. Verum hæc emisse te dicis. quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodẽ Heio peripetasmata emere oblitus es? licuit eodẽ modo, ut signa: quid. n. actum est? an literis pepercisti? uerũ hominem amentẽ hoc fugit. minus clarũ putauit fore, quod de armario, quàm quod de sacrario esset ablatũ. at quo modo abstulit? nõ possum dicere planius, quàm ipse apud uos dixit Heius. cum quæsissem, nũquid aliud de bonis eius peruenisset ad Verrẽ: respondit, istum ad se misisse, ut sibi mitteret Agrigentũ peripetasmata. quæsiui, an misisset: respondit id, quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse Prætori, misisse. rogaui, peruenissent ne Agrigentũ: dixit, peruenisse. quæsiui, an domũ reuertissent? negauit adhuc reuertisse. risus populi, atq; admurmuratio omniũ facta est. hic tibi in mẽtem nõ uenit, iubere, ut hæc quoq; referret HS D se tibi uẽdidisse: metuisti, ne æs alienũ tibi cresceret, si HS VI millibus D tibi cõstarent ea, quæ tu facile posses uendere HS CC millibus. fuit tanti, mihi crede: haberes, quod defenderes: nemo quæreret,

quanti illa res esset: si modo te posses docere emisse, faci le cui uelles tuã causam, & factum probares. nunc de peripetasmatis quemadmodum te expedias, non habes. quid? à Philarcho Centuripino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quæ Regis Hieronis fuisse dicũtur, utrum tandẽ abstulisti, an emisti? in Sicilia quidẽ cũ essem, sic à Centuripinis, sic à cæteris audiebã: nõ enim parum res erat clara. tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abstulisse dicebant, quàm alias item nobiles ab Aristo Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. etenim si Philarchus uẽdidisset, nõ ei, postea quàm reus factus es, redditurũ te promisisses. quod quia uidisti plures scire: cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihilo minus testatã futurã: non reddidisti. dixit Philarchus pro testimonio, se, quòd nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellant, cupisse te celare de phaleris: cum abs te appellatus esset, negasse habere sese: apud aliũ quoque eas habuisse depositas, ne quà inuenirẽtur: tuã tantam fuisse sagacitatem, ut eas per illum ipsum inspiceres, ubi erãt depositæ: tũ se deprehensum negare non potuisse: ita ab se inuito ablatas phaleras gratis. iam, ut hæc omnia reperire, ac perscrutare solitus sit iudices, est operæ pretium cognoscere. Cybiratæ sunt fratres quidam, Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera solitum esse, alterũ esse pictorem. hosce opinor Cybiræ, cum in suspicionẽ uenissent suis ciuibus, fanũ expilasse Apollinis, ueritos pœnam iudicij, ac legis, domo profugisse. ꝙ Verrem artificij sui cupidũ cognouerant, tum, cum iste, id quod ex testibus didicistis, Cybiram cũ

inanibus ſyngraphis uenerat:domo profugiẽtes ad eum
ſe exules,cũ iſte eſſet in Aſia,cõtulerunt . habuit ſecum
eos ab illo tẽpore : & in Legationis prædis,atque furtis
multũ illorum opera,conſilioq́; uſus eſt.hi ſunt illi,qui=
bus in tabulis retulit ſeſe Q . Tadius dediſſe iuſſu iſtius
Græcis pictoribus:quos ſibi iã bene cognitos, et re proba
tos ſecum in Siciliam duxit. quò poſteaquã uenerũt,mi
randũ in modum canes uenaticos diceres:ita odoraban=
tur omnia,et perueſtigabant,ut,ubi quidquid eſſet,ali=
qua ratione inuenirent.aliud minitando, aliud pollicen
do,aliud per ſeruos,aliud per liberos, per amicũ aliud ,
aliud per inimicũ inueniebãt.quidquid illis placuerat ,
perdendum erat.nihil aliud optabant, quorum poſceba
tur argentum,niſi ut Hieroni & Tlepolemo diſpliceret.
uere mehercules hoc iudices dicam . memini Pamphilũ
Lilybætanum,hoſpitem meum,& amicum,nobilem ho
minem,mihi narrare:cũ iſte ab ſeſe Hydriam Boeti ma
nu factam,præclaro opere,et grandi pondere,per pote=
ſtatem abſtuliſſet, ſe ſanè triſtem, & conturbatum do=
mum reuertiſſe,ꝙ uas eiuſmodi,quod ſibi à patre,& à
maioribus eſſet relictũ,quo ſolitus eſſet uti ad feſtosdies,
ad hoſpitũ aduentum,à ſe eſſet ablatum.cum ſederem,
inquit,domi triſtis,accurrit Venerius , iubet me ſcyphos
ſigillatos ad Prætorem ſtatim afferre.permotus ſum,in=
quit.binos habebã : iubeo promi utroſque,ne quid plus
mali naſceretur, et mecũ ad Prætoris domum ferri . eò
cũ uenio,Prætor quieſcebat, fratres illi Cybiratæ inam=
bulabãt . qui ſimul ut me uiderunt, ubi ſunt Pãphile ,
inquiũt, ſcyphi ? oſtẽdo triſtis. laudãt. incipio queri,me
nihil habiturũ,quod alicuius eſſet pretij,ſi etiam ſcyphi

essent ablati. tũ illi, ubi me conturbatũ uident, quid uis nobis dare, ut isti ne auferãtur ab's te? ne multa, HS C C me, inquit, poposcerũt: dixi me C. daturũ. uocat interea Prætor: scyphos poscit. tum illos cœpisse Prætori dicere, putasse se, id quod audissent, alicuius pretij scyphos esse Pamphili: luteũ negotiũ esse, nõ dignũ, quod in suo argẽto Verres haberet. ait ille, idem sibi uideri. ita Pamphilus scyphos optimos aufert. & mehercules ego antea, tametsi hoc nescio quid nugatoriũ sciebam esse, ista intelligere, tamen mirari solebã, istũ in his ipsis rebus aliquem sensum habere, quem scirẽ nulla in re quidquam simile hominis habere. tum primũ intellexi, ad eam rẽ istos fratres Cybiratas fuisse, ut iste in furando manibus suis, oculis illorũ uteretur. at ita studiosus est huius præclaræ existimationis, ut putetur in hisce rebus intelligẽs esse, ut nuper (uidete hominis amentiam) posteaquã est cõperendinatus, cum iam pro damnato, mortuoq; esset, ludis Circensibus mane apud L. Sisennã, uirum primarium, cum essent triclinia strata, argentumq; expositum in ædibus, cum pro dignitate L. Sisennæ domus esset plena hominum honestorum, accesserit ad argentum, contemplari unũquodque otiose, et considerare cœperit. mirari stultitiam alij, ꝙ in ipso iudicio eius ipsius cupiditatis, cuius insimularetur, suspicionẽ augeret: alij amentiam, cui cõperendinato, cum tã multi testes dixissent, quidquam illorũ ueniret in mentẽ. pueri autem Sisennæ, credo qui audiuissent quæ in istũ testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam deijcere, neque ab argẽto digitũ discedere. est boni iudicis, paruis ex rebus cõiectură facere uniuscuiusque et cupiditatis, et incõtinentiæ.

qui reus lege, & reus comperendinatus, re, & opinione hominũ penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu, quin L. Sisennæ argentũ tractaret, & consideraret, hunc in prouincia Prætorem quisquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abstinere potuisse? Verum uti Lilybæum, unde digressa est, oratio reuertatur: Diocles est Pãphili gener illius, à quo Hydria ablata est, Popillius cognomine. ab hoc abaci uasa omnia, ut exposita fuerant, abstulit. dicat se licet emisse. etenim hic propter magnitudinẽ furti sunt, opinor, literæ factæ, iussit Timarchidem æstimare argẽtum, quo modo? quo, qui unq̃ tenuissime in donatione histrionum æstimauit. tametsi iandudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quæram, utrũ emeris, & quo modo, et quanti emeris: quod uerbo transigere possum. ede mihi scriptũ: quid argẽti in prouincia Sicilia pararis, unde quidque, aut quãti emeris. quid fit? quanquã non debebã ego abs te has literas poscere: me enim tabulas tuas habere, et proferre oportebat. uerũ negas te horum annorum aliquot cõfecisse. cõpone hoc, quod postulo, de argẽto: de reliquo uidero. nec scriptũ habeo: nec possum edere. quid futurũ igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? domus plena signorũ pulcherrimorũ iam etiam ante Præturam, multa ad uillas tuas posita, apud amicos multa deposita, multa alijs data, atq; donata: tabulæ nullũ indicant emptũ: omne argentũ ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquã, quod suum dici uellet, relictum. fingitur improba defensio, Prætorem omne id argentum coemisse: tamẽ id ipsum tabulis demonstrari nõ potest: si quas

tabulas profers, in his, quid habeas, quo modo habeas, scriptum nõ est. horũ aũt tẽporũ cũ te plurimas res emisse dicas, tabulas omnino nullas proferas; nõ ne te et prolatis, et nõ prolatis tabulis cõdẽnari necesse est? tu à M. Celio, equite R. lectissimo adolescente, quæ uoluisti uasa argẽtea Lilybæi abstulisti: tu P. Cacurij, promptissimi hominis, et experientis, et in primis gratiosi, supellectilẽ oẽm auferre non dubitasti: tu maximã, et pulcherrimã mensam citreã à Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis R. factus est, omnibus sciẽtibus Lilybæi abstulisti. non tibi obijcio, ꝙ hominem dignissimũ tuis moribus, Apolloniũ Niconis filiũ Drepanitanũ, qui nũc A. Clodius uocatur, omni argento optime facto spoliasti, ac depeculatus es. taceo: nõ. n. putat ille sibi iniuriam factã, propterea ꝙ homini iã perdito, et collũ in laqueũ insereẽti subuenisti, quũ pupillis Drepanitanis bona patria erepta cũ illo partitus es. gaudeo etiã, si quid ab illo abstulisti, et abs te nihil rectius factũ esse dico. à Lisone uero Lilybætano, primo homine, apud quẽ diuersatus es, Apollinis signũ ablatũ certe esse nõ oportuit. at dices te emisse. scio: HS M: ita opinor: scio inquã: proferã literas: et tamen id factũ non oportuit. à pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor est, à quo pecuniã grandẽ eripueras, scaphia cum emblematis Lilybæi utrum empta esse dicis, an cõfiteris erepta? sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tantũmodo in furtis istius, & damnis eorum, à quibus auferebat, uersata esse uideãtur? accipite, si uultis, iudices rem eiusmodi, ut amentiã singularẽ, ut furorẽ iam, non cupiditatẽ eius perspicere possitis. Melitẽsis Diodorus est: qui apud uos

antea testimoniũ dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo et domo nobilis, & apud eos, quò se cõtulit, propter uirtutẽ splendidus, & gratiosus. de hoc Verri dicitur, habere eũ pbona toreumata, in his pocula duo quædã, quæ Heraclia nominãtur, Mentoris manu summo artificio facta. quod ubi iste audiuit, sic cupiditate inflãmatus est non solũ inspiciundi, uerũ etiam auferendi, ut Diodorũ ad se uocaret, ac posceret. ille, qui illa non inuitus haberet, respondit se Lilybæi non habere, Melitæ apud quendam propinquũ suum reliquisse. tum iste cõtinuo mittit homines certos Melitã: scribit ad quosdã Melitenses, ut ea uasa perquirãt: rogat Diodorũ, ut ad illum suum propinquum det literas. nihil ei lõgius uidebatur, q̃ dum illud uideret argentum. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui sua seruare uellet, propinquo suo scribit, ut ijs, qui à Verre uenissent, responderet, illud argentũ se paucis illis diebus misisse Lilybæũ. ipse interea recedit. abesse ab domo paulisper maluit, quàm præsens illud optime factũ argentũ amittere. quod ubi audiuit iste. usq; eò est cõmotus, ut sine ulla dubitatione insanire omnibus, ac furere uideretur: quia nõ potuerat argẽtum eripere, ipse à Diodoro erepta sibi uasa optime facta dicebat, minitari absenti Diodoro, uociferare palã, lacrymas interdum uix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum uidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pulchritudine eius incensa salutẽ uiri proderet. similis istius cupiditas, hoc etiam acrior, atque insanior, q illa cupiebat id, quod uiderat, huius libidines non solum oculis, sed etiã auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota prouincia iubet. ille ex Sicilia

castra iam mouerat, & uasa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciarum reuocaret, hanc excogitauit rationem: si hæc ratio potius, quam amentia nominanda est: apponit de suis canibus quendam, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum uelle facere primo mirum omnibus uideri, Diodorum reum, hominem quietissimum, ab omni non modo facinore, uerum etiã minimi errati suspicione remotissimũ: deinde esse perspicuum, fieri omnia illa propter argentum. iste non dubitat iubere, nomẽ deferri. & tum primum opinor istum absentis nomen recepisse: reclamat Sicilia tua, propter cælati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium, neque solum præsentes reos fieri, sed etiam absentes. Diodorus Romæ sordidatus circum patronos, atque hospites cursare, rem omnibus narrare. literæ mittuntur isti à patre uehementes, ab amicis itẽ; uideret, quid ageret de Diodoro, quò progrederetur; rẽ claram esse, et inuidiosam; insanire hominẽ; periturũ hoc uno crimine, nisi cauisset. iste etiam tum patrem si nõ in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudiciũ nondum se satis instruxerat: primus annus erat prouinciæ, nõ, ut in Sthenio, iã refertus pecunia: itaque furor eius paululum nõ pudore, sed metu, ac timore repressus est: condẽnare Diodorum nõ audet, absentẽ de reis eximit. Diodorus interea Prætore isto propè trienniũ prouincia, domoq; caruit. cæteri non solũ Siculi, sed etiã ciues R. hoc statuerant; quoniam iste tantum cupiditate progrederetur, nihil esse, quod qsquã putaret se, quod isti paulo magis placeret, conseruare, aut domi suæ retinere posse. postea uero quàm intellexerunt, isti uirum fortem,

quē summe prouincia expectabat, Q. Arrium non succedere: statuerunt se nihil tā clausum, neque tā reconditum posse habere, quod non istius cupiditati apertissimum, promptissimumq; esset. tum iste ab equite R. splēdido, & gratioso, Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi R. & iudicē esse, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerāt, aufert. imprudēs huc incidi iudices: emit enim, nō abstulit. nollē dixisse. iactabit se, & in his equitabit equuleis. emi: pecuniā solui. credo, etiā tabulæ proferentur. est tāti. cedo tabulas. dilue sanè crimē hoc Calidianū, dum ego tabulas aspicere possim. uerūtamen quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, se, cū tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te solo ita esse contemptum, ita despectum, ut etiam cū cæteris Siculis dispoliaretur; si emeras? quid erat, quod confirmabat, se abs te argentum esse repetiturum, si tibi sua uolūtate uēdiderat: tu porrò posses facere, ut Cn. Calidio nō redderes? præsertim cum is L. Sisenna defensore tuo tam familiariter uteretur, cum et cæteris familiaribus Sisennæ reddidisses. denique nō opinor negaturū esse te, homini honesto, sed nō gratiosiori quàm Cn. Calidius est, L. Cordio argentum per Potamonem amicum tuum reddidisse. qui quidē cæterorū causam apud te difficiliorē fecit. nam cū te cōpluribus confirmasses redditurū; posteaquam Cordius pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem reddendi fecisti, ꝙ intellexisti te, præda de manibus amissa, testimonium tamen effugere nō posse. Cn. Calidio equiti R. per omnes Prætores licuit argentum habere bene factum: licuit posse domesticis copijs, cum magistratum, aut aliquem superiorem inui

tasset, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac potestate fuerunt: nemo inuentus est tam amens, qui illud argentum tam præclarum, ac tã nobile eriperet; nemo tam audax, qui posceret; nemo tam impudens, qui postularet, ut uenderet: superbũ est enim iudices, & non ferendum, dicere Prætorem in prouincia homini honesto, locupleti, splendido, uende mihi uasa cælata: hoc est enim dicere, nõ es dignus tu, qui habeas, quæ tã bene facta sint: meæ dignitatis ista sunt. tu dignior Verres, q̃ Calidius? qui, ut non conferã uitam, atque existimationẽ tuã cũ illius, (neque enim est conferenda) hoc ipsum conferam, quo tu te superiorem fingis; quòd HS L X X X millia diuisoribus, ut Prætor renũciarere, dedisti; trecenta accusatori, ne tibi odiosus esset. ea re contẽnis equestrem ordinem, ac despicis? ea re indignum tibi uisum est, quidq̃, quod tibi placeret, Calidium potius habere, q̃ te? iactat se iandudum de Calidio: narrat omnibus, se emisse. nũ etiam de L. Papirio, uiro primario, locuplete, honestoq; equite R. thuribulum emisti? qui pro testimonio dixit, te, cum inspiciendũ poposcisses, auulso emblemate remisisse: ut intelligatis, in homine intelligentiã esse, non auaritiam; artificij cupidum, non argenti fuisse. nec solũ in Papirio fuit hac abstinentia: tenuit hoc institutum in thuribulis omnibus, quæcũque in Sicilia fuerũt. incredibile est autem, q̃ multa, & q̃ præclara fuerint. credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artificia fuisse in ea insula: nam domus erat ante istum Prætorem nulla paulo locupletior, qua in domo hæc non essent, etiã si præterea nihil esset argenti: patella grandis, cũ

ſigillis ac ſimulacris deorũ, patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur, thuribulum. hæc autem omnia anti quo opere, & ſummo artificio facta: ut hoc liceret ſu= ſpicari, fuiſſe aliquando apud Siculos peræqua propor tione cætera; ſed quibus multa fortuna ademiſſet, ta= mẽ apud eos remãſiſſe ea, quæ religio retinuiſſet. dixit iudices, multa fuiſſe ferè apud Siculos oẽs: ego idẽ confir mo, nunc ne unum quidem eſſe. quid hoc eſt? quod mon ſtrum, quod prodigiũ in prouinciam miſimus? non ne uobis id egiſſe uidetur, ut nõ unius libidinẽ, nõ ſuos ocu los, ſed omniũ auariſſimorum inſanias, cum Romã re= uertiſſet, expleret? qui ſimul atque in oppidum quoppiã uenerat, immittebãtur illi cõtinuo Cybiratici canes, qui inueſtigabãt, et perſcrutabãtur omnia. ſi quod erat grã= de uas, et maius opus inuentũ, læti auferebant. ſi minus eiuſmodi quippiã uenari poterãt, illa quidẽ certe pro le puſculis capiebãtur, patellæ, pateræ, thuribula. hic quos putatis fletus mulierũ, quas lamẽtationes fieri ſolitas eſ ſe in hiſce rebus? quæ forſitan uobis paruæ eſſe uidean tur, ſed magnũ & acerbũ dolorẽ cõmouent, mulierculis præſertim, cũ eripiuntur è manibus ea, quibus ad res di uinas uti cõſueuerũt, quæ à ſuis acceperũt, quæ in fami lia ſemper fuerunt. hic nolite expectare, dum ego hoc crimen agam hoſtiatim: ab Aeſchilo Tindaritano iſtum paterã abſtuliſſe, à Thraſone itẽ Tindaritano patellam, à Nymphodoro Agrigentino thuribulũ. cũ teſtes ex Sici lia dabo; quẽ uolet, eligat, quem ego interrogem de pa tellis, pateris, thuribulis: non modo oppidum nullum, ſed ne domus quidem ulla paulo locupletior expers hu ius iniuriæ reperietur. qui cum in conuiuiũ ueniſſet, ſi

quidquã cælati aſpexerat, manum abſtinere iudices non poterat. Cn. Pompeius eſt Philo: qui fuit Tindaritanus. is cœnã iſti dabat apud uillã in Tindaritano. fecit, quod Siculi non audebant. ille, ciuis R. ꝙ erat, impunius id ſe facturũ putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte cõtinuo ut uidit, nõ dubitauit illud inſigne penatiũ, hoſpitaliumq; deorum ex hoſpitali menſa tollere: ſed tamẽ, quod antea de iſtius abſtinentia dixerã, ſigillis auulſis reliquũ argentum ſine ulla auaritia reddidit. quid? Eupolemo Calactino, homini nobili, Lucullorum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt, non idẽ fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purum appoſuerat, ne purus ipſe relinqueretur, duo pocula nõ magna, ueruntamen cũ emblematis. hic quaſi feſtiuũ acroama ne ſine corollario de cõuiuio diſcederet, ibidẽ conuiuis inſpectantibus emblemata auellenda curauit. neque ego nũc iſtius facta omnia enumerare conor: neq; opus eſt: nec fieri ullo modo poteſt. tantũmodo uniuſcuiuſq; de uaria improbitate generis indicia apud uos, et exẽpla profero: neq;.n. ita ſe geſſit in his rebus, tanquam rõnem aliquãdo eſſet redditurus; ſed prorſus ita, quaſi aut reus nunquã eſſet futurus, aut, quo plura abſtuliſſet, eo minore periculo in iudiciũ eſſet uẽturus, qui hæc, quæ dico. iam nõ occulte, nõ per amicos, atque interpretes, ſed palàm de loco ſuperiore ageret pro imperio, & poteſtate. Catinam cum ueniſſet, oppidum locuples, honeſtum, copioſum, Dionyſiarchum ad ſe Pardiorum, hoc eſt ſummum magiſtratum, uocari iubet. ei palàm imperat, ut omne argentũ, quod apud quenque eſſe Catinæ, conquirendũ curaret,

& ad se transferundum. Philarchum Centuripinũ, primarium hominem genere, uirtute, pecunia, non hoc idẽ iuratũ dicere audistis? sibi istum negotiũ dedisse, atq; imperauisse, ut Cẽturipis, in ciuitate totius Siciliæ multo maxima, et locupletissima, omne argentum cõquireret, et ad se cõportari iuberet. Agyrio similiter istius imperio uasa Corinthia per Apollodorum, quẽ testem audistis, Syracusas deportata sunt. illa uero optima, ꝙ, cum Haluntium uenisset Prætor laboriosus, & diligens, ipse in oppidum accedere noluit, ꝙ erat difficili ascensu, atque arduo: Archagathũ Haluntinũ, hominem non solũ domi suæ, sed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iussit: ei negotium dedit, ut quidquid Halunti esse argẽti cælati, aut si quid etiam Corinthiorum, ut omne statim ad mare ex oppido deportaretur. ascendit in oppidum Archagathus: homo nobilis, qui à suis & amari, et diligi uellet, ferebat grauiter, illam sibi ab isto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat: pronũciat, quid sibi imperatum esset: iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat summus: ipse enim tyrannus nõ discedebat longius: Archagathum, et argentũ in lectica cubans ad mare infra oppidũ expectabat. quem cõcursum factũ in oppido putatis? quẽ clamorẽ? quẽ porrò fletum mulierum? qui uiderent; equũ Troianũ introductũ, urbem captam esse dicerẽt. efferri sine thecis uasa, extorqueri alia de manibus mulierũ; effringi multorũ fores, reuelli claustra: quid. n. putatis? scuta si quãdo conquiruntur à priuatis in bello, ac tumultu, tamẽ homines inuiti dãt, etsi ad salutem cõmunem dari sentiũt, ne quem putetis sine maximo dolore argentum cælatum domo, quod al

ter eriperet,protulisse.omnia deferuntur. Cybiratæ fratres uocãtur,pauca improbãt,quæ probarent,ijs crustæ, aut emblemata detrahuntur. sic Halũtini,excussis delicijs,cũ argẽto puro domũ reuerterũt. quod unquã iudices huiuscemodi euerriculũ ulla in prouincia fuit? auertere aliquid de publico quãobscurissime per magistratũ solebãt. etiã aliquid de priuato nonnunq̃ occulte auferebãt.et illi tamẽ condẽnabãtur.et,si quæritis(ut egomet mihi detrahã)illos ego accusatores puto fuisse, qui huiusmodi hominum furta odore, aut aliquod leuiter presso uestigio persequebãtur. nã nos quidẽ quid facimus in Verre,quẽ in luto uolutatũ totius corporis uestigijs inuenimus?permagnũ est in eũ dicere aliquid, qui præteriẽs,lectica paulisper deposita,non ꝑ præstigia,sed palã per potestatẽ,uno imperio,hostiatim, totum oppidum cõpilarit? attamẽ,ut possit se dicere emisse,Artagatho imperat,ut aliquid illis, quorũ argentũ fuerat, nummorũ dicis causa daret. inuenit Artagathus paucos,qui uellẽt accipere: his dedit. eos nũmos tamen iste Artagatho nõ reddidit. uoluit Romæ petere Artagathus:Cn.Lentulus Marcellinus dissuasit,sicut ipsum dicere audistis. atque hac tota de re audistis Artagathi, & Lentuli testimonium.& ne forte hominẽ existimetis hanc tantam uim emblematum sine causa coaceruare uoluisse,uidete quanti uos,quanti existimationẽ populi R.quanti leges,et iudicia,quanti testes Siculos, negotiatoresq; fecerit.posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum,ut ne unũ quidem cuiquã reliquisset; instituit officinã Syracusis. in regiam maximam palàm artifices omnes, cælatores, ac uascularios

conuocari iubet : et ipſe ſuos cõplures habebat . eò con=
ducit magnam hominũ multitudinem. menſes octo cõ=
tinuos opus his nõ defuit, cum uas nullum fieret niſi au
reum. tum illa, ex patellis, et thuribulis quæ uellerat, ita
ſcite in aureis poculis illigabat, ita apte in ſcyphis aureis
includebat, ut ea ad illam rem nata eſſe diceres. ipſa ta
men Prætor, qui ſua uigilãtia pacẽ in Sicilia dicit fuiſ=
ſe, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pul
la ſedere ſolebat, et pallio. hæc ego iudices non auderem
proferre, ni uererer, ne forte plura de iſto ab alijs in ſer
mone, quàm à me in iudicio audiſſe uos diceretis : quis
enim eſt, qui de hac officina, qui de uaſis aureis , qui de
iſtius pallio, tunica pulla nõ audierit ? quem uoles de cõ
uentu Syracuſanorũ uirum bonũ nominato . producã .
nemo erit, quin hoc ſe aut uidiſſe, aut audiſſe dicat. ò tẽ
pora: ò mores. nihil nimiũ uetus proferã . ſunt ueſtrum
iudices quã multi, qui L. Piſonẽ cognouerũt, huius L. Pi=
ſonis, qui Prætor fuit, patrẽ. is cũ eſſet in Hiſpania Præ=
tor, qua in prouincia occiſus eſt, neſcio quo pacto , dum
armis exercetur, annulus aureus, quẽ habebat , fractus
eſt, et cõminutus. cum uellet ſibi annulum facere, aurifi
cem iuſſit uocari in foro, ad ſellam, Cordubæ: & ei pa=
làm appendit aurũ, hominem in foro ſellam iubet pone
re, & facere annulum omnibus præſentibus. nimiũ for
taſſe dicet aliquis hũc diligentem. hactenus reprehẽdat,
ſi quis uolet: nihil amplius, uerũ fuit ei cõcedendũ: filius
enim L. Piſonis erat eius, qui primus de pecunijs repetũ
dis legẽ tulit . ridiculũ eſt nunc de Verre me dicere , cũ
de Piſone Frugi dixerim. uerũtamẽ, quantũ interſit, ui=
dete . iſte cũ aliquot abacorum faceret uaſa aurea, non
laborauit,

laborauit,quin nõ modo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiret.ille in auri ſemuncia totam Hiſpaniã ſcire uoluit,unde Prætori annulus fieret. nimirũ ut hic nomen ſuum comprobauit,ſic ille cognomẽ.nullo modo poſſum omnia iſtius facta aut memoria conſequi, aut oratione complecti. genera ipſa cupio breuiter attingere.ut hic modo me commonuit Piſonis annulus,quod totum effluxerat. Quàm multis iſtum putatis hominibus honeſtis de digitis annulos aureos abſtuliſſe? nunquã dubitauit,quotieſcũq; alicuius aut gemma,aut annulo delectatus eſt. incredibilem rem dicam,ſed tam claram,ut ipſum negaturum nõ arbitrer.cum Valentio eius interpreti epiſtola Agrigenti allata eſſet,caſu ſignum iſte animaduertit in cretula:placuit ei:exqſiuit, unde eſſet epiſtola: reſpõdit,Agrigẽto. iſte literas,ad quos ſolebat,miſit,ut is annulus ad ſe primo quoq; tempore afferretur. ita literis iſtius patrifamilias L.Titio cuidam ciui R.annulus de digito detractus eſt.illa uero eius cupiditas incredibilis eſt: nam ut in ſingula conclauia,quæ iſte non modo Romæ,ſed omnibus in uillis habet, tricenos lectos optime ſtratos cum cæteris ornamentis conuiuij quæreret,nimium multa cõparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iſte non textrinam inſtituerit. mulier eſt Segeſtana perdiues, & nobilis,Lamia nomine.per trienniũ iſti plena domo telarum ſtragulam ueſtem confecit,nihil non conchylio tinctum.Attalus, homo pecunioſus,nec uulgo Lilybæi,Chritolaus Ennæ,Syracuſis Aeſchrio,Cleomenes,Theomnaſtus,Pelori Archonides,Megiſtus.uox me citius defecerit,quàm nomina.ipſe dabat purpuram tantum:amici operas:credo:iam enim

non libet omnia criminari: quasi hoc mihi nō satis sit ad crimen, habuisse tā multum, quod daret: uoluisse deportare tā multa: hoc deniq; quod concedit, amicorum operis esse in huiuscemodi rebus usum. iam uero lectos æratos, & candelabra ænea num cui præter istum Syracusis per trienniū facta, esse existimatis? emebat, credo. sed tātum uos certiores iudices facio, quid iste in prouincia Prætor egerit, ne cui forte nimiū negligens fuisse uideatur, neque se satis, cum potestatem habuerit, instruxisse & ornasse. Venio nunc ad furtum, non ad auaritiā, non ad cupiditatem, sed ad eiusmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque inesse uideantur: in quo dij immortales uiolati, existimatio, atq; auctoritas nominis populi R. imminuta, hospitium spoliatum ac proditum, abalienati scelere istius à nobis omnes Reges amicissimi, nationesq́;, quæ in eorum regno, ac ditione sunt: nā Reges Syriæ, Regis Antiochi filios pueros, scitis Romæ nuper fuisse, qui uenerāt nō propter Syriæ regnū: nam id sine controuersia obtinebant, ut à patre, & à maioribus acceperant: sed regnum Aegypti ad se, & ad Selinem matrem suam pertinere arbitrabantur. hi postquam temporibus populi R. exclusi, per senatum agere, quæ uoluerant, non potuerunt: in Syriam in regnū patrium profecti sunt. eorū alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit: itaque isto Prætore uenit Syracusas. hic Verres hæreditatem sibi uenisse arbitratus est, quòd in eius regnū, ac manus uenerat is, quē iste & audierat multa secū præclara habere, & suspicabatur. mittit homini munera satis large; hæc ad usum domesticum, uini, olei, quod uisum erat; etiam tritici, quod

ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum Regem ad cœnã uocauit. exornat ample, magnificeq; triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa argentea: namq; hæc aurea nondũ fecerat. omnibus curat rebus inſtructum & paratũ ut ſit cõuiuium. quid multa? Rex ita diſceſſit, ut & iſtum copioſe ornatum, & ſe honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cœnam deinde ipſe Prætorem, exponit ſuas copias omnes, multum argentũ, non pauca etiam pocula ex auro: quæ, ut mos eſt regius, & maxime in Syria, gemmis erant diſtincta clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma per grandi, trulla excauata, cum manubrio aureo: de qua, credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem Q. Minutium dicere audiſtis. iſte unumquodq; uas in manus ſumere, laudare, mirari. Rex gaudere Prætori populi R. ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſteaquã inde diſceſſum eſt, cogitare iſte nihil aliud, q̃, id quod ipſa res declarauit, niſi quemadmodum Regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum uaſa ea, quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis cælatoribus uelle oſtendere. Rex, qui iſtum non noſſet, ſine ulla ſuſpicione libẽtiſſime dedit. mittit etiã trullã gemmeã rogatũ, uelle eã ſe diligẽtius cõſiderare. ea quoq; ei mittitur. nũc reliquũ iudices attendite, de quo et uos audiſtis, & populus R. nõ nunc primũ audiet, & in exteris nationibus uſq; ad ultimas terras peruagatũ eſt. cãdelabrum è gẽmis clariſſimis, opere mirabili perfectũ, Reges hi, quos dico, Romã cũ attuliſſent, ut in Capitolio ponerent, quòd nõdũ etiã perfectum tẽplum offenderãt, neq; ponere, neque uulgo oſtendere, ac proferre uoluerunt;

ut & magnificentius uideretur: cum suo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur; & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominũ, atq; integra perueniret. statuerũt id secum in Syriam reportare, ut, cũ audissent simulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatũ, Legatos mitterẽt, qui cum cæteris rebus illud quoq; eximium, atque pulcherrimum donum in Capitoliũ afferrent. peruenit res ad istius aures nescio quo modo: nam Rex id cælatum uoluerat: nõ quo quidquam metueret, aut suspicaretur, sed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quàm populus R. iste petit à Rege, & eũ pluribus uerbis rogat, uti ad se mittat: cupere se dicit inspicere, neq; se alijs uidendi potestatem esse facturũ. Antiochus, qui animo & puerili esset, et regio, nihil de istius improbitate suspicatus est: imperat suis, ut id in Prætoriũ inuolutum quamoccultissime deferrent. quò posteaquam attulerunt, inuolucrisq; reiectis constituerunt: iste clamare cœpit, dignam rem esse regno Syriæ, dignam regio munere, dignam Capitolio: etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis, & plurimis gẽmis esse debebat; ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cũ copia; ea magnitudine, ut intelligi posset, nõ ad hominum apparatum, sed ad amplissimi templi ornamentum esse factũ. quod cum satis iam perspexisse uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iste ait, se uelle illud etiam atque etiam cõsiderare, nequaquam se esse satiatũ. iubet illos discedere, & candelabrũ relinquere. sic illi tum inanes ad Antiochũ reuertuntur. Rex primo nihil metuere, nihil suspicari. dies unus, alter, plures: nõ referri. tũ mittit Rex ad istũ: si sibi uideatur, ut reddat. iubet iste posterius ad se reuer

ti.mirum illi uideri.mittit iterũ.nõ redditur.ipse homi-
nem appellat:rogat,ut reddat.os hominis,insignemq́; im
pudentiam cognoscite.quod sciret, quodq́; ex ipso Rege
audisset in Capitolio esse ponendum,quod Ioui Optimo
Maximo,quod populo R.seruari uideret,id sibi ut dona
ret,rogare,& uehementer petere cœpit.cum ille se et re
ligione Iouis Capitolini,& hominũ existimatione impe
diri diceret, ꝙ multæ nationes testes essent illius operis,
ac muneris:iste homini minari acerrime cœpit . ubi ui-
det eũ nihilo magis minis,quàm precibus permoueri:re-
pente hominem de prouincia iubet ante noctem discede
re : ait se cõperisse,ex eius regno piratas in Siciliam esse
uenturos. Rex maximo conuentu Syracusis,in foro, ne
quis forte me in crimine obscuro uersari,atq; affingere
aliquid suspicione hominũ arbitretur, in foro inquã Sy
racusis flens,deos,hominesq́; cõtestãs clamare cœpit,cãde
labrũ factũ è gẽmis,quod in Capitolium missurus esset,
quod in templo clarissimo,populo R.monimentũ suæ so
cietatis,amicitiæq́; esse uoluisset,id sibi C. Verrem abstu
lisse.de cæteris operibus ex auro,& gemmis,quæ sua pe
nes illum essent, se nõ laborare:hoc sibi eripi, miserum
esse,& indignũ:id etsi antea iam mente,& cogitatione
sua,fratrisq́; sui cõsecratũ esset; tamen tũ se in illo con-
uentu ciuiũ R.dare,donare,dicare,consecrare Ioui Opti
mo Maximo, testemq́; ipsum Iouem suæ uolũtatis,ac re
ligionis adhibere.quæ uox?quæ latera ? quæ uires huius
unius criminis querimoniã possint sustinere? Rex Antio
chus,qui Romæ ante oculos omniũ nostrũ biẽnium ferè
comitatu regio,atq; ornatu fuisset,is cũ amicus,et socius
populi R.esset,amicissimo patre,auo,maioribus,antiquis

simis, & clarissimis Regibus, opulentissimo, & maximo regno, præceps è prouincia populi R. exturbatus est. quemadmodum hoc accepturas nationes exteras, quem admodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putasti, cum audierint à Prætore populi R. in prouincia uiolatum Regem, spoliatum hospitem, eiectum socium populi R. atq; amicum? nomen uestrũ populiq; R. odio, atq; acerbitati scitote nationibus exteris iudices futurum, si istius hæc tanta iniuria impunita discesserit. sic omnes arbitrabũtur, præsertim cum hæc omnino fama de nostrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebuerit; non istius solius hoc esse facinus, sed eorum etiam, qui approbarint. multi Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati opulẽti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium sic ornare, ut templi dignitas, imperijq; nostri nomẽ desiderat. qui si intellexerint, interuerso regali hoc dono, grauiter uos tulisse: grata fore uobis, populoq; R. sua studia, ac dona arbitrabũtur. sin hoc uos in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexisse audierint: non erunt tam amentes, ut operã, curam, pecuniam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non arbitrentur. hoc loco Q. Catule te appello: loquor enim de tuo clarissimo, pulcherrimoq; monimẽto. non iudicis solum seueritatem in hoc crimine, sed propè inimici, atq; accusatoris uim suscipere debes: tuus est. n. honos in illo templo senatus populiq; R. beneficio: tui nominis æterna memoria simul cũ templo illo cõsecratur. tibi hæc cura suscipienda, tibi hæc opera sumenda est, ut Capitoliũ, quo modo magnificentius est restitutum, sic copiosius orna=

tū ſit, quàm fuit; ut illa flāma diuinitus extitiſſe uidea-tur, nō quæ deleret Iouis Optimi Maximi templum, ſed quæ præclarius magnificentiusq; depoſceret. audiſti Q. Minutium Rufum dicere, domi ſuæ diuerſatum eſſe Antiochum Regem Syracuſis, ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum, ſe ſcire non redditum. audiſti, & audies omni è conuentu Syracuſano qui ita dicant, ſeſe audientibus illud Ioui Optimo Maximo dicatum eſſe ab Rege Antiocho, & conſecratū. ſi iudex non eſſes, & hæc ad te delata res eſſet; te potiſſimū hoc perſequi, te petere, & agere oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius criminis eſſe debeas, qui apud aliū iudicē multo acrior, quàm ego ſum, actor, accuſatorq; eſſe deberes. uobis aūt iudices quid hoc indignius, aut quid minus ferendū uideri poteſt? Verres ne habebit domi ſuæ cādelabrum Iouis Optimi Maximi è gemmis auroq; perfectum? cuius fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Optimi Maximi templum oportebat, id apud iſtum in eiuſmodi cōuiuijs cōſtituetur, quæ domeſticis ſtupris, flagitijsq; flagrabunt? in iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum cæteris Chelidonis hæreditarijs ornamentis Capitolij ornamenta ponentur? quid huic ſacri unquam fore, aut quid fuiſſe religioſi putatis, qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe nō ſentiat? qui in iudiciū ueniat, ubi ne precari quidem Iouem Optimū Maximum, atq; ab eo auxilium petere more omnium poſſit? à quo etiam dij immortales ſua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad ſuas res repetūdas eſt conſtitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præterea ab iſto deos tota Aſia, Græciaq; uiolatos, qui à

capitolio manus abstinere nõ potuerit? quod priuati homines de suis pecunijs ornant, ornaturiq; sunt id C. Verres ab Regibus ornari nõ est passus. itaq; hoc nefario scelere cõcepto, nihil postea tota in Sicilia neque sacri, neq; religiosi esse duxit. ita sese in ea prouincia per triẽnium gessit, ut ab isto nõ solum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segesta est oppidum peruetus in Sicilia iudices, quos ab Aenea fugiente à Troia, atq; in hæc loca ueniente conditum esse demonstrant. itaq; Segestani nõ solum perpetua societate, atq; amicitia, uerum etiam cognatione se cum populo R. coniunctos esse arbitrantur. hoc quondã oppidum, cum illa ciuitas cũ Pœnis suo nomine, ac sua sponte bellaret, à Carthaginensibus ui captum, atque deletum est, omniáq;, quæ ornamẽto urbi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata. fuit apud Segestanos ex ære simulachrum Dianæ, tũ summa, atque antiquissima præditum religione, tũ singulari opere, artificioq; perfectũ. hoc translatum Carthaginẽ locũ tantum, hominesq; mutarat, religionem quidem pristinam cõseruabat: nã propter eximiã pulchritudinem etiam hostibus digna, quã sanctissime colerent, uidebatur. aliquot seculis post P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam, ut & domesticis præclarissimæ uirtutis exemplis gaudeatis, et eo maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) cõuocatis Siculis omnibus, quòd diutissime, sæpissimeq; Siciliam uexatã à Carthaginẽsibus esse cognorat, iubet omnia conquiri, sibi pollicetur magnæ curæ fore, ut omnia ciuitatibus, quæ cuiusq; fuissẽt, restituerẽtur.

tum illa,quæ quondam fuerant Himera ſublata,de qui
bus antea dixi,Thermitanis ſunt reddita.tum alia Gel=
lenſibus,alia Agrigẽtinis, in quibus etiã ille nobilis Tau
rus,quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phalaris
habuiſſe dicitur,quò uiuos ſupplicij cauſa demittere ho
mines,& ſubijcere flammam ſolebat.quẽ Taurum Sci=
pio cum redderet Agrigẽtinis, dixiſſe dicitur,æquũ eſſe
illos cogitare,utrum eſſet Siculis utilius,ſuis ne ſeruire,
an populo R.obtemperare,cum idem monimentũ & do
meſticæ crudelitatis,& noſtræ manſuetudinis haberẽt.
illo tempore Segeſtanis maxima cum cura hæc ipſa Dia
na,de qua diximus,redditur:reportatur Segeſtã: in ſuis
antiquis ſedibus ſumma cum gratulatione ciuiũ,& læ=
titia reponitur.hæc erat poſita Segeſtæ, ſanè excelſa in
baſi,in qua grandibus literis P.Africani nomen erat in
ciſum,eumq; Carthagine capta reſtituiſſe perſcriptum.
colebatur à ciuibus : ab omnibus aduenis uiſebatur. cũ
Quæſtor eſſem,nihil mihi ab illis eſt demonſtratũ prius.
erat admodum amplum,& excelſum ſignum cum ſto=
la:ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atque
habitus uirginalis:ſagittæ pendebãt ab humero: ſiniſtra
manu retinebat arcum:dextra ardentem facem præfe=
rebat . hanc cum iſte ſacrorum omnium hoſtis,religio=
numq; prædo uidiſſet ; quaſi ipſa illa face percuſſus eſ=
ſet,ita flagrare cupiditate,atq; amentia cœpit: imperat
magiſtratibus iſte,ut eam demoliantur,& ſibi dent:ni=
hil ſibi gratius oſtendit futurum.illi uero dicere , id ſibi
nefas eſſe,ſeq; cum ſumma religione,tum ſummo metu
legum,& iudiciorum teneri.iſte tum petere ab illis , tũ
minari,tum ſpem,tum metum oſtendere.opponebãt illi

interdum nomen Africani: donum populi R. illud esse
dicebāt: nihil se in eo potestatis habere, quod imperator
clarissimus, urbe hostium capta, monimentum uictoriæ
populi R. esse uoluisset. cū iste nihilo remissius, atq; etiā
multo uehementius instaret quotidie: res agitur in sena
tu: uehementer ab omnibus reclamatur: itaque illo tem
pore, ac primo istius aduentu pernegatur. postea quid=
quid erat oneris in nautis remigibusq; exigendis, in fru
mēto imperādo, Segestanis præter cæteros imponebat ali
quāto amplius, quàm ferre possent. præterea magistra=
tus eorū euocabat: optimū, & nobilissimū quēque ad se
accersebat: circū omnia prouinciæ. fora rapiebat: sigilla=
tim unicuiq; calamitati fore se denunciabat: uniuersam
se funditus illā euersurū esse ciuitatem minabatur. ita=
que aliquādo multis malis, magnoq; metu uicti Segesta
ni, Prætoris imperio parendū esse decreuerūt. magno cū
luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cū lacrymis, &
lamentatione uirorum, mulierumq; omnium, simulacrū
Dianæ tollendum locatur. uidete, quāta religione fuerit.
apud Segestanos repertū esse iudices scitote neminem ne
que liberum, neque seruum, neque ciuem, neq; peregri=
num, qui illud signū auderet attingere. barbaros quosdā
Lilybæo scitote aduocatos esse operarios. hi deniq; illud,
ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta sustu
lerunt. quod cum ex oppido exportaretur, quem cōuen=
tum mulierum factum esse arbitramini? quem fletum
maiorum natu? quorum nōnulli etiam illum diem me=
moria tenebant, cum illa eadem Diana Segestā Cartha=
gine reuecta, uictoriam populi R. reditu suo nuntiasset.
quàm dissimilis hic dies illi tempori uidebatur. tum im=

perator populi R. uir clarissimus deos patrios reportabat Segestanis, ex urbe hostium recuperatos: nũc ex urbe sociorũ Prætor eiusdem populi turpissimus, atq; impurissimus eosdem illos deos nefario scelere auferebat. quid hoc tota Sicilia est clarius, quàm omnes Segestanas matronas, & uirgines conuenisse, cum Diana exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? cõplesse coronis, & floribus? thure odoribusq; incensis usque ad agri fines prosecutas esse? hanc tu tantam religionem si tum in imperio propter cupiditatem, atq; audaciam non pertimescebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq; tuorũ periculo perhorrescis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum, tantis eorum religionibus uiolatis, auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit? quæ cum duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incensasq; uidisset, bis ex duorum bellorum flãma, ferroq; seruata est: quæ Carthaginensium uictoria loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani uirtute, religionem simul cum loco recuperauit. quo quidem scelere suscepto, cum inanis esset basis, & in ea P. Africani nomen incisum, res indigna, atque intoleranda uidebatur omnibus, nõ solum religiones esse uiolatas, uerũ etiam P. Africani, uiri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam uirtutis, monimenta uictoriæ C. Verrem sustulisse. quod cum isti renunciaretur de basi, ac literis, existimauit homines in obliuionem totius negotij esse uenturos, si etiam basim tanquam indicem sui sceleris sustulisset: itaq; tollendã istius imperio locauerunt. quæ uobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est. te nunc

P. Scipio, te inquam lectiſſimum, ornatiſſimumq́; adole=
ſcentem appello: abs te officium tuum, debitũ generi, &
nomini, requiro, & flagito. cur pro iſto, qui laudẽ, hono
remq́; familiæ ueſtræ depeculatus eſt, pugnas? cur eum
defenſum eſſe uis? cur ego tuas partes ſuſcipio? cur tuum
onus ſuſtineo? cur M. Tullius P. Africani monimenta re
quirit: P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit, defendit? cũ mos à
maioribus traditus ſit, ut monimenta maiorum ita ſuo=
rũ quiſq; defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alie
no ſinat: tu iſti aderis, qui non obtruſit aliqua ex parte
monimenta P. Scipionis, ſed funditus ſuſtulit, at deleuit?
quiſnam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipio=
nis memoriã mortui? quis monimenta, atque iudicia uir
tutis, ſi tu ea relinquis, ac deſeris? neque ſolum ſpoliata il
la patiere, ſed etiam eorũ ſpoliatorem, uexatoremq́; de=
fendes? adſunt Segeſtani clientes tui, ſocij populi R. atq;
amici: certiorem te faciunt, P. Africanum Carthagine de
leta ſimulacrum Dianæ maioribus ſuis reſtituiſſe, idq́;
apud Segeſtanos eius imperatoris nomine poſitum, ac de
dicatum fuiſſe, hoc Verrem demoliendum, & aſportan=
dum, nomenq́; omnino P. Scipionis delẽdum, tollẽdumq́;
curaſſe. orãt te, atq; obſecrant, ut ſibi religionem, generi
tuo laudem, gloriamq́; reſtituas: ut, quod ex urbe hoſtiũ
per P. Africanum recuperarint, id per te ex prædonis do
mo conſeruare poſſint. quid aut his reſpondere honeſte
potes, aut illi facere, niſi ut te, ac fidem tuam implorent?
adſunt, & implorant. potes domeſticæ laudis amplitudi
nem Scipio tueri: potes: omnia in te ſunt, quæ aut fortu
na hominibus, aut natura largitur. non præcerpo fru=
ctum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: non

est pudoris mei, P. Scipione florentissimo adolescente ui-
uo, & incolumi, me propugnatorem monimentorum P.
Scipionis, defensoremq; profiteri. quamobrem si suscipis
domesticæ laudis patrociniū, me non solum silere de ue-
stris monimentis oportebit, sed etiam lætari, P. Africani
eiusmodi esse fortunas mortui, ut eius honos ab ijs, qui
ex eadē familia sint, defendatur, neq; ullum aduentitiū
requiratur auxiliū. si istius amicitia te impediet; si hoc,
quod abs te postulo, minus ad officium tuum pertinere
arbitrabere: succedam ego uicarius tuo munere: susci-
piam partes, quas alienas esse arbitrabar, ne ista præcla-
ra nobilitas desinat queri populum R. hominibus nouis,
atque industrijs libenter honores mādare, semperq; man
dasse. non est quærēdum, in ea ciuitate, quæ propter uir
tutem omnibus nationibus imperat, uirtutem plurimū
posse. sit apud alios imago P. Africani: ornētur alij mor-
tui uirtute, ac nomine. talis ille uir fuit, ita de populo R.
meritus est, ut non uni familiæ, sed uniuersæ ciuitati cō
mendatus esse debeat. est aliqua mea pars uirilis, quòd
eius ciuitatis sum, quā ille amplam, illustrē, claramq; red
didit: præcipue quòd in his artibus pro mea parte uer-
sor, quarum ille princeps fuit, æquitatē, industria, tēperā
tia, defensione miserorum, odio improborū: quæ cogna-
tio studiorum, & artium propemodum non minus est
coniuncta, quàm ista, qua uos delectamini, generis, et no
minis. repeto abs te Verres monimentū P. Africani: cau-
sam Siculorum, quam suscepi, relinquo: iudicium de pe-
cunijs repetundis ne sit hoc tempore: Segestanorum iniu
riæ negligantur: basis P. Africani restituatur: nomen
inuictissimi imperatoris incidatur: signum pulcherri-

mum Carthagine captum reponatur. hæc abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant, sed is, qui laudem, gloriamq; P. Africani tuendam, conseruandamq; suscepit. nõ uereor, ne hoc officiũ meum P. Seruilio iudici non probem: qui cum res maximas gesserit, monimentaq; suarum rerum maxime cõstituat, atque in his elaboret; profecto uolet hæc non solum suis posteris, uerũ etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non spolianda improbis tradere. non uereor, ne tibi Q. Catule displiceat, cuius amplissimum in orbe terrarum, clarissimumq; monimentum est, quamplurimos esse custodes monimentorum, et putare omnes bonos alienæ gloriæ defensionem ad officium suum pertinere. & quidem cæteris istius furtis, atque flagitijs ita moueor, ut ea reprehendenda tantũ putem. hic uero tantum dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monimentis domum suam plenam stupri, plenam flagitij, plenam dedecoris ornabit? Verres temperatissimi, sanctissimiq; uiri monimentum, Dianæ simulacrum uirginis in ea domo collocabit, in qua semper meretricum lenonumq; flagitia uersantur? At hoc solum Africani monimentum uiolasti? quid? à Tindaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercurij pulcherrime factum sustulisti. at quemadmodum, dij immortales, quàm audacter, quàm libidinose, quàm impudenter. audistis nuper dicere Legatos Tindaritanos, homines honestissimos, ac principes ciuitatis; Mercurium, qui sacris anniuersarijs apud eos, ac summa religione coleretur, quem P. Africanus Carthagine capta Tindaritanis non

ſolum ſuæ uictoriæ, ſed etiam illorum fidei, ſocietatiſq; monimentum, atq; indiciū dediſſet, huius ui, ſcelere, imperioq; eſſe ſublatum. qui, ut primum in illud oppidum uenit, ſtatim, tanquam ita fieri non ſolum oporteret, ſed etiam neceſſe eſſet, tanquam hoc ſenatus mādaſſet, populusq; R. iuſſiſſet, ita, continuo ſignum ut demolirentur, & Meſſanam deportarent, imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum; qui audiebāt, incredibile uideretur: non eſt ab iſto primo illo aduentu perſeueratum. diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audiſtis, ut demoliatur. cum recuſaret, uehemēter minatur. ita tum ex illo oppido proficiſcitur. Proagorus refert rem ad ſenatum: uehemēter undiq; reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquanto poſt ad illos uenit, quærit continuo de ſigno. reſpondetur ei, ſenatum non permittere; pœnam capitis conſtitutā, ſi iniuſſu ſenatus quiſquam attigiſſet: ſimul religio commemoratur. tū iſte, quam mihi religionem narras? quam pœnam? quem ſenatum? uiuum te nō relinquam: moriere uirgis, niſi ſignum traditur. Sopater iterum flens ad ſenatū defert iſtius cupiditatem, minaſq; demonſtrat. ſenatus Sopatro reſponſum nullum dat, ſed cōmotus, perturbatuſq; diſcedit. ille Prætoris accerſitus nuntio, rem demonſtrat, negat ullo modo fieri poſſe. atque hæc (nihil enim prætermittendum de iſtius impudentia uidetur) agebantur in cōuētu palā, de ſella, ac de loco ſuperiore. erat hiems ſumma, tempeſtas, ut ipſum Sopatrū dicere audiſtis, perfrigida, imber maximus, cum iſte imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat, præcipitem in forū deijciant, nudumq; conſtituant. uix erat hoc planè etiā

imperatum,cum illum spoliatum,stipatumq; lictoribus uideres.omnes ideo putabāt,ut miser, atque innocēs uirgis cæderetur.fefellit hæc homines opinio. uirgis iste cæderet sine causa sociū populi R.atque amicū? non usque eò improbus:non omnia sunt in eo uno uitia:nunquam fuit crudelis.leniter hominem clementerq; accepit.equestres sunt medio in foro Marcellorum statuæ,sicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ.ex quibus iste C.Marcelli statuā delegit:cuius officia in illa ciuitate,totáq; prouincia recentissima erant,& maxima . in ea Sopatrum,hominē tum domi nobilem,tum summo magistratu præditum, diuaricari,ac deligari iubet.quo cruciatu sit affectus,uenire in mentem necesse est omnibus,cū esset uinctus nudus in aere,in imbri, in frigore.neq; tamē finis huic iniuriæ,crudelitatiq; fiebat,donec populus,atque uniuersa multitudo atrocitate res, misericordiáq; cōmota,senatū clamore coegit, ut ei simulacrū illud Mercurij polliceretur. clamabant fore,ut ipsi sese dij immortales ulciscerētur,hominem interea perire innocentē non oportere. tum frequēs senatus ad istum uenit, pollicetur signum. ita Sopater de statua C.Marcelli,cum iā penè obriguisset,uix uiuus aufertur.non possum disposite istū accusare,si cupiam. opus est non solū ingenio,uerum etiam artificio quodam singulari.unū hoc crimē uidetur esse,& à me pro uno ponitur: de Mercurio Tindaritano plura sunt : sed ea quo pacto distinguere, ac separare possim, nescio.est pecuniarū captarum, quòd signum à socijs pecuniæ magnæ sustulit:est peculatus,quòd publice populi R.signū,de præda hostium captum,positum imperatoris nostri nomine,nō dubitauit auferre. est maiestatis,quòd

imperij

imperij nostri gloriæ, rerumq; gestarũ monimenta euertere, atque asportare ausus est. est sceleris, ꝙ religiones maximas uiolauit. est crudelitatis, ꝙ in hominem innocentem, in sociũ nostrũ, atque amicũ, nouũ, ac singulare supplicij genus excogitauit. illud uero quid sit, iã non queo dicere: quo nomine appellem, nescio: ꝙ in C. Marcelli statua. quid est hoc? patronus ne quòd erat? quid tum? quò id spectat? utrum ea res ad opẽ, an ad calamitatem cliẽtium, atque hospitũ ualere debebat? an ut hoc ostenderes, contra uim tuam in patronis præsidij nihil esse? quis hoc nõ intelligeret, in improbi præsentis imperio maiorem esse uim, q̃ in bonorum absentiũ patrocinio? an uero ex hoc illa tua singularis significatur insolentia, superbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorũ putasti? itaq; nunc Siculorũ Marcelli nõ sunt patroni, Verres in eorũ locũ substitutus est. quã in te tantam uirtutem esse, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tã illustrem, tam splendidæ prouinciæ traducere ad te, auferre à certissimis, antiquissimisq; patronis? tu ista stultitia, nequitia, inertia, non modo totius Siciliæ, sed unius tenuissimi Siculi cliẽtelã tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in cliẽtes Marcellorũ fuit? tu ex illius honore in eos ipsos, qui honorẽ illi habuerant, supplicia quærebas? quid postea? quid tandẽ tuis statuis fore arbitrabare? an uero id, quod accidit? nã Tindaritani statuam istius, quam sibi propter Marcellos, altiore etiam basi poni iusserat, deturbarũt, simul ac successũ isti audierunt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad statuam Siculi te Prætore alligabãtur,

eius religioni te eūdem uinctū, astrictumq; dedamus. ac primo iudices hoc signum Mercurij dicebat iste Tyndaritanos C. Marcello huic Aesernino uendidisse: atque hoc sua causa etiam Marcellū ipsum sperabat esse dicturū. quod mihi nunquā uerisimile uisum est, adolescentem illo loco natū, patronū Siciliæ, nomen suū isti ad translationem criminis commodaturum. uerūtamē ita res mihi tota præuisa, atque præcauta est, uti, si maxime esset inuētus, qui in se suscipere istius culpā, crimenq; cuperet, tamē is proficere nihil posset: eos. n. testes deduxi, et eas literas deportaui, ut de istius facto dubiū nemini esset posset. publicæ literæ sunt, deportatū esse Mercuriū Messanā sumptu publico: dicūt, quanti: præfuisse huic negotio publice Legatū Poleā. quid is? ubi est? præsto est: testis est. Proagori Sopatri iussu. quis est hic? qui ad statuā astrictus est. quid is? ubi est? testis est. uidistis hominē, et uerba eius audistis. demoliendum curauit Demetrius Gymnasiarchus, q̄ is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipse præsens: Romæ, nuper istū esse pollicitū, sese id signū Legatis esse redditurum, si eius rei testificatio tolleretur, cautumq; esset eos testimoniū non esse dicturos. dixit hoc apud uos Zosippus, & Hismenias, homines nobilissimi, et principes Tindaritanæ ciuitatis. Quid Agrigēto? nō ne eiusdē P. Scipionis monimētum, signum Apollinis pulcherrimū, cuius in femine literulis minutis argenteis nomē Myronis erat inscriptum, ex Aesculapij religiosissimo fano sustulisti? quod iste iudices cū clàm fecisset, cum ad suum scelus illud, furtumq; nefarios quosdam homines improbos duces, atque adiutores adhibuisset: uehementer cō-

mota ciuitas est. uno eodem tempore Agrigentini beneficium Africani, religionem domesticam, ornamẽtum urbis, indicium uictoriæ, testimonium societatis requirebãt. itaque ab illis, qui principes in ea ciuitate erant, præcipitur, & negotiũ datur Quæstoribus, & Aedilibus, ut noctu uigilias agerẽt ad ædes sacras: etenim iste Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quòd ciues R. uiri fortes, ac strenui, & honesti permulti in illo oppido, coniunctissimo animo cum ipsis Agrigentinis uiuunt, ac negotiantur) non audebat palàm tollere, aut poscere, quæ placebant. Herculis templum est apud Agrigentinos, non longe à foro, sanè sanctum apud illos, & religiosum. ibi est ex ære simulacrum ipsius Herculis: quo non facile quidquã dixerim me uidisse pulchrius (tametsi nõ tam multum in istis rebus intelligo, quàm multa uidi) usque eò iudices, ut rictus eius, ac mentum paulo sit attritius, quòd in precibus, & gratulationibus non solum id uenerari, uerum etiam osculari solent. ad hoc templum, cum esset iste Agrigenti, duce Timarchide repente nocte intempesta seruorum armatorum fit cõcursus, atque impetus. clamor à uigilibus, faniq; custodibus tollitur. qui primo cum obsistere, ac defendere conarentur, male mulctati clauis, ac fustibus repelluntur. postea conuulsis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri signum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebuit, expugnari deos patrios, non hostium aduentu, neque repentino prædonũ impetu, sed ex domo, atque cohorte Prætoria manũ fugitiuorũ instructã, armatamq; uenisse.

nemo Agrigenti neque ætate tã affecta, neq; uiribus tã infirmis fuit, qui non illa nocte eo nuncio excitatus surrexerit, telumq́;, quod cuique sors offerebat, arripuerit. itaq; breui tẽpore ad fanũ ex urbe tota concurritur. hora amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebãtur: illud interea nulla lababat ex parte, cum alij uectibus subiectis conarentur cõmouere, alij deligatũ omnibus mẽbris rapere ad se funibus. repẽte Agrigẽtini concurrunt: fit magna lapidatio: dant sese in fugã istius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla perparuula tollunt, ne omnino inanes ad istum prædonẽ religionum reuerterentur. nunq̃ tam male est Siculis, quin aliquid facete, & cõmode dicant, uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum Verrem, q̃ illum aprum Erymanthium referri oportere. hanc uirtutem Agrigentinorum imitati sunt Assorini postea, uiri fortes, et fideles, sed nequaquã ex tam ampla, neque tã ex nobili ciuitate. Chrysas est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius est in agro, propter ipsam uiã, qua Assoro itur Ennã: in eo Chrysæ est simulacrum præclare factũ è marmore. id iste poscere Assorinos propter singularẽ eius fani religionem non ausus est. Tlepolemo dat, Hieroniq́; negotium illi noctu facta manu, armatiq́; ueniunt: fores ædis effringũt: æditui, custodesq́; mature sentiũt: signũ, quod erat notum uicinitati, buccina datur: homines ex agris cõcurrunt: eijcitur, fugaturq́; Tlepolemus: neq; quidquam ex fano Chrysæ, præter unum perparuulũ signum ex ære, desideratum est. Matris magnæ fanũ

apud Enguinos est: iam enim mihi nõ modo breuiter unoquoque dicendũ est, sed etiam prætereunda uidentur esse permulta, ut ad maiora istius, & illustriora in hoc genere furta, et scelera ueniamus. in hoc fano loricas, galeasq; æneas, cælatas opere Corinthio, hydriasq; grãdes, simili in genere, atque eadẽ arte perfectas, idẽ ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellẽtissimus, posuerat, & suũ nomẽ inscripserat. quid iam de isto plura dicam, aut queras? omnia illa iudices abstulit: nihil in religiosissimo fano, præter uestigia uiolatæ religionis, nomenq; P. Scipionis, reliquit: hostiũ spolia, monimẽta imperatorũ, decora, atque ornamẽta fanorum, posthac his præclaris nominibus amissis, in instrumẽto, ac suppellectili C. Verris numerabũtur. tu uidelicet solus uasis Corinthijs delectaris? tu illius æris tẽperationẽ, tu operum liniamenta solertissime perspicis? hæc Scipio ille nõ intelligebat, homo doctissimus, atque humanissimus? tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis intelligis, et iudicas? uide, ne ille non solũ temperãtia, sed etiam intelligẽtia te, atque istos, qui se elegantes dici uolunt, uicerit: nã quia, q̃ pulchra essent, intelligebat, iccirco existimabat ea non ad hominũ luxuriem, sed ad ornatum fanorũ, atque oppidorum esse facta, ut posteris nostris monimẽta religiosa esse uideãtur. audite etiã singularem eius iudices cupiditatẽ, audaciã, amentiam, in ijs præsertim sacris polluendis, quæ non modo manibus attingi, sed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses, eadem religione qua Romæ, qua in cæteris locis, qua propè in toto orbe terrarũ. in eo sacrario intimo fuit signum Cereris per-

antiquum : quod uiri, non modo cuiusmodi esset, sed ne esse quidẽ sciebant: aditus enim in id sacrariũ nõ est uiris: sacra per mulieres, ac uirgines cõfici solent. hoc signũ noctu clàm istius serui ex illo religiosissimo, atque antiquissimo fano sustulerũt. postridie sacerdotes Cereris, atque illius fani antistitæ, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferũt. omnibus acerbũ, indignũ, luctuosum denique uidebatur. tum iste permotus illa atrocitate negotij, ut ab se sceleris istius suspicio remoueretur, dat hospiti suo cuidã negotium, ut aliquem reperiret, quem ea fecisse insimularet, daretq; operã ut is eo crimine dãnaretur, ne ipse esset in crimine. res nõ procrastinatur: nã cũ iste Catinam profectus esset, serui cuiusdã nomen defertur : is accusatur : ficti testes in eũ dantur: rem cũctus senatus Catinensium legibus iudicat. sacerdotes uocantur : ex his quæritur secreto in curia, quid esset factũ, quemadmodum arbitrarentur signum esse ablatum. respondẽt illæ, Prætoris in illo loco seruos esse uisos. res, quæ esset antea nõ obscura, sacerdotũ testimonio perspicua esse cœpit. itur in consiliũ : seruus ille innocens omnibus sentẽtijs absoluitur, quo facilius uos hunc omnibus sentẽtijs condemnare possetis : quid enim postulas Verres? quid speras? quid spectas? quem tibi aut deorũ, aut hominũ auxilio putas futurum : eò ne tu seruos ad spoliandum fanum immittere ausus es, quò liberos adire ne orandi quidem causa fas erat? his ne rebus manus afferre nõ dubitasti. à quibus etiam oculos cohibere te religionũ iura cogebãt? tametsi ne oculis quidem captus in hanc fraudẽ tã sceleratã, ac tam nefariã decidisti: nã id con=

cupisti, quod nunquam uideras: id inquam adamasti, quod antea nõ aspexeras. auribus tu tantã cupiditatẽ concepisti, ut eã non metus, non religio, nõ deorũ uis, nõ hominum existimatio contineret. at ex uiro bono credo audieras, et bono auctore. qui id potest? qui ne ex uiro quidẽ audire potueris. audisti igitur ex muliere; quoniã id uiri neque uidisse, neque nosse poterãt. qualẽ porrò illã fœminã fuisse putatis iudices, q̃ pudicam, quæ cum Verre loqueretur? q̃ religiosam, quæ sacrariũ spoliandi ostenderet rõnem? at minime mirũ, quæ sacra per summam castimoniam uirorũ, ac mulierũ fiãt, eadem per istius stuprum, ac flagitiũ esse uiolata. quid ergo? hoc solum auditione expetere cœpit, cũ id ipse nõ uidisset? immo uero alia cõplura. ex quibus eligam spoliationẽ nobilissimi, atq; antiquissimi fani: de qua priore actione testes dicere audistis. nunc eadẽ illa quæso audite, & diligenter, sicut adhuc fecistis, attendite. Insula est Melita iudices, satis lato ab Sicilia mari, periculosoq; disiũcta: in qua est eodẽ nomine oppidũ, quò iste nunquam accessit. quod tamen isti textrinũ per triennium ad muliebrem uestem conficiẽdam fuit. ab eo oppido non longe, in promontorio fanum est Iunonis antiquũ: quod tãta religione semper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali copia gesta, atque uersata sunt, sed etiam in hac prædonum multitudine semper inuiolatũ, sanctumq; fuerit. quin etiã hoc memoriæ proditũ est, classe quõdam Masinissæ Regis ad eũ locum appulsa, præfectum regiũ dentes eburneos incredibili magnitudine è fano sustulisse, et eos in Africã portasse, Masinissæq; donasse: Regẽ quidẽ primo

delectatũ esse munere: post, ubi audisset unde essent, statim certos homines in quinqueremi misisse, qui eos dẽtes reportarẽt. itaque in his inscriptũ literis punicis fuit, Regẽ Masinissam imprudentẽ accepisse, re cognita reponẽdos, restituendosq; curasse. erat præterea magna uis eboris, multa ornamẽta, in quibus eburneæ uictoriæ antiquo opere, ac summa arte perfectæ. hæc iste omnia, ne multis morer, uno impetu, atque uno nũcio per seruos Venerios, quos eius rei causa miserat, tollẽda, atque asportãda curauit. prò dij immortales, quẽ ego hominẽ accuso? quẽ legibus, ac iudiciali iure persequor? de quo uos sentẽtiã per tabellã feretis? dicũt Legati Melitẽses publice, spoliatum templum esse Iunonis, nihil istũ in religiosissimo fano reliquisse, quem in locum classes hostium sæpe accesserint, ubi piratæ ferè quotãnis hiemare solebãt: quod neque prædo uiolarit antea, neque hostis attigerit, id ab uno isto sic spoliatũ esse, ut nihil omnino sit relictũ. hic nũc aut iste reus, aut ego accusator, aut hoc iudiciũ appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut suspicionibus in iudiciũ uocatur? dij ablati, fana uexata, nudatæ urbes reperiuntur. earum aũt rerum nullam sibi iste neque inficiandi rationẽ, neque defendendi facultatẽ reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me, cõuincitur à testibus, urgetur cõfessione sua, manifestis in maleficijs tenetur, et manet etiã, ac tacitus facta mecũ sua recognoscit. nimiũ mihi diu uideor in uno genere uersari criminũ: sentio iudices occurrẽdũ esse satietati auriũ, animorumq; uestrorũ. quãobrẽ multa prætermittam. ad ea aũt, quæ dicturus sum, reficite uos quæso iudices p deos immortales, p eos ipsos, de quo=

rũ religione iãdiu dicimus,dũ id eius facinus cõmemoro,& profero,quo prouincia tota cõmota est. de quo si paulo altius ordiri,ac repetere memoriã religionis uidebor,ignoscite. rei magnitudo me breuiter perstringere atrocitatẽ criminis nõ sinit. Vetus est hæc opinio iudices,quæ cõstat ex antiquissimis Græcorũ literis,atq; monimẽtis;insulã Siciliã totã esse Cereri,et Liberæ cõsecratam.hoc cũ cæteræ gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis tã persuasum est,ut animis eorũ insitũ,atque innatum esse uideatur: nam & natas esse has in his locis deas,et fruges in ea terra primũ repertas arbitrãtur,et raptam esse Liberã, quã eandem Proserpinam uocãt, ex Ennensium nemore; qui locus,ꝙ in media est insula situs,umbilicus Siciliæ nominatur.quã cũ inuestigare, et conquirere Ceres uellet, dicitur inflãmasse tædas ijs ignibus,q̃ ex Aetnæ uertice erũpunt:quas sibi cum ipsa præferret, orbem omnium peragrasse terrarum. Enna autem,ubi ea,quæ dico,gesta esse memorantur,est loco præcelso,atq; edito:quo in summo est æquata agri planities,et aquæ perẽnes: tota uero omni aditu circuncisa,atque dirempta est. quã circa lacus,luciq; sunt plurimi,et lectissimi flores omni tempore anni:locus ut ipse raptum illũ uirginis,quem iam à pueris,accepimus, declarare uideatur: etenim propter est spelunca quædã, conuersa ad aquilonẽ,infinita altitudine, qua Ditẽ patrem fuerũt repente cũ curru extitisse, abreptamq; ex eo loco uirginẽ secũ asportasse,et subito nõ longe à Syracusis penetrasse sub terras, lacumq; in eo loco repẽte extitisse: ubi usque ad hoc tẽpus Syracusani festos dies anniuersarios agunt,celeberrimo uirorũ, mulierumq;

conuentu. propter huius opiniones uetustatem, quod eorum his locis uestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorũ, mira quædã tota Sicilia priuatim, ac publice religio est Cereris Ennensis: etenim multa sæpe prodigia uim eius, numenq́; declarant, multis sæpe in difficillimis rebus præsens auxiliũ eius oblatũ est: ut hæc insula ab ea nõ solũ diligi, sed etiã, incoli, custodiriq́; uideatur. nec solũ Siculi, uerũ etiã cæteræ gentes, nationesq́; Ennensem Cererẽ maxime colunt. etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore uenisse dicitur, frugesq́; attulisse: quantã esse religionem conuenit eorum, apud quos eã natam esse, & fruges inuenisse constat? itaq; apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorũ metus ex ostentis portenderetur, P. Mutio, L. Calphurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos: in quibus inuentũ est, Cererem antiquissimam placari oportere. tũ ex amplissimo collegio Decemuirali sacerdotes populi R. cũ esset in urbe nostra Cereris pulcherrimum, & magnificentissimum templum, tamen usque Ennam profecti sunt: tãta enim erat auctoritas, et uetustas illius religionis, ut, cũ illuc irent, non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci uiderentur. non obtundam diutius aures uestras: iandudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, et quotidiana dicendi consuetudine esse uideatur. hoc dico, hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq́; fiunt, à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublatã. qui accessistis Ennam, uidi=

stis simulacrum Cereris è marmore, & in altero templo Liberæ. sunt ea perampla, atque præclara, sed non ita antiqua. ex ære fuit quoddã modica amplitudine, ac singulari opere, cũ facibus, perantiquũ, omnium illorum, quæ sunt in eo fano, multo antiquissimum. id sustulit: ac tamen eo contentus nõ fuit. ante ædem Cereris in aperto, ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, et pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo saluti fuit, quòd eorum demolitio, atque asportatio perdifficilis uidebatur. insistebat in manu Cereris dextra simulacrum pulcherrime factum Victoriæ. hoc iste è signo Cereris auellendum, asportandumq; curauit. qui tandem istius animus est nunc in recognitione scelerum suorum, cũ ego ipse in commemoratione eorũ non solum animo cõmouear, uerum etiam corpore perhorrescam? uenit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentẽ: uersantur ante oculos omnia; dies ille, quo ego Ennam cum uenissem, præsto mihi sacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt; concio, conuentusq; ciuiũ, in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemitusq; fiebãt, ut acerbissimus tota urbe luctus uersari uideretur. nõ illi decumarũ imperia, non bonorũ direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidines, non uim, nõ contumelias, quibus operti, oppressi erãt, conquerebantur: Cereris numen, sacrorum uetustatem, fani religionem, istius sceleratissimi, atque audacissimi supplicio expiari uolebant: omnia se cætera pati, ac negligere dicebant: hic dolor erat tantus, ut Verres alter Orcus uenisse Ennam, & non Proserpinam asportasse, sed ipsam

abripuisse Cererem uideretur: etenim urbs illa, nō urbs uidetur, sed fanum Cereris esse: habitare apud sese Cererem Ennenses arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accolæ, atq; antistites Cereris esse uideantur. Ennæ tu simulacrū Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris Victoriā diripere, & deam deæ trahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erāt omnia, quæ sceleri propiora sunt, q̄ religioni. tenuerūt enim P. Popilio, P. Rupilio Coss. illum locum serui, fugitiui, barbari, hostes. sed neque tā serui illi dominorum, quàm tu libidinū: neque tā fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure, & à legibus: neque tā barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura, & moribus: neque illi tā hostes hominibus, quàm tu dijs immortalibus. quæ deprecatio est igitur ei reliqua, qui indignitate seruos, temeritate fugitiuos, scelere barbaros, crudelitate hostes uicerit? audistis Theodorū, & Numiniū, & Nicasionē Legatos Ennenses publice dicere, sese à suis ciuibus hæc habere mādata, ut ad Verrem adirent, & eum simulacrum Cereris, & Victoriæ reposcerent: id si impetrassent, tum ut morem ueterem Ennensiū conseruarent, publice in eū, tametsi uexasset Siciliā, tamē, quoniā hæc à maioribus constituta accepissent, testimonium ne quod dicerēt: sin aūt ea nō reddidisset, tum ut iudicio adessent, tum uti de eius iniurijs iudices docerent, sed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aspernari, nolite contemnere, ac negligere iudices. aguntur iniuriæ sociorum: agitur uis legum: agitur existimatio, ueritasq; iudiciorum. quæ

sunt omnia permagna, uerum illud maximum: tanta religione obstricta tota prouincia est, tanta superstitio ex istius facto mentes omniũ Siculorum occupauit, ut, quæcũque accidãt publice, uel priuatim incõmoda, pro pter eã causam scelere istius euenire uideãtur. audistis Cẽturipinos, Agyrinẽses, Catinẽses, Herbitẽses, Ennenses, cõplures alios publice dicere, quæ solitudo esset in agris, quæ uastitas, quæ fuga aratorum, quàm deserta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametsi istius multis, et uarijs iniurijs acciderũt, tamẽ hæc una causa in opinio ne Siculorum plurimum ualet, ꝙ Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq; Cereris in his locis interijsse arbitrantur. medemini religioni sociorũ iudices: conseruate ue strã auctoritatẽ: neque enim hæc exterma nobis est reli gio, neq; aliena. ꝙ si esset; si suscipere eã nolletis, tamẽ in eo, qui uiolasset, sancire uos uelle oporteret. nũc uero in cõmuni omniũ gẽtium religione, inq; his sacris, quæ maiores nostri ab exteris nationibus adscita, atq; accer sita coluerunt; quæ sacra, ut erant re uera, sic appella ri Græca uoluerũt: negligentes, ac dissoluti si cupiamus esse, qui possumus? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atque ornatissimæ Syracusarum direptionẽ cõmemorabo, & in mediũ proferam iudices, ut aliquã do totam huius generis orationẽ cõcludam, ac definiã. nemo ferè uestrum est, quin, quemadmodum captæ sint à M. Marcello Syracusæ, sæpe audierit, nonnunq̃ etiam in annalibus legerit. cõferte hanc pacem cum illo bello, huius Prætoris aduentum cum illius imperatoris uicto ria, huius cohortẽ impurã cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit,

conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. ac iam illa omitto, quæ disperse à me multis locis dicētur, ac dicta sunt: forum Syracusanorū, quod introitu Marcelli purum à cæde seruatū est, id aduentu Verris Siculorum innocentium sanguine redūdasse: portū Syracusanorum, qui tum & nostris classibus, et Carthaginensiū clausus fuisset, eum isto Prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq; patuisse. mitto adhibitā uim ingenuis, matresfamilias uiolatas, quæ tū urbe capta cōmissa nō sunt neque odio hostili, neque licētia militari, neque more belli, neque iure uictoriæ: mitto inq̄ hæc omnia, quæ ab isto per trienniū perfecta sunt. ea, quæ cōiūcta cū illis rebus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite. Vrbē Syracusas maximā esse Græcarū urbiū, pulcherrimamq; omnium, sæpe audistis. est iudices ita, ut dicitur: nā & situ est cū munito, tū ex omni aditu uel terra uel mari præclaro ad aspectum: & portus habet propè in ædificatione, aspectuq; urbis inclusos: qui cum diuersos inter se aditus habeant, in exitu cōiungūtur, & cōfluunt. eorū coniunctione pars oppidi, quæ appellatur Insula, mari disiuncta angusto, ponte rursum adiūgitur, et continetur. ea tāta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis cōstare dicatur. quarū una est ea, quā dixi, Insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium, aditumq; proiecta est: in qua domus est, quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent. in ea sunt ædes sacræ cōplures, sed duæ, quæ longe cæteris antecellūt; Dianæ una, & altera, quæ fuit ante istius aduentū ornatissima, Mineruæ. in hac Insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomē Arethusa est, incredibili ma

gnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum à mari disiunctus esset. Altera aũt est urbs Syracusis: cui nomẽ Acradina est: in qua forum maximũ, pulcherrimæ porticus, ornatissimũ Prytaneũ, amplissima est curia, templumq; egregium Iouis Olympij: cæteræq; urbis partes una lata uia perpetua, multisq; trãsuersis diuisæ, priuatis ædificijs cõtinẽtur. Tertia est urbs, quæ, ꝙ in ea parte Fortunæ fanũ antiquũ fuit, Tyche nominata est: in qua & gymnasiũ amplissimũ est, & cõplures ædes sacræ: coliturq; ea pars, & habitatur frequentissime. Quarta aũt est urbs: quæ, quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur: quã ad summam theatrũ est maximũ: præterea duo templa sunt egregia, Cereris unũ, alterũ Liberæ, signumq; Apollinis, qui Thesmotes uocatur, pulcherrimum, & maximũ: quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre. nunc ad Marcellũ reuertar, ne hæc à me sine causa cõmemorata esse uideãtur. qui cũ tam præclaram urbem ui, copijsq; cepisset, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinẽ, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur, delere, et extinguere. itaque ædificijs omnibus, publicis et priuatis, sacris, et profanis sic pepercit, quasi ad ea defendẽda cum exercitu, non expugnanda uenisset. in ornatu urbis habuit uictoriæ rõnem, habuit humanitatis. uictoriæ putabat esse, multa Romã deportare, quæ ornamento urbi esse possent: humanitatis, non planè spoliare urbẽ, præsertim quã conseruare uoluisset. in hac partitione ornatus non plus uictoria Marcelli populo R. appetiuit, quàm humanitas Syracusanis reseruauit.

Romam quæ asportata sunt, ad ædẽ Honoris, atque Virtutis, itemq; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano. putauit, si urbis ornamẽta domum suam nõ contulisset, domum suã urbi ornamẽto futurã. Syracusis aũt permulta, atque egregia reliquit, deum uero nullum uiolauit, nullũ attigit. conferte Verrem: nõ ut hominem cum homine cõparetis, ne qua tali uiro mortuo fiat iniuria; sed ut pacẽ cũ bello, leges cum ui, forum, et iurisdictionem cum ferro, & armis, aduentũ, & comitatum cum exercitu, & uictoria cõferatis. Aedes Mineruæ est in insula, de qua ante dixi: quã Marcellus non attigit, quã plenam, atq; ornatam reliquit. quæ ab isto sic spoliata, atque direpta est, nõ ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionũ, et cõsuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. pugna erat equestris Agathoclis Regis in tabulis picta præclare. his aũt tabulis interiores templi parietes uestiebãtur: nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis uisendũ putaretur. has tabulas M. Marcellus, cũ omnia illa uictoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit. iste, cum illa iam propter diuturnam pacẽ, fidelitatemq; populi Syracusani sacra, religiosáq; accepisset; omnes eas tabulas abstulit; parietes, quorum ornatus tot secula mãserat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, si Syracusas cepisset, duo tẽpla se Romæ dedicaturũ uouerat, id, quod erat ædificaturus, ijs rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, q nõ Honori, neq; Virtuti, ut ille, sed Veneri, et Cupidini uota deberet, is Mineruæ tẽplũ spoliare cõatus est. ille deos,

deorum

deorum spolijs ornare noluit : hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciã domum trãstulit. uiginti & septẽ præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadẽ æde sustulit: in quibus erãt imagines Siciliæ Regum, ac tyrannorum: quæ non solum pictorum artificio delectabant, sed etiã commemoratione hominum, & cognitione formarum. ac uidete, quanto tetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit, quàm quisquam superiorum, cum illi tamẽ ornarint templa deorum immortalium, hic etiam deorũ monimenta, atq; ornamẽta sustulerit. iam uero quid ego de ualuis illius templi cõmemorem? uereor, ne, hæc qui non uiderunt, omnia me nimis augere, atq; ornare arbitrentur. quod tamen nemo suspicari debet, tam esse me cupidum, ut tot uiros primarios uelim, præsertim ex iudicũ numero, qui Syracusis fuerint, qui hæc uiderint, esse temeritati, & mendacio meo conscios. cõfirmare hoc liquido iudices possum, ualuas magnificẽtiores ex auro atq; ebore perfectiores nullas unquam ullo tẽpore fuisse. incredibile dictu est, q̃ multi Græci de ualuarum harum pulchritudine scriptum reliquerint. nimirũ forsitan hæc illi mirentur, atque efferant. esto. ueruntamen honestius est Reip. nostræ iudices ea, quæ illis pulchra esse uideantur, imperatorẽ nostrũ in bello reliquisse, quàm Prætorẽ in pace abstulisse. ex ebore diligentissime perfecta argumenta erãt in ualuis: ea detrahẽda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimũ, crinitum anguibus, reuellit, atque abstulit: & tamẽ indicauit, se nõ solum artificio, sed etiã pretio, quæstuq; duci: nã bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erant & multæ, & graues, nõ dubitauit auferre : quarum iste non opere delactabatur , sed pondere.

itaq; eiuſmodi ualuas reliquit, ut, quæ olim ad ornandũ
templũ erant maxime, nunc tantũ ad claudendũ factæ
eſſe uideãtur. etiam ne gramineas haſtas? uidi. n. uos in
hoc non minime, cum teſtes dicerent, cõmoueri: ꝙ erant
huiuſmodi, ut ſemel uidiſſe ſatis eſſet, in quibus neq; ma
nu factum quidquã, neq; pulchritudo erat ulla, ſed tan
tũ magnitudo incredibilis: de qua uel audire ſatis eſſet:
nimium, uidere plus q̃ ſemel. etiã ne id concupiſti? nam
Sappho, quæ ſublata de Prytaneo eſt, dat tibi iuſtã excu
ſationẽ, propè ut concedendum, atq; ignoſcendũ eſſe ui=
deatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegãs,
tam elaboratũ quiſquã non modo priuatus, ſed popu=
lus potius haberet, q̃ homo elegantiſſimus, atque erudi=
tiſſimus Verres? nimirũ cõtra dici nihil poteſt: noſtrũ. n.
unuſquiſq;, qui tam beati, quàm iſte eſt, nõ ſumus, tã de
licati eſſe nõ poſſumus: ſi quando aliquid iſtiuſmodi ui=
dere uolet, eat ad ædem Felicitatis, ad monimentum Ca=
tuli, in porticum Metelli: det operam, ut admittatur in
alicuius iſtorum Tuſculanum: ſpectet eorum ornatum,
ſi quid iſte ſuorum Aedilibus accõmodauit: Verres hæc
habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atque oppido
rum habeat plenam domũ, uillas refertas. etiam ne hu=
ius operarij ſtudia, ac delicias iudices perferetis? qui ita
natus eſt, ita educatus, ita factus & animo, & corpore,
ut multo appoſitior ad deferenda, quàm ad auferẽda ſi
gna eſſe uideatur. atque hæc Sappho ſublata quantũ de
ſiderium ſui reliquerit, dici uix poteſt: nã tum ipſa fuit
egregie facta, tum epigrãma græcum pernobile inciſum
habuit in baſi: quod iſte eruditus homo, & Græculus, q̃
hæc ſubtiliter iudicat, qui ſolus intelligit, ſi unam literã

græcam sciſſet, certe non ſuſtuliſſet: nunc.n. quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, & id ablatũ indicat quid? ſignum Pæanis ex æde Aeſculapij præclare factum, ſacrum, & religioſum nõ ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionẽ colere ſolebant. quid? ex æde Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palàm ablatum eſt? quid? ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrũ Iouis Imperatoris, quem Græci Vrion nominant, pulcherrime factum non ne abſtuliſti? quid? ex æde Liberi paruũ illud caput pulcherrimũ, quod uiſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? atque ille Pæan ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, ut Græci ferũt, Liberi filius, inuentor olei eſſe dicitur, unà cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem aũt Imperatorem quãto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis, quanta religione fuerit eadem ſpecie, atq; forma ſignũ illud, quod ex Macedonia captũ, in Capitolio poſuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta: unũ, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus: alterum in Ponti ore, & anguſtijs: tertium, quod Syracuſis ante Verrem Prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit, ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis, poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id, cum tam multa ex illo mari bella emerſerint, tam multa porrò in Pontum inuecta ſint, uſque ad hanc diem integrum, inuiolatumq; ſeruatũ eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus, et uictor uiderat,

quod religioni concesserat, quod ciues, atq; incolæ Syracusani colere, aduenæ non solũ uisere, uerũ etiã uenerari solebant, id Verres ex templo Iouis sustulit. ut sæpius ad M. Marcellũ reuertar iudices, sic habetote, plures esse à Syracusanis istius aduentu deos, quàm uictoria Marcelli homines desideratos. etenim ille requisisse dicitur etiã Archimedẽ illũ, summo ingenio hominẽ, ac disciplina; eumq; cum audisset interfectum, permoleste tulisse. iste omnia, quæ requisiuit; nõ ut seruaret, uerum ut asportaret, requisiuit. iam illa, quia leuiora uidebuntur, si hoc loco dicerentur, ideo præteribo, quòd iste mensas Delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maximam uasorum Corinthiorũ ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. itaq; iudices, ij, qui hospites ad ea, quæ uisenda sunt, ducere solent, & unũquidq; ostẽdere, quos illi Mystagogos uocant; conuersam iam habent demonstrationem suã: nam ut ante demonstrabant, quid ubiq; esset; ita nunc, quid undique ablatũ sit, ostendunt. quid tũ? mediocri ne tandẽ dolore eos affectos esse arbitramini? non ita est iudices: primũ, quòd omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur: deinde hic ornatus, hæc opera, atque artificia, signa, tabulæ pictæ Græcos homines nimio opere delectãt. itaq; ex illorũ querimonijs intelligere possumus, hæc illis acerbissima uideri, quæ forsitan nobis leuia, & contẽnenda esse uideãtur. mihi credite iudices (tametsi uosmet ipsos hæc eadẽ audire certo scio) cũ multas acceperint per hosce annos socij, atque exteræ nationes calamitates, & iniurias, nullas Græci homines grauius tulerũt, nec ferunt, q̃ hu-

iuscemodi spoliationes fanorũ, atq; oppidorum. licet iste dicat, emisse se, sicuti solet dicere: credite mihi iudices, nulla unquam ciuitas tota Asia, & Græcia signum ullum, tabulam pictam, nullum deniq; ornamentum urbis sua uoluntate cuiquã uendidit: nisi forte existimatis, posteaquam iudicia seuera Romæ fieri desierint, Græcos homines hæc uẽdere cœpisse: quæ tum non modo non uendebant, cum iudicia fiebant, uerũ etiam coemebãt: nisi arbitramini L. Crasso, Q. Scæuolæ, C. Claudio, potẽtissimis hominibus, quorum Aedilitates ornatissimas uidimus, cõmercium istarũ rerũ cum Græcis hominibus non fuisse; his, qui post iudiciorum dissolutiones Aediles facti sunt, fuisse. acerbiorem etiã scitote esse ciuitatibus falsam istã, & simulatam emptionem, quàm si quis clàm surripiat, aut eripiat palàm, atque auferat: nã turpitudinem summam esse arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductam ciuitatem, & pretio paruo ea, quæ accepisset à maioribus, uendidisse, atque alienasse: etenim mirãdũ in modum Græci rebus istis, quas nos contemnimus, delectantur. itaque maiores nostri facile patiebãtur, hæc esse quãplurima apud socios, ut imperio nostro quãornatissimi, florentissimiq; essent. apud eos autem, quos uectigales, aut stipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebãt, ut illi, qbus ea iucũda sunt, quæ nobis leuia uidebãtur, haberent hæc oblectamẽta, et solatia seruitutis. quid arbitramini Rheginos, qui iã ciues R. sunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarẽtinos, ut ne Europam in Tauro sedentẽ amittant? ut Satyrũ, qui apud illos in æde Vestæ est? ut cætera? quid Thespienses, ut Cupidinis signũ, propter quod unũ uisuntur

Thespiæ? quid Gnidios, ut Venerem marmoream? quid, ut pictam, Coos? quid Ephesios, ut Alexandrum? quid Cyzicenos, ut Aiacem, aut Medeam? quid Rhodios, ut Ialysium? quid Atheniẽses, ut ex marmore Iacchum, aut Parthalum pictum, aut ex ære Myronis buculã? lõgum est, & nõ necessarium cõmemorare, quæ apud quosq; uisenda sunt tota Asia, & Græcia. uerum illud est, quamobrem hæc cõmemorarim; quòd existimare uos hoc uolo, mirum quendã dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferantur. atq; ut cæteros omittamus, de ipsis Syracusanis cognoscite: ad quos ego cum uenissem, sic primo existimabam, ut Romæ ex istius amicis acceperam, ciuitatem Syracusanam propter Heraclij hæreditatem non minus esse isti amicam, quàm Mamertinam propter prædarum, ac furtorum omnium societatem: simul & uerebar, ne mulierum nobiliũ, & formosarum gratia, quarum iste arbitrio Præturam per triẽnium gesserat, uirorumq;, quibuscum illæ nuptæ erant, nimia in istum non lenitudine, sed etiam liberalitate oppugnarer, si quid ex literis Syracusanorum cõquirerem: itaq; Syracusis cum ciuibus R. erã: eorum tabulas exscribebã, iniurias cognoscebã: cum diutius in negotio, curaq; fuerã; ut requiescerem, curamq; animi remitterem, ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar: ubi cũ equitibus R. ex illo conuentu honestissimis illos Verrutios, de quibus ante dixi, explicabã: à Syracusanis prorsus nihil adiumenti neque publice, neq; priuatim expectabã, neque erat in animo postulare. cum hæc agerẽ, repente ad me uenit Heraclius is, qui tum magistratum Syracusis habebat, homo nobilis, qui sacerdos Iouis fuisset: qui honos apud Syracusanos

est amplissimus.agit mecũ,& cum fratre meo,ut,si no=
bis uideretur,adiremus ad eorum senatũ: frequẽtes esse
in curia: se iussu senatus à nobis petere, ut ueniremus.
primo nobis fuit dubiũ,quid ageremus.deinde cito uenit
in mentẽ,nõ esse uitandum nobis illum conuentũ,& lo
cum.itaq; in curiã uenimus.honorifice sanè cõsurgitur.
nos rogatu magistratus assedimus.incipit is loqui,qui et
auctoritate,& ætate,&,ut mihi uisum est,usu rerũ an
tecedebat,Diodorus Timarchides.cuius omnis oratio hãc
habuit primo sententiã:senatũ populumq; Syracusanũ
moleste,grauiterq; ferre,quòd ego, cũ in cæteris Siciliæ
ciuitatibus senatũ populũq; docuissem,quid eis utilita=
tis,quid salutis afferrẽ,& cũ ab omnibus mãdata, Lega
tos,literas,testimoniaq; sumpsissem, in illa ciuitate nihil
eiusmodi facerẽ.respõdi,neq; Romæ in cõuẽtu Siculorũ,
cũ à me auxiliũ cõmuni omniũ Legationũ cõsilio peteba
tur,causaq; totius ad me Siciliæ deferebatur,Legatos Sy
racusanorũ affuisse; neque me postulare,ut quidquã cõ
tra C. Verrẽ decerneretur in ea curia, in qua inauratã
C.Verris statuã uiderẽ.quod posteaquã dixi,tãtus est ge
mitus factus aspectu statuæ,& cõmemoratione,ut illud
in curia positũ monimẽtũ scelerũ, nõ beneficiorũ uidere
tur.tũ pro se quisq;,quãtũ dicendo assequi poterat,doce
re me cœpit ea,quæ paulo ante cõmemoraui:spoliatã ur
bẽ, fana direpta,de Heraclij hæreditate,quã palæstritis
cõcessisset,multo maximã partẽ ipsum abstulisse: neque
postulandũ fuisse,ut ille palæstritas diligeret,qui etiã in
uentorẽ olei deũ sustulisset:neq; illã statuã esse ex pecu
nia publica,neque publice datã; sed eos,qui hæreditatis
diripiẽdæ participes fuissent,faciẽdã statuẽdãq; curasse:

eosdē Romæ fuisse Legatos, illius adiutores improbitatis,
socios furtorū, conscios flagitiorum: eo minus mirari me=
oportere, si illi cōmuni Legatorū uolūtati, & saluti Sici
liæ defuissent. ubi eorū dolorē ex illius iniurijs nō modo
minorem, sed propè maiorē, q̄ cæterorum Siculorum, esse
cognoui, tū meū animū in illos, tū mei cōsilij, negotij to=
tius suscepti causam, rationēq; proposui: tū eos hortatus
sum, ut causæ cōmuni, salutiq; ne deessent, ut ei illā lau
dationē, quā se ui, ac metu coactos paucis illis diebus de=
cresse dicebant, tollerent. itaque, iudices, Syracusani hæc
faciunt istius clientes, atq; amici: primum mihi literas
publicas, quas in ærario sanctiore cōditas habebāt, profe
rūt: in quibus ostendūt omnia, quæ dixi ablata, esse per
scripta, & plura etiā, quàm ego potui dicere: perscripta
autem hoc modo, quòd ex æde Mineruæ hoc & illud ab
esset, quòd ex æde Iouis, quòd ex æde Liberi. ut quisque
eis rebus tuendis, cōseruandisq; præfuerat, ita perscriptū
erat, cū rationem ex lege redderet, &, quæ acceperat, de
beret tradere, petisse, ut sibi, quòd hæ res abessent, ignosce
retur: itaque omnes liberatos discessisse, & esse ignotū
omnibus. quas ego literas obsignādas publico signo, depor
tandasq; curaui. de laudatione autē ratio sic reddita est:
primū cum à Verre literæ aliquanto ante aduētū meū
de laudatione uenissent, nihil esse decretū: deinde, cum
quidā ex illius amicis cōmonerent, oportere decerni, ma
ximo esse clamore, & cōuitio repudiatos; & postea quā
meus aduentus appropinquarit, imperasse eum, qui sum
mā potestatem haberet, ut decernerent: decretū ita esse,
ut multo plus illi laudatio mali, quàm boni possit affer
re. id adeo iudices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic

uos ex me cognoſcite. mos eſt Syracuſis, ut, ſi qua de re ad ſenatũ referatur, dicat ſentẽtiã, qui uelit. nominatim nemo rogatur. & tamẽ, ut quiſque honore, & ætate antecedit, ita primus ſolet ſua ſpõte dicere, idq; à cæteris ei cõceditur. ſi quando taceant omnes, tũc ſortito coguntur dicere. cum hic mos eſſet, refertur ad ſenatũ de laudatione Verris. in quo primum, ut aliquid eſſet moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totáq; prouincia optime meritus eſſet, ſeſe antea, cũ audiſſent ei negotium faceſſitũ, cumq; eum publice pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos eſſe: iniquum eſſe, tametſi Peduceus eorũ laudatione iam non uteretur, tamen nõ id prius decernere, quod aliquãdo uoluiſſent, quàm quod tũ cogerentur. cõclamant omnes, & approbãt ita fieri oportere. refertur de Peduceo. ut quiſque ætate, & honore antecedebat, ita ſentẽtiã dixit ex ordine. id adeo ex ipſo S. C. cognoſcite: nã principiũ ſentẽtiæ perſcribi ſolet. Recita. QVÒD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. dicit, qui primi ſuaſerint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic, quæſo, quo modo? QVÒD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. quid poſtea ſcriptum eſt? CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. quid hoc eſt? SORS DVCITVR. quamobrem? nemo erat uoluntarius laudator Præturæ tuæ? defenſor periculorũ tuorũ? præſertim cũ inire à Prætore gratiam poſſet? nemo. ipſi illi tui conuiuæ, conſiliarij, & conſcij, uerbum facere non audebant. in qua curia ſtatua tua ſtabat, & nuda filij, in ea nemo fuit, quem ne

nudus quidem filius in nuda prouincia commoueret. at=
que etiam hoc me docēt, eiuſmodi S.C. ſeſe feciſſe lauda
tionem. ui omnes intelligere poſſent, non laudationem,
ſed potius irriſionem eſſe illam, quæ commonefaceret
iſtius turpem, calamitoſamq; Præturā. etenim ſcriptum
eſſe ita; QVÒD iſte uirgis neminem cæcidiſſet; à quo
cognoſcitis nobiliſſimos homines, atque innocentiſſimos
ſecuri eſſe percuſſos: QVÒD uigilanter prouinciā admi
niſtraſſet; cuius omnes uigilias in ſtupris conſtat, adulte=
rijſq; eſſe conſumptas. hoc autem ſcriptum etiam, quod
proferre non auderet reus, accuſator recitare non deſine
ret, QVÒD prædones procul ab inſula Sicilia prohi=
buiſſet Verres, quos etiam intra Syracuſanam Inſulā re=
cepiſſet. quæ poſteaquam ex illis cognoui, diſceſſi cum
fratre è curia, ut nobis abſentibus, ſi quid uellent, decer=
nerent. decernunt ſtatim: primum ut L. fratri hoſpitiū
publice fieret, quòd is eandem uoluntatem erga Syracu
ſanos ſuſcepiſſet, quam ego ſemper habuiſſem. id nō mo
do tum ſcripſerunt, uerum etiam in ære inciſum nobis
tradiderunt. ualde hercle te Syracuſani tui, quos crebro
commemorare ſoles, diligunt: qui cum accuſatore tuo ſa
tis iuſtam cauſam coniungendæ neceſſitudinis putant,
quòd te accuſaturus ſit, & quòd ad inquirendum in te
uenerit. poſtea decernitur, ac non uarie, ſed propè coniū=
ctis ſententijs, ut laudatio, quæ C. Verri decreta eſſet, tol
leretur. at uero, cum iam non ſolum diſceſſio facta eſſet,
ſed etiam perſcriptum, atque in tabulas relatum, Prætor
appellatur. at quis appellat? magiſtratus aliquis? nemo. ſe
nator? ne id quidem. Syracuſanorum aliquis? minime.
quis igitur Prætorem appellat? qui Queſtor iſtius fue=

rat, Cæcilius. ò rem ridiculam: ò desertum hominẽ: ò desperatum, ac relictum: à magistratu Siculo, ne S.C. Siculi homines facere possent, ne suũ ius, suis moribus, suis legibus obtinere possent, non amicus istius, nõ hospes, nõ denique aliquis Siculus, sed Quæstor Prætorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? Prætor æquus, & sapiens dimitti iubet senatũ. cõcurrit ad me maxima multitudo. primum senatores clamare, eripi sibi ius, eripi libertatem: populus senatum laudare, gratias agere, ciues R. à me nusquã discedere. quo quidem die nihil ægrius factum est multo labore meo, q̃ ut manus ab illo appellatore abstinerentur. cum ad Pretorẽ in ius adissemus, excogitat sanè diligenter, & caute, quid decernat: nam antequã uerbum facerẽ, de sella surrexit, atq; abijt. itaque tũ de foro, cum iã aduesperasceret, discessimus. postri die mane ab eo postulo, ut Syracusanis liceret S.C. quod pridie fecissent, mihi reddere. ille enimuero negat: et ait indignũ facinus esse, quòd ego in senatu Græco uerba fecissem, quòd quidem apud Græcos græce locutus essem: ferri nullo modo posse. respondi homini, ut potui, ut uolui, ut debui. tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile esse perspicuum, quantum inter hunc & illum Numidicum uerum & germanũ Metellum interesset: illum noluisse sua laudatione iuuare L. Lucullum sororis uirum, quicum optime conuenisset; hunc homini alienissimo à ciuitatibus laudationes per uim, & metũ comparare. ꝙ ubi intellexi, multum apud illum recẽtes nuncios, multum tabulas non cõmendatitias, sed tributarias ualuisse; admonitu ipsorum Syracusanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus singula perscripta

erant. ecce autem noua turba, atq; rixa: ne tamen istum omnino Syracusis sine amicis, sine hospitibus planè nudũ esse, ac desertũ putetis. retinere cœpit tabulas Theõnastus quidam, homo ridicule insanus: quem Syracusani Theoractum uocant: qui illic eiusmodi est, ut eum pueri sectentur, ut omnes, cum loqui cœperit, irrideãt. huius tamen insania, quæ ridicula est alijs, mihi tũ molesta sanè fuit. nam cum spumas ageret in ore, arderent oculi, uoce maxima, uim me sibi afferre, clamaret: copulati in ius peruenimus. hic ego postulare cœpi, ut mihi tabulas obsignare, ac deportare liceret: ille cõtra. instare ego, omnium mihi tabularũ, & literarũ fieri potestatem oportere: contrà, ille furiosus urgere, nihil ad se nostras leges pertinere. Prætor intelligens, negare sibi placere, quod S. C. ratum esse nõ deberet, id me Romam deportare. quid multa? nisi uehemẽtius homini minatus essem, nisi legũ sanctionem, pœnamq; recitassem; tabularũ mihi potestas facta non esset. ille autẽ insanus, qui pro isto contra me uehementissime declamasset, postquã impetrauit, credo ut in gratiã mecũ rediret, libellũ mihi dat, in quo istius furta Syracusana perscripta erant: quæ ego antea iam ab illis cognoram, & acceperã. laudent te sanè iam Mamertini, qui ex tanta prouincia soli sunt, qui te saluũ uelint: ita tamen laudent, ut Heius, qui eius princeps Legationis est, adsit: ita laudent, ut ea, quæ rogati erũt, mihi parati sint respõdere. ac ne subito à me opprimãtur, hæc sum rogaturus, nauem debeãt ne? fatebuntur: præbuerint ne Prætore C. Verre? negabunt: ædificauerint ne nauẽ onerariã maximã publice, quã Verri dederunt? negare nõ poterũt, frumentũ ne ab his sumpserit Verres,

quod populo R. mitteret, sicuti superiores? negabunt. quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent. fuisse Messanam omnium istius furtorum, ac prædarum receptricem? negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata? hanc denique nauem maximam à Mamertinis datam, onustã cum isto Prætore profectam? fatebuntur. quamobrem tibi habe sanè istam laudationem Mamertinam: Syracusanam quidem ciuitatẽ, ut abs te affecta est, ita in te esse animatam uidemus: apud quos etiam Verrea illa flagitiosa sublata sunt: etenim minime conueniebat, ei deorũ honores haberi, qui simulachra deorũ sustulisset. etiam mehercule illud in Syracusanis merito reprehẽderetur, si, cum diem festum ludorum de fastis suis sustulisset celeberrimũ, & sanctissimum, quòd eo ipso die Syracusæ à Marcello captæ esse dicuntur, ijdem diẽ festum Verris nomine agerent, cum iste Syracusanis, quæ ille calamitosus dies reliquerit, ademisset. at uidete hominis impudentiam, atq; arrogantiam iudices, qui non solum Verrea hæc turpia, ac ridicula ex Heraclij pecunia constituerit, uerum etiam Marcellea tolli imperarit; ut ei sacra facerent, quotannis, cuius opera omnium annorum sacra, deosq; patrios amiserant; eius autem familiæ dies festos tollerent, per quam cæteros quoque festos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VII. ORATIO X.

n EMINI uideo dubium esse iudices, quin apertissime C. Verres in Sicilia sacra, profanaq́; omnia & priuatim, & publice spoliarit, uersatusq́; sit sine ulla non modo religione, uerum etiam dissimulatione in omni genere furandi, atq; prædandi. sed quædam mihi magnifica, & præclara eius defensio ostẽditur: cui quẽadmodum resistam, multo mihi antea est iudices prouidendum: ita enim causa constituitur, prouinciam Siciliam uirtute eius, et uigilãtia singulari dubijs, formidolosisq́; temporibus à fugitiuis, atq; à belli periculis tutam esse seruatam. quid agam iudices? quò accusationis meæ rationem conferam? quò me uertam ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidã, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo, ubi se iactaturus sit Hortensius belli pericula, tempora Reip. imperatorũ penuriam cõmemorabit. tum deprecabitur à uobis, tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini talem imperatorem populo R. Siculorum testimonijs eripi, ne'ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ uelitis. non possum dissimulare iudices. timeo, ne C. Verres propter hanc uirtutem eximiam in re militari omnia, quæ fecit, impune fecerit: uenit enim mihi in mẽtem, in iudicio M. Aquilij quantum auctoritatis, quãtũ momenti oratio M. Antonij habuisse existimata sit: qui, ut erat in dicendo non solum sapiens, sed etiam fortis,

cāusa propè perorata, ipse arripuit M. Aquilium, constituitq; in cōspectu omnium, tunicamq; eius à pectore ab scidit, ut cicatrices populus R. iudicesq; aspicerent aduerso corpore exceptas. simul et de illo uulnere, quod ille in capite ab hostiū duce acceperat, multa dixit, eoq; adduxit eos, qui erant iudicaturi, uehementer ut uererētur, ne, quem uirum fortuna ex hostium telis eripuisset, cū sibi ipse non pepercisset, hic non ad populi R. laudē, sed ad iudicū crudelitatem uideretur esse seruatus. hæc eadem nunc ab illis defensionis ratio, uiaq; tentatur: idem quæritur. sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omniū, uitiorumq; princeps: at est bonus imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reseruādus. nō agam summo iure tecum: non dicam id, quod debeam forsitan obtinere; cum iudicium certa lege sit constitutū, nō quid in re militari fortiter feceris, sed quemadmodum manus ab alienis pecunijs abstinueris, abs te doceri oportere. nō inquā sic agam: sed ita quæro, quemadmodum te uelle intelligo, quæ tua opera, & quanta fuerit in bello. quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, & honesta oratio: sed tamen quo bello? nos enim post id bellum, quod M. Aquilius confecit, sic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorum bellum fuisse. at in Italia fuit. fateor: & magnam quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriam cum M. Crasso, aut Cn. Pompeio cōmunicādam putas? non arbitror hoc etiam deesse tuæ impudentiæ, ut quidquam eiusmodi dicere audeas. obstitisti uidelicet, ne ex Italia transire in Siciliam fugitiuorum copiæ possent. ubi? quando? qua

ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorsus audiuimus: & illud audiuimus, M. Crassi fortissimi uiri uirtute, consilioq; factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Messanam transire possent. à quo illi conatu nõ tantopere prohibendi fuissent, si ulla in Sicilia præsidia ad illorum aduentum opposita putarētur. at cum in Italia bellum tam propè à Sicilia, tamen in Sicilia non fuit? quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius belli in Italiã ulla peruasit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrum, aditum facilem hostibus, an contagionē imitandi eius belli periculosam fuisse? aditus omnis hominibus sine ulla facultate nauium nõ modo disiunctus, sed etiam clausus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuisse dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, q̃ ad Peloridem accedere. contagio autē ista seruilis belli cur abs te potius, q̃ ab ijs omnibus, qui cæteras prouincias obtinerũt, prædicatur? an quòd in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipsa causa est, cur ipsa prouincia minimo in periculo sit, & fuerit: nam posteaquam illinc M. Aquilius decessit, omnium instituta, atque edicta Prætorũ fuerunt eiusmodi, ut ne quis cum telo seruus esset. uetus est quod dicam, & propter seueritatem exempli nemini fortasse uestrum inauditum: L. Domitium Prætorem in Sicilia, cum aper ingens ad eum allatus esset, admiratum requisisse, quis eum percussisset: cum audisset, pastorem cuiusdam fuisse, eum ad se uocari iussisse, illum cupide ad Prætorem, quasi ad laudē, atque ad præmiũ accurrisse: quæsisse Domitiũ, qui tantam bestiam percussisset? illum

respondisse,

respondisse, uenabulo: statim deinde iussu Prætoris in crucē esse sublatū. durū hoc fortasse uideatur: neq; ego ullam in partem disputo: tantū intelligo, maluisse Domitium crudelem in animaduertēdo, q̄ in prætermittēdo dissolutū uideri. ergo his institutis prouinciæ, iā tū, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortissimus, Cn. Norbanus in summo otio fuit, perfacile enim sese Sicilia tuebatur, ne quod in ipsa, bellū posset existere. etenim cum nihil tam cōiunctū sit, quàm negotiatores nostri cū Siculis usu, re, ratione, concordia; & cū ipsi Siculis res suas ita constitutas habeant, ut his pacem expediat esse; imperium aūt populi R. sic diligant, ut id imminui, aut commutari minime uelint; cumq́; hæc ab seruorum bello pericula & Prætorum institutis, & dominorū disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticum, quod ex ipsa prouincia nasci possit. quid igitur? nulli ne motus in Sicilia seruorū Verre Prætore? nullæ ne cōsensiones factæ esse dicūtur? nihil sanè, quod ad senatum populumq́; R. peruenerit: nihil, quod iste Romam publice conscripserit. & tamē cœptū esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. id adeo non tā ex re, q̄ ex istius factis, decretisq́; cognosco. ac uidete, q̄ nō inimico animo sim acturus. ego ipse hæc, quæ ille quærit, quæ adhuc nunquā audistis, commemorabo, & proferā. In Tricalino, quem locū fugitiui iam ante tenuerūt, Leonidæ cuiusdam Siculi familia in suspicionem uocata est cōiurationis. res delata ad istum. statim, ut par fuit, iussu eius homines, qui nominati erant, cōprehensi sunt, adductiq́; Lilybæum: domino denunciatum est, ut adesset: causa dicta damnati

ſunt.quid deinde?quid cēſetis? furtū fortaſſe, aut præ=
dã expectatis aliquã? nolite uſquequaque eadē quære=
re.in metu belli,furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſi
qua hic fuit in hac re occaſio,prætermiſſa eſt. tū potuit
à Leonida nummorum aliquid auferre,cum denūcia=
uit,ut adeſſet. fuit nūdinatio aliqua,& iſti non noua,
ne cauſam diceret. etiam alter locus,ut abſoluerentur.
damnatis quidem ſeruis,quæ prædãdi poteſt eſſe ratio?
produci ad ſuppliciū neceſſe eſt:teſtes enim ſunt, qui in
conſilio fuerūt: teſtes publicæ tabulæ: teſtis ſplendidiſſi
ma ciuitas Lilybætana:teſtis honeſtiſſimus, maximusq́;
conuentus ciuiū R.nihil poteſt.producēdi ſunt: itaque
producuntur,& ad palum alligantur.etiamnum mihi
expectare uidemini iudices,quid deinde factū ſit,ꝙ iſte
nihil unquã fecit ſine aliquo quæſtu,atque præda.quid
in eiuſmodi re fieri potuit?quod cōmodum eſt?expecta
te facinus ꝗ uultis improbum:uincam tamen expecta=
tionem omniū.nomine ſceleris, coniurationisq́; dãna=
ti,ad ſupplicium traditi,ad palū alligati,repente mul=
tis millibus hominū inſpectantibus ſoluti ſunt,& Leo=
nidæ illi domino redditi.quid hoc loco potes dicere ho=
mo amētiſſime?niſi id,quod ego nō quæro,quod deniq;
in re tã nefaria,tametſi dubitari nō poteſt,tamen, ne ſi
dubitetur quidē,quæri oporteat; quid,aut quantū,aut
quo modo acceperis.remitto tibi hoc totū,atq; iſta te cu
ra libero: neque.n.metuo,ne hoc cuiꝗ perſuadeatur,
ut,ad quod facinus nemo,præter te,ulla pecunia addu
ci potuerit,id tu gratis ſuſcipere conatus ſis.uerū de iſta
furãdi,prædãdiq́; rōne nihil dico: de hac imperatoria
iã tua laude diſputo.ꝗd ais bone cuſtos,defenſorq́; pro=

uinciæ? tu quos seruos arma capere, ac bellũ facere in Si cilia uoluisse cognoras, et de cõsilij sentẽtia iudicaras, hos ad suppliciũ iã more maiorũ traditos, et ad palum alligatos, ex media morte eripere, ac liberare ausus es, ut quã dãnatis seruis crucẽ fixeras, hanc indemnatis ci uibus R. reseruares? perditæ ciuitates, desperatis omni= bus rebus, hos solẽt exitus exitiales habere, ut dãnati in integrũ restituãtur, uincti soluãtur, exules reducãtur, res iudicatæ rescindantur. quæ cum accidunt, nemo est, quin intelligat ruere illã Remp. hæc ubi ueniunt, nemo est, qui ullã spem salutis reliquam esse arbitretur. atq; hæc sicubi facta sunt, facta sunt, ut homines populares, aut nobiles supplicio, aut exilio leuarentur. ut nõ ab ijs ipsis, qui iudicassent, ut nõ statim, ut non eorum facino rum damnati, quæ ad uitam, & fortunas omnium per tinerent. hoc uero nouũ, & eiusmodi est, ut magis pro= pter reum, q̃ propter rem ipsam credibile esse uideatur, ut homines seruos, ut ipse qui iudicarat, ut statim è me dio supplicio dimiserit; ut eius facinoris dãnatos seruos, quod ad omniũ liberorum caput, & sanguinem perti= neret. ò præclarũ imperatorem, nec iam cum M. Aqui lio fortissimo uiro, sed uero cũ Paulis, Scipionibus, Ma= rijs conferendum. tãtum ne uidisse in metu, periculóq; prouinciæ? cum seruitiorum animos in Sicilia suspensos propter bellũ Italiæ fugitiuorum uideret? ne quis se cõ= mouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehẽdi iussit: quis non pertimescat? causam dicere dominos: quid seruis tã formidolosum? fecisse uideri, pronũcia= uit. exortã uidetur flãmã paucorũ dolore, ac morte re= stinxisse. quid deinde sequitur? uerbera, atq; ignes, et illa

extrema ad supplicium damnatorum, metũ cæterorũ, cruciatus, & crux. hisce omnibus supplicij sunt liberati. quis dubitet, quin seruorum animos summa formidine oppresserit, cũ uiderent ea facilitate Prætorẽ, ut ab eo seruorum, sceleris, cõiurationisq; damnatorum, uita uel ipso carnifice internuncio redimeretur. quid? hoc in Apolloniensi Aristodamo? quid? in Leonte Magarensi non idẽ fecisti? quid? iste motus seruorũ, belliq; subita suspicio utrum tibi tandem diligentiã custodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbissimi quæstus attulit? Halyciẽsis Eumenidæ, nobilis hominis, et honesti, magnæ pecuniæ uillicus cũ impulsu tuo insimulatus esset, HS L X à domino accepisti. quod nuper ipse iuratus docuit, quemadmodũ gestum esset. ab equite R. C. Matrinio absente, cũ is esset Romæ, ꝙ eius uillicos, pastoresq; tibi in suspicionem uenisse dixeras, HS centum abstulisti. dixit hoc L. Flauius, qui tibi eam pecuniã numerauit, procurator C. Matrinij: dixit ipse C. Matrinius: dicet clarissimus uir Cn. Lentulus Censor, qui Matrinij honoris causa, recenti negotio ad te literas misit, mittendasq; curauit. quid? de Apollonio Diocli filio Panormitano, cui Gemino cognomẽ est, præteriri potest? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifestius proferri potest? quẽ is, uti Panormũ uenit, ad se uocari, & de tribunali citari iussit, concursu magno, frequentiaq; conuentus. homines statim loqui, mirari, ꝙ Apollonius homo pecuniosus tãdiu ab isto maneret integer: excogitauit: nescio qd attulit: profecto homo diues, repẽte à Verre nõ sine causa citatur: expectatio summa omnium, quidnã id esset: cũ exanimatus subito ipso ac-

currit cum adolescente filio: nā pater grandis natu iandiu lecto tenebatur. nominat iste seruū, quem magistrū pecoris esse diceret: eum dicit coniurasse, & alias familias concitasse. is omnino seruus in familia nō erat. eū statim exhiberi iubet. Apollonius affirmat seruū se omnino illo nomine habere neminē. iste hominem arripi à tribunali, & in carcerē coniici iubet. ille clamare, cū raperetur, nihil se miserum fecisse, nihil cōmisisse, pecuniam sibi esse in nominibus, numeratā in præsentia nō habere. hæc cum maxime summa hominum frequētia testificaretur, ut quiuis intelligere posset, eū, ꝙ pecuniā non dedisset, iccirco illa tā acerba iniuria affici, cū maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in uincla coniectus est. uidete constantiam Prætoris, & eius Prætoris, qui nunc reus nō ita defendatur, ut mediocris Prætor; sed ita laudetur, ut optimus imperator. cum seruorū bellum metueretur; quo supplicio dominos indēnatos afficiebat, hoc seruos dānatos liberabat. Apollonium, locupletissimum hominem, qui, si fugitiui bellum in Sicilia faceret, amplissimas fortunas amitteret: belli fugitiuorum nomine, indicta causa, in uincla coniecit: seruos, quos ipse cū consilio belli faciendi causa consensisse iudicauit, eos sine cōsilii sententia, sua sponte, omni supplicio liberauit. quid, si ab Apollonio aliquid cōmissum est, quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem sic agemus, ut crimini, aut inuidiæ reo putemus esse oportere, si quo de homine seuerius iudicauit? non agā tā acerbe: nō utar ista accusatoria consuetudine, si quod est factum clementer, ut dissolute factū criminer; si quid uindicatū seuere est, ut ex eo crudelita-

tis inuidiã colligam . non agam ista rõne : tua sequar iudicia : tuã defendam auctoritatem, quoad tu uoles. simul ac tute cœperis tua iudicia rescindere, mihi succẽ sere desinito : meo.n.iure contendam, eum, qui suo iudicio condẽnatus sit, iuratorum iudicũ sententijs damnari oportere . non defendã Apollonij causam , amici, atque hospitis mei, ne tuũ iudicium uidear rescindere: nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligẽtia dicã: praetermittam illud etiã, de quo antea dixi , fortunas eius ita cõstitutas fuisse familia, pecore, uillis, pecunijs creditis, ut nemini minus expediret, ullũ in Sicilia tumultũ, aut bellum cõmoueri : nõ dicã ne illud quidem; si maxime in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominẽ honestissimũ, ciuitatis honestissimæ , tã grauiter animaduerti causa indicta non oportuisse : nullã inuidiam in te ne ex illis quidẽ rebus concitabo ; cum esset talis uir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrãnicis interdictis tuis patri exacta ætate, et adolescẽti filio adeundi ad illum miserum potestatem nunquam esse factam: etiam illud præteribo ; quotiescunque Panormũ ueneris illo anno, et sex mẽsibus (nã tandiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te senatũ Panormitanũ adisse supplicem cũ magistratibus, sacerdotibusq; publicis, orãtem, atque obsecrantem, ut aliquando ille miser, atque innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc omnia: quæ si uelim persequi, facile ostendã, tua crudelitate in alios, oẽs tibi aditus misericordiæ iudicum iam pridem esse præclusos. omnia igitur ista concedã, & remittã : præuideo enim, quid sit defensurus Hortensius. fatebitur, apud istũ neque senectutẽ patris, neque ado-

lescẽtiam filij, neque lacrymas utriusque plus ualuisse, quàm utilitatẽ, salutemq; prouinciæ. dicet, Remp. administrari sine metu, ac seueritate nõ posse. quæret, quã obrem fasces Prætoribus præferantur, cur secures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot supplicia sint in improbos more maiorũ constituta. quæ cũ omnia grauiter, seuereq; dixerit: quærã, cur hunc eundẽ Apollonium Verres idẽ, repente, nulla noua re allata, nulla defensione, sine causa de carcere emitti iusserit: tãtumq; in hoc crimine suspicionis esse affirmabo, ut iã ipsis iudicibus sine mea argumentatione coniecturam facere permittam, quod hoc genus prædandi, quàm improbũ, quàm indignũ, quamq; ad magnitudinẽ quæstus immensum, infinitumq; esse uideatur: nã quæ iste in Apollonio fecit, ea primũ breuiter cognoscite quot, & quãta sint: deinde hæc expẽdite, atque æstimate pecunia: reperietis, iccirco hæc in uno homine pecunioso tot constituta, ut cæteris formidines similiũ incõmodorũ, atq; exẽpla periculorũ proponerẽtur. primũ insimulatio est repẽtina, capitalis, atq; inuidiosi criminis. statuite, quãti hoc putetis, et quàm multos redemisse. deinde crimen sine accusatore, sententia sine consilio, damnatio sine defensione. æstimate harum rerum omnium pretia: et cogitate, in his iniquitatibus unũ hæsisse Apolloniũ, cæteros profecto multos ex his incõmodis pecunia se liberasse. postremo tenebræ, uincla, carcer, inclusum suppliciũ, atque à conspectũ parentum, ac liberum, denique à libero spiritu, & communi luce seclusum. hæc uero, quæ uel uita redimi recte possunt, æstimare pecunia nõ queo. hæc omnia sero redemit Apollonius, iam mœrore, ac miserijs

perditus: ſed tamen cæteros docuit, ante iſtius auaritiæ, ac ſceleri occurrere. niſi uero exiſtimatis, hominem pecunioſiſſimũ ſine aliqua cauſa quæſtus iniectum ad tã incredibile crimen, aut ſine eadem cauſa repẽte è carcere emiſſum, aut hoc prædãdi genus ab iſto in illo uno adhibitũ, ac tentatũ, & nõ per illum omnibus pecunioſis Siculis metum propoſitum, & iniectum. cupio mihi iudices ab illo ſubijci, quoniã de militari eius gloria dico, ſi quid forte prætereo: nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius geſtis dixiſſe, quæ quidem ad belli fugitiuorũ pertinerent ſuſpicionẽ: certe nihil ſciens prætermiſi. habetis hominis cõſilia, diligentiã, uigilantiã, cuſtodiã, defenſionemq; prouinciæ. ſumma illuc pertinet, ut ſciatis, quoniã plura genera ſunt imperatorum, ex quo genere iſte ſit. ne diutius in tãta penuria uirorũ fortium talem imperatorem ignorare poſſitis; non ad Q. Maximi ſapientiã, neq; ad illius ſuperioris Africani in re gerẽda celeritatẽ, neque ad huius, qui poſtea fuit, ſingulare conſilium, neque ad Pauli rõnem, ac diſciplinã, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, ſed ad aliud genus imperatorum, ſanè diligenter retinendũ, & conſeruandum, quæſo, cognoſcite. itinerũ primũ laborem, qui uel maximus eſt in re militari iudices, et in Sicilia maxime neceſſarius, accipite q̃ facilem ſibi iſte, & iucundum ratione, conſilioq; reddiderit. primum temporibus hibernis ad magnitudinẽ frigorũ, et ad tempeſtatũ uim, ac imbriũ præclarũ ſibi hoc remediũ cõparat. urbẽ Syracuſas elegerat: cuius hic ſitus, atq; hæc natura eſſe loci, cœliq; dicitur, ut nullus unq̃ dies tã magna, turbulentaq; tẽpeſtate fuerit, quin aliquo tempore ſolẽ eius

diei homines uiderēt. hic ita uiuebat iste bonus impera tor hibernis mensibus, ut eum non facile nō modo extra tectū, sed ne extra lectum quidem quisquā uideret. ita diei breuitas cōuiuijs, noctis lōgitudo stupris, & flagitijs conterebatur. eum autem uer esse cœperat, cuius initiū iste nō à fauonio, neque ab aliquo astro notabat, sed, cum rosam uiderat, tūc incipere uer arbitrabatur; dabat se labori, atq; itineribus: in quibus usq; eò se præbebat patiētem, atque impigrum, ut eum nemo unq̄ in equo sedentē uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ Regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Melitensi rosa farctus. ipse autem coronam habebat unam in capite, alterā in collo: reticulumq́; ad nares sibi apponebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenū rosæ. sic confecto itinere, cū ad aliquod oppidum uenerat, eadem lectica usque in cubiculū deferebatur. eò ueniebant Siculorum magistratus, ueniebāt equites R. id quod ex multis iuratis audistis: cōtrouersiæ secreto deferebantur: paulo post palàm decreta auferebantur. deinde, ubi paulisper in cubiculo pretio, nō æquitate iura descripserat; Veneri iam, & Libero reliquū tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi nō prætermittenda uidetur præclari imperatoris egregia, ac singularis diligentia. nā scitote esse oppidum in Sicilia nullum, ex ijs oppidis, in quibus Prætores consistere, & conuentū agere solēt, quo in oppido non isti ex aliqua familia nō ignobili delecta ad libidinē mulier esset. itaque nōnullæ ex eo numero in cōuiuiū adhibebātur palàm. si quæ castiores erāt, ad tempus ueniebāt, lucem, cōuentumq́; uitabāt. erant autem conuiuia non illo silentio Præto-

rũ, atque imperatorum; neq; eo pudore, qui in magi=stratuũ cõuiuijs uersari solet; sed cũ maximo clamore, atque conuitio. nõnunq̃ etiam res ad manus, atque ad pugnã ueniebat: iste enim, Prætor seuerus, ac diligẽs, qui populi R. legibus nunq̃ paruisset, illis diligenter le=gibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. itaque erãt exitus eiusmodi, ut alius inter manus è cõuiuio, tã quã è prælio, auferretur, alius tãquã occisus relinquere tur, plerique fusi sine mẽte, ac sine ullo sensu iacerent; quiuis ut, cũ aspexisset, nõ se Prætoris conuiuiũ, sed ut Cãnensem pugnã nequitiæ uidere arbitraretur. cũ uero æstas summa esse iam cœperat, quod tẽpus omnes Sici=liæ semper Prætores in itineribus cõsumere cõsueuerũt, propterea ꝙ tum putant obeundam esse maxime pro=uinciam, cum in areis frumenta sunt, ꝙ et familiæ con gregantur, & magnitudo seruitij perspicitur, & labor operis maxime offenditur, & frumenti copia cõmonet, tempus anni nõ impedit: tum inquã, cum concursant cæteri Prætores, iste nouo quodã ex genere imperator, pulcherrimo Syracusarum loco statiua sibi castra facie bat: nã in ipso aditu, atq; ore portus, ubi primũ ex alto sinus ad urbẽ ab litore inflectitur, tabernacula carba=seis intẽta uelis collocabat. huc ex illa domo prætoria, quæ Regis Hieronis fuit, sic emigrabat, ut per eos dies nemo istum extra illum locũ uidere posset. in eum au=tem ipsum locũ aditus erat nemini, nisi qui aut socius, aut minister libidinis esse posset. huc omnes mulieres, quibuscum iste cõsueuerat, conueniebãt. quarũ incre=dibile est quanta multitudo fuerit Syracusis. huc homi nes digni istius amicitia, digni uita illa, conuiuijsq; ue

niebãt.inter eiusmodi uiros, ac mulieres adulta ætate filius uersabatur : ut eum, etiã si natura à parentis similitudine abriperet, cõsuetudo tamen, ac disciplina patri similem esse cogeret. huc Tertia illa pducta per dolũ, atque insidias ab Rhodio tibicine, maximas in istius castris effecisse turbas dicitur, cũ indigne pateretur uxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, itemq; Aeschrionis honesto loco nata, in cõuentũ suũ mimi Isidori filiã uenisse. iste aũt Annibal, qui in suis castris uirtute putaret oportere, non genere certari, sic hanc Tertiã dilexit, ut eã secũ ex prouincia exportaret. ac per eos dies cum iste cũ pallio purpureo, talariq; tunica uersaretur in cõuiuijs muliebribus, nõ offendebãtur homines in eo, neque moleste ferebãt, abesse à foro magistratũ, nõ ius dici, nõ iudicia fieri : lucum illum litoris percrepare totum mulierũ uocibus, cantuq; symphoniæ, in foro silentium esse summũ causarũ, atque iuris, non ferebãt homines moleste: nõ enim ius abesse uidebatur à foro, neque iudicia, sed uis, & crudelitas, et bonorũ acerba, atque indigna direptio. hunc tu igitur imperatorem esse defendis Hortẽsi? huius furta, rapinas, cupiditatẽ, crudelitatem, superbiam, scelus, audaciam, rerũ gestarum magnitudine, atq; impatorijs laudibus tegere conaris? hic scilicet est metuẽdũ, ne ad exitũ defensionis tuæ uetus illa Antoniana dicendi ratio, atq; auctoritas proferatur : ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne cicatrices pop. R. aspiciat, ex mulierũ morsu uestigia libidinis, atq; nequitiæ. dij faciãt, ut rei militaris, ut belli mẽtionẽ facere audeas: cognoscẽtur. n. omnia istius æra illa uetera: ut, nõ solũ in imperio, uerũ etiã in stipẽdijs

qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cũ iste è foro abduci, nõ, ut ipse prædicat, perduci solebat. aleatoris Placentini castra cõmemorabuntur: in quibus cum frequens fuisset, tamẽ ære dirutus est. multa eius in stipendijs damna proferentur: quæ ab isto ætatis fructu dissoluta, et cõpensata sunt. iam uero, cum in eiusmodi patiẽtia turpitudinis, aliena, nõ sua satietate obduruisset, qui uir fuerit, quot præsidia, q̃ munita pudoris, et pudicitiæ, ui, & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut cõiungere cum istius flagitio cuiusquã præterea dedecus? non faciã iudices. omnia uetera prætermittã: duo sola recentia sine cuiusquã infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis: unũ illud, quod ita fuit illustre, notumq; omnibus, ut nemo tam rusticanus homo L. Lucullo, et M. Cotta Coss. Romã ex ullo municipio uadimonij causa uenerit, quin sciret iura omnia populi R. nutu, atq; arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari: alterũ, ꝙ, cũ paludatus exisset, uotáq; pro imperio suo, cõmuniq; populi R. nuncupasset, noctu stupri causa lectica in Vrbẽ introferri solitus est ad mulierem, nuptam uni, propositam omnibus, cõtra fas, cõtra auspicia, cõtra omnes diuinas, atque humanas religiones. ò dij immortales, quin interest inter mentes hominum, & cogitationes. ita mihi meã uoluntatem, spemq; reliquæ uitæ uestra, populiq; R. existimatio cõprobet, ut ego, quos adhuc mihi magistratus populus R. mandauit, sic eos accepi, ut me omniũ officiorũ obstringi religione arbitrarer. ita Quæstor sum factus, ut mihi honorem illum tum nõ solum datum, sed etiã creditum, ac cõmissum putarem. sic obtinui Quæsturã

in prouincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum cõ iectos arbitrarer, ut me, Quæsturamq; meam quasi in aliquo orbis terræ theatro uersari existimarẽt, ut omnia semp, quæ iucũda uidẽtur esse, nõ modo his extraordinarijs cupiditatibus, sed etiã ipsi naturæ, ac necessitatĩ denegarem. nunc sum designatus Aedilis: habeo rationem, quid à populo R. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxima cũ cerimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos, mihi Florã matrem populo, plebiq; R. ludorum celebritate placandã, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cũ dignitate, ac religione, Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciũdos, mihi sacrarũ ædium procurationem, mihi totã urbem tuendã esse cõmissam: ob earum rerum laborem, & solicitudinẽ fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiæ dicẽdæ locum, togam prætextã, sellam curulem, ius, imagines ad memoriã, posteritatemq; prodendã. ex his ego rebus omnibus iudices, ita mihi deos omnes propitios esse uelim, ut, tametsi mihi iucũdissimus est honos populi, tamẽ nequaq̃ tantũ capio uoluptatis, quantũ solicitudinis, et laboris: ut hæc ipsa Aedilitas, nõ quia necesse fuerit, alicui candidato data, sed, quia sic oportuerit, recte collocata, & iudicio populi digno in loco posita esse uideatur. tu cũ esses Prætor renũciatus, quoquomodo, (mitto enim, et prætereo, quid tũ sit actum) sed cum esses renũciatus, ut dixi, nõ ipsa præconis uoce excitatus es, qui te totiẽs seniorũ, iuniorumq; cẽturijs illo honore affici pronũciauit, ut hoc putares, aliquã Reip. partem tibi creditã? annũ tibi illum unũ domo carendum esse meretricis? cum tibi sorte obtigisset, ut ius dice

res; quantum negotij, quid oneris haberes, nunquã cogitasti; neque illud rationis habuisti, si forte expergefacere te posses, eã prouinciam, quã tueri singulari sapiẽtia, atque integritate difficile esset, ad summã stultitiã, nequitiamq́; uenisse. itaq; non modo domo tua Chelidonem in Prætura extrudere noluisti, sed in Chelidonis domũ Præturam tuam totã detulisti. secuta prouincia est: in qua tibi unquã uenit in mentem, nõ tibi iccirco fasces, et secures, & tantã imperij uim, tãtamq́; ornamentorũ omnium dignitatẽ datam, ut earũ rerum ui, & auctoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres, ut omniũ bona prædam tuã duceres, nullius res tuta, nullius domus clausa, nullius uita septa, nullius pudicitia munita contra tuã cupiditatẽ, et audaciã posset esse: in qua tu te ita gessisti, ut, cũ omnibus teneare rebus, ad bellum fugitiuorum cõfugias: ex quo iam intelliges, nõ modo tibi nullam defensionẽ, sed maximam uim criminũ exortam. nisi forte Italici belli fugitiuorũ reliquias, atque illud Thempsanũ incõmodum proferes. ad quod recẽs cũ te peropportune fortuna obtulisset, si quid in te uirtutis, atq; industriæ fuisset; idẽ, qui semper fueras, inuẽtus es. cũ ad te Valentini uenissent, & pro his homo disertus, & nobilis M. Marius loqueretur, ut negotiũ susciperes, ut, cũ penes te prætoriũ imperiũ, ac nomen esset, ad illam paruam manũ extinguendã ducem te, principemq́; præberes: non modo id refugisti, sed eo ipso tempore, cũ esses in litore, Tertia illa tua, quã tecũ deportabas, erat in omniũ cõspectu. ipsis aũt Valentinis ex tam illustri, nobiliq; municipio, tãtis de rebus respõsum nullum dedisti, cum esses cum tu

nica pulla, & pallio. quid hunc proficiscentem, quid in ipsa prouincia fecisse existimatis, qui cũ iam ex prouincia non ad triumphũ, sed ad iudicium decederet, ne illã quidẽ infamiã fugerit, quã sine ulla uoluptate capiebat? ò diuina senatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. memoria tenetis iudices; cũ aduesperasceret, et paulo ante esset de hoc Thempsano incõmodo nũciatũ, cũ inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixisse quendã, Verrẽ esse non longe à Thẽpsa, quàm ualde uniuersi admurmurarint, quàm palàm principes contradixerint. & is tot criminibus, testimoniisq; conuictus, in eorũ tabellis spem sibi aliquam ponit, quorum omniũ palàm, causa incognita, uoce damnatus est? esto: nihil ex fugitiuorum bello, aut suspicione belli laudis adeptus est, quod neque bellum eiusmodi, neq; belli periculũ fuit in Sicilia, neque ab isto prouisum est, ne quod esset. at uero cõtra bellum prædonũ classem habuit ornatam, diligentiamq; in eo singularẽ: itaque isto Prætore præclare defensa prouincia est. sic de bello prædonũ, sic de classe Siciliensi iudices dicã, ut hoc iam ante confirmẽ, in hoc uno genere omnes inesse culpas istius maximas auaritiæ, maiestatis, demẽtiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dũ breuiter expono, quæso, ut fecistis adhuc diligenter attẽdite. Rem naualem primum ita dico esse administratam: non uti prouincia defenderetur, sed ut classis nomine pecunia quæreretur. superiorum Prætorum consuetudo cum hæc fuisset, ut naues ciuitatibus, certusq; numerus nautarũ, militumq; imperaretur, maximæ, et locupletissimæ ciuitati Mamertinæ nihil horũ impauisti. ob quã rẽ quid tibi Mamertini clã dederint

pecunia, post uidebitur, ex ipsorũ literis, & testibus quæremus. nauẽ uero Cybeã maximã, triremis instar, pulcherrimã, atque ornatissimã, palàm ædificatã sumptu publico, sciente Sicilia, per magistratum, senatumq; Mamertinũ, tibi datã, donatamq; esse dico. hæc nauis onusta præda Siciliẽsi, cũ ipsa quoq; esset ex præda, simul cum iste decederet, appulsa Veliam est cum plurimis rebus, et ijs, quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit, quòd erant charissimæ, maximeq; eum delectabãt. eam nauem nuper egomet uidi Veliæ, multiq; alij uiderũt, pulcherrimam, atque ornatissimã iudices. quæ quidem omnibus, qui eam aspexerant, prospectare iam exilium, atque explorare fugã domini uidebatur. quid mihi hoc loco respõdebis? nisi forte id, quod tametsi probari nullo modo potest, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetũdis necesse est, de tua pecunia cõstare ædificatam esse eam nauẽ. aude hoc saltẽ dicere, quod necesse est. noli metuere Hortẽsi, ne quæram, qui licuerit ædificare nauẽ senatori. antiquæ sunt istæ leges, & mortuæ, quemadmodũ tu soles dicere, quæ uetant. fuit ista reprehensio quondam, fuit ista seueritas in iudicijs, ut istam rem accusator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui si quò publice proficiscereris, et præsidij, et uecturæ causa sumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficisci quoquã potes, nec accersere res transmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quidquã cõtra leges parasti? ualeret hoc crimẽ in illa ueteri seueritate, ac dignitate Reip. nunc non modo te hoc crimine non arguo, sed ne illa quidẽ com=

muni uituperatione reprehẽdo. postremo tu tibi hoc nũquam criminosum, nunquam inuidiosum fore putasti, celeberrimo loco palàm tibi ædificari onerariam nauem in ea prouincia, quã tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui, qui uidebant; quid existimare eos, qui audiebãt, arbitrabare? inanẽ te nauẽ esse in Italiã deducturum? nauiculariam te, cum Romam uenisses, esse facturum? ne illud quidẽ quisquam poterat suspicari, te habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariam nauem cõparare. eiusmodi de te uoluisti sermonem esse omnium, palàm ut loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædam ex Sicilia deportaret, & quæ ad ea furta, quæ reliquisses, cõmearet? uerũ hæc omnia, si doces nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque concedo. sed hoc homo amentissime non intelligis priore actione ab istis ipsis tuis Mamertinis laudatoribus esse sublatum: nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps istius Legationis, quæ ad tuã laudationem missa est, nauem tibi operis publicis Mamertinorum esse ædificatã, eiq; faciendæ senatorẽ Mamertinum publice præfuisse. reliqua est materies: hanc Rheginis, ut ipsi dicunt, (tametsi tu negare non potes) publice, quòd Mamertini materiẽ non habẽt, imperauisti. si, & ex quo fit nauis, & qui faciũt, imperio tibi tuo, nõ pretio præsto fuerunt: ubi tãdem istuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impẽsum? at Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo potuisse fieri, ut ex ærario nihil darẽt: (etenim uel Capitolium, sicut apud maiores nostros factũ est, publice gratis coactis fabris, operisq; imperatis exædificari, atq; effici potuit) deinde id, quod perspicio, & quod ostẽdã, cum

istos produxero, ipsorum ex literis, multas pecunias isti, erogatas in operũ locationes falsas, atq; inanes, esse perscriptas: nam illud minime mirũ est, Mamertinos, à quo summũ beneficium acceperant, quẽ sibi amiciorẽ, quàm populo R. esse cognouerant, eius capiti literis suis pepercisse. sed si argumento est, Mamertinos pecunias tibi non dedisse, quia scriptum nõ habent: sit argumẽto, tibi gratis cõstare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, scriptum proferre non potes. at. n. iccirco nauẽ Mamertinis nõ imperasti, quòd sunt fœderati. dij approbent. habemus hominẽ in Fœcialium manibus educatum, unum præter cæteros in publicis religionibus fœderũ sanctum, & diligentem. omnes, qui ante te Prætores fuerũt, dedátur Mamertinis, quòd ijs nauem cõtra pactionem fœderis imperarint. sed tamẽ tu sancte homo, ac religiose cur Taurominitanis item fœderatis nauẽ imperasti? an hoc probabis, in æqua causa populorum, sine pretio uarium ius, & disparem cõditionem fuisse? quid, si eiusmodi esse hæc duo fœdera duorum populorum iudices doceo, ut Taurominitanis nominatim cautum, & exceptũ sit fœdere, ne nauẽ dare debeant; Mamertinis in ipso fœdere sanctum, atq; perscriptum sit, uti nauẽ dare necesse sit? istum autem contra fœdus & Taurominitanis imperasse, & Mamertinis remisisse? num cui dubiũ poterit esse, quin Verre Prætore plus Mamertinis Cybea, quàm Taurominitanis fœdus opitulatum sit? recitẽtur fœdera. isto igitur tuo, quẽadmodũ ipse prædicas, beneficio, ut res indicat, pretio, atque mercede, minuisti maiestatem Reip. minuisti auxilia populi R. minuisti copias maiorum uirtute, ac sapiẽtia cõparatas: sustulisti ius imperij, cõditio=

nem sociorum, memoriã fœderis. qui ex fœdere ipso na uem uel usq; ad Oceanum, si imperassemus, sumptu, pe riculoq; suo armatam, atq; ornatam mittere debuerũt; hi, ne in freto ante sua tecta, & domos nauigarent, ne sua mœnia, portusq; defenderẽt, pretio abs te ius fœde ris, & imperij cõditionem emerunt. quid censetis in hoc fœdere faciũdo uoluisse Mamertinos impẽdere laboris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis ascriberetur, si id ullo modo possent à nostris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tã graue ciuitati, inerat nescio quo modo in illo fœdere societatis quasi quædam nota seruitutis. quod tũ recentibus suis officijs, integra re, nul lis populi R. difficultatibus à maioribus nostris fœdere assequi nõ potuerunt, id nunc nullo nouo officio suo, tot annis post, iure imperij nostri quotãnis usurpato, ac sem per retento, summa in difficultate nauiũ, à C. Verre pre tio assecuti sunt. at non hoc solum assecuti, ne nauẽ da rent: ecquem nautam, ecquẽ militem, qui aut in classe, aut in præsidio esset, te Prætore per triẽnium Mamerti ni dederunt? deniq; cum ex S.C. itemq; ex lege Teren tia, & Cassia frumẽtũ æquabiliter emi ab omnibus Sici liæ ciuitatibus oporteret, id quoq; munus leue, atq; cõ mune Mamertinis remisisti. dices frumentũ Mamertinos nõ debere. quo modo nõ debere? an, ut ne uenderẽt? non enim erat hoc genus frumẽti ex eo genere, quod exigere tur; sed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, et inter prete, ne foro quidem, & cõmeatu Mamertini populum R. iuuare debuerũt. quæ tandẽ ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arãt, certũ est q̃d ex lege cẽsoria dare debeãt. cur ijs quidq̃ præterea ex alio genere imperauisti?

quid Decumani? nũquid præter singulas decumas ex lege Hieronica debẽt? cur ijs quoque statuisti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui sunt immunes, ij certe nihil debent. at ijs nõ modo imperasti, uerum etiã, quo plus darent, q̃ poterant, hæc sexagena millia modiũ, quæ Mamertinis remiseras, addidisti. neq; hoc dico, cæteris non recte imperatum esse. Mamertinis, qui erant in eadem causa, & quibus superiores omnes Prætores, item ut cæteris, imperarant pecuniam, qui ex S.C. & ex lege dissoluerant, his dico nõ recte remissum. & ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cũ consilio causam Mamertinorum cognoscit, & de consilij sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronunciat. audite decretum mercenarij Prætoris ex ipsius cõmentario; & cognoscite, quanta in scribẽdo grauitas, quanta in constituendo iure sit auctoritas. Recita cõmẽtarium. Libenter ait se facere: itaq; perscribit. quid, si hoc uerbo non esses usus, libenter? nos uidelicet inuitum te quæstũ facere putaremus. Ac de consilij sententia. præclarum recitari consilium iudices audistis. utrum uobis consilium recitari tandem Prætoris uidebatur, cum audiebatis nomina, an prædonis improbissimi societas, atq; comitatus? en fœderum interpretes, societatis pactores, religionis auctores. nunquam in Sicilia frumentum publice est emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, antequam hoc delectum præclarumq; consilium iste dedit, ut ab his nũmos acciperet, ac sui similis esset. itaq; tantum ualuit istius decreti auctoritas, quantum debuit eius hominis, qui, à quibus frumentum emere debuisset, ijs decretum uendidisset: nam statim L. Metellus,

ut isti successit, ex C. Sacerdotis, & Sex. Peducei instituto, ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerũt, se id, quod à malo auctore emissent, diutius obtinere nõ posse. age porrò, tu, qui te tã religiosum existimari uoluisti interpretem fœderum, cur Taurominitanis frumentum, cur Netinis imperasti? quarũ ciuitatũ utraq; fœderata est. ac Netini quidem sibi non defuerũt: nã simul ac pronũciasti, libenter te Mamertinis quidem remittere; te adierunt, & eandẽ suam causam fœderis esse docuerũt. tu aliter decernere in eadem causa non potuisti: pronuncias, Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamẽ exigis. cedo mihi eiusdem Prætoris literas & rerũ decretarum, & frumenti imperati, & rerũ decretarũ tritici empti. quid potius in hac tãta, ac tã turpi incõstantia suspicari possumus iudices, quàm id, quod necesse est, aut isti à Netinis pecuniam, cũ posceret, non datã, aut id esse actum, ut intelligerent Mamertini, bene se apud istũ tã multa pretia, ac munera collocasse, cum idem alij iuris ex eadem causa nõ obtinerent? hic mihi etiã audebit mentionẽ facere Mamertinæ laudationis. in qua q̃ multa sint uulnera, quis est uestrum iudices quin intelligat? primũ, ut in iudicijs, qui decẽ laudatores dare non potest, honestius est ei nullũ dare, quàm illum quasi legitimũ numerum consuetudinis nõ explere. tot in Sicilia ciuitates sunt, quibus tu per triennium præfuisti: arguũt cæteræ: paucæ, & paruæ metu repressæ silẽt: una laudat. hoc quid est, nisi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? sed tamẽ ita Verres prouinciæ præfuisti, ut hac utilitate necessario tibi sit carendũ. deinde, id quod alio loco ante dixi, quæ est ista tandem

laudatio, cuius laudationis Legati principes & publice tibi nauem ædificatam, et priuatim se ipsos abs te spoliatos, expilatosq; esse dixerunt? postremo quid aliud isti faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio nobis sunt, te omnia sibi esse largitum, quæ tu de Rep. nostra detraxeris? quæ colonia est in Italia tā bono iure, quod tā immune municipium, quod per hos annos tā cōmoda uacatione sit usum omniū rerū, quàm Mamertina ciuitas per triennium? soli, ex fœdere quod debuerūt, nō dederūt: soli isto Prætore omniū rerū immunes fuerunt: soli in istius imperio ea conditione uitæ fuerūt, ut populo R. nihil darent, Verri nihil denegarent. Verum ut ad classem, quo ex loco sum digressus, reuertar: accepisti à Mamertinis nauem contra legem, remisisti contra fœdera. ita in una ciuitate bis improbus fuisti; cū & remisisti, quod nō oportebat; & accepisti, quod nō licebat. exigere te oportuit nauem, quæ contra prædones, non quæ cū præda nauigaret; quæ defenderet, ne prouincia spoliaretur, non quæ noua prouinciæ spolia portaret. Mamertini tibi & urbem, quò furta undique portares; & nauem, qua exportares, præbuerūt. illud tibi oppidum receptaculū prædæ fuit: illi homines testes, custodesq; furtorū: illi tibi, & locum furtis, & furtorum uehiculum cōparauerunt. itaq; ne tum quidem, cum classem auaritia, ac nequitia tua perdidisti, nauem Mamertinis imperare ausus es. quo tempore in tāta inopia nauium, tātaq; calamitate prouinciæ, etiā si precario essent rogandi, tamē ab ijs impetraretur. reprimebat. n. tibi et imperādi uim, & rogandi conatum præclara illa non populo R. reddita biremis, sed Prætori donata Cybea. ea fuit merces im

perij, auxilium iuris, cõsuetudinis, fœderis. habetis unius ciuitatis firmũ auxilium amissum, ac uenditum pretio. cognoscite nunc nouam prædandi rationem ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in classem frumento, stipẽdio, cæterisq; rebus nauarcho suo quæq; ciuitas semper dare solebat. is neque, ut accusaretur à nautis, cõmittere audebat, & ciuibus suis rationem referre debebat: in illo omni negotio non modo labore, sed etiã periculo suo uersabatur. erat hoc, ut dico, factitatũ semper, nec solum in Sicilia, sed in omnibus prouincijs, etiã in sociorũ, & Latinorum stipendio, ac sumptu, tum cum illorum auxilijs uti solebamus. Verres post imperium cõstitutum primus imperauit, ut ea pecunia omnis à ciuitatibus sibi adnumeraretur, ut is eam pecuniam tractaret, quem ipse præfecisset. cui potest esse dubium, quamobrem & omnium consuetudinem ueterem primus immutaris, & tantã utilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris, & tantã difficultatem cum crimine, molestiam cũ suspicione susceperis? deinde alij quæstus instituuntur, ex uno genere nauali uidete quàm multi: accipere à ciuitatibus pecunias, ne nautas darent: pretio certo missos facere nautas: missorũ omne stipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. hæc omnia ex ciuitatũ testimonijs cognoscite. Recita testimonia ciuitatũ. hũccine hominẽ? hãccine impudentiã iudices? hãccine audaciam? ciuitatibus pro numero militũ pecuniarũ summas describere: certo pretio sexcentenos nũmos nautarum missioni constituere. quos qui dederat, commeatum totius æstatis abstulerat. iste, quod & nautæ nomine pro stipendio, frumentoq; acceperat, lucrabatur. ita

quæſtus duplex unius miſſione fiebat. atque hæc homo amentiſſimus in tanto prædonũ impetu, tãtoq́; periculo prouinciæ ſic palàm faciebat, ut et ipſi prædones ſcirent, & tota prouincia teſtis eſſet. cũ, propter iſtius hanc tantã auaritiam, nomine claſſis, eſſent in Sicilia re quidem uera naues inanes, quæ prædam Prætori, nõ quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cũ P. Ceſecius, & P. Tadius decem nauibus his ſemiplenis nauigarẽt, nauẽ quãdam piratarum præda refertã non ceperunt, ſed abduxerunt onere ſuo planè captã, atque depreſſam. erat ea nauis plena iuuentutis formoſiſſimæ, plena argenti facti, atque ſignati, multa cum ſtragula ueſte. hæc una nauis ex claſſe noſtra non capta eſt, ſed inuenta ad Megaridem: qui locus eſt non longe à Syracuſis. quod ubi iſti nunciatũ eſt; tametſi noctu cum mulierculis iacebat ebrius, erexit ſe tamẽ, & ſtatim Quæſtori, Legatoq́; ſuo cuſtodes miſit cõplures, ut omnia ſibi integra quãprimũ exhiberentur. appellitur nauis Syracuſas: expectatur ab omnibus: ſupplicium ſumi de captiuis putatur. iſte, quaſi præda ſibi aduecta, nõ prædonibus captis, ſi qui ſenes, aut deformes erãt, eos in hoſtium numero ducit: qui aliquid formæ, ætatis, artificijq́; habebãt, abducit omnes: nõnullos ſcribis ſuis, filio, cohortiq́; diſtribuit: ſymphoniacos ſex cuidã amico ſuo Romã muneri miſit. nox illa tota exinanienda naui conſumitur. archipiratam ipſum uidet nemo: de quo ſuppliciũ ſumi oportuit: hodieq́; omnes ſic habent perſuaſum (quid eius ſit, uos coniectura quoque aſſequi debetis) iſtũ clàm à piratis ob hunc archipiratam pecuniam accepiſſe. coniectura eſt. iudex eſſe bonus nemo poteſt, qui ſuſpicione certa nõ mouetur.

hominem nostis,consuetudinemq; omnium tenetis; qui ducẽ prædonum aut hostium ceperit,quàm libẽter eum palàm ante oculos omniũ esse patiatur. hominẽ in tanto conuentu Syracusis uidi neminem iudices,qui archipiratam captum uidisse se diceret,cum omnes,ut mos est, ut solet fieri,concurrerent,quærerent, uidere cuperent. quid accidit,cur tantopere iste homo occultaretur,ut eũ ne casu quidem quisquam aspicere posset? homines maritimi Syracusis,qui sæpe istius ducis nomẽ audissent,sæpe timuissent,cũ eius cruciatu,atq; supplicio pascere oculos,animumq; exaturare uellent;potestas aspiciendi nemini facta est. unus plures prædonum duces uiuos cepit P.Seruilius,quàm omnes antea.ecquãdo igitur isto fructu quisquam caruit,ut uidere piratam captum non liceret?at cõtra,quacunque iter fecit, hoc iucundissimum spectaculũ omnibus uinctorũ, captorũq; hostium præbebat:itaq; ei concursus undiq; fiebãt, ut non modo ex ijs oppidis,quà ducebãtur, sed etiã ex finitimis uisendi causa cõuenirent.ipse autẽ triũphus quãobrẽ omniũ triumphorum gratissimus populo R.fuit, atq; iucundissimus? quia nihil est uictoria dulcius:nullũ est autem testimoniũ uictoriæ certius,quã,quos sæpe metueris,eos te uinctos ad supplicium duci uidere. hoc tu quamobrem non fecisti?quamobrem ita iste pirata celatus est , quasi eum aspicere nefas esset? quãobrem supplicium nõ sumpsisti? quã ob causam hominem reseruasti ? ecquem audisti in Sicilia ante captum archipiratam , qui non securi percussus sit? unum cedo auctorem tui facti : unius profer exemplum.uiuum tu archipiratam seruabas, quem per triumphũ credo,quem ante currum tuũ duceres: neque

enim quidquã erat iam reliquum, nisi ut classe populi R. pulcherrima amissa, prouinciaq; lacerata, triumphus naualis tibi decerneretur. age porrò, custodiri ducẽ prædonum nouo more, quàm securi feriri omnium exẽplo, magis placuit. quæ sunt istæ custodiæ? apud quos homines? quemadmodum est asseruatus? Lautumias Syracusanas omnes audistis, pleriq; nostis. opus est ingens, magnificum, Regum, ac tyrãnorum: totum est ex saxo in mirandã altitudinem depresso, & multorũ operis penitus exciso. nihil tam clausum ad exitus, nihil tã septum undique, nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest. in has Lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ deduci imperantur. eò quòd multos captiuos ciues R. coniecerat, & quòd eodem cæteros piratas cõtrudi imperarat; intellexit, si hũc subdititium archipiratã in eandẽ custodiã dedisset, fore, ut à multis illis in Lautumijs uerus ille dux quæreretur. itaq; hominem huic optimæ, tutissimæq; custodiæ nõ audet cõmittere. deniq; Syracusas totas timet. amandat hominem: quo? Lilybæum fortasse? uideo: tamen homines maritimos nõ planè reformidat. minime iudices. Panormum igitur? audio: quanquã Syracusis, quoniã in Syracusano captus erat, maxime si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. ne Panormũ quidem. quid igitur? quò putatis? ad homines à Piratarũ metu, & suspicione alienissimos, à nauigando, rebusq; maritimis remotissimos, ad Cẽturipinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores, qui nomen nunquam timuissent maritimi prædonis, unum te Prætore horruissent Apronium terrestrem archipiratam. & ut quiuis facile per=

ſpiceret, id ab iſto actum eſſe, ut ille ſuppoſitus facile & libenter ſe illum, qui nõ erat, eſſe ſimularet; imperat Cẽturipinis, ut is uictu, cæteriſq; rebus quamliberaliſſime, cõmodiſſimeq; habeatur. interea Syracuſani, homines periti, et humani, qui nõ modo ea, quæ perſpicua eſſent, uidere, uerũ etiam occulta ſuſpicari poſſent; habebãt rationem omnes quotidie piratarũ, qui ſecuri ferirentur; quã multos eſſe oporteret, ex ipſo nauigio, quod erat factum ſex remorum numero, conijciebant. iſte, quòd omnes, qui artificij aliquid habuerãt, aut formæ, remouerat, atque abduxerat; reliquos ſi, ut conſuetudo eſt, uniuerſos ad palum alligaſſet, clamorem populi fore ſuſpicabatur, cum tãto plures abducti eſſent, quàm relicti. propter hãc cauſam cũ inſtituiſſet alios alio tempore producere, tamen in tãto cõuentu nemo erat, quin rationem, numerumq; haberet, & reliquos non deſideraret ſolũ, ſed etiã poſceret, & flagitaret. cum maximus numerus deeſſet, tũ iſte homo nefarius in eorũ locũ, quos domum ſuam de piratis abduxerat, ſubſtituere, & ſupponere cœpit ciues R. quos in carcerẽ antea coniecerat. quorũ alios Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat, et ex Hiſpania fugientes ad Siciliã appulſos eſſe dicebat: alios, qui à prædonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliquam ob cauſam nauigarent, ſua uolũtate cum piratis fuiſſe arguebat. itaque alij ciues R. ne cognoſcerẽtur, capitibus obuolutis è carcere ad palũ, atq; ad necem rapiebãtur: alij, cũ à multis ciuibus R. recognoſcerẽtur, ab omnibus defenderentur, ſecuri feriebãtur. quorũ ego de acerbiſſima morte, crudeliſſimoq; cruciatu dicã, cũ eum locũ tractare cœpero; & ita dicã, ut, ſi me in ea queri=

monia,quã ſum habiturus de iſtius crudelitate,& de ciuiũ R.indigniſſima morte,nõ modo uires,uerũ etiã uita deficiat,id mihi præclarum,& iucundũ putem.hæc igitur eſt geſta res, hæc uictoria præclara : myoparone piratico capto,dux liberatus : ſymphoniaci Romam miſſi: formoſi homines,& adoleſcentes, & artifices domũ abducti:in eorum locum,& ad eorum numerum ciues R. hoſtilẽ in modum cruciati,& necati: omnis ueſtis ablata : omne aurum,& argentum & ablatum, & auerſum. at quemadmodum ipſe ſeſe induit priore actione? qui tot dies tacuiſſet,repente in M.Annij hominis ſplendidiſſimi teſtimonio,cũ is ciues R.dixiſſet,& archipiratam negaſſet ſecuri eſſe percuſſum,exiluit,conſciẽtia ſceleris,& furore ex maleficijs cõcepto excitatus : dixit ſe, quòd ſciret ſibi crimini datũ iri, pecuniã accepiſſe,neq; de uero archipirata ſumpſiſſe ſupplicium,ideo ſecuri nõ percuſſiſſe: domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos. ò clemẽtiam populi R.ſeu potius patientiam miram, ac ſingularem. ciuẽ R. ſecuri eſſe percuſſum Annius eques R.dicit : taces. archipiratam.negat : fateris. fit in eo gemitus omnium,& clamor,cum tamen à præſenti ſupplicio tuo ſe cõtinuit populus R.& repreſſit,& ſalutis tuæ rationẽ iudiciũ ſeueritati reſeruauit. qui ſciebas tibi crimini datum iri?quamobrem ſciebas? quamobrem etiam ſuſpicabare ? inimicum habebas neminem. ſi haberes,tamen non ita uixeras, ut metũ iudicij propoſitum habere deberes.an te,id quod fieri ſolet, conſciẽtia timidum, ſuſpicioſumq́; faciebat?qui igitur,cum eſſes in imperio, iam tum iudicium,et crimen horrebas:reus cum tot teſtibus coarguare,potes de damnatione dubitare? uerum

si crimen hoc metuebas, ne quis abs te suppositum esse diceret, qui pro archipirata securi feriretur: utrum tandem tibi ad defensionem firmius fore putasti, in iudicio coactu, atq; efflagitatu meo producere ad ignotos tanto post eum, quem archipiratam esse diceres, an recenti re, Syracusis apud notos, inspectāte Sicilia penè tota, securi ferire? uide, quid intersit, utrum faciendum fuerit. in illo reprehensio nulla esse potuit: hic defensio nulla est. itaq; illud semper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis præter te fecerit, quæro. piratam uiuum tenuisti. quē ad finem? dum cum imperio fuisti? quamobrem? quā ob causam? quo exemplo? cur tandiu? cur inquam ciuibus R. quos piratæ ceperant, securi statim percussis, ipsis piratis lucis usurā tam diuturnā dedisti? uerū esto: sit tibi illud liberū omne tempus, quod cū imperio fuisti. etiā ne priuatus? etiā ne reus? etiā ne penè dānatus hostium duces priuata in domo retinuisti? unum, alterum mensem, propè annū deniq; domi tuæ piratæ, à quo tempore capti sunt, quoad per me licitum est, fuerūt, hoc est quoad per M. Acilium Glabrionem licitum est; qui, postulante me, produci, atque in carcerem condi imperauit. quod est huiusce rei ius? quæ consuetudo? quod exemplum? hostem acerrimum, atq; infestissimum populi R. seu potius cōmunē hostem gentium, nationumq́; omniū quisquam omnium mortalium priuatus intra mœnia domi suæ retinere poterit? quid, si pridie, quàm à me tu coactus es confiteri, ciuibus R. securi percussis prædonum ducem uiuere, apud te habitare; si inquam pridie domo tua profugisset; si aliquam manum contra populum R. facere potuisset: quid diceres? apud me habitauit: me-

cum fuit: ego illum ad iudiciũ meum, quo faciliũs crimen inimicorum diluere poſſem, uiuũ, atq; incolumem reſeruaui. ita ne uero? tu tua pericula cõmuni periculo defendes? tu ſupplicia, quæ debentur hoſtibus uictis, ad tuum, non ad populi R. tempus conferes? populi R. hoſtis priuatis cuſtodijs aſſeruabitur? at etiam qui triumphant, eoq; diutius uiuos hoſtium duces ſeruant, ut his per triumphum ductis pulcherrimum ſpectaculum, fructumq; uictoriæ populus R. percipere poſſit; tamẽ, cum de foro in Capitolium currũ flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubẽt, idemq; dies & uictoribus imperij, & uictis uitæ finem facit. eſt nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id cõmiſſurus non fueris; præſertim cum ſtatuiſſes, ut ais, tibi cauſam eſſe dicendã; ut ille archipirata non potius ſecuri feriretur, quã, quod erat ante oculos poſitum, tuo periculo uiueret. ſi enim eſſet mortuus; tu, qui crimen ais te metuiſſe, quæro cui probares? cum conſtaret iſtum Syracuſis ab nullo uiſum eſſe archipiratam, ab omnibus deſideratũ; cum dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus eſſet; cum uulgo loquerentur, ſuppoſitum in eius locũ, quẽ pro illo probare uelles; cum tute faſſus eſſes, te id crimẽ tanto ante metuiſſe: ſi eum diceres eſſe mortuũ, quis te audiret? nũc cum uiuũ iſtum neſcio quem produces, tamen ne id credi uoles? quid, ſi aufugiſſet, ſi uincla rupiſſet, ita ut Nico ille nobiliſſimus pirata fugit, quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperauit; quid diceres? uerum hoc erat: ſi ille ſemel uerus archipirata ſecuri percuſſus eſſet, pecuniam illam nõ haberes: ſi hic falſus eſſet mortuus, aut profugiſſet, non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſuppo

nere.plura dixi, quàm uolui,de illo archipirata: & tamen ea,quæ certissima sunt huius criminis argumenta, prætermisi:uolo enim mihi totum esse crimen hoc integrum. est certus locus, certa lex,certũ tribunal,quò hoc reseruetur.hac tanta præda auctus, mancipijs,argento, ueste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam,milites reuocandos,alendosq; esse cœpit,cum ea res nõ solum prouinciæ saluti, uerũ etiã ipsi prædæ esse posset:nã æstate summa ,quo tempore cæteri Prætores obire prouinciam,& cõcursare consueuerunt,aut etiam in tanto prædonũ metu,& periculo ipsi nauigare, eo tempore ad luxuriam, libidinesq; suas domo sua regia,quæ Regi Hieronis fuit,qua Prætores uti solent,contentus nõ fuit: tabernacula,quemadmodum consueuerat temporibus æstiuis,quod antea iam demonstraui,carbaseis intẽta uelis collocari iussit in litore : quod est litus in insula Syracusis post Arethusæ fontem , propter ipsum introitum atque ostium portus,amœno sanè,& ab arbitris remoto loco.hic dies æstiuos sexaginta Prætor populi R.custos,defensorq; prouinciæ sic uixit,ut muliebria quotidie conuiuia essent,uir accumberet nemo præter ipsum,& prætextatum filium. tametsi rectè sine exceptione dixeram,uirum,cum isti essent,neminem fuisse. nõnunquã etiam libertus Timarchides adhibebatur : mulieres autẽ nuptæ nobiles, præter unã mimi Isidori filiã,quã iste propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat , Pippa quædam,uxor Aeschrionis Syracusani : de qua muliere plurimi uersus,qui in istius cupiditatẽ facti sunt,tota Sicilia percelebrantur.erat Nice,facie eximia,ut prædicatur,uxor Cleomenis Syracusani. hãc Cleomenes uir ama

bat, uerũtamẽ huius libidini aduersari nec poterat, nec audebat: & simul ab isto donis, beneficijsq; plurimis deuinciebatur. illo autem tempore iste, tametsi ea est hominis impudentia, quã nostis, ipse tamen, cum uir esset Syracusis, uxorẽ eius parum poterat animo soluto, ac libero tot in acta dies secum habere. itaque excogitat rem singularem. naues, quibus Legatus præfuerat, Cleomeni tradit: classi populi R. Cleomenem Syracusanum præesse iubet, atq; imperat. hoc eo facit, ut ille nõ solum abesset à domo, tum cũ nauigaret; sed etiam libenter cum magno honore, beneficioq; abesset; ipse autem remoto, atq; ablegato uiro, nõ liberius, quàm ante, (quis enim unquam istius libidini obstitit?) sed paulo solutiore tamen animo secum illam haberet, si non tanquam uirum, at tanquã æmulum remouisset. accipit nauem sociorũ, atq; amicorum Cleomenes Syracusanus. quid primum aut accusem, at quærar iudices? Siculo ne homini Legati, Quæstoris, Prætoris denique potestatem, honorem, auctoritatem dari? si te impediebat ista conuiuiorum, mulierumq; occupatio: ubi Quæstores? ubi Legati? ubi ternis denarijs æstimatũ frumentũ? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot, tantaq; ornamẽta magistratibus, & Legatis à senatu, populoq; R. permissa, & data? denique ubi præfecti, & Tribuni tui? si ciuis R. dignus isto negotio nemo fuit, quid ciuitates, quæ in amicitia, fideq; populi R. perpetuo mãserãt? ubi Segestana? ubi Cẽturipina ciuitas? quæ tum officijs, fide, uetustate, tũ etiam cognatione populi R. nomẽ attingũt. ò dij immortales. quid, si harũ ipsarũ ciuitatũ militibus, nauibus, nauarchis Syracusanus Cleomenes iussus est imperare? non omnis honos ab

isto

isto dignitatis, æquitatis, officij sublatus est? ecquod in Sicilia bellũ gessimus, quin Centuripinis socijs, Syracusanis hostibus uteremur? atq; hæc omnia ad memoriã uetustatis, nõ ad contumeliã ciuitatis referri uolo. itaq; ille uir clarissimus, summusq; imperator M. Marcellus, cuius uirtute captæ, misericordia cõseruatæ sunt Syracusæ, habitare in ea parte urbis, quæ insula est, Syracusanũ neminem uoluit. hodie inquã Syracusanũ in ea parte habitare nõ licet: est.n.locus, quẽ uel pauci possunt defendere. cõmittere igitur cũ non fidelissimis hominibus noluit: simul ꝙ ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto est. quamobrem qui nostros exercitus sæpe excluserant, ijs claustra loci cõmittenda non existimauit. uide, quid intersit inter tuã libidinem, maiorumq; auctoritatẽ; inter amorẽ, furoremq; tuũ, et illorũ consiliũ, atq; prudentiã. illi aditũ litoris Syracusanis ademerunt: tu maritimũ imperium concessisti. illi habitare in eo loco Syracusanũ, quò naues accedere possent, noluerunt: tu classi, et nauibus Syracusanũ præesse uoluisti. quibus illi urbis suæ partem ademerũt, ijs tu nostri imperij partẽ dedisti: & quorum sociorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audiẽtes esse iussisti. egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: sequitur Segestana nauis, Tyndaritana, Herbitẽsis, Heracliẽsis, Apolloniẽsis, Halũtina, præclara classis in speciẽ, sed inops, & infirma propter dimissionẽ propugnatorum, atque remigũ. tandiu in imperio suo classem iste Prætor diligẽs uidit, quãdiu cõuiuium eius flagitiosissimum prætereuecta est. ipse autẽ, qui uisus multis diebus nõ esset, tum se tamen in cõspe

ctũ nautis paulisper dedit. stetit soleatus Prætor populi R. cũ pallio purpureo, tunicaq; talari, muliercula nixus in litore. iam hoc ipso istũ uestitu Siculi, ciuesq; R. permulti sæpe uiderunt. posteaq̃ paulum prouecta classis est, et Pachynũ quinto die deniq; appulsa est: nautæ fame coacti, radices palmarũ agrestium, quarum erat in illis locis, sicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebãt, & his miseri, perditiq; alebãtur. Cleomenes aũt, qui alterũ se Verrẽ cum luxuria, atque nequitia, tum etiam imperio putaret, similiter totos dies, in litore tabernaculo posito, perpotabat. ecce aũt repẽte, ebrio Cleomene, esurientibus cæteris, nunciatur piratarum naues esse in portu Edissæ: nam ita is locus nominatur. nostra autem classis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, q erat terrestre præsidium non re, sed nomine, sperabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerũ nautarũ, & remigũ posse. reperta est eadẽ istius hominis auarissimi ratio in præsidijs, quæ in classibus: nã erãt perpauci reliqui, cæteriq; dimissi. princeps Cleomenes in quadriremi Cẽturipina malum erigi, uela fieri, præcidi anchoras imperauit: et simul, ut se cæteri sequerentur, signum dari iussit. hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis: nã scire isto Prætore nemo poterat, quid quæque nauis remis facere posset: etsi in hac quadriremi propter honorẽ, et gratiã Cleomenis minime multi remiges, & milites deerant. euolarat iam è conspectu ferè fugiens quadriremis, cum etiã tunc cæteræ naues suo in loco moliebãtur. erat animus in reliquis: q̃q̃ erant pauci, quoquo modo sese res habebat, pugnare tamen se uelle clamabant, &, quod reliquum

uitæ, uiriumq; fames fecerat, id ferro potissimū reddere uolebant. q̄ si Cleomenes non tanto ante fugisset, aliqua tamen ad resistendum ratio fuisset: erat enim sola illa nauis constrata, & ita magna, ut propugnaculo cæteris posset esse: quæ, si in prædonū pugna uersaretur, urbis instar habere inter illos piraticos myoparones uideretur. sed tunc inopes relicti à duce, præfectoq; classis, eundū necessario cursum tenere cœperūt. Pelorū uersus, ut ipse Cleomenes, ita cæteri nauigabant. neque ita tamen tam prædonū fugiebant impetum, quàm imperatoré sequebantur. tū ut quisque in fuga postremus, ita in periculo princeps erat: postremā enim quanque nauē piratæ primā adoriebantur. ita prima Haluntinorū nauis capitur: cui præerat Haluntinus homo nobilis Philarchus: quē ab illis prædonibus Locrenses postea publice redemerunt: ex quo uos priore actione iurato rem oēm, causamq; cognostis. deinde Apolloniensis nauis capitur, et eius præfectus Anthropinus occiditur. hæc dum aguntur, interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat, iam sese in terram è naui eiecerat, quadrirememq; in salo fluctuantem reliquerat. reliqui præfecti nauiū, cum in terrā imperator exisset, cū ipsi neq; repugnare, neque mari effugere ullo modo possent, appulsis ad Pelorum nauibus Cleomenem persecuti sunt. tunc prædonum dux Heracleo, repente, præter spem, non sua uirtute, sed istius auaritia, nequitiaq; uictor, classem pulcherrimam populi R. ius litus expulsam, & eiectam, cum primum aduesperasceret, inflammari, incendiq; iussit. ò tempus miserum, atque acerbum prouinciæ Siciliæ: ò casum illum multis

innocentibus calamitosum, atque funestũ: ò istius nequitiam, ac turpitudinẽ singularẽ. una atque eadem nox erat, qua Prætor amoris turpissimi flãma, ac classis populi R. prædonũ incendio conflagrabat. affertur nocte intẽpesta grauis huiusce mali nuncius Syracusas: curritur ad Prætoriũ, quò istum è conuiuio illo præclaro reduxerant paulo ante mulieres cũ cantu, atque symphonia. Cleomenes, quanq̃ nox erat, tamen in publico esse nõ audet. includit se domi: neq; aderat uxor, quæ cõsolari hominẽ in malis posset. huius autem præclari imperatoris ita erat seuera domi disciplina, ut in re tãta, in tam graui nũcio nemo admitteretur, nemo esset, qui auderet aut dormiẽtem excitare, aut interpellare uigilantẽ. iam uero, re ab omnibus cognita, cõcursabat urbe tota maxima multitudo: nõ.n. sicut antea cõsuetudo erat, prædonũ aduentum significabat ignis è specula sublatus, aut tumulo, sed flãma ex ipso incendio nauium & calamitatẽ acceptam, & periculum reliquũ nunciabat. cũ Prætor quæreretur, & cõstaret ei neminem nunciasse: fit ad domũ eius cum clamore concursus, atque impetus. tũ iste excitatus exit: audit rem oẽm ex Timarchide: sagũ sumit. lucebat iam ferè: procedit in mediũ, uini, somni, stupri plenus. excipitur ab omnibus eiusmodi clamore, ut ei Lãpsaceni periculi similitudo uersaretur ante oculos. hoc etiã maius hoc uidebatur, ꝙ in odio simili multitudo hominũ hæc erat maxima. tũ istius acta cõmemorabãtur, tũ flagitiosa illa conuiuia: tũ appellabantur à multitudine mulieres nominatim: tũ quærebatur ex ipso palàm, tot dies cõtinuos, per quos nunquã uisus esset, ubi fuisset? quid egisset? tũ

imperator ab isto præpositus Cleomenes flagitabatur: neque quidquam propius est factum, q̃ ne illud Vticense exemplum de Adriano tranferretur Syracusas, ut duo sepulcra duorum Prætorum improborũ, duabusq; in prouincijs constituerentur. uerũ habita est à multitudine ratio temporis, habita est tumultus, habita etiã dignitatis, existimationisq; cõmunis, q̃ is est conuentus Syracusis ciuiũ R. ut non modo illa prouincia, uerum etiam hac Rep. dignissimus existimetur. confirmant ipsi se, cum is etiã tũ semisomnis stuperet: arma capiunt: totũ forum, atq; Insulam, quæ est urbis magna pars, complent. unam illam solã noctem prædones ad Pelorum commorati, cũ fumantes etiam nostras naues reliquissent, accedere incipiũt ad Syracusas. qui uidelicet sæpe audissent, nihil esse pulchrius, quàm Syracusarũ mœnia, ac portus; statuerãt sese, si ea Verre Prætore nõ uidissent, nũquam esse uisuros. ac primo ad illa æstiua Prætoris accedũt, ipsam illam ad partem litoris, ubi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collocarat. quem posteaq̃ inanem locũ offenderũt, & Prætorem commouisse ex eo loco castra senserũt; statim sine ullo metu in portũ ipsum penetrare cœperũt. cum in portũ dico iudices, (explanandũ est enim diligentius eorum causa, qui locũ ignorãt) in urbem dico, atque in urbis intimã partem uenisse piratas: nõ enim portu illud oppidum clauditur, sed urbe portus ipse cingitur, et cõcluditur; nõ ut alluãtur à mari mœnia extrema, sed influat in urbis sinum portus. hic te Prætore Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium suum nauigauit. prò dij immortales, pirati=

cus myoparo, cum imperium populi R. nomen, ac fasces essent Syracusis, usque ad forum & ad oẽs urbis crepidines accessit: quò neque Carthaginensium gloriosissimæ classes, cum mari plurimũ poterant, multis bellis sæpe conatæ, unq̃ aspirare potuerunt; neque populi R. inuicta ante te Prætorẽ gloria illa naualis, unquam tot Punicis, Siciliẽsibusq; bellis penetrare potuit: qui locus eiusmodi est, ut ante Syracusani in mœnibus suis, in urbe, in foro hostẽ armatũ, ac uictorẽ, quàm in portu ullã hostium nauẽ uiderent. hic te Prætore prædonum nauiculæ peruagatæ sunt, quò Atheniẽsiũ classis sola post hominũ memoriam CCC nauibus ui, ac multitudine inuasit: quæ in eo ipso portu, loci ipsius, portusq; natura uicta, atque superata est. hic primũ opes illius ciuitatis uictæ, cõminutæ, depressæq; sunt: in hoc portu Atheniẽsiũ nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factũ existimatur. eò ne pirata penetrauit, quò simul atque adisset, non modo à latere, sed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret? Insulã totam præteruectus est: quæ est urbis magna pars Syracusis suo nomine, ac mœnibus. quo in loco maiores, ut ante dixi, Syracusanum quenquã habitare uetuerunt, ꝙ, qui illã partem urbis tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelligebant. at quemadmodũ est peruagatus? radices palmarum agrestium, quas in nostris nauibus inuenerat, iaciebat, ut omnes istius improbitatem, & calamitatem Siciliæ possent cognoscere. Siculos ne milites, aratorũ ne liberos, quorum patres tãtum labore suo frumenti exarabant, ut populo R. totiq; Italiæ suppeditare possent, eos ne in insula Cereris natos, ubi primum fruges inuẽ

tæ esse dicuntur, eo cibo esse usos, à quo maiores eorum cæteros quoq; frugibus inuentis remouerũt? te Pretore Siculi milites palmarum stirpibus, prædones Siculo frumento alebãtur. ò spectaculũ miserum, atque acerbũ: ludibrio esse urbis gloriã, populi R. nomen; hominum conuẽtu, atq; multitudine, piratico myoparone, in portu Syracusano de classe populi R. triumphum agere piratã, cum Prætoris nequissimi, inertissimiq; oculos prædonum remi respergerent. posteaquam è portu piratæ nõ metu aliquo affecti, sed satietate exierant, tũ cœperunt quærere homines causam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & palàm disputare, minime esse mirandum, si militibus, remigibusq; dimissis, reliquis egestate, & fame perditis, Prætore tot dies cum mulierculis per potante, tãta ignominia, et calamitas esset accepta. hæc autem istius uituperatio, atque infamia cõfirmabatur eorum sermone, qui à suis ciuitatibus illis nauibus præpositi fuerãt: qui ex illo numero reliqui Syracusas classe amissa refugerant. dicebãt, quos ex sua quisque naui missos sciret esse. res erat clara: neque solũ argumentis, sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro, & conuentu toto die, nisi hoc quæri à nauarchis, quemadmodum classis esset amissa: illos respondere, & docere unumquenque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, et fuga. quod posteaquam iste cognouit, hanc rationem habere cœpit. causam sibi dicendam esse statuerat iam ante, quàm hoc usu uenerit, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. uidebat, illis nauarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse:

consilium capit primo stultum, ueruntamen clemens: Cleomenem, & nauarchos ad se uocari iubet: ueniunt. accusat eos, quod huiusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistant, et in sua quisque naui dicat se tantũ habuisse nautarum, quantum oportuerit, neque quenquã esse dimissum. illi enimuero se ostendũt, quod uellet, esse facturos. iste nõ procrastinat: aduocat amicos statim: quærit ex his sigillatim, quot quisq; nautas habuerit. respõdit unusquisq;, ut erat præceptũ. iste in tabellas refert: obsignat signis amicorum prouidens homo, ut cõtra hoc crimen, si quãdo opus esset, hac uidelicet testificatione uteretur. derisum credo esse hominem amentẽ à suis consiliarijs, & admonitũ, hasce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia Prætoris diligentia suspicionis in eo crimine futurũ. etiam iste erat hac stultitia multis in rebus usus, ut publice quoq;, quæ uellet, in ciuitatũ literis & tolli, et referri iuberet. quæ omnia nũc intelligit sibi nihil prodesse, posteaquam certis literis, testibus, auctoritatibusq; cõuincitur. ubi hoc uidet, illorũ confessionem, testificationẽ suã, tabellas sibi nullo adiumento futuras; init consilium, nõ improbi Prætoris, (nã id quidem esset ferẽdum) sed importuni, atque amentis tyrãni: statuit, si hoc crimen extenuare uellet, (nã omnino tolli posse nõ arbitrabatur) nauarchos oẽs testes sui sceleris uita esse priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audientes esse iussi? missum facere eũ, cui imperiũ, potestatemq; permisi? potero ne eos afficere supplicio, qui Cleomenẽ secuti sunt? ignoscere Cleomeni, qui secũ fugere, & se consequi iussit? potero ne in eos

esse uehemẽs, qui naues inanes non modo habuerũt, sed etiã apertas? in eum dissolutus, qui solus habuerit constratam nauẽ, & minus exinanitam? pereat Cleomenes unà. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, complexusq́; ? ubi illud contuberniũ muliebris militiæ in illo delicatissimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat. dicit ei, se statuisse animaduertere in oẽs nauarchos, ita sui periculi rationes ferre, ac postulare. tibi uni parcã; & totius istius culpæ crimẽ, uituperationemq́; incõstantiæ potius suscipiã, quàm aut in te sim crudelis, aut tot, tã graues testes uiuos, incolumesq́; esse partiar. agit gratias Cleomenes: approbat consilium: dicit, ita fieri oportere. admonet tamen illud, quod istũ fugerat, in Phalargũ Centuripinũ nauarchum non posse animaduerti, propterea quòd se cũ fuisset unà in Centuripina quadriremi. quid ergo? iste, homo ex eiusmodi ciuitate, adolescẽs nobilissimus, testis relinquetur? in præsentia, inquit Cleomenes: quoniam ita necesse est: sed post aliquid uidebimus, ne iste nobis obstare possit. hæc posteaquã acta, & constituta sunt, procedit iste repẽte è prætorio inflãmatus scelere, furore, crudelitate, in forũ uenit, nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. iste hominibus miseris, innocentibusq́; inijci cathenas imperat. implorare illi fidẽ populi R. &, quare id faceret, rogare. tunc iste hoc causæ dicit, ꝙ classem prædonibus prodidissent. fit clamor, et admiratio populi, tantã esse in homine impudentiã, atq; audaciam, ut aut alijs causã calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiã ipsius accidisset, aut, cum ipse prædonum

ſocius putaretur, alijs proditionis crimẽ inferret: deinde, hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa. cum hæc fierẽt; quærebatur, ubi eſſet Cleomenes: nõ quo illũ ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſq; ſupplicio propter illud incõmodum dignũ putaret: nã quid Cleomenes facere potuit, (nõ enim poſſum quenquã inſimulare falsò) quid inquam magnopere potuit Cleomenes facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atque eũ uident ſedere ad latus Prætoris, & ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare. tum uero omnibus indigniſſimũ uiſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrũ, atq; in uincla cõiectos, Cleomenẽ propter flagitiorũ, ac turpitudinis ſocietatẽ familiariſſimũ eſſe Prætoris. apponitur his tamẽ accuſator Næuius Turpio quidã, qui C. Sacerdote Prætore iniuriarũ dãnatus eſt, homo bene appoſitus ad iſtius audaciã: quẽ iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni columnia præcurſorẽ habere ſolebat, & emiſſariũ. ueniunt Syracuſas parẽtes, propinquiq; miſerorum adoleſcentiũ, hoc repentino calamitatis ſuæ cõmoti nuncio: uinctos aſpiciunt cathenis liberos ſuos, cum iſtius auaritiæ pœnã collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent: adſunt, defendunt, proclamant. fidem tuam, quæ nuſquã erat, nec unquã fuit, implorant. patet aderat Dexio Tyndaritanus, homo nobiliſſimus, hoſpes tuus, cuius tu domi fueras, quẽ hoſpitem appellaras. eũ cum illa auctoritate, & miſeria uideres præditũ, nõ te eius lacrymæ, non ſenectus, nõ hoſpitij ius, atque nomen à ſcelere aliquã ad partẽ humanitatis reuocare potuit. ſed quid ego hoſpitij iura in hac tã immani bellua cõmemoro? qui Sthe=

nium Thermitanum, hospitem suum, cuius domũ per hospitium exhausit, & exinaniuit, absentem in reos retulerit, causa indicta capite dãnarit; ab eo nũc hospitiorum iura, atque officia quæramus? cum homine.n. crudeli nobis res est, an cũ fera, atq; immani bellua? te patris lacrymæ de innocẽtis filij periculo nõ mouebant? cum patrem domi reliquisses, filium tecum haberes; te neque præsens filius de liberorũ charitate, neque absens pater de indulgẽtia patria cõmonebat? cathenas habebat hospes tuus Aristeus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat classem. quod ob præmiũ? deseruerat exercitũ. quid Cleomenes? ignauus fuerat: at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiserat nautas: at ab omnibus tu mercedẽ missionis acceperas. Alter parẽs ex altera parte erat Herbitẽsis Eubulida, homo domi suæ clarus, & nobilis: qui quia Cleomenẽ in defendendo filio læserat, nudus penè est destitutus. quid erat autem, quod quisquã diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare nõ licet. at causa cogit. moriere, si appellaris. nũquam enim iste est cuiquã mediocriter minatus. at remiges non erãt. Prætorẽ tu accusas? frange ceruicem. si neque Prætorẽ, neque Prætoris æmulũ appellare licebit, cũ in his duobus tota causa sit; quid futurũ est? Dicit etiã causam Heraclius Segestanus, homo domi suæ summo loco natus. audite, ut uestra humanitas postulat, iudices: audietis.n. de magnis incõmodis, iniurijsq; sociorũ. hũc scitote fuisse Heracliũ in ea causa, qui propter grauem morbum oculorum tum nõ nauigarit, & iussu eius, qui potestatẽ habuit, in commeatu Syracusis remãserit. iste certe neque prodidit classem, neq; metu

perterritus fugit, neque exercitum deseruit: etenim tūc esset hoc animaduersum, cū classis Syracusis proficiscebatur. is tamen in eadē causa fuit, quasi esset in aliquo manifesto scelere deprehensus, in quem ne falsò quidē causa cōferri criminis potuit. fuit in illis nauarchis Heracliensis quidā Furius, (nam habent illi nonnulla huiuscemodi latina nomina) homo, quandiu uixit, domi suæ, nō solū post mortē tota Sicilia clarus, & nobilis. in quo homine tantum animi fuit, non solum ut istum libere læderet, (nam id quidem, quoniam moriendum uidebat, sine periculo se facere intelligebat) uerum, morte proposita, cū lacrymans in carcere mater noctes, diesq; assideret, defensionē causæ suæ scripsit: quam nunc, nemo est in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui sceleris, et crudelitatis ex illa oratione cōmonefiat. in qua docet, quot à ciuitate sua nautas acceperit, quot, et quāti quenque dimiserit, quot secū habuerit: itē de cæteris nauibus dicit. quæ cum apud te diceret, uirgis oculi uerberabātur. ille, morte proposita, facile dolorē corporis patiebatur, clamabat, id quod scriptū reliquit, facinus esse indignū, plus impudicissimæ mulieris apud te de Cleomenis salute, q̄ de sua uita lacrymas matris ualere. deinde etiā illud uideo esse dictum, quod, si recte uos populus R. cognouit, nō falsò ille iam in ipsa morte de uobis prædicauit: non posse Verrē testes interficiendo crimina sua extinguere: grauiorē apud sapientes iudices se fore ab inferis testem, quàm si uiuus in iudiciū produceretur: tum, auaritiæ solum, si uiueret; nunc, cū ita esset necatus, sceleris, audaciæ, crudelitatis testem fore: iam illa præclara, non testium modo cateruas, cum

tua res ageretur, sed tũ à dijs Manibus innocentiũ pœnas, sceleratorumq; furias in tuũ iudicium esse uenturas: sese ideo leuiorem casum suũ fingere, ꝙ iam ante aciem securium tuarũ, Sestijq; tui carnificis uultum, & manum uidisset, cũ in cõuentu ciuium R. iussu tuo securi ciues R. ferirẽtur. ne multa iudices, libertatẽ quã uos socijs dedistis, hac ille in acerbissimo supplicio miserrimæ seruitutis abusus est. condẽnat oẽs de consilij sententia: tamen neque iste in tanta re, tot hominum, totq; ciuium causa P. Vectiũ ad se accersit Quæstorem suũ, cuius consilio uteretur, neque P. Ceruiũ, talẽ uirũ, Legatum, qui, quia Legatus isto Prætore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex reiectus est; sed de latronum, hoc est de comitum suorum sententia condemnat oẽs. hic cuncti Siculi, fidelissimi, atq; antiquissimi socij, plurimis affecti beneficijs à maioribus nostris, grauiter cõmouẽtur, & de suis periculis, fortunisq; omnibus pertimescunt. illam clementiam, mansuetudinemq; nostri imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq; esse conuersam? condẽnari tot homines uno tempore nullo crimine? defensionem suorum furtorũ Prætorem improbum ex indignissima morte innocentiũ quærere? nihil addi iam uidetur iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq; posse: & recte nihil uidetur: nam, si cum aliorũ improbitate certet, longe omnes, multumq; superabit: sed secum ipse certat: id agit, ut semper superius suũ facinus nouo scelere uincat. Phalargũ Centuripinum dixeram exceptũ esse à Cleomene, quòd in eius quadriremi Cleomenes uectus esset: tamẽ, quia pertimuerat adolescens, ꝙ eandem suam causam uidebat

esse, quam illorum, qui innocentes peribant, ad hominē accedit Timarchides: à securi negat esse ei periculum uirgis ne cæderetur, monet ut caueat. ne multa: ipsum dicere adolescentem audistis, se ob hunc uirgarum metum pecuniam Timarchidi numerasse. leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanū. alius, ne cōdēnaretur, pecuniam dedit: usitatum est. nō uult populus R. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat: inaudita desiderat: nō de Prætore Siciliæ, sed de crudelissimo tyrāno fieri iudiciū arbitratur. includūtur in carcerē condemnati. suppliciū constituitur in illos, sumitur de miseris parentibus nauarchorum: prohibentur adire ad filios suos, prohibentur liberis suis cibū, uestitumq; ferre. patres hi, quos uidetis, iacebāt in limine, matresq; miseræ pernoctabant ad ostiū carceris, ab extremo complexu liberū exclusæ: quæ nihil aliud orabāt, nisi ut filiorū extremū spiritū excipere sibi liceret. aderat ianitor carceris, carnifex Prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium, lictor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreq; certa merces cōparabatur. ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantū: nemo recusabat. quid, ut uno icto securis afferā mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne sæpius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? etiā ob hanc causam pecuniam lictori dabatur. ò magnū, atque intolerandū dolorem: ò grauem, acerbamq; fortunam. non uitam liberū, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. atq; ipsi etiam adolescentes cū Sestio de eadem plaga, & de uno

illo ictu loquebantur: idq; postremum parentes suos liberi ornabant, ut leuãdi cruciatus sui gratia lictori pecunia daretur. multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis, multi, ueruntamen mors sit extrema: non erit. est ne aliquid ultra, quò progredi crudelitas possit? reperietur: nam illorum liberi cũ erunt securi percussi, ac necati, corpora feris obijcientur. hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis, se ob sepulturam Heraclij nauarchi pecuniam Timarchidi dinumerasse: hoc ne possis dicere; patres enim ueniunt amissis filijs irati. uir primarius, homo nobilissimus, dicit, neque de filio dicit, iam hoc, quis tum fuit Syracusis, qui non audierit, quin sciat, has per Timarchidem pactiones sepulturæ cum uiuis etiam illis esse factas? non palàm cum Timarchide loquebantur? non omnes omnium propinqui adhibebãtur? non palàm uiuorum funera locabantur? quibus rebus omnibus actis, atque decisis, producuntur è carcere, & deligantur ad palum. quis tam fuit illo tẽpore durus, & ferreus, quis tam inhumanus, præter unum te, qui non illorum ætate, nobilitate, miseria cõmoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? feriuntur securi. lætaris tu in omniũ gemitu, & triumphas: testes auaritiæ tuæ gaudes esse sublatos. errabas Verres, & uehementer errabas, cum te maculas furtorum, et flagitiorũ tuorum, sociorum innocentiũ sanguine eluere arbitrabare: præceps amentia ferebare, qui te

existimares auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs pos=
se sanare: etenim q̄q̄ illi sunt mortui sceleris tui testes,
tamē eorū propinqui neq; tibi, neque illis desunt, tamē
ex illo ipso numero nauarchorū aliqui uiuunt, & ad=
sunt: quos, ut mihi uidetur, ab illorū innocentiū pœna
fortuna ad hāc causam reseruauit. adest Philarchus Ha
luntinus: qui quia cum Cleomene nō fugit, oppressus à
prædonibus, et captus est: cui calamitas saluti fuit: qui
nisi captus à piratis esset, in hunc prædonē sociorum in
cidisset. dicet is pro testimonio de missione nautarū, de
fame, de Cleomenis fuga. adest Cēturipinus Phalarchus,
in amplissima ciuitate amplissimo loco natus. eadē di=
cit: nulla in re discrepat. ꝑ deos immortales, iudices quo
tandā animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis?
utrum ego desipio, & plus, q̄ satis opus est, doleo in tāta
calamitate, miseriaq; sociorū, an uos quoq; hic acerbissi
mus innocentiū cruciatus, & mœror pari sensu doloris
afficit? ego. n. cum Herbitēsem, cum Heracliēsem secu=
ri esse ꝑcussum dico, uersatur mihi ante oculos indigni
tas calamitatis. eorū ne populorū ciues, eorū ne agrorū
colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotānis plebi
Romanæ illorū operis, ac laboribus quæritur, qui à parē
tibus spe nostri imperij, nostræq; æquitatis suscepti, edu=
catiq; sunt, ad C. Verris nefariā immanitatē, et ad eius
securē funestā esse seruatos? cū mihi Tyndaritani illius
uenit in mentē, cum Segestani, tū iura simul ciuitatū,
atque officia considero. quas urbes P. Africanus etiā or
nandas esse spolijs hostium arbitratus est, eas C. Verres
non solum illis ornamētis, sed etiam uiris nobilissimis
nefario scelere priuauit. en quod Tyndaritani libēter

prædicent:

prædicent. nos in ſeptẽdecim populis Siciliæ nõ eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibusq́; bellis amicitiam fidemq́; populi R. ſecuti ſumus: à nobis omnia populo R. ſemper & belli adiumenta, & pacis ornamenta adminiſtrata ſunt. Multũ uero hæc his iura profuerunt in iſtius imperio ac poteſtate. Veſtros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues cõtra prædones penè inanes Cleomenes ducit. Vobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & præmia laudis cõmunicauit. at nunc per me ſpoliati, naue à prædonibus abducta, ipſi in hoſtiũ numero, locoq́; ducemini. Quid uero illa Segeſtanorum nõ ſolũ literis tradita, neq; cõmemorata uerbis, ſed multis officijs illorum uſurpata & cõprobata cognatio, quos tandem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure iudices, ut ex ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens, & è cõplexu matris ereptus innocens filius, iſtius carnifici Seſtio dederetur. cui ciuitati maiores noſtri maximos agros atque optimos cõceſſerunt, quã immunem eſſe uoluerũt; hæc tanta apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis auctoritate, ne hoc quidẽ iuris obtinuit, ut unius honeſtiſſimi atque innocentiſſimi ciuis mortem & ſanguinem deprecaretur. Quò cõfugiẽt ſocij? quem implorabunt? qua ſpe denique, ut uiuere uelint, tenebuntur, ſi uos eos deſeritis? ad ſenatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumat? nõ eſt uſitatũ, non ſenatoriũ. ad populum R. cõfugient? facilius eſt cauſa populi: legem enim ſe ſociorũ cauſa iuſſiſſe, & ei legi cuſtodes ac uindices præpoſuiſſe dicet. hic locus eſt igitur unus, quò perfugiant; hic portus, hæc arx, hæc ara ſociorum: quò quidem nunc nõ ita confugiunt, ut antea in

ſuis repetendis rebus ſolebant. non argentum, non aurũ non ueſtem, non mancipia repetunt, nõ ornamenta, quæ ex urbibus faniſq; erepta ſunt: metuunt homines imperiti, ne iã hæc populus R. concedat, & iam fieri uelit. patimur. n. iam multos annos, & ſilemus, cũ uideamus ad paucos omnes omnium nationum pecunias perueniſſe. quod eo magis ferre æquo animo, atque concedere uidemur, quia nemo iſtorum diſſimulat, nemo laborat, ut obſcura ſua cupiditas eſſe uideatur. in urbe noſtra pulcherrima atq; ornatiſſima quod ſignum, quæ tabula picta eſt, quæ non ab hoſtibus uictis capta, atq; apportata ſit? at iſtorum uillæ ſociorum fideliſſimorũ & plurimis, & pulcherrimis ſpolijs ornatæ refertæq; ſunt. ubi pecunias exterarum nationum eſſe arbitramini, quibus nunc omnes egẽt, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletũ, Chion, Samon, totam deniq; Aſiam, Achaiam, Græciam, Siciliã iam in paucis uillis incluſas eſſe uidetis? ſed hæc, ut dico, omnia iam ſocij ueſtri relinquunt, & negligunt iudices. ne publice à populo R. ſpoliarentur, officijs ac fide prouiderunt: paucorum cupiditati, tum cum obſiſtere non poterãt, tamen ſufficere aliquo modo poterant: nũc uero iam adempta eſt non modo reſiſtendi, uerum etiã ſuppeditandi facultas: itaq; res ſuas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetũt, relinquunt, & negligunt: hoc iã ornatu ad uos confugiunt. aſpicite, aſpicite iudices ſqualorem, ſordeſq; ſociorum. eſt Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo, atque ueſte: domo ſua tota expilata, mentionẽ tuorum furtorum nõ facit: ſeſe ipſum abs te repetit, nihil amplius: totum enim tua libidine & ſcelere ex ſua patria, in qua multis uir

tutibus & beneficijs princeps fuit, sustulisti. Dexio hic, quem uidetis, non quæ publice Tyndari, non quæ priuatim sibi eripuisti, sed unicum miser abs te filium optimum atque innocentissimum flagitat. non ex litibus æstimatis tuis pecuniam domum, sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filij sui solatium uult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta ætate laboris itinerisq; suscepit, non ut aliquid ex sui bonis recuperaret, sed ut quibus oculis cruentas ceruices filij sui uiderat, ijsdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum esset iudices, matres illorũ, uxores, sororesq; ueniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem, cum omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit; & ita, me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes misera iacuit, quasi ego excitare filium eius ab inferis possem. faciebant hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miserorum: quorum utrorũq; ætas laborem & industriam meam, fidem & misericordiam uestram requirebat. itaque ad me iudices præter cæteras hanc querimoniam Sicilia detulit lacrymis. ego ad hoc non gloria inductus accessi, sed ne falsa damnatio, ne carcer, ne cathenæ, ne uerbera, ne secures, ne cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne denique etiam exanguium corpora mortuorum, ne mœror parentum, ac propinquorum magistratibus nostris quæstui posset esse. hunc ego si metum Siciliæ damnatione istius per uestram fidem & seueritatem deiecero iudices, satis officio meo, satis il-

lorum uoluntati,qui à me hoc petiuerunt,factum eſſe arbitrabor. Quapropter ſi quẽ forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere,is ita defendat,illa cõmunia, quæ ad cauſam nihil pertinent, prætermittat: me culpam fortunæ aſſignare,calamitatem crimini dare,me amiſſionem claſſis obijcere, cum multi uiri fortes in cõmuni incertoq; periculo belli & terra,& mari ſæpe offenderint. nullam tibi obijcio fortunam : nihil eſt, quod cæterorum res minus commode geſtas proferas:nihil eſt,quod multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuiſſe dico:remiges:nautaſq; dimiſſos: relquos ſtirpibus uixiſſe palmarum:præfuiſſe claſſi populi R.Siculum,perpetuo ſocijs atque amicis Syracuſanũ: te illo tempore ipſo ſuperioribuſq; diebus omnibus in litore cum mulierculis perpotaſſe dico.harum rerum omnium auctores teſteſq; produco.num tibi inſultare in calamitate,nũ intercludere perfugium fortunæ,nũ caſus bellicos exprobrare,aut obijcere uideor? tametſi ſolent ij fortunam ſibi obijci nolle,qui ſe fortunæ cõmiſerunt,qui in eius periculis ſunt ac uarietate uerſati.iſtius quidẽ calamitatis tuæ fortuna particeps nõ fuit: homines enim in prælijs,non in conuiuijs,belli fortunam tẽtare ac periclitari ſolẽt : in illa autem calamitate non Martem fuiſſe cõmunem,ſed Venerẽ poſſumus dicere. quòd ſi fortunã obijci tibi non oportet,cur tu fortunæ illorum innocentium ueniam ac locum nõ dediſti?Etiã illud prædices licet;quòd ſuppliciũ more maiorũ ſumpſeris,ſecuriq; percuſſeris,iccirco à me in crimen & inuidiam uocari. non in ſupplicio crimen meum uertitur:non ego ſecuri nego quenquam feriri debere:non ego metum ex re militari,

non seueritatem imperij, non pœnam flagitij tolli dico oportere: fateor, nõ modo in socios, sed etiam in ciues mi litesq́; nostros persæpe esse seuere ac uehemẽter uindica tum. quare hæc quoq; prætermittas licet. ego culpã non in nauarchis, sed in te fuisse demõstro: pretio milites remigesq́; dimisisse arguo. hoc nauarchi reliqui dicũt, hoc Netinorum fœderata ciuitas publice dicit, hoc Herbitẽses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tyndaritani, Locrenses publice dicunt: tuus deniq; testis, tuus imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terrã esse egressum, uti Pachyno è terrestri præsidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certe non fecisset, si suũ numerũ naues haberent: ea est enim ratio instructarũ ornatarumq́; nauium, ut nõ modo plures, sed ne singuli quidẽ possint accedere. Dico præterea, illos ipsos reliquos nautas fame atq; inopia rerum omnium cõfectos fuisse ac perditos. dico, aut omnes extra culpam fuisse: aut, si uni attribuenda culpa sit, in eo maximam fuisse, qui optimã nauem, plurimos nautas haberet, summũ imperium obtineret: aut si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenẽ constitui spectatorem illorum mortis atq; cruciatus, dico etiam, in illo supplicio mercedem lacrymarum, mercedẽ uulneris atque plagæ, mercedem funeris ac sepulturæ constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere uoles, hæc dicito, classem instructam atq; ornatam fuisse, nullum propugnatorem abfuisse, nullũ uacuum transtrũ fuisse, remigi rẽ frumentariam esse suppeditatam, mẽtiri nauarchos, mentiri tot & tam graues ciuitates, mentiri etiam Siciliam totam, proditum esse te à Cleomene, qui se dixerit exisse in ter

ram, ut Pachyno deduceret milites: animũ illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum esse, atque desertum: nũmum ob sepulturam datum nemini. quæ si dices, tenebere. sin alia dices; quæ à me dicta sunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis, Est in iudicibus ille familiaris meus, est paternus amicus ille? nõ, ut quisque maxime est, quicum tibi aliquid sit; ita tui huiuscemodi criminis maxime eũ pudet? Paternus amicus est. ipse pater si iudicaret, per deos immortales quid facere posset, cum tibi hæc diceret? Tu in prouincia populi R. Prætor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauẽ, per triennium remisisti: tibi apud eosdem priuatim nauis oneraria maxima publice est ædificata: tu à ciuitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu pretio remiges dimisisti: tu, cum nauis esset à Quæstore, & ab Legato capta prædonum, archipiratam ab omniũ oculis remouisti: tu, qui ciues R. esse dicerentur, qui à multis cognoscerentur, securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in prouincia tã splendida, apud socios fidelissimos, ciues R. honestissimos, in metu periculoq; prouinciæ dies continuos complures in litore conuiuijsq; iacuisti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu sociorũ atq; amicorum ad ea conuiuia matresfamilias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres prætextatũ tuum filium, nepotẽ meum collocauisti, ut ætati maxime lubricæ atq; incertæ exẽpla nequitiæ parentis uita præberet: tu Prætor in prouincia cum tunica pallioq; purpureo uisus es: tu, propter amorẽ libi

dinemq; tuam, imperium nauium Legato populi R. ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentoq; caruere: tua luxuria, atque auaritia classis populi R. capta, & incensa est: post Syracusas cōditas quē in portū nunquā hostis accesserat, in eo te Prætore primū piratæ nauigauerunt: neq; hæc tot tātaq; dedecora dissimulatione tua, neque obliuione hominū ac taciturnitate tegere uoluisti; sed etiam nauium præfectos sine ulla causa de cōplexu parētum suorū, hospitumq; tuorum ad mortē cruciatumq; rapuisti; neq; in parentū luctu atq; lacrymis te mei nominis cōmemoratio mitigauit: tibi hominum innocētium sanguis non modo uoluptati, sed etiam quæstui fuit. Hæc si tibi tuus parens diceret, posses ab eo ueniam petere? posses, ut tibi ignosceret, postulare? Satis est factū Siculis, satis officio ac necessitudini iudices, satis promisso muneri ac recepto. reliqua est ea causa iudices, quæ non iā recepta, sed innata; neque delata ad me, sed in anima sensuq; meo penitus affixa atque insita est: quæ non ad sociorum salutem, sed ad ciuium R. hoc est ad uniuscuiusq; nostrum uitā & sanguinem pertinet. in qua nolite à me, quasi dubium sit aliquid, argumēta iudices expectare. omnia, quæ dicam de supplicio ciuium R. sic erūt clara & illustria, ut ad ea probāda totā Siciliam testē adhibere possim. furor enim quidam, sceleris & audaciæ comes, istius effrenatū animū, importunamq; naturā tanta oppressit amētia, ut nūquā dubitaret in cōuētu palàm supplicia, quæ in cōuictos maleficij seruos cōstituta sunt, ea in ciues R. expromere. uirgis quàm multos ceciderit, quid ego cōmemorē? tātū breuissime dico iudices nullū fuit omni=

no isto Prætore in hoc genere discrimen. itaq; iam cõsue tudine ad corpora ciuiũ R. etiam sine istius nutu fereba tur manus ipsa lictoris. Nũ potes hoc negare Verres, in foro Lilybæi, maximo cõuentu, C. Seruilium ciuem R. è conuentu Panormitano ueterem negotiatorem, ad tribu nal, ante pedes tuos, ad terrã uirgis & uerberibus abie= ctum? aude hoc primum negare, si potes. nemo Lilybæi fuit, quin uiderit; nemo in Sicilia, quin audierit. plagis confectũ dico à lictoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidisse: ob quã causam dij immortales? tametsi iniu= riam facio cõmuni causæ, & iuri ciuitatis: quasi enim possit esse ulla causa, cur hoc cuiquam ciui R. iure acci= dat; ita quæro, quæ in Seruilio causa fuerit. ignoscite in hoc uno iudices: in cæteris enim non magnopere causas requirã. locutus erat liberius de istius improbitate atque nequitia. quod isti simul ac renunciatum est, hominẽ iu bet Lilybæum uadimonium Venerio seruo promittere. promittit. Lilybæum uenitur. cogere eum cœpit, cũ age= ret nemo, nemo postularet, HS duobus millibus spon= sionem facere cum lictore suo, ni furtis quæstũ faceret. Recuperatores de cohorte sua dicit daturum. Seruilius & recusare, et deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo ad= uersario, iudicium capitis in se constitueretur. hæc cum maxime loqueretur, sex lictores circunsistunt ualentissi mi, & ad pulsandos uerberãdosq; homines exercitatissi= mi: cedunt acerrime uirgis: denique proximus lictor, de quo sæpe iam dixi, Sestius, conuerso bacillo oculos misero tundere uehemẽtissime cœpit. itaque illi cum sanguis os oculosq; complesset, concidit; cum illi nihilo minus iacen ti latera tunderentur; ut aliquando spõdere se diceret.

ſic ille affectus, illinc tum pro mortuo ſublatus, breui po ſtea eſt mortuus. iſte autem, homo Venerius, & affluens omni lepore, & uenuſtate, de bonis illius in æde Veneris argéteũ Cupidinem poſuit. ſic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatũ ſuarum. nam quid ego de cæteris ciuiũ R. ſupplicijs ſigillatim potius, quàm generatim, atque uniuerſe, loquar: carcer ille, qui eſt à crudeliſſimo tyrãno Dionyſio factus Syracuſis, quæ Lautumiæ uocantur, in iſtius imperio domicilium ciuiũ R. fuit. ut quiſque iſtius animũ, aut oculos offenderat, in Lautumias ſtatim conijciebatur. indignũ hoc uideo uide ri omnibus iudices; & id iá priore actione, cum hæc te ſtes dicerent, intellexi: retineri. n. putatis oportere iura li bertatis nõ modo hic, ubi Tribuni pl. ſunt, ubi cæteri ma giſtratus, ubi plenum forum iudiciorum, ubi ſenatus au ctoritas, ubi exiſtimatio populi R. & frequẽtia; ſed ubi= cunq; terrarũ, & gentium uiolatũ ius ciuium R. ſit, ſta= tuitis id pertinere ad cõmunem cauſam libertatis, & di gnitatis. in externorũ hominum, & maleficiorũ, ſcelera= torumq;, in prædonum hoſtiumq; cuſtodias tu tantũ nu merũ ciuium R. includere auſus es? nunquã ne tibi iudi cij, nunquá concioni, nunquam huius tantæ frequẽtiæ, quæ nũc animo te iniquiſſimo infeſtiſſimoq; intuetur, uenit in mentẽ? nunquã tibi populi R. abſentis dignitas, nunquá ſpecies ipſa huiuſcemodi multitudinis in oculis animoq; uerſata eſt? nunquã te in horũ conſpectum re= diturum, nũquã in forum populi R. uenturum, nunquá ſub legum et iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe puta ſti? at quæ erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſa? nulla iudices, præ=

ter prædandi nouam ſingularemq; rationem. nam ut il li, quos à poetis accepimus, ſinus quoſdam obſediſſe maritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta ſaxa tenuiſſe dicuntur, ut eos, qui eſſent appulſi nauigijs, interficere poſſent: ſic iſte in omnia maria infeſtus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat. quæcũq; nauis ex Aſia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexãdria uenerat, ſtatim certis indicibus & cuſtodibus tenebatur: uectores omnes in Lautumias conijciebantur: onera atq; merces in prætoriam domum deferebantur. uerſabatur in Sicilia longo interuallo alter, non Dionyſius ille, nec Phalaris (tulit. n. illa quondam inſula multos & crudeles tyrannos) ſed quoddam nouum mõſtrum, ex uetere illa immanitate, quæ in iiſdem locis uerſata eſſe dicitur: nõ enim Carybdin tã infeſtam, neq; Scyllam nautis, quàm iſtum in eodem freto fuiſſe arbitror: hoc etiam iſte infeſtior, quòd multo ſe pluribus & maioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam inſulam obtinebat: ille Aetnam ſolam, & eam Siciliæ partem tenuiſſe dicitur. at quæ cauſa tum ſubijciebatur ab ipſo iudices huius tã nefariæ crudelitatis? eadẽ, quæ nunc in defenſione cõmemorabitur. quicũque acceſſerant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites eſſe, atque à Dianio fugere dicebat. illi ad deprecãdum periculum proferebant alij purpuram Tyriam, thus alij, atq; odores, ueſtemq; lineam, gemmas alij, & margaritas, uina nõnulli Græca, uenaleſq; Aſiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarent. nõ intelligebãt, eas ipſas ſibi cauſas eſſe periculi, quibus adiumentis ſe ad ſalutem uti arbitrabantur. iſte. n. hæc eos ex piratarum ſo

cietate adeptos esse dicebat: ipsos in Lautumias abduci imperabat: naues eorum atq; onera diligenter asseruanda curabat. his institutis cum cõpletus iam mercatorum carcer esset, tum illa fiebant, quæ L. Suetium, equitẽ R. lectissimum uirum, dicere audistis, quæ cæteros audietis. ceruices in carcere frangebãtur indignissime ciuium R. ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis R. sum, quæ sæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros & salutẽ tulit, ea mortem illis acerbiorem, & supplicium maturius ferret. quid est Verres? quid ad hæc cogitas respõdere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes? cedo mihi quæso ex ipsius sinu literas Syracusanorũ, quas iste ad arbitriũ suum confectas esse arbitratur. cedo rationem carceris, quæ diligentissime cõficitur, quo quisque die datus in custodiã, quo mortuus, quo necatus sit. LITERAE SYRACVSANORVM. Videtis ciues R. gregatim coniectos in Lautumias: uidetis indignissimo in loco coaceruatã multitudinẽ uestrorũ ciuiũ. quærite nũc uestigia, quibus exitus illorũ ex illo loco cõpareãt. nulla sunt. omnes ne mortui? si ita posset defendere, tamen fides huic defensioni nõ haberetur. sed scriptũ extat in iisdem literis, quod iste, homo barbarus, ac dissolutus, neq; attendere unquã, neq; intelligere potuit. ἐδικαιώθησαν, inquit, hoc est, ut Siculi loquũtur, supplicio affecti ac necati sunt. si quis Rex, siqua ciuitas exterarũ gentiũ, siqua natio fecisset aliquid in ciuẽ R. eiusmodi, nõ ne publice uindicaremus? nõ bello persequeremur? possemus hãc iniuriã ignominiãq; nominis R. inultã impunitãq; dimittere? quot bella maiores no

ſtros, & quãta ſuſcepiſſe arbitramini, quòd ciues R. iniuria affecti, quòd nauicularij retenti, quòd mercatores ſpoliati dicerentur? at ego, retentos, non queror: ſpoliatos, ferendum puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis in uincula coniectos eſſe mercatores, & in uinculis ciues R. necatos eſſe, arguo. Si hæc apud Scythas dicerẽ, nõ hic in tanta multitudine ciuium R. nõ apud ſenatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot & tã acerbis ſupplicijs ciuiũ Romanorũ; tamẽ animos etiã barbarorũ hominũ permouerem: tanta. n. huius imperij amplitudo, tãta nominis R. dignitas eſt apud omnes nationes, ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur. nũ ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putẽ, cũ te implicatũ ſeueritate iudicũ, circũretitũ frequentia populi R. eſſe uideã? ſi mehercules, id quod fieri intelligo nõ poſſe, ex his laqueis te exueris, ac te aliqua ui ac ratione explicaris, in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici & concidi neceſſe eſt. cui ſi etiã, id quod defendit, uelim cõcedere: tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei pernicioſa, quàm mea uera accuſatio, debeat. quid enim defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forũ plenũ, & baſilicas iſtorũ hominũ uidemus, & animo æquo uidemus: ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amẽtiæ, ſiue fati, ſeu calamitatis non eſt iſte moleſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet cõſeruare. Verres ille uetus proditor Conſulis, translator Quæſturæ, auerſor pecuniæ publicæ, tantũ ſibi auctoritatis in Rep.

ſuſcepit, ut quibus hominibus per ſenatum, per populū R. per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragijs, in hac urbe, in Rep. uerſari liceret, ijs omnibus mortem acerbam crudelemq́; proponeret, ſi fortuna eos ad aliquam partem Siciliæ detuliſſet. ad Cn. Pompeium, clariſſimum uirum, & fortiſſimum, permulti occiſo Perpenna ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. quem nō ille ſummo cum ſtudio saluū incolumemq́; ſeruauit? cui ciui ſupplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit, & ſpem ſalutis oſtendit? ita ne uero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt; ijs apud te, cuius nullum in Rep. unquam monimentum fuit, mors & cruciatus erat conſtitutus? uide, quàm commodam defenſionem excogitaris. malo, malo mehercules, id quod tu defendis, his iudicibus populoq́; R. quàm id, quod ego inſimulo, probari. malo inquam, te iſti generi hominum, quàm mercatoribus, & nauicularijs, inimicū atq; infeſtum putari. meum enim crimē auaritiæ te nimiæ coarguit: tua defenſio, furoris cuiuſdam, & immanitatis, & inauditæ crudelitatis, & penè nouæ proſcriptionis. ſed non licet me iſto tanto bono iudices uti, non licet: adſunt enim Puteoli toti; frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudiciū mercatores, homines locupletes, atq; honeſti, qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſecuri percuſſos eſſe dicent. hic uide quàm me ſis uſurus æquo. cū ego P. Granium teſtem produxero, qui ſuos libertos à te ſecuri percuſſos eſſe dicat, qui à te nauem ſuam, merceſq́; repetat: refellito, ſi poteris: meum teſtem deſeram, tibi fauebo, te inquam adiuuabo: oſtendito, illos cum Ser

torio fuisse, à Dianio fugientes ad Siciliam esse delatos. nihil est, quod te malim probare. nullum. n. facinus, quod maiore supplicio dignũ sit, reperiri, neq; proferri potest. reducã iterum equitem Ro. L. Flauiũ. si uoles, quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadã sapientia; ut omnes intelligunt, cõscientia tua, atq; auctoritate meorum testiũ, testẽ nullum interrogasti: interrogetur Flauius, si uoles, quinã fuerit L. Herẽnius is, quem ille argentariã Lepti fecisse dicit; qui cum amplius centum ciues R. haberet ex cõuentu Syracusarũ, qui eũ non solum cognoscerent, sed etiã lacrymantes, ac te implorãtes defenderent, tamen à te inspectantibus omnibus Syracusanis securi percussus est. hunc quoq; testem meum refelli, & illũ Herẽnium Sertorianũ fuisse abs te demõstrari, et probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis in piratarũ captiuorũq; numero producebantur, ut securi ferirentur? quæ ista noua diligentia? quã ob causam abs te excogitata? an te L. Flauij, cæterorumq; de L. Herennio uociferatio cõmouebat? an M. Annij, grauissimi atque honestissimi uiri, summa auctoritas paulo diligentiorẽ timidioremq; fecerat? qui nuper pro testimonio, non aduenam nescio quẽ, nec alienum, sed eum ciuẽ R. qui omnibus in illo cõuentu notus, qui Syracusis natus esset, à te securi percussum esse dixit. post hãc illorum uociferationem, post hanc cõmunem famã atque querimoniam non mitior in supplicio, sed diligẽtior esse cœpit: capitibus inuolutis ciues R. ad necem producere instituit: quos tamẽ iccirco necabat palàm, quòd homines in cõuẽtu, id quod antea diximus, nimium diligenter prædonum numerum requirebant.

haeccine plebi R. te Praetore est constituta cōditio? haec ne gotij gerendi spes? hoc capitis, uitaeq; discrimen? parum ne multa mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortunae, nisi etiā hae formidines ab nostris magistratibus, atque in nostris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit haec suburbana ac fidelis prouincia Sicilia plena optimorū sociorū, et honestissimorū ciuium R. quae ciues R. omnes suis ipsa sedibus libētissime semper accepit, ut, qui usq; ex ultima Syria atque Aegypto nauigarēt, qui apud barbaros propter togae nomē in honore aliquo fuissent, qui ex praedonū insidijs, qui ex tempestatum periculis profugissent, in Sicilia securi ferirentur, cum se iā domum uenisse arbitrarentur? nam quid ego de P. Gauio Cōsano municipe dicā iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborum, quo dolore animi dicā? tametsi dolor me non deficit: ut caetera mihi in dicēdo digna re, digna dolore meo suppetāt, magis elaborandū est. quod crimen eiusmodi est, ut, cum primum ad me delatum est, usurum me illo nō putarē: tametsi. n. uerissimum esse intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lacrymis omniū ciuium R. qui in Sicilia negotiātur, adductus Valentinorum, hominum honestissimorū, testimonijs, omniumq; Rhegynorū, multorumq; equitum R. qui casu tum Messanae fuerunt, dedi tantum priore actione testium, res ut nemini dubia esse posset. quid nunc agam? cum iam tot horas de uno genere, ac de istius nefaria crudelitate dicam, cum propè omnem uim uerborū eiusmodi, quae scelere istius digna sunt, alijs in rebus cōsumpserim, neq; hoc prouiderim, ut uarietate criminū uos attentos tenerem, quemadmodum de tāta re dicam.

opinor, unus modus, atque una ratio est. rē in medio ponam: quæ tantum habet ipsa grauitatis, ut neque mea, quæ nulla est, neque cuiusq̄ ad inflāmandos uestros animos eloquentia requiratur. Gauius hic, quem dico, Consanus, cum illo numero ab isto in uincula cōiectus esset, et nescio qua ratione clàm è Latomijs profugisset, Messanamq́; uenisset; qui propè iam Italiam, & mœnia Rhegynorū uideret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quasi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus reuixisset, loqui Messanæ cœpit, & queri, se ciuem R. in uincla esse coniectum, sibi recta iter esse Romā, Verri se præsto aduenienti futurū. nō intelligebat miser, nihil interesse, utrū hæc Messanæ, an apud ipsum in prætorio loqueretur. nam, ut ante uos docui, hanc sibi iste urbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptricem, flagitiorū omnium sociam. itaque ad magistratum Mamertinū statim deducitur Gauius, eoq́; ipso die casu Messanam Verres uenit. res ad eum defertur, esse ciuem R. qui se Syracusis in Latomijs fuisse quereretur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitātem, à se retractum esse, & asseruatū, ut ipse in eū statueret, quod uideretur. agit hominibus gratias, & eorum erga se beneuolentiā diligētiamq́; collaudat. ipse inflāmatus scelere & furore, in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: expectabāt omnes, quò tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repēte hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. clamabat ille miser, se ciuem esse R. municipem Cōsanum, meruisse se cum L. Pretio splendidissimo equite R. qui Panormi

negotiaretur,

negotiaretur, ex quo hæc Verres scire posset. tum iste se comperisse ait, eũ speculandi causa in Siciliam ab ducibus fugitiuorũ esse missum: cuius rei neque index, neq; uestigium aliquod, neque suspicio cuiquã esset ulla. deinde iubet undiq; hominem proripi, uehementissimeq; uerberari. Cedebatur uirgis in medio foro Messanæ ciuis R. iudices, cũ interea nullus gemitus, nulla uox alia illius miseri inter dolorẽ, crepitumq; plagarũ audiebatur, nisi hæc, ciuis R. sum. hac se cõmemoratione ciuitatis omnia uerbera depulsurum, cruciatũ à corpore deiecturum arbitrabatur. is non modo hoc non perfecit, ut uirgarũ uim deprecaretur; sed cũ imploraret sæpius, usurparetq; nomẽ ciuitatis, crux, crux inquam infelici & erumnoso, qui nunquam istam potestatem uiderat, comparabatur. ò nomẽ dulce libertatis: ò ius eximium nostræ ciuitatis: ò lex Porcia, legesq; Sẽproniæ: ò grauiter desiderata, et aliquando reddita plebi Romanæ Tribunitia potestas. huccine tandẽ omnia reciderunt, ut ciuis R. in prouincia populi R. in oppido fœderatorũ, ab eo, qui beneficio populi R. fasces & secures haberet, deligatus in foro uirgis cederetur? quid, cum ignes, candentesq; laminæ, cæteriq; cruciatus admouebãtur? si te illius acerba imploratio, et uox miserabilis nõ inhibebat; ne ciuiũ quidẽ Romanorum, qui tum aderant, fletu et gemitu maximo commouebare? in crucẽ tu agere ausus es quenquã, qui se ciuem R. esse diceret? nolui tam uehemẽter agere hoc prima actione iudices, nolui: uidistis enim, ut animi multitudinis in istum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. statui egomet mihi tum modũ orationi meæ, et C. Numitorio

equiti R. primario homini, testi meo: & Glabrioné id, quod sapiétissime fecit, facere lætatus sum, ut repéte cõ silio in medio testé dimitteret. etenim uerebatur, ne po pulus R. ab isto eas pœnas ui repetisse uideretur, quas, ueritus esset, ne iste legibus et uestro iudicio non esset persoluturus. nunc quoniã iam exploratũ est omnibus, quo loco causa tua sit, & quid de te futurũ sit: sic te= cum agam. Gauiũ istum, quem repentinum speculato= rem fuisse dicis, ostendam in Lautumias Syracusis à te esse coniectum: neque id solũ ex literis ostendã Syracu sanorũ, ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Ga uius, hoc fingere & eligere nomé, ut hunc illũ esse pos sim dicere; sed secundũ arbitriũ tuum testes dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in Lautumias coniectum esse dicant. producam etiã Cõsanos, municipes illius ac necessarios, qui te nũc sero doceant, iudices non sero, il= lum P. Gauium, quem tu in crucem egisti, ciuem R. & municipem Cõsanum, non speculatorem fugitiuorum fuisse. cum hæc omnia, quæ polliceor, cumulate tuis pro ximis plana fecero; tum istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur; eo contentũ me esse dicã. quid enim nu per tu ipse, cũ populi R. clamore atq; impetu perturba= tus exiluisti, quid inq̃ locutus es? illum, ꝙ moram sup= plicio quæreret, ideo clamitasse, se esse ciué R. sed specu latoré fuisse. iã mei testes ueri sunt. quid. n. dicit aliud C. Numitorius, quid M. & P. Cotij, nobilissimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius, qui argéta riam Rhegij maximam fecit? quid cæteri? adhuc. n. te= stes ex eo genere à me sunt dati, nõ qui nouisse Gauiũ, sed qui se uidisse dicerét, cum is, qui se ciuem R. esse cla

maret, in crucẽ ageretur. hoc tu Verres idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitasse se ciuem esse Romanum; apud te nomen ciuitatis ne tantũ quidem ualuisse, ut dilationẽ aliquã crucis, ut crudelissimi teterrimiq; supplicij aliquã paruam moram saltem posset afferre. hoc teneo, hic hæreo iudices, hoc sum cõtentus uno: omitto, ac negligo cætera: sua cõfessione induatur ac iugule= tur necesse est. qui esset, ignorabas? speculatorẽ esse su= spicabare? nõ quæro, qua suspicione: tua te accuso oratio ne. ciuẽ R. se esse dicebat. si tu apud Persas, aut in extre ma India deprehẽsus Verres, ad supplicium ducerere; quid aliud clamitares, nisi te ciuẽ esse Romanũ? et si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atq; ultimis gẽtibus positos, nobile & illustre apud oẽs nomẽ tuæ ciuitatis profuisset: ille, q̃squis erat, quẽ tu in crucẽ rapiebas, qui tibi esset ignotus, cũ ciuẽ se R. esse diceret, apud te Prætorem si non effugium, ne moram quidem mortis mẽtione atque usurpatione ci= uitatis assequi potuit? homines tenues, obscuro loco na= ti, nauigãt; adeũt ad ea loca, quæ nunq̃ antea uiderunt: ubi neque noti esse ijs, quò uenerũt, neque semper cum cognitoribus esse possunt: hac una tamen fiducia ciuita tis nõ modo apud nostros magistratus, qui & legum et existimationis periculo cõtinentur; neque apud ciues so lũ Romanos, qui et sermonis, & iuris, & multarũ rerũ societate iũcti sunt, fore se tutos arbitrãtur; sed, quocun que uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant esse futu= rum. tolle hanc spem, tolle hoc præsidium ciuibus Roma nis; cõstitue, nihil esse opis in hac uoce, ciuis R. sum; posse impune Prætorem, aut alium quemlibet supplicium,

quod uelit,in eũ constituere,qui se ciuem R.esse dicat, quod quis ignoret : iam oẽs prouincias, iam omnia regna,iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbẽ terrarũ,qui semper nostris hominibus maxime patuit, ciuibus R.ista defensione præcluseris.Quid,si L.Pretium, equitẽ R.qui tum in Sicilia,nominabat? etiã ne id magnum fuit,Panormum literas mittere,asseruasse hominem, custodijs Mamertinorũ tuorum uinctũ , clausum habuisse,dũ Panormo Pretius ueniret? cognosceret hominẽ: aliquid de summo supplicio remitteres.si ignoraret : tũ,si ita tibi uideretur, hoc iuris in omnes constitueres,ut qui neq; tibi notus esset,neq; cognitorẽ locupletẽ daret,quãuis ciuis R.esset,in crucẽ tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio?quasi tu Gauio tũ fueris infestus,ac nõ nomini,generi,iuri ciuiũ hostis. nõ illi inquã homini,sed causæ cõmuni libertatis inimicus fuisti . qd enim attinuit, cũ Mamertini more atq; instituto suo crucem fixissent post urbem,in uia Pompeia, te iubere in ea parte figere,quæ ad fretũ spectaret,& hoc addere,quod negare nullo modo potes,quod omnibus audiẽtibus dixisti palã,te iccirco illũ locũ deligere,ut ille,qui se ciuẽ R. esse diceret, ex cruce Italiã cernere ac domũ suã prospicere posset?itaq; illa crux sola iudices post cõditam Messanã illo in loco fixa est.Italiæ cõspectus ad eam rem ab isto delectus est,ut ille in dolore cruciatuq; moriens,perangusto freto diuisa seruitutis,ac libertatis iura cognosceret; Italia aũt alumnũ suum, seruitutis extremo summoq; supplicio affectum uideret. Facinus est,uinciri ciuẽ R . scelus , uerberari : propè parricidiũ necari : quid dicam in crucẽ tollere? uerbo satis digno

tã nefaria res appellari nullo modo potest. nõ fuit his omnibus iste cõtentus. spectet, inquit, patriã: in cõspectu legũ libertatisq; moriatur. nõ tu hoc loco Gauiũ, non unũ hominem nescio quem ciuem R. sed communem libertatis, & ciuitatis causam in illum cruciatum, & crucẽ egisti. iam uero uidete hominis audaciã. non ne eũ grauiter tulisse arbitramini, ꝙ illam ciuibus R. crucem nõ posset in foro, non in comitio, non in rostris defigere? quod enim his locis in prouincia sua celebritate simillimũ, regione proximũ potuit, elegit: monimẽtũ sceleris audaciæq; suæ uoluit esse in cõspectu Italiæ, uestibulo Siciliæ, præteruectione omnium, qui ultro citroq; nauigarẽt. Si hæc non ad ciues R. non ad aliquos amicos nostræ ciuitatis, nõ ad eos, qui populi R. nomen audissent; deniq;, si non ad homines, uerũ ad bestias, aut etiã, ut lõgius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa et ad scopulos hæc cõqueri & deplorare uellẽ: tamen omnia muta atque inanima, tanta & tã indigna rerũ atrocitate cõmouerentur. nũc uero cum loquar apud senatores populi R. legum iudiciorumq; & iuris auctores, timere nõ debeo, ne non unus iste ciuis R. illa cruce dignus, cæteri oẽs simili periculo indignissimi iudicentur. paulo ante iudices lacrymas in morte misera atq; indignissima nauarchorũ nõ tenebamus, & recte ac merito sociorũ innocentium miseria cõmouebamur: quid nũc in nostro sanguine tandẽ facere debemus? nã ciuiũ R. omniũ sanguis coniunctus existimandus est, quoniã id & salutis omniũ ratio, & ueritas omnium postulat. omnes hoc loco ciues R. et qui adsunt, & qui ubicũque sunt, uestrã seueritatẽ deside-

rant, uestram fidem implorant, uestrũ auxilium requirunt: omnia sua iura, cõmoda, auxilia, totã denique libertatẽ in uestris sententijs uersari arbitrantur. à me, tametsi satis habẽt, tamẽ, si res aliter acciderit, plus habebunt fortasse, q̃ postulant: nam & si qua uis istum de uestra seueritate eripuerit, id quod neque metuo iudices, neq; ullo modo fieri posse uideo: sed si in hoc me ratio fefellerit; Siculi causam suã perisse querẽtur, et mecum pariter moleste ferẽt; populus quidem Romanus breui, quoniã mihi potestatem apud se agendi dedit, ius suũ, me agente, suis suffragijs ante Cal. Feb. recuperabit. ac si de mea gloria et amplitudine quæritis iudices; non est alienum meis rationibus, istũ mihi ex hoc iudicio ereptũ ad illud populi R. iudicium reseruari. splendida est illa causa, probabilis mihi & facilis, populo grata atque iucunda. denique si uideor hic, id quod ego non quæsiui, de uno isto uoluisse crescere: isto absoluto, quod sine multorum scelere fieri non potest, de multis mihi crescere licebit. sed mehercules uestra reiq; publicæ causa iudices nolo in hoc delecto consilio tantũ flagitium esse commissum: nolo eos iudices, quos ego probarim atque delegerim, sic in hac urbe notatos isto absoluto ambulare, ut nõ cæra, sed cœno obliti esse uideantur. quãobrẽ te quoque Hortẽsi, quia monẽdi locus est, ex hoc loco moneo, uideas etiã atq; etiã, & consideres, quid agas, quò progrediare, quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quidq̃ tibi præfinio, quo minus ingenio mecũ atque omni dicendi facultate cõtẽdas: cætera, si qua putas te occultius extra iudiciũ, quæ ad iudiciũ ꝑtinẽt, facere posse; si quid artificio,

consilio,potentia,gratia,copijs istius moliri cogitas: magnopere cēseo desistas; & illa,quæ tentata iā, & cœpta ab isto sunt,à me aūt peruestigata & cognita, moneo ut extinguas, & lōgius progredi ne sinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio,maiore quàm putas. ꝙ enim te liberatū iam existimationis metu,defunctū honoribus,designatū Cōsulem cogites: mihi crede, ornamenta ista,& beneficia populi R. non minore negotio retinentur,quàm comparantur.tulit hæc ciuitas, quoad potuit,quoad necesse fuit,regiam istam uestram dominationem in iudicijs,& in omni Republica,tulit: sed quo die populo R.Tribuni pl. restituti sunt, omnia ista uobis,si forte nondum intelligitis, adempta atque erepta sunt. omniū nunc oculi coniecti sunt hoc ipso tempore in unūquenque nostrū,qua fide ego accusem, qua religione hi iudicent,qua tu ratione defendas. de omnibus nobis,si quis tantulū de recta regione deflexerit,nō illa tacita existimatio, quā antea contēnere solebatis,sed uehemēs ac liberū populi R.iudiciū consequetur.nulla tibi Quinte cū isto cognatio est, nulla necessitudo:quibus excusationibus antea nimiū in aliquo iudicio studiū tuū defendere solebas, earū habere in hoc homine nullā potes.quæ iste in prouincia palā dictitabat, cū ea,quæ faciebat,tua se fiducia facere dicebat; ea ne uera putentur,tibi maxime est prouidendū.ego mei iā rōnem officij cōfido esse omnibus iniquissimis meis persolutā.nā istū paucis horis primæ actionis omniū mortaliū sentētijs cōdēnaui.reliquū iudiciū nō iā de mea fide,quæ perfecta est;neq; de istius uita,quæ dānata est; sed de iudicibus,et,uere ut dicā,de te futurū est.at quo

tempore futurũ eſt? (nã id maxime prouidendum eſt: etenim cũ omnibus in rebus, tũ in Rep. permagni momenti eſt ratio atque inclinatio temporum) nempe eo, cum populus R. aliud genus hominum atque alium ordinem ad res iudicãdas requirit: nempe ea lege de iudicijs iudicibusq; nouis promulgata, quã nõ is promulgauit, cuius nomine proſcriptã uidetis, ſed hic reus. hic inq̃ ſua ſpe atq; opinione, quã de uobis habet, legẽ illã ſcribendam promulgandamq; curauit. itaq;, cũ primo agere cœpimus, lex nõ erat promulgata; cũ iſte ueſtra ſeueritate permotus, multa ſigna dederat, quamobrem reſpõſurus non uideretur, mentio de lege nulla fiebat: poſteaquã iſte recreari & confirmari uiſus eſt, lex ſtatim promulgata eſt: cui legi cum ueſtra dignitas uehementer aduerſaretur, iſtius ſpes falſa & inſignis impudentia maxime ſuffragatur. Hic ſi quid erit cõmiſſum à quoquam ueſtrũ, quod reprehendatur: aut populus R. iudicabit de eo homine, quẽ iam antea iudicijs indignum putauit; aut ij, qui propter offenſionem iudiciorũ de ueteribus iudicibus lege noua noui iudicet erunt conſtituti. mihi porrò, ut ego non dicam, quis omnium mortalium non intelligit, q̃ longe progredi ſit neceſſe? potero ſilere Hortenſi, potero diſſimulare, cum tantum Reſp. uulnus accepit, ut expilatæ prouinciæ, uexati ſocij, dij immortales ſpoliati, ciues R. cruciati & necati impune me actore eſſe uideantur? potero hoc onus tantũ aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus ſuſtinere? nõ agitanda res erit? nõ in mediũ proferẽda? non populi R. fides imploranda? nõ oẽs, qui tanto ſe ſcelere obſtrinxerint, ut aut fidẽ ſuã corrũpi paterẽtur, aut

iudiciū corrumperent,in diſcrimen ac iudicium uocan=
di ? quæret aliquis fortaſſe : tantum ne igitur laborē ,
tantas inimicitias,tot hominū ſuſcepturus es ? non ſtu=
dio quidē hercule ullo,neque uoluntate : ſed non idem
mihi licet,quod ijs,qui nobili genere nati ſunt ; quibus
omnia populi R.beneficia dormientibus deferuntur:lō=
ge alia mihi lege in hac ciuitate,et conditione uiuendū
eſt.uenit.n.mihi in mentē M.Catonis,hominis ſapientiſ
ſimi: qui cū ſe uirtute,non genere populo R.cōmenda=
ri putaret,cū ipſe ſui generis initium ac nominis ab ſe
gigni et propagari uellet, hominū potentiſſimorum ſu
ſcepit inimicitias,et maximis in laboribus uſq; ad ſum
mam ſenectutē ſumma cū gloria uixit.poſtea Q. Pōpe
ius,humili atque obſcuro loco natus,nō ne plurimis inī
micitijs,maximiſq; ſuis piculis ac doloribus ampliſſimos
honores eſt adeptus ? modo L.Fimbriam,C.Marium, C.
Celium uidimus non mediocribus inimicitijs ac labori=
bus cōtendere,ut ad iſtos honores peruenirent , ad quos
uos per ludū & per negligentiā perueniſtis.hæc eadem
eſt noſtræ nationis regio, & uia : horū nos hominū ſe=
ctā atque inſtituta perſequimur.uidemus, quāta ſit in
inuidia,quantoq; in odio apud quoſdā homines nobiles
nouorū hominū uirtus,& induſtria; ſi tantulum ocu=
los deiecerimus,præſto eſſe inſidias; ſi ullū locū aperue=
rimus ſuſpicioni aut crimini,accipiēdū eſſe ſtatim uul=
nus:eſſe nobis ſemp uigilādū, ſemp laborādū uidemus .
inimicitiæ ſunt,ſubeātur:labores,ſuſcipiātur.etenim ta
citæ magis et occultæ inimicitiæ timēdæ ſunt, quā indi
ctæ et aptæ. hominū nobiliū nō ferè quiſq̄ noſtræ indu
ſtriæ fauet:nullis noſtris officijs beneuolētiā illorū alli=

cere possumus: quasi natura et genere disiūcti sint, ita dissidēt à nobis animo ac uolūtate. quare quid habent eorū inimicitiæ periculi, quorū animos iā ante habueris inimicos & inuidos, q̄ ullas inimicitias susceperis? quamobrē mihi iudices optandū est illud, in hoc reo finē accusandi facere, cū & populo R. satisfactum, & receptū officiū Siculis necessarijs meis erit persolutum. deliberatū aūt est, si res opinionem meam, quam de uobis habeo, fefellerit, nō modo eos persequi, ad quos maxime culpa corrūpēdi iudicij, sed etiā illos, ad quos consciētiæ cōtagio pertinebit. proinde siqui sunt, qui in hoc reo aut potētes, aut audaces, aut artifices ad corrūpēdū iudiciū uelint esse; ita sint parati, ut disceptāte populo R. mecū sibi rem uideāt futurā. & si me in hoc reo, quem mihi inimicū Siculi dederūt, satis uehementem, satis perseuerantē, satis uigilantem esse cognorūt; existimēt in ijs hominibus, quorū ego inimicitias populi R. salutis causa suscepero, multo grauiorē, atque acriorem futurū. Nūc te Iupiter Optime Maxime, cuius iste donū regale, dignū tuo pulcherrimo templo, dignū Capitolio, atq; ista arce omniū nationū, dignū regio munere, tibi factū ab regibus, tibi dicatū atq; promissum, per nefariū scelus de regijs manibus extorsit; cuiusq; sanctissimū & pulcherrimum simulacrū Syracusis sustulit: teq; Iuno regina, cuius duo fana duabus in insulis posita sociorū, Melitæ, et Sami, sanctissima, et antiquissima, simili scelere idē iste omnibus donis ornamētisq; nudauit: teq; Minerua, quā itē iste duobus in clarissimis & religiosissimis tēplis expilauit; Athenis, cū auri grāde pōdus; Syracusis, cū omnia præter tectū et parietes abstu-

lit: teq; Latona, & Apollo, & Diana, quorum iste Deli non fanũ, sed, ut hominũ opinio, & religio fert, sedem antiq̃, diuinumq; domiciliũ nocturno latrocinio, atque impetu cõpilauit: etiam te Apollo, quẽ iste Chio sustulit: teq; etiam atque etiã Diana, quã Pergæ spoliauit, cuius simulacrũ sanctissimũ Segestæ, bis apud Segestanos cõsecratũ, semel ipsorũ religione, iterũ P. Africani uictoria, tollendũ, asportandumq; curauit: teq; Mercuri, quẽ Verres in uilla, et in priuata aliqua palæstra posuit, P. Africanus in urbe sociorũ, & in gymnasio Tyndaritanorum iuuentutis illorum custodem, & præsidẽ uoluit esse: teq; Hercules, quẽ iste Agrigenti nocte intempesta, seruorũ instructa & cõparata manu conuellere ex suis sedibus, atque auferre conatus est: teq; sanctissima mater Idæa, quã apud Enguinos augustissimo et religiosissimo in tẽplo sic spoliatã reliquit, ut nũc nomen modo Africani, & uestigia uiolatæ religionis maneãt, monimẽta uictoriæ faniq; ornamẽta nõ extent: uosq; omniũ rerũ forensiũ, consiliorũ maximorũ, legũ iudiciorumq; arbitri, et testes, celeberrimo in loco Prætorij locati Castor, & Pollux, quorũ è templo quæstum sibi iste, & prædã maximam improbissime cõparauit: omnesq; dij, qui uehiculis tensarum solennes cœtus ludorum initis, quorũ iter iste ad suum quæstum, nõ ad religionũ dignitatem faciendũ, exigendumq; curauit: teq; Ceres, et Libera, quarũ sacra, sicut opiniones hominũ, ac religiones ferunt, longe maximis, atque occultissimis cerimonijs cõtinentur; à quibus initia uitæ atq; uictus, legum, morum, mãsuetudinis, humanitatis exempla hominibus, et ciuitatibus data, ac dispertita eẽ dicũ

tur: quarũ ſacra populus R. à Græcis aſcita, & accepta, tãta religione & publice & priuatim tuetur, non ut ab alijs huc allata, ſed ut cæteris hinc tradita eſſe uideãtur: quæ ab iſto uno ſic polluta, et uiolata ſunt, ut ſimulacrũ Cereris unũ, quod à uiro nõ modo tãgi, ſed ne aſpici quidẽ fas fuit, è ſacrario Catinæ cõuellendũ auertẽdumq́; curauerit; alterũ aũt Ennæ ex ſua ſede, ac domo ſuſtulerit; quod erat tale, ut homines, cũ uiderẽt, aut ipſam uidere ſe Cererẽ, aut effigiem Cereris non humana manu factã eſſe, ſed cœlo delapſam arbitrarentur: uos etiã atq; etiã imploro & appello ſanctiſſimæ deæ, quæ illos Ennenſes lacus, lucosq́; colitis, cũctæq́; Siciliæ, quæ mihi defendẽda tradita eſt, præſidetis; à quibus, inuẽtis frugibus, & in orbem terrarũ diſtributis, oẽs gentes, ac nationes ueſtri religione numinis cõtinentur: cæteros itẽ deos deasq́; oẽs imploro atq; obteſtor, quorum tẽplis & religionibus iſte nefario quodã furore & audacia inſtinctus bellũ ſacrilegũ ſemper, impiumq́; habuit indictũ, ut, ſi in hoc reo, atque in hac cauſa omnia mea cõſilia ad ſalutẽ ſociorũ, dignitatem populi R. fidem meã ſpectauerunt, ſi nullã ad rem, niſi ad officiũ & ueritatẽ, omnes meæ curæ, uigiliæ cogitationesq́; laborarũt; quæ mea mens in ſuſcipienda cauſa fuit, fides in agenda, eadẽ ueſtra in iudicanda ſit; deinde, uti C. Verrẽ, ſi eius omnia ſunt inaudita, & ſingularia facinora ſceleris, audaciæ, perfidiæ, libidinis, auaritiæ, crudelitatis, dignus exitus eiuſmodi uita, atq; factis ueſtro iudicio conſequatur; utq́; Reſp. meaq́; fides una hac accuſatione mea contenta ſit; mihiq́; poſthac bonos potius defendere liceat, quàm improbos accuſare neceſſe ſit.

PRO M. FONTEIO ORATIO, XI.

Desunt permulta.

Hoc Prætore oppressam esset ære alieno Galliam. à quibus uersuras tantarũ pecuniarum factas esse dicũt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus R. qui negotiãtur in Gallia? cur eorum uerba non audimus? cur eorũ tabulæ nullæ proferuntur? insector ultro, atque insto accusatori iudices: insector, inquã, ac flagito testes. plus ego in hac causa laboris, & operæ cõsumo in poscẽdis testibus, quàm cæteri defensores in refutandis. audacter hoc dico iudices, nõ temere confirmo. referta Gallia negotiatorũ est, plena ciuiũ R. nemo Gallorum sine ciue R. quidquam negotij gerit, nummus in Gallia nullus sine ciuium R. tabulis cõmouetur. uidete, quò descendam iudices, q̃ longe uidear à cõsuetudine mea, & cautione, ac diligentia discedere. unæ tabulæ proferantur, in quibus uestigium sit aliquod, quod significet pecuniã Fonteio datã: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorũ, aratorum, pecuariorum numero testem producant: uere accusatum esse concedam. prò dij immortales, quæ est hæc causa? quæ defensio? prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit, quæ constat ex ijs generibus hominum, & ciuitatum, qui, ut uetera mittã, partim nostra memoria bella cum populo R. acerba, ac diuturna gesserunt: partim modo ab nostris imperato=

ribus subacti, modo bello domiti, modo triumphis ac monimentis notati, modo ab senatu agris urbibusq; mulctati sunt: partim, qui cũ ipso M. Fõteio ferrũ ac manus contulerunt, multoq; eius sudore ac labore sub populi R. imperium, ditionemq; ceciderunt. est in eadẽ prouincia Narbo Martius, colonia nostrorũ ciuium, specula populi R. ac propugnaculũ istis ipsis nationibus oppositum & obiectũ. est item urbs Massilia, de qua ante dixi, fortissimorũ fidelissimorumq; sociorum, qui Gallicorum bellorum pericula populo R. copijs, armisq; propulsarũt. est præterea numerus ciuiũ R. atque hominũ honestissimorum. huic prouinciæ, quæ ex hac gentium uarietate cõstaret, M. Fõteius, ut dixi, præfuit: qui erant hostes, subegit: qui proximi fuerãt, eos ex ijs agris, quibus erant mulctati, decedere coegit. cæteris, qui iccirco magnis sæpe erãt bellis superati, ut semper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quæ tũ in toto orbe terrarum ò populo R. gerebantur, magnas pecunias ad eorum stipendium, maximum frumenti numerum ad Hispaniense bellum tolerandum imperauit. hæc qui gessit, in iudiciũ uocatur: uos, qui in re non interfuistis, causam unà cũ populo R. cognoscitis. dicunt cõtra, quibus inuitissimis imperatum est: dicunt, qui ex agris ex Cn. Põpeij decreto decedere sunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde, & fuga nunc primũ audent contra M. Fonteiũ inermem consistere. quid coloni Narbonenses, quid uolunt? quid existimant? hunc per uos uolunt, se per hunc incolumes existimant esse. quid Massiliensiũ ciuitas? hunc præsentem ijs affecit honoribus, quos habuit amplissimos. uos aũt absens orat atque obsecrat, ut

ſua religio, laudatio, auctoritatis aliquid apud ueſtros animos momēti habuiſſe uideatur. quid? ciuiū R. quæ uolūtas eſt? nemo eſt ex tāto numero, quin hūc optime de prouincia, de imperio, de ſocijs, et ciuibus meritū eſſe arbitretur. quoniā igitur uidetis, qui oppugnēt M. Fōteiū; cognoſcitis, qui defenſum uelint; ſtatuite nunc, quid ueſtra æquitas, quid populi R. dignitas poſtulet: utrum colonis ueſtris, negotiatoribus ueſtris, amiciſſimis atq; antiquiſſimis ſocijs et credere et cōſulere malitis; an ijs, quibus neq; propter iracundiā fidē, neq; propter infidelitatē honorē habere debetis. quid, ſi maiorē etiā hominum honeſtiſſimorū copiam affero, qui huius uirtuti, atque innocētiæ teſtimonio poſſint eſſe? tamen ne plus Gallorum conſenſio ualebit, q̃ ſumma auctoritas omniū? cū Galliæ Fonteius præeſſet, ſcitis iudices maximos populi R. exercitus in duabus Hiſpanijs, clariſſimosq; imperatores fuiſſe. quàm multi equites R. quàm multi Tribuni militū, quales, & quot, & quoties legati ad eos exercitus? præterea Cn. Pōpeius, maximus atque ornatiſſimus, hiemauit in Gallia, M. Fōteio imperāte. ſatis ne uobis multos, ſatis idoneos teſtes, et cōſcios uidetur ipſa fortuna eſſe uoluiſſe earū rerū, quæ M. Fōteio Prætore gererētur in Gallia? quē ex tanto hominū numero teſtē in hac cauſa producere poteſtis? quis eſt ex eo numero, qui uobis auctor placeat? eo nos iā laudatore et teſte utemur. dubitabitis etiā diutius iudices, quin illud, q̃d initio uobis propoſui, ueriſſimū ſit? aliud p̄ hoc iudiciū nihil agi, niſi ut M. Fōteio oppreſſo teſtimonijs eorū, quibus multa Reip. cauſa inuitiſſimis impata ſunt, ſegniores poſthac ad impandū cæteri ſint, cū uideāt

eos oppugnari, quibus oppressis populi R. imperiũ incolume esse non possit. Obiectum est etiam, quæstũ M. Fõteiũ ex uiarũ munitione fecisse: ut aut ne cogeret munire: aut id, quod munitum esset, ne improbaret. si et coacti sunt munire omnes, & multorũ opera improbata sunt: certe utrunque falsum est, & ob uacationem pretium datum, cum immunis nemo fuerit; & ob probationem, cũ multa improbata sint. quid, si hoc crimen optimis hominibus delegare possumus, et ita, ut nõ culpam in alios trãsferamus, sed uti doceamus, eos isti munitioni præfuisse, qui facile officium suũ & præstare, & probare possunt? tamẽ ne uos omnia in M. Fonteiũ iratis testibus freti conferetis? cum maioribus Reip. negotijs M. Fonteius impediretur; & cum ad Remp. pertineret, uiã Domitiã munire: Legatis suis, primarijs uiris, C. Annio Bellieno, & C. Fonteio negotium dedit. itaque præfuerunt, imperauerunt pro dignitate sua, quod uisum est, & probauerũt. quod uos, si nulla alia ex re, ex literis quidem uestris, quas scripsistis, & missis et allatis certe scire potuistis. quas si antea non legistis, nũc ex nobis, quid de ijs rebus Fõteius ad Legatos suos scripserit, quid ad eũ illi rescripserint, cognoscite. Literæ ad C. Anniũ Legatum, ad C. Fonteium Legatum. Literæ à C. Annio Legato, à C. Fõteio Legato. Satis opinor esse perspicuum iudices, hanc rõnem munitionis neque ad M. Fonteium pertinere, et ab ijs esse tractatam, quos nemo possit reprehendere. cognoscite nũc de crimine uinario, quod illi inuidiosissimum & maximũ esse uoluerunt. Crimen à Pletorio iudices ita constitutum est: Fonteio non in Gallia primũ uenisse in mentem, ut portorium
uini

uini institueret, sed in Italia hac proposita ratione Roma profectum: itaque Titurium Tolosæ quaternos denarios in singulas uini amphoras portorij nomine exegisse, Crodimum Porcium & Numium ternos uictoriatos, Nulchalone serene Ymbinos & uictoriatos mille.
* atque in his locis se Crodimi & Nulchalone ab his portorium esse exactum, si qui Cobiamacho, qui uicus inter Tolosam & Narbonem est, diuerterentur, neque Tolosam ire uellent. Elesiodolus tantum senos denarios ab ijs, qui ad hostem portarent, exegisset. uideo iudices esse crimen, & genere ipso magnum: uectigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur, & pecuniã permagnã ratione ista cogi potuisse confiteor, & inuidiam: uel maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare uoluerũt. sed ego ita existimo, quo maius crimẽ sit id, quod ostendatur esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat: uult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.

Desiderantur quæ de crimine uinario erant reliqua, nec non quæ ad bellum Vocontiorum, & dispositionem hibernorum pertinebant.

At hoc Galli negant, actio rerum & uis argumētorum coargui potest. igitur testibus iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis non solū potestis, sed etiam debetis. etenim si, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens existimandus est: quid mihi opus est sapiente iudice? quid æquo quæsitore? quid oratore nō stulto? dicunt. n. Galli. negare non possumus. hic si ingeniosi, & periti, & æqui iudicis has partes esse existimatis, ut, quoniā quidem testes dicunt, sine ulla dubitatione credendum sit: salus ipsa uirorum fortium innocentiam tueri non potest. sin autem in rebus iudicandis non minimam partem ad unamquāq; rem existimādam, momentoq; suo ponderandam sapientia iudicis tenet: næ multo uestræ maiores grauioresq; partes sunt ad cogitandum, quàm ad dicendū meæ: mihi enim semper unaquaq; de re testis non solum semel, uerū etiam breuiter interrogandus, & sæpe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa esse uideatur. uos & sæpius eandē rē animis agitare, & diutius unoquoque de teste cogitare potestis. & si quem nos interrogare nolumus; quæ causa nobis tacendi fuerit, existimare debetis. quāobrem si hoc iudices præscriptum lege, aut officio putatis, testibus credere: nihil est, cur alius alio iudice melior, aut sapientior existimetur: unum est enim, & simplex auriū iudicium, & promiscue, & cōmuniter stultis, ac sapientibus ab natura datum. quid est igitur, ubi elucere possit prudētia? ubi discerni stultus auditor, & credulus ab religioso, & sapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quæ dicūtur à testibus, coniectura, & cogitatione traduntur, quāta au

ctoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quãta fide, quãta religione, quanto studio existimationis bonæ, quãta cura, quanto timore dicantur. an uero uos id in testimonijs hominum barbarorum dubitabitis, quod per sæpe & nostra, & patrum memoria sapientissimi iudices de clarissimis nostræ ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderunt: quorũ uirtuti, generi, rebus gestis fidem & auctoritatẽ in testimonio cupiditatis atq; inimicitiarũ suspicio derogauit. ecquem hominem uidimus, ecquẽ uere cõmemorare possumus parem consilio, grauitate, constãtia, cæteris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum gestarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuisse? tamẽ huius, cuius iniurati nutu propè terrarũ orbis regebatur, iurati testimonio neq; in C. Fimbriam, neq; in C. Mẽmium creditum est. noluerunt ij, qui iudicabant, hanc patere inimicitijs uiam; quem quisq; odisset, ut eũ testimonio posset tollere. quantus in L. Crasso pudor fuerit, quod ingeniũ, quanta auctoritas, quis ignorat? tamẽ is, cuius etiã sermo testimonij auctoritatẽ habebat, testimonio ipso, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac singulare iudices consilium, qui se non solum de reo, sed etiam de accusatore, de teste iudicare arbitrabantur, quid fictum, quid fortuna ac tempore allatum, quid pretio corruptũ, quid spe, aut metu deprauatũ, quid à cupiditate aliqua, aut inimicitijs profectum uideretur. quæ si iudex nõ amplectetur omnia consilio, non animo, ac mẽte circunspiciet; si, quidquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici

arbitrabitur: profecto ſatis erit id, quod dixi antea, non ſurdum iudicem huic muneri atq; officio præeſſe: nihil erit, quãobrem ille neſcio quis ſapiẽs homo, ac multarũ rerum peritus ad res iudicandas requiratur. an uero illi equites R. quos nos uidimus, qui nuper in Rep. iudicijsq; maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantũ roboris, ut M. Scauro teſti nõ crederent: uos Belgarũ atque Allobrogum teſtimonijs non credere timetis? Si inimico teſti credi non oportuit, inimicior Marcello Craſſus, aut Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus ſtudijs atq; obtrectatione domeſtica, quàm huic Galli? quorũ, qui optima in cauſa ſunt, equites, frumentum, pecuniã ſemel atq; iterum, ac ſæpius inuitiſſimi dare coacti ſunt: cæteri, partim ex ueteribus bellis agro mulctati, partim ab hoc ipſo, bello ſuperati, & oppreſſi. ſi, qui ob aliquod emolumẽtũ ſuũ cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credi nõ conuenit: credo maius emolumẽtum Cepionibus & Metellis propoſitum fuiſſe ex Q. Pompeij dãnatione, cum ſtudiorũ ſuorum obtrectatorem ſuſtuliſſent, quàm cunctæ Galliæ ex M. Fonteij calamitate, in qua illa prouincia propè ſuam immunitatem ac libertatem poſitam eſſe arbitratur. an ſi homines ipſos ſpectare conuenit, id quod in teſte profecto ualere plurimum debet, nõ modo cum ſummis ciuitatis noſtræ uiris, ſed cum infimo ciue R. quiſquam ampliſſimus Galliæ cõparandus eſt? ſcit Induciomarus, quid ſit teſtimonium dicere? mouetur eo timore, quo noſtrũ unuſquiſq;, cum in eum locum productus eſt? recordamini iudices, quantopere laborare ſoleatis, non modo quid dicatis pro teſtimonio, ſed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderate poſitũ, ne quod ab aliqua cupi

ditate prolapſum uerbũ eſſe uideatur. uultu denique laboratis, ne qua ſignificari poſſit ſuſpicio cupiditatis: ut et, cũ proditis, exiſtimatio ſit quædam tacita de uobis pudoris, ac religionis; & cũ diſceditis, ea diligenter conſeruata, ac retenta uideatur. credo hæc eadem Induciomarum in teſtimonio timuiſſe, aut cogitaſſe: qui primũ illud uerbum conſideratiſſimum noſtræ conſuetudinis, Arbitror, quo nos etiam tunc utimur, cũ ea dicimus iurati, quæ cõperta habemus, quæ ipſi uidimus, ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit, atq; omnia ſe ſcire dixit. uerebatur enim uidelicet, ne quid apud uos populũq; R. de exiſtimatione ſua deperderet: ne qua fama cõſequeretur eiuſmodi, Induciomarũ talem uirum tam cupide, tam temere dixiſſe: non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil præter uocem, & os, & audaciã neq; ciuibus ſuis, neq; accuſatoribus noſtris præſtare debere. an uero iſtas nationes religione iuſiurãdi, ac metu deorũ immortalium in teſtimonijs dicẽdis cõmoueri arbitramini? quæ tantũ à cæterarum gentium more ac natura diſſentiunt, quòd cæteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt, iſtæ contra omnium religiones: illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem, ac ueniam petunt, iſtæ cum ipſis dijs immortalibus bella geſſerunt. hæ ſunt nationes, quæ quondam tã longe ab ſuis ſedibus Delphos uſque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terræ uexandũ ac ſpoliandum profectæ ſunt. ab ijſdem gentibus ſanctis, & in teſtimonio religioſis obſeſſum Capitolium eſt, atq; ille Iupiter, cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uoluerunt. poſtremo, ijs quidquam ſanctum, ac religioſum uideri põt, qui etiã ſi quãdo aliquo metu adducti deos

placandos esse arbitrantur, humanis hostijs eorum aras ac templa funestant? ut ne religionẽ quidem colere possint, nisi eã ipsam prius scelere uiolarint. quis. n. ignorat, eos usque ad hãc diem retinere illam immanẽ ac barbaram consuetudinem hominũ immolãdorũ? quamobrem quali fide, quali pietate existimatis esse eos, qui etiã deos immortales arbitrentur hominũ scelere & sanguine facillime posse placari? cum his uos testibus uestrã religionem cõiungetis? ab his quidquã sancte aut moderate dictum putabitis? hoc uestræ mentes tã castæ, tam integræ sibi suscipient, ut, cum omnes Legati nostri, qui illo triẽnio in Galliam uenerũt; omnes equites R. qui in illa prouincia fuerũt; omnes negociatores eius prouinciæ, denique omnes in Gallia, qui sunt socij populi R. atque amici, M. Fonteiũ incolumẽ esse cupiant, iurati priuatim & publice laudent; uos tamen Gallis credere malitis? quid, ut secuti esse uideamini? uolũtatem ne hominũ? grauior igitur uobis erit hostiũ uolũtas, quàm ciuium? an dignitatem testiũ? potestis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio ac nomini, bonis ac fidelibus & socijs & ciuibus anteferre? an uero dubitatis iudices, quin insitas inimicitias istæ gẽtes omnes & habeant, & gerãt cum populi R. nomine? sic existimatis eos hic sagatos brachatosq; uersari animo demisso atque humili, ut solent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicũ supplices inferioresq; cõfugiunt? nihil uero minus. hi contra uagãtur læti atque erecti passim toto foro, cum quibusdam minis, & barbaro atque immani terrore uerborum. quod ego profecto non crederem,

nisi aliquoties ex ipsis accusatoribus uobiscum simul iudices audissem; cum præciperet, ut caueritis, ne, hoc absoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. si M. Fonteium iudices in causa deficerent omnia; si turpi adolescentia, uita infami, magistratibus, quos ante oculos uestros gessit, cōuictis uirorum bonorum testimonijs, legationibus flagitiose obitis, inuisus suis omnibus in iudiciū uocaretur; si in eo iudicio colonorū populi R. Narbonensium, fidelissimorum sociorū Massiliensium, ciuiū R. omnium testimonijs tabulisq; premeretur: tamen esset uobis magnopere prouidendum, ne quos ita afflictos à uestris patribus maioribusq; accepissetis, ut contemnēdi essent, eos pertimuisse, & eorum minis & terrore cōmoti esse uideremini. nūc uero, cum lædat nemo bonus, laudent omnes uestri ciues atque socij, oppugnent ij, qui sæpissime hanc urbē & hoc imperiū oppugnarunt; cūq; inimici M. Fonteij uobis ac populo R. minentur, amici ac propinqui supplicent uobis: dubitabitis non modo uestris ciuibus, qui maxime gloria ac laude ducūtur, uerū etiam exteris nationibus ac gentibus ostendere, uos in sententijs ferendis ciui parcere, quā hosti cedere, maluisse? magna mehercule causa iudices absolutionis cum cæteris causis hæc est, ne qua insignis huic imperio macula atque ignominia suscipiatur, si hoc ita perlatum erit in Galliam, senatum, equitesq; populi R. non testimonijs Gallorum, sed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicasse. ita uero, si illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro isti minaci atque arroganti par in belligerando esse possit: excitandus Cn. Domitius &

Maximus, qui nationem Allobrogum & reliquias suis iterum armis conficiat atque opprimat : aut, quoniam id quidem nõ potest, orãdus erit nobis amicus meus M. Pletorius, ut suos nouos cliẽtes à bello faciẽdo deterreat, ut eorum iratos animos, atq; horribiles impetus deprecetur : aut, si non poterit, M. Fabium subscriptorem eius rogabimus, ut Allobrogum animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorum nomen amplissimum: ut uelint isti aut quiescere, id quod uicti ac subacti solent; aut, cum minantur, intelligere, se populo R. non metum belli, sed spem triumphi ostendere. quòd si in turpi reo patiendũ nõ esset, ut quidquã isti se minis profecisse arbitrarẽtur: quid faciendũ uobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine iudices (iam. n. mihi uideor hoc propè causa duabus actionibus perorata debere dicere) de quo uos homine iudices ne ab inimicis quidẽ ullũ fictũ probrosum nõ modo crimẽ, sed ne maledictum quidem audistis. ecquis unquam reus, præsertim in hac uitæ ratione uersatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperijs gerẽdis, sic accusatus est, ut nullũ probrum, nullũ facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata esset, ab accusatore obijceretur, si nõ uera, attamen ficta, cũ aliqua ratione ac suspicione? M. Aemiliũ Scaurum summũ nostræ ciuitatis uirum scimus accusatum à M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi potest, multa in illũ ipsum Scaurũ esse dicta, falso, quis negat? uerũtamen ab inimico dicta, & obiecta. Quã multa M. Aquilius audiuit in suo iudicio? quã multa L. Cotta? denique; P. Rutilius? qui etsi damnatus est, mihi uidetur tamen inter uiros optimos atq; innocentissimos esse nume

randus. ille igitur ipse, homo sanctissimus, ac temperatissimus, multa audiuit in sua causa, quæ ad suspicionẽ stuprorum ac libidinem pertinerent. Extat oratio hominis, ut opinio mea fert, nostrorum hominum longe ingeniosissimi, atque eloquentissimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Pisonem turpia ac flagitiosa dicuntur: at in quem uirum? qui tanta uirtute atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cum hominẽ inuenire nequam neminem posses, solus tamẽ Frugi nominaretur: quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet, & uiator quæreret, quem Pisonem? quod erant plures. cogis me, inquit, dicere inimicum meum Frugi. is igitur uir, quem ne inimicus quidem satis in appellãdo significare poterat, nisi ante laudasset; qui uno cognomine declarabatur, nõ modo quis esset, sed etiam qualis esset; tamen in falsam atq; iniquam probrorũ insimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accusatus est, ut obiectũ nihil sit, quo significari uestigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ possit. nõ modo nullum facinus huius protulerũt, sed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quòd si aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij, nõ meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea commemoraui, fuisset. frugi igitur hominem iudices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis, uidetis positum in uestra fide ac potestate, atque ita, ut commissus sit fidei,

permiſſus poteſtati. uidete igitur, utrum ſit æquius; hominem honeſtiſſimum, uirum fortiſſimum, ciuem optimum dedi inimiciſſimis, atq; immaniſſimis nationibus, an reddi amicis: præſertim cum tot res ſint, quæ ueſtris animis pro huius innocentis ſalute ſupplicent: primum generis antiquitas; quam Tuſculo ex clariſſimo municipio profectam, in monimentis rerum geſtarum inciſam ac notatam uidemus, tum autem continuæ Prætura, quæ & cæteris ornamentis & exiſtimatione innocentiæ maxime floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius ſanguine non ſolum Aſculanorum manus, à qua interfectus eſt, ſed totum illud ſociale bellum macula ſceleris imbutum eſt: poſtremo ipſe cum in omnibus uitæ partibus honeſtus atque integer, tum in re militari cum ſummi conſilij, & maximi animi, tum uero uſu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc ſunt, exercitus. quare ſi etiam monendi eſtis à me, quod non eſtis iudices, uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis præcipere poſſe, ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, induſtria, felicitas in re militari ſit, diligenter uobis retinendos exiſtimetis. fuit enim maior talium uirorum in hac Rep. copia: quæ cũ eſſet, tamen eorum non modo ſaluti, ſed etiam honori conſulebatur. quid nunc uobis faciendum eſt, ſtudijs militaribus apud iuuentutem obſoletis, hominibus autem ac ſummis ducibus partim ætate, partim ciuitatis diſcordijs hac Reip. calamitate conſumptis, cum tot bella aut à nobis neceſſario ſuſcipiantur, aut ſubito atq; improuiſa naſcantur. nõ ne & hominem ipſum ad dubia Reip. tempora reſeruandum, & cæteros ſtudio laudis ac uir-

tutis inflammandos putatis? recordamini, quos Legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: scietis fuisse tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam, prætorios homines, belli gerendi peritissimos: præterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Crassum, non literis homines ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis ac uictorijs eruditos. age uero nunc inferte oculos in curiam, introspicite penitus in omnes Reip. partes: utrum uidetis, nihil posse accidere, ut tales uiri desiderandi sint; an, si acciderit, eorum hominum copia populum R. abundare? quæ si diligenter attendetis, profecto iudices uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad usum ac disciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum fortunamq; felicem, domi uobis ac liberis uestris retinere, quàm inimicissimis populi R. nationibus & crudelissimis tradere, & condemnare, maletis. at infestis propè signis inferuntur Galli in Fonteium, & instant atque urgent summo cum studio, summa cum audacia: nos uero iudices nõ & multis & firmis præsidijs, uobis adiutoribus, isti immani atq; intolerãdæ barbariæ resistemus? primum obijcitur contra istorum impetus Macedonia, fidelis & amica populo R. prouincia: quæ cum se ac suas urbes non solum consilio, sed etiam manu Fonteij conseruatam esse dicat, ut illa per hunc à Thracum aduentu ac depopulatione defensa fuit, sic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroresq; depellit. constituitur ex altera parte ulterior Hispania, quæ profecto non modo religione sua resistere istorum cupiditati potest, sed etiam sceleratorum hominum periuria testi

moniis ac laudationibus suis refutare. atq; ex ipsa etiã Gallia fidelidessima & grauissima auxilia sumũtur. uenit huic subsidio misero atq; innocenti Massiliensiũ cũcta ciuitas, quæ non solũ ob eã causam laborat, ut huic, à quo ipsa seruata est, parẽ gratiã referre uideatur, sed etiã, quòd ea cõditione atque eo fato se in iis terris collocatã esse arbitratur, ne quid nostris hominibus istæ gẽtes nocere possint. pugnat pariter pro salute M. Fonteii Narbonẽsis colonia, quæ per hũc ipsa nuper obsidione hostiũ liberata, nũc eiusdem miseriis ac periculis cõmouetur. denique, ut oportet bello Gallico, ut maiorũ iura, moresq; præscribũt, nemo est ciuis R. qui sibi ulla excusatione utẽdũ putet. omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarii, cæteri negotiatores uno animo M. Fonteium atq; una uoce defendunt. ꝙ si tãtas auxiliorum nostrorũ copias Induciomarus ipse despexerit, dux Allobrogũ cæterorũq; Gallorũ: num etiã de matris hũc cõplexu, lectissimæ miserrimæq; fœminæ, uobis inspectantibus auellet atq; abstrahet? præsertim cum uirgo Vestalis ex altera parte germanũ fratrem cõplexa teneat, uestramq; iudices ac populi R. fidem imploret: quæ pro uobis liberisq; uestris tot annos in diis immortalibus placãdis occupata est, ut ea nũc pro salute sua, fratrisq; sui animos uestros placare possit: cui miseræ quod præsidiũ, quod solatium reliquũ est, hoc amisso? nã cæteræ fœminæ gignere ipsæ sibi præsidia, & habere domi fortunarum omnium socium participemq; possunt: huic uero uirgini quid est præter fratrem, quod aut iucũdũ, aut charũ esse possit? nolite pati iudices, aras deorũ immortalium, Vestæq; matris, quotidianis uirginis lamentationibus de uestro iudi

cio commoueri. proſpicite, ne ignis ille æternus, nocturnis Fonteiæ laboribus uigilijsq; ſeruatus, ſacerdotis Veſtæ lacrymis extinctus eſſe dicatur. tẽdet ad uos uirgo Veſtalis manus ſupplices eaſdẽ, quas pro uobis dijs immortalibus tendere cõſueuit. cauete, ne periculoſum ſuperbumq; ſit, eius uos obſecrationẽ repudiare, cuius preces ſi dij aſpernarẽtur, hæc ſalua eſſe nõ poſſent. uidetis ne ſubito iudices uirũ fortiſſimũ M. Fonteium parentis & ſororis cõmemoratione lacrymas profudiſſe? qui nunquã in acie pertimuerit, qui ſe armatus ſæpe in hoſtium manũ multitudinẽq; immiſerit, cũ in eiuſmodi periculis eadẽ ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur, quæ ſuus pater ſibi reliquiſſet; idem nunc perturbato animo pertimeſcit, ne nõ modo ornamento & adiumẽto non ſit ſuis, ſed etiã cũ acerbiſſimo luctu dedecus æternum miſeris atq; ignominiã relinquat. ò fortunã longe diſparem M. Fontei, ſi deligere potuiſſes, ut potius telis tibi Gallorũ, quàm periurijs intereũdũ eſſet: tũ. n. uitæ ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet: nunc uero qui eſt dolor? uictoriæ te atque imperij pœnas ad eorum arbitriũ ſufferre, qui aut uicti armis ſunt, aut inuitiſſimi paruerũt? à quo periculo defendite iudices ciuem fortem, atq; innocẽtem: curate, ut noſtris teſtibus plus, quàm alienigenis credidiſſe uideamini; plus ſaluti ciuium, quàm hoſtiũ libidini cõſuluiſſe; grauiorem duxiſſe eius obſecrationem, quæ ueſtris ſacris præſit, quàm eorum audaciam, qui cum omnium ſacris delubriſq; bella geſſerunt. poſtremo proſpicite iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud uos preces uirginis Veſtalis, quàm minæ Gallorũ ualuiſſe uideantur.

*s I, quantum in agro, locisq; desertis au
dacia potest, tantum in foro, atq; in iu
dicijs impudentia ualeret, nõ minus in
causa cederet A. Cæcina Sex. Ebutij
impudentiæ, q̃ tum in ui faciẽda cessit
audaciæ. uerum & illud considerati hominis esse puta=
uit, qua de re iure decertari oporteret, armis non con=
tendere; & hoc constantis, quicum ui & armis certa=
re noluisset, eum iure iudicioq; superare. ac mihi quidẽ
cum audax præcipue fuisse uidetur Ebutius in cõuocan
dis hominibus & armandis, tũ impudens in iudicio: non
solum quòd in iudiciũ uenire ausus est, (nam id quidẽ
tametsi improbe fit in aperta re, tamẽ malitia est iã usi
tatũ) sed quòd non dubitauit id ipsum, quod arguitur,
confiteri: nisi forte hoc rationis habuit, quoniam, si facta
uis nõ esset moribus, superior in possessione retinẽda nõ
fuisset: quia contra ius moremq; facta sit, A. Cæcinam
cum amicis metu perterritum profugisse: nũc quoq; in
iudicio, si causa more institutoq; omniũ defendatur, nos
inferiores in agendo non futuros: sin è consuetudine re=
cedatur, se, quo impudentius egerit, hoc superiorem di=
scessurum. quasi uero aut in iudicio possit idẽ improbi=
tas, quod in ui confidentia: aut nõ eo libentius tũ auda=
ciæ cesserimus, quo nũc impudẽtiæ facilius obsisteremus.
itaq; longe alia ratione Recuperatores ad agendã cau=
sam hac actione uenio, atq; initio uenerã: tum enim no
stræ causæ spes erat posita in defensione mea, nũc in cõ=
fessione aduersarij; tum in nostris, nunc uero in illorum*

testibus: de quibus ego antea laborabam, ne, si improbi essent, falsi aliquid dicerent; si probi existimarentur, quod dixissent, probarent. nunc sum animo æquissimo: si enim sunt uiri boni, me adiuuant, cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus insimulo: sin autem minus idonei, me non lædũt, cum, siue creditur ijs hoc ipsum, quod nos arguimus, siue fides non habetur, de aduersarij testium fide derogatur. ueruntamen cum illorum causæ actionem considero, nõ uideo, quid impudẽtius dici possit: cum autem uestram in iudicando dubitationem, uereor, ne id, quod uidentur impudenter fecisse, astute & callide fecerint: nam si negassent uim hominibus armatis esse factam, facile honestissimis testibus in re perspicua tenerentur: sin confessi essent, & id, quod nullo tempore iure fieri potest, tum ab se iure factum esse defenderent, sperarunt id, quod assecuti sunt, se iniecturos uobis causam deliberandi, & iudicandi iustam moram ac religionem. simul illud, quod indignissimum est, futurum arbitrati sunt, ut in hac causa non de improbitate Sex. Ebutij, sed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. qua in re si mihi esset unius A. Cæcinæ causa agẽda, profiterer satis idoneũ esse me defensorem, propterea quòd fidem meam diligẽtiamq; præstarem: quæ cũ sunt in actore causæ, nihil est, in re præsertim aperta ac simplici, quòd excellẽs ingeniũ requiratur. sed cum de eo iure mihi dicendũ sit, quod pertineat ad omnes, quod cõstitutum sit à maioribus, cõseruatum usq; ad hoc tempus, quo sublato non solũ pars aliqua iuris diminuta, sed etiã uis ea, quæ iuri maxime est aduersaria, iudicio cõfirmata esse uideatur; uideo summi ingenij causã esse; nõ uti

demõstretur quod ante oculos est, sed ne, si quis uobis error in tanta re sit obiectus, omnes potius me arbitrentur causæ, quàm uos religioni uestræ defuisse. quanquã ego mihi sic persuadeo Recuperatores, non uos tam propter iuris obscurã dubiamq; rationem bis iam de eadem causa dubitasse, quàm, quòd uidetur ad summam illius existimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condẽnandum acquisisse, simul & illi spatiũ ad sese colligendum dedisse. quod quoniam iam in consuetudinẽ uenit, & id uiri boni uestri similes in iudicando faciunt, reprehendẽdum fortasse minus, querendũ uero magis etiam uidetur: ideo quòd omnia iudicia aut distrahendarũ cõtrouersiarum, aut puniendorum maleficiorum causa reperta sunt: quorum alterum leuius est, propterea quòd & minus lædit, & persæpe disceptatore domestico dijudicatur: alterum est uehementissimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & non honorariã operam amici, sed seueritatem iudicis ac uim requirit. quod est grauius, et cuius rei causa maxime iudicia constituta sunt, id iam mala cõsuetudine dissolutũ est. nã ut quæque res est turpissima, sic maxima, & maturissime iudicãda est: at ea, in qua existimationis periculum est, tardissime iudicatur. qui igitur conuenit, quæ causa fuerit ad constituẽdum iudicium, eandem moram esse ad iudicandum? si quis, quod spopondit, qua in re uerbo se uno obligauit, id non facit; maturo iudicio, sine ulla religione iudicis cõdemnatur: qui per tutelam, aut societatem, aut rem mãdatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius est, eo pœna est tardior: est enim turpe iudicium, & facto quidem turpe. uidete igitur

tur q̃ inique accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi; quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. at ſi quis mihi hoc iudex, Recuperator'ue dicat: potuiſti .n. leuiore actione cõfligere: potuiſti ad tuũ ius faciliore et cõmodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionẽ, aut noli mihi inſtare, ut iudicẽ: tamen is aut timidior uideatur, q̃ fortem, aut cupidior, q̃ ſapientem iudicem eſſe æquum eſt, ſi aut mihi præſcribat quemadmodũ meum ius perſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatũ ſit, non audeat iudicare. etenim ſi Prætor, is, qui iudicia dat, nũquam petitori præſtituit, qua actione illum uti uelit: uidete, quàm iniquũ ſit, cõſtituta iã re, iudicẽ, quid agi potuerit, aut quid poſſit, nõ quid actũ ſit, quærere. uerũtamẽ nimiæ ueſtræ benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrũ recuperare poſſemus: nũc uero quis eſt, qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorẽ actionẽ nobis aliquam demõſtrare poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitãt, uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt, in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actũ, niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe repetitam? uerũ ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandũ, alterius rei cauſam uoſmetipſi iam uobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis, alterius ego uobis hodierno die cauſam profecto auferã, ne diutius de cõtrouerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. Et ſi forte uidebor altius initiũ rei demõſtrandæ petiſſe, quàm me ratio iuris, & ius de quo iudiciũ eſt, & natura cauſæ coegerit; quæſo

ut ignoscatis: non.n.minus laborat A.Cæcina, ne summo iure egisse, q̃ ne certum ius non obtinuisse uideatur. M. Fulcinius fuit Recuperatores è municipio Tarquiniēsi, qui & domi suæ cũ primis honestus existimatus est, et Romæ argentariã nõ ignobilẽ fecit. is habuit in matrimonio Cesenniam, eodẽ è municipio, summo loco natam, & probatissimã fœminam, sicut & uiuus multis ipse rebus ostẽdit, & in morte sua testamẽto declarauit. huic Cesenniæ fundũ in agro Tarquiniēsi uendidit temporibus illis difficillimis solutionis. cũ uteretur dote uxoris numerata, quo mulieri esset res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto post, iam argẽtaria dissoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quædam prædia atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius: (multa enim, quæ sunt in re, quia remota sunt à causa, prætermittã) testamẽto facit hæredem, quem habebat è Cesenniæ filiũ: usumfructũ omnium bonorũ suorum Cesenniæ legat, ut frueretur unà cũ filio. magnus honos uiri iucũdus mulieri fuisset, si diuturnũ esse licuisset: frueretur enim bonis cum eo, quem suis bonis hæredẽ esse cupiebat, & ex quo maximũ fructum ipsa capiebat: sed hunc fructum mature fortuna ademit: nam breui tẽpore M. Fulcinius adolescens mortuus est, hæredem P. Cesennium fecit, uxori grande pondus argenti, matriq; partem bonorũ maiorem legauit: itaque in partẽ mulieres uocatæ sunt. cũ esset hæc auctio hæreditaria cõstituta, Ebutius iste, qui iãdiu Cesenniæ uiduitate ac solitudine aleretur, ac se eius in familiaritatẽ insinuasset hac rõne, ut cũ aliquo suo cõpendio negotia mulieris, si qua acciderent, cõtro=

uersiasq; susciperet, uersabatur quoque eo tẽpore in his rationibus auctionis & partitionis, atque etiam se ipse inferebat, et intrudebat, & in eã opinionem Cesenniã adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide posse, ubi non adesset Ebutius. quam personam iam ex quotidiana cognoscitis uita Recuperatores, mulierũ assentatoris, cognitoris uiduarum, defensoris nimium litigiosi, conciti ad rixam, inepti ac stulti inter uiros, inter mulieres periti iuris & callidi: hanc personã imponite Ebutio: is.n. Cesenniæ fuit Ebutius: ne forte quæratis, nũ propinquus? nihil alienius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil minus. quis igitur? ille, quẽ supra deformaui, uoluntarius amicus mulieris, non necessitudine aliqua, sed ficto officio, simulataq; sedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, q̃ aliquando fideli. cum esset, ut dicere instituerani, cõstituta auctio Romæ, suadebant amici cognatiq; Cesenniæ id, quod ipsi quoque mulieri in mentem ueniebat: quoniam potestas esset emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens esset, nullã esse rationem, amittere eiusmodi occasionem, cũ præsertim pecunia ex partitione deberetur: nusquã eam posse melius collocari. itaq; mulier facere constituit. mãdat, ut fundũ sibi emat. cui tandẽ? cui putatis? an non in mẽtẽ uenit hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati, sine quo nihil satis caute, nihil satis callide agi posset? recte attẽditis. Ebutio negotiũ datur. adest ad tabulã, licetur Ebutius: deterrẽtur emptores multi, partim gratia Cesenniæ, partim etiã pretio: fũdus addicitur Ebutio: pecuniã argẽtario promittit Ebu-

tius. quo teſtimonio nũc uir optimus utitur, ſibi emptũ eſſe. quaſi uero aut nos ei negemus addictũ, aut tũ quiſquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Ceſenniæ, cũ id plerique ſcirent, oẽs ferè audiſſent, hi cõiectura aſſequi poſſent, cũ pecunia Ceſenniæ ex illa hæreditate deberetur. eam porrò in præſidijs collocari maxime expediret, eſſent aũt prædia, quæ mulieri maxime conuenirent, ea uenirent, liceretur is, quẽ Ceſenniæ dare operã nemo miraretur, ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. hac emptione facta, pecunia ſoluitur à Ceſennia. cuius rei putat iſte rõnem reddi nõ poſſe, ꝙ ipſe tabulas auerterit: ſe aũt habere argẽtarij tabulas, in quibus ſibi expẽſa pecunia lata ſit, acceptaq́; relata: quaſi id aliter fieri oportuerit. cũ omnia ita facta eſſent, quẽadmodum nos defendimus, Ceſennia fundũ poſſedit, locauitq́;, neq; ita multo poſt A. Cæcinæ nupſit. ut in pauca cõferã, teſtamento facto mulier moritur. facit hæredẽ ex deunce, & ſemũcia Cæcinam, ex duabus ſextulis M. Fulcinium libertũ ſuperioris uiri, Ebutio ſextulam aſpergit. hanc ſextulam illa mercedẽ iſti eſſe uoluit aſſiduitatis, et moleſtiæ, ſi quam ſuſceperat. iſte autẽ hac ſextula ſe anſam retinere omnium cõtrouerſiarum putat. iam principio auſus eſt dicere, nõ poſſe hæredẽ eſſe Ceſenniæ Cæcinã, ꝙ is deteriore iure eſſet, quàm cæteri ciues, propter incõmodum Volaterranorũ, calamitatemq́; ciuilẽ. itaque homo timidus, imperitusq́;, qui neq; animi conſilij ſatis haberet, non putauit eſſe tãti hæreditatẽ, ut de ciuitate in dubiũ ueniret: cõceſſit credo Ebutio, quantum uellet de Ceſenniæ bonis ut haberet: immo, ut uiro forti ac ſapienti dignũ fuit, ita calumniam ſtultitiamq́; ob=

triuit, ac contudit. in possessione bonorũ cum esset, & cum ipse sextulam suam nimium exaggeraret, nomine hæredis arbitrum familiæ herciscundæ postulauit. atque illis paucis diebus, posteaquã uidet nihil se ab A. Cæcina posse litiũ terrore abradere, homini Romæ in foro denunciat, fundum illũ, de quo ante dixi, cuius istum emptorem demonstraui fuisse mandato Cesenniæ, suũ esse, seq; sibi emisse. quid ais? tuus ille fundus est, quẽ sine ulla cõtrouersia quadrienniũ, hoc est, ex quo tẽpore fundus uenijt, quoad uixit, possedit Cesennia? usus » enim inquit, eius et fructus fundi testamẽto uiri fuerat Cesenniæ. cũ hoc nouæ litis genus tã malitiose intenderet, placuit Cæcinæ de amicorũ sententia constituere, quo die in eam præsentem ueniretur, & de fundo Cæcina moribus deduceretur. colloquũtur, dies ex utriusque cõmodo sumitur. Cæcina cum amicis ad diem uenit in castellũ Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, nõ lõge abest. ibi certior fit à pluribus, homines permultos liberos atque seruos coegisse & armasse Ebutium. cũ id partim mirarentur, partim non crederẽt, ecce ipse Ebutius in castellũ uenit, denunciat Cæcinæ se armatos habere, abiturum eũ non esse, si accessisset. Cæcinæ placuit & amicis, quoad uideretur saluo capite fieri posse, experiri. tũ de castello descendunt, in fundum prosiscũtur. uidetur temere cõmissum. uerũ, ut opinor, hoc fuit causæ: tam temere istum re commissurum, q̃ uerbis nunciabatur, nemo putauit. atque iste ad oẽs introitus, quà adiri poterat non modo in eum fundũ, de quo controuersia fuerat, sed etiã in illum proximũ, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. itaq; pri-

mo cum in antiquum fundũ ingredi uellet, ꝙ eà proxime accedi poterat; frequẽtes armati obstiterunt. quo loco depulsus Cæcina, tamen, quà potuit, ad eũ fundum profectus, ex quo ex cõuentu uim fieri oportebat. eius aũt fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur, iste cum omnibus copijs præsto fuit, seruumq; suum nomine Antiochũ ad se uocauit, & clara uoce imperauit, ut eũ, qui illum olearũ ordinẽ intrasset, occideret. homo mea sentẽtia prudentissimus Cæcina, tamẽ in hac re plus mihi animi, quàm consilij, uidetur habuisse: nam cũ & armatorum multitudinem uideret, & eam uocem Ebutij, quam commemoraui, audisset, tamẽ accessit propius, & iam ingrediens intra finẽ eius loci, quem oleæ terminabant, impetum armati Antiochi, cæterorumq; tela atque incursus refugit. eodẽ tempore se in fugam cõferunt unà amici aduocatiq; eius metu perterriti, quemadmodum illorũ testem dicere audistis. his rebus ita gestis, P. Dolabella Prætor interdixit, ut est consuetudo, de ui hominibus armatis, sine ulla exceptione, tantũ, ut, unde deiecisset, restitueret. restituisse se dixit. spõsio facta est. hac de spõsione uobis iudicandũ est. Maxime fuit optandum Cæcinæ Recuperatores, ut cõtrouersiæ nihil haberet: secũdo loco, ut ne cũ tã improbo homine: tertio, ut cũ tã stulto haberet: etenim nõ minus nos stultitia illius subleuat, q̃ lædit improbitas. improbus fuit, ꝙ homines coegit, armauit, coactis armatisq; uim fecit. læsit in eo Cæcinam. subleuauit ibidẽ: nã in eas ipsas res, quas improbissime fecit, testimonia sumpsit, et eis in causa testimonijs utitur. itaque mihi certum est Recuperatores, antequam

ad meam defensionẽ, meosq; testes uenio, illius uti confessione et testimonijs. quid cõfitetur? atque ita libenter cõfitetur, ut non solũ fateri, sed etiam profiteri uideatur Recupatores? cõuocaui homines, coegi, armaui: terrore mortis ac piculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro, inquit, ferro (et hoc dicit in iudicio) te reieci atq; perterrui. quid? testes quid aiũt? P. Vectilius propinquus Ebutij se Ebutio cũ armatis seruis uenisse aduocatum. quid præterea? fuisse cõplures armatos. quid aliud? minatũ esse Ebutiũ Cæcinæ. quid ego de hoc teste dicã, nisi hoc, Recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis, ꝙ homo minus idoneus habetur, sed ideo credatis, ꝙ ex illa parte id dicit, quod illi causæ maxime est alienũ. A. Terentius alter testis non modo Ebutium, sed etiam se ipsum arguit. in Ebutium hoc dicit, armatos homines fuisse. de se autem hoc prædicat, Antiocho Ebutij seruo imperasse, ut in Cæcinam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quẽ ego dicere, cum rogarer à Cæcina, nunquam uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nũc, quo modo aut loquar, aut taceam, cum ipse hoc de se iuratus prædicet. deinde L. Celius non solum Ebutium cum armatis dixit fuisse compluribus, uerũ etiam cum aduocatis perpaucis eò uenisse Cæcinam. de hoc ego teste detraham, cui æque atque meo testi ut credatis, postulo? P. Memmius secutus est, qui suum non paruum beneficium commemorauit in amicos Cæcinæ, quibus sese uiam per fratris sui fundum dedisse dixit, quà effugere possent, cum essent metu omnes perterriti. huic ego testi gratias agam, quòd & in re mise=

ricordem se præbuit, et in testimonio religiosum. A. Atilius, & eius filius L. Attilius, & armatos ibi fuisse, & se suos armatos adduxisse, dixerunt, etiam hoc amplius: cum Ebutius Cæcinæ malum minaretur, ibi tum Cæcinam postulasse, ut minoribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit, & eo libẽtius dixit, ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. duo præterea testes nihil de ui, sed de ipsa emptione fundi dixerũt, P. Cesennius auctor fundi, nõ tã auctoritate graui, q̃ corpore, & argentarius Sex. Clodius, cui nomen est Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus est Phormio: nihil de ui dixerunt, nihil præterea, quod ad uestrũ iudicium pertineret. Decimo uero loco testis expectatus, & ad extremum reseruatus dixit senator populi R. splendor ordinis, decus atque ornamentũ iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cũ ita uehemens acerq; uenisset, ut non modo Cæcinam periurio suo læderet, sed etiã mihi uideretur irasci; ita eum placidum mollemq; reddidi, ut non auderet, sicut meministis, iterum dicecere, quot milia fundus suus abesset ab urbe: nam cum dixisset minus abesse LIII, populus cum risu acclamauit ipsa esse: meminerant enim oẽs, quantũ in Albiano iudicio accepisset. in eũ quid dicam? nisi id, quod negare non possit? uenisse in consiliũ publicæ quæstionis, cum eius consilij iudex non esset: & in eo consilio, cum causam non audisset, & potestas esset ampliandi, dixisse, sibi liquere: dum incognita re iudicare uoluisset, maluisse condemnare, quàm absoluere: cum, si uno minus damnarent, condemnari reus non pos=

ſet, non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendam damnationem præſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidiſſet, neque audiſſet, adductũ pretio eſſe? an certius quidquam obijci poteſt, quã quod is, cui obijcitur, ne nutu quidẽ infirmare conatur? uerũtamen in teſtis (ut facile intelligeretis eũ nõ adfuiſſe animo, cum ab illis cauſa ageretur, teſteſq; dicerẽt, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe) cũ omnes ante eũ dixiſſent teſtes, armatos cũ Ebutio fuiſſe complures; ſolus dixit, nõ fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere præclare, quid cauſa optaret; & tantũmodo errare, ꝙ omnes teſtes infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe, dixit. quid huic tu homini facias? nõ ne concedas interdũ, ut excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? utrum Recuperatores his teſtibus non crediditis, cum, quid liqueret, nõ habuiſtis? at controuerſia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis dubiũ uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? an uero illa defenſio uobis præclara uiſa eſt: non deieci, ſed obſtiti: non enim te ſum paſſus in fundũ ingredi, ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundũ. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, nõ uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus: nunc rẽ ipſam ponamus, quam illi non negant; & eius rei ius, actionemq; quæ=

ramus. Est hæc res posita, quæ ab aduersario non negatur: Cæcinã, cũ ad constitutam diem, tempusq; uenisset, ut ius ac deductio moribus fieret, pulsum prohibitumq; esse ui coactis hominibus & armatis. cũ hoc cõstet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorũ ac litium, hãc puto me habere actionem, ut per interdictũ, meũ ius teneã, atque iniuriam tuam persequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo posse per hoc interdictũ id assequi, quod uelim: te uti in hac re magistro uolo. quæro, sit ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter possessionis controuersiam nõ oportet: armari multitudinẽ iuris retinẽdi causa non conuenit: nec iuri quidquam tam inimicum, q̃ uis: nec æquitati quidquam tam infestum est, q̃ conuocati homines et armati. quod cũ ita sit, resq; eiusmodi sit, ut in primis à magistratibus animaduertenda esse uideatur: iterũ quæro, sit ne eius rei aliqua actio, an nulla? nullã esse dices? audire cupio, qui in pace et otio cũ manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominũ coegerit, armarit, instruxerit, homines inermes, qui ad constitutũ experiũdi iuris gratia uenissent, armis, uiris, terrore periculoq; mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat, feci equidẽ, quæ dicis, omnia, & ea sunt & turbulẽta, et temeraria, & periculosa: quid ergo est? impune feci: nam, quid agas mecũ ex iure ciuili ac prætorio, nõ habes. ita ne uero Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini sæpius? cũ maiores nostri tanta diligẽtia prudentiaq; fuerint, ut omnia omnium non modo tantarum rerũ, sed etiam tenuissimarum iura statuerint, persecutiq; sint, ut hoc genus

unum uel maximũ prætermitterent,ut,ſi qui me exire domo mea coegiſſet armis,haberẽ actionẽ; ſi qui introire prohibuiſſet,non haberem ? nõdum de Cæcinæ cauſa diſputo,nondũ de iure poſſeſſionis noſtræ loquor, tãtũ de tua defenſione C.Piſo queror.quãdo ita dicis, & ita cõſtituis ; ſi Cæcina,cũ in fundo eſſet, inde deiectus eſſet,tum per hoc interdictũ eũ reſtitui oportuiſſe; nũc uero deiectũ nullo modo eſſe inde,ubi nõ fuerit;hoc interdicto nihil nos aſſecutos eſſe:quæro,ſi te hodie domũ tuam redeuntẽ coacti homines & armati nõ modo limine tectoq; ædium tuarũ,ſed primo aditu ueſtibuloq; prohibuerint , quid acturus ſis?monet amicus meus te L.Calphurnius,ut idẽ dicas,quod ipſe antea dixit,iniuriarũ . quid ad cauſam poſſeſſionis? quid ad reſtituendum eũ,quem oportet reſtitui?quid denique ad ius ciuile,aut ad actoris actionẽ,et ad animaduerſionẽ ages? iniuriarũ ? plus tibi ego largiar . nõ ſolum egeris , uerũ etiam condẽnaris licet : nunquid magis poſſidebis ? actio enim iniuriarũ nõ ius poſſeſſionis aſſequitur, ſed dolorem imminutæ libertatis iudicio pœnáq; mitigat . Prætor interea Piſo tanta de re tacebit ? quemadmodũ te reſtituat in ædes tuas, nõ habebit ? qui dies totos aut uim fieri uetat,aut reſtitui factã iubet,qui de foſſis,de cloacis , de minimis aquarum itinerumq; controuerſijs interdicit,is repente obmuteſcet,in atrociſſima re quid faciat,nõ habebit ? et C. Piſone domo tectiſq; ſuis prohibito,prohibito inquam per homines coactos et armatos,Prætor,quemadmodum more & exemplo opitulari poſſit,nõ habebit ? quid enim dicet?aut quid tu tã inſigni accepta iniuria poſtulabis?unde ui prohibitus ſis ,

nemo unquã interdixit. nouũ eſt, non dico inuſitatũ, uerum omnino inauditũ. unde deiectus? quid proficies, cum illi hoc reſpondebunt tibi, quod tu nũc mihi? armatos ſe tibi obſtitiſſe, ne in ædes accederes: deijci porrò nullo modo potuiſſe, qui nõ acceſſerit. deijcior ego, inquis, ſi quis meorũ deijcitur. omnino iã bene agis: à uerbis enim recedis, & æquitate uteris: nam uerba ipſa ſi ſequi uolumus, quomodo tu deijceris, cũ ſeruus tuus deijcitur? uerũ ita eſt, uti dicis: te deiectum debeo intelligere, etiã ſi tactus non fueris: non ne? age nunc, ſi ne quidem tuorũ quiſquã loco motus erit, atque oẽs in ædibus adſeruati ac retenti, tu ſolus prohibitus & à tuis ædibus ui atque armis perterritus: utrũ hãc actionem habebis, qua nos uſi ſumus, an aliam quampiam? an omnino nullam? nullam eſſe actionem dicere in re tam inſigni, tamq; atroci, neque prudẽtiæ, neque auctoritatis tuæ eſt. alia ſi qua forte eſt, quæ nos fugerit, dic quæ ſit: cupio diſcere. hæc ſi eſt, qua nos uſi ſumus: te iudice uincamus, neceſſe eſt: non. n. uereor, ne hoc dicas, in eadẽ cauſa eodem interdicto te oportere reſtitui, Cæcinam nõ oportere. etenim cui perſpicuũ non ſit, ad incertũ reuocari bona, furtunas, poſſeſſiones omniũ, ſi ulla ex parte ſententia huius interdicti diminuta, aut infirmata ſit? ſi auctoritate uirorũ taliũ, uis armatorũ hominum iudicio approbata uideatur, in quo iudicio non de armis dubitatũ, ſed de uerbis quæſitũ eſſe dicatur? is ne apud uos obtinebit cauſam ſuam, qui ſe ita defenderit: eieci ego te armatis hominibus, nõ deieci: ut tantũ facinus non in æquitate defenſionis, ſed in una litera latuiſſe uideatur? huiuſce rei uos ſtatuetis nullã

esse actionem? nulli experiundi ius constitutum? quòd obstiterit armatis hominibus, qui multitudine coacta nõ introitu, sed omnino aditu quempiã prohibuerit? qd
* ergo? hoc quã habet uim? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur, utrum: pedem cum intulero atque in possessionẽ uestigium fecero, tum expellar atq; deijciar; an in eadem ui atque ijsdem armis mihi ante occurratur, ne non modo intrare, uerum etiam aspicere, aut aspirare possim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur restituere, qui ingressum expulerit; ille, qui ingredientẽ repulerit, nõ cogatur? uidete per deos immortales, quod ius nobis, quã conditionem uosmetipsis, quã denique ciuitati legẽ constituere uelitis. huiusce generis una est actio, per hoc interdictum, quo nos usi sumus, constituta. ea si nihil ualet, aut si ad hanc rem nõ pertinet, quid negligẽtius, aut quid stultius maioribus nostris dici potest, qui aut tantæ rei prætermiserint actionem, aut eam constituerint, quæ nequaquã satis uerbis causam & rationem iuris amplecteretur? periculosum est dissolui hoc interdictum: captiosum est omnibus rem ullã constitui eiusmodi, quæ cum armis gesta sit, rescindi iure non possit: ueruntamen est turpissimum illud, tantæ stultitiæ prudentissimos homines condemnari, ut uos iudicetis huius rei interdictũ atq; actionem in mẽtẽ maioribus nostris nõ uenisse. queramur, inquit, licet, tamen hoc interdicto Ebutius non tenetur. quid ita? quia uis Cæcinæ facta nõ est. dici in hac causa potest, ubi arma fuerint, ubi coacta hominũ multitudo, ubi instructi et certis locis cũ ferro homines collocati, ubi minæ, pericula, terroresq; mortis, ibi uim nõ fuisse? nemo, inquit.

occisus est, neque saucius. quid ais? cũ de possessionis cõ-
trouersia, & de priuatorum hominum contentione iu
ris loquamur, tu uim negabis esse factam, si cædes et oc
cisio facta nõ erit? ego exercitus maximos sæpe pulsos et
fugatos esse dico terrore ipso, impetuq; hostiũ, sine cuius
quam non modo morte, uerũ etiam uulnere. etenim Re
cuperatores non ea sola uis est, quæ ad corpus nostrum,
uitamq; peruenit, sed etiã multo maior ea, quæ, pericu
lo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco
sæpe & certo de statu dimouet: itaq; saucij sæpe homi
nes, cum corpore debilitantur, animo tamẽ non cedũt,
neque eũ relinquũt locum, quẽ statuerint defendere: at
alij pellũtur integri: ut nõ dubiũ sit, quin maior adhibi
ta uis ei sit, cuius animus sit perterritus, q̃ illi, cuius cor
pus uulneratum sit. ꝙ si ui pulsos dicimus exercitus es
se eos, qui metu ac tenui sæpe suspicione periculi fuge-
runt; & si non solũ impulsu scutorum, neq; conflictu
corporũ, neque ictu comminus, neq; cõiectione telorũ,
sed sæpe clamore ipso militum, aut instructione, aspe-
ctuq; signorũ magnas copias pulsas esse & uidimus, et
audiuimus: quæ uis in bello appellatur, ea in otio nõ ap
pellabitur? & quod uehemens in re militari putatur,
id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus ar
matos mouet, id aduocationem togatorũ nõ uidebitur
mouisse? & uulnus corporis magis istam uim, q̃ terror
animi declarabit? & sauciatio quæretur, cũ fugam fa-
ctã esse constabit? tuus enim testis hoc dixit, metu per-
territis nostris aduocatis, locum, quà effugerent, demon
strasse. qui nõ modo ut fugerent, sed etiam ipsius fugæ
tutam uiam quæsierunt, his uis adhibita nõ uidebitur?

quid igitur fugiebãt? propter metũ? quid metuebant? uim uidelicet. potestis igitur principia negare, cũ extrema cõceditis; fugisse perterritos confitemini: causam fugæ dicitis eandem, quam oẽs intelligimus, arma, multitudinem hominũ, incursionem atque impetum armorũ: hæc ubi conceduntur esse facta, ibi uis facta negabitur? at uero hoc quidem iam uetus est, & maiorum exemplo multis in rebus usitatũ; cum ad uim faciundam ueniretur, si quos armatos quãuis procul cõspexissent, ut statim testificati discederent, optime sponsionẽ facere possent, ni aduersus edictum Prætoris uis facta esset. ita ne uero? scire esse armatos, satis est ut uim factã probes: in manus eorũ incidere, nõ est satis? aspectus armatorum ad uim probandam ualebit, incursus & impetus nõ ualebit? qui abierit, facilius sibi uim factam probabit, quàm qui effugerit? at ego dico hoc: si, ut primo in castello Cæcinæ dixit Ebutius, se homines coegisse et armasse, neq; illũ, si eò accessisset, abiturum, statim Cæcina discessisset; dubitare uos nõ debuisse, quin Cæcinæ facta uis esset. si uero, simulac procul conspexit armatos, recessisset: eo minus dubitaretis: omnis enim uis est, quæ periculo aut decedere nos alicũde cogit, aut prohibet accedere. quod si aliter statuetis; uidete, ne hoc uos statuatis, qui uiuus discesserit, ei uim nõ esse factã; ne hoc omnibus in possessionũ controuersijs præscribatis, ut cõfligendũ sibi et armis decertãdũ putent; ne, quẽadmodũ in bello pœna ignauis ab imperatoribus constituitur, sic in iudicijs deterior causa sit eorum, qui fugerint, quàm qui ad extremũ usque contenderint. cum de iure, & legitimis hominũ controuersijs loquimur, e-

in his rebus uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos, quãuis paucos: magna uis est. decessi unius hominis telo ꝑterritus: deiectus detrususq; sum. hoc si ita statuetis, non modo non erit cur depugnare quisq̃ posthac possessionis causa uelit, sed ne illud quidem, cur repugnare. sin aũt uim sine cæde, sine uulneratione, sine sanguine nullã intelligetis; statuetis, homines possessionis cupidiores, quàm uitæ esse oportere, age uero, de ui te ipsum habebo iudicem Ebuti: responde, si tibi uidetur: in fundum Cæcina utrũ noluit tandem, an non potuit accedere? cũ te obstitisse, & repudiasse dicis, certe hũc uoluisse concedis. potes igitur dicere non ei uim fuisse impedimẽto, cui, cum cuperet, eoq; consilio uenisset, per homines coactos non sit licitum accedere? si.n.id, quod maxime uoluit, nullo modo potuit: uis profecto quædã obstiterit, necesse est: aut tu dic, quãobrem, cũ uellet accedere, nõ accesserit. iam uim factã negare non potes. deiectus quẽadmodũ sit, qui non accesserit, id quæritur: dimoueri enim & depelli de loco necesse est eũ, qui deijciatur. id aũt accidere ei qui potest, qui omnino in eo loco, unde se deiectũ esse dicit, nunquã fuit? quòd si fuisset, & ex eo loco metu permotus fugisset, cum armatos uidisset, diceres ne esse deiectum? opinor. an tu, qui tam diligenter & tam callide uerbis cõtrouersias, non æquitate dijudicas, & iura non utilitate cõmuni, sed literis exprimis, poteris ne dicere deiectum esse eum, qui tactus non erit? quid, detrusum dices? nam eo uerbo antea Prætores hoc interdicto uti solebant. quid ais? potest ne detrudi quisquam, qui non attingitur? non ne, si uerbum sequi uolumus, hoc intelligamus

necesse

necesse est, eum detrudi, cui manus afferantur? necesse est inquã, si ad uerbum rem uolumus attingere, neminẽ statu detrusum, qui non adhibita ui, manu demotus, & actus præceps intelligatur. deiectus uero qui potest esse quisquam, nisi in inferiorem locum de superiore motus? potest pulsus, fugatus, eiectus denique: illud uero nullo modo potest, deiectus esse quisquã, non modo qui tactus non sit, sed ne æquo quidẽ & plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum esse causa cõpositũ, qui se præcipitatos ex locis superioribus dicerent? eos enim uere possumus dicere esse deiectos. an non, cum uoluntas, & consilium, & sententia interdicti intelligatur, impudentiam summam, aut stultitiam singularem putabimus, in uerborum errore uersari, rem, & causam, & utilitatẽ communem nõ relinquere solum, sed etiam prodere? an hoc dubium est, quin neq; uerborum tanta copia sit, nõ modo in nostra lingua, quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem ulla, res ut omnes suis certis ac proprijs uocabulis nominentur? neq; uero quidquam opus sit uerbis, cum ea res, cuius causa uerba quæsita sint, intelligatur. quæ lex, quod senatusconsultum, quod magistratus edictum, quod fœdus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) testamentum, quæ iudicia, aut stipulationes, aut pacti & ornamenti formula non infirmari, aut cõuelli potest, si ad uerba rem deflectere uelimus, cõsilium autẽ eorum, qui scripserunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? sermo hercule & familiaris, et quotidianus nõ cohærebit, si uerba inter nos aucupabimur. deniq; imperium domesticũ nullum erit, si seruulis hoc nostris cõcesserimus, ut ad uerba nobis obediant, non ad

id, quod ex uerbis intelligi possit, obtemperent. exemplis nunc uti uidelicet mihi necesse est harum rerum omnium. non occurrit unicuiq; uestrũ aliud alij in omni genere exemplum, quod testimonio sit, non ex uerbis totũ pendere ius, sed uerba seruire hominum consilijs, & auctoritatibus? ornate & copiose L. Crassus, homo lõge eloquentissimus, paulo ante quàm nos in forum uenimus, iudicio centumuirali hanc sententiam defendit; & facile, cum contra eum prudentissimus homo Q. Mutius diceret, probauit omnibus, M. Curium, qui hæres institutus esset ita, mortuo posthumo filio, cum filius nõ modo non mortuus, sed ne natus quidem esset, hæredem esse oportere. quid? uerbis satis hoc cautũ erat? minime. quæ res igitur ualuit? uolũtas. quæ si tacitis nobis intelligi posset, uerbis omnino non uteremur. quia non potest, uerba reperta sunt, non quæ impedirent, sed quæ indicarẽt uolũtatem. lex usum & auctoritatẽ fundi iubet esse biennium. at utimur eodem iure in ædibus, quæ in lege non appellantur. si uia sit immunita, iubet, quà uelit, agere iumentũ. potest hoc ex uerbis intelligi, licere, si uia sit in Brutijs immunita, agere, si uelit, iumentum per M. Scauri Tusculanum. actio est in actorem præsentem his uerbis: quandoquidem te in iure conspicio. hac actione Appius ille cæcus uti non posset, si tam uere homines uerba consectarentur, quàm rem, cuius causa uerba sunt, non considerarent. testamẽto si recitatus hæres esset pupillus Cornelius, isq; iam annos XX. haberet, uobis interpretibus amitteret hæreditatem? ueniũt in mentem mihi permulta, uobis plura certo scio. uerum ne nimium multa complectamur, atq; ab eo, quod propositum est, longius

aberret oratio; hoc ipsum interdictum, de quo agitur, cō
sideremus. intelligetis enim in eo ipso, si in uerbis ius cō=
stituamus, omnem utilitatem nos huius interdicti, dum
uersuti & callidi uolumus esse, amissuros. VNDE
TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRA=
TOR TVVS. Si me uillicus tuus solus deiecisset; nō
familia deiecisset, ut opinor, sed aliquis de familia; recte
igitur diceres te restituisse? quippe. quid enim facilius est,
quàm probari ijs, qui latine sciant, in uno seruulo fami
liæ nomen non ualere? si uero ne habeas quidē seruū præ
ter eū, qui me deiecerit; clames uidelicet, si habeo familiā,
à familia mea fateor te esse deiectū. neq; dubium est,
quin, si ad rem iudicandā uerbo ducimur, nō re, familiā
intelligamus, quæ cōstet ex seruis pluribus; quin unus ho
mo familia non sit. uerbum certe hoc non modo postu=
lat, sed etiam cogit. at uero ratio iuris, interdictiq; uis, et
Prætorum uoluntas, & hominum prudentium consiliū,
& auctoritas respuat hanc defensionem, & pro nihilo
putet. quid ergo? isti homines latine non loquuntur? im=
mo uero tantū loquuntur, quantum est satis ad intelli=
gendam uoluntatem: cum sibi hoc proposuerint, ut, siue
me tu deieceris, siue tuorum quispiam, siue seruorum, si=
ue amicorum, ut seruos non numero distinguāt, sed ap
pellent uno familiæ nomine; de liberis autē, quisquis est,
procuratoris nomine appelletur: non quo omnes sint, aut
appellentur procuratores, qui negotij nostri aliquid ge
rant: sed in hac re, cognita sentētia interdicti, uerba ex=
quiri omnia noluerunt: non enim alia causa est æquita
tis in uno seruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in
hoc genere dūtaxat, utrū me tuus procurator deiecerit

is,qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia nõ sit, absit'ue Reip.causa,quasi quidã penè dominus,hoc est alieni iuris uicarius;an tuus colonus, aut uicinus,aut cliens,aut libertus,aut quiuis,qui illam uim,deiectionemq; tuo rogatu,aut tuo nomine fecerit. quare si ad eum restituendum, qui ui deiectus est,eãdẽ uim habet æquitatis ratio:ea intellecta,certe nihil ad rẽ pertineret,quæ uerborum uis sit,ac nominum.tam restitues,si tuus me libertus deiecerit,nulli tuo præpositus negotio,quàm si procurator deiecerit: non quo omnes sint procuratores,qui aliquid nostri negotij gerũt; sed quòd in hac re quæri nihil attinet.tam restitues,si unus seruulus,quàm si familia deiecerit uniuersa: nõ quo idem sit seruulus,quod familia; uerum quia,non quibus uerbis quidq; dicatur,quæritur, sed quæ res agatur. etiam ut iam longius à uerbo decedamus,ab æquitate ne tantulũ quidem:si tuus seruus nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarij,tamen & ipsi tuæ familiæ & genere & nomine continebuntur.Perge porrò hoc idem interdictum sequi. HOMINIBVS COACTIS. neminem coegeris,ipsi cõuenerint sua sponte:certe cogit is,qui congregat homines & cõuocat.coacti sunt ij,qui ab aliquo sunt unum in locum congregati.si non modo conuocati non sunt, sed ne conuenerunt quidem,sed ij modo fuerunt,qui etiam antea,non uis ut fieret,uerum colendi, aut pascẽdi causa esse in agro cõsueuerant:defendes, homines coactos non fuisse; & uerbo quidem superabis, me ipso iudice; re autem ne consistes quidẽ ullo iudice: uim enim multitudinis restitui uoluerunt, non solũ conuocatæ multitudinis: sed,quia plerunq;,ubi multitudi=

ne opus est, homines cogi solent, ideo de coactis composi=
tum interdictum est: quod etiam si uerbo differre uide=
bitur, re tamen erit unũ, & omnibus in causis idem ua
lebit, in quibus perspicitur una atq; eadem causa æqui=
tatis. ARMATIS'VE. quid dicemus? armatos, si la=
tine loqui uolumus, quos appellare uere possumus? opi=
nor eos, qui scutis, telisq́; parati, ornatiq́; sunt. quid igi=
tur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquẽ de fundo præ=
cipitem egeris, iussusq́; sis, quem hominibus armatis deie
ceris, restituere: restituisse te dices? uerba si ualent, si
causæ nõ ratione, sed uocibus ponderantur: me auctore
dicito: uinces profecto non fuisse armatos eos, qui saxa
iacerent, quæ de terra ipsi tollerent: non esse arma cespi=
tes, neq; glebas: non fuisse armatos eos, qui prætereuntes
ramum defringerent arboris: arma esse suis nominibus,
alia ad tegendũ, alia ad nocendũ: quæ qui nõ habuerint,
eos inermes fuisse uinces. uerũ, si quidem erit armorum
iudicium, tum ista dicito. iuris iudiciũ cũ erit, & æqui=
tatis, caue in ista tam frigida, tam ieiuna calumnia deli
tescas: non. n. reperies quenquam iudicem, aut Recupe=
ratorem, qui, tanquam si arma militis inspiciunda sint,
ita probet armatũ: sed perinde ualebit, quasi armatissi=
mi fuerint, si reperientur ita parati fuisse, ut uim uitæ,
aut corpori potuerint afferre: atque ut magis intelligas,
quàm uerba nihil ualeant: si tu solus, aut quiuis unus
cũ scuto, cũ gladio impetũ in me fecisset, atq; ego ita de
iectus essem, auderes ne dicere interdictũ esse de arma=
tis hominibus, hic autem hominem armatum unũ fuis=
se? nõ opinor tam impudens esses. atqui uide, ne multo
nunc sis impudentior: nam tũ quidem omnes mortales

implorare posses, quòd homines in tuo negotio latine lo qui obliuiscerentur, quòd inermes armati iudicarentur, quòd, cum interdictũ esset de pluribus, cõmissa res esset ab uno, unus homo plures esse homines iudicarentur. uerum in his causis non uerba ueniunt in iudicium, sed ea res, cuius causa uerba hæc in interdictũ coniecta sunt. uim, quæ ad caput & ad uitam pertinet, restitui sine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerunque per homines coactos armatosq;. quæ si alio consilio, eodem periculo facta sit, eodem iure esse uoluerunt: nõ enim maior est iniuria, si tua familia, quàm si tuus uillicus; non si tui serui, quàm si alieni, ac mercenarij; nõ si tuus procurator, quàm si uicinus, aut libertus tuus; nõ si coactis hominibus, quàm si uoluntarijs, aut etiam assiduis, ac domesticis: nõ si armatis, quàm si inermibus, qui uim haberent armatorum ad nocendum: nõ si pluribus, quàm si uno armato: quibus enim rebus plerũq; uis fit, eiusmodi hæ res appellantur interdicto. si per alias res eadẽ facta uis est, ea, tametsi uerbis interdicti non concluditur, tamen sententia iuris atque auctoritate retinetur. uenio nunc ad illud tuum: nõ deieci, si nõ siui accedere. puto te ipsum Piso perspicere, quanto ista sit angustior iniquiorq; defensio, quàm si illa uterere: nõ fuerunt armati, cum fustibus & saxis fuerunt. si mehercule mihi, non copioso homini ad dicendũ, optio detur, utrum malim defendere, non esse deiectum eum, cui ui & armis ingredienti sit occursum; an armatos non fuisse eos, qui sine scutis ac sine ferro fuerint: omnino ad probandum utranque rem uideam infirmam nugatoriamq; esse: ad dicendũ autem, in altera uidear mihi aliquid reperire posse, non

fuisse armatos eos, qui neq; ferri quidquam neque scutum ullum habuerint; hic uero hæream, si mihi defendendum sit, eum, qui pulsus, fugatusq; sit, non esse deiectum. atq; illud in tota defensione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere iurisconsultorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametsi non nunc primum, neque in hac causa solum audio, tamen admodum mirabar, abs te quamobrem diceretur: nam cæteri tum ad istam hortationem decurrunt, cum se in causa putant habere æquum & bonum, quod defendant. si contra uerbis & literis, &, ut dici solet, summo iure contenditur, solent eiusmodi iniquitati & boni & æqui nomen dignitatemq; opponere. tũ illud, quod dicitur, summo iure irrident: tum aucupia uerborũ, & literarum tendiculas in inuidiam uocant: tum uociferantur, ex æquo & bono, non ex callido uersutoq; iure rem iudicari oportere: scriptum sequi, calumniatoris esse; boni iudicis, uoluntatem scriptoris, auctoritatemq; defendere. in ista uero causa, cum tu sis is, qui te uerbo, literaq; defendas, cum tuæ sint eæ partes, unde deiectus es? an inde, quò prohibitus es accedere? eiectus, non deiectus: cum tua sit hæc oratio, fateor me homines coegisse, fateor armasse, fateor tibi mortem esse minitatum, fateor hoc interdicto prætoris uindicari, si uoluntas & æquitas ualeat. sed ego inuenio in interdicto uerbum unum, ubi delitescam. non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne uenires. in ista defensione accusas eos, qui consuluntur, q̃ æquitatis censeant rationem, nõ uerbi haberi oportere. & hoc loco Sceuolam dixisti causam apud centumuiros non tenuisse: quem

ego antea commemoraui, quòd idem faceret, quod tu nunc: tametsi ille in aliqua causa faciebat, tu in nulla facis: tamen probasse nemini quod defendit, quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & cõtra quàm ista causa postulasset, defendisse: tum illud uulgo in iudicijs, & nonnunquam ab ingeniosis hominibus defendi mihi mirum uideri solet, nec iurisconsultis concedi, nec ius ciuile in causis semper ualere oportere: nam qui hoc disputant, si id dicunt, non recte aliquid statuere eos, qui consulantur, non hoc debent dicere, iuri ciuili, sed hominibus stultis obtemperari non oportere: sin illos recte respondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt: neque enim fieri potest, ut aliud iudicari de iure, aliud responderi oporteat; nec ut quisquam iuris numeretur peritus, qui id statuat esse ius, quod non oporteat iudicari. at est aliquando contra iudicatum. primum, utrum recte, an perperam? si recte; id fuit ius, quod iudicatum est: sin aliter; non dubium est, utrũ iudices, an iurisconsulti uituperandi sint. deinde, si de iure uario quippiam iudicatum est, non potius contra iurisconsultos statuunt, si aliter pronunciatum est ac Mutio placuit, quàm ex eorũ auctoritate, si, ut Manilius statuebat, sic est iudicatũ. etenim ipse Crassus non ita causam apud Centumuiros egit, ut contra iurisconsultos diceret, sed ut hoc doceret, illud, quod Sceuola defendebat, non esse iuris; & in eam rẽ non solũ rationes afferret, sed etiam Q. Mutio socero suo, multisq; peritissimis hominibus auctoribus uteretur: nam qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit non

modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitæq́; communis. qui autem interpretes iuris uituperat, ſi imperitos iuris eſſe dicit, de hominibus nõ de iure ciuili detrahit: ſin peritis non putat eſſe obtemperandum, nõ homines lædit, ſed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mentẽ profecto neceſſe eſt: nihil enim in ciuitate tam diligenter, quàm ius ciuile, retinẽdum: etenim hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuũ, aut quid alienũ ſit; nihil eſt, quod æquabile inter omnes, atque unũ omnibus eſſe poſſit. itaq; in cæteris cõtrouerſijs atq; iudicijs, cũ quæritur, aliquid factũ, nec ne ſit, uerũ an falſum proferatur, & fictus teſtis ſubornari ſolet, & imponi falſæ tabulæ, nonnunquam honeſto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut, cum ſciens perperam iudicarit, teſtamentum aut tabulas ſecutus eſſe uideatur. in iure nihil eſt eiuſmodi Recuperatores, non tabulæ falſæ, non teſtis improbus: denique nimia iſta, quæ dominatur in ciuitate, potentia in hoc ſolo genere quieſcit; quid agat, quo modo aggrediatur iudicem, quà deniq; digitũ proferat, nõ habet. illud enim poteſt dici iudici ab aliquo nõ tam uerecundo homine, quàm gratioſo: iudica hoc factum eſſe, aut nunquã eſſe factum, uel cogitatũ. crede huic teſti: has comproba tabulas. hoc nõ poteſt. cui filius agnatus ſit, eius teſtamentum non eſſe ruptum, iudica; quod mulier ſine tutore auctore promiſerit, deberi. non eſt aditus ad huiuſcemodi res neque potentiæ cuiuſquam, neque gratiæ. deniq; quo maius hoc, ſanctiusq; uideatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa poteſt. iſte ueſter teſtis, qui auſus eſt dicere, feciſſe uideri

eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem ſcire potuiſſet, ipſe nunquam auderet iudicare, deberi uiro dotem, quam mulier nullo auctore dixiſſet. ò rem præclaram, uobisq́; ob hoc retinendam Recuperatores. quod enim eſt ius ciuile? quod neq; inflecti gratia, neque perfringi potentia, neq; adulterari pecunia poſſit. quòd ſi nõ modo oppreſſum, ſed etiam diſertũ, aut negligentius adſeruatum erit; nihil eſt, quod quiſquam ſeſe habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enim refert, ædes, aut fundum relictum à patre, aut aliqua ratione habere bene partum, ſi incertum ſit, cum omnia tua iure mancipij ſint, ea poſſis ne retinere? ſi parum ſit communitum ius? ſi ciuili ac publica lege côntra alicuius gratiam teneri nõ poteſt? quid inquam prodeſt fundum habere, ſi, quæ decentiſſime deſcripta à maioribus iura finium, poſſeſſionum, aquarum, itinerumq́; ſunt, hæc perturbari aliqua ratione, commutariq́; poſſunt? mihi credite, maior hæreditas uenit unicuiq; noſtrũ in ijſdem bonis à iure & à legibus, quàm ab ijs, à quibus illa ipſa bona relicta ſunt. nam ut perueniat ad me fundus, teſtamento alicuius fieri poteſt: ut retineam quod meum factum ſit, ſine iure ciuili non poteſt. fundus à patre relinqui poteſt: at uſucapio fundi, hoc eſt finis ſollicitudinis, ac periculi litium, nõ à patre relinquitur, ſed à legibus. aquæ ductus, hauſtus, iter, actus, à patre, ſed rata auctoritas harum rerum omnium à iure ciuili ſumitur. quapropter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepiſtis, publica patrimonia iuris, quàm priuatæ rei ueſtræ retinere debetis; non ſolum, quòd hæc iure ciuili ſe

pta ſunt; ſed etiam, quòd patrimonium unius incom=
modo dimittitur, ius amitti non poteſt ſine magno
incommodo ciuitatis. in hac ipſa cauſa Recuperato=
res, ſi hoc nos non obtinebimus, ui armatis homini=
bus deiectum eſſe eum, quem ui armatis hominibus
pulſum, fugatumq; eſſe conſtet: Cæcina rem non amit=
tet, quam ipſam animo forti, ſi tempus ita ferret,
amitteret: in poſſeſſionem in præſentia non reſtitue=
tur, nihil amplius: populi R. cauſa, ciuitatis ius, bona,
fortunæ, poſſeſſionesq; in dubium, incertumq; reuo=
cabuntur: ueſtra auctoritate hoc conſtituetur, hoc præ=
ſcribetur; quicum tu poſthac de poſſeſſione contendes,
eum ſi ingreſſum modo deieceris, in prædium reſti=
tuas oportebit: ſin autem ingredienti, cum armata mul
titudine obuius fueris, & ita uenientem repuleris, fu=
garis, auerteris, non reſtitues. tum ſtatueritis uim in
cæde ſolum, non in animo libidinis: niſi cruor appa=
reat, uim non eſſe factam; iuiuriarum delictum eſſe:
qui prohibitus ſit, niſi ex eo loco, ubi ueſtigium im=
preſſerit, deijci neminem poſſe; iuris retinere ſenten=
tiam, & æquitatem plurimum ualere oportere, an uer=
bo ac litera ius omne torqueri, uos ſtatuite Recupe=
ratores, utrum utilius eſſe uideatur. hoc loco percom=
mode accidit, quòd non adeſt is, qui paulo ante affuit,
& adeſſe nobis frequenter in hac cauſa ſolet, uir or=
natiſſimus C. Aquilius: nam ipſo præſente, de uirtu=
te eius & prudentia timidius dicerem, quòd & ipſe pu
dore quodam afficeretur ex ſua laude, & me ſimilis ra=
tio pudoris à præſentis laude tardaret. cuius auctoritati
dictum eſt ab illa cauſa concedi nimiũ non oportere. nõ

uereor, de tali uiro ne plus dicam, quàm uos aut sentia-tis, aut apud uos commemorari uelitis: quapropter hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium ualere, cu-ius prudentiam populus R. in cauendo, non in decipien do pspexerit: qui iuris ciuilis rationem nunq̃ ab æquita-te seiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo R. promptam, expositamq; præbuerit: qui ita iustus & bonus uir est, ut natura, nõ disciplina con-sultus esse uideatur; ita peritus ac prudens, ut ex iure ci uili nõ scientia solum quædam, uerum etiam bonitas na ta uideatur: cuius tantũ est ingenium, ita prompta fi-des, ut, quidquid inde haurias, purum, liquidũq; te hau-rire sentias. quare permagnam initis à nobis gratiam, cum eum auctorem uestræ defensionis esse dicitis. illud autem miror, cur uos aliquid contra me sentire dicatis, cum eum auctorem uos pro me appelletis, uestrum no-minetis. ueruntamen quid ait iste uester auctor? Omni-bus, quidquid uerbis actum pronunciatumq; sit, conue-nit. Ego ex isto genere consultorũ non nominem, ut opi-nor, istum ipsum, quo uos auctore rem istam agere, & defensionem causæ constituere dicitis. qui cum istam disputationem mecum ingressus esset, non posse probari quenquam esse deiectum, nisi ex eo loco, in quo fuisset: rem, & sententiam interdicti mecum facere fatebatur, uerbo me excludi dicebat, à uerbo autẽ posse recedi nõ arbitrabatur. cum exemplis uterer multis, etiam illa ma * teria æquitatis, ab uerbo & ab scripto plurimis sæpe in rebus ius æqui boniq; rationem esse seiunctam, semperq; id ualuisse plurimum, quod in se auctoritatis habuisset æquitatisq; plurimum: consolatus est me, & ostendit, in

hac ipsa causa nihil esse quod laborarẽ: nam uerba ipsa sponsionis facere mecum, si uellem diligenter attendere. quonam inquã modo? quia certe, inquit, deiectus est Cæcina ui hominibus armatis aliquo ex loco: si nõ ex eo loco, quem in locum uenire uoluit, at ex eo certe, unde fugit. quid tum? Prætor, inquit, interdixit, ut, unde deiectus esset, eò restitueretur, hoc est quicũq; is locus esset, unde deiectus esset. Ebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum esse Cæcinam, is, quo modo se restituisse dixit, necesse est male fecerit sponsionem. quid est Piso? placet tibi pugnare uerbis? placet causam iuris, & æquitatis, et non nostræ possessionis, sed omnino possessionum omniũ constituere in uerbo? ego, quod mihi uideretur, quod à maioribus factitatum, quod horum auctoritate, quibus iudicandum est, dignum esset: ostẽdi, id uerum, id æquũ, id utile omnibus esse: spectari, quo consilio & qua sententia, nõ quibus quidq; uerbis esset actũ. tu me ad uerbum uocas? non ante uenio, quàm recusaro. nego oportere, nego obtineri posse, nego ullam rem esse, quæ aut comprehendi satis, aut caueri, aut excipi possit, si aut præterito aliquo uerbo, aut ambigue posito, sententia & re cognita non id quod intelligitur, sed id quod dicitur, ualebit. quoniam satis recusaui, uenio iam quò uocas. quæro abs te, sim ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neq; enim Prætor, si ex eo fundo essem deiectus, ita me restitui iussisset, sed eò, unde deiectus essem. sum ex proximi uicini fundo deiectus, quà adibam ad istum fundum: sum de uia, sum certe alicunde, siue de priuato, siue de publico: eò restitui sum iussus. restituisse te dixisti: nego me ex edicto Prætoris restitutum esse.

quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut nostro defensio tua conficiatur necesse est. si ad interdicti sententiam confugis, &, de quo fundo actum sit tum, cum Ebutius restituere iubebatur, id quærendum esse dicis, neque æquitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis castris, præsidijsq; uersaris: mea, mea est ista defensio: ego hoc uociferor, ego omnes homines deosq; testor, cum maiores uim armatam nulla iuris defensione texerint, non uestigium eius, qui deiectus sit, sed factum illius, qui deiecerit, in iudicium uenire; deiectum esse, qui fugatus sit; uim esse factam, cui periculum mortis sit iniectum. istum locum fugis, & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo æquitatis ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipsis intercludere insidijs, quas mihi conaris opponere. non deieci, sed eieci. peracutum hoc tibi uidetur: hic est mucro defensionis tuæ: in eum ipsum causa tua incurrat, necesse est: ego enim tibi refero: si nõ sum ex eo loco deiectus, quò prohibitus sum accedere; at ex eo sum deiectus, quò accessi, unde fugi. si Prætor non distinxit locum, quò me restitui iuberet, et restitui iussit, non sum ex edicto restitutus. uelim Recuperatores, hoc totum si uobis uersutius, quàm mea consuetudo defendendi fert, uidebitur, sic existimetis; primũ, alium, nõ me excogitasse; deinde, huius rationis non modo non inuẽtorem, sed ne probatorem quidem esse me; idq; me non ad meam defensionem attulisse, sed illorũ defensioni retulisse: me pro meo posse iure dicere; neq; in hac re, quam ego protuli, quæri oportere, quibus uerbis Prætor interdixit, sed de quo loco sit actum, cũ inter-

dixit; neque in ui armatorum spectari oportere, in quo loco sit facta uis, uerum sit ne facta: te uero nullo modo posse defendere; in qua re tu uelis, uerba spectari oportere; in qua re nolis, non oportere. ueruntamen ecquid mihi respondetur ad illud quod antea dixi, non solum re & sententia, sed uerbis quoque hoc interdictum ita esse compositum, ut nihil commutandum uideretur? attẽdite diligenter quæso Recuperatores: est enim uestri ingenij, non meam, sed maiorum prudentiam cognoscere: non enim sum id dicturus, quod ego inuenerim, sed quod illos non fugerit. cum de ui interdicitur, duo genera causarum esse intelligebant, ad quæ interdictũ pertineret; unum, si qui ex eo loco, in quo esset; alterum, si ab eo loco, quò ueniret, ui deiectus esset. & horum utrũq;, neque præterea quidquã, potest accidere Recuperatores. id adeo, si placet, considerate. si qui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. si qui mihi præsto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum, & me introire prohibuerit, non ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum uerbum, quod satis declararet utrasq; res, inuenerunt, ut, siue ex fundo, siue à fundo deiectus essem, uno atq; eodẽ interdicto restituerer, VNDE TV. hoc uerbum, unde, utrunque declarat, & ex quo loco, & à quo loco. unde deiectus est Cæcina? ex urbe. unde deiecisti? ab urbe. unde deiecti Galli? à Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo significari res duas, & ex quo, & à quo loco. cum autem eo restitui iubet, ita iubet; ut, si Galli à maioribus nostris postularent, ut eò restituerentur, un=

de deiecti essent, & aliqua ui hoc assequi possent: non opinor eos in cuniculum, quà aggressi erant, sed in Capitolium restitui oportere. hoc enim intelligitur: unde deiecisti, siue ex quo loco, siue à quo loco, eò restituas. hoc iam simplex est, in eum locum restituas: siue ex hoc loco deiecisti, restitue in hunc locum: siue ab hoc loco, restitue in eum locum, non ex quo, sed à quo deiectus. ut si qui ex alto, cum ad patriam accessisset, tempestate subito reiectus optaret, ut cum esset à patria deiectus, eò restitueretur; hoc opinor optaret, ut à quo loco depulsus esset, in eum se fortuna restitueret, non in salum, sed in ipsam urbem, quam petebat: sic (quoniam uim uerborum necessario similitudine rerum aucupamur) qui postulat, ut à quo loco deiectus est, hoc est unde deiectus est, eò restituatur. cum uerba nos eò ducunt, tum res ipsa hoc sentire, atque intelligere cogit. etenim Piso (redeo nunc ad illa principia defensionis meæ) si quis te ex ædibus tuis ui hominibus armatis deiecerit, quid ages? opinor, hoc interdicto, quo nos usi sumus, persequere. quid? si qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit, quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur Prætor interdixerit, unde deiectus es, ut eò restituaris; tu hoc idem, quod ego dico, & quod perspicuum est, interpretabere, cum illud uerbum unde, in utranque rem ualeat, eoq; tu restitui sis iussus, tam te in ædes tuas restitui oportere, si è uestibulo, quàm si ex interiore ædium parte deiectus sis. ut uero iam Recuperatores nulla dubitatio sit, siue rem, siue uerba spectare uultis, quin secundum nos

iudicetis;

iudicetis;exoritur hic, iam obrutis rebus omnibus et p̃=
ditis,illa defenſio,eũ deijci poſſe , qui tũ poſſideat ; qui
nõ poſſideat,nullo modo poſſe ; itaque,ſi ego ſim à tuis
ædibus deiectus,reſtitui nõ oportere; ſi ipſe ſis,oportere.
numera,quã multa in iſta defenſione falſa ſint Piſo.ac
primũ illud attende,te iam ex illa rõne eſſe depulſum,
ꝙ negabas quenquam deijci poſſe, niſi qui in eo loco eſ
ſet : nũc iam poſſe concedis:eum,qui nõ poſſideat , ne=
gas deijci poſſe.cur ergo aut in illud quotidianũ inter=
dictũ,unde ille me ui deiecit,additur, cum ego poſſide
rem, ſi deijci nemo poteſt,qui non poſſidet : aut in hoc
interdictum,de hominibus armatis,non additur,ſi opor
tet quæri,poſſederit,nec ne ? negas deijci niſi qui poſſi=
deat.oſtendo, ſi ſine armatis,coactis'ue hominibus deie=
ctus quiſquam ſit,eum,qui fateatur ſe deieciſſe,uince=
re ſponſionẽ,ſi oſtendat eũ non poſſediſſe. negas deijci ,
niſi qui poſſideat . oſtendo,ex hoc interdicto de armatis
hominibus,qui poſſit oſtẽdere nõ poſſediſſe eũ,qui deie
ctus ſit,condẽnari tamẽ ſponſionis neceſſe eſſe, ſi fatea=
tur eſſe deiectũ.dupliciter homines deijciuntur, aut ſi=
ne coactis,armatis'ue hominibus,aut p̃ eiuſmodi ratio=
nẽ ac uim.ad duas diſſimiles res duo deuincta interdi=
cta ſunt.in illa ui quotidiana non ſatis eſt poſſe docere
ſe deiectũ,niſi oſtẽdere poſſit,cum poſſideret,tum deie=
ctum.ne id quidem ſatis eſt,niſi docet ita ſe poſſediſſe ,
ut nec ui,nec clàm,nec precario poſſederit . itaque is ,
qui ſe reſtituiſſe dixit,magna uoce ſæpe confiteri ſolet,
ſe ui deieciſſe : uerum illud addit, non poſſidebat : uel
etiam,cum hoc ipſum conceſſit,uincit tamen ſpõſione ,
ſi planum facit,ab ſe illum aut ui,aut clàm,aut preca=

rio possedisse. uidetis ne, quot defensionibus eũ, qui sine armis ac multitudine uim fecerit, uti posse maiores uoluerunt? hunc uero, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrum, ad arma, ad cædem confugerit, nudũ in causa destitutumq́; uidetis: ut, qui armatus de possessione contendisset, inermis planè de sponsione certaret. ecquid igitur interest Piso inter hæc interdicta? ecquid interest, utrum hoc additum, cum A. Cæcina possederit, nec ne; ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum dissimilitudo, ecquid auctoritas maiorum cõmouet? si esset additum, de eo quæri oporteret. additum non est, tamẽ oportebit? atqui ego in hoc Cæcinã non defendo: possedit. n. Cæcina Recuperatores: et id tametsi extra causam est, percurram tamen breui, ut non minus hominẽ ipsum, q̃ ius cõmune defensum uelitis. Cesenniam possedisse propter usumfructum non negas. qui colonus habuit cõductum de Cesennia fundum, cum idem ex eadem cõductione fuerit in fundo, dubium est, quin, si Cesennia tũ possidebat, cum erat colonus in fundo, post eius mortẽ hæres eodem iure possederit? deinde, ipse Cæcina, cũ circuiret prædia, uenit in istum fundum, rõnes à colono accepit. sunt in eã rem testimonia. postea cur Ebuti de isto potius fundo, q̃ de alio, si quem habes, Cæcinæ denũciabas, si Cæcina non possidebat? ipse porrò Cæcina cur se moribus deduci uolebat, idq́; tibi de amicorum, etiam de ipsius C. Aquilij sententia responderat? at enim Sylla legem tulit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip. querar, hoc tibi respondeo, adscripsisse eundem Syllam in eandem legem, si quid ius non esset rogari, eius ea lege nihilum rogatum. quid est, quod ius nõ sit,

quod populus iubere, aut uetare non possit? ut ne longius abeam, declarat ista ascriptio esse aliquid: nam nisi esset, hoc in omnibus legibus nõ adscriberetur. sed quæro abs te, putes ne, si populus iusserit me tuum, aut itẽ te meum seruum esse, id iussum ratum atque firmum futurum? perspicis hoc nihil esse, ut in cæteris, quæ rogaui. primum illud concedis, non, quidquid populus iusserit, ratum esse oportere. deinde nihil rõnis affers, quãobrem, si libertas adimi nullo modo possit, ciuitas possit: nam & eodem modo de utraque re traditum nobis est: et si semel ciuitas adimi potest, retineri libertas non potest. qui enim potest iure Quiritum liber esse is, qui in numero Quiritum non est? atque ego hanc adolescentulus causam cum agerem contra hominem disertissimum nostræ ciuitatis Cottam, probaui. cum Arretinæ mulieris libertatem defenderem, et Cotta Decemuiris religionem iniecisset, non posse sacramentũ nostrum iustum iudicari, ꝙ Arretinis adempta ciuitas esset; & ego uehementius contendissem, ciuitatem adimi nõ potuisse: Decemuiri prima actione non iudicauerunt; postea, re quæsita & deliberata, sacramẽtum nostrum iustum iudicauerunt. atque hoc et contradicente Cotta, et Sylla uiuo iudicatum est. iam uero in cæteris, ut omnes, qui in eadem causa sunt, & lege agant; & suum ius persequantur, et oẽs iure ciuili sine cuiusquam aut magistratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur, quid ego cõmemorem? dubium nemini uestrum est. certe quæri hoc solere me non præterit (ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias) quemadmodum, si ciuitas adimi non possit, in colo

nias Latinas sæpe nostri ciues profecti sint. aut sua uo=
luntate, aut legis mulcta profecti sunt: quam mulctam
si sufferre noluissent, tamen manere in ciuitate potuis
sent. quid? quem paterpatratus dedidit, aut suus pater
populus'ue uendidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut
religione ciuitas soluatur, ciuis R. traditur: qui cum est
acceptus, est eorum, quibus est deditus. si non accipiunt,
ut Mancinũ Numantini, retinet integram causam, &
ius ciuitatis. si pater uendidit, eũ, quem in suam pote=
statem susceperat, ex potestate dimittit. iam populus cũ
eum uendidit, qui miles factus nõ est, non adimit ei li=
bertatem, sed iudicat non esse eum liberũ, qui, ut liber
sit, adire periculum noluit. cum aũt incensum uẽdidit,
hoc iudicat; cũ ij, qui in seruitute iusta fuerint, censu
liberentur, eum, qui, cũ liber esset, censeri noluerit, ip=
sum sibi libertatem abiudicasse. ꝙ si maxime ijsce rebus
adimi libertas aut ciuitas potest, non intelligũt, qui hæc
commemorant, si per has rõnes adimi maiores posse uo
luerunt, alio modo noluisse: nã ut hæc ex iure ciuili pro
tulerunt, sic afferant uelim, quibus lege aut Romana
ciuitas, aut libertas erepta sit. nam quod ad exilium at
tinet, perspicue intelligi potest quale sit: exilium enim
non supplicium est, sed profugium portusq; supplicij:
nam qui uolunt pœnam aliq̃ subterfugere, aut calami
tatem, eo solum uertunt, hoc est sedem ac locũ mutant.
itaque nulla in lege nostra reperietur, ut apud cæteras
ciuitates, maleficium ullum exilio esse mulctatum. sed
cum homines uincula, neces, ignominiasq; uitant, quæ
sunt legibus constitutæ, confugiunt quasi ad arã in exi
lium: qui si in ciuitate legis uim subire uellent, nõ prius

ciuitatem q̃ uitam amitterent: quia nolunt, non adimi tur his ciuitas, sed ab his relinquitur, atque deponitur: nam cum ex nostro iure duarum ciuitatum nemo esse possit, tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is, qui profugit, receptus est in exiliū, hoc est in aliam ciuitatem. Non me præterit Recuperatores, tametsi de hoc iure multa prætereo, tamen me longius prolapsum esse, q̃ ratio uestri iudicij postularit. uerum id feci, non q᷑ uos in hac causa hanc defensionem desiderare arbitrarer, sed ut oēs intelligerent, nec ademptam cuiquam ciuitatem esse, nec adimi posse. hoc cum eos scire uolui, quibus Sylla uoluit iniuriam facere, tum oēs cæteros nouos, ueteresq́; ciues: neque enim ratio afferri potest, cur, si cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas, non omnibus antiquissimis ciuibus possit. nā ad hanc quidē causam nihil hoc pertinuisse, primum ex eo intelligi potest, q᷑ uos ea de re iudicare non debetis; deinde, q᷑ Sylla ipse ita tulit de ciuitate, ut non sustulerit horum nexa atq; hæreditates: iubet enim eodem iure esse, quo fuerint Ariminenses: quos quis ignorat duodecim coloniarum fuisse, & à populo R. hæreditates capere potuisse? q᷑ si adimi ciuitas A. Cæcinæ lege potuisset, magis illam rōnem tamen oēs boni quæreremus, quemadmodum spectatissimum, prudentissimumq́; hominem, summo consilio, summa uirtute, summa auctoritate domestica præditum, leuatum iniuria ciuem retinere possemus, q̃ uti nunc, cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quisquam existat, nisi tui Sexte similis & stultitia, & impudentia, qui huic ciuitatem ademptam esse dicat. qui quoniam Recuperatores suum ius non deseruit, ne-

que quidquam illius audaciæ, petulantiæq; concessit, de relinquo cōmunem causam, populiq; R. ius in uestra fide ac religione depono. is homo ita se probatum uobis uestriq; similibus semper uoluit, ut id nō minus in hac causa laborarit; nec contenderit aliud, quàm ne ius suum dissolute relinquere uideretur; nec minus uereretur, ne contemnere Ebutium, quàm ne ab eo contemptus esse existimaretur. quapropter si quid extra iudicium est, quod homini tribuendum sit, habetis hominē singulari pudore, uirtute cognita, & spectata fide amplissimū, Etruriæ nomine totius in utraque fortuna cognitum multis signis et uirtutis, et humanitatis. si quid in contraria parte in homine offendendum sit, habetis eum, ut nihil dicam amplius, qui se homines coegisse fateatur. sin hominibus remotis de causa quæritis; cū iudicium de ui sit, is, qui arguitur, uim se hominibus armatis fecisse fateatur; uerbo se, nō æquitate defendere conetur; id quoq; ei uerbū ipsum ereptū esse uideatis; auctoritatem sapientissimorum hominum facere nobiscum; in iudicium non uenire, utrum Cæcina possederit, nec ne; tamē doceri possedisse; multo etiam minus quæri, A. Cæcinæ fundus sit, nec ne; me tamen id ipsum docuisse, fundum esse Cæcinæ: cum hæc ita sint, statuite, quid uos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confessio de ui, quid nostra decisio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL
MM NN OO PP QQ

Omnes quaterniones præter QQ *duernionem.*

VENETIIS, APVD ALDI FILIOS.
M. D. L.

ALDI
FILII

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

